

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΤΜΗΜΑ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

ΤΟΜΕΑΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ
ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΣ, ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

Λυδία Νικολάου Κολοβού

Η χριστιανική επίδραση στα παραδοσιακά βουλγαρικά παραμύθια

Διδακτορική Διατριβή

Θεσσαλονίκη 2019

ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΤΜΗΜΑ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

ΤΟΜΕΑΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ
ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΣ, ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

Λυδία Νικολάου Κολοβού

Η χριστιανική επίδραση στα παραδοσιακά βουλγαρικά παραμύθια

Διδακτορική Διατριβή

Θεσσαλονίκη 2019

Το έργο συγχρηματοδοτείται από την Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση», στο πλαίσιο της Πράξης «Ενίσχυση του ανθρώπινου ερευνητικού δυναμικού μέσω της υλοποίησης διδακτορικής έρευνας» (MIS-5000432), που υλοποιεί το Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών (ΙΚΥ)

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Περιεχόμενα

Πρόλογος

6

Εισαγωγή

9

Α΄ Κεφάλαιο

I) Προέλευση και διάδοση των παραμυθιών- Οι σημαντικότερες θεωρίες

16

II) Οι πρώτες συλλογές παραμυθιών

22

III) Βουλγαρικές συλλογές παραμυθιών

26

IV) Κατατάξεις και είδη των παραμυθιών- Το πρότυπο ATU, το πρότυπο του Vladimir Propp, οι σημερινοί προβληματισμοί

29

V) Βασική δομή των αφηγήσεων στα βουλγαρικά παραμύθια και στους θρύλους

43

Β΄ Κεφάλαιο

I) Παρουσίαση των παραμυθιών με χριστιανικά στοιχεία- Οι πιο γνωστές ιστορίες και το βασικό τους περιεχόμενο

47

II) Κατάταξη των γνωστών ιστοριών στο ATU. Διάφορες εκδοχές και περιοχές προέλευσής τους

59

III) Κατάταξη και ανάλυση των λιγότερο γνωστών ιστοριών και των ιστοριών με πολλαπλά μοτίβα που παραλλάσσονται

64

IV) Κατάταξη των άπαξ ιστοριών, από ποιες περιοχές προέρχονται

106

V) Γενική αποτίμηση των παραμυθιών σχετικά με τις επιρροές τους

V.i. Τα γνωστά βουλγαρικά παραμύθια

135

V.ii. Τα λιγότερο γνωστά βουλγαρικά παραμύθια και οι ιστορίες με πολλαπλά μοτίβα

147

V.iii. Οι άπαξ ιστορίες

160

V.iv. Συμπεράσματα

167

Γ' Κεφάλαιο

Οι χριστιανικοί Θρύλοι

170

I) Ανάλυση των θρύλων- Οι πιο γνωστοί, βασικό περιεχόμενο

172

II) Κατάταξη, παρουσίαση, ανάλυση και προέλευση των θρύλων

178

II.i Διαχωρισμός και παρουσίαση των θρύλων

179

II.ii Μερική αντιστοίχιση των θρύλων

197

III) Βογομλικές και απόκρυφες επιρροές στους θρύλους

III.i Βογομλικές επιρροές

201

III.ii Λοιπές απόκρυφες επιρροές

216

IV) Γενική αποτίμηση των θρύλων σχετικά με τις επιρροές τους

220

IV.i Συμπεράσματα

257

Επίλογος

260

Βιβλιογραφία

262

Πρόλογος

Σκοπός της παρούσας Διατριβής είναι η συλλογή, μελέτη και ανάλυση των παραδοσιακών βουλγαρικών διηγήσεων (παραμύθια και θρύλοι) για να εντοπιστεί αφενός η επίδραση του χριστιανισμού σε αυτές και αφετέρου ο βαθμός και η έκτασή του. Μέσα από αυτές τις διηγήσεις, ο κάθε λαός παρουσιάζει τις αντιλήψεις του σε βασικά σημεία της ανθρώπινης ύπαρξης όπως η κοσμογονία, η γέννηση και ο θάνατος, η επίδραση των στοιχείων της φύσης, η σχέση με το μεταφυσικό κόσμο, οι ηθικές αξίες κ.ο.κ. Στην προνεωτερική περίοδο η αποκαλούμενη «παραμυθία» είχε ως σκοπό να δώσει την απάντηση στο ερώτημα "γιατί συμβαίνουν όλα αυτά τριγύρω μας"; Εκτός αυτού, προετοίμαζε τους ανθρώπους για τις δυσκολίες της ζωής, τους προειδοποιούσε για τους επικείμενους κινδύνους και τους καθησύχαζε, καθώς στις περισσότερες των διηγήσεων επικρατεί η δικαιοσύνη και το καλό στο τέλος.

Βασικό χαρακτηριστικό των παραμυθιών είναι το μαγικό στοιχείο, όπου μεταφυσικά φαινόμενα και υπερφυσικά πλάσματα αλληλεπιδρούν με τον άνθρωπο είτε με θετικό είτε με αρνητικό τρόπο καθορίζοντας την τύχη του. Με τον εκχριστιανισμό του σλαβικού κόσμου, παρατηρείται ότι αυτό το μαγικό στοιχείο στις παραδοσιακές διηγήσεις δεν εξαλείφεται αλλά είτε συνυπάρχει με την χριστιανική παράδοση είτε ενσωματώνεται μέσα σε αυτή. Το συγκεκριμένο φαινόμενο είναι ιδιαίτερα έντονο στην ρωσική παράδοση, όπως σημειώνει ο Mike Dixon-Kennedy στο έργο του *Εγκυκλοπαίδεια των Ρωσικών και Σλαβικών μύθων και θρύλων*. Σε αυτό το έργο του, παραθέτει τις πρωταρχικές μορφές των διηγήσεων και την εξέλιξη τους με την χριστιανική επίδραση, όπου φαίνεται ολοκάθαρα η ενσωμάτωση του παγανιστικού στοιχείου μέσα στον χριστιανισμό, καθώς υπάρχουν διηγήσεις όπου «δράκοι και γίγαντες πολεμούν με ιερείς, άγιοι αντιμετωπίζουν νεράιδες και μάγισσες εισέρχονται στο βασίλειο των ουρανών αφού μετανοήσουν»¹. Αυτό το έργο αποτέλεσε την έμπνευση της Διατριβής.

Για τον σκοπό της Διατριβής ερευνήθηκαν οι συλλογές, στις οποίες δημοσιεύθηκαν παραμύθια και θρύλοι (συλλογικοί εθνογραφικοί τόμοι και εγκυκλοπαίδειες). Από εκεί συλλέχθηκαν όλες οι διηγήσεις που περιείχαν χριστιανικά στοιχεία και συγκεντρώθηκαν και αναλύθηκαν μαζί με τις διάφορες παραλλαγές τους.

---

¹ Mike Dixon-Kennedy, *Encyclopedia of Russian & Slavic Myth and Legend*, Oxford, England 1998, σελ.9

Η Διατριβή περιλαμβάνει την εισαγωγή, τρία κεφάλαια και τον επίλογο. Στην εισαγωγή αναλύονται και διασαφηνίζονται οι έννοιες της παράδοσης, του μύθου, του παραμυθιού και του θρύλου. Η διασαφήνιση των εννοιών αυτών γίνεται και στις τρεις γλώσσες στις οποίες κινήθηκε η έρευνά μας (ελληνικά, βουλγαρικά, αγγλικά), καθώς η ορολογία σε κάθε γλώσσα διέφερε ελαφρώς. Για την ένταξη μιας διήγησης είτε στην κατηγορία των παραμυθιών είτε των θρύλων ακολουθήθηκε κυρίως η βουλγαρική μεθοδολογία. Στο Α κεφάλαιο παρουσιάζονται οι σημαντικότερες θεωρίες για την προέλευση και διάδοση των παραμυθιών στον ευρωπαϊκό χώρο. Στη συνέχεια παρουσιάζονται οι σημαντικότερες ευρωπαϊκές συλλογές παραμυθιών και θρύλων και οι σημαντικότερες αντίστοιχες βουλγαρικές συλλογές. Παρουσιάζονται και αναλύονται οι σύγχρονες μέθοδοι κατάταξης σε είδη στα οποία χωρίζονται τα παραμύθια με βάση την εθνογραφική-λαογραφική έρευνα και τέλος παρουσιάζονται η δομή και τα κύρια χαρακτηριστικά των παραδοσιακών βουλγαρικών παραμυθιών και θρύλων. Στο Β κεφάλαιο μελετώνται τα παραμύθια στα οποία εντοπίστηκαν χριστιανικά στοιχεία. Σε κάποιες περιπτώσεις τα στοιχεία αυτά ήταν περισσότερο έντονα και ευδιάκριτα ενώ σε άλλες περιπτώσεις ήταν λιγότερο εμφανή ή διακρίνονταν αμυδρά. Παραθέτονται κατά σειρά οι γνωστές βουλγαρικές ιστορίες, μετά οι λιγότερο γνωστές και τέλος οι άπαξ ιστορίες. Όλες αυτές οι ιστορίες κατατάσσονται σε είδη σύμφωνα με τις μεθόδους κατάταξης της εθνογραφικής έρευνας. Οι μεταφράσεις που πραγματοποιήθηκαν στους τίτλους και στα περιεχόμενα των παραμυθιών αποτελούν πιστές αποτυπώσεις των λαϊκών εννοιών και λέξεων που υπάρχουν στα κείμενα. Στο τέλος του κεφαλαίου γίνεται μια γενική αποτίμηση των επιρροών που έχουν τα παραμύθια με την σειρά που παρατέθηκαν. Στο Γ κεφάλαιο μελετώνται οι βουλγαρικοί θρύλοι με χριστιανικά στοιχεία, ξεκινώντας όπως και για τα παραμύθια από τους πιο γνωστούς. Σε αντίθεση με τα παραμύθια, για τους θρύλους δεν υπάρχει ακόμα στην έρευνα ένα κοινώς αποδεκτό σύστημα κατάταξης. Για τον λόγο αυτό οι θρύλοι κατατάχθηκαν με βάση την θεματική τους σε έντεκα κατηγορίες. Μετά, όπως και για τα παραμύθια, αναλύθηκαν οι επιρροές τους για κάθε κατηγορία. Και τέλος στον επίλογο συμπυκνώνονται τα συμπεράσματα των κεφαλαίων Β και Γ σχετικά με την επίδραση του χριστιανισμού σε όλες αυτές τις διηγήσεις.

Σε αυτό το σημείο θα ήθελα να εκφράσω θερμές ευχαριστίες σε πρόσωπα και οργανισμούς που συνέβαλαν με τον τρόπο τους στην εκπόνηση της διατριβής.

Καταρχήν στην οικογένεια μου για την συνεχή στήριξη που μου πρόσφερε. Στον επιβλέποντα καθηγητή κ. Ευαγγέλου Ηλία για τις συμβουλές και παρατηρήσεις του, καθώς και στα υπόλοιπα μέλη της Τριμελούς Επιτροπής, τους καθηγητές κ.Τσιρώνη Χρήστο και κ.Οικονόμου Ελένη για τη συμβολή τους. Στο Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών, χάρη στην υποτροφία του οποίου καλύφθηκαν οι αναγκαίες οικονομικές δαπάνες για την έρευνα που απαιτούνταν όλα αυτά τα έτη. Και τέλος, στους ανθρώπους που εργάζονται στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Σόφιας για τη βοήθεια που μου πρόσφεραν στη συγκέντρωση του υλικού.

Εισαγωγή

Στους σημερινούς ακαδημαϊκούς κύκλους υπάρχουν περισσότεροι από 30 διαφορετικοί ορισμοί της έννοιας «παράδοση»². Η ποικιλία αυτή οφείλεται κυρίως στον διαφορετικό προσδιορισμό της λέξης για κάθε γλώσσα που υπάρχει.

Στα ελληνικά η λέξη «παράδοση» είναι ουσιαστικό παράγωγο του ρήματος «παραδίδωμι» που σημαίνει δίνω στα χέρια κάποιου, εμπιστεύομαι κάτι σε κάποιον³. Νοείται συνεπώς ως μια διαδικασία μεταβίβασης ηθών, γνώσεων, εθίμων, δοξασιών, πρακτικών που περνούν από την μια γενιά στην άλλη και έτσι διακονίζονται στο πέρασμα των χρόνων.⁴ Στην αγγλική η αντίστοιχη λέξη που χρησιμοποιείται για να δηλώσει αυτήν την διαδικασία είναι το «folklore». Χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από τον Άγγλο συγγραφέα William John Thoms το 1846 σε μία επιστολή του προς το περιοδικό *Athenaeum*. Ο Thoms ουσιαστικά δημιούργησε τον όρο συνδυάζοντας τις λέξεις folk (= λαός) και lore (= γνώση, δοξασία) για να αντικαταστήσει τους μέχρι τότε χρησιμοποιούμενους όρους «δημοφιλείς αρχαιότητες» (popular antiquities) και «δημοφιλής γραμματεία» (popular literature)⁵. Με τον όρο «folklore» επομένως νοείται η γνώση που έχει ο λαός για τον εαυτό του και για τον κόσμο που τον περιβάλλει⁶. Στα βουλγάρικα ο ίδιος όρος χρησιμοποιήθηκε από τον καθηγητή Ivan Šišmanov⁷ το 1889, διότι κατά την γνώμη του ο αγγλοσαξονικός όρος αποτυπώνει πλήρως την έννοια της παράδοσης και τον παραθέτει ταυτόχρονα με την βουλγαρική του μετάφραση narodnauka⁸. Έκτοτε, ο όρος «folklore» διαδόθηκε αρκετά στις βουλγαρικές ανθρωπιστικές επιστήμες (αμετάφραστος) και σήμερα χρησιμοποιείται κατά κόρον για να δηλώσει την παράδοση.⁹ Με βάση όμως αυτόν τον όρο, προκύπτει ο προβληματισμός: από τι ακριβώς αποτελείται αυτή η λαϊκή γνώση. Ο σπουδαίος

---

² «Săstnost i specifika na folkloru i folkloristikata», Lekcii po Folkloristika ot Plovdiv za student v PU «Paisij Hilendarski» ot Filologičeski fakultet specialnost Bălgarska filologija 201, σελ.1

³ Καμηλάκη- Πολυμέρου Αικατερίνη, Καραμανές Ευάγγελος, *Λαογραφία: Παραδοσιακός πολιτισμός, ΓΓΕΕ*, σελ.9, *ΑΛΦΑ-λεξικό της Ελληνικής γλώσσας*, Δημόκριτος, 1970, *Λεξικό της κοινής νεοελληνικής*, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (Ίδρυμα Μανώλη Τριανταφυλλίδη) Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη 1998

⁴ Καμηλάκη- Πολυμέρου Αικατερίνη, Καραμανές Ευάγγελος, *Λαογραφία: Παραδοσιακός πολιτισμός, ΓΓΕΕ*, σελ.9, *ΑΛΦΑ-λεξικό της Ελληνικής γλώσσας*, *Λεξικό της κοινής νεοελληνικής*

⁵ Sims Martha; Martine Stephens, *Living Folklore*. Logan, Utah: Utah State University Press, 2005 σελ.23

⁶ English Oxford Dictionary, Oxford University Press 2015

⁷ «Săstnost i specifika na folkloru i folkloristikata», σελ.1

⁸ Ivan Šišmanov, «Značienieto i zadačata na našata etnografija» *Sbornik za narodni umotvorenija, nauka i knižnina*, τόμος I Σόφια 1899, σελ.18 κ.έ.

⁹ «Săstnost i specifika na folkloru i folkloristikata», σελ.2

Βούλγαρος εθνογράφος Mihail Arnaudov το 1934 προσδίδει στον όρο την εξής επεξήγηση: «Οι κύριες πηγές για την αποκάλυψη της καθαυτό ψυχής του λαού βρίσκονται στα λαϊκά παραμύθια και τραγούδια, στους θρύλους και στα έπη, στις δεισιδαιμονίες και στα έθιμα, στις έννοιες και ερμηνείες, στις γιορτές και τελετές που έγιναν καθ' όλα αποδεκτά μέχρι τον 19^ο αιώνα».¹⁰ Μεταγενέστεροι ερευνητές συμπληρώνουν τον όρο αναφέροντας ότι «η παράδοση (που συνδέεται αναπόσπαστα με τις παραδοσιακές γιορτές και τελετές) παρέμεινε σχεδόν η μοναδική μορφή αισθητικής έκφρασης της δημιουργικής πνευματικότητας (λογοτεχνία, φιλοσοφία, μουσική, τέχνες, χοροί, παιχνίδια κλπ.) και της μεγαλοφυΐας του λαού»¹¹. Άλλοι ερευνητές υποστηρίζουν ότι η παράδοση δεν περιορίζεται απλά στη δημιουργική λαϊκή πνευματικότητα αλλά συμπληρώνεται και από τα υλικά παράγωγα της καθημερινής ζωής (παραδοσιακός ρουχισμός, εργαλεία, μουσικά όργανα, αρχιτεκτονική κατοικιών, γαστρονομία)¹². Τείνουμε να συμφωνήσουμε με αυτή την τελευταία θεωρία και να καταλήξουμε όσον αφορά τον ορισμό της παράδοσης ότι πρόκειται για δομές και συστήματα είτε πνευματικού και τελετουργικού είτε υλικού και πρακτικού περιεχομένου που μεταβιβάζονται στις επόμενες γενιές και έτσι καθιερώνονται και διαιώνονται ταυτόχρονα.

Τα βασικά χαρακτηριστικά που διέπουν την παράδοση ως αντικείμενο έρευνας είναι τα εξής¹³:

- i. **Ανωνυμία.** Στις διάφορες παραδοσιακές δομές όπως είναι τα τραγούδια, οι θρύλοι, τα παραμύθια κ.ά. δεν υπάρχει κάποιος γνωστός δημιουργός. Όλες αυτές οι δομές είναι το αποτέλεσμα της συλλογικής λαϊκής δημιουργίας.
- ii. **Μαζικότητα.** Οι παραδοσιακές δομές διασπείρονται σε μια αρκετά μεγάλη περίμετρο εκφραστών και αποδεκτών. Δεν είναι αποκλειστικότητα μιας μόνο συνοριακά οριοθετημένης περιοχής, ούτε μιας συγκεκριμένης κοινωνικής τάξης.

---

¹⁰ Milena Benovska-Sabkova , «Folklorät vån vāzgleđite na Mihail Arnaudov», *Bālgarski folklor*, τεύχος 3, 1988, σελ. 3-7 στο www.ceeol.com.

¹¹ Prof. Dr. Kiril Topalov, Veska Nikolaeva «From symbolism to collective identity Building the sustainability of rural communities», Theme 3 CLT2006/A2/SE-2030 *Cult Rural: Promotion of a Cultural Area Common to European Rural Communities*, Academy of Balkan Civilization, Σόφια 2006, σελ.2-3

¹² «Sāštnost I specifika na folklorā i folkloristikata», σελ.2

¹³ «Sāštnost I specifika na folklorā i folkloristikata», σελ.3

- iii. Ποικιλομορφία. Οι παραδοσιακές δομές δεν εμφανίζονται σε μια αυστηρά συγκεκριμένη μορφή. Στο πέρασμα των χρόνων, κάθε εκφραστής τους προσθέτει τις δικές του λεπτομέρειες χωρίς να καταλύει το γενικό πλαίσιο, με αποτέλεσμα την ύπαρξη ποικίλων εκδοχών της ίδιας δομής.
- iv. Προφορικότητα. Οι παραδοσιακές δομές σχεδόν ποτέ δεν καταγράφονται. Ο κύριος τρόπος διάδοσης τους είναι ο προφορικός λόγος.
- v. Ιδιωματισμός. Λόγω της προφορικότητας είναι φυσικό οι παραδοσιακές δομές να φέρουν τα σημεία των τοπικών διαλέκτων της κάθε περιοχής και να παραλλάσσονται συνέχεια, ανάλογα με την διάλεκτο που μιλούν οι εκφραστές τους.

Επίσης, είναι σημαντικό να αναφερθούν ποιες είναι οι βασικές επιρροές των παραδοσιακών δομών¹⁴. Αυτές θα μπορούσαν να συμπτυχθούν σε τρία κυρίως πεδία: i) Οι ιστορικές εξελίξεις που μεταβάλλουν την εκάστοτε κοινωνία, ii) Οι αλληλεπιδράσεις των ανθρώπινων κοινωνιών, που οφείλονται είτε σε μεταναστεύσεις είτε σε κατακτήσεις και οδηγούν συνεκδοχικά στις αλληλεπιδράσεις των παραδόσεων που φέρουν οι κοινωνίες, iii) Η θρησκεία. Ειδικότερα σε αυτό το τελευταίο σημείο διευκρινίζουμε το εξής: στον ευρωπαϊκό χώρο η διάδοση της χριστιανικής πίστης συντέλεσε σε μεγάλο βαθμό στην διαμόρφωση των πιο αρχαίων παραδοσιακών δομών, και αυτό διότι ο χριστιανισμός δεν απέρριπτε πάντα τις υπάρχουσες παραδόσεις των λαών που εκχριστιανίζονταν, αλλά τις ενσωμάτωνε στο δικό του πλαίσιο δίνοντας τους πλέον καινό περιεχόμενο και νόημα. Οι προστάτες - θεοί του παγανισμού μετατράπηκαν σε προστάτες - αγίους. Τα παγανιστικά έθιμα και οι γιορτές εγγκολώθηκαν στις χριστιανικές ημερολογιακές γιορτές κ.ο.κ. Ιδιαίτερα στον βαλκανικό χώρο, τονίζονται από τους ερευνητές οι διαφορές που αφορούν από την μία τις επιταγές της επίσημης χριστιανικής θρησκείας και των τελετουργιών της (oficialno hristianstvo) και της λαϊκής χριστιανικής θρησκείας και των δικών της τελετουργιών (narodno hristianstvo) που αποτελούν ουσιαστικά τις δύο όψεις του ίδιου νομίσματος¹⁵.

¹⁴ Petko Xristov, *Obštinsti I praznici*, Bǎlgarska Akademija na Naukite , Σόφια 2004 σελ.17-35

¹⁵ Περισσότερα για το θέμα βλ. *Maria Kitanova* «“Evil Time” in the Bulgarian Folk Calendar» (Sofia, Institute for Bulgarian Language (IBL), Bulgarian Academy of Sciences) *Dzjaloto e-magazine of Humanitarian sciences*, τεύχος 5 2015, Ančo Kalojanov, *Starobǎlgarsko ezičestvo elektronno izdanie*

Η επιστήμη που μελετά την παράδοση είναι η εθνογραφία, καθώς το αντικείμενο της έρευνας της αφορά όλα τα ανθρωπολογικά, κοινωνιολογικά, πολιτιστικά και πολιτισμικά φαινόμενα που παρατηρούνται σε έναν λαό¹⁶. Στον ευρωπαϊκό χώρο μεταξύ των σημαντικότερων εθνογράφων που επικέντρωσαν το ερευνητικό τους ενδιαφέρον στην πνευματική κουλτούρα των λαών, ήταν κατά χρονολογική σειρά οι εξής: ο Gerhard F. Müller (1705-1783), οι αδερφοί Jacob (1785-1863) και Wilhelm (1786-1859) Grimm, ο Kaarle Krohn (1863 – 1933), ο Antti Aarne (1867 –1925), ο Arnold van Gennep (1873-1957)¹⁷. Στον βουλγάρο χώρο αντίστοιχα σημαντικότεροι εθνογράφοι ήταν οι: Vasil Čolakov (1828-1885), Kuzman Šapkarev (1834-1909), Ivan Šišmanov (1862-1928), Dimităr Marinov (1848-1940), Mixail Arnaudov (1878-1978), Hristo Vakarelski (1896-1979) Cvetana Romanska (1914-1969). Εν μέρει σημαντικό έργο για τον χώρο της εθνογραφίας πρόσφερε και ο γνωστός φιλόλογος και κριτικός Petăr Dinekov(1910-1992)¹⁸, ως σχολιαστής ή επιμελητής εκδόσεων εθνογραφικού περιεχομένου¹⁹ και ως διευθύνων του τμήματος εθνογραφίας του BAN από το 1973 μέχρι την συνταξιοδότηση του.

Μέσα στα όρια της παράδοσης περιλαμβάνονται οι μύθοι, οι θρύλοι και τα παραμύθια του κάθε λαού. Οι όροι μύθος, θρύλος και παραμύθι αν και αρκετά συχνά συγχέονται μεταξύ τους, διαφέρουν εννοιολογικά ακόμα και από γλώσσα σε γλώσσα. Γι' αυτό θεωρούμε αναγκαία την εξακρίβωση των όρων αυτών. Στην ελληνική γλώσσα ο μύθος αποτελεί φανταστική διήγηση, η οποία έχει ως στόχο την ερμηνεία για την προέλευση ή τη δημιουργία φυσικών και πολιτιστικών φαινομένων, όπως η κοσμογονία και ανθρωπογονία, η προέλευση ζώων και φυτών, η καθιέρωση επαγγελματιών και τελετουργικών πρακτικών κ.ά. Και εξαιτίας αυτής της δυναμικής των μύθων συνήθως σε αυτούς κύριους ρόλους έχουν οι θεοί και ημίθεοι ή

Izdatelstvo LiterNet, 06. 11. 2002, Κ.Γ.Νιχωρίτης, *Παγανιστικές λατρείες του σλαβικού κόσμου*, εκδ. Μπαρμπουνάκη Θεσσαλονίκη 2013, Customs of life-cycle in urban surrounding, Papers Delievered at the Second Serbian-Bulgarian Scientific Conference –Belgrade, September 6-8, 2001 Special editions Volume 48, Mike Dixon-Kennedy, *Encyclopedia of Russian & Slavic Myth and Legend*, Library of Congress Santa Barbara, California 1998, Louis Herbert Gray, *The Mythology of all races on thirteen volumes*, Vol 3-Celtic and Slavic, Univercity Press Cambridge, MassachusetssS,1918

¹⁶ Nikolaj Kolev, *Bălgarska etnografija*, Σόφια 1987, σελ.3-5

¹⁷ *Del-Rio-Roberts Maribel*, «A Guide to Conducting Ethnographic Research: A Review of Ethnography: Step-by-Step (3rd ed.) by David M. Fetterman». *The Qualitative Report*. 15 (3): 2010 σελ.737–749.

¹⁸ Nikolaj Kolev, *Bălgarska etnografija*, σελ.33-47

¹⁹ *Bălgarski folklor*, tom I 1959, Bălgarsko Narodno Tvorčestvo -1963

υπερφυσικά όντα που συντελούν ή ευθύνονται για την δημιουργία²⁰. Ο θρύλος από την άλλη αρκετά συχνά μπορεί να βασίζεται σε ιστορικά γεγονότα και πρόσωπα που όμως έχουν περιβληθεί με μυθικά - φανταστικά στοιχεία στο πέρασμα των χρόνων²¹. Το παραμύθι προέρχεται από τον μύθο, όπως υποδηλώνει και ο ίδιος ο όρος «παραμύθι» [παρά (που εδώ δηλώνει προέλευση) + μύθος]. Έτσι και αυτό αποτελεί φανταστική διήγηση, η οποία όμως δεν στοχεύει πλέον στην ερμηνεία των φαινομένων αλλά στην ψυχαγωγία, την διδαχή και την προτροπή ή την αποτροπή για κάτι. Επιπλέον, οι πρωταγωνιστές στο παραμύθι είναι ανώνυμοι ή ονοματίζονται σπάνια για να επιτευχθεί ή ταύτιση του ακροατή με αυτούς²².

Στην αγγλική και βουλγαρική γλώσσα οι δύο πρώτοι όροι (myth- legend, mit- legenda αντίστοιχα) δεν αλλάζουν ιδιαίτερα εννοιολογικά, παρά μόνον όσον αφορά τον όρο «θρύλος» που στην βουλγαρική γλώσσα έχει την επιπρόσθετη σημασία της μυθικής διήγησης η οποία δεν έχει κάποια ιστορική βάση, αλλά οι άνθρωποι πίστευαν ότι στο παρελθόν τα γεγονότα ή τα πρόσωπα που αναφέρει υπήρχαν πραγματικά (π.χ. η ύπαρξη γιγάντων)²³. Επίσης στην νεότερη έρευνα²⁴ ο όρος χρησιμοποιείται για να δηλώσει και ιστορίες επεξηγηματικής ή αιτιολογικής φύσεως (πώς δημιουργήθηκε ή καθιερώθηκε κάτι) οπότε συγγέεται λίγο και με την έννοια του μύθου και με την έννοια της παράδοσης (predanie²⁵). Όσον αφορά στον όρο «παραμύθι» υπάρχει πιο έντονη εννοιολογική διαφορά σε αυτές τις δύο γλώσσες. Στην αγγλική ο αντίστοιχος όρος είναι «fairytale», δηλαδή κατά λέξη ιστορία για νεράιδα. Η πρώτη που χρησιμοποίησε τον όρο ήταν η Γαλλίδα Marie-Catherine Baronne d'Aulnoy, όταν το 1697 εξέδωσε μία σειρά φανταστικών διηγημάτων για να την προωθήσει στα σαλόνια

---

²⁰ Ν. Ματσούκα, *Λόγος και Μύθος με βάση την αρχαία ελληνική φιλοσοφία*, εκδ. Πουρναρά, 1997, *Ιστορία της Φιλοσοφίας*, 1988

²¹ Cambridge Dictionary, Cambridge University Press 2017

²² Παπαχριστοφόρου Μ., «Λαϊκή Φιλολογία» στο *Δημόσιος και Ιδιωτικός Βίος στην Ελλάδα II: Οι Νεότεροι Χρόνοι*, τ. Γ', ΕΑΠ: Πάτρα, 2002

²³ Mixail Arnaudov, «Bălgarskite narodni prikazki » *Sbornik za narodni umotvorenija, nauka i knižnina*, τόμος XXI, Σόφια 1905, σελ.135

²⁴ Rečnik na bălgarskija ezik, Izdatelstvo BAN, t.15 Sofija 2015., Elena Ognjanova, *Dostignalo do nas. Bălgarija v predanija i legendi*, Sofija 1998, Veselin Božikov Nikolaj Jankov, *Tajnite săkrovišta v Bălgarija, Čast 1: predanija, legend, dokumenti, avtentični răkopisi, unikalni fotosi, fakti* Sofija 1994, N.Kolev, *Bălgarska etnografija*, Sofija 1987, M.Arnaudov, *Studii vărhu bălgarskite obredi i legendi*, t..2 1972

²⁵ Predanija χαρακτηρίζονται κυρίως οι αφηγήσεις για ιστορικά πρόσωπα και τόπους, περιβεβλημένα όμως και με φανταστικά στοιχεία.

της υψηλής κοινωνίας (στην γαλλική ο όρος είναι «contes de fées»)²⁶. Μέχρι τότε τα παραμύθια ήταν απλές φανταστικές αφηγήσεις, και με την συμβολή της d'Aulnoy γίνεται απευθείας σύνδεση με ένα υπερφυσικό όν (νεράιδα - fée) για να προσδιοριστεί το συγκεκριμένο είδος. Σε πρώτο επίπεδο αυτό υποδηλώνει πόσο βαθιά ριζωμένη ήταν η πίστη για τα συγκεκριμένα υπερφυσικά πλάσματα στις λατινογενείς χώρες. Σε ένα δεύτερο έμμεσο επίπεδο, οι ερευνητές²⁷ αναφέρουν ότι η χρήση του όρου «fairy» αποσκοπούσε στη σύγκρουση των συγγραφέων και εκδοτών με την οργανωμένη εκκλησία, διότι στα τέλη του 17^{ου} αιώνα είχε αρχίσει να αναφύεται το κίνημα του Διαφωτισμού, που ως γνωστόν πρέσβευε τον ορθολογισμό και την πρόοδο και αντιτάσσονταν έντονα στη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία. Έτσι αρκετά συχνά παρατηρείται ότι στα παραμύθια ο ιερέας ή οποιοδήποτε εκκλησιαστικό πρόσωπο παρουσιάζεται ως ανίκανος, ξεπεσμένος ή κουτοπόνηρος.²⁸ Στην βουλγαρική γλώσσα ο αντίστοιχος όρος είναι «prikazka». Προέρχεται από την σύνθεση των pri+ skazka όπου το skazka σημαίνει ιστορία, διήγηση και το pri είναι πρόθεση που εδώ δηλώνει συμπληρωματικότητα. Συνεπώς μια ακριβής μετάφραση του όρου «prikazka» είναι η πρόσθετη ιστορία, που σε λογοτεχνικό επίπεδο γίνεται αντιληπτή ως «μυθοπλασία δευτερεύουσας σημασίας».²⁹ Παρόλα αυτά, όπως φαίνεται, τα παραμύθια μόνον ιστορίες δευτερεύουσας σημασίας δεν είναι καθώς μέσα από αυτά αποτυπώνονται από τον κάθε λαό οι πεποιθήσεις του, η ηθική του, οι φοβίες του, οι ελπίδες του και τα ιστορικά γεγονότα που τον σημάδεψαν. Γι' αυτό θεωρήθηκε σημαντική η καταγραφή τους και η ανάλυση τους από την επιστήμη της εθνογραφίας από τον 17^ο αιώνα και μετέπειτα³⁰ και ακόμα και σήμερα τα παραμύθια μαζί με τους μύθους και θρύλους αποτελούν τα βασικά θεμέλια της προφορικής παράδοσης που φέρουν σημαντικά μηνύματα και ενσαρκώνουν ένα μέρος της πολιτισμικής ταυτότητας των λαών.³¹

---

²⁶ Jack Zipes, *The irresistible fairytale: The cultural and social history of a genre*, Princeton University Press, 2012 σελ.22

²⁷ Raymonde Robert, Nadine Jasmin, Jean Mainil, Constance Cagnat-Deboeuf κ.ά.

²⁸ Jack Zipes, *The irresistible fairytale* σελ. 27-29

²⁹ Alexandra Georgieva Ivančeva, *Bălgarskata avtorizirana prikazka v tvorčestvoto na Karalijčev, Pelin I Bosilek*, Plovdivski Universitet "Paisij Hilendarski" 2013

³⁰ Jack Zipes, *The irresistible fairytale* σελ.30-35

³¹ *Harryizman Harun, Zulikha Jamaludin*, «Folktale conceptual model based on folktale classification system of type, motif and function », Proceedings of the 4th International Conference on Computing and Informatics, ICOCI 2013 Sarawak, Malaysia. University Utara, Malaysia 28-30 August, 2013 Paper No.118

Στο πρώτο κεφάλαιο που ακολουθεί, θα εξετάσουμε τις σημαντικότερες θεωρίες για την προέλευση και διάδοση των παραμυθιών, τις πρώτες συλλογές παραμυθιών και τις προσπάθειες που έγιναν για τον διαχωρισμό των παραμυθιακών ειδών και δομών.

Α΄ Κεφάλαιο

Ι) Προέλευση και διάδοση των παραμυθιών- Οι σημαντικότερες θεωρίες

Σε μία πρώτη ανάλυση των παραμυθιών διαπιστώνουμε ότι αρκετές ιστορίες ανά τον κόσμο έχουν κοινά στοιχεία που εμφανίζονται είτε αυτούσια μέσα στα κείμενα είτε σε παραλλαγές όπως π.χ. η απαγωγή της πριγκίπισσας από κάποιο υπερφυσικό ον, η μεταμόρφωση ζώου σε άνθρωπο ή το αντίστροφο, η απόκτηση πλούτου μέσω βασιλικού γάμου ή ανεύρεσης θησαυρού κ.ά. Έτσι υπήρξε αρκετός προβληματισμός σχετικά με την αρχική προέλευση αυτών των κοινών μοτίβων και τον τρόπο διάδοσης τους από λαό σε λαό. Σχετικά με την προέλευση και διάδοση των παραμυθιών υπάρχουν πέντε θεωρίες:

- i. Η μυθολογική θεωρία³². Πρωτοπόροι αυτής της θεωρίας ήταν οι αδερφοί Grimm το 1819. Η θεωρία αυτή υποστηρίζει ότι τα παραμύθια ήταν μύθοι που απώλεσαν τα βασικά τους στοιχεία, έγιναν απλούστεροι και βασίζονται στο κοινό μυθολογικό υπόστρωμα των λαών και σε μια πρωταρχική κοινή ινδοευρωπαϊκή γλώσσα. Οι συνεχιστές τους προσπάθησαν τα επόμενα χρόνια να προσδιορίσουν ακριβέστερα αυτή την θεωρία, ο καθένας από την δική του πλευρά. Έτσι οι A.Kuhn³³ και W.Schwarz³⁴ αναφέρουν ως κύριο μυθολογικό υπόστρωμα στις θεματικές των διηγήσεων τα καιρικά φαινόμενα (κεραυνός, καταιγίδα κ.ά.) και προβάλλουν το μετεωρολογικό θεώρημα, ο Max Müller³⁵ αναφέρει την λατρεία του ήλιου (ηλιακό θεώρημα), ο W. Mannhard³⁶ τον ανιμισμό και ο Elad Meyer³⁷ την δαιμονολογία. Επειδή όμως αυτή η θεωρία επικεντρωνόταν μόνον στον ευρωπαϊκό χώρο και δεν έλαβε υπόψη τα κοινά μοτίβα που ανακαλύπτονται σε λαϊκές διηγήσεις από άλλες ηπείρους, είχε ως αποτέλεσμα να εκπέσει γρήγορα.

---

³² Rosina Georgieva Kokydeva, «Proekcii i funkcionirane na folklornija prikazen model v detskoto tvorcestvo na Božena Nemcova i Angel Karalijčev (Nabljudenija vārhu prikazkite)» Sofijski Universitet “Sv.Kliment Ohridski”, Σόφια 2015σελ.7-8, Ivan Šišmanov, «Značeniето i zadačata na našata etnografija »,σελ.7-8

³³ A.Kuhn, *Herabkunft des Feuers und des Göttertranka* Gütersloh 1886

³⁴ W.Schwarz, *Der heutige Volksglaube und das alte Heidenthum*, Berlin 1849

³⁵ Max Müller, *Vorlesungen über die Wissenschaft der Sprache*, 2 Serie, Leipzig 1866 σελ.

³⁶ W.Mannhard, *Wald und Feldkulte*, Berlin 1875

³⁷ Elad H.Meyer, *Indogermanische Mythem*, Berlin 1887

- ii. Η μεταναστευτική ή ιστορική θεωρία³⁸. Υποστηρικτής αυτής της θεωρίας ήταν ο Άγγλος Theodor Benfey³⁹. Σύμφωνα με αυτή τη θεωρία όλα τα γνωστά παραμύθια έχουν τις ρίζες τους σε ινδικούς μύθους και διηγήσεις που διαδόθηκαν μέσω της μετανάστευσης των λαών. Ο Benfey κατέληξε σε αυτό το συμπέρασμα μελετώντας και μεταφράζοντας την *Pantsantatra* - έναν συλλογικό τόμο ινδικών διηγήσεων, παροιμιών και ανεκδότων - αφού διαπίστωσε ότι υπάρχουν αρκετά παράλληλα και σε ευρωπαϊκές ιστορίες. Η θεωρία αυτή έχει μόνο ιστορική αξία σήμερα, καθώς αποδείχθηκε ότι η Ινδία μπορεί να αποτέλεσε μία από τις κυριότερες πηγές δημιουργίας των παραμυθιών, αλλά δεν ήταν η μοναδική.
- iii. Η ανθρωπολογική θεωρία⁴⁰. Υποστηρικτές αυτής της θεωρίας ήταν οι Andrew Lang και E. Taylor. Από μία πλευρά, ο Lang⁴¹ υποστήριξε ότι η προέλευση των παραμυθιών πρέπει να ερευνηθεί με βάση την ανθρώπινη ψυχολογία και συνείδηση και τη συνέδεε με τις κοινές πεποιθήσεις και τελετουργίες των πρωτόγονων λαών. Ο Taylor⁴² συνέδεε την προέλευση με την κοινή φαντασία, κοινή ψυχολογική κατάσταση και τα κοινά βιώματα που υπήρχαν στα διάφορα στάδια της ανθρώπινης εξέλιξης. Αυτή η θεωρία όμως αποδέχτηκε την ύπαρξη πολύ μεγαλύτερης ομοιομορφίας στους πρωτόγονους λαούς από ό,τι πιθανώς υπάρχει στην πράξη.
- iv. Η μονογενετική θεωρία: η θεωρία αυτή εκφράστηκε από τους Φινλανδούς Kaarle Krohn⁴³ και Antti Aarne⁴⁴. Υποστήριξαν ότι ένα παραμύθι σε μία χώρα μεταδίδεται από γενιά σε γενιά με ένα σταθερό τρόπο, δηλαδή χωρίς σημαντικές διαφοροποιήσεις. Όταν όμως μεταδίδεται σε άλλη χώρα, αλλάζει και προσαρμόζεται στο νέο πολιτιστικό του περιβάλλον. Δεν προσπάθησαν να αναλύσουν όμως την προέλευση των παραμυθιών.

---

³⁸ Rosina Georgieva Kokydeva, « Proekcii i funkcionirane na folklornija prikazen model.7-8 Ivan Šišmanov, « Značenieto I zadačata na našata etnografija »,σελ.7-8

³⁹ Hertel Johannes, *The Panchatantra: a collection of ancient Hindu tales, in the recension called Panchakhyana, and dated 1199 A.D., of the Jaina monk, Pūrṇabhadra, critically edited in the original Sanskrit (in Nāgarī letters, and, for the sake of beginners, with word-division)*, Harvard University Press, Harvard Oriental Series 1908, Volume 11

⁴⁰ Rosina Georgieva Kokydeva, « Proekcii i funkcionirane na folklornija prikazen model.7-8 Ivan Šišmanov, « Značenieto I zadačata na našata etnografija »,σελ.7-8

⁴¹ A.Lang, *Custom and Myth*, Longmans, Green and Co. London 1884

⁴² E.Taylor, *Early History of mankind*, London 1865, 21878

⁴³ Kaarle Krohn, *Übersicht über einige Resultate der Märchenforschung* (Overview of the Results of Fairy-Tale Research). Helsinki 1931

⁴⁴ Antti Aarne, *The types of the folktale: a classification and bibliography*, translated from Stith Thompson, Academia Scientarum Fennica, University of Michigan 1961

- v. Η συμβολιστική θεωρία: Η θεωρία αυτή εκφράστηκε από τους Γάλλους Pierre Saintyves⁴⁵, Arnold Van Gennep⁴⁶ και τον Γερμανό Hans Naumann⁴⁷. Ο πρώτος αφού μελέτησε τα παραμύθια του Perrault, διατύπωσε την άποψη ότι προέρχονταν από παλιές ανιμιστικές τελετουργίες. Ο δεύτερος σύνδεσε το παραμύθι με τον τοτεμισμό και τις σχετικές ανιμιστικές τελετές. Ο Naumann υποστήριξε ότι υπάρχουν πολλά ίχνη λατρευτικών τελετών στο παραμύθι, αλλά πρέπει να διερευνηθούν προσεκτικά. Οι θεωρίες αυτές έχουν συμβάλει στην κατανόηση των παραμυθιών, αλλά δεν εξηγούν πάλι την καταγωγή τους επαρκώς. Όπως στην ανθρωπολογική θεωρία, έτσι και εδώ οι συμβολιστές θεωρούν ότι όλες οι πρωτόγονες κοινωνίες παρουσιάζουν μια ομοιομορφία.

Καμία από τις παραπάνω θεωρίες δεν είχε ευρεία αποδοχή. Η πραγματική διάσταση του ζητήματος της προέλευσης των παραμυθιών περιλαμβάνει περισσότερες από μία θεματικές που προβάλλονται στην κάθε θεωρία. Καταρχήν όσον αφορά την προέλευση των παραμυθιών θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι ένας συνδυασμός της μυθολογικής, ανθρωπολογικής και συμβολιστικής θεωρίας σε ορισμένα κομμάτια τους βέβαια και όχι αυτούσιες. Η εξέλιξη των παραμυθιών από τους μύθους έχει μια λογική βάση διότι όπως αναφέραμε στην εισαγωγή, οι μύθοι έχουν μια εξηγητική χροιά των περιβαλλόντων φαινομένων (γέννηση, θάνατος, καιρικά φαινόμενα) και είναι η βάση των τελετουργικών πρακτικών που έχουν ως στόχο να διατηρήσουν μία ισορροπημένη σχέση μεταξύ του ανθρώπου και του αγνώστου.⁴⁸ Βασικοί άξονες των μύθων είναι η συμβολική γλώσσα τους και η διάρθρωση τους με αρχή, μέση και τέλος. Από την στιγμή που η ανθρώπινη εμπειρία στα φυσικά και κοινωνικά φαινόμενα είναι κοινή, είναι φυσικό στους μύθους των λαών να ανακαλύπτονται παράλληλα μοτίβα. Π.χ. οι διδακτικοί μύθοι του Αισώπου καταγράφονται μετά το 600 π.Χ., υπάρχουν όμως ενδείξεις ότι ανάλογου ύφους κείμενα εμφανίστηκαν στην Σουμερία και Μεσοποταμία ήδη από το 800 π.Χ.⁴⁹ Με μία γρήγορη έρευνα γίνεται η διαπίστωση ότι αρκετοί αρχαιοελληνικοί και λατινικοί μύθοι έδωσαν τα θεμέλια για τα μοτίβα των σύγχρονων παραμυθιών⁵⁰:

⁴⁵ Pierre Saintyves, *Les contes de Perrault et les récits parallèles ; En marge de la Légende dorée. - Les reliques et les images légendaires leurs origines*, Édition R. Laffont, Paris 1987

⁴⁶ Arnold Van Gennep, *The Rites of Passage*, University of Chicago Press, 1909

⁴⁷ Hans Naumann, *Primitive gemeinschaftskultur, beiträge zur volkskunde und mythologie*. Edition Jena, E. Diederichs, 1921

⁴⁸ David Leeming, *From Olympus to Camelot; The World of European Mythology*, Oxford University Press 2003

⁴⁹ Jack Zipes, *The irresistible fairytale* σελ.40-41

⁵⁰ Graham Anderson, *Fairytale in the Ancient world*, Routledge 2002

- Η Αργοναυτική εκστρατεία (καθοδήγηση των ηρώων από γηραιότερους για τον σκοπό του ταξιδιού τους και βοήθεια από μάγισσα)
- Η Οδύσσεια (μάχη και πλάνη του ανθρωποφάγου γίγαντα)
- Ο Οιδίποδας (αιμομικτικές σχέσεις)
- Οι άθλοι του Ηρακλή (υποβολή δοκιμασιών στον ήρωα από έναν βασιλιά)
- Το έργο Έρωτας και Ψυχή του Απουλήιου (η Ψυχή είναι η μικρότερη από τρεις αδερφές που την κακομεταχειρίζονται, την διώχνει ο άντρας της, η Αφροδίτη την υποβάλει σε δοκιμασίες για να αποδείξει την αξία της στις οποίες την συνδράμουν ζώα)
- Ο μύθος του Ρωμούλου και του Ρέμου (ανατροφή παιδιών από άγριο ζώο)
- Το έργο Μεταμορφώσεις του Οβίδιου (συνδυασμός και αφήγηση όλων των μύθων που περιέχουν μεταμορφώσεις ανθρώπων σε ζώα ή κάτι άλλο)

Ακόμα και από την Αγία Γραφή, οι αφηγήσεις για τους Κάιν και Αβελ και Ιακώβ και Ησαΰ παρουσιάζουν το μοτίβο τίμιος~άτιμος αδερφός⁵¹. Και τα θεμέλια για τα σύγχρονα μοτίβα μπορούν να βρεθούν σε μύθους όλων των λαών. Βέβαια πάντα υπήρχαν μικρές ιστορίες παράλληλα με τους μύθους, των οποίων η πρωταρχική χρήση ήταν να μεταδώσουν πληροφορίες (informative tales).⁵² Οι πληροφορίες αυτές υποδήλωναν μία κατάσταση, έδιναν ένα παράδειγμα είτε προειδοποιούσαν για έναν κίνδυνο. Έτσι το παραμύθι βασίστηκε και στη σύνθεση πολλών μικρών προφορικών ιστοριών που διαμορφώθηκαν και διαδόθηκαν σε διαφορετικά περιβάλλοντα.⁵³ Η καθιέρωση του επίσης βασίστηκε στην ιστορική μνήμη της κοινωνίας με όλα τα παράγωγά της (ήθη, έθιμα, πεποιθήσεις) και η διαφορετικότητα της εκάστοτε κοινωνίας επηρέαζε τις λεπτομέρειες της αφήγησης. Σταθμός για την καταγραφή των γνωστών παραμυθιών με δομημένη μορφή πλέον είναι ο 17^{ος} αιώνας με πρωτεργάτη τον Charles Perrault (1628-1703) και αργότερα με τους αδερφούς Grimm.⁵⁴ Στα παραμύθια που παρουσιάζουν εισάγεται η πολυπλοκότητα και η μεγάλη έκταση στην πλοκή, η μαγεία και το υπερφυσικό ή παράδοξο ως παράγοντες εξέλιξης αυτής και γίνεται η αποκάθαρση των στερεοτυπικών ανθρώπινων ή μη χαρακτήρων (η κακιά μητριά, ο χαζός του χωριού, ο εξωπραγματικά δυνατός ή έξυπνος νέος, η πονηρή αλεπού κ.ά.). Ιδιαίτερα οι αδερφοί Grimm ανέλυσαν αρκετά θέματα στα παραμύθια τους σχετικά με τις πιο υποχθόνιες ανθρώπινες αδυναμίες όπως η εγκατάλειψη, ο

⁵¹ Graham Anderson, *Fairytales in the Ancient world* σελ.40

⁵² Jack Zipes, *The irresistible fairytales* σελ. 2

⁵³ Jack Zipes, *The irresistible fairytales* σελ.4

⁵⁴ Graham Seal, *Encyclopedia of Folk Heroes*, ABC-CLIO, California 2001 σελ.1-20

φόνος, η διεστραμμένη σεξουαλικότητα, ο κανιβαλισμός διότι ο στόχος τους δεν ήταν να παρουσιάσουν αποκλειστικά ιστορίες για μικρά παιδιά αλλά ιστορίες με πολυεπίπεδη λειτουργία όπου ο κάθε ακροατής θα προσλάμβανε ένα διαφορετικό νόημα από αυτές, χωρίς να υπάρχει η υποχρέωση να ακολουθηθούν νόρμες.⁵⁵ Όπως αναφέρεται από τον Burkert⁵⁶ η εξέλιξη των ιστοριών προέρχεται από βιολογικές και κοινωνικές πρακτικές που ορίζει η επικοινωνία και βασίζονται στην ανθρώπινη εμπειρία και βίωση. Τα βιώματα αυτά περιλαμβάνουν τις θετικές εκφάνσεις της ανθρώπινης ζωής όπως τον γάμο και την αναπαραγωγή μέσω αυτού, την σπορά και συγκομιδή, το κυνήγι, την αλληλοβοήθεια, αλλά ταυτόχρονα και τις αρνητικές όπως την παιδική ή συζυγική εγκατάλειψη και κακοποίηση, τον φόνο, την απάτη, τα μάγια, την φτώχεια, την εκμετάλλευση. Οι ιστορίες έτσι γίνονται η θεμελιώδης εικόνα της περίπλοκης πραγματικότητας και ο πρωταρχικός τρόπος για να αναφερθεί έμμεσα αλλά ξεκάθαρα ένα *κοινωνικό πρόβλημα*. Πέρα από τα κοινωνικά προβλήματα παρουσιάζονται και τα αρχέγονα πρότυπα που διέπουν την ανθρώπινη ζωή όπως η πατριαρχική-πυρηνική οικογένεια, η ανάγκη των νέων να αποχωρήσουν από την οικογενειακή εστία για το ξεκίνημα της αυτόνομης ζωής τους, η επιρροή του φυσικού περιβάλλοντος στον άνθρωπο.⁵⁷ Παράλληλα όμως οι ιστορίες προσφέρουν μία διαφυγή από τον πραγματικό κόσμο (escape literature- λογοτεχνία της διαφυγής)⁵⁸. Με την εισαγωγή του μαγικού στοιχείου, αντιστρέφονται οι κανόνες που ισχύουν στην ωμή πραγματικότητα και εν τέλει οι απαιτήσεις του πραγματικού κόσμου γίνονται λιγότερο τρομακτικές και “δαμάζονται”⁵⁹. Έτσι βλέπουμε για παράδειγμα τη νίκη των κοινωνικά αδύναμων και ασθενέστερων έναντι των ισχυρών και πλούσιων, την ανάσταση των ηρώων, την ήττα των τυράννων. Με αυτόν τον τρόπο οι ιστορίες βρίσκονται στο μέσον της ζωής που έχουμε και της ζωής που θέλουμε να έχουμε· στον κόσμο που κληρονομούμε και στον σχεδόν ιδανικό κόσμο που φανταζόμαστε⁶⁰.

Εκτός όμως από την προέλευση και διάδοση των παραμυθιών, είχε τεθεί ζήτημα σχετικά με την πρωτότυπη και αυθεντική διήγηση κάθε παραμυθιού. Πλέον αυτό το

---

⁵⁵ Graham Seal, *Encyclopedia of Folk Heroes*, ABC-CLIO, California 2001 σελ.1-20

⁵⁶ Jack Zipes, *The irresistible fairytale* σελ.10

⁵⁷ Hilda Roderick Ellis Davidson, Anna Chaudhr, *A Companion to the Fairy Tale*, DS Brewer, 2006 σελ.1-15

⁵⁸ *A Companion to the Fairy Tale*, σελ.17

⁵⁹ *A Companion to the Fairy Tale*, σελ.18-19

⁶⁰ *A Companion to the Fairy Tale*, σελ.18-19

ζήτημα θεωρείται περιττό. Δεν υπάρχει καμία σιγουριά για το πώς εκλαμβάνεται ένα παραμύθι ως “αυθεντικό” εφόσον η αφηγηματική εξιστόρηση τους στην προφορική παράδοση ουσιαστικά τα ξαναδημιουργεί.⁶¹ Όσο βαδίζουμε σε παλαιότερες εποχές θα μπορούσαμε να φτάσουμε σε ένα υποθετικό “πρωτότυπο”, αλλά δεν υπάρχει περίπτωση να γνωρίζουμε τι προϋπήρχε στην προφορική παράδοση.⁶² Αν και μία υποτυπώδης καταγραφή ορισμένων παραμυθιών αρχίζει από την εποχή της Αναγέννησης ακόμα, εντούτοις η μέχρι σήμερα καταγραφή της προφορικότητάς τους μας ανάγει σε παλαιότερους καιρούς, σε σημείο μάλιστα που η εμφάνιση τους να φαντάζει άχρονη⁶³. Εάν υπολογίσουμε επίσης ότι οι ιστορίες μεταξύ τους δανείζονται και δανείζουν λεπτομέρειες ή και ολόκληρα μοτίβα τότε η οποιαδήποτε προσπάθεια εύρεσης πρωτότυπου καθίσταται αδιέξοδη. Μέσα σε όλα αυτά προκύπτει και το ζήτημα των παραμυθιών που αποτελούσαν προσωπικές εμπνεύσεις αυτοτελών συγγραφέων (τα λεγόμενα *λογοτεχνικά παραμύθια*- literary fairytales)⁶⁴, στα οποία όμως οι συγγραφείς – τουλάχιστον μέχρι και τα τέλη του 19^{ου} αιώνα – διατηρούσαν τις βασικές δομές των προφορικών παραδοσιακών παραμυθιών σε σημείο που οι διαφορές μεταξύ αυτών των δύο ήταν και παραμένουν αρκετά δυσδιάκριτες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα σε αυτήν την περίπτωση ήταν ο Hans Kristian Andersen⁶⁵.

Στην σημερινή εποχή βέβαια τα μοτίβα των περισσότερων ιστοριών έχουν πολύχρονη καθιέρωση και αποδοχή στην συγκεκριμένη μορφή που παρουσιάζονται (ο παπουτσωμένος γάτος σκοτώνει τον γίγαντα, η Χιονάτη πεθαίνει από το δηλητηριασμένο μήλο κ.ο.κ.). Για τη διευκόλυνση της κατάταξης των παραμυθιών με βάση τα είδη τους και τα μοτίβα που παρουσιάζουν – έργο που ξεκίνησε ο Antti Aarne το 1910 και συνεχίζεται ακόμα και σήμερα – οι ερευνητές καταλήγουν σε τρία βασικά κριτήρια για την αναγνώριση της αυθεντικότητας μιας ιστορίας: α) σημαντικό ρόλο παίζουν οι τρόποι μετάδοσης και κανονικοποίησης στην παράδοση. Σε αυτό επέδρασαν σημαντικά οι συλλογές, οι εκδόσεις και οι μεταφράσεις των ιστοριών, β) τα τελευταία χρόνια δόθηκε περισσότερη έμφαση στις σύγχρονες παρά στις διαχρονικές προοπτικές των ιστοριών, δηλαδή σημεία των ιστοριών που θεωρούνται

---

⁶¹ *A Companion to the Fairy Tale*, σελ.20-30

⁶² *A Companion to the Fairy Tale*, σελ.20-30

⁶³ *A Companion to the Fairy Tale*, σελ.20-30

⁶⁴ Jack Zipes, *The Oxford Companion to Fairy Tales*, σελ.463

⁶⁵ Στην βουλγαρική εθνογραφία αντιστοιχεί συγγραφείς λογοτεχνικών παραμυθιών είναι οι Angel Karaliichev, Ran Bosilek και Elin Pelin

άκαιρα και ξεπερασμένα για την σημερινή εποχή τείνουν να εξαλείφονται από αυτές. Γι' αυτό καθιερώθηκε η ανάλυση του περιεχομένου και η παρουσίαση του κάθε παραμυθιακού μοτίβου με βάση τα σημεία - κλειδιά που έχει, γ) στις μελέτες περιλαμβάνονται πλέον και οι παραλλαγές μιας ιστορίας που υπογραμμίζουν το οικονομικό και κοινωνικοπολιτικό σκέλος της κάθε κοινωνίας⁶⁶. Αυτή η σχετικά σταθερή και καθιερωμένη μορφή μιας ιστορίας αποκαλείται από την έρευνα οικότυπο (οικότυπος)⁶⁷. Όπου "οικότυπος" αποκαλείται η παραλλαγή μιας γενικής ιστορίας που προσλαμβάνεται και αναπαράγεται από μία συγκεκριμένη ομάδα ή κουλτούρα. Μέχρι την στιγμή της καταγραφής της το βασικό στοιχείο είναι η συνεχής εξέλιξη της που είναι απόρροια της εξέλιξης της κοινωνίας. Μετά την ανάλυση των θεωριών περί προέλευσης και διάδοσης των παραμυθιών, θα παρουσιάσουμε τις σημαντικότερες συλλογές.

II) Οι πρώτες συλλογές παραμυθιών

Ο πρώτος χρονολογικά συλλέκτης και εκδότης παραδοσιακών μικρών ιστοριών ήταν ο Giovanni Francesco "Gianfrancesco" Straparola (1485;-1558)⁶⁸. Το 1551 στη Βενετία εξέδωσε τον πρώτο τόμο από το έργο *Le Piacevoli Notti Di M. Giovanni Francesco Straparola da Caravaggio*, που μεταφράστηκε ως *Οι ευχάριστες Νύχτες ή Οι Ευτράπελες Νύχτες από τον Giovanni Francesco Straparola da Caravaggio*. Ο δεύτερος τόμος εκδόθηκε το 1553.⁶⁹ Ο Straparola σε αυτό το έργο είχε συγκεντρώσει 75 μικρές ιστορίες και παροιμίες από την ιταλική περιφέρεια.⁷⁰ Οι ιστορίες ήταν χωρισμένες σε Νύχτες, παρά σε κεφάλαια και παρομοίαζαν τον τρόπο της αφηγηματικής παρουσίασης που είχε χρησιμοποιήσει ο Boccaccio στο Δεκαήμερο του (1350–52).⁷¹

---

⁶⁶ Donald Haase, *The Greenwood Encyclopedia of Folktales and Fairy Tales*, Volume 1, Greenwood Press London 2008 σελ.33 κ.έ.

⁶⁷ Donald Haase, *The Greenwood Encyclopedia of Folktales and Fairy Tales*, σελ.33κ.έ.

⁶⁸ Jack Zipes, *The Oxford Companion to Fairy Tales*, Oxford, UK: Oxford University Press 2015, σελ.599

⁶⁹ Jack Zipes, *The Oxford Companion to Fairy Tales*, σελ.599

⁷⁰ Jack Zipes, *The Oxford Companion to Fairy Tales*, σελ.463

⁷¹ Jack Zipes, *The Oxford Companion to Fairy Tales*, σελ.463

Ο επόμενος εκδότης, πάλι από την ιταλική περιφέρεια ήταν ο Giambattista Basile (1566 –1632)⁷². Στο έργο του *Lo cunto de li cunti ovvero lo trattenemiento de peccerille*(*Η ιστορία των ιστοριών ή Διασκέδαση για τους Μικρούς*) συνέλεξε κυρίως ιστορίες από την περιοχή της Νάπολης, μία από τις οποίες ήταν και μία πρώιμη εκδοχή της Ωραίας Κοιμωμένης (Ο Ήλιος, η Σελήνη και η Θαλία).⁷³ Η συλλογή του εκδόθηκε σε δύο τόμους μετά τον θάνατο του στην Νάπολη από την αδερφή του Adriana, ο πρώτος το 1634 και ο δεύτερος το 1636. Και στους δύο τόμους η Adriana είχε χρησιμοποιήσει το ψευδώνυμο Gian Alesio Abbatutis.⁷⁴

Οι επόμενοι συλλέκτες και εκδότες, από την γαλλική περιφέρεια τώρα ήταν η Marie-Catherine Le Jumel de Barneville, Baroness d'Aulnoy(1650/1651–1705)⁷⁵ που την αναφέραμε ήδη στην εισαγωγή και ο Charles Perrault(1628 –1703).⁷⁶ Η Baroness d'Aulnoy είχε εκδώσει πρώτα το 1697 το έργο *Les Contes des Fées* (Ιστορίες για Νεράιδες) στο οποίο περιλαμβάνονται μεταξύ άλλων 16 πρώιμες εκδοχές από γνωστά παραμύθια και το 1698 το έργο *Contes Nouveaux ou Les Fées à la Mode* (Νέες Ιστορίες ή Νεράιδες της Μόδας) στο οποίο περιλαμβάνονται 7 πρώιμες εκδοχές.⁷⁷ Ο Perrault εξέδωσε και αυτός το 1697 την πρώτη του συλλογή παραμυθιών με τον γενικό τίτλο *Histoires ou Contes du Temps passé* (Ιστορίες του Παρελθόντος με διδάγματα) και υπότιτλο *Les Contes de ma Mère l'Oye* (Οι Ιστορίες της Μητέρας Χήνας).⁷⁸ Πέρα από την απλή συγκέντρωση και καταγραφή των παραδοσιακών προφορικών ιστοριών, ο Perrault στο έργο του πλούτισε τις ιστορίες με δικές του λεπτομέρειες, βοηθητικά κείμενα και επεξηγηματικές υποσημειώσεις.⁷⁹ Επειδή είχε εμπνευστεί από υπαρκτά πρόσωπα της κοσμικής Αυλής για μερικούς κακούς στις ιστορίες του⁸⁰, χρησιμοποίησε το ψευδώνυμο Pierre Darmancourt για να αποφύγει την κριτική και τις εντάσεις.⁸¹ Το έργο αμέσως είχε τεράστια διάδοση στους κύκλους

---

⁷² Steven Swann Jones, *The Fairy Tale: The Magic Mirror of Imagination*, Twayne Publishers, New York, 1995 σελ.38

⁷³ Croce, Benedetto "The Fantastic Accomplishment of Giambattista Basile and His *Tale of Tales*". In Zipes, Jack. *The Great Fairy Tale Tradition: From Straparola and Basile to the Brothers Grimm*. New York: W W Norton 2001 σελ. 888–889

⁷⁴ Croce, Benedetto "The Fantastic Accomplishment of Giambattista Basile and His *Tale of Tales*" , σελ.888–889

⁷⁵ Jack Zipes, *The irresistible fairytale*, σελ.20

⁷⁶ Zarucchi, Jeanne Morgan *Seventeenth-Century French Writers*, Detroit Gale 2003 σελ.123

⁷⁷ Jack Zipes, *The irresistible fairytale*, σελ.23

⁷⁸ Zarucchi, Jeanne Morgan *Seventeenth-Century French Writers*,σελ.124

⁷⁹ Zarucchi, Jeanne Morgan *Seventeenth-Century French Writers*,σελ.124

⁸⁰ Την Chateau Ussé για την μάγισσα στην Ωραία Κοιμωμένη και τον Μαρκήσιο του Château d'Oiron για τον Μαρκήσιο de Carabas στον Παπουτσωμένο Γάτο.

⁸¹ Zarucchi, Jeanne Morgan *Seventeenth-Century French Writers*,σελ.133

της Αυλής. Εξαιτίας αυτής της άμεσης ανταπόκρισης του κοινού για την εποχή του θεωρείται ως ο ιδρυτής του σύγχρονου παραμυθιακού είδους.⁸² Στο δρόμο που χάραξε ο Perrault, με την επέμβαση του εκδότη στις ιστορίες, βασίστηκαν και οι υπόλοιποι εκδότες παραμυθιών στα έργα τους τα επόμενα έτη. Ακόμα μία Γαλλίδα, η Jeanne-Marie Leprince de Beaumont (1711 –1780) εξέδωσε το 1748 στο Λονδίνο τις δικές της ιστορίες, μεταξύ των οποίων και την πιο γνωστή εκδοχή της Πεντάμορφης και του Τέρατος.⁸³

Στις αρχές του 19^{ου} αιώνα, έχουμε πλέον τον σημαντικότερο σταθμό της καταγραφής παραμυθιών με τους πασίγνωστους αδελφούς Grimm (Jacob Grimm 1785-1863, Wilhelm Grimm 1786-1859).⁸⁴ Οι Grimm επηρεασμένοι από το κίνημα του Ρομαντισμού, στο οποίο τους εισήγαγε ο καθηγητής τους Friedrich Karl von Savigny,⁸⁵ θέλησαν να συγκεντρώσουν τις παραδοσιακές ιστορίες και να αναδείξουν έτσι την πνευματική παραδοσιακή κουλτούρα του γερμανικού λαού⁸⁶, καθώς θεωρούσαν ότι και από τις αγροτικές κοινωνίες παράγονται σημαντικές πτυχές της γλώσσας και λογοτεχνίας εκτός των κύκλων της υψηλής διανοήσης (αυτό το έργο τους συνέβαλλε μετέπειτα και στα πρώιμα στάδια της κοινωνικής ανθρωπολογίας)⁸⁷. Το 1812 λοιπόν εξέδωσαν τον πρώτο τόμο του *Kinder- und Hausmärchen* (Παιδικές και Οικιακές Ιστορίες) που περιείχε 86 ιστορίες.⁸⁸ Ο δεύτερος ακολούθησε το 1815 με άλλες 70. Το συγκεκριμένο έργο επανεκδίδονταν συνεχώς, καθώς προστίθονταν νέες ιστορίες ή και παραλλαγές των προηγούμενων.⁸⁹ Για την συγκέντρωση του υλικού τους οι Grimm δεν ταξίδευαν στην γερμανική ενδοχώρα, όπως λανθασμένα έχει καθιερωθεί να πιστεύεται, αλλά βασιζόνταν σε διηγήσεις φίλων και συγγενών.⁹⁰ Ειδικότερα για τον Wilhelm η σημαντικότερη του πηγή υπήρξε η σύζυγος του Dörtchen Wild.⁹¹ Τελευταία έκδοση (7η) ήταν το 1857 που περιείχε 211 ιστορίες⁹².

---

⁸² Zarucchi, Jeanne Morgan *Seventeenth-Century French Writers*, σελ.133

⁸³ Sonya Stephens, *A history of women's writing in France*. Cambridge University Press 2000

⁸⁴ Jack Zipes, *The Brothers Grimm: From Enchanted Forests to the Modern World* (1st ed.). Routledge σελ.2-5

⁸⁵ Jack Zipes, *The Brothers Grimm: From Enchanted Forests to the Modern World* σελ.35

⁸⁶ Εκτός από τον Ρομαντισμό, σημαντικό ρόλο είχαν και οι ιστορικές εξελίξεις της εποχής, καθώς από το 1806 αρκετές περιοχές των γερμανικών εδαφών είχαν κατακτηθεί από τον βασιλιά Ναπολέοντα και ήταν έντονο το αίσθημα του γερμανικού πατριωτισμού.

⁸⁷ Donald Haase, *The Greenwood Encyclopedia of Folktales and Fairy Tales*, σελ.138

⁸⁸ Jack Zipes, *The Oxford Companion to Fairy Tales* σελ. 218–219

⁸⁹ Jack Zipes, *The Oxford Companion to Fairy Tales* σελ. 218–219

⁹⁰ Jack Zipes, *The Brothers Grimm: From Enchanted Forests to the Modern World* σελ.11-14, Donald Haase, *The Greenwood Encyclopedia of Folktales and Fairy Tales*, σελ.579

⁹¹ Jack Zipes, *The Brothers Grimm: From Enchanted Forests to the Modern World* σελ.11-14

Ακόμα ένας πασίγνωστος συλλέκτης, εκδότης και συγγραφέας από την ίδια χρονική περίοδο ήταν ο Δανός Hans Christian Andersen (1805 - 1875).⁹³ Συνολικά τα παραμύθια που του αποδίδονται από την λογοτεχνική έρευνα φτάνουν περίπου τα 3381.⁹⁴ Οι δυο πρώτοι τόμοι με τον τίτλο *Eventyr* (Φανταστικές Ιστορίες) εκδόθηκαν το 1835, με επανέκδοση και προσθήκες το 1837.⁹⁵ Ο Andersen όμως, ασχολούμενος και με άλλα γραμματειακά έργα και είδη, προτιμούσε κυρίως να δημοσιεύει περιστασιακά τις ιστορίες του σε περιοδικά και λογοτεχνικές ανθολογίες μέχρι και το 1872⁹⁶.

Για τον σλαβόφωνο κόσμο, σπουδαίος εκδότης παραμυθιών ήταν ο Ρώσος εθνογράφος και συγγραφέας Alexander Nikolayevich Afanasyev (1826-1871)⁹⁷. Θεωρήθηκε ισάξιος των αδερφών Grimm για την Ανατολική Ευρώπη, καθώς οι συλλογές του ξεπερνούσαν τις 600 ιστορίες.⁹⁸ Η πρώτη έκδοση από την συλλογή του *Narodnye Russkie Skazki*, δημοσιεύτηκε σε 8 φυλλάδια μεταξύ των ετών 1855–67.⁹⁹ Ο Afanasyev κατέγραψε επίσης και τις πηγές των ιστοριών του, καθώς και τα μέρη από όπου προέρχονταν οι διάφορες εκδοχές των ιστοριών, τις οποίες απαριθμούσε πλήρως ανεξαρτήτως του όγκου τους.¹⁰⁰ Σε αυτό το μοτίβο μετέπειτα βασίστηκαν και οι βουλγάρικες συλλογές παραμυθιών¹⁰¹. Ξεχωριστή συλλογή εκδόθηκε το 1860 με τον τίτλο *Russkie Narodnye Legendy* που περιλάμβανε και λαϊκές θρησκευτικές ιστορίες, όμως η Εκκλησία την θεώρησε βλάσφημη και την απαγόρευσε¹⁰². Έτσι ο Afanasyev φρόντισε την επόμενη συλλογή του με παρόμοια θεματολογία να την

---

⁹² Jack Zipes, *The Oxford Companion to Fairy Tales* σελ. 276–278

⁹³ Jack Zipes, *Hans Christian Andersen: The Misunderstood Storyteller*. New York and London: Routledge 2005, σελ.20 Jackie Wullschläger, *Hans Christian Andersen: The Life of a Storyteller*. Chicago: University of Chicago Press 2002 σελ.23

⁹⁴ Jack Zipes, *Hans Christian Andersen* σελ.75 κ.έ., Jackie Wullschläger, *Hans Christian Andersen* σελ.35 κ.έ.

⁹⁵ Jack Zipes, *Hans Christian Andersen* σελ.75 κ.έ., Jackie Wullschläger, *Hans Christian Andersen* σελ.35 κ.έ.

⁹⁶ Jack Zipes, *Hans Christian Andersen* σελ.75 κ.έ., Jackie Wullschläger, *Hans Christian Andersen* σελ.35 κ.έ.

⁹⁷ Jones, Steven Swann. *The fairy tale: the magic mirror of the imagination*. Routledge, 2002 σελ. 141

⁹⁸ *A Companion to the Fairy Tale*,σελ.221

⁹⁹ Jack Zipes, *The Oxford Companion to Fairy Tales* σελ.378

¹⁰⁰ Ivan Šišmanov, « Značienieto I zadačata na našata etnografija », *Sbornik za narodni umotvorenija, nauka I knižnina* τόμος I Σόφια 1899, σελ.18 κ.έ.

¹⁰¹ Ivan Šišmanov, « Značienieto I zadačata na našata etnografija », *Sbornik za narodni umotvorenija, nauka I knižnina* τόμος I Σόφια 1899, σελ.18 κ.έ.

¹⁰² Jack Zipes, *The Oxford Companion to Fairy Tales* σελ.378

εκδώσει εκτός Ρωσίας, πιθανότατα στην Ελβετία¹⁰³. Αυτή η συλλογή δεν θα εκδίδονταν στην Ρωσία μέχρι και το 1997¹⁰⁴.

Μία τελευταία σημαντική συλλογή που επηρέασε τον ευρωπαϊκό χώρο στην έκδοση παραμυθιών, αλλά και στην λογοτεχνία γενικότερα, ήταν η *Χίλιες και Μία Νύχτες* (αραβικά: kitābu 'alfu laylatin wa-laylah).¹⁰⁵ Επρόκειτο για παραδοσιακές ιστορίες που έχουν ρίζες από την αραβική, περσική, ινδική, εβραϊκή και αιγυπτιακή παράδοση.¹⁰⁶ Συντάχθηκαν σε μία τεράστια συλλογή στην αραβική γλώσσα κατά την Ισλαμική Χρυσή Εποχή από διάφορους συγγραφείς.¹⁰⁷ Η πρώτη ευρωπαϊκή μετάφραση του έργου είχε γίνει στα γαλλικά την περίοδο 1704-1717 από τον Antoine Galland.¹⁰⁸ Από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα ακολούθησαν και αγγλικές μεταφράσεις από διάφορους συγγραφείς, όμως αρκετά μέρη των ιστοριών παραλείπονταν γιατί θεωρούνταν άσεμνα κατά τη βικτωριανή εποχή.¹⁰⁹ Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα εκδόθηκαν αρκετές αναθεωρημένες συλλογές στην αραβική και ινδική γλώσσα, οι οποίες θεωρήθηκαν να είναι πιο πιστές στα πρωτότυπα κείμενα (που όμως έχουν πλέον χαθεί), και σε αυτές βασίστηκαν όλες οι σύγχρονες ευρωπαϊκές μεταφράσεις¹¹⁰.

III) Βουλγαρικές συλλογές παραμυθιών

Στον βουλγαρικό κόσμο προσπάθειες για τη συγκέντρωση παραδοσιακών ιστοριών δεν έγιναν πριν τα τέλη του 19^{ου} αιώνα για δύο κυρίως λόγους: εξαιτίας της οθωμανικής κυριαρχίας μεν και της εκκλησιαστικής πολιτικής που θεωρούσε βλάσφημα και δαιμονικά τα παραδοσιακά έθιμα και τις ιστορίες και προσπαθούσε να καταστείλει εν μέρει την διάδοσή τους (όπως είδαμε ότι συνέβη και στην Ρωσία με τον Alexander Afanasyev).

---

¹⁰³ Jack Zipes, *The Oxford Companion to Fairy Tales* σελ.378

¹⁰⁴ Jack Zipes, *The Oxford Companion to Fairy Tales* σελ.378

¹⁰⁵ Ulrich Marzolph, *The Arabian Nights in Transnational Perspective*, Wayne State University Press, σελ.183 κ.έ.

¹⁰⁶ Ulrich Marzolph, *The Arabian Nights in Transnational Perspective*, σελ.183 κ.έ.

¹⁰⁷ Irwin Robert, *The Arabian Nights: A Companion*, Tauris Parke Palang-faacks, 2003 σελ. 213

¹⁰⁸ Ulrich Marzolph, *The Arabian Nights in Transnational Perspective*, σελ.190 κ.έ., Irwin Robert, *The Arabian Nights* σελ.213

¹⁰⁹ Ulrich Marzolph, *The Arabian Nights in Transnational Perspective*, σελ.190 κ.έ., Irwin Robert, *The Arabian Nights* σελ.220 κ.έ.

¹¹⁰ Ulrich Marzolph, *The Arabian Nights in Transnational Perspective*, σελ.200 κ.έ., Irwin Robert, *The Arabian Nights* σελ.220 κ.έ.

Πριν την απελευθέρωση της Βουλγαρίας το 1878 μία πρώτη προσπάθεια για συγκέντρωση παραδοσιακού βουλγαρικού υλικού έγινε από τον Βούλγαρο λόγιο L. Karavelov, κατοπινό εμπνευστή του *Bǎlgarsko knižovno družestvo* (BKD)¹¹¹ που εξελίχτηκε στην σημερινή *Bǎlgarska Akademija na Naukite* (BAN). Το 1861, μετά από πενταετή παραμονή και εργασία στην Ρωσία, εξέδωσε το *Pamjatniki narodnoto b'gga bolgar* που σε σχεδόν 300 σελίδες περιλάμβανε παροιμίες, ημερολογιακές γιορτές και έθιμα, παραδοσιακά ονόματα, θρύλους και παραμύθια¹¹². Η φυγή του από τη Ρωσία το 1867 και η έντονη συμμετοχή του στην βουλγαρική επανάσταση, δεν του επέτρεψαν να εκδώσει δεύτερο τόμο από αυτήν την συλλογή¹¹³.

Ακολούθησαν μετά δύο συλλογές από Βούλγαρους λογίους που, στο πνεύμα των αδερφών Grimm, θέλησαν να αναδείξουν την πνευματική βουλγαρική κουλτούρα κατά την διάρκεια της επανάστασης. Η πρώτη συλλογή ήταν το *Sbornik ot razni narodni prikazki i pesni* του Nikola Astarđiev που την εξέδωσε μαζί με τον G.X.N. Lačoglu το 1870¹¹⁴. Η δεύτερη ήταν το *Bǎlgarski naroden sbornik* του Vasil Čolakov που την εξέδωσε το 1872 και περιλαμβάνει εννέα παραμύθια μόνον¹¹⁵.

Μετά την απελευθέρωση της Βουλγαρίας άνησε πλήρως η επιστήμη της εθνογραφίας και έτσι εξελίχθηκαν οι συλλογές της παραδοσιακής βουλγαρικής κουλτούρας. Μία πρώτη συλλογή για αυτήν την περίοδο ήταν το *Sbornik ot narodni umotvorenija, običaj i drugi sǎbirani iz razni bǎlgarski pokrajnini* που εξέδωσε ο Atanas Piev το 1888 σε τέσσερις τόμους. Οι δύο πρώτοι τόμοι περιλάμβαναν παραδοσιακά τραγούδια, ο τρίτος παραμύθια και παροιμίες και ο τέταρτος ήθη και έθιμα.¹¹⁶

Την ίδια χρονιά αρχίζουν να δημοσιεύονται διάφορα παραμύθια από τον S.N. Šiškov στο περιοδικό *Rodopski Starini*. Επειδή το περιοδικό είχε ως θεματικές όλη

---

¹¹¹ Stojanov Ivan, *Liuben Karavelov. Novi štih kǎm života I dejnostta mu*, Βελίκο Τίρνοβο, Πανεπιστημιακές εκδόσεις "Α.Κύριλλος και Μεθόδιος" 2008, σελ.130

¹¹² L. Karavelov, *Pamjatniki narodnoto b'gga bolgar*, Kniga Pervaja, Moskva, 1861

¹¹³ Stojanov Ivan, *Liuben Karavelov. Novi štih kǎm života I dejnostta mu*, σελ. 130

¹¹⁴ Nikola Astarđiev, G.X.N. Lačoglu, *Sbornik ot razni narodni prikazki i pesni*, Ruse p-ca na Dunavska oblast, 1870.

¹¹⁵ Vasil Čolakov, *Bǎlgarski naroden sbornik, Čast I Bolgrad*, 1872

¹¹⁶ Atanas Trifonov Piev, *Sbornik ot narodni umotvorenija, običaj i drugi sǎbirani iz razni bǎlgarski pokrajnini* Σόφια 1888

την υλική και πνευματική κουλτούρα των περιοχών της Ροδόπης, τα παραμύθια που δημοσιεύονται σε αυτό είναι λίγα και διάσπαρτα¹¹⁷.

Μία σπουδαία συλλογή για αυτήν την περίοδο ήταν το *Sbornik ot bālgarski narodni umotvoreniija* του λόγιου και εθνογράφου Kuzman Šarkarev. Η συλλογή είχε εκδοθεί σε εννέα τόμους από το 1891 ως το 1894 και περιλάμβανε 1300 παραδοσιακά τραγούδια, 280 παραμύθια από διάφορες περιοχές της τότε Βουλγαρίας, Μακεδονίας και Αλβανίας και καταγραφές ηθών και εθίμων. Η συλλογή επανεκδόθηκε τα έτη 1968-1973 σε τέσσερις τόμους¹¹⁸.

Η πιο σημαντική συλλογή για τα παραμύθια ήταν το έργο *Sbornik za narodni umotvoreniija, nauka i knižnina* (SbNUNK). Ο πρώτος τόμος εκδόθηκε στην Σόφια το 1889 υπό την αιγίδα του Ministerstvo na Harodnoto prosveštenie και εκδόθηκε σε ετήσιες εκδόσεις. Από τον τόμο 27 του 1913 την έκδοση επιμελήθηκε η Βουλγαρική Ακαδημία των Επιστημών και ο τίτλος άλλαξε σε *Sbornik za narodni umotvoreniija i narodopis* (SbNUN). Σήμερα η συγκεκριμένη συλλογή είναι γνωστή απλά ως *Sbornik za narodni umotvoreniija* (SbNU). Μέχρι το 2013 έχουν εκδοθεί 65 τόμοι. Ως το 1902 κύριος συντάκτης ήταν ο καθηγητής Ivan Šišmanov με συνεργάτες τους Atanas Iliev και Dimităr Matov¹¹⁹. Μετά το 1902 η σύνταξη εποπτεύονταν από επιτροπή¹²⁰. Αρχικά η συλλογή εκδίδονταν με εγκυκλοπαιδικό χαρακτήρα και χωρίζονταν σε τρία μέρη, επιστημονικό, λογοτεχνικό και λαογραφικό, όπου το επιστημονικό μέρος περιλάμβανε από γεωλογία και ζωολογία μέχρι νομισματική, το λογοτεχνικό διάφορα διηγήματα και ποιήματα καθώς και κριτικές (εδώ δημοσιεύονταν και έργα του σπουδαίου λογοτέχνη Ivan Vazon), και το λαογραφικό μέρος πεποιθήσεις, έθιμα, παραμύθια, τραγούδια, δεισιδαιμονίες, γιατροσόφια που καταγράφονταν στις τοπικές διαλέκτους των περιοχών¹²¹. Από το 1902 και εξής τα μέρη της συλλογής διαφοροποιήθηκαν σε ιστορικο-φιλολογικό και λαογραφικό, πολιτικών επιστημών και φυσικών επιστημών¹²². Από τον τόμο 27 και εξής οι

---

¹¹⁷ S.N. Šiškov , «Rodopski starini, ili sbornik ot običaji, sueverija, pesni, poslovice, narečie, prikazki, pametnici, predanija, opisanija, bajanija i pr. na rodopskite žiteli.», 1888

¹¹⁸ Kuzman Šarkarev, *Sbornik ot bālgarski narodni umotvoreniija*, τόμ. 1-6 (9βιβλία) Σόφια 1891-1892, 2^η έκδ. Σε τέσσερις τόμους Σόφια 1968-1973

¹¹⁹ SbNU τόμ.1-17 1889-1902

¹²⁰ SbNU τόμ.17-62 1902-2002

¹²¹ SbNU τόμ.1-17 1889-1902

¹²² SbNU τόμ.17-27 1902-1913

θεματικές της συλλογής επικεντρώθηκαν περισσότερο σε εθνογραφικό υλικό¹²³. Μέσα σε αυτούς τους τόμους έχουν καταγραφεί πάνω από 3000 παραμύθια και θρύλοι από τις περισσότερες περιοχές της Βουλγαρίας. Στο πρότυπο του Afanasyev, τα παραμύθια είναι καταγεγραμμένα με τις πηγές τους, τις περιοχές από όπου προέρχονται και διαχωρίζονται ανάλογα με το είδος τους (που αναλύεται στο επόμενο κεφάλαιο). Βέβαια, δεν περιλαμβάνουν όλοι οι τόμοι ανεξαιρέτως παραμύθια και προς τα νεότερα έτη τα παραμύθια που καταγράφονταν ήταν ουσιαστικά επανεκδόσεις των προηγούμενων τόμων στην σύγχρονη πλέον δημοτική βουλγαρική γλώσσα.

Στα νεότερα έτη μία ακόμα αξιόλογη συλλογή με παραμύθια ήταν το *Bălgarsko narodno tvorčestvo* που είχε εκδοθεί σε 12 τόμους την περίοδο 1961-1963. Οι τόμοι 1-8 περιλάμβαναν μόνον παραδοσιακά τραγούδια καταγεγραμμένα ανά είδος και ο τόμος 12 περιλάμβανε παροιμίες και αινίγματα. Τα παραμύθια και οι θρύλοι περιλαμβάνονταν στους τόμους 9-11 επίσης καταγεγραμμένα ανά είδος¹²⁴.

IV) Κατατάξεις και είδη των παραμυθιών- Το πρότυπο ATU, το πρότυπο του Vladimir Propp, οι σημερινοί προβληματισμοί

Πέραν της συλλογής και καταγραφής των παραμυθιών, ήταν ξεκάθαρο ήδη από τις συλλογές του 19^{ου} αιώνα ότι μερικά παραμύθια μοιράζονταν ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά στις αφηγήσεις τους. Έτσι, με βάση αυτά τα χαρακτηριστικά, μπορούσαν να χωριστούν σε ομάδες ή κατηγορίες. Για τον σλαβικό χώρο, ο πρώτος που κατέγραψε τα παραμύθια διαχωρισμένα σε κατηγορίες ήταν ο Alexander Afanasyev, ταξινομώντας τα σε παραμύθια για ζώα, μαγικά παραμύθια και ανεκδοτολογικά παραμύθια¹²⁵. Επίσης είδαμε ότι επιμελήθηκε μία ξεχωριστή έκδοση για τις παραδοσιακές ιστορίες με θρησκευτικό-θρυλικό περιεχόμενο. Βασιζόμενοι στα θεμέλια που έβαλε ο Afanasyev, οι συντάκτες και επιμελητές του SbNU ακολούθησαν και επέκτειναν αυτές τις κατηγορίες. Ήδη από τον πρώτο τόμο του 1889 τα παραμύθια χωρίζονται κατά σειρά σε έξι κατηγορίες: παραμύθια για κακόβουλα πνεύματα, παραμύθια για εκκλησιαστικά πρόσωπα και συμβάντα,

¹²³ SbNU τόμ. 27-62 1913-2002

¹²⁴ BNT- Bălgarsko narodno tvorčestvo T. 1-12 Σόφια, 1961-1963

¹²⁵ Alexander Afanasyev, *Harodnye Russkie Skazki*, T. 1. — «Academia», 1936; T. 2. — Goslitizdat, 1938; T. 3. — Goslitizdat, 1940.

παραμύθια για την καθημερινή ζωή, θρύλοι για πρόσωπα και τόπους, παραμύθια για ζώα και μαγικά παραμύθια¹²⁶. Στον τόμο 21 του 1905 ο Mihail Arnaudov πρότεινε μία δική του κατηγοριοποίηση¹²⁷. Ξεχώρισε τα παραμύθια σε τέσσερις μεγάλες κατηγορίες: παραμύθια με ήρωα ή ηρωίδα, θρύλοι, παραμύθια με ζώα και ανέκδοτα. Στην πρώτη κατηγορία συγκαταλέγονται τα παραμύθια όπου ο ήρωας ή η ηρωίδα καταλήγουν σε γάμο στην βασιλική οικογένεια. Η δεύτερη κατηγορία χωρίζεται σε τέσσερις υποκατηγορίες α) βιβλικοί-απόκρυφοι θρύλοι, β) ηθικοί θρύλοι, γ) δαιμονολογία και δ) αιτιολογικοί θρύλοι. Οι υπόλοιπες δύο κατηγορίες έμειναν ως έχουν. Παρόλα αυτά στη βουλγαρική έρευνα συνηθίζεται μέχρι σήμερα να διαχωρίζονται τα παραμύθια κυρίως στα τρία βασικά είδη που θεμελίωσε ο Afanasyev, δηλαδή σε μαγικά, με ζώα, για την καθημερινή ζωή – ανεκδοτολογικά. Ο διαχωρισμός του Mihail Arnaudov ήταν πιο λεπτομερής, όμως σε αυτόν θεώρησε τους θρύλους ως μία κατηγορία των παραμυθιών ενώ εξακριβώσαμε ότι πρόκειται για ξεχωριστό φιλολογικό είδος¹²⁸ και επίσης υπήρξε ανακριβής όσον αφορά την πρώτη κατηγορία καθώς απέρριψε τελείως τον τίτλο ‘μαγικά παραμύθια’ και δημιούργησε ουσιαστικά μια κατηγορία βασιζόμενος απλά σε ένα μοτίβο που όμως δεν είναι απόλυτο και σταθερό για να χαρακτηρίσει την συγκεκριμένη κατηγορία. Παρόλα αυτά στον σημερινό διαχωρισμό των βουλγαρικών παραμυθιών μερικές φορές τα παραμύθια θρησκευτικού περιεχομένου εκλαμβάνονται ως θρύλοι ή απλά προστίθενται στα είδη των παραμυθιών ως θρυλικά παραμύθια (*legendarni prikazki*), διότι ενώ τα τρία είδη του Afanasyev είναι κοινώς αποδεκτά οι προσθήκες ειδών ανάλογα με την θεωρία του κάθε ερευνητή είναι συχνό φαινόμενο.

Για την ευρωπαϊκή έρευνα στις αρχές του 20^{ου} αιώνα η καθιέρωση των παραμυθιών ως λογοτεχνικό είδος οδήγησε στην ανάλυση και συστηματοποίηση τους. Σημαντικό έργο σε αυτό το πεδίο πρόσφερε ο Φιλανδός εθνογράφος Antti Aarne (1867-1925). Το 1910 εξέδωσε το έργο του *Verzeichnis der Märchentypen*¹²⁹ (Οι τύποι των παραδοσιακών ιστοριών), όπου χρησιμοποιώντας ένα αριθμητικό σύστημα ξεχώρισε τις κατηγορίες των παραμυθιών στα τρία βασικά είδη: 1-299 ιστορίες με ζώα, 300-1119 κανονικές ιστορίες, 1200-1999 ανεκδοτολογικές ιστορίες.

¹²⁶ SbNU τόμ.1-27 1889-1913

¹²⁷ *Mixail Arnaudov* «Bălgarskite narodni prikazki. Opită za klasifikacija », SbNU τόμ.21 1905 σελ.116 κ.έ.

¹²⁸ Cambridge Dictionary, Cambridge University Press 2017

¹²⁹ Aarne, Antti, *Verzeichnis der Märchentypen*. Hamina: Suomalainen Tiedekatemia (FF Communications, 3), 1910

Η κάθε κατηγορία σε αυτό το αριθμητικό σύστημα δεν διαχωρίζει πλέον μόνον τα παραμύθια σε είδη, αλλά και με βάση τα διαφορετικά μοτίβα που περιλαμβάνουν, που αντιστοιχούν στον ανάλογο αριθμό. Σε αυτό το σημείο, θα χρειαστεί μια διευκρίνιση ανάμεσα στον **τύπο** και στο **μοτίβο** ενός παραμυθιού. Ο τύπος (είδος) του παραμυθιού είναι κάτι ρευστό και ευδιάκριτο στην γενική εικόνα που παρουσιάζει σχετικά με τους πρωταγωνιστές που υπάρχουν και τα σημεία κλειδιά που πυροδοτούν ή εξελίσσουν την υπόθεση της ιστορίας¹³⁰. Μπορεί να σταθεί ανεξάρτητα περιλαμβάνοντας ένα μοτίβο ή περισσότερα, είναι δυναμικός, ευπροσάρμοστος και ικανός να συγχωνευτεί σε ένα νέο θεματικό κομμάτι¹³¹. Για παράδειγμα ένας τύπος είναι ο πόλεμος (καβγάς) μεταξύ άγριων και οικόσιτων ζώων. Το μοτίβο είναι μία συγκεκριμένη εικόνα που συνήθως δεν παραλλάσσεται. Αποτελεί το μικρότερο διακριτό στοιχείο σε ένα παραμύθι που περικλείεται από τρία τμήματα (άτομα, αντικείμενα και αυτοτελή επεισόδια)¹³². Υποστηρίζει την πλοκή του παραμυθιού προσθέτοντας περαιτέρω διευθετήσεις σε αυτήν. Δεν είναι απαραίτητα συνδεδεμένο με μία ιστορία, αν και παρουσιάζονται μοτίβα που “κολλάνε” σε ένα συγκεκριμένο τύπο. Για παράδειγμα στον τύπο των ιστοριών με ζώα ένα μοτίβο είναι η πονηρή αλεπού που ξεγελά ή εκμεταλλεύεται τον χαζό λύκο¹³³. Γενικά στα ευρωπαϊκά παραμύθια τα περισσότερα μοτίβα είναι αυτά που περικλείουν τα αυτοτελή επεισόδια.¹³⁴ Μετέπειτα το 1928, ο Αμερικανός εθνογράφος Stith Thompson (1885-1976) ανανέωσε τον κατάλογο του Aarne. Εξακρίβωσε καλύτερα τους τύπους των παραμυθιών, συμπεριέλαβε παραμύθια από νέες εκδόσεις, τεκμηρίωσε καλύτερα τη βιβλιογραφία του καταλόγου με περισσότερα σημαντικά αρχεία διαφόρων χωρών και με δευτερογενείς πηγές και συγκρότησε μία μικρή συλλογή από λογοτεχνικές εκδοχές μερικών παραμυθιών¹³⁵. Το 1961 ο Thompson αναθεώρησε πάλι τον κατάλογο.¹³⁶ Στους τύπους των παραμυθιών πρόσθεσε τις

¹³⁰ Hilda Roderick Ellis Davidson, Anna Chaudhr, *A Companion to the Fairy Tale*, DS Brewer, 2006 σελ.1-15

¹³¹ *Harryizman Harun1 and Zulikha Jamaludin*, «Folktale conceptual model based on folktale classification system of type, motif and function», Proceedings of the 4th International Conference on Computing and Informatics, ICOCI 2013 28-30 August, 2013 Sarawak, Malaysia. Universiti Utara Malaysia Paper No.118

¹³² , «Folktale conceptual model based on folktale classification system of type, motif and function»

¹³³Hilda Roderick Ellis Davidson, Anna Chaudhr, *A Companion to the Fairy Tale*, DS Brewer, 2006 σελ.1-15

¹³⁴ «Folktale conceptual model based on folktale classification system of type, motif and function»

¹³⁵ Aarne, Antti/Thompson, Stith, *The Types of the Folk-Tale. A Classification and Bibliography. [...] Translated and Enlarged by S. Thompson*. Helsinki:

Suomalainen Tiedeakatemia (FF Communications, 74), 1928

¹³⁶ Aarne, Antti/Thompson, Stith, *The Types of the Folktale. A Classification and*

ιστορίες με αλυσιδωτές αντιδράσεις, όπου οι επιπτώσεις μια πράξης οδηγούν σε μια άλλη σαν αλυσίδα (chain tales ή cumulative tales), αστείες ιστορίες που μπερδεύουν τον αναγνώστη ή ακροάτη και τελειώνουν απότομα με μια δήλωση(catch tales) και άλλοι τύποι παραμυθιών που δεν ταίριαζαν σε κανέναν άλλο τύπο. Η μεγαλύτερη διαφοροποίηση έγινε σχετικά με τα είδη των μοτίβων. Ακολουθώντας το αριθμητικό σύστημα του Aarne, τα μοτίβα που ξεχώρισε ο Thompson ακολούθησαν μία αλφαβητική-αριθμητική γραμμή που είχε ως εξής¹³⁷:

A.Μυθολογικά μοτίβα	G.Γίγαντες- Τέρατα	N.Ευκαιρία και Τύχη	U.Η φύση της ζωής
B.Ζώα	H.Δοκιμασίες	P.Κοινωνία	V.Θρησκεία
C.Ταμπού	J.Οι σοφοί και οι ανόητοι	Q.Επιβράβευση και τιμωρία	W.Γνωρίσματα του χαρακτήρα
D.Μαγεία	K. Εξαπάτηση	R.Αιχμάλωτοι και φυγάδες	X.χιούμορ
E. Ο Θάνατος	L.Ανατροπή της μοίρας	S.Αφύσικη Ωμότητα	Z.Ανάμεικτα είδη μοτίβων
F.Θαύματα	M.Ορίζοντας το μέλλον	T.Σεξ	

Σε κάθε γράμμα υπάρχουν υποκατηγορίες όπου πάλι ο ανάλογος αριθμός αντιστοιχεί σε ένα συγκεκριμένο μοτίβο. Για παράδειγμα στο γράμμα M.*Ορίζοντας το μέλλον* οι υποκατηγορίες του είναι οι εξής:

Κρίσεις και Συμβόλαια M 0 - M 99	Υποχρεώσεις και υποσχέσεις M 200 - M 299	Κατάρεις M 400 - M 499
Όρκοι M 100 – M 199	Προφητείες M 300 - M 399	

Αμέσως μετά την έκδοση του καταλόγου η κριτική ήταν έντονη. Ακαδημαϊκοί υποστήριζαν ότι το αριθμητικό σύστημα μπορούσε να λειτουργήσει μόνο κατά

Bibliography. Second Revision. Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia (FF Communications, 184), 1961

¹³⁷ S. Thompson, *Motif-index of folk-literature : a classification of narrative elements in folktales, ballads, myths, fables, medieval romances, exempla, fabliaux, jest-books, and local legends.* Bloomington : Indiana University Press, 1955-1961.

προσέγγιση στα παραμύθια καθώς υπό άλλες συνθήκες θα οδηγούσε σε παρερμηνείες και σε λανθασμένους προσδιορισμούς¹³⁸. Ακόμη και ο όρος μοτίβο, όπως αναφέρουν, στην λαϊκή αφηγηματική έρευνα εξειδικεύεται σήμερα ως ένα πολυλειτουργικό δομικό στοιχείο που είναι η σημαντικότερη ελάχιστη μονάδα σε μια αφήγηση. Το σύστημα των Aarne- Thompson επιτρέπει την αλλαγή διαφόρων δομικών στοιχείων αλλά δεν ισχύει ως προαπαιτούμενο για έρευνες που αφορούν την εξάρτηση των κειμένων και την μετάδοση τους, ούτε και για τα επίπεδα κατανόησης και λειτουργίας αυτοτελών μοτίβων. Σε άλλα είδη, όπως τα έπη, το εν λόγω σύστημα θα οδηγούσε σε κατακερματισμό των στοιχείων που το αποτελούν¹³⁹. Αυτή η κριτική βέβαια δεν εμπόδισε αργότερα τους συντάκτες αντίστοιχων καταλόγων να χρησιμοποιούν το σύστημα των Aarne- Thompson (AaTh) με μερικές δικές τους προσθήκες¹⁴⁰. Έγινε γνωστός ακόμα και στη βουλγαρική έρευνα με το έργο της Liljana Daskalova-Perkovska που χρησιμοποίησε αυτούσιο τον κατάλογο για να διαχωρίσει και να κατατάξει τα παραδοσιακά βουλγαρικά παραμύθια¹⁴¹. Το σύστημα AaTh ανανεώθηκε και συμπληρώθηκε για τελευταία φορά από τον Hans-Jörg Uther το 2004 στο έργο του *The Types of International Folktales: A Classification and Bibliography*,¹⁴² και έχει μερικώς καθιερωθεί σαν ένα παγκόσμιο σύστημα κατάταξης ιστοριών με τον τίτλο **ATU**(από τα αρχικά των ονομάτων του κάθε εθνογράφου, Aarne- Thompson- Uther). Πλέον τα είδη των παραμυθιών χωρίζονται σε επτά¹⁴³:

παραμύθια με ζώα 1-299	θρησκευτικά παραμύθια 750- 849	παραμύθια με γίγαντα-τέρας- διάβολο 1000-1119	ανεξάρτητοι τύποι 2000-2399
μαγικά παραμύθια 300-749	ρεαλιστικά ή καθημερινά παραμύθια 850- 999	ανέκδοτα και χιουμοριστικές ιστορίες 1200-1999	

¹³⁸ Hans-Jörg Uther, «Classifying tales: Remarks to indexes and systems of ordering», Academy of Sciences, Arbeitsstelle Enzyklopädie des Märchens, Göttingen *Nar. umjet.* 46/1, 2009, σελ. 15-32

¹³⁹ Hans-Jörg Uther, «Classifying tales: Remarks to indexes and systems of ordering»

¹⁴⁰ Hans-Jörg Uther, «Classifying tales: Remarks to indexes and systems of ordering»

¹⁴¹ Liljana Daskalova-Perkovska, *Bălgarski folklorni prikazki. Katalog*, izdatelstvo Universitet ‘Sv. Kliment Ohridski’, 1994

¹⁴² Uther, Hans-Jörg, *The Types of International Folktales: A Classification and Bibliography. Based on the system of Antti Aarne and Stith Thompson*. FF Communications no. 284–286. Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia, 2004 Three volumes

¹⁴³ Multilingual Folk Tale Database/Aarne-Thompson-Uther Classification of Folk Tales <http://www.mftd.org/index.php?action=atu>

Σε κάθε είδος υπάρχουν υποκατηγορίες, για παράδειγμα τα μαγικά παραμύθια χωρίζονται σε¹⁴⁴:

α) υπερφυσικοί αντίπαλοι 300-399	γ) υπερφυσικές δοκιμασίες 460-499	ε) μαγικά αντικείμενα 560-649	ζ) άλλες ιστορίες με μαγεία 700-749
β) μαγεμένοι σύζυγοι ή άλλοι συγγενείς 400-459	δ) υπερφυσικοί βοηθοί 500-559	στ) υπερφυσική δύναμη ή γνώση 650-699	

Κάθε υποκατηγορία αντίστοιχα περιλαμβάνει τα μοτίβα που συνήθως συναντώνται σε αυτό το είδος π.χ. ο τύπος ATU 510 όπου συναντώνται τα μοτίβα της καταδιωκόμενης ηρωίδας που κακοποιείται από την μητριά και τις θετές αδερφές της και την αναγκάζουν να τους υπηρετεί είναι το κλασικό παραμύθι της Σταχτοπούτας.

Ακόμα ένα σύστημα ανάλυσης που επηρέασε την αφηγηματική έρευνα ήταν το σύστημα του Ρώσου εθνογράφου και λόγιου Vladimir Yakovlevich Propp (1895-1970). Ο Propp κατέκρινε το έργο του Thompson υποστηρίζοντας ότι αγνόησε τις λειτουργίες που επιτελούν τα μοτίβα των ιστοριών¹⁴⁵. Ισχυρίστηκε ότι με τον κατάλογο του Thompson διάφορες ιστορίες που μοιράζονται παρόμοια μοτίβα δεν μπορούν να καταταχθούν μαζί αν εφαρμοστεί ανάλυση σε ένα μακρο-επίπεδο, ενώ ιστορίες με μεγάλες διαφορές μεταξύ τους μπαίνουν στην ίδια κατηγορία γιατί κατατάσσονται αυθαίρετα με βάση ένα εξέχον χαρακτηριστικό τους στην όλη πλοκή¹⁴⁶. Επίσης παρατήρησε πως η κατάταξη είναι πολύ ρευστή για τις διάφορες εκδοχές στις οποίες παρουσιάζονται οι ιστορίες και ότι μπορούν να μεταπηδήσουν πολύ εύκολα από την μία κατηγορία στην άλλη εάν αλλάξουν οι λεπτομέρειες, για παράδειγμα ο χωρικός που ξεγελά έναν διάβολο είναι στην κατηγορία των μαγικών

¹⁴⁴ Multilingual Folk Tale Database/Aarne-Thompson-Uther Classification of Folk Tales <http://www.mftd.org/index.php?action=atu>

¹⁴⁵ Vladimir Propp, *Morphology of the Folktale*, Leningrad 1928: Translated by Laurence Scott; with an introduction by Svatava Pirkova-Jakobson; second Edition Revised and Edited with a Preface by Louis A. Wagner; new Introduction by Alan Dundes, University of Texas Press, 1968

¹⁴⁶ Vladimir Propp, *Morphology of the Folktale* σελ.5

παραμυθιών εάν όμως ξεγελάσει μια αρκούδα μετατρέπεται σε παραμύθι για ζώα¹⁴⁷. Με αυτόν τον τρόπο όμως δεν μπορεί να υπάρξει μία σίγουρη και σταθερή κατάταξη.

Ο Propp παρουσίασε την ανάλυση του στο έργο του *Morfologia volšebnoj skazki* που εκδόθηκε το 1928. Καταρχήν χώρισε τα παραμύθια σε τμήματα, στα οποία παρουσιάζεται μία αφηγηματική σειρά αλληλουχιών που τις ονόμασε «λειτουργίες». Οι λειτουργίες ακολουθούν μία αρχική κατάσταση και εξελίσσουν την αφήγηση. Αναλυτικά στα παραμύθια που μελέτησε, ξεχώρισε 31 λειτουργίες που έχουν ως εξής¹⁴⁸:

1. *Απόσπαση* – Φυγή από το περιβάλλον του ήρωα ή κάποιου άλλου.
2. *Παρέμβαση*- Ο ήρωας προειδοποιείται για την αποφυγή κάποιας πράξης.
3. *Παράβαση της προηγούμενης προειδοποίησης*- Είτε σκόπιμα είτε άθελα από τον ήρωα. Σε αυτό το σημείο συνήθως εισέρχεται ο κακός της υπόθεσης.
4. *Κατασκοπεία- κάλυψη*. Ο κακός μεταμφιεσμένος ενεργεί για να επιτύχει τον άτιμο σκοπό του.
5. *Παράδοση*- Ο κακός πετυχαίνει και αποκτά επιρροή πάνω στον ήρωα.
6. *Απάτη*- Οι στοχευμένες ενέργειες του κακού.
7. *Συνενοχή*- Ο ήρωας ξεγελασμένος βοηθά τον κακό.
8. *Βιαιοπραγία ή έλλειψη*- Ο κακός τραυματίζει ή απάγει κάποιο αγαπημένο πρόσωπο του ήρωα ή κλέβει κάτι πολύτιμο ή μαγικό.
9. *Μεσολάβηση*- Τα αρνητικά αποτελέσματα που οδηγούν τον ήρωα στην διαπίστωση της προηγούμενης λειτουργίας.
10. *Αρχή της αντίδρασης*- Ο ήρωας ψάχνει λύσεις για την υπερνίκηση του κακού, συνήθως με την αναζήτηση κάποιου μαγικού αντικειμένου.
11. *Αναχώρηση*- Ο ήρωας φεύγει για να αρχίσει η περιπέτεια του.

---

¹⁴⁷ Vladimir Propp, *Morphology of the Folktale* σελ.5

¹⁴⁸ Vladimir Propp, *Morphology of the Folktale* σελ.25 κ.έ.

12. *Πρώτη λειτουργία του βοηθού*- Ο ήρωας συναντά τον μαγικό βοηθό που θα τον συνδράμει, συνήθως αφού διαγωνιστούν σε κάτι.
13. *Αντίδραση του ήρωα*- Ο ήρωας πετυχαίνει στον διαγωνισμό.
14. *Παραλαβή μαγικής συνδρομής*- Ο ήρωας παίρνει είτε κάποιο μαγικό αντικείμενο είτε μαγική δύναμη για να τον βοηθήσει στον σκοπό του.
15. *Καθοδήγηση*- Ο ήρωας οδηγείται σε τοποθεσία υψίστης σημασίας.
16. *Πάλη*- Ο ήρωας και ο κακός έρχονται αντιμέτωποι.
17. *Στιγμάτιση*- Ο ήρωας αποκτά ουλή ή κάποιο αναγνωριστικό αντικείμενο.
18. *Νίκη*- Ο ήρωας σκοτώνει ή παραμορφώνει ή τρέπει σε φυγή τον κακό.
19. *Εκκαθάριση*- Οι προηγούμενες ατυχίες επιλύονται.
20. *Επιστροφή*- Του ήρωα στο περιβάλλον του.
21. *Καταδίωξη*- Του ήρωα από κάτι απειλητικό.
22. *Διάσωση*- Του ήρωα από τον καταδιώκτη.
23. *Μη αναγνωρίσιμη άφιξη*- Ο ήρωας φτάνει στην πατρίδα του και δεν τον αναγνωρίζουν.
24. *Αβάσιμες αξιώσεις*- Ένας ψεύτικος ήρωας ενεργεί. Είναι είτε ο κακός που επέστρεψε, είτε κάποιος βοηθός του είτε κάποιος άσχετος μέχρι τώρα από την πλοκή.
25. *Δύσκολη δοκιμασία*- Για να εκτελέσει ο ήρωας.
26. *Λύση*- Ο ήρωας την φέρνει εις πέρας.
27. *Αναγνώριση*- Ο ήρωας αναγνωρίζεται επιτέλους από τους δικούς του, συνήθως από την στιγμάτιση που έγινε πιο πριν.
28. *Αποκάλυψη*- Του κακού.
29. *Μεταμόρφωση*- Του ήρωα σε μια κάλλιστη εμφάνιση.

30. *Τιμωρία*- Του κακού είτε από τον ήρωα, είτε από κάποιο άλλο πρόσωπο είτε από τις μοιραίες εξελίξεις.

31. *Γάμος*- Του ήρωα όπου συνήθως μετά ανυψώνεται σε βασιλικό αξίωμα.

Εκτός από τις λειτουργίες, ο Propp έκανε και έναν διαχωρισμό στους χαρακτήρες που παρουσιάζονται μέσα στην αφήγηση και κατέληξε σε επτά χαρακτήρες¹⁴⁹:

1. Ο ήρωας.
2. Ο αποστολέας (οποιοσδήποτε στέλνει τον ήρωα στην περιπέτεια).
3. Ο βοηθός (συνήθως μαγικός).
4. Η πριγκίπισσα (που συνήθως θα λάβει ο ήρωας ως βραβείο).
5. Ο δότης (που καθοδηγεί ή δίνει κάτι στον ήρωα για βοήθεια).
6. Ο κακός.
7. Ο ψεύτικος ήρωας.

Στις διηγήσεις βέβαια αυτοί οι ρόλοι δεν είναι απόλυτοι, καθώς τα πρόσωπα που συμμετέχουν μπορεί να εκφράσουν συνδυαστικά περισσότερο από έναν χαρακτήρα. Επίσης εάν κάποια λειτουργία φαίνεται να λείπει από μία ιστορία, δεν εμποδίζεται καθόλου η σειρά των υπολοίπων.

Ουσιαστικά στο σύστημα του ο Propp χρησιμοποίησε μία ανάλυση της δομής των παραμυθιών που στην εθνογραφία ονομάζεται «συνταγματική» (syntagmatic structural analysis)¹⁵⁰. Αυτή η ανάλυση περιγράφει με χρονολογική σειρά τα γραμμικά συμβάντα της αφήγησης που εξελίσσουν διαδοχικά την υπόθεση της ιστορίας όπως είδαμε ότι συμβαίνει παραπάνω στις λειτουργίες. Για παράδειγμα στην λειτουργία της Παρέμβασης ο ήρωας προειδοποιείται να μην κάνει μια πράξη (μην ανοίξεις το σεντούκι ή μην βγεις έξω αφού δύσει ο ήλιος) όμως ο ήρωας ηθελημένα ή άθελα κάνει αυτή την πράξη (η λειτουργία της Παράβασης) και διαδοχικά

---

¹⁴⁹ Vladimir Propp, *Morphology of the Folktale* σελ. 79-80

¹⁵⁰ Propp, Vladimir. "Introduction." *Theory and History of Folklore*. Ed. Anatoly Liberman. University of Minnesota: University of Minnesota Press, 1984 σελ.9

οδηγούμαστε στην λειτουργία της Κατασκοπείας - κάλυψης όπου ενεργεί ο κακός της ιστορίας (από το σεντούκι βγαίνει μια μάγισσα ή κάτι υπερφυσικό απαγάγει τον ήρωα μόλις έξω το δειλινό). και παραδειγματικός τρόπος η περιγραφή του υπόβαθρου μιας αφήγησης που συνήθως είναι ανεξάρτητο από την χρονολογική σειρά. Και όπως παρατηρούμε αντίθετα με το σύστημα κατάταξης των AaTh, ο Propp επικεντρώθηκε στην δράση και στους δρώντες των ιστοριών. Θεώρησε ότι οι λειτουργίες που αρίθμησε δίνουν ακριβείς και αντικειμενικές περιγραφικές δομές στα παραμύθια, καθώς όσες περισσότερες κοινές λειτουργίες υπάρχουν μεταξύ διαφόρων παραμυθιών, τόσο πιο πιθανό είναι να ανήκουν στο ίδιο είδος.¹⁵¹ Το πρόβλημα σήμερα σχετικά με τις λειτουργίες του Propp, είναι ότι ανέλυσε περισσότερο τα μαγικά παραμύθια από οποιοδήποτε άλλο είδος και ουσιαστικά ακυρώνει την ύπαρξη των ανεκδότων και χιουμοριστικών ιστοριών που δεν περιέχουν καν τις μισές από τις προαναφερόμενες λειτουργίες. Βέβαια, η μεταγενέστερη ανάλυση και ολοκλήρωση του ATU καταλόγου από τον Uther συνέβη μόλις τα πρόσφατα χρόνια και ο Propp εργάστηκε και εξέδωσε την έρευνα του με τα δεδομένα της εποχής του. Όμως ακριβώς επειδή προβλήθηκαν νέα στοιχεία στην κατάταξη και ανάλυση των παραμυθιών, το σύστημα του δεν μπορεί να επικρατήσει απόλυτα.

Στην σύγκριση αυτών των δύο συστημάτων, βλέπουμε ότι το σύστημα ATU επικεντρώνεται στα περιεχόμενα των παραμυθιών ενώ οι λειτουργίες του Propp αγνοούν τα περιεχόμενα και επικεντρώνονται στην δράση των δραματικών προσώπων για να ορίσουν κάπως μια κατάταξη. Παρόλαυτα έχει τονιστεί η εξάρτηση των περιεχομένων από τα δραματικά πρόσωπα, διότι ο ρόλος τους υπαγορεύει την ουσία και σημασία ενός παραμυθιού.¹⁵² Εξάλλου οι λειτουργίες (πρόσωπα και δράσεις) και τα περιεχόμενα (τύποι και μοτίβα) εκφράζουν παρόμοιες καταστάσεις, αφού τα περιεχόμενα θεμελιώνονται με την υποστήριξη των δομών τους (όπου επιτελούνται οι λειτουργίες) και οι δομές είναι τα πλαίσια που εναγκαλίζουν τα περιεχόμενα.¹⁵³ Σε τελική ανάλυση ένα παραμύθι δεν είναι ένα άκαμπτο αντικείμενο αλλά μία εξωπραγματική περιγραφή εμπειριών και γεγονότων. Οι εμπειρίες και τα γεγονότα είναι μοναδικά και ατομικά περιεχόμενα από την φύση τους, έτσι, ακυρώνουν την ιδέα ότι η λειτουργία από μόνη της επαρκεί για την κατάταξη των

¹⁵¹ Vladimir Propp, *Morphology of the Folktale* σελ.80-81

¹⁵² «Folktale conceptual model based on folktale classification system of type, motif and function»

¹⁵³ «Folktale conceptual model based on folktale classification system of type, motif and function»

παραμυθιών.¹⁵⁴ Συνεπώς, οι λειτουργίες και τα περιεχόμενα είναι αδιαχώριστα όταν φτάνουμε στην ανάλυση των παραμυθιών.

Παρόμοια συστήματα κατάταξης έχουν δημοσιευθεί κατά καιρούς, με το καθένα να στοχεύει σε σημεία που ο ίδιος ο ερευνητής θεωρεί σημαντικά όπως:

- η Εσθονή Loreida Raudsep ήθελε να χωρίσει καλύτερα τις αντικληρικές ιστορίες, έτσι στον κατάλογο της τις όρισε ως i) ιστορίες για την Εκκλησία και το δόγμα της, ii) ιστορίες για κληρικούς, iii) παρωδίες.¹⁵⁵
- η Γερμανίδα Elfriede Moser-Rath βασιζόμενη και αυτή σε δρώντες και γεγονότα πρότεινε έναν κατάλογο με τρεις θεματικές i) μοτίβα συμπεριφοράς και χαρακτηριστικών, ii) καταστάσεις ζωής/ οικογενειακής ζωής, iii) κοινωνική κριτική σε διαφορετικές πληθυσμιακές ομάδες.¹⁵⁶
- ο Ούγγρος Ákos Dömötör διαχώρισε τις θεματικές του σε βιβλικά πρότυπα, αρχαία μυθολογικά πρότυπα, θρύλοι και θρυλικές ιστορίες. Ιδιαίτερα τις θρυλικές ιστορίες τις υποδιαίρεσε σε i) αρχαίο ιστορικό θρυλικό υλικό, ii) αφηγήσεις για τον διάβολο, iii) χριστιανικοί θρύλοι, iv) λαϊκοί ιστορικοί θρύλοι, v) θρύλοι της πίστης.¹⁵⁷
- οι Yuri Berezkin και E.N. Duvakin βασιζόμενοι στον κατάλογο του Thompson έφτιαξαν έναν δικό τους κατάλογο μυθολογικών και μερικών άλλων μοτίβων, συμπεριλαμβάνοντας και περιοχές-χώρες που ο Thompson δεν είχε συμπεριλάβει (π.χ. Μεσοαμερική), χωρίς να είναι τόσο εκτενής.¹⁵⁸
- ο David K. Elson πρότεινε το σύστημα των *γραφικών προθέσεων μίας ιστορίας* (Story Intention Graphs- SIG), όπου, βασιζόμενος στην αρχή της αιτιολογικής σκέψης, δημιούργησε πολύπλοκες γραφικές παραστάσεις για την

---

¹⁵⁴ «Folktale conceptual model based on folktale classification system of type, motif and function»

¹⁵⁵ Raudsep, Loreida. 1969. Antiklerikale estnische Schwänke. Typen- und Variantenverzeichnis. Tallinn: Akademie der Wissenschaften der Estnischen SSR.

¹⁵⁶ Moser-Rath, Elfriede. 1969. Schwank, Witz, Anekdote. Entwurf zu einer Katalogisierung nach Typen und Motiven. Göttingen: Arbeitsstelle Encyclopädie des Märchens (Typoskript).

¹⁵⁷ Dömötör, Ákos. 1992. A magyar protestáns exemplumok katalógusa (A Catalogue of the Hungarian Protestant Exempla). Budapest: MTA Néprajzi Kutatóintézet.

¹⁵⁸ Yuri Berezkin και E.N. Duvakin, Tematičeskaja klassifikacija I raspredelenie fol'klornomifologičeskijh motivov po arealam- Analitičeskij katalog, 2010 e-katalog <http://www.ruthenia.ru/folklore/berezkin/index.htm>

εξέλιξη μιας ιστορίας λαμβάνοντας υπόψην του παραμέτρους όπως ο χρόνος, ο τόπος, οι ενέργειες των προσώπων και τα αποτελέσματα αυτών κ.ο.κ.¹⁵⁹

Για τους θρύλους που αποτελούν ξεχωριστή κατηγορία ένα προτεινόμενο πρότυπο μοντέλο κατάταξης τους δημοσιεύτηκε στην *Acta Ethnographica*¹⁶⁰ και περιλαμβάνει τα εξής:

1. Αιτιολογικοί και εσχατολογικοί θρύλοι
2. Λαϊκοί και ιστορικοί θρύλοι, i) Ανάπτυξη λαϊκών χώρων και θεοτήτων, ii) Τοπικοί θρύλοι, iii) Γεγονότα της μακρινής ιστορίας, iv) Πόλεμοι και κίνδυνοι, v) Άτομα που συντελούν δυναμικά σε μια ομάδα, vi) Παράβαση κανόνων
3. Υπερφυσικά όντα και δυνάμεις, i) Μοίρα, ii) Ο θάνατος και οι θανόντες, iii) Στοιχειωμένα μέρη, iv) Πράξεις και μάχες των πνευμάτων, v) Ταξίδια στον άλλο κόσμο, vi) Υπερφυσικοί κάτοικοι της φύσης, vii) Τοπικά πνεύματα σε λαϊκούς χώρους, viii) Μεταμορφώσεις, ix) Ο διάβολος, x) Δαίμονες των ασθενειών και ασθένειες, xi) Άτομα με υπερφυσικά χαρίσματα ή δώρα, xii) Μυθικά ζώα και φυτά, xiii) Θησαυροί
4. Μύθοι για θεούς και ήρωες

Υπάρχει ακόμα ένα προτεινόμενο σύστημα κατάταξης των θρύλων με πρωτοβουλία των Willem de Blécourt και Theo Meder¹⁶¹, το έργο του οποίου ξεκίνησε από το 2016, αλλά δεν έχει ολοκληρωθεί ακόμα. Σε αυτό το προτεινόμενο σχέδιο¹⁶² παρατίθενται περισσότερες κατηγορίες σε πλήρη γραμμική σειρά ως εξής:

1. Αιτιολογικοί θρύλοι (πώς δημιουργήθηκε ή ανακαλύφθηκε κάτι)
2. Ιστορικοί θρύλοι (με ψήγματα πραγματικών γεγονότων σε αυτούς)
3. Κατασκευαστικοί θρύλοι (κυρίως για κτίρια, οικίσματα και περιοχές)
4. Θρύλοι για θησαυρούς
5. Θρύλοι για ασυνήθιστους ανθρώπους

---

¹⁵⁹ David K. Elson. Columbia University. New York City Modeling-Narrative-Discourse_Elson_R3_Condensed 2012 Chapter 3. Story Intention Graphs σελ.35-100

¹⁶⁰ *Acta Ethnographica* 13 (1964) (special issue with the contributions for the symposium in Budapest).

¹⁶¹ Ο πρώτος δηλώνεται ως ανεξάρτητος ερευνητής και ιστορικός ανθρωπολόγος, ο δεύτερος είναι εθνολόγος με πλούσια ερευνητική δράση. Για περισσότερες πληροφορίες βλ. <http://www.historicalanthropologist.eu/willemdelblécourt>, <http://www.meertens.knaw.nl/medewerkers/theo.meder/>.

¹⁶² *Migratory Legends Index*, Willem de Blécourt & Theo Meder, A European classification of Traditional legends- towards e-research using a digital harvester of national and regional folktale databases

6. Θρύλοι για εφιάλτες
7. Θρύλοι για λυκάνθρωπους
8. Κρυπτοζωολογικοί θρύλοι (δράκοι κ.τ.λ.)
9. Θρύλοι για γίγαντες
10. Θρύλοι για μικρά ανθρωπάκια (ξωτικά, νεράιδες κ.τ.λ.)
11. Θρύλοι για τον Θάνατο
12. Θρύλοι για δαίμονες, στοιχειά, πνεύματα κ.τ.λ.
13. Θρύλοι για ανθρώπινες ψυχές που επιστρέφουν (ήτοι φαντάσματα, βρικόλακες κ.τ.λ.)
14. Θρύλοι για οιωνούς (σημάδια, φυλαχτά κ.τ.λ. και για τον καιρό)
15. Θρύλοι για τον διάβολο
16. Θρύλοι για τον Θεό, την πίστη και την θρησκεία
17. Θρύλοι για αμαρτίες (ταμπού)
18. Θρύλοι για την μαγεία
19. Θρύλοι για μάγους
20. Θρύλοι για μάγισσες
21. Θρύλοι για πονηρούς ανθρώπους (tricksters)
22. Ανάμεικτοι θρύλοι

Σε αντίθεση με το σύστημα που δημοσιεύτηκε στην Acta Ethnographica βλέπουμε πως αυτό δίνει αρκετή έμφαση σε εξωπραγματικά πλάσματα. Μέχρι στιγμής πάντως δεν γνωρίζουμε την εξέλιξη του έργου.

Παρά την κριτική των υπάρχόντων συστημάτων και τον προβληματισμό σχετικά με τους τύπους και τα μοτίβα, μέχρι σήμερα δεν έχει προταθεί κάποια ξεχωριστή μέθοδος κατάταξης. Ο ίδιος ο Uther, μετά τις τροποποιήσεις του στον κατάλογο ATU, παραδέχεται ότι ακόμα και με την συμβολή του ο κατάλογος δεν έχει τελειοποιηθεί. Η γενική του άποψη είναι πως η επιστήμη της εθνογραφίας στον τομέα μελέτης των παραδοσιακών ιστοριών είναι μία συνεχής προσπάθεια βελτίωσης και εξέλιξης. Σημειώνει επίσης δέκα προϋποθέσεις που πρέπει να λαμβάνονται για να είναι όσο το δυνατόν πιο αποτελεσματική η προσπάθεια:

1. Προσδιορισμός του χρόνου και του τόπου όπου έχουν καταγραφεί οι προφορικές και γραπτές παραδόσεις

2. παρουσίαση των καταγραφών σύμφωνα με ένα θεματικό σύστημα, με βάση τα υφιστάμενα συστήματα ταξινόμησης, ή ως ανεξάρτητο σύστημα αλλά με αναφορά σε διεθνείς τύπους και μοτίβα
3. υπόδειξη των ανεξάρτητων δομικών στοιχείων
4. χρονολογική και δομική καταλογογράφηση των διαφόρων εκδοχών μιας ιστορίας
5. υπόδειξη σε περίπτωση συγχώνευσης με άλλα λογοτεχνικά είδη
6. παρουσίαση συγγενών τύπων
7. η περίοδος καταγραφής και έκδοσης
8. αναφορά στις διεθνείς πηγές και την λογοτεχνία
9. χρήση ευρετηρίου με θέματα, ονόματα, μέρη και αφηγητές
10. πληροφόρηση σχετικά με τις μεταφράσεις των ιστοριών στις άλλες γλώσσες.

Οι Harryizman Harun¹ και Zulikha Jamaludin από την πλευρά τους, μέχρι να εμφανιστεί και να προταθεί μία ξεχωριστή μέθοδος κατάταξης, προτείνουν στις μελέτες των ιστοριών να συνδυάζονται το σύστημα ATU και το σύστημα του Propp¹⁶³, καθώς διαπίστωσαν ότι τα περιεχόμενα και οι λειτουργίες είναι αλληλένδετα, όπως προαναφέραμε.

Στην παρούσα μελέτη δεν θα επιχειρήσουμε να δημιουργήσουμε ένα καινούργιο σύστημα κατάταξης, αλλά να αναλύσουμε τα παραδοσιακά βουλγαρικά παραμύθια στοχεύοντας στην ανακάλυψη των χριστιανικών επιρροών πάνω σε αυτά. Γι' αυτό θα χρησιμοποιήσουμε το διεθνές σύστημα ATU, και σε όσα παραμύθια είναι εφικτό θα ακολουθήσουμε την εύλογη πρόταση των Harryizman Harun¹ και Zulikha Jamaludin για συνδυασμό με το σύστημα του Propp. Η εργασία της Perkovska για την βουλγαρική έρευνα είναι αρκετά σημαντική αλλά δυστυχώς εκδόθηκε δέκα χρόνια πριν την αναθεώρηση του Uther και δεν μπορούσε να συμπεριλάβει τα νέα δεδομένα του καταλόγου, συνεπώς θα βασιστούμε μόνον στο καινούργιο σύστημα.

---

¹⁶³ «Folktale conceptual model based on folktale classification system of type, motif and function»

V) Βασική δομή των αφηγήσεων στα βουλγαρικά παραμύθια και στους θρύλους

Πριν να προχωρήσουμε στην ανάλυση των παραμυθιών, θα αναφερθούμε στη βασική δομή που παρουσιάζουν στη βουλγαρική παράδοση. Ήδη αναφερθήκαμε στον διαχωρισμό που πραγματοποίησε ο Mihail Arnaudov και στα τρία είδη που κατέληξαν να καθιερωθούν μερικώς σήμερα. Έχοντας ερευνήσει τις βουλγαρικές συλλογές παραμυθιών, καταλήξαμε ότι το SbNU αποτελεί την βασικότερη και κύρια πηγή για τα παραμύθια, διότι συγκεντρώνει στους τόμους του όλες τις γνωστές και μη παραδοσιακές ιστορίες που απλά επαναλαμβάνονται στις προηγούμενες και επόμενες συλλογές.

Στο SbNU, όπως είδαμε ήδη, η κατάταξη διαφοροποιείται λίγο από τα προηγούμενα και προσομοιάζει αρκετά με τους τύπους που υπάρχουν στο σημερινό σύστημα ATU, παρά το γεγονός ότι η συλλογή μετρά πάνω από 120 χρόνια έκδοσης. Αναφέρουμε ξανά τα είδη των παραμυθιών που περιλαμβάνονται στο SbNU για να τα δούμε στη συνέχεια πιο αναλυτικά.

1. Για διαβολικά πνεύματα, νεκρούς, αρρώστιες κ.ά.
2. Για εκκλησιαστικά πρόσωπα και συμβάντα
3. Για την καθημερινή ζωή
4. παραδόσεις για πρόσωπα και τόπους
5. Για ζώα
6. Φανταστικά- μαγικά παραμύθια

Σε σχέση με τον κατάλογο ATU η πρώτη κατηγορία φαίνεται να αντιστοιχεί με τα παραμύθια με γίγαντα-τέρας-διάβολο (1000-1119), η δεύτερη με τα θρησκευτικά παραμύθια (750-849), η τρίτη με τα ρεαλιστικά ή καθημερινά παραμύθια (850-999). Τα παραμύθια με ζώα (1-299) και τα μαγικά παραμύθια (300-749) έχουν πλήρη αντιστοιχία εδώ.

Τα παραμύθια για τα διαβολικά πνεύματα περιέχουν αρκετές υπερφυσικές μορφές της σλαβικής παράδοσης. Αναφέρονται σε βρικόλακες, καλικάντζαρους, δράκους, μάγισσες, νεράιδες, λάμιες και προσωποποιημένες αρρώστιες και επιδημίες όπως η χολέρα και η ευλογία. Σε αυτές τις ιστορίες φαίνονται οι δεισιδαιμονίες που επικρατούσαν για αυτά τα πλάσματα, πολλές από τις οποίες βρίσκουμε και στην ελληνική παράδοση όπως η αταξία και οι μπελάδες που προκαλούν οι καλικάντζαροι

ή η διττή φύση των νεράιδων(άλλοτε ωφέλιμες και άλλοτε επιβλαβείς για τους ανθρώπους) που αν τους κλέψουν το πουκάμισο ή το μαντήλι γίνονται κανονικές γυναίκες και παντρεύονται νέους άντρες¹⁶⁴. Αρκετά συχνά σε αυτήν την κατηγορία εμφανίζεται ο διάβολος και άλλα κατώτερα δαιμόνια που είναι ακόλουθοι του. Η εικόνα που παρουσιάζεται γι' αυτόν όμως δεν σχετίζεται τόσο με τον άρχοντα της κολάσεως που επικρατεί στην χριστιανική πίστη. Εδώ η εικόνα του διαβόλου είναι ουσιαστικά μια καρικατούρα που ναι μεν προκαλεί ταραχές και προσπαθεί να βάλει σε πειρασμό τους ανθρώπους αλλά η αντιμετώπιση του είναι σχετικά εύκολη, καθώς απωθείται εάν δεν μπορεί να λύσει δύσκολους γρίφους είτε ξεγελιέται από πονηρά άτομα είτε φυλακίζεται χωρίς ιδιαίτερη προσπάθεια σε μπουκάλια και σεντούκια.

Τα *παραμύθια για εκκλησιαστικά πρόσωπα και συμβάντα* περιέχουν ιστορίες για τον Θεό, τον διάβολο, για δαίμονες, αγγέλους, την Θεοτόκο, τον Χριστό, παλαιοδιαθηκικά πρόσωπα και αγίους. Η εικόνα του Θεού και του διαβόλου είναι αρκετά στερεοτυπικές. Ο Θεός πάντα παρουσιάζεται σαν γέροντας με μακριά λευκή γενειάδα και αποκαλείται *djado Gospod* (Θεός παππούς). Είναι παντοδύναμος, παντογνώστης και δίκαιος, ζει στον ουρανό όπου βρίσκεται ο Παράδεισος και κάποτε περπατούσε στην γη ανάμεσα στους ανθρώπους. Ο διάβολος σε αυτή την κατηγορία παρουσιάζεται σχεδόν με την ίδια καρικατούρα που είχε και η προηγούμενη κατηγορία, το ίδιο και τα κατώτερα δαιμόνια. Συνομιλεί όμως και ενίοτε συναγωνίζεται τον Θεό. Οι άγγελοι παρουσιάζονται με ανθρώπινη μορφή, πάντα ανδρική, και είτε λειτουργούν σαν αγγελιοφόροι είτε σαν εκτελεστές του θελήματος του Θεού. Αν τύχει και παρακούσουν το θέλημα Του, ο παντογνώστης Θεός τους υποδεικνύει το λάθος τους και ότι με τις πράξεις τους παρεμποδίζουν την δικαιοσύνη. Τα υπόλοιπα πρόσωπα παρουσιάζονται με μία εικόνα που αποτελεί ανάμειξη των λαϊκών παραδοσιακών πεποιθήσεων και της δογματικής χριστιανικής διδασκαλίας(θα αναλυθούν στο επόμενο κεφάλαιο). Σε αυτή την κατηγορία το μεγαλύτερο μέρος καταλαμβάνουν θρυλικές ιστορίες αιτιολογικής φύσεως, όπου εξηγούνται η δημιουργία του κόσμου, η προέλευση των κοινωνικών τάξεων, η καθιέρωση ορισμένων ανθρώπινων πρακτικών κ.ά.

Τα *παραμύθια για την καθημερινή ζωή* περιλαμβάνουν ιστορίες της ανθρώπινης καθημερινότητας όπως ακριβώς ορίζεται στον τίτλο τους. Εδώ δεν υπάρχουν

---

¹⁶⁴ Ivanička Georgieva, *Balgarska narodna mitologija*, Σόφια 1993, 2^η έκδ.

υπερφυσικά πλάσματα ή εξωπραγματικές και μαγικές παρεμβάσεις και πρακτικές. Οι ιστορίες αφορούν συνήθως στερεοτυπικές εικόνες ανθρώπων και κωμικοτραγικές καταστάσεις και εξελίξεις, κυρίως στο φάσμα της αγροτικής ζωής και οικογένειας. Παρουσιάζονται ιστορίες για τον ‘‘χαζό’’ του χωριού, για την τεμπέλα νύφη, για απατεώνες και κακοποιούς, για άπιστους συζύγους κ.ά. Περιλαμβάνονται και αρκετές ιστορίες που αφορούν ανθρώπους του κλήρου. Η εικόνα για αυτούς δεν είναι πάντα η καλύτερη, καθώς είτε είναι άπληστοι και λάγνοι είτε ελαφρόμυαλοι και χειραγωγούνται εύκολα από πονηρά άτομα.

Οι *παραδόσεις για πρόσωπα και τόπους* αναφέρονται σε θρυλικές εικόνες της βουλγαρικής ιστορίας, άλλοτε υπαρκτές όπως ο Ιωάννης Ασέν II γνωστός και ως Καλογιάννης¹⁶⁵ και άλλοτε για μυθοπλαστικές όπως ο κράλης Μάρκος¹⁶⁶ (το αντίστοιχο του Διγενή Ακρίτα για την βουλγαρική παράδοση). Για τους τόπους αναφέρονται θρυλικές ιστορίες για μάχες ή άλλα ιστορικά συμβάντα που συνέβησαν σε έναν τόπο, κυρίως από την περίοδο της Οθωμανικής κυριαρχίας.

Τα *παραμύθια για ζώα* είναι μια αρκετά γνωστή κατηγορία που εμφανίζεται χωρίς παραλλαγές στην παγκόσμια λογοτεχνία. Τα ζώα είτε οικόσιτα είτε άγρια παρουσιάζονται με ανθρωπομορφικές ιδιότητες, όπως ομιλία και συντήρηση νοικοκυριού. Αρκετά συχνά αλληλεπιδρούν με ανθρώπους είτε για να τους βοηθήσουν είτε για να τους ξεγελάσουν. Περιγράφονται και εδώ αρκετές στερεοτυπικές εικόνες ζώων, όπως η πονηριά της αλεπούς, η αφέλεια του λύκου, η δειλία του ποντικού, η αγαθότητα του γαϊδουριού. Η εξέλιξη των ιστοριών έχει αρκετές φορές ηθικοπλαστικό χαρακτήρα που προσομοιάζουν αρκετά στους γνωστούς μύθους του Αισώπου.

Τα *φανταστικά και μαγικά παραμύθια* αποτελούν σε ορισμένους τόμους την πιο μακροσκελή κατηγορία παραμυθιών. Όπως ορίζεται στον τίτλο τους, περιλαμβάνουν ιστορίες για εξωπραγματικά φαινόμενα και πλάσματα, για μεταβάσεις σε άλλους

---

¹⁶⁵ Vasil N. Zlatarski , *Istorija na bǎlgarskata dǎržava prez srednite vekove. Tom III Vtoro bǎlgarsko carstvo. Bǎlgarija pri Asǎnevcı* (1187—1280), σελ.290-622, Canev Stefan, *Zavoevateljat na duši. Car Ivan Asen II (1218–1241, Bǎlgarski hroniki, Žanet 45 Plovdiv 2006, Dimitrov Božidar Restoration and rise of the Bulgarian state and its hegemony on the Balkan Peninsula 1185–1246, Sofija 1994, Biliarsky Ivan. Word and Power in Mediaeval Bulgaria. Leiden, Boston, Brill, 2011, Lalkov Milčo, Tsar Ivan Assen II (1218–1241), Kibeja 1997*

¹⁶⁶Venedikov Ivan, *Raždaneto na bogovete*, Sofija 1992.,*Petǎr Čolov*, «Rodǎt na Krali Marko», *Makedonski pregled, XIV, 1991, № 4, p. 128-136*, Hristo Matanov, *Jugozapadnite bǎlgarski zemi prez XIV vek*, Sofija 1986 p . 105-114

κόσμους πέρα από τον ανθρώπινο, για μαγικά αντικείμενα και κατάρες κ.ά. Η δομή αυτών των ιστοριών ακολουθεί τις 31 λειτουργίες του Propp. Βασικό χαρακτηριστικό τους είναι πάντα η τελική νίκη του καλού, ανεξαρτήτως του εύρους των βασάνων και δοκιμασιών που περνούν οι πρωταγωνιστές τους.

Ήδη από την παράθεση των βασικών παραμυθιακών κατηγοριών, διαπιστώνεται ότι στην βουλγαρική παράδοση υπάρχουν ιστορίες που χαρακτηρίζονται καθαυτό θρησκευτικές, καθιερωμένες και διαδεδομένες στο πλαίσιο της λαϊκής θρησκευτικότητας που αναφέραμε στην εισαγωγή. Δεν έχουν όμως μόνον αυτές χριστιανικά στοιχεία. Εκτός από την κατηγορία των *παραδόσεων για πρόσωπα και τόπους*, σε καθένα από τα υπόλοιπα είδη μπορεί να βρεθεί κάποιο αγνό στοιχείο, το οποίο παραλλάσσεται στις διάφορες εκδοχές μιας ιστορίας.

Θα προσπαθήσουμε συνεπώς να παραθέσουμε τις πιο γνωστές βουλγαρικές ιστορίες, μελετώντας το περιεχόμενό τους, τις εκδοχές τους και τις επιρροές τους. Σε ξεχωριστό κεφάλαιο θα αναλυθούν οι άπαξ ιστορίες και οι θρύλοι. Με το σύστημα ATU θα αντιστοιχούμε απευθείας τις ιστορίες με τους τύπους που υπάρχουν, χωρίς να αναφερθούμε σε όλα τα μοτίβα που απαρτίζουν τον κάθε τύπο, καθώς κάτι τέτοιο θα έδινε υπερβολικά μεγάλη έκταση στην έρευνα μας και θα ξεφεύγαμε από την θεματική μας.

Β' Κεφάλαιο

Ι) Παρουσίαση των παραμυθιών με χριστιανικά στοιχεία- Οι πιο γνωστές ιστορίες και το βασικό τους περιεχόμενο

*Ο μαθητευόμενος του διαβόλου*¹⁶⁷ (Čiraka na diavola): Ένα τεμπέλικο αγόρι που δεν θέλει να μάθει καμιά τέχνη, ταλαιπωρεί την μητέρα του (ή τον πατέρα του). Η μητέρα ξαποσταίνει σε ένα πηγάδι και αναφωνεί Οχ! (ή Οφ!) και βγαίνει ο διάβολος γιατί νομίζει ότι τον φωνάζουν. Η μητέρα διηγείται την ταλαιπωρία που έχει με τον γιο της και ο διάβολος συμφωνεί να τον κάνει μαθητευόμενο στην τέχνη του. Μετά από αρκετό καιρό, το αγόρι επιστρέφει στο πατρικό του και κερδίζει λεφτά με την μητέρα του με το να μεταμορφώνεται σε ζώο, να τον πουλάει και να επιστρέφει πίσω σε ανθρώπινη μορφή. Ο διάβολος κάποια στιγμή μαθαίνει τα κατορθώματα του πρώην μαθητευόμενου του και από ζήλια για την επιτυχία του πάει να τον καταστρέψει. Ακολουθεί διαμάχη μεταξύ τους με συνεχείς μεταμορφώσεις (το αγόρι γίνεται λαγός, ο διάβολος λύκος και τον κυνηγά, μετά γίνεται περιστέρι και ο διάβολος γεράκι κ.οκ.). Στο τέλος το αγόρι μεταμορφώνεται σε σιτάρι και ο διάβολος σε κότα και τον τρώει. Άφησε όμως δυο-τρία σπυριά που δεν έφαγε και το αγόρι μεταμορφώθηκε σε αλεπού και έφαγε τον διάβολο-κότα. Έτσι ο μαθητής αποδείχθηκε καλύτερος από τον δάσκαλο.

*Η δικαιοσύνη και η αδικία*¹⁶⁸ (Pravinata I krivinata): Δύο αδέρφια (ή φίλοι) βάζουν στοίχημα για το ποιο από τα δύο επικρατεί στον κόσμο, η δικαιοσύνη ή η αδικία. Ο νικητής θα βγάλει τα μάτια του ηττημένου. Στο δρόμο συναντούν κατά σειρά έναν ιερέα, έναν μοναχό και έναν μητροπολίτη που τους λένε ότι η αδικία επικρατεί στον κόσμο. Ο ηττημένος αδερφός έτσι χάνει τα μάτια του. Το βράδυ ξαποσταίνει στην κουφάλα ενός δέντρου και διαπιστώνει ότι στα κλαδιά του δέντρου έχουν σύναξη οι διάβολοι και λένε στον αρχηγό τους τι κακό έκανε ο καθένας σήμερα. Ένας ξέρανε το πηγάδι ενός αγρότη, άλλος αρρώστησε την πριγκίπισσα και ο τρίτος ήταν που μεταμορφωνόταν στους κληρικούς και έγινε η αιτία να χάσει τα μάτια του ο ένας από τους αδερφούς. Ένας τέταρτος διάβολος πετάγεται και λέει για την ύπαρξη μαγικού νερού που θα τα γιατρέψει όλα αυτά. Ο τυφλός αδερφός βρίσκει το νερό και τα γιατρεύει όλα, και ο βασιλιάς τον ανταμείβει για την γιατρεία της κόρης του. Ο

¹⁶⁷ SbNU τόμοι 1, 2, 41, 49, 56, 58, Kuzman Šapkarev, *Sbornik ot bǎlgarski narodni umotvorenija*

¹⁶⁸ SbNU τόμοι 3, 4, 8, 10, 11, 40, 49, 57, 58, 62, Kuzman Šapkarev, *Sbornik ot bǎlgarski narodni umotvorenija*

δίκαιος άνθρωπος βρίσκει τον αδερφό του και του λέει όσα του συνέβησαν. Ο άδικος αδερφός πάει να ξαποστάσει και αυτός στο ίδιο δέντρο μήπως και ακούσει τους διαβόλους για να διορθώσει κάτι και να ανταμειφθεί το ίδιο πλουσιοπάροχα με τον αδερφό του. Οι διάβολοι είναι θυμωμένοι που αναιρέθηκαν όλα τα κακά που έκαναν. Βρίσκουν τον άδικο αδερφό να κρύβεται στην κουφάλα και τον ξεσκίζουν σε κομμάτια.

*Ο Αρχάγγελος ως νονός*¹⁶⁹ (Sv. Arhangel krăstnik): Ένας άνθρωπος θέλει να βρει τον πιο δίκαιο στον κόσμο για να γίνει ο νονός του παιδιού του. Συναντά στον δρόμο του τον Θεό ως γέροντα και τον άγιο Πέτρο και τους απορρίπτει, τον μεν γιατί αφήνει στον κόσμο να καλοπερνούν οι πλούσιοι και να ταλαιπωρούνται οι φτωχοί τον δε γιατί άλλους αφήνει να περνούν στον Παράδεισο και άλλους όχι. Τελευταίο συναντά τον Αρχάγγελο και τον κάνει νονό γιατί τον θεωρεί τον πιο δίκαιο, αφού δεν ξεχωρίζει τις ψυχές όταν έρχεται η ώρα του θανάτου, όλες τις παίρνει. Μετά από αρκετά χρόνια πλησιάζει η τελευταία ώρα αυτού του ανθρώπου και ο Αρχάγγελος έρχεται για να του πάρει την ψυχή. Ο άνθρωπος τον παρακαλεί να του δώσει λίγες μέρες ακόμα να τακτοποιήσει κάποια ζητήματα, μιας και είναι και νονός του παιδιού του. Ο Αρχάγγελος τον αφήνει. Ο άνθρωπος όμως προσπαθεί συνεχώς να κρυφτεί από τον Αρχάγγελο για να γλιτώσει τον θάνατο. Στο τέλος αποδέχεται την μοίρα του και ο Αρχάγγελος του παίρνει την ψυχή.

*Τα τρία αδέρφια και ο Θεός*¹⁷⁰ (Trima bratja i Gospod): Τρεις αδερφοί ταξιδεύουν μαζί για να βρουν την τύχη τους. Στον δρόμο συναντούν έναν γέροντα που τους συντροφεύει. Σταματούν να ξεκουραστούν σε ένα ποταμάκι. Ο πρώτος αδερφός λέει ότι αν έκανε ο Θεός να αναβλύζει κρασί αυτό το ποτάμι, θα άνοιγε μια ταβέρνα να δίνει στους φτωχούς αφιλοκερδώς κρασί. Και το ποτάμι ανάβλυσε κρασί, έτσι ο πρώτος έμεινε εκεί. Οι υπόλοιποι συνεχίζουν και σταματούν σε ένα λιβάδι. Ο δεύτερος αδερφός λέει ότι αν έκανε ο Θεός οι πέτρες να γίνουν πρόβατα, θα γίνονταν βοσκός και θα έδινε στους φτωχούς αφιλοκερδώς τυρί. Και οι πέτρες έγιναν πρόβατα, έτσι ο δεύτερος έμεινε εκεί. Συνεχίζουν ο γέροντας με τον τελευταίο αδερφό και

---

¹⁶⁹SbNU τόμοι 2, 3, 7, 16-17, 47, 49, 57, 58, Kuzman Šapkarev , *Sbornik ot bălgarski narodni umotvorenija*

¹⁷⁰ SbNU τόμοι 1, 5, 7, 41, 56, 57, 58, 62, Kuzman Šapkarev , *Sbornik ot bălgarski narodni umotvorenija*

φτάνουν σε έναν χωριό. Ο γέροντας ρωτάει τον νεαρό αν έχει και αυτός κάτι να ζητήσει απ' τον Θεό και αυτός του απαντάει ότι θέλει μια καλή κοπέλα για νύφη να κάνει οικογένεια. Και την βρίσκει. Μετά από χρόνια ο γέροντας (που ήταν ο Θεός), πηγαίνει να δει τα αδέρφια τι κάνουν ο καθένας. Στον πρώτο που είχε την ταβέρνα, δεν κράτησε την υπόσχεση του με το δωρεάν κρασί και ο Θεός έκανε πάλι το κρασί νερό. Στον δεύτερο που έγινε βοσκός ούτε αυτός κράτησε την υπόσχεση του με το δωρεάν τυρί και ο Θεός έκανε πάλι τα πρόβατα πέτρες. Πήγε στον τελευταίο που είχε κάνει ένα μικρό αγοράκι. Σε αυτόν του παρουσιάστηκε με κακοφορμισμένο σώμα, γεμάτο πληγές. Ο νεαρός τον φιλοξένησε στο σπίτι του, προσφέροντας του ότι είχε για φαγητό. Τον ρώτησε κάποια στιγμή γιατί έχει πληγές και αν μπορεί να κάνει κάτι για τον βοηθήσει. Ο γέροντας απάντησε ότι έχει μια σπάνια αρρώστια που θα τον σαπίσει και η μόνη γιατρεία είναι να αλειφτεί με το λίπος από ένα μικρό παιδί. Ο νεαρός σάστισε αλλά θέλοντας να βοηθήσει τον γέροντα, παρακαλεί την γυναίκα του να βράσουν τον γιο τους για να πάρουν το λίπος και να γιατρέψουν τον γέροντα. Η γυναίκα συμφωνεί, αφού είναι και οι δυο τους νέοι και μπορούν να κάνουν και άλλα παιδιά. Κοιμίζουν το παιδί και το βάζουν να βράσει στο τσουκάλι. Όταν μετά από ώρα κοιτάνε να δουν τι έγινε, βλέπουν ότι το παιδί κοιμάται ήσυχα χωρίς να καίγεται από το βραστό νερό και στο προσκεφάλι του είναι ένα τσουβάλι με χρυσά νομίσματα. Ο γέροντας έχει εξαφανιστεί. Ο νεαρός τότε κατάλαβε ότι ο γέροντας ήταν ο Θεός και τον ευχαρίστησε.

Δύο αδερφοί- ο τρελός και ο λογικός και η μαγική σφυρίχτρα ¹⁷¹ (Dvama bratja-lydijat i mǎdriat i čydnata svirka): Δυο αδερφοί, ένας λογικός και ένας τρελός φροντίζουν την γριά μάνα τους. Μια μέρα που ο λογικός πήγε για όργωμα και άφησε τον τρελό να την προσέχει, αυτός έβαλε νερό να βράζει για να την πλύνει αλλά την κατάκαψε και πέθανε. Όταν πήγαν να την θάψουν, κατά λάθος ο τρελός σκοτώνει και άλλους τρεις ανθρώπους και έτσι τους θάβουν και αυτούς. Αποφάσισαν μετά να μοιράσουν την περιουσία που τους έμεινε από την μάνα τους και να τραβήξει ο καθένας τον δρόμο του. Στον τρελό έμειναν μαζί με άλλα πράγματα και κάτι δέρματα που αποφάσισε να τα κάψει γιατί δεν ήξερε τι να τα κάνει. Εκείνη την στιγμή ο Θεός(ή η Παναγία) είχε έναν τρομερό πονόδοντο. Από τις αναθυμιάσεις των καπνών που

---

¹⁷¹ SbNU τόμοι 3, 8, 9, 16-17, 38, 45, 48, 49, 50, 62, Kuzman Šapkarev , *Sbornik ot bǎlgarski narodni umotvorenija*

έβγαλαν τα δέρματα που έκαιγε ο τρελός, ο πονόδοντος του πέρασε και ζήτησε από τους αγγέλους να του τον φέρουν. Για να τον ανταμείψει για αυτό που έκανε, ο Θεός δίνει στον τρελό μια μαγική σφυρίχτρα που όταν σφυρίζει με αυτή όλοι όσοι είναι τριγύρω θα χορεύουν. Οι άγγελοι επιστρέφουν τον τρελό στην γη, και αυτός αφού περιπλανήθηκε αρκετά, βρέθηκε σε ένα χωριό όπου πήγε να εργαστεί για τον ιερέα του ως βοσκός. Όμως κάθε φορά που πήγαινε τα πρόβατα για βοσκή, σφύριζε και έτσι τα πρόβατα χόρευαν σαν τρελά και δεν έτρωγαν. Όταν όλα άρχισαν να αδυνατίζουν, ο ιερέας απόρησε τι συμβαίνει. Έτσι μια μέρα ακολούθησε κρυφά τον τρελό στην βοσκή και κρύφτηκε πίσω από έναν θάμνο. Ο τρελός άρχισε να σφυρίζει και όλοι χόρευαν. Ο ιερέας κατάλαβε και γύρισε στο σπίτι του να τα διηγηθεί όλα στην γυναίκα του και στα παιδιά του. Αυτή δεν τον πίστευε και ζήτησε να το δει. Ο ιερέας λοιπόν, κάλεσε το βράδυ τον τρελό στο σπίτι του και του ζήτησε να παίξει την σφυρίχτρα. Όλη η οικογένεια άρχισε να χορεύει. Όμως έτσι όπως χόρευαν σαν τρελοί, επειδή το σπίτι ήταν χαμηλοτάβανο χτύπησαν τα κεφάλια τους και πέθαναν. Και ο τρελός με την μαγική του σφυρίχτρα έφυγε να βρει αλλού την τύχη του.

*Ο υπηρέτης του ιερέα*¹⁷² (Čiraka na pora): Τρία αδέρφια θέλουν να βρουν δουλειά. Ο πρώτος πηγαίνει να γίνει υπηρέτης σε έναν ιερέα. Ο ιερέας κάνει μαζί του συμφωνία να φέρνει σε πέρας περίεργες δουλειές και αν δεν τα καταφέρει θα τον σκοτώσει. Ο πρώτος αδερφός δεν τα κατάφερε και τον σκότωσε, με τον δεύτερο έγινε το ίδιο. Πήγε ο μικρότερος. Ο μικρότερος κάνει την συμφωνία με τον ιερέα αλλά βάζει και έναν δικό του όρο, ότι αν ο ιερέας δείχνει να θυμώνει με αυτά που κάνει ο υπηρέτης τότε θα τον γδάρει ζωντανό. Ο ιερέας συμφωνεί. Η πρώτη δουλειά που του αναθέτει είναι να οργώσει το χωράφι μέχρι εκεί που θα βαδίσει το τσοπανόσκυλο. Το τσοπανόσκυλο τεμπελιάζει και δεν προχωράει καθόλου, έτσι ο νεαρός το σκοτώνει και οργώνει το χωράφι. Ο ιερέας θύμωσε αλλά δεν το έδειξε λόγω της συμφωνίας. Μετά του αναθέτει να ποτίσει τα δυο βόδια στο ποτάμι χωρίς να βραχούν τα πόδια τους. Ο νεαρός γδέρνει τα δέρμα από τα πόδια των βοδιών και τα βάζει στο ποτάμι να ποτιστούν και μετά το ξαναράβει. Ο ιερέας πάλι θύμωσε αλλά δεν μπορούσε να το δείξει. Μετά ο ιερέας θα πήγαινε με την γυναίκα του επίσκεψη σε έναν συγγενή και είπε στον νεαρό να του μαγειρέψει κρέας μόνο από το πιο φρέσκο που θα έβρισκε μέχρι να επιστρέψουν. Ο νεαρός ψάχνει αλλά όλα τα φρέσκα κρέατα πουλήθηκαν.

¹⁷²SbNU τόμοι 7, 45, 47, 48, 49, 50, 58, 62, Kuzman Šapkarev , *Sbornik ot bălgarski narodni umotvorenija*

Σφάζει το παιδί του ιερέα και το ψήνει στον φούρνο. Όταν επιστρέφει ο ιερέας και του εξήγησε τι έγινε, κόντεψε να τρελαθεί αλλά δεν μπορούσε να κάνει τίποτα. Λέει μετά στον νεαρό να προσέχει να μην ξυπνήσουν τα πρόβατα το βράδυ και βάζει την μητέρα του να ανέβει σε ένα δέντρο και να κάνει ήχους πουλιού για να τα ξυπνήσει και να μπορεί επιτέλους να σκοτώσει τον νεαρό. Ο νεαρός το βράδυ ακούει τους ήχους και πυροβόλησε με την καραμπίνα και σκότωσε την γριά γυναίκα. Ο ιερέας έχει απηυδήσει και σχεδιάζει με την γυναίκα του να ξεφορτωθούν τον νεαρό. Του λένε ότι θα πάνε όλοι μαζί ένα ταξίδι. Το βράδυ κατασκηνώνουν σε μια ρεματιά. Ο ιερέας λέει στην γυναίκα του να βάλουν τον νεαρό να κοιμηθεί προς την πλευρά του ρέματος και μόλις δώσει σύνθημα να τον σπρώξουν για να πέσει μέσα. Ο νεαρός όμως κρυφάκουγε. Όταν ξάπλωσαν να κοιμηθούν, ο νεαρός άλλαξε θέση με την γυναίκα του ιερέα και όταν ο ιερέας έδωσε το σύνθημα και έσπρωξε, έριξε μέσα την γυναίκα του που την παρέσυρε το ρέμα και πνίγηκε. Ο ιερέας μετά από αυτό δεν άντεξε άλλο με τον νεαρό και του είπε ότι κέρδισε. Έτσι ο νεαρός τον έγδαρε ζωντανό.

*Ο άγγελος που σήκωσε την πέτρα*¹⁷³ (η συγκεκριμένη ιστορία έχει διαφορετικούς τίτλους, επιλέξαμε να κρατήσουμε αυτόν που δείχνει την βασική πλοκή, ειδικά η ιστορία θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως “η ενέργεια την Θείας Πρόνοιας”) : Ο Θεός διέταξε τον άγγελο(σε κάποιες εκδοχές είναι ο αρχάγγελος Μιχαήλ), να πάει να πάρει την ψυχή μιας χήρας γιατί ήρθε η ώρα της. Ο άγγελος πηγαίνει και βλέπει ότι η χήρα έχει τρία μικρά παιδιά. Σκέφτεται ότι αν πεθάνει τα παιδιά θα μείνουν ορφανά και δεν θα τα καταφέρουν να επιζήσουν, έτσι την αφήνει να ζήσει. Ο Θεός τον ρωτά τι έγινε και ο άγγελος του εξήγησε. Του είπε να ξαναπάει. Ο άγγελος αυτή τη φορά σκέφτεται να πάρει τις ψυχές των παιδιών για να μην παρακούσει τον Θεό για δεύτερη φορά γιατί αν η χήρα ξαναπαντρευτεί θα κάνει και άλλα παιδιά. Όταν του φέρνει τις ψυχές των παιδιών ο Θεός τον στέλνει στη θάλασσα (ή σε ποτάμι ή κάπου κοντά σε νερό) και του λέει να σηκώσει οποιαδήποτε πέτρα και να του πει τι βρήκε από κάτω της. Ο άγγελος πραγματοποιεί την εντολή του Θεού και κάτω από την πέτρα βρίσκει σκουλήκια. Επιστρέφει και το αναφέρει στον Θεό. Ο Θεός του λέει τότε ότι αν η Πρόνοια Του είναι τόσο μεγάλη ώστε να φροντίζει ακόμα και για τα

---

¹⁷³ SbNU τόμοι 1, 2, 10, 12, 16-17, 27, 58, Kuzman Šapkarev , *Sbornik ot bālgarski narodni umotvorenija*

μικρά σκουλήκια κάτω από την πέτρα, τότε γιατί να μην μπορεί να φροντίσει τα παιδιά αν μείνουν ορφανά; Ο άγγελος τότε κατάλαβε το λάθος του και επέστρεψε τις ψυχές των παιδιών στη γη και πήρε την ψυχή της μάνας.

Για τον βασιλιά Σολομώντα ¹⁷⁴(*Za car Solomon*): Περιλαμβάνονται γενικώς ιστορίες που έχουν σχέση με την φημολογούμενη σοφία του βασιλιά Σολομώντα, όπως η ιστορία με τις δύο γυναίκες που μάλωναν για το ποια είναι η μητέρα του παιδιού, μια άλλη ιστορία όπου υποδεικνύει σε έναν υπερήλικο γιατί δεν μπορεί να παντρευτεί πλέον, άλλη όπου βοηθά έναν νεαρό να διαλέξει ανάμεσα σε τρεις νύφες για την πιο κατάλληλη, άλλη όπου συμβουλεύει έναν αγρότη τι να κάνει για να σώσει την σοδειά του από την ξηρασία και τα ζιζάνια, άλλη όπου αποδεικνύει στο συμβούλιο του ότι οι γυναίκες αν παρουσιαστεί ευκαιρία γίνονται πιο άτιμες και σκληρές από τους άντρες. Σε αυτήν την τελευταία είναι ενδιαφέρον να παραθέσουμε λίγο την πλοκή: ο βασιλιάς βρίσκει έναν νέο ζευγάρι και λέει πρώτα στον άντρα ότι αν σκοτώσει την γυναίκα του, θα του δώσει πολλά πλούτη ειδάλλως θα τον αποκεφαλίσει. Ο άντρας δεν μπορεί όμως να το κάνει αυτό. Μετά ο βασιλιάς λέει το ίδιο στην γυναίκα. Αυτή το ίδιο κιόλας βράδυ ακονίζει το μαχαίρι για να σκοτώσει τον άντρα της. Ο άντρας όμως έφυγε τρέχοντας και πήγε να τα διηγηθεί όλα στον βασιλιά. Έτσι ο βασιλιάς απέδειξε στο συμβούλιο του ότι για άλλη μια φορά ήταν σωστός στην κρίση του.

Ο ευγνώμων νεκρός ¹⁷⁵(*Blagodaren märtvec*): Ένας νεαρός -γιος εμπόρου, παίρνει από τον πατέρα του ένα πουγκί με χρυσά νομίσματα για να αρχίσει το εμπόριο. Στο δρόμο του βλέπει τρεις ανθρώπους να χτυπάνε το άψυχο σώμα ενός άντρα. Όταν τους ρωτάει για ποιον λόγο το κάνουν αυτό, του απαντούν ότι ο νεκρός τους χρωστούσε χρήματα που δεν τα ξεπλήρωσε. Έτσι ο νεαρός έδωσε το πουγκί του για να ξεπληρώσει το χρέος του νεκρού και τον έθαψε. Παρακάτω στον δρόμο του συναντά έναν ώριμο άνθρωπο και αποφασίζουν να συντροφέψουν ο ένας τον άλλο στο ταξίδι. Έχουν αρκετές περιπέτειες στο δρόμο από τις οποίες τους γλυτώνει πάντα ο συνοδοιπόρος του και αποφασίζουν να γίνουν αδελφοποιτοί. Ο συνοδοιπόρος όμως βάζει έναν όρο με τον νεαρό ότι θα μοιράζονται τα πάντα σε δύο ίσα μέρη. Φτάνουν σε ένα χωριό όπου ζει ένας πολύ πλούσιος άνθρωπος με την κόρη του. Φιλοξενεί στο

¹⁷⁴SbNU τόμοι 1, 6, 7, 10, 15, 16-17, 41, 57, Kuzman Šapkarev , *Sbornik ot bālgarski narodni umotvorenija*

¹⁷⁵ SbNU τόμοι 6, 8, 11, 16-17, 27, 41, 50, 56, 57, Kuzman Šapkarev , *Sbornik ot bālgarski narodni umotvorenija*

σπίτι του τους ταξιδιώτες. Τους εκμυστηρεύεται τον καημό που έχει, ότι όποιον άντρα και να παντρευτεί η κόρη του δεν καταφέρνει να ζει μετά την πρώτη νύχτα από τον γάμο. Ο συνοδοιπόρος λέει στον πλούσιο να παντρευτεί ο νεαρός την κοπέλα και θα ζήσει, με την προϋπόθεση πως θα τον αφήσουν να κοιμηθεί στο ίδιο δωμάτιο με τους νεόνυμφους. Γίνεται ο γάμος και το νεόνυμφο ζευγάρι ξαπλώνει την νύχτα με τον συνοδοιπόρο του νεαρού να μένει στο δωμάτιο. Αργά το βράδυ ένα φίδι βγαίνει από το στόμα της κοπέλας και πάει να τσιμπήσει τον νεαρό και ο συνοδοιπόρος του το σκοτώνει. Το πρωί ο πατέρας της κοπέλας είναι τρισευτυχισμένος που ο γαμπρός του έζησε και θα του δώσει περιουσία για να επιστρέψει πίσω στο πατρικό του. Πριν να φύγουν ο συνοδοιπόρος λέει στον νεαρό να μην ξεχάσει ότι πρέπει να τα μοιράζονται όλα στη μέση, επομένως πρέπει να κόψουν την νύφη στα δύο. Ο νεαρός συμφωνεί και όταν το κάνουν βγαίνουν από μέσα της ένα σωρό φίδια. Η κοπέλα μετά με την επίκληση του Θεού ξαναζωντανεύει. Ο συνοδοιπόρος λέει τότε στον νεαρό πως στην πραγματικότητα είναι το πνεύμα του νεκρού που του ξεπλήρωσε το χρέος και τον έθαψε και πως γύρισε για να του ανταποδώσει την καλοσύνη του. Αφού επιτέλεσε το έργο του, εξαφανίστηκε και ο νεαρός επέστρεψε στο πατρικό του με την γυναίκα του.

*Η Θεία Δικαιοσύνη*¹⁷⁶ (Božieto pravocǎdie. Η συγκεκριμένη ιστορία πάλι δεν απαντάται με τον ίδιο τίτλο στις διάφορες εκδοχές της, επιλέξαμε την πιο τυπική εκδοχή της): Κάποιος άνθρωπος βρίσκει έναν συνοδοιπόρο και πορεύονται μαζί. Ο συνοδοιπόρος του λέει πως ότι και αν δει να γίνεται δεν πρέπει να παρέμβει. Σταματούν σε ένα φτωχικό σπίτι και φιλοξενοούνται. Όταν φεύγουν την επόμενη μέρα, ο συνοδοιπόρος βάζει φωτιά στο σπίτι. Ο άλλος απόρησε απίστευτα αλλά είχε συμφωνήσει να μην αντιδράσει. Φτάνουν μετά από μέρες σε ένα δεύτερο σπίτι, ενός πλούσιου. Διανουκτερεύουν εκεί και όταν φεύγουν την άλλη μέρα, ο συνοδοιπόρος αφήνει ένα διαμάντι στον πλούσιο. Απόρησε πάλι ο άλλος αλλά δεν αντέδρασε. Φτάνουν σε ένα τρίτο σπίτι και φιλοξενούνται. Το πρωί όταν φεύγουν, ο μικρός γιος του ανθρώπου που τους φιλοξένησε θέλει να τους δείξει τον δρόμο για την πόλη. Στον δρόμο πρέπει να περάσουν από ένα ορμητικό ποτάμι. Ο συνοδοιπόρος σπρώχνει το παιδί στο ποτάμι και πνίγεται. Ο άλλος δεν άντεξε και τον ρώτησε τι σήμαιναν όλα αυτά. Ο συνοδοιπόρος του απαντά ότι είναι στην πραγματικότητα άγγελος Κυρίου

---

¹⁷⁶ SbNU τόμοι 3, 5, 6, 8, 9, 12, 13, 14, 15, 16-17, 27, 57, 58, Kuzman Šapkarev, *Sbornik ot bǎlgarski narodni umotvorenija*

και είχε κρυφό λόγο που τα έκανε όλα. Πρώτα, έκαψε το σπίτι του φτωχού γιατί από κάτω ήταν θαμμένο ένα τσουβάλι νομίσματα και έτσι θα το έβρισκε. Μετά, άφησε το διαμάντι στον πλούσιο γιατί ήταν εθισμένος στον τζόγο και με αυτό το διαμάντι θα έβαζε στοίχημα που θα το έχανε μαζί με όλη την περιουσία του και θα φτώχαινε για να τιμωρηθεί για την απληστία του. Τέλος, σκότωσε το παιδί γιατί όταν μεγάλωνε αυτό το παιδί θα γίνονταν φοβερός ληστής και φονιάς. Έτσι ο άνθρωπος κατάλαβε ότι τα πράγματα δεν είναι αυτό που φαίνονται και όλα είναι σύμφωνα με την Θεία Δικαιοσύνη. (Σε μια άλλη βασική εκδοχή, κάποιος άγιος διαμαρτύρεται στον Θεό για τις αδικίες που συμβαίνουν στην γη και ο Θεός του υποδεικνύει αυτά τα γεγονότα με τα κρυφά νοήματα χωρίς να παρέμβει κανείς).

*Αμαρτωλός άνθρωπος*¹⁷⁷ (Grešen čovek. Πάλι σημειώνουμε ως τίτλο τη βασική πλοκή): Ένας άνθρωπος είχε σκοτώσει 99 άντρες στη ζωή του και πήγε σε έναν ιερέα(ή στον Θεό τον ίδιο) για να ρωτήσει αν μπορούν να συγχωρεθούν αυτές του οι αμαρτίες. Ο ιερέας του λέει να ζήσει σε ένα σταυροδρόμι, να κάνει κήπο με διάφορα λαχανικά και ότι φυτρώνει να το δίνει σε όλους τους περαστικούς. Ο άνθρωπος έκανε ότι του είπε ο ιερέας και πέρασε αρκετός καιρός έτσι. Μια μέρα πέρασε ένας καβαλάρης και δεν κάθονταν να πάρει λαχανικά γιατί βιάζονταν. Έτσι ο αμαρτωλός σκέφτηκε τι 99 τι 100 άντρες και τον σκότωσε. Γύρισε στον ιερέα και του είπε την αμαρτία του και ο ιερέας του απάντησε ότι τώρα του συγχωρήθηκαν όλα γιατί ο καβαλάρης που σκότωσε ήθελε να πάει σε έναν γάμο που γίνονταν εκεί κοντά, να σκοτώσει τον γαμπρό και να απαγάγει την νύφη για να την ατιμάσει. Εμποδίζοντας το αυτό λοιπόν, του συγχωρέθηκαν οι αμαρτίες.

*Η γριούλα που ήταν πιο σατανική από τον διάβολο*¹⁷⁸ (Babata po djavol ot djavola): Ο διάβολος προσπαθούσε να χωρίσει ένα νιόπαντρο ζευγάρι αλλά δεν τα κατάφερε γιατί ήταν πολύ αγαπημένοι. Έτσι όπως κάθονταν και κλαίγονταν, τον ακούει η γριούλα γειτόνισσα τους και του υπόσχεται ότι αυτή θα καταφέρει να καταστρέψει την ευτυχία του ζευγαριού αρκεί να της κάνει δώρο καινούργια ρούχα. Ο διάβολος συμφωνεί. Πάει η γριούλα στο σπίτι του ζευγαριού έχοντας πασαλειμμένο το ένα χέρι με μπογιά. Στο σπίτι βρίσκει την κοπέλα να κάνει δουλειές και την παρακαλά να την φιλέψει κάτι. Όταν έφαγε η γριά, παρακάλεσε πάλι την κοπέλα να την βοηθήσει να σηκωθεί. Η κοπέλα την βοήθησε και η γριά έτσι λέρωσε την μέση της κοπέλας με την

¹⁷⁷ SbNU τόμοι 3, 47, 57, 58, 62

¹⁷⁸ SbNU τόμοι 4, 13, 38, 49, 56, 57, Kuzman Šapkarev , *Sbornik ot bălgarski narodni umotvorenija*

μπογιά. Έφυγε από το σπίτι και πήγε να βρει τον νεαρό στο χωράφι που δούλευε. Του λέει ότι σαν καλή γειτόνισσα, πρέπει να του πει κάτι άσχημα νέα για την γυναίκα του, ότι μάλλον δεν του είναι πιστή γιατί είδε έναν νεαρό μπογιατζή να βγαίνει από το σπίτι τους ενώ αυτός έλειπε. Ο νεαρός ταραάζεται και επιστρέφει σπίτι του. Εκεί βλέπει την μπογιά στο φόρεμα της κοπέλας και πιστεύει τα λεγόμενα της γριάς. Θύμωσε απίστευτα και έφυγε. Η κοπέλα απόρησε με την συμπεριφορά του άντρα της, γιατί από την τόση δουλειά που είχε δεν κατάλαβε ότι η γριά την είχε λερώσει στο φόρεμα. Ο νεαρός δεν ξέρει τι να κάνει με την γυναίκα του και της είναι θυμωμένος και δεν κοιμάται πια δίπλα της. Μετά από κάμποσες μέρες, η γριά ξαναπηγαίνει στο σπίτι και βλέπει την κοπέλα θλιμμένη. Η κοπέλα της λέει για την περίεργη συμπεριφορά του άντρα της. Η γριά την συμβουλεύει να φτιάξει ένα μαγικό ζωμό που μέσα θα βάλει λίγες τρίχες από τα μαλλιά του άντρα της, θα του το δώσει να το πει και αυτός θα την αγαπήσει πάλι. Πηγαίνει πάλι η γριά στον νεαρό και του λέει ότι άκουσε την κοπέλα να μιλάει με τον εραστή της και να λένε ότι θα φύγουν μαζί αφού πρώτα σφάξει τον άντρα της. Ο νεαρός ταραάζεται πάλι. Το βράδυ όταν ξαπλώνει στο στρώμα που κοιμόταν, η γυναίκα του πήγε με ένα μικρό μαχαίρακι να κόψει λίγες τρίχες από τα μαλλιά του, όπως της είπε να κάνει η γριά. Ο νεαρός όμως λαγοκοιμόταν και όταν είδε την γυναίκα του με το μαχαίρι, πίστεψε πάλι αυτό που του είπε η γριά, ότι η γυναίκα του θα τον σφάξει, και έτσι σηκώθηκε γρήγορα της άρπαξε το μαχαίρι και της έκοψε το λαιμό. Ο διάβολος έμεινε υπερευχαριστημένος και έδωσε στη γριά τα καινούργια ρούχα.

*Άσεμνοι ιερείς*¹⁷⁹ (Πάλι σημειώνουμε ως τίτλο τη βασική πλοκή): Δυο-τρεις ιερείς (ή και ένας σε κάποιες εκδοχές) κάνουν άσεμνες προτάσεις στην γυναίκα ενός μυλωνά. Ο πονηρός μυλωνάς καταστρώνει σχέδιο για να τους εκδικηθεί. Λέει στην γυναίκα του να παραστήσει ότι αποδέχεται τις προτάσεις και να τους φέρει τον καθένα σε διαφορετική ώρα στο σπίτι. Πηγαίνει ο πρώτος και σε λίγα λεπτά ο μυλωνάς που κρύβονταν κοντά μπαίνει στο σπίτι και η γυναίκα του κρύβει τον ιερέα στο μύλο. Πηγαίνει ο δεύτερος ιερέας και με το ίδιο κόλπο τον κρύβει στην αποθήκη. Μετά τον τρίτο ιερέα τον κρύβει στην ντουλάπα. Ο μυλωνάς το βράδυ είπε ότι θέλει να αλέσει το σιτάρι. Μεσ στο σκοτάδι επίτηδες έδεσε τον ιερέα που κρύβονταν αντί για το γαϊδούρι και ο ιερέας για να μην τον ανακαλύψει δεν είπε τίποτα. Μετά είπε

---

¹⁷⁹ SbNU τόμοι 16-17, 48, 49, 57, 58, 62, Kuzman Šapkarev , *Sbornik ot bălgarski narodni umotvorenija*

στη γυναίκα του να βάλει στο σεντούκι της αποθήκης τα σακιά με το χτεσινό αλεσμένο αλεύρι. Και το έβαλε εκεί που κρύβονταν ο δεύτερος ιερέας. Μετά είπε στη γυναίκα του ότι περνώντας από το παζάρι άκουσε κάποιον να φωνάζει ότι θέλει το δέρμα ενός ιερέα και πληρώνει όσο όσο. Ο τρίτος ιερέας που ήταν κρυμμένος στην ντουλάπα τρόμαξε και έβγαλε το ράσο του γιατί εκεί είχε ραμμένα στις τσέπες του πολλά χρήματα και έμεινε σχεδόν γυμνός. Όταν το ζευγάρι δεν κοιτούσε, βγήκε γρήγορα από την ντουλάπα και έτρεξε αφήνοντας πίσω του το ράσο με τα χρήματα για να μην τον κυνηγήσει ο μυλωνάς να τον γδάρει. Ο πρώτος ιερέας στο μύλο, εξαντλήθηκε από το άλεσμα και πέθανε, το ίδιο και ο δεύτερος στην αποθήκη γιατί έσκασε από το βάρος των σακιών. Ο μυλωνάς και η γυναίκα του βρήκαν στον δρόμο έναν ζητιάνο και τον πλήρωσαν ένα ποσό από τα χρήματα του τρίτου ιερέα για να ξεφορτωθεί τα πτώματα στο ποτάμι. Τα υπόλοιπα τα κράτησαν (σε άλλες εκδοχές οι ιερείς δεν πεθαίνουν, απλά παίρνουν το μάθημα τους και φεύγουν ντροπιασμένοι. Στην εκδοχή που είναι μόνον ένας ιερέας, τον κρύβει απευθείας στην ντουλάπα, και όταν ξεφεύγει από τον μυλωνά πέφτει σε λάκκο με λάσπη και γίνεται κατάμαυρος, έτσι όσοι τον συναντούν στον δρόμο τον νομίζουν για στοιχειό και τον δέρνουν από την τρομάρα τους).

*Καταστρατήγηση*¹⁸⁰ (Nadlǎgvane): Ο διάβολος βάζει στοίχημα είτε με έναν βοσκό είτε με έναν χωρικό είτε με ένα παιδί είτε με έναν σιδερά για διαγωνισμό σε γρίφους ή στο ποιος θα πει την πιο έξυπνη φράση που θα αναιρεί την φράση του άλλου. Στην κλιμάκωση των φράσεων (οι οποίες σε σύνολο φτάνουν συνήθως τις 12-14) ο διάβολος καταλαβαίνει ότι ηττήθηκε και σκάει από το κακό του.

*Προφητεία*¹⁸¹ (Predskazanie): Ένας έμπορος κατά την διάρκεια ενός ταξιδιού φιλοξενείται από ένα ζευγάρι για να ξεκουραστεί. Το ζευγάρι είχε ένα νεογέννητο αγοράκι. Το βράδυ έρχονται οι Μοίρες για να προφητέψουν την τύχη του παιδιού. Η πρώτη λέει ότι το παιδί θα ζήσει μέχρι τα επτά του χρόνια. Η δεύτερη ότι θα ζήσει μέχρι τα δέκα. Η τρίτη αποφασίζει ότι το παιδί θα μεγαλώσει κανονικά και όταν γίνει είκοσι χρονών θα παντρευτεί την κόρη του εμπόρου θα κληρονομήσει όλη την περιουσία του αφού αυτός θα πεθάνει ξαφνικά. Καταλήγουν ότι έτσι θα γίνει και φεύγουν. Ο έμπορος όμως τα άκουσε όλα. Όταν μετά από είκοσι χρόνια έρχεται εκείνη η στιγμή που είχαν προφητέψει οι Μοίρες, ο έμπορος καταστρώνει σχέδιο να

¹⁸⁰ SbNU τόμοι 1, 7, 40, 49, 56, 57

¹⁸¹ SbNU τόμοι 1, 7, 8, 38, 48, 49, 62, Kuzman Šapkarev, *Sbornik ot bǎlgarski narodni umotvorenija*

σκοτώσει τον γαμπρό του για να εμποδίσει την προφητεία. Στέλνει τον γαμπρό του να παραδώσει ένα δέμα και γράφει ένα γράμμα όπου παραγγέλλει στον ξένο(που ήταν διαβόητος κακοποιός) να σκοτώσει τον νεαρό και θα τον ανταμείψει με πολλά λεφτά. Ο Θεός όμως βλέποντας το αυτό έστειλε έναν άγγελο να αλλάξει το γράμμα και να γράφει να αφήσει τον νεαρό να ζει. Όταν ο έμπορος είδε ότι ο γαμπρός του γύρισε σώος, πήγε στον κακοποιό να διαμαρτυρηθεί. Ο κακοποιός του έδειξε το γράμμα(που ήταν αλλαγμένο από τον άγγελο) και νομίζοντας ότι ο έμπορος τον κοροϊδεύει τον σκότωσε. Έτσι τελικά εκπληρώθηκε η προφητεία των Μοιρών. (Σε μια άλλη εκδοχή αυτός που ακούει την προφητεία είναι ο προφήτης Ηλίας και η προφητεία είναι ότι το αγόρι θα ζήσει μέχρι τα είκοσι του χρόνια και μετά θα πνιγεί. Όταν μεγαλώνει το αγόρι, ο προφήτης Ηλίας προσπαθεί να κάνει τα πάντα για να αποτρέψει την εκπλήρωση της προφητείας. Στο τέλος το αγόρι πεθαίνει αλλά ο Θεός λέει στον προφήτη ότι αν οι γονείς συμφωνήσουν να δώσουν τα μισά τους χρόνια θα τα δώσει στον γιο τους για να ζήσει. Οι γονείς διστάζουν και τελικά αυτή που δίνει τα μισά της χρόνια είναι η σύζυγος του νεαρού και έτσι αυτός επανέρχεται στη ζωή).

*Η θετή κόρη ή η κακιά μητριά*¹⁸² (Zavareničeto, Zlata mašteha): Αυτή η ιστορία παρουσιάζεται σε δύο γνωστές εκδοχές. Η πρώτη εξελίσσεται ως εξής: Άντρας που πέθανε η γυναίκα του και τον άφησε με μια κόρη ξαναπαντρεύεται. Η μητριά είναι πολύ κακιά γυναίκα και κακομεταχειρίζεται την θετή της κόρη αλλά αυτή όσο μεγαλώνει τόσο ομορφαίνει. Μια μέρα πείθει τον άντρα της να πάει το κορίτσι στο βουνό και να το εγκαταλείψει γιατί δεν άντεχε άλλο την παρουσία της. Ο άντρας παίρνει την κόρη του και λέει να πάνε στον τάφο της μητέρας της για να της κάνουν μνημόσυνο για τα δέκα χρόνια που πέθανε. Καθώς προχωρούν στο βουνό, ο άντρας προσποιείται ότι ξέχασε τα κεριά και γυρνάει πίσω. Το κορίτσι περιμένει να γυρίσει ο πατέρας της. Όταν μετά από αρκετές μέρες καταλαβαίνει ότι την εγκατέλειψε, αρχίζει και κλαίει και προσεύχεται στον Θεό να την βοηθήσει. Το κλάμα της το ακούει ο πρίγκιπας που είχε βγει για κυνήγι. Παίρνει το κορίτσι στο παλάτι και την φροντίζει. Μετά από καιρό την παντρεύεται και γίνονται βασιλιάς και βασίλισσα. Στην δεύτερη εκδοχή υπάρχει διαφορετική εξέλιξη στην ιστορία από τη μέση και μετά. Η μητριά έχει παραγγείλει στην θετή κόρη της να πάει στο ποτάμι να πλύνει ένα μαύρο πουκάμισο και να μην γυρίσει αν δεν το κάνει άσπρο. Το κορίτσι πάει και στο ποτάμι

---

¹⁸² SbNU τόμοι 3, 13, 15, 38, 41, 48, 49, 56, 57, Kuzman Šapkarev , *Sbornik ot bālgarski narodni umotvorenija*

βλέπει έναν γέρο να κάθεται και τον χαιρετάει και τον βοηθά να πει νερό. Όταν ο γέροντας την ρωτάει τι ήρθε να κάνει και το κορίτσι του απάντησε, ο γέρος της εύχεται: «να δώσει ο Θεός να γίνει το πουκάμισο άσπρο». Και το πουκάμισο με ένα μόνο τρίψιμο άσπρισε. Η μητριά απόρησε πως τα κατάφερε το κορίτσι. Την έστειλε μετά να βρει χόρτα για φαγητό. Και το κορίτσι πάλι συνάντησε τον γέροντα. Αυτή τη φορά αυτός είχε χτυπήσει το κεφάλι του και ήταν καταματωμένος. Το κορίτσι περιποιήθηκε την πληγή του. Ο γέροντας μετά από αυτό της λέει να πάνε στο ποτάμι για να βγάλουν ένα κουτί από μέσα. Είπε στο κορίτσι να τον ειδοποιήσει πότε το νερό του ποταμιού θα γίνει χρυσό. Το κορίτσι έβλεπε το νερό να γίνεται κόκκινο, μαύρο και στο τέλος χρυσό. Ειδοποίησε τον γέρο και αυτός άρπαξε το κορίτσι και είπε: «να δώσει ο Θεός ότι χρώμα είναι το νερό και εσύ έτσι να γίνεις». Και το κορίτσι βγήκε ολόχρυσο μέσα από το νερό με το σεντούκι στα χέρια, που ήταν γεμάτο πολύτιμες πέτρες. Η μητριά της τρελάθηκε μόλις την είδε και την πίεσε να της πει τι έγινε. Το κορίτσι τα διηγήθηκε όλα. Η μητριά τότε έστειλε και την δικιά της κόρη για να της συμβούν τα ίδια. Όμως η κόρη της την πρώτη φορά ούτε χαιρέτησε τον γέρο, ούτε τον βοήθησε να πει νερό, έτσι το δικό της πουκάμισο δεν άσπρισε. Την δεύτερη φορά σιχάθηκε και δεν περιποιήθηκε την πληγή του γέροντα. Αυτός την άρπαξε και την βούτηξε στο ποτάμι όταν το νερό έγινε μαύρο, έτσι αυτή βγήκε από το νερό κατάμαυρη και το σεντούκι που πήρε είχε μέσα κανονικές πέτρες. Η φήμη του χρυσού κοριτσιού εξαπλώθηκε σε όλο το βασίλειο και τελικά την βλέπει και την ερωτεύεται ο πρίγκηπας και την παντρεύεται.

*Πατέρας θέλει να παντρευτεί την κόρη του*¹⁸³ (Bašta iska da se ženi za dāšterija si): Ένας χήρος μεγαλώνει μόνος του την κόρη του. Όσο μεγαλώνει το κορίτσι τόσο περισσότερο μοιάζει στην μητέρα της. Έτσι όταν έγινε είκοσι χρονών ο πατέρας της αποφασίζει να την παντρευτεί. Η κοπέλα το σκάει από το σπίτι της και μετά από αρκετές περιπέτειες (που διαφέρουν από εκδοχή σε εκδοχή) από τις οποίες γλιτώνει κάθε φορά αφού προσεύχεται στον Θεό, την βρίσκει ο πρίγκηπας και την παντρεύεται. Σε κάποιες εκδοχές ο πατέρας του κοριτσιού αναφέρεται ως ιερέας.

---

¹⁸³ SbNU τόμοι 7, 13, 48, 56, Kuzman Šapkarev , *Sbornik ot bālgarski narodni umotvorenija*

II) Κατάταξη των γνωστών ιστοριών στο ATU. Διάφορες εκδοχές και περιοχές προέλευσής τους

Ο μαθητευόμενος του διαβόλου: ATU 325- The Magician and his apprentice. Καταγεγραμμένη από τους αδελφούς Grimm, από την Νορβηγία, τη Ρωσία, την Αγγλία, τη Σκωτία, την Ισλανδία, την Αλβανία, τη Σερβία, τη Ρουμανία, την Ιταλία, τη Γαλλία, την Τσεχία, τη Σλοβακία, την Πολωνία, την Τουρκία και την Αραβία. Σε αυτές τις εκδοχές πρόκειται συνηθέστερα για μάγο και αγόρι και όχι για διάβολο. Ο διάβολος αναφέρεται στις σλαβικές ιστορίες. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Prilep, Kičava 2 εκδοχές, Bela Čerkova, Tärnovo, Pažardžik 2 εκδοχές, Blagoevgrad 2 εκδοχές, Lerinsko Ελλάδα. Για το Pažardžik και το Blagoevgrad οι πρώτες εκδοχές που καταγράφονται είναι αρκετά εκτενείς διηγήσεις και περιέχουν και άλλα μοτίβα. Σύνολο 10 εκδοχές.

Η δικαιοσύνη και η αδικία: ATU 613- The two travelers, Truth and Falsehood. Καταγεγραμμένη από τον Giambattista Basile το 1634, από τους αδελφούς Grimm, από τη Νορβηγία, την Πορτογαλία, την Ινδία, το Θιβέτ, τη Σρι Λάνκα, την Ουγγαρία, τη Ρωσία, τη Σερβία, τη Γεωργία και από εβραϊκές πηγές. Η ιστορία παραμένει η ίδια. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Sofija 2 εκδοχές, Lerin, Prilep 3 εκδοχές, Kamenica, Bansko, Graovo, Strandža, Gabrovo, Blagoevgrad, Sakar, Bitolja, Svoge, Ohrid. Κάποιες εκδοχές συμπύσσονται σε εκτενέστερες ιστορίες όπου ο δίκαιος αδερφός στο τέλος παντρεύεται την πριγκίπισσα που γιάτρευσε. Σύνολο 16 εκδοχές.

Ο Αρχάγγελος ως νονός: ATU 332- Godfather Death. Καταγεγραμμένη από τους Grimm, τη Νορβηγία, την Πορτογαλία, την Αυστρία και την Ιταλία. Σε αυτές τις εκδοχές νονός γίνεται ο ίδιος ο Θάνατος και όχι ο Αρχάγγελος, αν και στην χριστιανική παράδοση ο Αρχάγγελος Μιχαήλ θεωρείται ως ψυχοπομπός συνεπώς η ουσία της ιστορίας παραμένει η ίδια. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Prilep, Sofija 2 εκδοχές, Ohrid 2 εκδοχές, Moriovo, Novi Pazar, Graovo, Strandža, Blagoevgrad 5 εκδοχές, Botevgrad. Σύνολο 15 εκδοχές.

Τα τρία αδέρφια και ο Θεός: ATU 750-Hospitality blessed. Υπάρχουν διάφορες ιστορίες όπου είτε ο Θεός είτε ο Ιησούς είτε κάποιος άγιος μεταμφιέζονται και ελέγχουν την φιλοξενία των ανθρώπων. Οι άνθρωποι των ιστοριών δεν είναι πάντοτε συγγενείς και δεν περιλαμβάνεται σε όλες η θυσία του παιδιού. Καταγράφονται ιστορίες από την Ουκρανία, τη Ρωσία, τη Σερβία, τη Γαλλία, την Αγγλία, την Ινδία

και την Άπω Ανατολή. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Ahār Čelebijsko, Stara Zagora, Gabrovo, Belograd, Pazardžik, Strandža, Blagoevgrad 3 εκδοχές, Sakar 2 εκδοχές, Ohrid 2 εκδοχές, Gevgelija, Dojransko *Ελλάδα*. Σύνολο 15 εκδοχές.

Δύο αδερφοί- ο τρελός και ο λογικός και η μαγική σφυρίχτρα: ATU 592-The Dance Among Thorns, ATU 1600- The fool as murderer, ATU 1681B- Fool as Custodian for Home and Animals ATU 1693- The Literal Fool. Στη συγκεκριμένη ιστορία δεν υπάρχει αυτούσια καταγραφή της στο ATU και περιλαμβάνει μοτίβα που βρίσκονται σε αρκετούς τύπους. Αυτό συμβαίνει σε αρκετές ιστορίες, οπότε από εδώ ξεκινά η παρουσίαση ιστοριών με πολλαπλούς τύπους. Ο πρώτος τύπος διαφέρει αρκετά από την ιστορία μας, αλλά τον σημειώνουμε γιατί στο τέλος περιλαμβάνει το μοτίβο που το μαγικό μουσικό όργανο, δωρημένο από υπερφυσικό ον, ανάγκαζε τους πάντες να χορεύουν. Οι υπόλοιποι τύποι αναφέρονται με την σειρά: σε τρελό που σκοτώνει κατά λάθος και προσπαθεί να γλιτώσει με την συνδρομή των αδερφών του (στις δικές μας ιστορίες είδαμε πως είναι μόνο ένας), σε τρελό που κάνει λάθος τις δουλειές που του ανατίθενται με καταστροφικά αποτελέσματα (καίει την μάνα στο καυτό νερό κ.τ.λ.) και σε τρελό που εκτελεί κατά γράμμα τις οδηγίες που του δίνονται και έτσι σκοτώνει αρκετούς ανθρώπους. Ιστορίες σε αυτούς τους τύπους ξεχωριστά καταγράφονται σχεδόν από όλη την Ευρώπη. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Solun , Pirdop, Bitolja, Sofija, Orhan 3 εκδοχές, Novi Pazar, Bansko, Graovo 2 εκδοχές, Sakar, Debār. Σύνολο 13 εκδοχές.

Ο υπηρέτης του ιερέα: ATU 1000-1029- Labor contract, ATU 1635- Eulenspiegel's tricks, ATU 1725- The foolish parson in the trunk. Το ATU 1000-1029 είναι υποκατηγορία της ενότητας *Παραμύθια με τέρας-γίγαντα-διάβολο*. Αναφέρεται σε στοιχήματα που βάζουν οι εκάστοτε ήρωες με το αντίστοιχο τέρας-γίγαντα-διάβολο και τα φέρνουν εις πέρας με πονηρό τρόπο έχοντας ως αποτέλεσμα αρνητικές επιπτώσεις για τους αντιπάλους τους, όπως συμβαίνει και στην ιστορία μας. Ειδικά το ATU 1000 είναι ο τύπος Bargain not to become angry- Συμφωνία να μην θυμώσει ο αντίπαλος, το οποίο στον κατάλογο σημειώνεται ότι σχεδόν πάντα συνδυάζεται με όλους τους υπόλοιπους τύπους αυτής της υποκατηγορίας. Στην δικιά μας ιστορία βέβαια ο αντίπαλος του ήρωα είναι ένας απλός ιερέας, αλλά τα μοτίβα είναι τα ίδια. Το ATU 1635 αναφέρεται στα πονηρά κόλπα ενός γνωστού αντιήρωα της γερμανικής παράδοσης που ταλαιπωρεί το περιβάλλον του με τα κόλπα του. Και από εδώ ορισμένα σημεία ταιριάζουν με την ιστορία μας. Το ATU 1725 αναφέρεται στο

μοτίβο του αφελή ιερέα που τον ρίχνει στο ποτάμι ο υπηρέτης του αντί να γίνει το αντίθετο. Στην ιστορία μας αυτό έγινε με την γυναίκα του ιερέα. Ανάλογες ιστορίες έχουν καταγραφεί από την Νορβηγία και τις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης, εκτός από τον Eulenspiegel που είναι καθαρά γερμανικό στοιχείο. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Dyrnička, Pijanec, Novi Pazar, Zapadni Rodopi, Bansko, Graono, Blagoevgrad 2 εκδοχές, Sakar 2 εκδοχές, Ohrid. Σύνολο 11 εκδοχές.

Ο άγγελος που σήκωσε την πέτρα ή η ενέργεια της Θείας Πρόνοιας: Στον κατάλογο δεν υπάρχουν ακριβείς τύποι για την αντιστοίχιση της συγκεκριμένης ιστορίας. Υπάρχει ο τύπος ATU 795- The punishment of the Angel, αλλά εκεί ο άγγελος δεν ήθελε να πάρει την ψυχή μιας νέας μητέρας που ακόμα θήλαζε και μετά τιμωρήθηκε από τον Θεό με το να λειτουργεί ως ιερέας για κάποιο χρονικό διάστημα. Απουσιάζει πλήρως το στοιχείο της Θείας Πρόνοιας, οπότε δεν το θεωρούμε ως κατάλληλο τύπο για αντιστοίχιση. Πιθανόν να αποτελεί στοιχείο της ορθόδοξης χριστιανικής παράδοσης. Υπάρχουν καταγραφές της ιστορίας από τη Λευκορωσία, την Αραβία, τη Ρωσία και από εβραϊκές πηγές¹⁸⁴. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Prilep 3 εκδοχές, Štip, Veles, Moriovo, Elensko, Strandža, Blagoevgrad 2 εκδοχές, Vraca. Σύνολο 11 εκδοχές.

Για τον βασιλιά Σολομώντα: ATU 926- Judgment of Solomon και όλοι σχεδόν οι παρεμφερείς τύποι (στον κατάλογο διαχωρίζει τις ιστορίες στον τύπο 926 με περαιτέρω γραμματική αρίθμηση, π.χ. 926A, 926B μέχρι το γράμμα G). Η κρίση του βασιλιά Σολομώντα και τα ζητήματα που έλυσε με την σοφία του. Εκτός από τις βιβλικές και απόκρυφες διηγήσεις, υπάρχουν και ιστορίες από την ινδική παράδοση για άντρες των ανώτερων τάξεων με ανάλογη σοφία. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Ahār Čelebijsko, Prilep 7 εκδοχές, Strandža, Štip, Moriovo, Orhanie, Varna, Ohrid, Lom. Σύνολο 15 εκδοχές.

Ο ευγνώμων νεκρός: ATU 505- Grateful dead και ATU 507C- The Serpent Maiden. Είναι δύο τύποι που συνδυάζονται συχνά μεταξύ τους καθώς το ATU 507C είναι η εξολόθρευση των φιδιών που είχε μέσα της η πριγκίπισσα. Ανάλογες ιστορίες καταγράφονται στη Νορβηγία, τη Δανία, τη Σκοτία, την Ιρλανδία, την Ιταλία, τη Ρωσία, την Πολωνία, τη Ρουμανία και την Τουρκία, χωρίς να αναφέρεται η θεϊκή επέμβαση για την ανάσταση του ευγνώμονα νεκρού, συνήθως απλά αποτελεί προϊόν

---

¹⁸⁴ βλ. SbNU τόμ. 7

μαγείας. Περιοχές από καταγράφηκε: Stara Zagora, Prilep, Lokorsko, Elensko, Bela Čerkova 2 εκδοχές, Zapadni Rodopi, Pazardžik, Strandža, Kičevsko, Svoge. Σύνολο 11 εκδοχές.

Η Θεία Δικαιοσύνη: ATU 759- God's Justice Vindicated. Υπάρχουν καταγραφές από τη Γαλλία, την Αραβία¹⁸⁵, την Τουρκία, τη Ρωσία, την Ισλανδία, τη Λευκορωσία, τη Σικελία, την Ισπανία, τη Σερβία, την Ουκρανία, την Πολωνία και από εβραϊκές πηγές. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Lovec, Stara Zagora, Prilep 8 εκδοχές, Lerin, Samokov 2 εκδοχές, Gabrovo 2 εκδοχές, Ohrid 3 εκδοχές, Moriovo, Elensko 2 εκδοχές, Strandža 2 εκδοχές, Blagoevgrad 3 εκδοχές, Sakar 2 εκδοχές. Σύνολο 28 εκδοχές.

Αμαρτωλός άνθρωπος: ATU 756C- Receipt from Hell. Στον κατάλογο αυτό ο τύπος είναι στην υποκατηγορία ATU 756- Forgiveness and Redemption. Περιλαμβάνει θρησκευτικά παραμύθια για συγχώρεση και μετάνοια. Η ιστορία στον κατάλογο είναι η ίδια και υπάρχουν καταγραφές από τη Γερμανία και τη Νορβηγία. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Sofija, Novi Pazar, Strandža 2 εκδοχές, Blagoevgrad 2 εκδοχές, Sakar. Σύνολο 7 εκδοχές.

Η γριούλα που ήταν πιο σατανική από τον διάβολο: ATU 1353- The old woman as troublemaker. Η ιστορία είναι η ίδια στον κατάλογο, καταγεγραμμένη από τη Νορβηγία, τη Γερμανία και τη Σουηδία. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Prilep 2 εκδοχές, Gabrovo, Orhan, Graovo, Pazardžik, Strandža. Σύνολο 7 εκδοχές.

Άσεμνοι ιερείς: ATU 1358A- Hidden Paramour Buys Freedom from Discoverer , ATU 1730- The entrapped suitors. Ο πρώτος τύπος αναφέρεται στο τελευταίο στοιχείο της ιστορίας όπου σε μερικές εκδοχές ο άσεμνος ιερέας ξεφεύγει γυμνός από το σπίτι και πέφτει στην λάσπη. Στον κατάλογο δεν αναφέρεται σε ιερέα αλλά γενικά σε επίδοξο τυχαίο εραστή. Ο δεύτερος τύπος περιγράφει την ιστορία με τους ιερείς. Είναι στην κατηγορία ATU 1725-1774- The Clergyman is Tricked. Υπάρχουν ιστορίες με αυτούς τους τύπους στις περισσότερες χώρες της Δυτικής και Ανατολικής Ευρώπης και καταγράφονται και από αραβικές πηγές, συγκεκριμένα στις 1001 Νύχτες. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Kryšovo, Bansko, Graovo, Strandža, Blagoevgrad 4 εκδοχές, Sakar 2 εκδοχές, Ohrid. Σύνολο 11 εκδοχές.

---

¹⁸⁵ Πηγές από διάφορες μεσαιωνικές εκδόσεις του Κορανίου βλ. τόμ. 7

Καταστρατήγηση: ATU 1093- Contest in words. Ανήκει στην κατηγορία *Παραμύθια για τέρας- γίγαντα- διάβολο*. Καταγράφεται από τις περισσότερες χώρες της Ευρώπης καθώς και από την Αραβο-Ισλαμική παράδοση. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Prilep 3 εκδοχές, Kamenica, Graono, Pazardžik 2 εκδοχές, Strandža. Σύνολο 8 εκδοχές.

Προφητεία: ATU 930- The Prediction, ATU 899- Alcestis. Ο πρώτος τύπος αναφέρεται στην πρώτη εκδοχή της ιστορίας όπου στο τέλος ο πεθερός σκοτώνεται. Στην ιστορία που είναι καταγεγραμμένη στον κατάλογο από τη Ρωσία, δεν πρόκειται για έμπορο αλλά για τον βασιλιά και δεν περιμένει μέχρι το αγόρι να μεγαλώσει αλλά αγοράζει απευθείας το βρέφος από τους γονείς του και προσπαθεί να το ξεφορτωθεί, όμως αυτό διασώζεται συνέχεια με μαγικό τρόπο μέχρι να μεγαλώσει και να εξελιχθεί η ιστορία όπως την ξέρουμε. Ο δεύτερος τύπος αναφέρεται στην δεύτερη εκδοχή της ιστορίας όπου η νύφη δίνει τα μισά της χρόνια για να ζήσει ο μέλλον σύζυγος της. Στον κατάλογο είναι καταγεγραμμένος ο αρχαιοελληνικός μύθος (που αποτέλεσε και τραγωδία του Ευρυπίδη). Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Prilep, Dyrnička, Prevala, Veles, Orhan, Bansko, Graono 3 εκδοχές, Sakar, Kičevsko. Σύνολο 11 εκδοχές.

Η θετή κόρη ή η κακιά μητριά: ATU 510-Cinderella and Cap o' Rushes, ATU 510A- Persecuted Heroine. Σε αυτόν τον τύπο είναι η γνωστή ιστορία της Σταχτοπούτας. Πρόκειται για την νεαρή ηρωίδα που τυραννιέται από την μητριά και τις θετές αδερφές της, αλλά στο τέλος με μαγικούς βοηθούς γλιτώνει και γίνεται βασίλισσα. Η ιστορία έχει καταγραφεί ήδη από τους πρώτους εκδότες παραμυθιών όπως ο Giambattista Basile, ο Charles Perrault και η Madame d'Aulnoy. Μετέπειτα και από τους αδερφούς Grimm. Καταγραφές της ιστορίας υπάρχουν επίσης και από Νορβηγία, Τσεχία, Ρωσία, Ισπανία, Πορτογαλία, Ιρλανδία, Γεωργία, Σκωτία, Αγγλία, Βόρεια και νότια Αμερική, Ελλάδα και Σερβία. Καμία εκδοχή της ιστορίας δεν έχει την ίδια εξέλιξη από την μέση προς το τέλος. Στις δικές μας εκδοχές φαίνεται η θεϊκή παρέμβαση, ιδιαίτερα στην δεύτερη εκδοχή. Από αυτήν την δεύτερη εκδοχή της ιστορίας καταγράφονται επίσης και θρύλοι σχετικά με την προέλευση της αρκούδας καθώς και ένα αρκετά γνωστό μαγικό βουλγαρικό παραμύθι¹⁸⁶ (το πρόσωπο του Θεού έχει αντικατασταθεί από μια μάγισσα που βρίσκει το κορίτσι να περιφέρεται

---

¹⁸⁶ *Zlata moma* (Το χρυσό κορίτσι)

στο δάσος και το παίρνει σπίτι της να την βοηθά στο νοικοκυριό). Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Voden, Pirdop, Ohrid 3 εκδοχές, Prilep, Gabrono, Lom 2 εκδοχές, Orhan, Vidin, Bansko, Graono 2 εκδοχές, Pazardžik, Strandža. Σύνολο 16 εκδοχές.

Πατέρας θέλει να παντρευτεί την κόρη του: ATU 510B- Unnatural Love. Αυτός ο τύπος έχει καταγραφεί από τον Giambattista Basile, τους αδερφούς Grimm, την Γαλλία, την Ρουμανία, την Λιθουανία, την Αυστρία, την Ιταλία, την Πορτογαλία, την Αγγλία, την Σκοτία, την Ιρλανδία, την Ουκρανία, την Ρωσία και την Ινδία. Αυτές οι εκδοχές δεν αναφέρουν θεϊκή παρέμβαση ή την ιεροσύνη του πατέρα. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Ohrid, Bansko 2 εκδοχές, Pazardžik 2 εκδοχές, Plovdiv, Botevgrad. Σύνολο 7 εκδοχές.

III) Κατάταξη και ανάλυση των λιγότερο γνωστών ιστοριών και των ιστοριών με πολλά μοτίβα που παραλλάσσονται

*Βρικόλακες*¹⁸⁷ (Za vampiri): Ιστορίες με βρικόλακες περιλαμβάνονται αρκετά συχνά στους πρώτους 10 τόμους του SbNU. Αναφέρονται είτε στο βρικόλακισμα συγγενών, συνηθέστερα ενός συζύγου, είτε σε βρικόλακες των οποίων δεν γνωρίζει κανείς την καταγωγή αλλά εγκαταβιώνουν σε ένα συγκεκριμένο μέρος το οποίο πρέπει να αποφεύγεται από τους ήρωες των ιστοριών. Σε αυτό το τελευταίο κομμάτι αρκετές εκδοχές συμπεριλαμβάνουν και άλλους τύπους όπως το ATU 510- Cinderella and Car o' Rushes, όπου η κακιά μητριά στέλνει την θετή της κόρη να σκοτωθεί από τον βρικόλακα. Υπάρχουν 11 εκδοχές με χριστιανικά στοιχεία τα οποία είναι είτε να σωθεί ο ήρωας λέγοντας μια προσευχή είτε να λούσει τον βρικόλακα με αγιασμένο νερό είτε να καλέσουν έναν ιερέα να εξορκίσει τον τάφο του βρικόλακα τελώντας λειτουργία. Στον κατάλογο είναι το ATU 363- The Vampire, όπου αναφέρει ιστορίες του πρώτου κομματιού, δηλαδή βρικόλακισμα συγγενών. Ιστορίες με βρικόλακες καταγράφονται σχεδόν σε όλη την Ανατολική Ευρώπη. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Tărnovo 2 εκδοχές, Voden 2 εκδοχές, Prilep 2 εκδοχές, Burgas, Lerin, Vidin, Bansko, Blagoevgrad.

---

¹⁸⁷ SbNU τόμοι 2, 3, 5, 7, 48, 58

*Η θανάτωση της λάμιας*¹⁸⁸ (Ybivane na lamjata): Στην βουλγαρική παράδοση η λάμια είναι το ερπετόμορφο πλάσμα που αντιστοιχεί στην εικόνα του δράκου που έχουμε σήμερα. Ο δράκος αντίθετα (zmei) είναι ανθρωπόμορφο πλάσμα με δέρμα ερπετού και φτερά αετού και είναι γνωστός στις ιστορίες για την απαγωγή νεαρών κοριτσιών που γίνονται σύζυγοι του στο τέλος. Υπάρχουν αναφορές ότι αρκετά ιστορικά πρόσωπα της βουλγαρικής ιστορίας ήταν απόγονοι δράκου με πιο γνωστό πάλι τον Ιωάννη Ασέν II.¹⁸⁹ Άλλη ευρέως γνωστή περίπτωση για ιστορικό απόγονο δράκου είναι η περίπτωση του Vlad Tepes Drakul, του βοεβόδα της Ρουμανίας από τον οποίο εμπνεύστηκε το όνομα του πασίγνωστου Δράκουλα ο Άγγλος συγγραφέας Bram Stoker.¹⁹⁰ Στον κατάλογο ο συγκεκριμένος τύπος είναι το ATU 300- The Dragon-Slayer. Καταγραφές του υπάρχουν ήδη από τον 13^ο αιώνα μ.Χ. από την σημερινή περιοχή του Βελγίου, τη Ρουμανία, την Πορτογαλία, την Αγγλία, τη Νορβηγία και την Εσθονία. Στο SbNU αυτός ο τύπος πάντα περιλαμβάνεται μέσα σε άλλους, κυρίως σε μαγικά παραμύθια, γιατί η θανάτωση της λάμιας είναι το τελικό αποτέλεσμα στην εξέλιξη της ιστορίας και υπάρχουν 9 εκδοχές με χριστιανικά στοιχεία. Μοναδικές εξαιρέσεις που ο τύπος παρουσιάζεται αυτούσιος είναι στον τόμο 5 που αναφέρεται η ιστορία ως την μάχη του προφήτη Ηλία με τη λάμια, που τρομοκρατούσε τους κατοίκους μιας περιοχής και στον τόμο 58 που αναφέρεται στην μάχη της λάμιας με τον άγιο Γεώργιο, πάλι για τον ίδιο λόγο. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Ahăr Čelebijsko, Veles 2 εκδοχές, Solun 2 εκδοχές, Sofija, Strandža, Blagoevgrad 2 εκδοχές.

*Θεϊκή τιμωρία ή θεϊκή δικαιοσύνη*¹⁹¹: Σε αυτό τον τύπο σχεδόν καμία ιστορία δεν είναι ίδια με την άλλη. Περιλαμβάνει γενικά μικρές ιστορίες για τίμιους ανθρώπους που ανταμείβονται από τον Θεό ή κάποιον άγιο για την καλοσύνη τους ή για πονηρούς και άτιμους ανθρώπους που τιμωρούνται στο τέλος. Στον κατάλογο είναι το ATU 779-Divine rewards and punishments. Έχει καταγεγραμμένες κάποιες ιστορίες από τους αδερφούς Grimm που και αυτές δεν είναι ίδιες μεταξύ τους. Στο SbNU υπάρχουν 30 εκδοχές από ιστορίες σε αυτό τον τύπο. Συνηθέστερα βλέπουμε ανταμοιβές σε φτωχές καλόκαρδες χήρες, ή σε ανθρώπους που μοιράζουν την

¹⁸⁸ SbNU τόμοι 1, 3, 5, 57, 58

¹⁸⁹ Ivanička Georgieva, *Bălgarska narodna mitologija*, Σόφια 1993, 2^η έκδ, κεφ.2 σελ.109-119

¹⁹⁰ Rosemary Ellen Guiley, *The Encyclopedia of VAMPIRES, WEREWOLVES, and OTHER MONSTERS*, New York 2005

¹⁹¹ SbNU τόμοι 4, 6, 9, 12, 13, 16-17, 27, 38, 40, 48, 49, 56, 58, 62, Kuzman Šapkarev, *Sbornik ot bălgarski narodni umotvorenija*

περιουσία τους στους φτωχούς ή σε φτωχούς που βοηθούν ανθρώπους στον δρόμο και μετά βρίσκουν χρυσάφι κ.τ.λ. Οι τιμωρίες των άδικων περιλαμβάνουν είτε αιφνίδιο θάνατο είτε αιφνίδια φτώχεια είτε κάποια σωματική παραμόρφωση. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Harmalijsko, Veles 3 εκδοχές, Prilep 7 εκδοχές, Gabrono, Tărnovo, Elensko, Lom, Kamenica 2 εκδοχές, Bansko 2 εκδοχές, Graovo 3 εκδοχές, Pazardžik, Blagoevgrad 3 εκδοχές, Sakar, Lerin , Gevgelia, Ohrid.

*Μη-παραδοχή για την βοήθεια του Θεού*¹⁹²(σημειώνετε για τίτλος το βασικό χαρακτηριστικό της πλοκής): Σε αυτό τον τύπο υπάρχουν μόνο 5 εκδοχές στο SbNU. Είναι πέντε ιστορίες που αναφέρουν μία στιγμιαία τιμωρία ανθρώπων που λόγω της υπερβολικής περηφάνιας τους αρνήθηκαν να παραδεχθούν την θεϊκή ενέργεια στα γεγονότα. Στον κατάλογο είναι το ATU 830- Refusal to Ask God's Blessing. Οι ιστορίες είναι περίπου οι ίδιες. Αναφέρονται οδοιπόροι που βλέπουν τον Θεό ως γέροντα και τους ρωτάει αν θα βρέξει και αυτοί του λένε ότι δεν θα βρέξει και τους μεταμορφώνει σε γαϊδούρια και μόνο ο τελευταίος που λέει θα κάνει ότι καιρό δώσει ο Θεός γλιτώνει την μεταμόρφωση. Μετά αναφέρονται γυναίκες που είναι πολύ περήφανες για το πώς υφαίνουν ή μαγειρεύουν. Με το να μην παραδέχονται την βοήθεια του Θεού καταστρέφεται το υφαντό και το φαγητό. Υπάρχουν καταγραφές αυτών των ιστοριών από Λευκορωσία, Ουκρανία και Σερβία¹⁹³. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Sofija, Plovdiv, Prilep, Graovo, Strandža.

*Ο άντρας και ο άγιος Νικόλας*¹⁹⁴(σημειώνετε για τίτλος το βασικό χαρακτηριστικό της πλοκής): Αυτή η ιστορία έχει μόνο 3 εκδοχές στο SbNU. Ένας χωρικός βάζει την εικόνα του αγίου Νικολάου να του φυλάει το σπίτι από τους κλέφτες ενώ αυτός είναι στο χωράφι. Αν φυλάξει καλά το σπίτι θα του ανάψει λαμπάδα. Δυστυχώς όμως το σπίτι το κλέβουν τελικά. Ο χωρικός παραπονιέται στην εικόνα και την καταχωνιάζει σε ένα μπαούλο. Ο άγιος Νικόλας απογοητευμένος από την ολιγοπιστία του χωρικού πηγαίνει στο σπίτι των κλεφτών και απαιτεί να γυρίσουν πίσω τα κλοπιμαία. Οι κλέφτες τρομάζουν και τα επιστρέφουν. Ο χωρικός χάρηκε αλλά δεν άναψε την λαμπάδα που είχε τάξει και τελικά ο άγιος του εμφανίζεται στον ύπνο του και τον επιπλήττει. Στον κατάλογο η ιστορία είναι ATU 778- To Sacrifice a Giant Candle. Καταγράφεται στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες και οι διαφορές είναι ότι στις

---

¹⁹² SbNU τόμοι 3, 10, 15, 49, 57

¹⁹³ Πηγή μάλλον το απόκρυφο ευαγγέλιο για την παιδική ηλικία του Ιησού βλ. τόμ.4

¹⁹⁴ SbNU τόμοι 4,16-17, 48

ιστορίες του καταλόγου δεν πρόκειται πάντα για τον άγιο Νικόλα και ότι στο τέλος δεν επεμβαίνει ο ίδιος ο άγιος . Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Prilep, Tãrnono, Bansko.

*Η αμαρτωλή γυναίκα*¹⁹⁵ (Grešnata žena): Η συγκεκριμένη ιστορία είναι γνωστή και στην ελληνική παράδοση. Μια άκαρδη γυναίκα πηγαίνει στην κόλαση. Ο άγγελος της όμως δεν μπορεί να την βλέπει να υποφέρει και ζητά από τον Θεό να την βοηθήσει. Ο Θεός λέει στον άγγελο να προσπαθήσει να βρει έστω και μια μικρή καλή πράξη αυτής της γυναίκας για να μπορεί να την σώσει. Ο άγγελος κοιτά την ζωή της γυναίκας και είδε ότι μια φορά είχε δώσει ένα φρέσκο κρεμμυδάκι σε μια ζητιάνα για να φάει. Πήρε λοιπόν ο άγγελος το κρεμμυδάκι και πήγε στην κόλαση. Είπε στην γυναίκα να κρατηθεί από το κρεμμυδάκι για να την τραβήξει έξω. Ενώ όμως ανέβαιναν και άλλοι καταδικασμένοι άρχισαν να γραπώνονται από τα πόδια της γυναίκας για να βγουν και αυτοί από την κόλαση. Η γυναίκα λίγο πριν βγουν έξω άρχισε να τους κλοτσάει και να διαμαρτύρεται ότι είναι μόνο δικό της το κρεμμύδι. Με το που ξεστόμισε αυτά τα λόγια, το κρεμμύδι κόπηκε και όλοι έπεσαν πίσω στην κόλαση. Ο άγγελος έφυγε λυπημένος. Στο SbNU η ιστορία έχει 5 εκδοχές, 3 από τις οποίες είναι μαζεμένες στον τόμο 4. Στον κατάλογο είναι το ATU 804- Peter's Mother Falls from Heaven. Η ιστορία είναι η ίδια μόνο που αντί για τον άγγελο προσπαθεί να την σώσει ο γιος της που είναι ο ίδιος ο άγιος Πέτρος. Καταγράφεται από τους αδερφούς Grimm, τη Γαλλία, την Ιταλία, τη Σουηδία, τη Φινλανδία, σχεδόν όλες τις ανατολικές σλαβικές χώρες, την Ισπανία και την Πορτογαλία και συνεκδοχικά από τη Λατινική Αμερική (ως αποικίες των δύο τελευταίων). Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Etropole, Vraca 2 εκδοχές, Harmanlijsko, Blagoevgrad.

*Οι πονηριές μιας αλεπούς*¹⁹⁶(Hitrostite na edna lisica): Στο SbNU υπάρχουν 4 εκδοχές από αυτή την ιστορία. Μια αλεπού μια φορά, είδε μια αγέλη λύκων να μαζεύουν και να αποθηκεύουν μέλι. Πήγε και τους βοήθησε και μετά κάθισαν όλοι μαζί. Κάποια στιγμή η αλεπού τους είπε πως έπρεπε να φύγει γρήγορα γιατί ξέχασε ότι ήταν η νονά σε μια βάφτιση. Πήγε κρυφά όμως και έφαγε όλο το μέλι. Όταν ξαναγύρισε πίσω, οι λύκοι ήθελαν να βγάλουν το μέλι αλλά διαπίστωσαν ότι είχε χαθεί όλο. Ρώτησαν την αλεπού τι έγινε και αυτή τους είπε ότι είδε αυτόν τον λύκο να τρώει το μέλι. Μάταια ο λύκος που έδειξε η αλεπού διαμαρτύρονταν ότι δεν το έκανε

¹⁹⁵SbNU τόμοι 4, 58, Kuzman Šapkarev , *Sbornik ot bǎlgarski narodni umotvorenija*

¹⁹⁶ SbNU τόμ.48, 58, Kuzman Šapkarev , *Sbornik ot bǎlgarski narodni umotvorenija*

αυτός. Οι υπόλοιποι λύκοι τον κλείδωσαν μέχρι να αποφασίσουν πως θα τον τιμωρήσουν. Μετά η αλεπού ξεγέλασε τους υπόλοιπους λύκους να αλληλοσκοτωθούν και ελευθέρωσε τον φυλακισμένο λύκο και αδερφοποιήθηκαν. Στον κατάλογο είναι το ATU 15: Stealing the Partner's Butter. Η ιστορία είναι περίπου η ίδια (στις εκδοχές του καταλόγου αναφέρεται αρκούδα που ξεγελιέται ή κάποιο άλλο άγριο ζώο). Ιστορίες με αυτό τον τύπο καταγράφονται από τη Γερμανία, τη Νορβηγία, τη Σκωτία, την Ολλανδία, τη Βόρεια Αμερική και την Ανατολική Ευρώπη. Σε κάποιες εκδοχές περιλαμβάνονται και άλλα γεγονότα και συμμετέχουν και άνθρωποι, αλλά το κύριο στοιχείο είναι η αλεπού που παριστάνει την νονά. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Banskó, Blagoevgrad, Šopsko, Ohrid.

*Η κοπέλα με τα κομμένα χέρια*¹⁹⁷ (Devojka s otsečeni ruce): Στο SbNU υπάρχουν πάλι μόνο 5 εκδοχές από αυτήν την ιστορία. Ένας βασιλιάς έμεινε χήρος και επειδή είχε μια κόρη να μεγαλώσει ξαναπαντρεύτηκε. Η μητριά όμως μισούσε το κορίτσι και ζήλευε που μεγάλωνε και γίνονταν όμορφο και έξυπνο. Όταν ο βασιλιάς έφυγε κάποια στιγμή για πόλεμο, η βασίλισσα έγραψε ένα γράμμα δήθεν από τον βασιλιά όπου διέταζε να εκτελέσουν την κόρη του. Οι υπηρέτες και οι φρουροί όμως δεν ήθελαν να σκοτώσουν την κοπέλα γιατί την αγαπούσαν. Όταν την πήγαν στο δάσος της εξήγησαν ποια ήταν η διαταγή του πατέρα της και της είπαν ότι δεν ήθελαν να την σκοτώσουν, μόνον θα της έκοβαν τα χέρια για να τα δείξουν στον πατέρα της όταν γυρνούσε, σαν απόδειξη ότι εκτέλεσαν την εντολή του. Μετά όταν επέστρεψε ο βασιλιάς, η βασίλισσα του είπε ψέματα ότι η κόρη του είχε ένα φοβερό ατύχημα και χάθηκε. Η κοπέλα στο δάσος έκλαιγε δυνατά και την άκουσε ο γιος ενός βοεβόδα. Θαμπώθηκε από την ομορφιά της και την πήρε για γυναίκα. Έφτασε ο καιρός που η κοπέλα θα γεννούσε. Ο άντρας της πήγε να πει τα χαρμόσυνα νέα στην μητέρα του. Η μητέρα του νεαρού όμως δεν ευχαριστήθηκε που η νύφη της ήταν σακάτισσα, και διέταξε κρυφά να παρατήσουν την κοπέλα στο δάσος αβοήθητη. Όταν την άφησαν πάλι και ήρθε η ώρα του τοκετού, η Παναγία με την μορφή μιας γριούλας πήγε και βοήθησε την κοπέλα. Περιποιήθηκε και την λεχώνα και το νεογέννητο και μετά από καιρό την ευλόγησε και τα χέρια της κοπέλας ξαναφύτρωσαν. Τότε η κοπέλα κατάλαβε ποια ήταν. Ο άντρας της κοπέλας που βγήκε για κυνήγι την ξαναβρήκε και σάστισε από το θαύμα. Της είπε ότι η μητέρα του τον είχε ενημερώσει ότι και αυτή και το μωρό πέθαναν σε ένα ατύχημα. Η κοπέλα όμως του εξήγησε πως έγιναν τα

¹⁹⁷ SbNU τόμοι 3, 12, 50, Kuzman Šapkarev, *Sbornik ot bǎlgarski narodni umotvorenija*

πράγματα. Την πήρε πάλι πίσω και οργάνωσε μια γιορτή για την γέννηση του παιδιού τους. Στην γιορτή πήγε και ο πατέρας της κοπέλας και τρόμαξε όταν την είδε. Η κοπέλα τότε αποκάλυψε όλα όσα της συνέβησαν και η μητριά της εκτελέστηκε με διαμελισμό και η πεθερά της φυλακίστηκε. Σε δύο εκδοχές την κοπέλα στο δάσος δεν την περιποιείται η Παναγία αλλά ένας μοναχός ερημίτης και τα χέρια της κοπέλας φύτρωναν σταδιακά από την Θεία Λειτουργία που της έδινε κάθε Κυριακή. Στον κατάλογο είναι ATU 706 -The Girl Without Hands και υπάρχουν και στοιχεία από το ATU 709 -Snow White που είναι η ιστορία της Χιονάτης. Δανείζεται τα μοτίβα όπου την καταδιώκει η μητριά της και που την κρύβουν οι υπηρέτες και που μετά θέλουν να την σκοτώσουν πάλι. Για τον πρώτο τύπο υπάρχουν καταγραφές από τον Giambattista Basile το 1634, τον Giovanni Francesco Straparola, την Αυστρία, τη Φινλανδία, τους αδερφούς Grimm, την Ουγγαρία, την Ιρλανδία, τη Σκωτία, τις 1000 και 1 νύχτες, τη Σομαλία, τη Σικελία, τους Σουαχίλι και τους Ινουίτ. Σε μερικές ιστορίες δεν υπάρχει θεϊκή παρέμβαση για τη θεραπεία της κοπέλας αλλά μαγική, και ο ακρωτηριασμός δεν αναφέρεται πάντα σε χέρια αλλά και σε άλλα μέρη του σώματος. Για την ιστορία της Χιονάτης (αυτούσια χωρίς άλλα μοτίβα) υπάρχουν καταγραφές από Ιταλία, Γερμανία, Ρωσία, Σουηδία, Σκωτία και Πορτογαλία. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Lovce, Gabrono 2 εκδοχές, Zapadni Rodopi, Debärsko.

*Ο άνθρωπος που πήγε να δει τον Θεό*¹⁹⁸: Πάλι το βασικό χαρακτηριστικό της πλοκής, καθώς η ιστορία δεν έχει τον ίδιο τίτλο από εκδοχή σε εκδοχή. Στο SbNU υπάρχουν 5 εκδοχές. Ένας φτωχός θέλει να δει τον Θεό, να τον παρακαλέσει να τον βοηθήσει να ταΐσει τα παιδιά του. Στο δρόμο συναντά μια γυναίκα που του δίνει νερό. Η γυναίκα τον ρωτάει που πηγαίνει και ο φτωχός της λέει. Η γυναίκα τον παρακαλάει να ρωτήσει τον Θεό και για την ίδια γιατί δεν μπορεί να κάνει παιδιά. Ο φτωχός συνεχίζει το δρόμο του και βρίσκει έναν γέρο να ποτίζει ένα ξεραμένο δέντρο. Και ο γέρος τον ρωτάει που πηγαίνει και όταν ο φτωχός του απαντά, ο γέρος τον παρακαλεί να ρωτήσει και για τον ίδιο γιατί το δέντρο δεν μπορεί να ανθίσει. Ο φτωχός συνεχίζει τον δρόμο του και φτάνοντας στο βουνό βρίσκει έναν ασκητή, που με την σειρά του τον παρακαλάει να ρωτήσει τον Θεό πότε θα έρθει η συντέλεια. Ο φτωχός τελικά βρίσκει τον Θεό με την μορφή γέροντα ψηλά πάνω στο βουνό και τον ρωτάει για όλα αυτά. Ο Θεός του απαντά πως όσα παιδιά και αν κάνει η γυναίκα, όλα

---

¹⁹⁸ SbNU τ. 2, 8, 49,57,62

θα γεννηθούν παραμορφωμένα για αυτό καλύτερα που δεν κάνει παιδιά. Για τον γέρο και το ξεραμένο δέντρο απαντά πως το δέντρο θα ανθίσει μόνον όταν ο γέρος αρχίζει επιτέλους να ποτίζει και τους περαστικούς οδοιπόρους και να μην κρατά όλο του το νερό για το δέντρο. Για τον ασκητή απαντά ότι η συντέλεια αργεί πολύ ακόμα, αλλά η δικιά του ώρα έχει φτάσει και την συντέλεια θα την δει όταν έρθει ο καιρός της με τους αγγέλους στον Παράδεισο. Και στον ίδιο τον φτωχό είπε, να δώσει ότι έχει και δεν έχει για να στείλει τα παιδιά του σχολείο και αυτά μετά θα τα καταφέρουν να πορευτούν στην ζωή τους. Του έδωσε και τρία χρυσά νομίσματα για να κάνει την αρχή και τον ευλόγησε. Ο φτωχός παίρνοντας τον δρόμο του γυρισμού, ενημερώνει όλους αυτούς που συνάντησε για τις απαντήσεις του Θεού. Έστειλε τα παιδιά του στο σχολείο και όλα έγιναν όπως είχε πει ο Θεός. Στον κατάλογο είναι το ATU 460A-The Journey to God (Fortune). Το ον που αναζητά ο φτωχός σε κάποιες εκδοχές του καταλόγου είναι γενικά ένα υπερφυσικό πλάσμα και παραλλάσσονται και οι άνθρωποι που συναντά και οι ερωτήσεις που του κάνουν, η δομή όμως είναι η ίδια. Υπάρχουν καταγραφές από όλη σχεδόν την Ευρώπη, την Ινδία, την Κίνα, το Ιράν και από εβραϊκές πηγές. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Prilep, Graono, Strandža, Sakar.

*Διάφορα κόλπα*¹⁹⁹: Σημειώνουμε πάλι το βασικό χαρακτηριστικό της πλοκής. Στο SbNU υπάρχουν μόνο 5 εκδοχές της ιστορίας. Πρόκειται για μικρές ιστορίες που στον κατάλογο είναι ATU 1635- Eulenspiegel's tricks που αναφέραμε πιο πάνω στον *Υπηρέτη του ιερέα*. Εδώ είτε πρόκειται σε κάθε ιστορία για έναν πονηρό που ξεγελά τον κόσμο είτε για δυο αδέρφια. Τα χριστιανικά στοιχεία που έχουν είναι ότι στις 5 ιστορίες που σημειώνουμε ξεγελούν και ιερείς με τις πονηριές τους. Στην τελευταία εκδοχή μάλιστα γίνεται λόγος για μια κλασική φιγούρα πονηρού της βουλγαρικής παράδοσης ο λεγόμενος Πονηρός Πέτρος (Hităr Petăr). Είναι ο αντίστοιχος αντιήρωας του Γερμανού Eulenspiegel. Υπάρχει και τουρκική εκδοχή αυτού του χαρακτήρα που αναφέρεται ως Nasreddin Hodja. Οι περισσότερες ιστορίες που είναι γνωστές για αυτόν τον Πονηρό Πέτρο βέβαια δεν έχουν χριστιανικά στοιχεία, εκτός από την τελευταία εκδοχή του μοτίβου που σημειώνουμε. Ιστορίες με πονηρούς και φαρσέρ είναι παγμοσμίως γνωστές. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Lom, Kamenica 2 εκδοχές, Pijanec, Strandža.

---

¹⁹⁹ SbNU τόμοι 7, 40, 45, 57

*Αμαρτία και συγχώρεση*²⁰⁰ (Greh i otplata): Ιστορίες γενικά για αμαρτωλούς ανθρώπους, που θέλουν να συγχωρεθούν για τα κρίματά τους και καταλήγουν στον Παράδεισο. Στο CδHY υπάρχουν 6 εκδοχές. Στον κατάλογο είναι ATU 756- Forgiveness and Redemption και παραθέτει διάφορες ιστορίες που δεν είναι ίδιες μεταξύ τους, καταγεγραμμένες από την Γερμανία και όλη την Σκανδιναβία. Και στο CδHY οι ιστορίες διαφέρουν μεταξύ τους. Σε δύο εκδοχές η συγχώρεση αφορά κακοποιούς που απευθύνθηκαν σε μοναχούς για την εξιλέωση τους. Στην πρώτη μεν ο κακοποιός είχε δει την Παναγία στο προσκεφάλι του ασκητή μοναχού και τους δύο Αρχαγγέλους στις δύο πλευρές του (σε αντίθεση με τον ηγούμενο) και από εκεί συγχωρέθηκε για τις αμαρτίες του. Στην δεύτερη δε ο μοναχός συμβούλεψε τον κακοποιό να πηγαίνει για 3 μήνες σε κηδείες και από εκεί μαλάκωσε η καρδιά του και μετανόησε. Σε μια τρίτη εκδοχή ένας άτιμος πλούσιος όταν ήταν να πεθάνει είδε τον άγγελο και τον διάβολο να του μετράνε τα κρίματά του για να αποφασιστεί που θα καταλήξει και όταν είδε ότι ο διάβολος θα νικούσε, παρακάλεσε να τον αφήσουν να ζήσει λίγο ακόμα για να τακτοποιήσει τις δουλειές του. Έδωσε έτσι όλη του την περιουσία στους φτωχούς και συγχωρέθηκε. Στις υπόλοιπες δύο εκδοχές, πάλι η συγχώρεση έρχεται μέσω του διαμοιρασμού της περιουσίας αλλά υπό διαφορετικές συνθήκες. Στην μία ένας άγιος άνθρωπος συμβουλεύει έναν κακό βασιλιά και στην άλλη ο άγιος Θωμάς συμβουλεύει έναν πλούσιο. Στην τελευταία εκδοχή μία χήρα συγχωρεί τον πλούσιο που κακομεταχειρίστηκε τον γιο της όταν τον υπηρετούσε και αυτός της έδωσε αρκετά χρήματα για να μην ξαναχρειαστεί να δουλέψει στην ζωή της και από εκεί συγχωρέθηκε και από τον Θεό. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Lovec, Prilep 3 εκδοχές, Samokov, Ohrid.

*Ο βασιλιάς Σολομώντας και οι διάβολοι*²⁰¹ (Car Solomon i diabolite): Ο βασιλιάς Σολομώντας καταλήγει στην κόλαση για τις αμαρτίες που διέπραξε, κυρίως όσον αφορούσε την πολυγαμική του φύση, παρόλαυτα εξαιτίας της απέραντης σοφίας του καταφέρνει να ξεγελάσει τον διάβολο και να τον δέσει με τις αλυσίδες που προορίζονταν για εκείνον. Στο SbNU υπάρχουν μόνο 3 εκδοχές από αυτήν την ιστορία καθώς οι περισσότερες που αφορούν τον Σολομώντα αναφέρονται μόνο σε γεγονότα που επιλύθηκαν με την σοφία του, όπως είδαμε παραπάνω. Στον κατάλογο είναι ATU 803- Solomon Binds the Devil in Chains in Hell. Η ιστορία είναι η ίδια και

---

²⁰⁰ SbNU τόμοι 3, 10, 14, 15, Kuzman Šapkarev , *Sbornik ot bălgarski narodni umotvorenija*

²⁰¹ SbNU τόμοι 12, 16-17, 56

καταγράφεται από την Ρουμανία, την Ρωσία και από εβραϊκές πηγές. Σημειώνεται και μια άλλη εκδοχή αυτού του τύπου που όμως δεν αφορά τον Σολομώντα, αλλά έναν πονηρό σιδερά. Υπάρχουν επίσης δύο ενδιαφέροντα στοιχεία στις δυο εκδοχές που έχουμε: στην 1^η είναι η μικρή λεπτομέρεια ότι η μητέρα του Σολομώντα τον καταριέται για τις αμαρτίες του και καταλήγει στην κόλαση. Στην 2^η είναι ότι παραθέτει και την κάθοδο του Ιησού Χριστού στον Άδη για να σπάσει τα δεσμά του θανάτου και ο Σολομώντας γλιτώνει με τον τρόπο που αναφέρθηκε. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Veles, Prilep, Pažardžik.

*Για τον άλλο κόσμο*²⁰² (*Za onija svjat*-ο τίτλος παραλλάσσεται λίγο σε κάθε εκδοχή): Ένας κλέφτης ή επιτήδειος ξεγελάει χήρα ή μητέρα που έχασε σύζυγο ή γιο ότι έχει βρει το πέρασμα για τον άλλο κόσμο από το οποίο είναι ο μόνος που μπορεί να πηγαίνει και μπορεί να στείλει στον αποθανόντα ό,τι επιθυμήσουν. Έτσι τις ξεγελά και διαφεύγει με ρούχα ή φαγητά. Στο SbNU υπάρχουν τέσσερις εκδοχές. Στον κατάλογο μάλλον είναι το ATU 1540- The student from Paradise (Paris). Οι διαφορές είναι πως ο άνθρωπος με τον οποίο μιλάει η χήρα ή μητέρα είναι φοιτητής από το Παρίσι και η γυναίκα παρακούει και νομίζει πως της είπε Παράδεισο (όπως φαίνεται και στον τίτλο του τύπου). Η κατάληξη είναι η ίδια με την ιστορία μας και δεν υπάρχει άλλος κοντινότερος τύπος. Καταγράφονται ιστορίες από την Αγγλία, τη Νορβηγία, τη Δανία, τη Γερμανία, τη Ρωσία, τη Σουηδία, τη Σερβία, την Αυστρία, τη Σρι Λάνκα και την Ινδία. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Prilep, Lom, Graovo 2 εκδοχές.

*Ιστορίες για κακοποιούς*²⁰³ (πάλι το βασικό χαρακτηριστικό της πλοκής για τίτλο): Πρόκειται πάλι για ιστορίες που δεν είναι ίδιες μεταξύ τους και υπάρχουν πιθανές αντιστοιχίσεις στον κατάλογο με αρκετές παραλλαγές όμως. Το βασικό χαρακτηριστικό είναι ότι οι πρωταγωνιστές είναι κακοποιοί. Στην πρώτη ιστορία ο κακοποιός γίνεται ιερέας για να κρύψει την πραγματική του ταυτότητα και όταν τον αντιλαμβάνεται ο μητροπολίτης της ενορίας, μοιράζεται μαζί του την λεία του και έτσι δεν τον πιάνουν. Στην δεύτερη ιστορία ένας κακοποιός διαμένει σε μια μονή και επειδή τον φοβούνται κάνουν ό,τι τους πει. Στο τέλος ο πιο νεαρός μοναχός δεν αντέχει άλλο την τυραννία του κακοποιού και τον σκοτώνει. Στην τρίτη ιστορία ένας νεαρός μπαίνει σε πειρασμό από τον διάβολο και γίνεται κλέφτης αλλά μετά από

²⁰² SbNU τόμοι 2,41,49

²⁰³ SbNU τόμοι 57, 58, 62, Kuzman Šapkarev , *Sbornik ot bālgarski narodni umotvorenija*

χρόνια τον συλλαμβάνουν και όταν τον οδηγούσαν στην κρεμάλα, ο διάβολος ήταν μπροστά του και γέλαγε. Στην τέταρτη ιστορία, οι κλέφτες ενός σπιτιού ξεγελιούνται από την κόρη του ιερέα και την φίλη της και τους σκοτώνουν. Ο μοναδικός που κατάφερε να ξεφύγει συστήνεται μετά ως γαμπρός για την κόρη του ιερέα, όμως αυτή τον καταλαβαίνει ποιος είναι και πάλι με κόλπο τον τρέπει σε φυγή. Οι τρεις πρώτες ιστορίες πιθανόν να αντιστοιχούν στο ATU 968- Miscellaneous Robber and Murder Stories, καθώς δεν μπόρεσαν να βρεθούν άλλοι κοντινότεροι τύποι. Η τέταρτη ιστορία πιθανόν να είναι το ATU 956B: The Clever Maiden Alone at Home Kills the Robbers. Οι διαφορές εδώ είναι πως η κοπέλα είναι ολομόναχη, δεν είναι κόρη ιερέα και το τέλος παραλλάσσεται λίγο καθώς ο κακοποιός υποψήφιος σύζυγος την πάει στο δάσος για να την σκοτώσει όμως αυτή διαφεύγει. Καταγράφονται ιστορίες κυρίως από την Κεντρική Ευρώπη. Περιοχές από όπου καταγράφονται: Strandža, Sakar, Blagoevgrad, Botevgrad.

Σε αυτό το σημείο τώρα θα παραθέσουμε ιστορίες που η κατάταξη τους είναι εξαιρετικά δύσκολη στον ATU κατάλογο. Από την υπόθεση και την εξέλιξη των ιστοριών φαίνεται ξεκάθαρα ότι ταιριάζουν σε μια συγκεκριμένη κατηγορία και υποκατηγορία αλλά τα μοτίβα που παραθέτονται σε αυτές δεν μπορούν να αντιστοιχηθούν πλήρως με τους τύπους του καταλόγου. Αυτό το φαινόμενο εμποδίζει μέχρι ενός σημείου κιόλας να δούμε εάν υπάρχουν και άλλες παράλληλες ιστορίες από άλλες χώρες, όχι σε όλες βέβαια. Αυτές οι ιστορίες στο μεγαλύτερο ποσοστό τους αφορούν τα μαγικά και τα θρησκευτικά παραμύθια, αλλά συμβαίνει και για παραμύθια που κατατάσσονται σε άλλες κατηγορίες. Όπως αναφέραμε ξανά τα μαγικά παραμύθια συνήθως είναι και τα πιο μακροσκελή στο CδHY και μέσα σε αυτά μπλέκονται τόσο πολλά διαφορετικά μοτίβα που καθίσταται άτοπη η κατάταξη τους σε κάποιο συγκεκριμένο αριθμό στον κατάλογο, συν του ότι παρατηρείται το φαινόμενο μία ιστορία που φαίνεται να είναι εκδοχή μιας άλλης προς το τέλος της αλλάζει τόσο πολύ τις λεπτομέρειες που ξεφεύγει πλήρως από την ίδια την κατηγορία της. Επίσης για τα θρησκευτικά παραμύθια, δώσαμε ήδη το παράδειγμα μιας γνωστής ιστορίας που δεν μπορεί να καταταχθεί πλήρως στον κατάλογο(*ο άγγελος που σήκωσε την πέτρα*). Υπάρχουν και άλλες τέτοιες ιστορίες παρόμοιου είδους. Συνεπώς στην συνέχεια θα παραθέτουμε απλά την κατηγορία ή υποκατηγορία όπου κατά πάσα πιθανότητα ταιριάζουν να μπουν οι ιστορίες. Ξεκινώντας με τα θρησκευτικά

παραμύθια, για να τα ξεχωρίσουμε καλύτερα αναφέρουμε τις υποκατηγορίες τους στον κατάλογο:

RELIGIOUS TALES 750-849

God Rewards and Punishes 750-779

The Truth Comes to Light 780-799

Heaven 800-809

The Devil 810-826

Other Religious Tales 827-849

Η πρώτη υποκατηγορία (God Rewards and Punishes) αφορά ιστορίες για θεϊκή ανταμοιβή ή θεϊκή τιμωρία. Είδαμε ότι σε αυτήν την κατηγορία περιλαμβάνονται αρκετές από τις γνωστές βουλγαρικές ιστορίες(*η Θεία δικαιοσύνη, ο αμαρτωλός άνθρωπος, τα τρία αδέρφια και ο Θεός*). Η δεύτερη υποκατηγορία (The Truth Comes to Light) αναφέρεται σε ιστορίες που αφορούν κάποιο έγκλημα ή κάποια αδικία και στο τέλος η αλήθεια αποκαλύπτεται με θεϊκή παρέμβαση και αποκαθίσταται η δικαιοσύνη. Η τρίτη υποκατηγορία (Heaven) αφορά ιστορίες για τον Παράδεισο, η τέταρτη (The Devil) ιστορίες για τον διάβολο και η τελευταία (Other Religious Tales) γενικά θρησκευτικές ιστορίες που δείχνουν την θεϊκή ή την διαβολική παρέμβαση σε ανθρώπινες πράξεις αλλά δεν κατατάσσονται σε καμία από τις προηγούμενες υποκατηγορίες. Οι θρησκευτικές ιστορίες που μας απέμειναν και είναι δύσκολη η κατάταξη τους αφορούν τις τρεις τελευταίες κατηγορίες.

*Ιστορίες για τον παράδεισο*²⁰⁴: Στον κατάλογο αυτές οι ιστορίες είναι στο ATU 800-809. Στο SbNU υπάρχουν 5 ιστορίες που θα μπορούσαν να ταιριάζουν σε αυτήν την κατηγορία. Η πρώτη ιστορία λέγεται *ο άνθρωπος που είδε τον Παράδεισο και την Κόλαση*²⁰⁵. Σε αυτήν, ένας άνθρωπος που ήθελε να βαπτιστεί, παρακάλεσε πρώτα τον ιερέα αν γίνεται να του δείξει πώς είναι ο Παράδεισος και η Κόλαση. Ο ιερέας τον βάζει να κοιμηθεί κάτω από ένα δέντρο και ο άνθρωπος βλέπει πρώτα τον Παράδεισο. Βρίσκει τον άγιο Πέτρο και τον ρωτάει πόσες εθνικότητες υπάρχουν εκεί. Ο άγιος του απαντά ότι δεν υπάρχουν εθνικότητες πλέον, όλοι είναι χριστιανοί.

²⁰⁴ SbNU τόμοι 1, 8, 57, 62

²⁰⁵ SbNU τόμ. 1 *Čovekot što nazre vo raio I vo večna*

Μετά ο άνθρωπος βλέπει την Κόλαση και ο διάβολος του απαριθμεί όλες τις εθνικότητες που κατέληξαν εδώ, μόνον χριστιανούς δεν έχει. Όταν τα βλέπει όλα αυτά ο άνθρωπος ξυπνάει και μετά από προετοιμασία και νηστεία βαπτίζεται. Η δεύτερη ιστορία λέγεται *Ο Θεός λειτουργεί*²⁰⁶. Σε αυτήν μια άρρωστη κατάκοιτη κοπέλα λυπάται που δεν μπορεί να περπατήσει για να πάει στην κυριακάτικη λειτουργία. Τότε βλέπει σε όραμα τον Παράδεισο και τον Θεό να τελεί την λειτουργία με τους αγγέλους να ψέλνουν σε μεγαλόπρεπο ιερό. Όταν τελειώνει το όραμα η κοπέλα διαπιστώνει ότι έχει γιατρευτεί. Η τρίτη ιστορία λέγεται *Δήμαρχος που μπήκε στον Παράδεισο με πονηριά*²⁰⁷ και προφανώς αφορά έναν άτιμο δήμαρχο που καταφέρνει να μπει στον Παράδεισο με πονηρό κόλπο που σκάρωσε στον άγιο Πέτρο και έχει λίγο την μορφή ανεκδοτολογικής αφήγησης. Η τέταρτη ιστορία λέγεται *Επίσκεψη στον Παράδεισο*²⁰⁸. Αφορά έναν γέροντα που οι συγγενείς του νόμιζαν ότι πέθανε αλλά αυτός ξύπνησε και τους διηγήθηκε τι είδε στον Παράδεισο και πως στο τέλος ο Αρχάγγελος που τον πήρε συναντήθηκε με τον άγιο Πέτρο και ο άγιος είπε να γυρίσει τον γέροντα πίσω γιατί δεν είχε έρθει η ώρα του. Μία ενδιαφέρουσα αναφορά στην περιγραφή της ιστορίας είναι πως οι μουσουλμάνοι έχουν ξεχωριστό μέρος για τον δικό τους παράδεισο που είναι ακριβώς δίπλα στον χριστιανικό. Η τελευταία ιστορία λέγεται *Ο Άδης είναι καλύτερος από τον Παράδεισο*²⁰⁹. Σε αυτήν ένας άνθρωπος όταν πέθανε πήγε στον Παράδεισο αλλά δεν μπόρεσε να αντέξει γιατί του άρεσε να πίνει και να καπνίζει. Παρακάλεσε έτσι τον Αρχάγγελο να τον στείλει στην Κόλαση και εκεί μπορούσε και να πίνει και να καπνίζει και εκεί ξαναβρήκε και όλους τους φίλους του που είχαν πάει νωρίτερα από αυτόν. Επίσης έχει λίγο ανεκδοτολογική αφήγηση. Περιοχές από όπου καταγράφηκαν: Prilep, Ahār Čelebijsko, Strandža, Sakar 2 εκδοχές.

*Ιστορίες για τον διάβολο*²¹⁰: Στον κατάλογο οι ιστορίες για τον διάβολο είναι στο ATU 810-826. Στο SbNU υπάρχουν 16 ιστορίες που μπορούν να καταταχθούν σε αυτή την κατηγορία. Συνήθως πρόκειται για ιστορίες που δεν αντιστοιχούν πλήρως στην καρικατούρα του διαβόλου που αναφέραμε ήδη. Πάλι ο διάβολος παρουσιάζεται σαν ένα πονηρό πλάσμα που μπορεί να ξεγελαστεί εύκολα, αλλά στις συγκεκριμένες ιστορίες καταλαβαίνει ότι οι άνθρωποι τον ξεγελούν και τους το ανταποδίδει με

²⁰⁶ SbNU τόμ. 8 *Gospod lityrgisva*

²⁰⁷ SbNU τόμ. 57

²⁰⁸ SbNU τόμ. 62 *Poseštenie v raja*

²⁰⁹ SbNU τόμ. 62 *Adāt e po dobār ot raja*

²¹⁰ SbNU τόμοι 2, 5, 6, 7, 15, 49, 57, 58, 62

άσχημο τρόπο. Συχνότερα τους παρουσιάζεται μεταμορφωμένος σε κάποιον άνθρωπο ή ζώο και τους βάζει να κάνουν τρελά ή ανήθικα πράγματα²¹¹ ή απλούστερα τους κάνει να έχουν παραισθήσεις με συνέπεια πάλι να κάνουν τρελά και ανήθικα πράγματα²¹². Ενδιαφέρουσες είναι δύο ιστορίες όπου στην μία ένας χωρικός όταν διανυκτερεύει κοντά σε ένα πηγάδι βλέπει μια γαμήλια τελετή από διαβόλους με μουσικά όργανα και χορό και το πρωί βρίσκει σημάδια από τα πόδια των διαβόλων στο σώμα του²¹³. Στην άλλη ιστορία ένας σιδεράς αποκοιμείται στο εργαστήρι του και το βράδυ βλέπει ότι έρχονται διάβολοι και του χαλάνε τα σίδερα²¹⁴. Περιοχές από όπου καταγράφηκαν: Prilep 4 εκδοχές, Bobošelsko, Ahār Čelebijsko, Bansko, Graono 3 εκδοχές, Strandža 3 εκδοχές, Blagoevgrad, Sakar 2 εκδοχές.

*Γενικά θρησκευτικές ιστορίες*²¹⁵: Στον κατάλογο είδαμε ότι το ATU 827-849 είναι θρησκευτικές ιστορίες που δεν κατατάσσονται σε καμία από τις προηγούμενες υποκατηγορίες. Περιλαμβάνονται αρκετοί τύποι, όπως για παράδειγμα το ATU 828- Men, Animals, and the Span of Life που είναι ο μύθος του Αισώπου για την διάρκεια ζωής του ανθρώπου που του δόθηκε από τρία ζώα, μόνο που εδώ παρεμβαίνει ο Θεός και όχι ο Δίας του δωδεκάθεου. Στο SbNU και στον τόμο του Kuzman Šarkarev υπάρχουν 53 ιστορίες που μπορούν να καταταχθούν σε αυτήν την υποκατηγορία. Κάποιες ιστορίες έχουν έντονο το στοιχείο της ορθόδοξης πνευματικής παράδοσης. Για παράδειγμα μια ιστορία, που υπάρχει σε τρεις εκδοχές με διαφορετικούς τίτλους, αναφέρεται σε έναν φτωχό βοσκό που πηγαίνει μετά από παρότρυνση του ιερέα στην εκκλησία, γιατί δεν παρουσιάζονταν σχεδόν ποτέ και στην εκκλησία βλέπει όλους τους ανθρώπους με σαμάρια στην πλάτη τους. Δεν μπορούσε να καταλάβει για ποιο λόγο το έκαναν αυτό, αλλά εφόσον πήγαιναν όλοι έτσι φορτωμένοι, υπέθεσε ότι επρόκειτο για μέρος της λειτουργίας, έτσι την επόμενη φορά πήγε στην εκκλησία με το δικό του σαμάρι. Ο ιερέας νόμιζε ότι ο βοσκός είχε τρελαθεί γιατί κανείς δεν ήταν σαμαρωμένος στην εκκλησία, όμως άγγελος Κυρίου φώτισε εκείνη την στιγμή τον ιερέα και ο ιερέας τότε κατάλαβε ότι τα σαμάρια που έβλεπε ο βοσκός ήταν οι αμαρτίες του κάθε ανθρώπου που τις είχε φορτωμένες στην πλάτη του και παρόλο

---

²¹¹ Π.χ. SbNU τόμ. 2 *Čovekot što go karaše I kolneše gjaolot* (Ο άνθρωπος που μάλωνε και ανέφερε τον διάβολο)

²¹² Π.χ. SbNU τόμ. 62 *Izlağan ot đjavoli* (Ξεγελασμένος από διαβόλους) και *Siromah pali svešt ha đjavola* (Φτωχός ανάβει κερί στον διάβολο)

²¹³ SbNU τόμ. 57 *Djavoli svatbari* (Διάβολοι σε γάμο)

²¹⁴ SbNU τόμ. 57 *Djavoli kovari* (Διάβολοι σιδεράδες)

²¹⁵ SbNU όλοι οι τόμοι που περιλαμβάνουν παραμύθια, Kuzman Šarkarev , *Sbornik ot bālgarski narodni umotvorenija*

που ο βοσκός δεν εκκλησιάζονταν, η απλότητα και η βαθιά του πίστη τον έκαναν να βλέπει τα πράγματα όπως είναι. Στο ίδιο μήκος κύματος κινείται και μια άλλη ιστορία, αυτήν την φορά για νεοφώτιστο βοσκό που ήθελε να κάνει γιορτή μετά το βάπτισμα του και να καλέσει και αυτόν που τον βάπτισε. Όλοι του υποδείκνυαν τον ιερέα που τέλεσε το βάπτισμα αλλά ο βοσκός δεν μπορούσε να τον αναγνωρίσει, γιατί είχε δει ότι τον βάπτιζε ο ίδιος ο Χριστός(σε άλλη εκδοχή ο Αρχάγγελος Γαβριήλ). Και γενικώς υπάρχουν ανάλογες ιστορίες που αποδεικνύουν την αληθινή εσωτερική πίστη των απλών ανθρώπων και ότι είναι πιο ευσεβείς από ανθρώπους του κλήρου ή από ασκητές. Σε αρκετές εκδοχές παρουσιάζεται και μια ιστορία επεξηγηματικής φύσεως, όσον αφορά τις κοινωνικές τάξεις. Ένας άπορος ήθελε να βρει τον Θεό να τον παρακαλέσει να αλλάξει την τύχη του. Μετά από μακρύ ταξίδι φτάνει σε ένα βουνό και βρίσκει έναν γέροντα να κάθεται σε μια καλύβα. Ο γέροντας τον φιλοξενεί. Το πρώτο βράδυ στο τραπέζι του γέροντα είναι στρωμένα 12 διαφορετικά πιάτα φαγητό από τα οποία τρώνε. Το δεύτερο βράδυ τα πιάτα έχουν ελαττωθεί σε 6. Το τρίτο βράδυ τα πιάτα ελαττώθηκαν σε 3. Το τέταρτο βράδυ δεν υπήρχε καθόλου φαγητό. Τότε ο γέροντας αποκάλυψε στον άπορο πως είναι ο Θεός και ο λόγος που ελαττώνονταν κάθε βράδυ τα πιάτα, ήταν επειδή έτσι καθορίζονταν οι τύχες των ανθρώπων. Στα 12 πιάτα γεννιούνται οι πολύ πλούσιοι, στα 6 οι λιγότερο πλούσιοι, στα 3 οι φτωχοί και όταν δεν υπάρχουν πιάτα γεννιούνται οι άποροι. Ο άπορος παρακάλεσε τον Θεό να του επιτρέψει να αλλάξει την τύχη του και ο Θεός του υποδεικνύει τι πρέπει να κάνει (αυτό το σημείο αλλάζει σε κάθε εκδοχή της ιστορίας). Σε κάποιες εκδοχές επίσης, ο άπορος μένει για 7 βραδιές με τον γέροντα και αντίστοιχα παραλλάσσεται και ο αριθμός των πιάτων. Ο λόγος που δεν την κατατάσσουμε στους θρύλους παρά την επεξηγηματική ουσία της είναι γιατί το βασικό νόημα της υπόθεσης περιστρέφεται γύρω από έναν βασικό πρωταγωνιστή (τον άπορο) που η τύχη του αλλάζει στο τέλος με την ενέργεια του Θεού με οποιονδήποτε τρόπο. Ο θρύλος δεν θα περιλάμβανε τέτοια σημεία. Ακόμα υπάρχουν ιστορίες με στοιχεία εθνικού φρονήματος όπου ξεκαθαρίζεται από την αρχή η βουλγαρική καταγωγή των προσώπων που συμμετέχουν²¹⁶, όπως ιστορίες για ανθρώπους που εξισλαμίστηκαν και μόλις έβλεπαν θαύματα ήθελαν να επιστρέψουν στην χριστιανική πίστη, ιστορίες που στο τέλος αποδεικνύονταν η υπεροχή των

---

²¹⁶ Π.χ. *Za potyrčeniija popski sin* (Για τον εξισλαμισμένο γιο του ιερέα) *Evrein I pop za mestopribivane to na Boga* (Εβραίος και ιερέας για τον ερχομό του Θεού) τόμ. 12

χριστιανών (Βουλγάρων) ιερέων έναντι των μουσουλμάνων χοτζάδων²¹⁷ ή των Εβραίων ραβίνων -ενδιαφέρον σε αυτό το σημείο είναι τα προσωνύμια που υπάρχουν σε μερικές ιστορίες για την εβραϊκή φυλή, που τους αναφέρουν διόλου κολακευτικά με τις λέξεις «τσιφούτηδες» και «απατεώνες». Πάντως ιστορίες με έντονα αντισημιτικά στοιχεία καταγράφονται από αρκετές χώρες όπως η Γερμανία, η Αυστρία, η Σουηδία, η Σικελία και η Ιταλία. Υπάρχει και μια ιστορία σε τρεις εκδοχές που είναι ATU 846: Devil Always Blamed. Είναι ιστορίες για ανθρώπους που κατηγορούν τον διάβολο για ότι τους συμβαίνει και ο διάβολος έρχεται να τους ζητήσει τον λόγο. Στον κατάλογο αυτός ο τύπος δεν περιλαμβάνεται στις ιστορίες για τον διάβολο, διότι στις ιστορίες του καταλόγου η εμφάνιση του διαβόλου είναι συμβολική και όχι πραγματική όπως στις ιστορίες μας²¹⁸.

Τέλος, αρκετές ιστορίες σε αυτήν την υποκατηγορία περιλαμβάνουν αγίους. Οι άγιοι παρουσιάζονται είτε ως πρωταγωνιστές των ιστοριών είτε ως βοηθοί των ανθρώπων σε δύσκολες καταστάσεις, όπως για παράδειγμα για κλοπή, για ξηρασία και κακοκαιρία, για εξαπάτηση, για να αλλάξουν την τύχη τους αφού είναι άποροι κ.ο.κ. Θεωρούμε ότι και αυτό αποτελεί καθαρό στοιχείο της ανατολικής ορθόδοξης παράδοσης, καθώς για την Δυτική παράδοση με εξαίρεση τον απόστολο Πέτρο και τον άγιο Γεώργιο δεν υπάρχουν άλλες γνωστές ιστορίες που να συμμετέχουν άγιοι (εννοείται όμως πως κάθε χώρα και εθνότητα έχει τους ιδιαίτερους προστάτες αγίους της και έχουν για αυτούς-ες αρκετούς θρύλους και ιστορίες). Αναλυτικά οι άγιοι-ίες που αναφέρονται στις ιστορίες και τους θρύλους είναι οι εξής: άγιος Ηλίας, άγιος Γεώργιος, οι 12 απόστολοι, άγιος Ιωάννης, άγιος Πέτρος, Γρηγόριος ο Θεολόγος, Ιωάννης ο Χρυσόστομος, άγιος Σπυρίδωνας, άγιος Νικόλαος, άγιος Ιωάννης της Ρίλας, άγιος Αλέξιος, άγιος Τρύφωνας, άγιοι Κωνσταντίνος και Ελένη, άγιος Αθανάσιος, αγία Μελιτήνη(μάρτυρας), άγιος Σισίνιος, άγιος Θεόδωρος, άγιος Δημήτριος, άγιος Θωμάς, άγιος Ιωάννης ο Πρόδρομος, αγία Τετάρτη, άγιος Γερμανός (sv. German). Ενδιαφέρουσα είναι μια ιστορία που υπάρχει σε δύο εκδοχές για τον άγιο Σισίνιο και την αγία Μελιτήνη²¹⁹. Στην πρώτη εκδοχή η αγία Μελιτήνη, γεννάει ένα αγόρι το οποίο το απαγάγει ο διάβολος και το σώζει ο αδερφός της ο άγιος Σισίνιος. Το παιδί όμως απάγεται και δεύτερη φορά από τον διάβολο και η Μελιτήνη

²¹⁷ Π.χ. *Pop I hodža* (Ιερέας και χότζας) τόμ. 57-58

²¹⁸ Π.χ. *Gäalo I babata* (Η γιαγιά και ο διάβολος) τόμ. 15

²¹⁹ *Grextät na Mevletija sestra na sv.Sifoja* (Το αμάρτημα της Μελιτήνης αδερφής του αγίου Σισίνιου) τόμ. 27 *Sv. Sisoj I diavola*(Ο άγιος Σισίνιος και ο διάβολος) τόμ. 41

κάνει το λάθος να κατηγορήσει τον άγιο Αθανάσιο. Ο αδερφός της, της υποδεικνύει το λάθος της και σώζει πάλι το παιδί. Στην δεύτερη εκδοχή, η αδερφή του αγίου Σισίνιου λέγεται Μαρία και έχει 10 παιδιά που τα απαγάγει ο διάβολος και ο άγιος τα σώζει. Η συγκεκριμένη διήγηση υπάρχει με πολύ περισσότερες λεπτομέρειες και στην ελληνική παράδοση²²⁰. Στην ελληνική εκδοχή η Μελιτήνη έχει 7 παιδιά, τα οποία τα απαγάγει μάγισσα και όχι διάβολος και ο Σισίνιος την νικάει με το να προφέρει τα 12 ονόματα της μάγισσας²²¹. Τα στοιχεία και από την ελληνική και από την βουλγαρική εκδοχή της ιστορίας βρίσκονται επίσης και σε βουλγαρικές απόκρυφες προσευχές κατά των κακών πνευμάτων (*Molitva srešty djavol ot rākopis no.631- № 631 (102) NBKM ot XVII v., publikovana ot B.Conev, Molitva srešty mora I veštica ot rākopis no.631- № 631 (102) NBKM ot XVII v., publikovana ot B.Conev*²²²). Υπάρχουν και άλλες ιστορίες που συνδέουν με αδερφικούς δεσμούς διάφορους αγίους με συνηθέστερους τον άγιο Γεώργιο και τον άγιο Δημήτριο που αναφέρονται μάλιστα και ως δίδυμοι²²³. Συνήθως οι ιστορίες αναφέρονται στην θαυματουργή τους σύλληψη. Υπάρχουν και δυο ιστορίες που αναφέρουν τον άγιο Θεόδωρο με τρόπο όμως που ξεφεύγει από το αγιολογικό πρότυπο. Σε αυτές ο άγιος Θεόδωρος σκοτώνει νέους και νέες που συναντιούνται κρυφά το βράδυ²²⁴. Αυτή η εικόνα του αγίου Θεοδώρου δεν είναι ξένη στην βουλγαρική παράδοση. Βασίζεται σε προϋπάρχουσες παγανιστικές πεποιθήσεις, σύμφωνα με τις οποίες η περίοδος Μαρτίου - Απριλίου (μέχρι να αρχίσει η νηστεία του Πάσχα) θεωρούνταν επικίνδυνη, διότι με τον επικείμενο ερχομό της άνοιξης πολλές δαιμονικές δυνάμεις μπορούσαν να κυκλοφορούν ελεύθερα στην γη και να προκαλέσουν προβλήματα (ανάλογη επικίνδυνη περίοδος θεωρούνταν και οι δύο βδομάδες πριν τον ερχομό του νέου χρόνου)²²⁵. Συνεπώς για εκείνη την περίοδο υπήρχαν πολλές απαγορεύσεις για τους ανθρώπους (δεν έπλεκαν, δεν έραβαν, δεν έκοβαν ξύλα, δεν έβγαιναν έξω όταν

²²⁰ Κ.Ν.Σάθας, *Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη*, Ε' τόμος εν Βενετία 1876, σελ. 573 κ.έ.

²²¹ Βλ. ATU 500-Rumpelstiltskin και μοτίβοC430. Name tabu: prohibition against uttering the name of a person or thing. Η πεποίθηση πως ένα υπερφυσικό πλάσμα μπορεί να κατανηκθεί με την προφορά του ονόματος του υπάρχει από τους προχριστιανικούς αιώνες σε όλη την Ευρασία και Αφρική.

²²² Kalina Micheva-Peycheva, «Evil Spirits in Old Bulgarian Apocryphal Prayers», *Institute for Bulgarian Language (IBL), Bulgarian Academy of Sciences* Sofia, Ηλεκτρονική έκδοση SEAWE № 5, 2015

²²³ Π.χ. *Dvama bliznaci sv. Georgi I sv. Dimitri* (Δύο δίδυμοι, ο άγιος Γεώργιος και ο άγιος Δημήτριος) τόμ. 48

²²⁴ Τόμ. 45

²²⁵ Svetla Dživtereva, «Todorovata Cedmica: Refleksi na mitologičnija model» Ηλεκτρονική έκδοση LiterNet, 2006-2014, № 11 (84) 2006, Ivanička Georgieva, *Bălgarska narodna mitologija* Κεφ.1 σελ. 59-62, Kiril Topalov *Veska Nikolaeva*, «From symbolism to collective identity-Building sustainable rural communities», *Academy of Balkan Civilization*, Sofia σελ.5-18

έπεφτε ο ήλιος κ.ά.) ούτως ώστε να μην προσελκύσουν αυτές τις δαιμονικές δυνάμεις²²⁶. Ο άγιος Θεόδωρος λοιπόν φρόντιζε να βγαίνει καβάλα σε άσπρο άλογο και να τιμωρεί παραδειγματικά όσους έβλεπε να παραβαίνουν τις απαγορεύσεις²²⁷. Η δαιμονική υπόσταση του αγίου θεωρείται ότι αντικατέστησε αυτήν του σλαβικού θεού των χθόνιων δυνάμεων Veles²²⁸. Και στην σερβική παράδοση υπάρχει μια αντίστοιχη εικόνα, με περισσότερο νοσηρό περιεχόμενο όμως. Εκεί ο άγιος έχει συνοδεία καβαλάρηδων και όποιον παραβάτη βρίσκουν, τους βγάζουν τα σωθικά και τα κρεμάνε παραδειγματικά στα κλαδιά των δέντρων²²⁹. Ακόμα μια ιστορία που υπάρχει σε δυο εκδοχές είναι η εξής: Μια φορά ο Θεός, ο άγιος Πέτρος και ο Αρχάγγελος περπατούσαν στην γη. Περνάνε από μια αχλαδιά και βλέπουν έναν νέο να είναι ξαπλωμένος κάτω από αυτήν και να περιμένει με ανοιχτό στόμα να πέσει ένα αχλάδι να το φάει. Πιο κάτω βλέπουν μια κοπέλα να οργώνει το χωράφι και να δουλεύει σκληρά. Λέει ο Θεός ότι ο νέος που ξάπλωνε θα γίνει ο άντρας αυτής της κοπέλας. Ο Αρχάγγελος θύμωσε που ο τεμπέλης θα νυμφεύονταν την εργατική και γύρισε στην αχλαδιά και τον έδειρε. Πέρασε ο καιρός και οι τρεις τους γύρισαν πάλι σε εκείνο το μέρος και όντως διαπίστωσαν πως ο τεμπέλης νέος ήταν πλέον ο άντρας της εργατικής κοπέλας. Ζήτησαν από το ζευγάρι να τους φιλοξενήσουν για το βράδυ και αυτοί δέχθηκαν. Ο Θεός προειδοποίησε τον Αρχάγγελο ότι θα τον δείρουν τρεις φορές πριν να ξημερώσει. Ο νέος εν τω μεταξύ είχε αναγνωρίσει τον Αρχάγγελο που τον είχε δείρει τότε και αποφάσισε να του το γυρίσει. Ξαπλώνουν όλοι, ο Αρχάγγελος είχε ξαπλώσει στην άκρη από τον σοφρά. Πήγε ο νέος και του έριξε ένα χαστούκι. Μετά ο Αρχάγγελος άλλαξε θέση. Πάλι τον ξαναπέτυχε όμως. Άλλαξε τρίτη φορά

---

²²⁶ Svetla Dživtereva, « Todorovata Cedmica: Refleksi na mitologičnija model », Ivanička Georgieva, *Bălgarska narodna mitologija*, Κεφ.1 σελ. 59-62, Kiril Topalov *Veska Nikolaeva*, «From symbolism to collective identity-Building sustainable rural communities»

²²⁷ Svetla Dživtereva, « Todorovata Cedmica: Refleksi na mitologičnija model », Ivanička Georgieva, *Bălgarska narodna mitologija*, Κεφ.1 σελ. 59-62, Račko Popov, «Zoomorfniyat kod v pogrebalnite predstavi na Bălgarite-Konete na sv. Todor», *Customs of life-cycle in urban surrounding*, Papers Delievered at the Second Serbian-Bulgarian Scientific Conference – Belgrade, September 6-8, 2001 σελ. 321-328, Ivan Petrov Čobanov, «Narodopsihologijata na Bălgarite, predstavena v obiçaite ot perioda na Velikdenskite Posti», Plovdivski Universitet ‘‘Paisij Hilendarski’’, *Godišnjak Učiteljskog fakulteta u Vranju*, knjiga V, 2014.σελ.276-281

²²⁸ Svetla Dživtereva, « Todorovata Cedmica: Refleksi na mitologičnija model », Ivanička Georgieva, *Bălgarska narodna mitologija*, Κεφ.1 σελ. 59-62, Račko Popov, «Zoomorfniyat kod v pogrebalnite predstavi na Bălgarite-Konete na sv. Todor», Ivan Petrov Čobanov, «Narodopsihologijata na Bălgarite, predstavena v obiçaite ot perioda na Velikdenskite Posti», Plovdivski Universitet ‘‘Paisij Hilendarski’’, *Godišnjak Učiteljskog fakulteta u Vranju*, knjiga V, 2014.σελ.277-281

²²⁹ Svetla Dživtereva, « Todorovata Cedmica: Refleksi na mitologičnija model », Ivanička Georgieva, *Bălgarska narodna mitologija*, Κεφ.1 σελ. 59-62, Račko Popov, «Zoomorfniyat kod v pogrebalnite predstavi na Bălgarite-Konete na sv. Todor», Ivan Petrov Čobanov, «Narodopsihologijata na Bălgarite, predstavena v obiçaite ot perioda na Velikdenskite Posti», Plovdivski Universitet ‘‘Paisij Hilendarski’’, *Godišnjak Učiteljskog fakulteta u Vranju*, knjiga V, 2014.σελ.276-281

θέση αλλά πάλι τον ξαναπέτυχε. Είχε αρχίσει να ξημερώνει και γύρισε ο Θεός και είπε στον Αρχάγγελο: «Είδες που όντως σε έδειραν τρεις φορές πριν να ξημερώσει;». Και μετά οι τρεις τους έφυγαν. Για το πρώτο μέρος της ιστορίας στον κατάλογο είναι το ATU 822: The lazy boy and the industrious girl όπου η ιστορία είναι η ίδια μόνο που στο τέλος παρεμβαίνει ο διάβολος και για αυτό κατατάσσεται εκεί. Στην δεύτερη εκδοχή, η ιστορία είναι λίγο παραλλαγμένη. Αντί για τον Θεό, τον άγιο Πέτρο και τον Αρχάγγελο, στο σπίτι φιλοξενούνται ο Χριστός και ο άγιος Πέτρος και ο νοικοκύρης δέρνει τον άγιο Πέτρο γιατί είναι μεθυσμένος. Στον κατάλογο είναι ATU 791: The Saviour and Peter in night-lodgings, όπου είναι ίδια για την δεύτερη εκδοχή. Καταγράφεται από τη Γαλλία, την Ουκρανία και τη Γερμανία. Περιοχές από όπου καταγράφηκαν: Lerin, Prilep 7 εκδοχές, Sofijsko 3 εκδοχές, Ahăr Čelebi, Štip, Gabrono 3 εκδοχές, Elensko 3 εκδοχές, Tetevo, Bela Čerkova, Belograd, Lom 2 εκδοχές, Novi Pazar, Bansko 3 εκδοχές, Graovo, 6 εκδοχές, Strandža 3 εκδοχές, Blagoevgrad 5 εκδοχές, Sakar 2 εκδοχές, Debärsko, Ohrid 4 εκδοχές, Bitolja.

*Μαγικά παραμύθια*²³⁰: Αναφέραμε ήδη την μεγάλη έκταση των μαγικών παραμυθιών και την πολυποικιλότητα που παρουσιάζουν στα μοτίβα τους. Στο SbNU και στον τόμο του Kuzman Šapkarev αυτό το είδος φτάνει τις 100 περίπου ιστορίες. Για να διευκολυνθούμε στην κατάταξη θα παραθέσουμε τις υποκατηγορίες του καταλόγου, όπως κάναμε αντίστοιχα και για τα θρησκευτικά παραμύθια και θα αναφέρουμε απευθείας τους τύπους που βρίσκουμε συχνότερα στα βουλγαρικά μαγικά παραμύθια.

TALES OF MAGIC 300-749

Supernatural Adversaries 300-399

Supernatural or Enchanted Wife (Husband) or Other Relative 400-459

Wife 400-424

Husband 425-449

---

²³⁰ SbNU όλοι οι τόμοι που περιλαμβάνουν παραμύθια, Kuzman Šapkarev , *Sbornik ot bälgarski narodni umotvorenija*

Brother or Sister 450-459

Supernatural Tasks 460-499

Supernatural Helpers 500-559

Magic Objects 560-649

Supernatural Power or Knowledge 650-699

Other Tales of the Supernatural 700-749

Η πρώτη υποκατηγορία (Supernatural Adversaries) αναφέρεται σε υπερφυσικούς αντιπάλους που αντιμετωπίζουν οι ήρωες των ιστοριών. Σε αυτήν την υποκατηγορία κατατάσσονται ιστορίες όπως η *Κοκκινοσκουφίτσα* και η *Ραπουνζέλ*. Είδαμε ότι εδώ κατατάσσονται και δύο από τις γνωστές βουλγάρικες ιστορίες (*Ο μαθητευόμενος του διαβόλου* και *ο Αρχάγγελος ως νονός*). Οι επόμενες 4 υποκατηγορίες (Supernatural or Enchanted Wife (Husband) or Other Relative) μέχρι το ATU 459 αφορούν υπερφυσικούς ή μαγεμένους συζύγους ή άλλους συγγενείς. Συνήθως οι μαγεμένοι σύζυγοι ή συγγενείς κατατρέχονται από μια κατάρα. Σε αυτήν την υποκατηγορία κατατάσσονται ιστορίες όπως η *Ωραία Κοιμωμένη* και η *πριγκίπισσα που φίλησε τον βάτραχο*. Η έκτη υποκατηγορία (Supernatural Tasks) αναφέρεται σε υπερφυσικά καθήκοντα. Οι ήρωες εδώ επιβαρύνονται με την διεκπεραίωση φαινομενικά απίθανων αποστολών και εντολών από υπερφυσικά πλάσματα είτε για να γλιτώσουν από μια αρνητική κατάσταση είτε για να μπορούν να συνεχίσουν το ταξίδι τους. Εδώ κατατάσσονται και ιστορίες για μεταβάσεις σε άλλους κόσμους πέρα από τον ανθρώπινο (π.χ. ATU 466-Journey to the Other World). Η έβδομη υποκατηγορία (Supernatural Helpers) αναφέρεται σε υπερφυσικούς βοηθούς που συνδράμουν στους ήρωες των ιστοριών και αρκετά συχνά αποτελούν την αιτία που αλλάζει η τύχη τους. Είδαμε ότι εδώ κατατάσσονται οι ιστορίες του *ευγνώμονα νεκρού* και της *Σταχτοπούτας*. Η όγδοη υποκατηγορία (Magic Objects) αναφέρεται σε μαγικά αντικείμενα. Αυτά είτε βρίσκονται τυχαία από τους ήρωες είτε δωρίζονται σε αυτούς είτε τα κλέβουν και με αυτά πάλι καταφέρνουν να αλλάζουν την τύχη τους. Εδώ κατατάσσονται ιστορίες όπως *ο Αλαντίν και το μαγικό λυχνάρι* και είδαμε ότι εδώ βρίσκεται και η ιστορία μας *Η δικαιοσύνη και η αδικία*. Η ένατη υποκατηγορία (Supernatural Power or Knowledge) αναφέρεται σε υπερφυσική δύναμη ή γνώση. Οι ήρωες εδώ είτε έχουν γεννηθεί με αυτήν είτε την αποκτούν μετέπειτα ως αποτέλεσμα

από κάτι μαγικό που έφαγαν ή φόρεσαν. Η δέκατη υποκατηγορία (Other Tales of the Supernatural) αναφέρεται σε άλλες ιστορίες υπερφυσικού περιεχομένου, δηλαδή όπως και στα θρησκευτικά παραμύθια έτσι και εδώ η τελευταία υποκατηγορία αναφέρεται σε παραμύθια του συγκεκριμένου είδους που δεν μπορούν να καταταχθούν σε καμία από τις προηγούμενες υποκατηγορίες. Εδώ είδαμε ότι κατατάσσεται η ιστορία της *Χιονάτης* και της *κοπέλας με τα κομμένα χέρια*. Οι τύποι που εμφανίζονται συχνότερα στα βουλγαρικά μαγικά παραμύθια, σχεδόν πάντα σε συνδυασμό με μοτίβα από άλλους είναι οι εξής:

301A: Quest for a Vanished Princess (ένας νάνος με μαγικές δυνάμεις απαγάγει μια πριγκίπισσα και την σώζει νέος με εξωπραγματικούς συντρόφους²³¹. Στους τόμους αναφέρονται επικλήσεις στον Θεό). Ιστορίες με αυτό τον τύπο καταγράφονται από τη Νορβηγία, την Ισπανία, την Εσθονία, την Ιρλανδία, τη Σκωτία και τη Δανία.

301B: The Strong Man and his Companions (το ίδιο περίπου με το προηγούμενο, δίνονται περισσότερες λεπτομέρειες για τις εξωπραγματικές δυνάμεις των συντρόφων).

303: The Twin Brothers (δύο δίδυμοι αδερφοί γεννιούνται αφού η μητέρα έχει φάει ένα μαγικό ψάρι. Στις δικές μας ιστορίες πρόκειται για μαγικό μήλο που δίνεται από τον Θεό²³². Μεγαλώνοντας μπλέκουν σε διάφορες περιπέτειες). Ιστορίες με αυτό τον τύπο καταγράφονται από την Ιταλία, τη Νορβηγία και την Ινδία.

306: The Twelve Dancing Princesses (μια πριγκίπισσα φεύγει κάθε βράδυ από το δωμάτιο της και διαλύει τα παπούτσια της. Ο βασιλιάς βάζει έναν υπηρέτη να την ακολουθήσει και ο υπηρέτης ανακαλύπτει ότι πηγαίνει σε μαγικό βασίλειο. Την αποκαλύπτει και την παντρεύεται²³³. Στους τόμους τον συνδράμουν διάβολοι). Ιστορίες με αυτό τον τύπο καταγράφονται από τη Γερμανία, τη Δανία, τη Ρωσία, τη Σλοβακία, την Ουγγαρία, την Πορτογαλία, τη Γαλλία, τη Ρουμανία την Ισλανδία και την Ινδία.

313: The Magic Flight (οι ήρωες θέλουν να ξεφύγουν από ένα μοχθηρό πλάσμα (ή διάβολο) και πετούν πίσω τους αντικείμενα που γίνονται βουνά, δάσος με αγκάθια

---

²³¹ Π.χ. Pedija čovek lakāt brada (Ανθρωπάκι όσο ένα πόδι, με γένι όσο ένα χέρι) τόμ. 3

²³² Π.χ. Vkamenijat brat (Ο πετρωμένος αδερφός) τόμ. 57

²³³ Π.χ. Carskata dāšterija i cigančeto (Η κόρη του βασιλιά και το τσιγγανάκι) τόμ. 31

κ.τ.λ.²³⁴). Ιστορίες με αυτό τον τύπο καταγράφονται από τη Γερμανία, την Ισπανία, την Ιταλία, τη Ρωσία και τη Νορβηγία.

315A: The Faithless Sister (η αδερφή ενός πρίγκιπα ή πολλών γίνεται ένα κανιβαλιστικό τέρας²³⁵. Στους τόμους η αδερφή μεταμορφώνεται ύστερα από θεική κατάρα ή ο Θεός προειδοποιεί από πριν τον πατέρα για την εξέλιξη της κόρης του). Ιστορίες με αυτό τον τύπο καταγράφονται σχεδόν από όλη την Ευρώπη και από αραβικές πηγές.

318: The Batamärchen (ήρωας σώζει την πριγκίπισσα γυναίκα του αλλά αυτή ερωτεύεται άλλον και σχεδιάζει να τον σκοτώσει²³⁶. Στους τόμους του αποκαλύπτεται η δολοπλοκία της συζύγου μετά από θεική παρέμβαση). Ιστορίες με αυτό τον τύπο καταγράφονται από τη Γερμανία και από περιοχές της Βόρειας Αφρικής- κυρίως Αίγυπτο.

326: The Youth Who Wanted to Learn What Fear Is (ένας νεαρός που δεν ξέρει τι θα πει φόβος ταξιδεύει σε διάφορα μέρη για να τον ανακαλύψει²³⁷. Στους τόμους πάλι προσεύχονται στον Θεό). Ιστορίες με αυτό τον τύπο καταγράφονται από τη Γερμανία.

327G: The Boy at the Devil's/Witch's House (νεαρός απαγεται από διάβολο και τον παίρνει στο σπίτι του για να τον μαγειρέψουν οι κόρες του αλλά ξεφεύγει²³⁸). Ιστορίες με αυτό τον τύπο καταγράφονται από τη Γερμανία, την Ιταλία, τη Γαλλία, την Αγγλία, την Πολωνία, τη Μοραβία, τη Ρουμανία και τις Φιλιππίνες.

329: Miss the Magic Mirror (Πριγκίπισσα έχει έναν μαγικό καθρέφτη που μπορεί να βλέπει όλες τις γωνίες της γης. Θα την παντρευτεί αυτός που θα κρυφτεί και δεν θα μπορεί να τον βρει. Νεαρός τα καταφέρνει με την βοήθεια ζώων και του διαβόλου²³⁹). Ιστορίες με αυτό τον τύπο καταγράφονται από τη Γερμανία.

330: The Smith Outwits the Devil (ένας σιδεράς κάνει συμφωνία με τον διάβολο για να γίνει ο καλύτερος από όλους. Όταν ο διάβολος έρχεται να του πάρει την ψυχή τον

---

²³⁴ Π.χ. Ončar se oženva za samodiva (Βοσκός νυμφεύεται νεράιδα) τόμ. 56

²³⁵ Π.χ. Devette bratija i lamjata sestra- (Τα εννέα αδέρφια και η λάμια αδερφή τους)

²³⁶ Π.χ. Momčeto obeštano na dijavola (Το αγόρι που ήταν ταγμένο στον διάβολο) τόμ. 10

²³⁷ Π.χ. Strax (Φόβος) τόμ. 49

²³⁸ Π.χ. Kelčo namira živa voda i stava car (Ο Kelčo βρίσκει το νερό της ζωής και γίνεται βασιλιάς) τόμ. 56

²³⁹ Π.χ. Dobroto nikoj pat ne ginit (Από καλοσύνη ποτέ δεν χάνεις) Kuzman Šarkarev, *Sbornik ot bǎlgarski narodni umotvorenija*

ξεγελά με διάφορους τρόπους²⁴⁰). Ιστορίες με αυτό τον τύπο καταγράφονται από σχεδόν όλο τον ευρωπαϊκό χώρο και τη Νότια Αμερική.

331: The Spirit in the Bottle (άντρας ελευθερώνει κακόβουλο πνεύμα- συνήθως τον διάβολο- από ένα μπουκάλι ή σεντούκι ή ασκό και αφού τον πείθει να τον κάνει πλούσιο με κόλπο τον κάνει να μπει πάλι μέσα²⁴¹). Ιστορίες με αυτό τον τύπο καταγράφονται από τη Γερμανία και από αραβικές πηγές.

402: The Animal Bride (ο μικρότερος γιος του βασιλιά μετά από διαγωνισμό τοξοβολίας όπου συμφωνεί να νυμφευτεί ό,τι βρεθεί εκεί που θα καταλήξει το βέλος του, καταλήγει να νυμφεύεται κάποιο ζώο που μετά μεταμορφώνεται σε κοπέλα²⁴². Στους τόμους αυτό γίνεται με την βοήθεια του Θεού). Ιστορίες με αυτό τον τύπο καταγράφονται από τη Γερμανία, την Κροατία, τη Νορβηγία, τη Ρωσία, την Αυστρία, την Ιταλία, τη Σρι Λάνκα, τις Φιλιππίνες, τη Βόρεια Αμερική και την Ινδία.

424: The Youth Wed to a She-Devil (για τον κατάλογο πρόκειται για την ιστορία της νύμφης Melusine-πνεύμα του νερού με ερπετόμορφο σώμα από την μέση και κάτω. Ο νέος ευγενικής καταγωγής που την νυμφεύεται δεν ξέρει για την πραγματική φύση της γυναίκας του μέχρι που την παρατηρεί κρυφά στο μπάνιο της. Αυτή μετά είτε φεύγει, είτε ο νέος αρρωσταίνει βαριά. Στους τόμους αντί για νύμφες αναφέρονται δαιμόνισσες²⁴³). Ιστορίες με αυτό τον τύπο καταγράφονται από τη Γερμανία, την Αλβανία, το Λουξεμβούργο και τη Γαλλία.

425L: The Padlock on the Enchanted Husband (κοπέλα έχει εξωπραγματικό ανθρωπόμορφο σύζυγο και δεν πρέπει να τον δει όταν θα την επισκέπτεται το βράδυ. Παρακούει την εντολή και τον βλέπει με την πραγματική του φύση και αυτός εξαφανίζεται. Η κοπέλα τον αναζητά²⁴⁴. Στους τόμους ο σύζυγος της την καταριέται στο όνομα του Θεού). Ιστορίες με αυτό τον τύπο καταγράφονται από τη Γερμανία, τη Νορβηγία, την Ιταλία, τη Σικελία, την Πορτογαλία και τη Γαλλία.

441: In Enchanted Skin (άτεκνο ζευγάρι παρακαλεί τον Θεό να τους δώσει παιδί και ο Θεός τους δίνει ζώο. Το παιδί μετά από χρόνια ζητά να παντρευτεί την πριγκίπισσα.

²⁴⁰ Π.χ. Čyk ro čyk (Σιδεριά στην σιδεριά) τόμ. 6

²⁴¹ Π.χ. Čovek što vati gjaolite vo vreakiata (Ο άνθρωπος που έβαλε τους διαβόλους στο σεντούκι), τόμ.2

²⁴² Π.χ. Carskijat sin I kostenyrkata (Ο γιος του βασιλιά και η χελώνα) τόμ. 49

²⁴³ Π.χ. Oženili se za djavolici (Νυμφεύτηκαν δαιμόνισσες) τόμ. 49

²⁴⁴ Π.χ. Moma omážena za krilat zmej (Κοπέλα παντρεμένη με φτερωτό δράκο) τόμ. 27

Οι γονείς διστάζουν εξαιτίας της μορφής του γιου τους όμως μετά από αρκετά συμβάντα ο γάμος γίνεται. Η νύφη διαπιστώνει ότι ο σύζυγος της μπορεί να βγάλει το δέρμα του ζώου και να γίνει κανονικός άνθρωπος. Η παραμύθη της μια μέρα το καίει στο τζάκι με την ελπίδα ότι δεν θα το ξαναφορέσει. Όμως ο νεαρός υποφέρει από τρελούς πόνους. Έτσι η γυναίκα του πρέπει να βρει μια μάγισσα για να της πει πως θα βοηθήσει πλέον τον σύζυγο της. Στον κατάλογο ο νεαρός αναφέρεται με δέρμα σκαντζόχοιρου²⁴⁵. Στους τόμους αναφέρεται με δέρμα φιδιού. Σε κάποιες εκδοχές των τόμων μόλις το δέρμα καίγεται, ο νεαρός πεθαίνει²⁴⁶). Ιστορίες με αυτό τον τύπο καταγράφονται από τη Γερμανία, την Ιταλία, τη Ρωσία, την Ουγγαρία και τη Ρουμανία.

450: Brother and Sister (ο μικρός αδερφός ενός κοριτσιού μεταμορφώνεται σε ζώο. Το κορίτσι τελικά παντρεύεται τον βασιλιά αλλά τα αδέρφια καταδιώκονται από την κακιά μητριά τους²⁴⁷. Στους τόμους πάλι επικαλούνται τον Θεό). Ιστορίες με αυτό τον τύπο καταγράφονται από σλαβικές πηγές, την Γερμανία και την Ιταλία.

451: The Nurse looking for her Brothers (τα 12-είτε 7 είτε 6-αδέρφια μιας κοπέλας μετά από κατάρα μεταμορφώνονται σε πουλιά-τα είδη ποικίλουν στις εκδοχές. Για να σπάσει την κατάρα πρέπει να τους ράψει πουκάμισα να φορέσουν, από βαμβάκι μαζεμένο από το κοιμητήριο της εκκλησίας, ενώ για όλο αυτό το διάστημα δεν πρέπει να μιλήσει καθόλου²⁴⁸). Ιστορίες με αυτό τον τύπο καταγράφονται από την Γερμανία, την Ιταλία, την Ρουμανία, την Νορβηγία, την Δανία, την Ιρλανδία, την Φινλανδία, την Λιβύη και υπάρχουν και βασκικές εκδοχές.

466: A Journey to the Other World (ταξίδι σε άλλους κόσμους- συνήθως μέσα από ένα πηγάδι ή σπηλιά²⁴⁹. Ξανά προσευχές στον Θεό). Ιστορίες με αυτό τον τύπο καταγράφονται από σλαβικές πηγές. 468: The Towering Tree (δέντρο ή άλλο φυτό φτάνει στον ουρανό. Ο ήρωας σκαρφαλώνει και βρίσκει πριγκίπισσα. Στις εκδοχές των τόμων βρίσκει τον Θεό και συνοδεύει αγγέλων σε δείπνο²⁵⁰). Ιστορίες με αυτό τον τύπο καταγράφονται από την Δυτική Ευρώπη και από σλαβικές πηγές.

²⁴⁵ Hans my Hedgehog αδερφοί Grimm

²⁴⁶ Π.χ. Zmija čedo (Φίδι βλαστάρι) Kuzman Šarkarev , *Sbornik ot bālgarski narodni umotvorenija*

²⁴⁷ Π.χ. Deteto I carskata šterka (Το παιδί και η κόρη του βασιλιά) τόμ. 3, Bratče elenče (Αδερφάκι ελαφάκι) τόμ. 56

²⁴⁸ Π.χ. Sestra I bratja (Αδερφή και αδερφοί) τόμ. 58

²⁴⁹ Π.χ. Izgybenata carica I iznahoždaineto neino ot cina ie (Η χαμένη βασίλισσα και η αναζήτηση της από τον γιο της) τόμ. 3

²⁵⁰ Π.χ. Petrova krastavica (Η αγγουριά του Πέτρου) τόμ. 11

471: The Bridge to Another World (ο μικρότερος από τρεις αδερφούς μεταβαίνει σε άλλους υπερφυσικούς κόσμους. Βρίσκει θησαυρό ή νύφη. Στον γυρισμό οι αδερφοί του τον εξαπατούν²⁵¹. Στους τόμους ο ήρωας κάποιες φορές είναι ο άγιος Γεώργιος). Ιστορίες με αυτό τον τύπο καταγράφονται από την Νορβηγία και από σλαβικές πηγές.

513: The Extraordinary Companions (νεαρός σε αναζήτηση βρίσκει συντρόφους που έχουν υπερφυσικές δυνάμεις- ο πρώτος μπορεί να μετακινήσει βουνά, ο δεύτερος να πιεί όλη την θάλασσα κ.τ.λ.²⁵². Στους τόμους γίνονται αδεροφοιτοί στο όνομα του Θεού). Ιστορίες με αυτό τον τύπο καταγράφονται από την Γερμανία, την Ιταλία και την Νορβηγία και μερικές σλαβικές πηγές.

533: Repressed Bride (στο δρόμο για την γνωριμία με τον αρραβωνιαστικό της μια πριγκίπισσα απειλείται από την υπηρέτρια της να αλλάξουν θέσεις. Περιπέτειες μέχρι να αποκαλυφθεί η αλήθεια. Στους τόμους πρόκειται για πρίγκιπα και διάβολο ή τσιγγάνο²⁵³). Ιστορίες με αυτό τον τύπο καταγράφονται από τη Γερμανία και σχεδόν όλη την Ανατολική Ευρώπη.

545B: The Cat as Helper (αγόρι ή κορίτσι κληρονομεί γάτα. Η γάτα αποδεικνύεται πολύτιμος βοηθός σε δύσκολες καταστάσεις²⁵⁴. Στους τόμους αναφέρονται λειτουργικά στοιχεία). Ιστορίες με αυτό τον τύπο καταγράφονται από την Ιταλία, τη Γαλλία, τη Νορβηγία, την Ουγγαρία, τη Σουηδία, τη Φινλανδία, την Αυστρία, τη Μογγολία, τη Γερμανία, την Ινδία, τις Φιλιππίνες και τη Ρουμανία.

550: The Golden Bird (βασιλιάς βάζει νεαρό να βρει το θρυλικό Χρυσό Πουλί²⁵⁵. Παράκληση για θεική παρέμβαση). Ιστορίες με αυτό τον τύπο καταγράφονται από τη Γερμανία, τη Νορβηγία και τη Ρωσία.

551: The Water of Life (αναζήτηση για το νερό της ζωής²⁵⁶. Ξανά παράκληση για θεική παρέμβαση). Ιστορίες με αυτό τον τύπο καταγράφονται από τη Γερμανία και από σλαβικές πηγές.

---

²⁵¹ Π.χ. Sv. Georgi ili trimata bratja I zlatnata jabalka (Άγιος Γεώργιος ή τα τρία αδέρφια και το χρυσό μήλο) τόμ. 1

²⁵² Π.χ. Carăt caricata I sin my (Ο βασιλιάς η βασίλισσα και ο γιος του) τόμ. 2

²⁵³ Π.χ. Carskijot sin I dijavolăt (Ο γιος του βασιλιά και ο διάβολος) τόμ. 40, Kuzman Šarkarev, *Sbornik ot bălgarski narodni umotvorenija*

²⁵⁴ Π.χ. Vampir I momiče (Βρικόλακας και κορίτσι) τόμ. 5

²⁵⁵ Π.χ. Zlatnoto pile (Το χρυσό πουλί) τόμ. 14

552: *Animals and In-laws* (άρρωστος πατέρας ορκίζεται στον Θεό ότι αν γίνει καλά θα παντρεύσει τις τρεις κόρες του με τους πρώτους που θα εμφανιστούν στο σπίτι τους. Καλύτερεύει, όμως οι πρώτοι που έρχονται στο σπίτι τους είναι ομιλούντα ζώα-αετός, λύκος, αρκούδα. Μην θέλοντας να αθετήσει τον όρκο του δίνει τις κόρες του για νύφες των ζώων. Μετά από χρόνια τα ζώα βοηθούν τον αδερφό των κοριτσιών σε δύσκολη αποστολή. Στις εκδοχές των τόμων τα ζώα αλλάζουν²⁵⁷). Ιστορίες με αυτό τον τύπο καταγράφονται από την Ιταλία, τη Σικελία, την Ουγγαρία, τη Ρουμανία, την Ουκρανία και τη Σερβία.

554: *The Grateful Animals* (νεαρός βοηθά στο δρόμο του διάφορα ζώα που του ανταποδίδουν την βοήθεια όταν κινδυνεύει στην αποστολή που τον στέλνει ο βασιλιάς)²⁵⁸. Στους τόμους τον ευλογούν στο όνομα του Θεού). Ιστορίες με αυτό τον τύπο καταγράφονται από τη Γερμανία, την Ουγγαρία και τη Ρωσία.

559: *The Princess' Laugh* (βασιλιάς υπόσχεται την κόρη του σε αυτόν που θα την κάνει να γελάσει. Απίθανες περιπέτειες για τον ήρωα²⁵⁹. Στους τόμους ο ήρωας προσεύχεται στον Θεό για βοήθεια). Ιστορίες με αυτό τον τύπο καταγράφονται από την Ιταλία, τη Νορβηγία, τη Ρωσία, από αραβικές και εβραϊκές πηγές.

560: *The Magic Ring* (μαγικό δαχτυλίδι πλουτίζει έναν νεαρό. Του το κλέβει ένας απατεώνας και το ανακτούν ο σκύλος και η γάτα του²⁶⁰. Πάλι θεική επίκληση). Ιστορίες με αυτό τον τύπο καταγράφονται από την Ιταλία, τη Νορβηγία και από αραβικές πηγές.

561: *Aladdin* (εξαπάτηση από μάγο, εύρεση μαγικού αντικειμένου που πραγματοποιεί τις ευχές του ήρωα²⁶¹. Στους τόμους τον βοηθά και ο διάβολος). Ιστορίες με αυτό τον τύπο καταγράφονται από αραβικές πηγές.

---

²⁵⁶ Π.χ. *Kelčo namira živa voda I stava car* (Ο Κελčo βρίσκει το νερό της ζωής και γίνεται βασιλιάς) τόμ. 56

²⁵⁷ Π.χ. *Gārbav momāk osvoboždava ot zmeja hybava devoika I se oženva za neja* (Καμπούρης νεαρός ελευθερώνει όμορφη κοπέλα από τον δράκο και την νυμφεύεται) τόμ. 56

²⁵⁸ Π.χ. *Kak Pepelaško stava car* (Πώς ο Pepelaško γίνεται βασιλιάς) τόμ. 48

²⁵⁹ Π.χ. *Kyla ot čoveški glavi* (Πύργος από ανθρώπινα κεφάλια) τόμ. 6

²⁶⁰ Π.χ. *Naj dobrijat strelec* (Ο πιο καλός τοξότης) τόμ. 49

²⁶¹ Π.χ. *Mārzelinivjat momāk kojto započna da raboti I s pomošta na djavola stava carski zet* (Ο τεμπέλης νεαρός που άρχισε να δουλεύει και με την βοήθεια του διαβόλου γίνεται γαμπρός του βασιλιά) τόμ. 56

562: The Spirit in the Blue Light (μαγικό πνεύμα που αναδύεται από μπλε φως και καπνό βοηθά τον ήρωα να κερδίσει την πριγκίπισσα²⁶². Ξανά διαβολική βοήθεια). Ιστορίες με αυτό τον τύπο καταγράφονται από την Γερμανία, την Σουηδία, την Αυστρία, την Δανία και την Ινδία.

563: Three Magic Gifts (φτωχός χωρικός παίρνει τρία μαγικά δώρα. Ένα τραπεζομάντηλο που γεμίζει με φαγητά, ένα σακί που χωράει τα πάντα και μια μαγκούρα που χτυπάει μόνη της. Του τα κλέβουν και μετά κυνηγά τους κλέφτες. Στις εκδοχές των τόμων τα δώρα είναι παραλλαγμένα²⁶³ και του δωρίζονται από τον Θεό). Ιστορίες με αυτό τον τύπο καταγράφονται από την Ιταλία, τη Γερμανία, τη Νορβηγία, την Αυστρία, τη Γεωργία και τις Φιλιππίνες.

571: The Golden Goose (μαγικός τρόπος που διάφοροι άνθρωποι κολλάνε σε ένα αντικείμενο. Στους τόμους αναφέρονται ιερείς²⁶⁴). Ιστορίες με αυτό τον τύπο καταγράφονται από τη Γερμανία, τη Σκανδιναβία, την Πολωνία, την Αγγλία, την Ιρλανδία και την Ινδία.

620: The Presents (η καλή και η κακή αδερφή. Βοήθεια σε μια γριούλα που είναι μάγισσα, έτσι κάνει δώρα στην καλή και τιμωρεί την κακή. Στις εκδοχές των τόμων είναι ο Θεός μεταμορφωμένος σε γέροντα²⁶⁵). Ιστορίες με αυτό τον τύπο καταγράφονται από σλαβικές πηγές.

650B: The Quest for a Strong Companion (νεαρός με υπερφυσική δύναμη θέλει να αναζητήσει άνθρωπο που να είναι το ίδιο ή και πιο δυνατός από αυτόν²⁶⁶. Πάλι αδελφοποιούνται στο όνομα του Θεού). Ιστορίες με αυτό τον τύπο καταγράφονται από τη Γερμανία, την Ελβετία, τη Σερβία, την Ινδία και τις Φιλιππίνες.

667: The Boy in Animal Form (αγόρι που μπορεί να μεταμορφώνεται σε ζώο- τα είδη ποικίλουν στις διάφορες εκδοχές. Μετά από πολλές περιπέτειες παντρεύεται την

---

²⁶² Το ίδιο με το προηγούμενο

²⁶³ Π.χ. Kokoška magare trapeza I koranja podareni ot Gospod (Κότα γαιδούρι τραπέζι και γουδι δωρισμένα από τον Θεό) τόμ. 9

²⁶⁴ Π.χ. Slygata što vrážval ropovete goveda s edna dyma (Ο υπηρέτης που έδενε τα μουλάρια του ιερέα με μια λέξη) τόμ. 49

²⁶⁵ Π.χ. Zlata moma (Το χρυσό κορίτσι) τόμ. 15

²⁶⁶ Π.χ. Carăt caricata I sin my (Ο βασιλιάς η βασίλισσα και ο γιος του) τόμ. 2

πριγκίπισσα²⁶⁷. Στους τόμους ο πατέρας είναι ιερέας). Ιστορίες με αυτό τον τύπο καταγράφονται από σχεδόν όλη την Ευρώπη.

670: The Language of Animals (χωρικός αποκτά το χάρισμα να καταλαβαίνει την γλώσσα των ζώων αφού σώζει τον βασιλιά των φιδιών, όμως πρέπει να το κρατήσει μυστικό γιατί θα πεθάνει. Η γυναίκα του τον πιέζει να της πει το μυστικό. Στους τόμους περιλαμβάνεται μέσα σε άλλες ιστορίες, αναφέρεται και επίσκεψη στον Θεό²⁶⁸). Ιστορίες με αυτό τον τύπο καταγράφονται από τη Γερμανία, την Ινδία, τη Σρι Λάνκα, την Παλαιστίνη, τη Σερβία, την Ουγγαρία, τη Δανία και την Ιταλία.

709: Snow White (η κλασική ιστορία της Χιονάτης. Στους τόμους δεν επρόκειτο πάντα για πριγκίπισσα και δεν περιθάλπεται από νάνους αλλά απλώς από 9 αδερφούς είτε ξυλοκόπους είτε κυνηγούς. Αναφέρονται προσευχές στον Θεό²⁶⁹). Ιστορίες με αυτό τον τύπο καταγράφονται από τη Γερμανία, την Ιταλία, την Πορτογαλία, τη Ρωσία, τη Σκωτία και την Ελβετία.

712: Crescentia (καταδιωγμένη και παραμορφωμένη σύζυγος-συνήθως του βασιλιά- γίνεται καλά μέσω μαγείας. Στους τόμους η γυναίκα προσεύχεται στον Θεό²⁷⁰). Ιστορίες με αυτό τον τύπο καταγράφονται από τη Γερμανία και από αραβικές πηγές.

745: Hatch-penny (θησαυρός που είναι προδιαγεγραμμένο να πέσει στα χέρια ενός συγκεκριμένου ιδιοκτήτη, επιστρέφει πάντα σε αυτόν ότι και αν συμβεί-κλέφτες τον κρύβουν σε δέντρο ή τον ρίχνουν στο ποτάμι κ.τ.λ. Στους τόμους τον θησαυρό στην αρχή τον φυλάει άγγελος²⁷¹). Ιστορίες με αυτό τον τύπο καταγράφονται από την Δυτική Ευρώπη και από εβραϊκές πηγές.

Έχουμε ήδη αναφέρει ότι τα μαγικά παραμύθια κατά κόρον εξελίσσουν τις υποθέσεις τους σύμφωνα με τις 31 λειτουργίες του Propp²⁷². Σε κάποιες όμως από τις βουλγαρικές ιστορίες των τόμων ορισμένες λειτουργίες απουσιάζουν. Πιο συγκεκριμένα λείπουν οι λειτουργίες της *Παρέμβασης* και της *Παράβασης της*

²⁶⁷ Π.χ. Popät I sinät my mečok (Ο ιερέας και ο γιος του ο αρκούδος) τόμ. 62

²⁶⁸ Π.χ. Ončarčeto zmijata I Gospod (Ο βοσκός το φίδι και ο Θεός) Kuzman Šapkarev, *Sbornik ot bālgarski narodni umotvorenija*

²⁶⁹ Π.χ. Tri sestri naj malkata carica (Τρεις αδερφές η πιο μικρή βασίλισσα) Kuzman Šapkarev, *Sbornik ot bālgarski narodni umotvorenija*

²⁷⁰ Π.χ. Oslepila sestriničeto za da omāži dāšterja si (Τύφλωσε την ανιψιά της για να παντρεύει την κόρη της) τόμ. 49

²⁷¹ Π.χ. Kāsmetāt na Tošo kasarina (Η τύχη του Τοšo) τόμ. 49

²⁷² Βλ. Α' μέρος

προηγούμενης προειδοποίησης (οι ήρωες δεν αντιμετωπίζουν κατάσταση προειδοποίησης για αποφυγή κάποιας πράξης και συνεκδοχικά λείπει και η παράβαση). Έπειτα λείπει και η *Συνενοχή*, η *Πρώτη λειτουργία του βοηθού* (σε αρκετές ιστορίες οι ήρωες βρίσκουν βοηθούς λόγω καλοσύνης ή τυχαία, χωρίς να χρειαστεί να διαγωνιστούν) και συνεκδοχικά με αυτό λείπει και η *Αντίδραση του ήρωα*. Ύστερα λείπει και ο *Στιγματισμός* των ηρώων και συνεκδοχικά λείπει και η *Μη αναγνωρίσιμη άφιξη* τους. Μετά δεν υπάρχουν και οι *Αβάσιμες αξιώσεις*, τουλάχιστον όχι σε αυτήν την σειρά, είναι συνήθως μία λειτουργία που στις ιστορίες των τόμων βρίσκεται στην αρχή τους ή λίγο μετά από αυτήν. Συνεκδοχικά με την απουσία αυτής της λειτουργίας μετά δεν υπάρχουν και οι λειτουργίες της *Δύσκολης δοκιμασίας*, της *Λύσης*, της *Αναγνώρισης*, της *Αποκάλυψης του κακού* (αυτός είναι ήδη γνωστός από την αρχή των ιστοριών) και της *Μεταμόρφωσης του ήρωα*. Οι ιστορίες που πληρούν όλες τις λειτουργίες είναι περισσότερο αυτές που δεν έχουν χριστιανικά στοιχεία. Τα χριστιανικά στοιχεία στα περισσότερα είναι όπως είδαμε προσευχές ή απλές αναφορές στο όνομα του Θεού για όρκο. Περιοχές από όπου καταγράφηκαν: Ahăr Čelebi 2 εκδοχές, Sofija 5 εκδοχές, Prilep 7 εκδοχές, Kostyr, Voden, Lerin 6 εκδοχές, Dyrnička, Lovec 2 εκδοχές, Veles 2 εκδοχές, Solun, Klisura, Boboševsko, Stara Zagora, Orhan 3 εκδοχές, Răsen, Štip, Gabrovo, Panagjursko, Elensko 3 εκδοχές, Tetevo, Lom, Svoge 3 εκδοχές, Kamenica 2 εκδοχές, Rahovsko, Pjanec, Novi Pazar, Bansko 6 εκδοχές, Graono 9 εκδοχές, Pazardžik 9 εκδοχές, Strandža 4 εκδοχές, Blagoevgrad 2 εκδοχές, Sakar 4 εκδοχές, Debărsko, Ohrid 6 εκδοχές, Bitolja 2 εκδοχές, Kičevsko, Vidin 4.

Σε συνέχεια των ιστοριών που δεν κατατάσσονται εύκολα ή που περιλαμβάνουν αρκετά μοτίβα, εκτός από τα θρησκευτικά και μαγικά παραμύθια σημειώσαμε ότι συμβαίνει και σε άλλες κατηγορίες. Πιο συγκεκριμένα είναι οι κατηγορίες των ρεαλιστικών παραμυθιών (850-999), των παραμυθιών με τέρας-γίγαντα-διάβολο (1000-1199), των ανεκδοτολογικών ιστοριών για χαζούς (1200-1349 και 1675-1724), ανεκδοτολογικών ιστοριών για συζύγους (1350-1439), των ανεκδοτολογικών ιστοριών για πονηρούς-τυχερούς (1525-1674), και των ανεκδοτολογικών ιστοριών για κληρικούς (1725-1849). Οι λεπτομέρειες των ιστοριών εδώ είναι αρκετά ρευστές και δανείζονται και δανείζουν στοιχεία σε κάθε μία από τις παραπάνω υποκατηγορίες. Με βάση βέβαια τα γενικά χαρακτηριστικά τους θα γίνει μια προσπάθεια να τις ξεχωρίσουμε.

*Ρεαλιστικά παραμύθια*²⁷³: Η αντίστοιχη υποκατηγορία για τα ρεαλιστικά παραμύθια σημειώσαμε ότι στο SbNU είναι τα παραμύθια για την καθημερινή ζωή (bitoni prikazki). Αναφέραμε επίσης ποιες είναι γενικά οι υποθέσεις των ιστοριών. Στον κατάλογο βέβαια κάποιες ιστορίες που στο SbNU περιλαμβάνονται στα bitoni prikazki, τα μοτίβα τους δεν αντιστοιχούν στα ρεαλιστικά παραμύθια αλλά σε κάποια από τις ανεκδοτολογικές ιστορίες. Αυτό όμως είναι λογικό να συμβαίνει εφόσον είδαμε ότι στην βουλγαρική εθνογραφία έχουν συνήθως διατηρηθεί μόνο οι τρεις βασικές κατηγορίες παραμυθιών.²⁷⁴ Σε σχέση με τον κατάλογο πάντως οι ιστορίες από τους τόμους που αντιστοιχούν σε αυτήν την κατηγορία είναι 33. Αναλυτικά οι υποκατηγορίες του καταλόγου εδώ είναι οι εξής:

REALISTIC TALES 850-999

The Man Marries the Princess 850-869

The Woman Marries the Prince 870-879

Proofs of Fidelity and Innocence 880-899

The Obstinate Wife Learns to Obey 900-909

Good Precepts 910-919

Clever Acts and Words 920-929

Tales of Fate 930-949

Robbers and Murderers 950-969

Other Realistic Tales 970-999

Η πρώτη υποκατηγορία (The Man Marries the Princess) αφορά ιστορίες όπου στο τέλος κάποιος άντρας υποδεέστερης καταγωγής παντρεύεται την πριγκίπισσα. Παρατηρήσαμε ότι αυτό το μοτίβο αποτελεί και το βασικό τέλος για ένα αρκετά μεγάλο αριθμό μαγικών παραμυθιών, εδώ όμως ξεκαθαρίσαμε ότι δεν υπάρχει οποιαδήποτε μαγική ή εξωπραγματική παρέμβαση. Ο ήρωας εδώ τα καταφέρνει είτε γιατί είναι πολύ έξυπνος είτε γιατί είναι υπερβολικά τυχερός. Το ίδιο ισχύει και με

²⁷³ SbNU όλοι οι τόμοι που περιλαμβάνουν παραμύθια, Kuzman Šapkarev , *Sbornik ot bǎlgarski narodni umotvorenija*

²⁷⁴ Με ζώα, μαγικά παραμύθια, ανεκδοτολογικά- καθημερινά παραμύθια

την επόμενη υποκατηγορία (The Woman Marries the Prince) που είναι για κοπέλα που παντρεύεται τον πρίγκιπα. Επιπρόσθετα υπάρχει και το στοιχείο για την αστεϊρευτή καλοσύνη ή ομορφιά της κοπέλας που συγκινεί τον πρίγκιπα. Η τρίτη υποκατηγορία (Proofs of Fidelity and Innocence) αφορά ιστορίες για αποδείξεις εμπιστοσύνης και αθωότητας μετά από συκοφαντία. Συνήθως οι ιστορίες αναφέρονται σε δύο περιπτώσεις: α) για την εμπιστοσύνη της συζύγου του βασιλιά ή του ευγενή που είναι τόσο όμορφη ώστε αρκετοί θέλουν να την ατιμάσουν αλλά επειδή αυτή δεν υποκύπτει στις άσεμνες προτάσεις τους, την συκοφαντούν στον σύζυγο της για απιστία, β) για την εμπιστοσύνη κάποιου υπηρέτη ή κάποιου φίλου. Οι ιστορίες των τόμων αφορούν κυρίως την πρώτη περίπτωση. Η τέταρτη υποκατηγορία (The Obstinate Wife Learns to Obey) αφορά ιστορίες για ιδιότροπη σύζυγο που μαθαίνει στο τέλος να σέβεται τον άντρα της. Η πέμπτη υποκατηγορία (Good Precepts) αφορά ιστορίες για σωστές συμβουλές από γηραιότερους προς τους ήρωες. Η έκτη υποκατηγορία (Clever Acts and Words) αφορά ιστορίες για σοφές πράξεις και λόγια. Είδαμε ότι εδώ κατατάσσονται οι γνωστές ιστορίες για τον βασιλιά Σολομώντα (ATU 926- Judgment of Solomon). Η έβδομη υποκατηγορία (Tales of Fate) αφορά ιστορίες για πράξεις πίστης και απόδειξης αυτής προς κάποιον. Είδαμε ότι εδώ κατατάσσεται η γνωστή ιστορία της *Προφητείας*. Εδώ ακόμα κατατάσσεται και μία άλλη γνωστή ιστορία *Το μυαλό και η τύχη* (Ymät I kāsmetāt)²⁷⁵ όπου το μυαλό και η τύχη ενός ανθρώπου προσωποποιημένοι συναγωνίζονται για το ποιος είναι καλύτερος στη ζωή του ανθρώπου. Αυτή η ιστορία δεν έχει συνήθως χριστιανικά στοιχεία, μόνο στον τόμ. 9 εμφανίζεται μία αναφορά για την γιορτή του αγίου Νικόλα που ο άνθρωπος είναι καλεσμένος σε συγγενείς. Ιστορίες από αυτό τον τύπο καταγράφονται από την Αγγλία και από αραβικές πηγές. Η όγδοη υποκατηγορία (Robbers and Murderers) αφορά ιστορίες για κλέφτες και δολοφόνους (συνηθέστερα συλλαμβάνονται στο τέλος ή πεθαίνουν) και η τελευταία υποκατηγορία (Other Realistic Tales) αφορά πάλι ιστορίες που δεν μπορούν να καταταχθούν σε καμία από τις προηγούμενες υποκατηγορίες. Από τις ιστορίες των τόμων οι τύποι που τους αντιστοιχούν περιλαμβάνονται στην δεύτερη²⁷⁶ (με καταγραμμένες ιστορίες από τη Γερμανία, τη Νορβηγία και τη Ρωσία), την τρίτη²⁷⁷ (με καταγραμμένες ιστορίες από

---

²⁷⁵ ATU 945-Luck and Intelligence. Which is More Powerful?

²⁷⁶ Π.χ. Dynja-gäyzel I Danderveto τόμ. 4

²⁷⁷ Π.χ. Čestnata popska dāšterja (Η τίμια κόρη του ιερέα) τόμ. 10

την Ιταλία, τη Ρωσία, τη Γερμανία, την Ινδία και τη Γαλλία), την έβδομη²⁷⁸ (με καταγραμμένες ιστορίες από σλαβικές πηγές) και την όγδοη υποκατηγορία²⁷⁹ (με καταγραμμένες ιστορίες από τη Γερμανία, τη Νορβηγία, τον Καύκασο και από αραβικές πηγές). Εξαιρούμε τις ιστορίες για τον βασιλιά Σολομώντα που ανήκουν στην έκτη υποκατηγορία, επειδή ανήκουν στις γνωστές ιστορίες και αναλύθηκαν ήδη, εκτός από μία ιστορία: στο SbNU τόμ.3 αναφέρεται σε ένα περιστατικό όπου παρουσιάζει τον άγιο Ιωάννη Χρυσόστομο ως δίκαιο δικαστή²⁸⁰. Επίσης στον τόμ.6 υπάρχει μία ιστορία που είναι ATU 982- Ungrateful Heirs (οι γιοι ενός ανθρώπου θέλουν να τους μοιράσει την περιουσία του πριν πεθάνει. Αυτός το κάνει και τους ζητά μετά να τελούν κανονικά τα μνημόσυνα για αυτόν. Οι γιοι όμως, αφού πέθανε ο πατέρας τους, είναι αχάριστοι και ψάχνουν να βρουν και άλλα χρήματα. Βρίσκουν μόνο ένα σεντούκι με γράμμα μέσα από τον πατέρα τους, που τους έγραφε για την σπατάλη της περιουσίας όσο ζούσε και τους τόνιζε την αχαριστία τους²⁸¹). Ιστορίες σε αυτό τον τύπο έχουν καταγραφεί από την Ινδία, την Σρι Λάνκα, την Αγγλία και την Γερμανία). Τα χριστιανικά στοιχεία που υπάρχουν γενικά σε αυτές τις ιστορίες είναι συνήθως προσευχές και παρακλήσεις προς τον Θεό για συνδρομή βοήθειας ή φώτισης είτε επισκέψεις των ηρώων σε εκκλησίες και συμμετοχή στην Θεία Λειτουργία. Περιοχές από όπου καταγράφηκαν: Sofija, Voden, Solun, Lerin, Veles, Prilep 5 εκδοχές, Trevna, Plovdiv, Pirdop, Gabrovo, Ohrid 2 εκδοχές, Orhan, Rakovica, Lom, Rahovsko, Graovo 3 εκδοχές, Strandža 5 εκδοχές, Blagoevgrad, Sakar, Bitolja, Kičevsko, Vidin.

*Παραμύθια με τέρας-γίγαντα-διάβολο*²⁸²: Στον κατάλογο αυτή η κατηγορία χωρίζεται ως εξής:

TALES OF THE STUPID OGRE (GIANT, DEVIL) 1000-1199

Labor Contract 1000-1029

²⁷⁸ Π.χ. Čovek bez kăsmet (Ανθρώπος δίχως τύχη) Kuzman Šapkarev , *Sbornik ot bălgarski narodni umotvorenija*

²⁷⁹ Π.χ. Dynja-găyzel I Danderveto τόμ. 4

²⁸⁰ Praveden sădija (Δίκαιος δικαστής)

²⁸¹ Ne si davaj imota prežive (Μην δίνεις τον κόπο σου εν ζωή)

²⁸² SbNU όλοι οι τόμοι που περιλαμβάνουν παραμύθια, Kuzman Šapkarev , *Sbornik ot bălgarski narodni umotvorenija*

Partnership between Man and Ogre 1030-1059

Contest between Man and Ogre 1060-1114

Man Kills (Injures) Ogre 1115-1144

Ogre Frightened by Man 1145-1154

Man Outwits the Devil 1155-1169

Souls Saved from the Devil 1170-1199

Η πρώτη υποκατηγορία (Labor Contract) αναφέρεται σε συμφωνία για αग्γαρεία μεταξύ του ήρωα και του αντίστοιχου γίγαντα. Είδαμε ότι εδώ κατατάσσεται η ιστορία *Ο υπηρέτης του ιερέα*. Η δεύτερη υποκατηγορία (Partnership between Man and Ogre) αναφέρεται σε συνεργασία του ήρωα και του γίγαντα. Η τρίτη υποκατηγορία (Contest between Man and Ogre) αναφέρεται σε διαγωνισμό μεταξύ του ήρωα και του γίγαντα (εδώ είδαμε ότι κατατάσσεται η γνωστή ιστορία της Καταστρατήγησης στο ATU 1093), η τέταρτη (Man Kills (Injures) Ogre) πως ο ήρωας σκοτώνει ή τραυματίζει άσχημα τον γίγαντα, η πέμπτη (Ogre Frightened by Man) στο πως ο γίγαντας από σύμπτωση της περίπτωσης τρομάζει από τον ήρωα, η έκτη (Man Outwits the Devil) στο πως ο ήρωας ξεπερνά τον διάβολο σε πονηριά και η έβδομη (Souls Saved from the Devil) σε ψυχές που σώθηκαν από τον διάβολο. Το κύριο χαρακτηριστικό αυτής της κατηγορίας που δηλώνεται και στον τίτλο της, είναι η αφέλεια και η ηλιθιότητα του εκάστοτε γίγαντα ή διαβόλου που τον κάνει ευάλωτο απέναντι στον ήρωα παρά την σωματική ή εξωπραγματική του δύναμη και συνεπώς εύκολο στην κατανίκηση του. Οι ιστορίες που κατατάσσονται σε αυτήν την κατηγορία αρκετά συχνά συνδυάζουν τους τύπους των υποκατηγοριών τους, γεγονός που αναφέρεται και μέσα στον ίδιο τον κατάλογο από τον Uther. Π.χ. το ATU 1000 Bargain not to become angry- Συμφωνία να μην θυμώσει ο αντίπαλος, το οποίο σχεδόν πάντα συνδυάζεται με όλους τους υπόλοιπους τύπους αυτής της υποκατηγορίας, όπως αναφέραμε στον *Υπηρέτη του ιερέα*. Συνδυάζεται όμως και με τους τύπους της τρίτης υποκατηγορίας, τουλάχιστον στις ιστορίες που υπάρχουν στους τόμους. Ανάλογες ιστορίες καταγράφονται από την Ουαλία, τη Γερμανία, την Αυστρία, την Ελβετία, τη Γαλλία και την Αγγλία. Γενικώς πάντως μοτίβα της συγκεκριμένης κατηγορίας περιλαμβάνονται μέσα σε άλλα είδη παραμυθιών και οι

αυτούσιες ιστορίες αυτής της κατηγορίας στους τόμους είναι λίγες²⁸³. Στους τόμους καταγράφονται 33 ιστορίες, είτε αυτούσιες²⁸⁴ είτε συμπληρωματικές άλλων ειδών και πάντα αφορούν τον διάβολο δεν συνταντούμε γίγαντα. Περιοχές από όπου καταγράφηκαν: Prilep 7 εκδοχές, Ahăr-Čelebi, Ohrid, Lovec , Gabrono, Tetevo, Svoge, Kamenica, Bansko, Graovo 2 εκδοχές, Pazardžik 2 εκδοχές, Strandža 2 εκδοχές, Blagoevgrad 7 εκδοχές, Sakar, Bitolsko, Kičevsko 2 εκδοχές, Vidin.

*Ανεκδοτολογικές ιστορίες για ανόητους*²⁸⁵: Στον κατάλογο οι ανεκδοτολογικές ιστορίες για ανόητους περιλαμβάνονται στην έκτη κατηγορία παραμυθιών που είναι τα ανέκδοτα και οι χιουμοριστικές ιστορίες. Χωρίζονται σε δύο υποκατηγορίες: η πρώτη είναι το Stories about a Fool 1200-1349 και η δεύτερη το The Stupid Man 1675-1724. Ο λόγος που υπάρχουν δύο υποκατηγορίες για παρόμοιο θέμα είναι διότι στην πρώτη υποκατηγορία αναφέρεται γενικά σε χαζούς ανθρώπους (άντρες, γυναίκες, παιδιά) που εξαιτίας αυτής της χαζομάρας τους προκαλούν ή παθαίνουν διάφορα ατυχήματα και μπλέκονται σε άβολες και αμήχανες καταστάσεις και η δεύτερη υποκατηγορία αναφέρεται μόνον σε χαζούς άντρες. Συν του ότι η δεύτερη υποκατηγορία χρησιμεύει και ως αντιδιαστολή της υποκατηγορίας για τον έξυπνο άντρα (The Clever Man) που είναι στους αριθμούς 1525-1639. Επίσης είδαμε ότι από αυτήν την υποκατηγορία υπάρχουν μοτίβα στην γνωστή ιστορία *Δύο αδερφοί- ο τρελός και ο λογικός και η μαγική σφυρίχτρα* που είναι από τον τύπο ATU 1693- The Literal Fool. Στους τόμους υπάρχουν 14 ιστορίες από αυτές τις υποκατηγορίες, οι περισσότερες βέβαια αφορούν τους ανόητους άντρες²⁸⁶. Τουλάχιστον σε 4 εκδοχές εμφανίζεται και ο τύπος 1696- What Should I Have Said? που αναφέρεται σε χαζό άντρα τον οποίο η γυναίκα του τον διδάσκει τι θα πρέπει να λέει σε κάθε περίπτωση (π.χ. σε γάμο να εύχεται να ζήσουν η νύφη και ο γαμπρός, σε κηδεία συλλυπητήρια κ.ο.κ.) αυτός όμως μπερδεύεται και λέει τις φράσεις στις πιο ακατάλληλες περιστάσεις και τον ξυλοφορτώνουν²⁸⁷. Ιστορίες με αυτούς τους τύπους καταγράφονται από όλη τη Δυτική Ευρώπη, την Ινδία και από μερικούς μύθους του

---

²⁸³ Π.χ. Čovek što vati gjaolite vo vreakiata (Ο άνθρωπος που έβαλε τους διαβόλους στο σεντούκι) τόμ. 2 που είδαμε ότι είναι μαγικό παραμύθι στο ATU 331 αλλά έχει και μοτίβα από την τρίτη υποκατηγορία (Contest between Man and Ogre 1060-1114)

²⁸⁴ Π.χ. Edin deavyl na adnoa livada (Ένας διάβολος σε ένα λιβάδι) τόμ. 1

²⁸⁵ SbNU όλοι οι τόμοι που περιλαμβάνουν παραμύθια, Kuzman Šapkarev , *Sbornik ot bālgarski narodni umotvorenija*

²⁸⁶ Π.χ. Dvoica komšij što se kanea da hodat na Pazar (Δυο γείτονες που ήθελαν να πάνε στο παζάρι) τόμ. 15, Čovek s golemata glava (Ο άνθρωπος με το μεγάλο κεφάλι) τόμ. 16-17

²⁸⁷ Π.χ. Glyrabijat maž (Ο χαζός άντρας) τόμ. 41, 2 εκδοχές

Αισώπου. Τα χριστιανικά στοιχεία που υπάρχουν σε αυτές τις ιστορίες είναι πάλι επισκέψεις των ηρώων σε εκκλησίες και συμμετοχή στη Θεία Λειτουργία ή απλές αναφορές σε γιορτές που αποτελούν το χρονικό πλαίσιο των ιστοριών (π.χ. η γιορτή του αγίου Νικολάου ή του προφήτη Ηλία). Περιοχές από όπου καταγράφηκαν: Prilep, Kazanlāk, Elensko 2 εκδοχές, Kamenica, Bela Čerkova, Kylsko (Staropatica), Rijanec, Bansko 2 εκδοχές, Graovo, Pazardžik 3 εκδοχές, Sakar.

*Ανεκδοτολογικές ιστορίες για συζύγους*²⁸⁸: Στον κατάλογο αυτές οι ιστορίες αποτελούν πάλι υποκατηγορία των ανεκδότων και των χιουμοριστικών ιστοριών. Είναι στους αριθμούς 1350-1439 και χωρίζονται αναλυτικότερα ως εξής:

Stories about Married Couples 1350-1439

The Foolish Wife and Her Husband 1380-1404

The Foolish Husband and His Wife 1405-1429

The Foolish Couple 1430-1439

Στο πρώτο σκέλος μέχρι τον αριθμό 1380 αναφέρονται γενικά ιστορίες για παντρεμένα ζευγάρια που είτε εξωτερικοί παράγοντες τους οδηγούν σε κωμικοτραγικές καταστάσεις είτε λόγω πονηρίας και διαμάχης τις προκαλούν οι ίδιοι στους συζύγους τους. Είδαμε ότι εδώ κατατάσσεται η γνωστή ιστορία *Η γριούλα που ήταν πιο σατανική από τον διάβολο*. Συνήθως οι ιστορίες αυτού του σκέλους πραγματεύονται την απιστία μεταξύ των ζευγαριών, κυρίως από πλευράς των γυναικών. Το δεύτερο σκέλος (The Foolish Wife and Her Husband) αναφέρεται σε ιστορίες για χαζή γυναίκα και πως την αντιμετωπίζει ο άντρας της, το τρίτο σκέλος (The Foolish Husband and His Wife) για χαζό άντρα και πως τον αντιμετωπίζει η γυναίκα του και το τελευταίο (The Foolish Couple) σε τι μπελάδες μπλέκουν σύζυγοι που είναι και οι δύο χαζοί. Στους τόμους υπάρχουν 25 ιστορίες που μπορούν να καταταχθούν σε αυτήν την υποκατηγορία. Παρόλο που μπλέκονται και άλλα μοτίβα μέσα, στις ιστορίες των τόμων όπως και για τα μαγικά παραμύθια εμφανίζονται συχνότερα οι τύποι :

---

²⁸⁸ SbNU όλοι οι τόμοι που περιλαμβάνουν παραμύθια, Kuzman Šapkarev , *Sbornik ot bālgarski narodni umotvorenija*

1350: The loving wife (ένας άντρας για να αποδείξει στους φίλους του πόσο τον λατρεύει η γυναίκα του, βάζει στοίχημα ότι εάν παραστήσει τον νεκρό αυτή δεν θα αντέξει και θα σκοτωθεί από την λύπη της. Οι φίλοι του συμφωνούν και κάνουν κανονικά όλες τις ετοιμασίες για την κηδεία και αφού ο ιερέας τέλεσε την νεκρώσιμο ακολουθία, η γυναίκα πλησιάζει το φέρετρο του άντρα της και του λέει ότι τώρα μπορεί να παντρευτεί τον ξάδερφο του που την φλέρταρε για μήνες²⁸⁹). Ιστορίες με αυτό τον τύπο καταγράφονται από την Ιταλία, τη Γερμανία, τη Γαλλία, την Ιρλανδία, τη Βόρεια Αμερική, την Κίνα και σε έναν μύθο του Αισώπου²⁹⁰.

1358: Trickster Surprises Adulteress and Lover (ένας πονηρός άντρας που φιλοξενείται σε ένα σπίτι, διαπιστώνει ότι η νοικοκυρά του σπιτιού απατάει τον άντρα της και με κόλπο τους αποκαλύπτει. Ο εραστής της γυναίκας ξεφεύγοντας από το σπίτι ολόγυμνος, πέφτει σε λάκκο με λάσπη και γίνεται κατάμαυρος, έτσι όσοι τον συναντούν στον δρόμο τον νομίζουν για τον διάβολο και τον δέρνουν από την τρομάρα τους²⁹¹. Είδαμε ότι αυτό το μοτίβο συναντάται και στην γνωστή ιστορία *Άσεμνοι ιερείς*). Ιστορίες με αυτό τον τύπο καταγράφονται από την Γερμανία, την Ινδία και από αραβικές πηγές.

1360C: Old Hildebrand (ένας άντρας υποπτεύεται ότι η γυναίκα του τον απατάει. Παριστάνει ότι φεύγει για ταξίδι και ζητά από έναν έμπορο να τον κρύψει σε ένα καλάθι και να τον ‘‘πουλήσει’’ στην γυναίκα του. Όταν φτάνουν στο σπίτι του βρίσκει την γυναίκα του με τον ιερέα. Το βράδυ βγαίνει από το καλάθι του και ξυλοφορτώνει τον ιερέα και την γυναίκα του²⁹²). Ιστορίες με αυτό τον τύπο καταγράφονται από την Γερμανία και την Αυστρία.

1365: The obstinate wife (γυναίκα που πηγαίνει συνεχώς κόντρα στον άντρα της και τον ταλαιπωρεί²⁹³). Ιστορίες με αυτό τον τύπο καταγράφονται από την Ιταλία, τη Γερμανία, την Αγγλία, τη Νορβηγία, τη Ρωσία, την Ισπανία, τη Φινλανδία, τη Γαλλία και το Πακιστάν.

1377: An Adulterous Wife Locks Her Husband Out of Doors (άπιστη γυναίκα καταφέρνει με κόλπο να κλειδώσει τον άντρα της έξω από το σπίτι για να διαφύγει ο

---

²⁸⁹ Π.χ. Prestoril se na ymrljal za da izpita žena si (Παρίστανε τον νεκρό για να δοκιμάσει την γυναίκα του) τόμ. 57

²⁹⁰ *Η γυναίκα και ο αγρότης*

²⁹¹ Π.χ. Glypav siromah čovek (Χαζός φτωχός άνθρωπος) τόμ. 45

²⁹² Π.χ. Razvratna ropadija (Απατεώνισσα παπαδιά) τόμ. 48

²⁹³ Π.χ. Pazi Bože ot ženska belja (Φύλαγε Θεέ μου από τον γυναικείο μπελά) τόμ. 2

εραστής της²⁹⁴). Ιστορίες με αυτό τον τύπο καταγράφονται από την Αγγλία, την Ιταλία, την Ινδία και από αραβικές πηγές.

1380: The faithless wife (μία γυναίκα πηγαίνει κάθε μέρα στην εκκλησία και παρακαλάει τον Θεό να πεθάνει ο άντρας της. Ο άντρας της το ανακαλύπτει από μια κουτσομπόλα γειτόνισσα και σκαρώνει ένα κόλπο για να της δώσει ένα μάθημα- σε αυτό το σημείο το κόλπο και η εξέλιξη του διαφέρουν από εκδοχή σε εκδοχή²⁹⁵). Ιστορίες με αυτό τον τύπο καταγράφονται από τη Λατινική Αμερική και από αραβικές πηγές.

1384: The husband hunts for three persons as stupid as his wife (ένας νεόνυμφος διαπιστώνει ότι η γυναίκα του είναι απίστευτα χαζή και συμφωνεί με τα πεθερικά του ότι εάν βρει τρεις ανθρώπους το ίδιο χαζούς με αυτήν δεν θα την παρατήσει. Μετά από εκδρομή τριών ημερών που συναντά απίστευτες καταστάσεις, διαπιστώνει ότι δυστυχώς ο κόσμος είναι γεμάτος από ανθρώπους πιο χαζούς και από την γυναίκα του. Σε κάποιες εκδοχές των τόμων δεν πρόκειται για την γυναίκα του ήρωα αλλά για όλη την οικογένεια του²⁹⁶). Ιστορίες με αυτό τον τύπο καταγράφονται από τη Γερμανία και τη Νορβηγία.

1387: A Woman Draws Beer in the Cellar (αντρόγυνο έχει καλεσμένο και η γυναίκα πηγαίνει να σερβίρει μύρα ή κρασί από το κελάρι. Δοκιμάζει το ποτό να δει αν είναι καλό και κάπως έτσι γεμίζει συνεχώς το ποτήρι της και μεθάει και το κελάρι πλημμυρίζει από το ποτό. Στους τόμους ο καλεσμένος είναι ο μητροπολίτης²⁹⁷). Ιστορίες με αυτό τον τύπο καταγράφονται από τη Γερμανία. Τα χριστιανικά στοιχεία των ιστοριών είναι πάλι συμμετοχή των ηρώων σε τελετές της εκκλησίας και παρουσία ιερέων μέσα στις ιστορίες. Περιοχές από όπου καταγράφηκαν: Prilep 2 εκδοχές, Tetevo, Kamenica, Rahovsko, Bansko 4 εκδοχές, Graovo 5 εκδοχές, Pazardžik 2 εκδοχές, Strandža 2 εκδοχές, Sakar 3 εκδοχές, Ohrid 3 εκδοχές, Botevgrad.

---

²⁹⁴ Π.χ. *Liubov I smetka* (Αγάπη και λογαριασμοί) τόμ. 49

²⁹⁵ Π.χ. *Nevjarna žena* (Ατιμη γυναίκα) τόμ. 62

²⁹⁶ Π.χ. *Dosetlivijat muž* (Ο ατρόμητος άντρας) τόμ. 40

²⁹⁷ Π.χ. *Kalyda se podgotvja da srešta vladikata* (Η Kalyda ετοιμάζεται να υποδεχθεί τον μητροπολίτη) τόμ. 56

*Ανεκδοτολογικές ιστορίες για πονηρούς-τυχερούς*²⁹⁸: Αναφέραμε ήδη ότι οι αριθμοί στον κατάλογο από το 1525-1639 αναφέρονται στον έξυπνο άντρα. Στις ιστορίες των τόμων μοτίβα από αυτήν την υποκατηγορία συνδυάζονται συνήθως με τα μοτίβα της αμέσως επόμενης που είναι το Lucky Accidents 1640-1674 που αναφέρονται σε διάφορες απίστευτες συμπτώσεις που αποβαίνουν θετικές για τους ήρωες, οπότε συμπύσσουμε τις δύο υποκατηγορίες μαζί. Επίσης είδαμε ότι από αυτήν την υποκατηγορία προέρχεται ο τύπος 1635: Eulenspiegel's tricks που παρουσιάζεται ως αυτούσιος στις ιστορίες με τίτλο *Διάφορα κόλπα* και περιλαμβάνεται στη γνωστή ιστορία *Ο υπηρέτης του ιερέα*. Στους τόμους υπάρχουν 44 ιστορίες από αυτήν τη συμπυγμένη υποκατηγορία. Οι τύποι που εμφανίζονται συχνότερα είναι:

1525D: Theft by Distracting Attention (πονηροί κλέβουν αγαθά από ιερέα με το να του αποσπάσουν την προσοχή. Σε αρκετές εκδοχές είναι απλά ένας πλούσιος ή και οι δύο μαζί²⁹⁹). Ιστορίες με αυτό τον τύπο καταγράφονται από τη Γερμανία, την Αυστρία και τη Νορβηγία.

1525J: Thieves Cheated of their Booty (πανέξυπνο αγόρι ξεγελά τους κλέφτες και τους παίρνει την λεία τους³⁰⁰). Ιστορίες με αυτό τον τύπο καταγράφονται από τη Γερμανία, την Αυστρία και τη Νορβηγία.

1525N: The Two Thieves Trick Each Other (δύο πονηροί ή κλέφτες προσπαθούν να ξεγελάσουν ο ένας τον άλλον³⁰¹). Ιστορίες με αυτό τον τύπο καταγράφονται από τη Γερμανία, την Αυστρία και τη Νορβηγία.

1532: The Voice from the Grave (πονηρός παριστάνει τον πεθαμένο στην εκκλησία και τρομάζει τους κλέφτες³⁰²). Ιστορίες με αυτό τον τύπο καταγράφονται από την Ινδία, τη Βόρεια Αφρική και από αραβικές πηγές.

1642: The Good Bargain (αγόρι κάνει γελοίες ανταλλαγές αγαθών, όμως από περίεργες συμπτώσεις του αποβαίνουν κερδοφόρες³⁰³). Ιστορίες με αυτό τον τύπο καταγράφονται από τη Γερμανία και τη Γαλλία.

---

²⁹⁸ SbNU όλοι οι τόμοι που περιλαμβάνουν παραμύθια, Kuzman Šapkarev , *Sbornik ot bālgarski narodni umotvorenija*

²⁹⁹ Π.χ. Trima šejreti na blagoveštenie (Τρεις καλοφαγάδες για προσκύνημα) τόμ. 13

³⁰⁰ Π.χ. Čovek ro-hitār ot svetci I dijavoli (Άνθρωπος πιο πονηρός από αγίους και διαβόλους) τόμ. 62

³⁰¹ Π.χ. Dvaminata slygi (Οι δυο υπηρέτες) τόμ. 49

³⁰² Π.χ. Stavajte märtvi da kolim živi (Σηκωθείτε νεκροί να σφάξουμε τους ζωντανούς) τόμ. 49

³⁰³ Π.χ. Dvama hitreci (Δυο πονηροί) τόμ. 57

1653B: The Brothers in the Tree (αδέρφια που πήγαν για κυνήγι σκαρφαλώνουν σε ένα δέντρο για να βρουν πάλι το δρόμο τους. Κάτω από το δέντρο όμως κατασκηνώνουν ληστές. Από τον μικρότερο αδερφό του πέφτουν τα πτώματα των ζώων και οι ληστές τρομάζουν και φεύγουν, παρατώντας στο δέντρο την λεία τους³⁰⁴). Ιστορίες με αυτό τον τύπο καταγράφονται από τη Γερμανία και την Ολλανδία. Τα χριστιανικά στοιχεία σε αυτές τις ιστορίες είναι είτε ξανά αναφορές σε γιορτές και αργίες είτε αναφορά σε λειτουργίες και τελετές είτε αναφορά σε ιερείς. Περιοχές από όπου καταγράφηκαν: Prilep 2 εκδοχές, Ohrid 7 εκδοχές, Bitolja, Tetevo 2 εκδοχές, Orhan, Belograd, Ferdinansko, Rahovsko, Pijanec, Novi Pazar, Bansko 4 εκδοχές, Graono 6 εκδοχές, Strandža 5 εκδοχές, Blagoevgrad 6 εκδοχές, Sakar 5 εκδοχές.

*Ανεκδοτολογικές ιστορίες για κληρικούς*³⁰⁵: Οι ανεκδοτολογικές ιστορίες για κληρικούς είναι η τελευταία υποκατηγορία που μας ενδιαφέρει από την κατηγορία των ανεκδότων και χιουμοριστικών ιστοριών. Στον κατάλογο είναι το ATU 1725-1849 Jokes about Clergymen and Religious Figures. Αναλυτικά χωρίζεται ως εξής:

The Clergyman is Tricked 1725-1774

Clergyman and Sexton 1775-1799

Other Jokes about Religious Figures 1800-1849

Το πρώτο σκέλος (The Clergyman is Tricked) αναφέρεται σε ιστορίες όπου ο κληρικός ξεγελάστηκε και εξαπατήθηκε είτε από συγγενείς είτε από μικροαπατεώνες είτε απλά από πονηρούς ανθρώπους. Είδαμε ότι εδώ βρίσκεται ο τύπος 1730: The entrapped suitors που περιλαμβάνεται στην ιστορία των άσεμνων ιερέων. Το δεύτερο σκέλος (Clergyman and Sexton) αναφέρεται σε αστείες ιστορίες που συμβαίνουν στον κληρικό μαζί με τον νεωκόρο και το τρίτο (Other Jokes about Religious Figures) γενικά σε αστείες ιστορίες που λαμβάνουν χώρα στην εκκλησία ή διακωμωδούν τελετές και εξομολογήσεις. Στους τόμους υπάρχουν 50 ιστορίες που μπορούν να καταταχθούν σε αυτήν την υποκατηγορία. Είναι περιττό να τονιστούν τα χριστιανικά στοιχεία, αφού η ίδια η υποκατηγορία έχει ως κεντρικό θέμα τους κληρικούς και ιερωμένους. Στον κατάλογο όλες σχεδόν οι ιστορίες καταγράφονται από την Δυτική

³⁰⁴ Π.χ. Za pečalba (Για κέρδος) τόμ. 49

³⁰⁵ SbNU όλοι οι τόμοι που περιλαμβάνουν παραμύθια, Kuzman Šarkarev , *Sbornik ot bālgarski narodni umotvorenija*

Ευρώπη³⁰⁶ και το έντονο αντικληρικό περιεχόμενο τους είναι προφανές για τον λόγο που αναφέραμε ήδη στην εισαγωγή κατά πρώτον- στα τέλη του 17^{ου} αιώνα που αποτέλεσε ιστορικό σταθμό για την ευρεία έκδοση και διάδοση παραμυθιών, είχε αρχίσει να αναφύεται ο Διαφωτισμός που αντιτάσσονταν στο εκκλησιαστικό δόγμα με τον ορθολογισμό, την επιστήμη και την μελέτη των φαινομένων. Συνεπώς οι άνθρωποι του κλήρου, από οποιαδήποτε κλίμακα της ιερατικής ιεραρχίας και αν προέρχονταν, ως συντηρητικοί πρεσβευτές αυτού του δόγματος αποτέλεσαν σημείο επίπληξης και αρνητικής διακωμώδησης μέσα στις ιστορίες.

Σε ένα δεύτερο επίπεδο όμως, εκτός από τον Διαφωτισμό θεωρούμε πως το γενικό ιστορικό πλαίσιο της εποχής πιθανόν να επηρέασε τις συγκεκριμένες ιστορίες. Αρχικά θα αναφέρουμε πως στις ανεκδοτολογικές ιστορίες για κληρικούς, το 60% των ιστοριών που καταγράφονται στους τύπους αφηγούνται ιστορίες για πάστορες (parsons) που ήταν οι ιερείς του προτεσταντικού δόγματος και οι υπόλοιπες αφηγήσεις αφορούν απλούς ιερείς (priests)³⁰⁷. Αυτό το γεγονός μας έκανε να ανατρέξουμε στο ιστορικό πλαίσιο, που ήταν το εξής: μέσα του 17^{ου} αιώνα περίπου (1648) είχε μόλις τελειώσει ο Τριακονταετής πόλεμος³⁰⁸, που είχε ξεκινήσει ως θρησκευτικός πόλεμος μεταξύ των ρωμαιοκαθολικών και προτεσταντικών πολιτειών και κρατών, βέβαια στην πορεία μπλέχτηκαν και πολιτικά συμφέροντα από τις τότε μεγάλες αυτοκρατορίες (κυρίως των Αψβούργων έναντι των Γάλλων)³⁰⁹. Για λίγο καιρό αργότερα συνεχίστηκε και η Αντιμεταρρύθμιση από τους ρωμαιοκαθολικούς³¹⁰. Δεν θα ήταν διόλου απίθανο συνεπώς, μέσα στην γενική αναταραχή και το δύσκολο κλίμα που επικρατούσε από την διαμάχη προτεσταντισμού-ρωμαιοκαθολικισμού, να επηρεάστηκαν οι ιστορίες αυτές δείχνοντας έτσι τις λαϊκές πεποιθήσεις για την κατάσταση. Στην προκειμένη περίπτωση ο ιερέας που πρωταγωνιστεί στις ιστορίες είναι ο ιερέας του αντίπαλου

---

³⁰⁶ Το ATU 1741 καταγράφεται και από αραβικές πηγές

³⁰⁷ Multilingual Folk Tale Database/Aarne-Thompson-Uther Classification of Folk Tales <http://www.mftd.org/index.php?action=atu>

³⁰⁸ Peter H. Wilson, *Europe's Tragedy: A New History of the Thirty Years War*, London: Penguin, 2010, C. V. Wedgwood, *The Thirty Years' War* (Penguin, 1957, 1961), Geoffrey Parker, *The Thirty Years' War* (Routledge Pub.: London, 1997) Tryntje Helfferich, *The Thirty Years War: A Documentary History*, Hackett Publishing Company, Inc.; UK ed. edition (March 15, 2009)

³⁰⁹ Peter H. Wilson, *Europe's Tragedy: A New History of the Thirty Years War*, London: Penguin, 2010, C. V. Wedgwood, *The Thirty Years' War* (Penguin, 1957, 1961), Geoffrey Parker, *The Thirty Years' War* (Routledge Pub.: London, 1997) Tryntje Helfferich, *The Thirty Years War: A Documentary History*, Hackett Publishing Company, Inc.; UK ed. edition (March 15, 2009)

³¹⁰ [Bireley, Robert](#). *The Refashioning of Catholicism, 1450–1700: A Reassessment of the Counter Reformation*, 1999

δόγματος-είτε ρωμαιοκαθολικός είτε προτεστάντης- και έτσι διακωμωδείται και εξευτελίζεται. Παρόλο που στις όποιες μελέτες και εργασίες που υπάρχουν για τα παραμύθια δεν αναφέρεται ένα τέτοιο σημείο, θεωρήσαμε άξιο να το παραθέσουμε ως προβληματισμό. Εξάλλου μεταπηδώντας στον 19^ο αιώνα οι ίδιοι οι αδερφοί Grimm είχαν επηρεαστεί από την πολιτική-κοινωνική κατάσταση της εποχής τους για τις εκδόσεις των *Kinder- und Hausmärchen*³¹¹, οπότε δεν υπάρχει λόγος αυτό να μην επηρέαζε και τους προγενέστερους συλλέκτες παραμυθιών.

Αυτή η αντικληρική εικόνα, όπως παρατηρήσαμε ήδη σε μερικές ιστορίες, δεν ήταν άγνωστη και για την ορθόδοξη παράδοση. Παρόλο που τα επιτεύγματα του Διαφωτισμού άργησαν να διαδοθούν στην Ανατολική Ευρώπη, η αρνητική παρουσίαση των ανθρώπων του κλήρου συνέβαινε σχεδόν ταυτόχρονα με την Δύση. Αυτό το γεγονός μπορεί να αποδοθεί σε τρεις αιτίες³¹²: πρώτον, από κοινωνικής άποψης οι ιερωμένοι των ανώτερων βαθμών αντιμετώπιζονταν από τον απλό λαό ως ακόμα μια μορφή κακής εξουσίας αφού η υψηλή τους θέση τους επέτρεπε κάποια προνόμια έναντι των υπολοίπων. Για την εποχή της οθωμανικής κυριαρχίας κιόλας, που καταγράφονται οι περισσότερες ιστορίες, οι ιερωμένοι αυτών των τάξεων στην Βουλγαρία ήταν σε μεγάλο ποσοστό Έλληνες οπότε εκτός από κοινωνικό το ζήτημα του ανώτατου κλήρου γίνονταν και πατριωτικό. Δεύτερον, από πνευματικής άποψης οι ιερωμένοι των κατώτατων βαθμών δεν είχαν κάποια ιδιαίτερη μόρφωση και εκπαίδευση, προέρχονταν από τις χαμηλότερες κοινωνικές τάξεις-κυρίως όσον αφορά την επαρχία- και παρά την κλήση τους παρέμεναν άνθρωποι με όλες τις αδυναμίες και τα πάθη. Έτσι είναι φυσιολογικό στις ιστορίες να παρουσιάζονται ως ταλαιπωρημένοι οικογενειάρχες, ως πότες ή φιλοχρήματοι, ως κουτοπόνηροι ή τελείως αφελείς. Τρίτον, από ηθικής άποψης πολλές φορές παρατηρούνταν η έντονη ειρωνική αντίθεση μεταξύ των όσων υποτίθεται ότι πρέσβευαν οι ιερωμένοι με βάση την χριστιανική παράδοση και όσων στην πραγματικότητα έπρατταν. Συνεπώς είναι πάλι φυσιολογικό στα πλαίσια της επίπληξης και της διακωμώδησης να παρουσιάζονται μέσα στις ιστορίες ως οι χαμένοι και ξεγελασμένοι στο 70% των περιπτώσεων. Βέβαια και εδώ θα μπορούσε να υπάρχει ακόμα μια βαθύτερη αιτία, η οποία δεν αναφέρεται ευθέως στην έρευνα. Οι αντικληρικές αυτές εικόνες δείχνουν

³¹¹ Βλ. Α μέρος κεφάλαιο ii) Οι πρώτες συλλογές παραμυθιών

³¹² Bǎlgarsko Narodno Tvorčestvo (BNT) v dvanadeset toma, *Redakcionna kalogija prof. M. Arnaudov, I. Byrin, X. Vakarelski, prof. P. Dinekov, D. Osinin*, Tom deseti, Bitovi prikazki i Anekdoti, *Bǎlgarski Pisatel* Σόφια 1963, *Todor Mollov*, *Novelistični Prikazki, Elektronno spisanie LiterNet*, 06.04.2000, № 4

μια αντιμετώπιση που συνάδει αρκετά με τις βογομιλικές πεποιθήσεις. Ο βογομιλισμός ως γνωστόν υπήρξε μια αίρεση που ταλαιπώρησε και την Βυζαντινή αυτοκρατορία και την Βουλγαρία για αρκετούς αιώνες³¹³. Πέραν των θεολογικών και δογματικών πεποιθήσεων που διακήρυττε και που επηρέασαν καταφανέστατα τους βουλγαρικούς θρύλους³¹⁴, όπως θα δούμε και θα αναλύσουμε στο τελευταίο κεφάλαιο, από κοινωνικής πλευράς ο βογομιλισμός απέρριπτε κάθε είδος κοσμικής εξουσίας και έτσι περιφρονούσε την εκκλησιαστική ιεραρχία³¹⁵, αφού βάσιζε το σύστημα του με τις επιταγές της πρώιμης Εκκλησίας που ήταν πιο λιτή και πνευματική³¹⁶. Συνεπώς, εφόσον οι βογομιλικές πεποιθήσεις επηρέασαν τους λαϊκούς θρύλους γιατί να μην επηρέασαν και τα συγκεκριμένα παραμύθια αφού όλα ήταν ένα κοινό μέρος της προφορικής παράδοσης; Βέβαια η έλλειψη προγενέστερων πηγών και καταγραφών των ιστοριών αυτών εμποδίζει την σύγκριση και διασταύρωση με αυτές των τόμων για να φανεί η οποιαδήποτε επιρροή τους. Όμως πάλι θέτουμε αυτήν την θεωρία ως προβληματισμό για μεταγενέστερη και πιο ενδελεχή έρευνα. Στους τόμους σχεδόν οι μισές ιστορίες με κληρικούς καταγράφονται σε μορφή ανεκδότων. Και πλην μερικών περιπτώσεων, οι περισσότερες πάλι δεν μπορούν να αντιστοιχηθούν πλήρως με τους τύπους του καταλόγου. Οι τύποι που εμφανίζονται συχνότερα είναι οι εξής:

1736: The stingy parson (ιστορίες για τσιγκούνηδες ή φιλάργυρους ιερείς και τι παθαίνουν εξαιτίας αυτού του ελαττώματος τους³¹⁷).

1741: Trickster Wives and Maids (ιστορίες για πονηρές συζύγους και κοπέλες που ξεγελάνε τον ιερέα και μπλέκει σε ατυχείς καταστάσεις. Αρκετές φορές στους τόμους συνυπάρχουν με τα μοτίβα από τις ιστορίες για παντρεμένα ζευγάρια³¹⁸).

1750: The Parson's Stupid Wife (ιστορίες για την ανόητη γυναίκα του ιερέα και σε τι περιπέτειες μπλέκει³¹⁹).

---

³¹³ Για τον Βογομιλισμό βλ. D. Angelov, *Bogomilstvoto*, Σόφια 1993, K. Gečeva, *Bogomilstvoto*, Σόφια 2007, D. Angelov., B. Primov, G. Batakiev, "Bogomilstvoto v Bălgarija, Vizantijska I Zapadna Evropa", *Nauka I izkustvo* 1967, ST. Runciman, *The Medieval Manichees*, Cambridge 1947, 69 ff., G. Vasiliev, «Traces of the Bogomil Movement in English.» *Etudes Balkaniques*, 3 (1994)σελ. 85-94., Krăstina Gečeva, *Bogomilstvoto, bibliografija*, Centăr za izkustva Soros Σόφια 1997, Dimitrij Obolenski, *Bogomilite, studija vărhu balkanskoto novomanihejstvo*, Σόφια 1998

³¹⁴ Jordan Ivanov, *Bogomilski knigi I legendi*, 1924, fototipno izdanie BAN 1970

³¹⁵ Βλ. όλα τα παραπάνω από την παραπομπή 304

³¹⁶ Βλ. όλα τα παραπάνω από την παραπομπή 304

³¹⁷ Π.χ. *Ročeniето na edin pop* (Το πάθημα ενός παπά) τόμ. 13

³¹⁸ Π.χ. *Pop izlăgan ot ropadijata si* (Παπάς ξεγελασμένος από την παπαδιά του) τόμ. 1

1807: The Equivocal Confession (ένας άντρας που πηγαίνει να εξομολογηθεί κάνει μια διαφορούμενη εξομολόγηση- χρησιμοποιεί σοφιστείες για να καλύψει τις αμαρτίες του. Ο ιερέας δεν το καταλαβαίνει και τον επαινεί για τις πράξεις του³²⁰).

1810: Jokes about catechism (αστείες ιστορίες σχετικά με κατήχηση και γελοίες απαντήσεις του ιερέα³²¹).

1824: Parody sermon (ιστορίες για τελετές που καταλήγουν σε παρωδία. Στους τόμους αρκετές φορές καταγράφεται μια ιστορία, όπου ο ιερέας δεν ξέρει τι ψέλνουν στην νεκρώσιμη ακολουθία και έτσι δεν επιτρέπει σε κανέναν να παρίσταται όταν γίνεται κηδεία. Οι χωρικοί για να διαπιστώσουν τι συμβαίνει βάζουν έναν άντρα να παριστάνει τον νεκρό. Όταν ο ιερέας μένει μόνος μαζί του στον ναό και αρχίζει να λέει χαζομάρες, ο άντρας σηκώνεται από το φέρετρο και τον τρομάζει με αποτέλεσμα ο ιερέας να τον κοπανήσει στο κεφάλι με ένα μανουάλι και να τον σκοτώσει. Μετά βγαίνει έξω και λέει στους χωρικούς να σιγουρευτούν πρώτα ότι κάποιος πέθανε πριν να τον φέρουν για την ταφή³²²).

Η θεματολογία των υπόλοιπων ιστοριών ποικίλει. Συνηθέστερα περιλαμβάνει κωμικές καταστάσεις που προκαλούνται είτε γιατί ο ιερέας πίνει συνέχεια και δεν μπορεί να ψάλλει σωστά στην λειτουργία ή να γυρίσει σπίτι του είτε τον ξεγελούν και τον κλέβουν τσιγγάνοι είτε φιλοχρήματοι μητροπολίτες χρίζουν οικόσιτα ζώα (κυρίως γαϊδούρια και γουρούνια) ως ιερείς για να λάβουν ένα μεγάλο χρηματικό ποσό από φαρσέρ. Περιοχές από όπου καταγράφηκαν: Ahăr Čelebi 2 εκδοχές, Kazanlāk, Voden, Sofijsko, Prilep 2 εκδοχές, Štip 2 εκδοχές, Ohrid 2 εκδοχές, Tetevo 3 εκδοχές, Kamenica, Belograd, Pijanec, Novi Pazar, Graono 9 εκδοχές, Strandža 4 εκδοχές, Blagoevgrad 9 εκδοχές, Sakar 5 εκδοχές, Botevgrad 2 εκδοχές, Stara Zagora 3 εκδοχές.

---

³¹⁹ Π.χ. Lakoma ropadja (Λαίμαρη παπαδιά) τόμ. 49

³²⁰ Π.χ. Vladikata I slygata my (Ο μητροπολίτης και ο υπηρέτης του) τόμ. 58

³²¹ Π.χ. Seljanite I vladikata (Οι χωρικοί και ο μητροπολίτης) τόμ. 49

³²² Pop mori nedoymrelite (Παπάς ταλαιπωρεί τους απέθαντους) τόμ. 1, 57, 58

IV) Κατάταξη των άπαξ ιστοριών, από ποιες περιοχές προέρχονται

Μέσα στους τόμους υπάρχουν ιστορίες που καταγράφονται μόνον μία και μοναδική φορά. Αυτές άλλες φορές αντιστοιχούν σε τύπους του καταλόγου και άλλες όχι και προέρχονται από όλες τις κατηγορίες παραμυθιών. Αναλυτικά οι ιστορίες:

*Ο άνθρωπος που έφαγε την κόρη του διαβόλου ως μήλο*³²³ (Čoekot što ja iziede kerka my od gjaolot kako jabolko): Ένας άτιμος άνθρωπος σκέφτηκε κάποια στιγμή μήπως να άλλαζε τρόπο ζωής. Ο διάβολος όμως επειδή δεν ήθελε να χάσει την ψυχή του, αφού αν δεν άλλαζε θα κατέληγε στην κόλαση, αποφάσισε να τον ξεγελάσει. Του παρουσιάζεται σαν άνθρωπος μια βροχερή μέρα και του λέει την επόμενη φορά που θα βρέξει, για να μην λερωθούν τα ρούχα του να τα βγάλει. Την αυριανή μέρα πάλι βρέχει και ο άνθρωπος βγάζει τα ρούχα του. Ο διάβολος του τα κλέβει. Ο άνθρωπος ψάχνει τα ρούχα του και βλέπει τον διάβολο μαζί με την κόρη του. Ο διάβολος του λέει ότι αγρίμια του έκλεψαν τα ρούχα και θα πάει να του τα φέρει, αρκεί να κρατήσει σφιχτά το χέρι της κόρης του. Ο άνθρωπος έκανε ότι του είπαν αλλά κρατώντας το χέρι της κοπέλας άρχισε να νιώθει περίεργα και ήθελε να ξεφύγει. Τραβάει το χέρι του και η κοπέλα γίνεται στάχτη. Επιστρέφει ο διάβολος και ρωτά που πήγε η κόρη του. Ο άνθρωπος του λέει ότι έγινε στάχτη. Ο διάβολος την φωνάζει και αυτή του απαντά και εμφανίζεται μπροστά του. Μετά πηγαίνουν όλοι μαζί προς την θάλασσα. Ο άνθρωπος πάλι είναι υποχρεωμένος να κρατά την κοπέλα από το χέρι αλλά επειδή θέλει να ξεφύγει την πνίγει στη θάλασσα. Έρχεται πάλι ο διάβολος και γίνεται η ίδια διαδικασία. Την τρίτη φορά πηγαίνουν σε μια καλύβα. Πάλι ο άνθρωπος θέλει να ξεφύγει και πάει να στραγγαλίσει την κοπέλα και αυτή μεταμορφώνεται σε μήλο. Ο άνθρωπος την τρώει. Έρχεται ξανά ο διάβολος και φωνάζει την κόρη του και όταν αυτή του απαντά ότι βρίσκεται στα σωθικά του ανθρώπου, αφού είχε μεταμορφωθεί σε μήλο και την έφαγε. Ο διάβολος της λέει να μείνει εκεί, γιατί έτσι ο άνθρωπος θα καταστραφεί και από μέσα και από έξω. Στον κατάλογο δεν υπάρχει αντιστοιχία. Καταγράφεται στην περιοχή του Prilep και στον τόμο κατατάσσεται στα παραμύθια για τα δαιμονικά πνεύματα. Υπάρχουν στοιχεία μαγικού παραμυθιού (οι συνεχείς μεταμορφώσεις και επιστροφές της κόρης

---

³²³ SbNU τόμ.1

του διαβόλου), αλλά η κατάληξη της ιστορίας αποτυπώνει την πνευματική διάσταση των θρησκευτικών παραμυθιών.

*Ο Μωυσής και ο φτωχός γέρος*³²⁴ (Moisea I stario siromaf): Ένας φτωχός γεράκος που είναι ξυλοκόπος με δυσκολία βγάζει το ψωμί του. Μια μέρα εκεί που περπατάει στον δρόμο για την πόλη για να πουλήσει τα ξύλα, βλέπει τον Μωυσή που πήγαινε να μιλήσει με τον Θεό. Ο γεράκος παρακαλεί τον Μωυσή να ρωτήσει τον Θεό αν θα πλουτίσει ποτέ. Ο Μωυσής όντως ρωτά τον Θεό και Εκείνος του απαντά ότι ο γεράκος θα πλουτίσει στην άλλη ζωή. Ο Μωυσής μεταφέρει τα λόγια του Θεού στον γεράκο. Ο γεράκος παρακαλεί πάλι τον Μωυσή να ρωτήσει τον Θεό αν γίνεται να πλουτίσει σε αυτήν την ζωή. Ο Μωυσής το λέει στον Θεό και Αυτός συμφωνεί. Ο γεράκος ευχαριστεί τον Θεό και τον Μωυσή και γυρνάει στο σπίτι του. Παίρνει μετά από λίγες μέρες τον κασμά να σκάψει μια τρύπα στον κήπο του. Σκάβοντας ανακαλύπτει μια πορτούλα βαθιά στο έδαφος. Την ανοίγει και βλέπει μέσα κελάρι με χρυσάφι και πολύτιμες πέτρες. Ευχαριστεί πάλι τον Θεό και χτίζει ένα πολυτελές σπίτι. Όποιον περαστικό έβλεπε μετά ο γεράκος, τον καλούσε μέσα για να τον φιλέψει. Μετά από καιρό βλέπει και τον Μωυσή. Τον καλεί και αυτόν και του δίνει να φάει και να πιεί. Ο Μωυσής όμως νηστεύει για να πάει ξανά να μιλήσει με τον Θεό και δεν θέλει να δεχθεί τις προσφορές του γεράκου. Ο γεράκος όμως επιμένει ότι θα προσβληθεί αν δεν το κάνει. Έτσι αναγκαστικά ο Μωυσής τρώει και πίνει. Πριν να φύγει ο Μωυσής, ο γεράκος θέλει να του δώσει χρήματα για να του ξεπληρώσει την βοήθεια που του πρόσφερε. Ο Μωυσής πάλι δεν θέλει να τα δεχτεί αλλά πάλι ο γεράκος του λέει πως θα προσβληθεί. Ο Μωυσής πηγαίνει στον Θεό και κλαίγοντας του διηγείται τι συνέβη. Τον παρακαλά έτσι να ξανακάνει φτωχό τον γεράκο, γιατί τον ανάγκασε να φάει και να πιεί και να δεχθεί χρήματα με το ζόρι. Ο Θεός απάντησε στον Μωυσή ότι την προηγούμενη φορά που ήρθε να παρακαλέσει για την τύχη του γέρου ήταν πεινασμένος και διψασμένος έτσι η δέηση του πέτυχε. Τώρα όμως που ήρθε φαγωμένος και ποτισμένος δεν θα πιάσει. Ο γεράκος μετά όταν πέθανε πήγε στον Παράδεισο γιατί φίλευε και φρόντιζε τους ταλαιπωρημένους οδοιπόρους. Στον κατάλογο δεν υπάρχει αντιστοιχία αν και θα μπορούσε να είναι ATU 779 γιατί η εξέλιξη της ιστορίας παραπέμπει σε θεϊκή ανταπόδοση. Καταγράφεται στην περιοχή του Ahār Čelebijsko και στον τόμο κατατάσσεται στα παραμύθια για εκκλησιαστικά πρόσωπα και συμβάντα.

---

³²⁴SbNU τόμ.1

*Ο άγιος Ηλίας και τα σκυλιά*³²⁵ (Sv. Ilija so rcite): Σε ένα βασίλειο, ο βασιλιάς ήταν υπερβολικά αγαθός και έδινε χάρη σε κάθε κλέφτη και δολοφόνο που του έφερναν να δικάζει. Ο Θεός άκουσε τις προσευχές των υπηκόων του βασιλιά για βοήθεια και έστειλε τον προφήτη Ηλία να συμβουλέψει τον βασιλιά. Ο προφήτης έκανε μια συμφωνία με τον βασιλιά να κυβερνήσει στην θέση του για τρεις μέρες και ο βασιλιάς δέχτηκε. Μόλις έγινε αυτό, ο προφήτης έδωσε διαταγή να μείνουν αφύλαχτα τα θησαυροφυλάκια. Ο βασιλιάς τρελάθηκε μόλις άκουσε την διαταγή, αλλά δεν μπορούσε να αντιδράσει λόγω της συμφωνίας. Οι κλέφτες της χώρας εντωμεταξύ χάρηκαν γιατί θα μπορούσαν να κλέψουν με την ησυχία τους. Μετά ο προφήτης διέταξε έναν υπηρέτη να του φωνάξει ένα τσοπανόσκυλο με τέσσερα μάτια³²⁶. Το τσοπανόσκυλο παρουσιάστηκε μπροστά στον προφήτη και ο προφήτης του είπε να μαζευτούν όλα τα σκυλιά της χώρας και να φυλάνε τα θησαυροφυλάκια για τρεις μέρες, χωρίς να φάνε ούτε μια μπουκιά ψωμί και αν δούνε κάποιον κλέφτη να τον κομματιάζουν. Μετά τις τρεις μέρες οι μισοί κλέφτες που δοκίμασαν να κλέψουν είχαν κομματιαστεί και οι άλλοι μισοί μαθαίνοντας αυτά τα μαντάτα τρόμαξαν και έφυγαν από την χώρα. Ο προφήτης έδωσε πίσω στον βασιλιά τον θρόνο του και εξαφανίστηκε από μπροστά του. Ο βασιλιάς έτσι κατάλαβε ότι ο προφήτης ήταν σταλμένος από τον Θεό και έτσι μετά κυβερνούσε με φρόνηση. Στον κατάλογο δεν υπάρχει αντιστοιχία. Καταγράφεται από την περιοχή του Prilep και στον τόμο κατατάσσεται στα παραμύθια για εκκλησιαστικά πρόσωπα και συμβάντα.

*Ο έμπορος και ο άγιος*³²⁷ (Tärgoveco so sveteco): Ένας έμπορος πήρε ένα αγόρι ως παραγιό. Όμως μετά από μερικούς μήνες το εμπόρευμα του έγινε στάχτη και δεν μπορούσε άλλο να το κρατήσει και το πούλησε σε έναν κτηνοτρόφο. Μετά από μερικούς μήνες όμως το ποτάμι ξεχείλισε και παρέσυρε τα πρόβατα. Ο κτηνοτρόφος δεν μπορούσε άλλο να το κρατήσει και το πούλησε σε έναν μπακάλη. Μετά από μερικούς μήνες όμως έγινε σεισμός και άνοιξε μια τρύπα και έπεσε το μπακάλικο. Ο μπακάλης δεν μπορούσε να το κρατήσει άλλο και το πούλησε σε έναν ιερέα. Το αγόρι είπε στον ιερέα ότι θέλει μόνο να τον αφήνει να φεύγει για το απόγευμα του

---

³²⁵ SbNU τόμ.1

³²⁶ Πρόκειται για τα σκυλιά που έχουν δυο κηλίδες πάνω από τα μάτια τους, ανάλογα με τα χρώματα που έχουν. Στην τοπική διάλεκτο της περιοχής αυτά τα σκυλιά λέγονται pes- pec, πληθ. rcite. Πιστεύονταν ότι αυτά τα σκυλιά μπορούσαν να βλέπουν τους βρικόλακες βλ. Ivanička Georgieva, *Bälgarska narodna mitologija*, κεφ. 4 σελ. 177-187

³²⁷ SbNU τόμ.1

Σαββάτου. Ο ιερέας συμφώνησε. Μετά από κάμποσο καιρό ο ιερέας ήταν περίεργος να δει που πήγαινε το αγόρι, έτσι το ακολούθησε. Το αγόρι σκαρφάλωσε σε ένα βουνό, που ο ιερέας δεν είχε ξαναδεί στην ζωή του, και βρέθηκε σε μια ερειπωμένη εκκλησία στην πλαγιά του βουνού. Μετά από αυτό ήρθαν και άλλα δυο αγόρια και άρχισαν και τα τρία μαζί να προσεύχονται στην ερειπωμένη εκκλησία και ως και τα δέντρα έγειραν κατανυκτικά. Ο ιερέας θαμπώθηκε και συμπέρανε ότι το αγόρι ήταν άγιος. Όταν τελείωσαν την προσευχή τα αγόρια έφυγαν και ο ιερέας δεν τα πρόλαβε γιατί είχε αποκοιμηθεί. Ο ιερέας όμως δεν θυμόταν τον δρόμο για να γυρίσει πίσω και περιπλανιόταν στο βουνό για αρκετή ώρα, έτσι δίψασε και πείνασε. Τον βρήκε όμως ένας βοσκός και τον περιποιήθηκε. Αφού ο ιερέας του διηγήθηκε πως βρέθηκε εκεί, ο βοσκός τον συμβούλεψε να μείνει μέχρι το άλλο Σάββατο μαζί του και να μην αποκοιμηθεί πάλι για να μπορέσει να ακολουθήσει πίσω το αγόρι. Έτσι και έγινε. Όταν επέστρεψαν στο σπίτι, ο ιερέας είπε στο αγόρι ότι δεν χρειάζεται πλέον να τον υπηρετεί. Το αγόρι συμπέρανε πως ο ιερέας κατάλαβε την αγιοσύνη του. Πήγε λοιπόν και αφού έστρωσε το κρεβάτι να ξαπλώσει στο δωμάτιο του, ξάπλωσε και πέθανε. Στον κατάλογο δεν υπάρχει αντιστοιχία. Στον τόμο καταγράφεται πάλι από την περιοχή του Prilep και κατατάσσεται στα παραμύθια για εκκλησιαστικά πρόσωπα και συμβάντα.

Ο φτωχός και ο προφήτης Ηλίας με το γαϊδουράκι ³²⁸(Siromaiot I sv.IIia so magarenceto): Ένας φτωχός ξυλοκόπος συναντά μια μέρα στον δρόμο τον προφήτη Ηλία και τον παρακαλεί να ζητήσει για χάρη του από τον Θεό να του δώσει ένα γαϊδουράκι για να μπορεί να κουβαλά τα ξύλα από το βουνό. Ο προφήτης πηγαίνει και το ζητά από τον Θεό και Αυτός του λέει να προσευχηθεί ο ξυλοκόπος να δοθούν από δυο γαϊδουράκια στον γείτονα του, ώστε να του δώσει εκείνος το ένα. Ο προφήτης πηγαίνει και το λέει αυτό στον ξυλοκόπο και ο ξυλοκόπος δυσανασχετεί γιατί ο γείτονας του είναι ήδη αρκετά πλούσιος και συχνά εύχονταν για αυτόν να τα χάσει όλα. Ο προφήτης μόλις το ακούει αυτό λέει στον ξυλοκόπο ότι με τέτοια σκέψη όχι μόνο δεν θα πάρει αυτό που ζήτησε, αλλά δεν θα δει και τον παράδεισο όταν πεθάνει. Στον κατάλογο δεν υπάρχει αντιστοιχία. Παρουσιάζεται το ζήτημα της ανθρώπινης ζήλιας και της κατάρας για συμφορά του άλλου. Στον κατάλογο τύπος με

---

³²⁸ SbNU τόμ.2

αυτό το πολύ γενικό πλαίσιο είναι το ATU1331- The Covetous and the Envious³²⁹. Απομακρύνεται όμως αρκετά από την ιστορία μας. Στον τόμο καταγράφεται από την περιοχή του Prilep και κατατάσσεται στα παραμύθια για εκκλησιαστικά πρόσωπα και συμβάντα.

*Η γυναίκα που παρακαλούσε τον Θεό να της δώσει αρσενικό παιδί*³³⁰ (Ženata što se moleše Bogy da I dade maško dete): Μια γυναίκα παρακαλούσε συνέχεια τον Θεό να της δώσει αγόρι και αν γίνει, όταν κλείσει τα επτά του χρόνια θα το αφιερώσει στην εκκλησία. Ο Θεός εισάκουσε την προσευχή της και η γυναίκα, αφού χήρεψε μετά την γέννα, όντως μεγάλωσε το παιδί και στα επτά του χρόνια το πήγε στην εκκλησία και το έδωσε σαν μαθητή σε έναν άγιο άνθρωπο. Πέρασαν μερικά χρόνια και ο άγιος με τον μαθητή του πήγαν επίσκεψη σε έναν άλλο άνθρωπο που προσπαθούσε να ζει σαν άγιος. Μιλούσαν οι δυο άγιοι και κάποια στιγμή λέει ο ένας στο παιδί να πάρει την μεγάλη κοτρόνα που ήταν στη μέση της αυλής και εμπόδιζε και να την πετάξει. Το παιδί σήκωσε την κοτρόνα με το ένα χέρι και την πέταξε άνετα ψηλά στον ουρανό. Οι δυο άγιοι τρόμαξαν από την δύναμη του παιδιού. Όταν γύρισε στο σπίτι ο δάσκαλος άγιος με το παιδί, του είπε να ζητήσει από τον Θεό ό,τι θέλει. Το παιδί ζήτησε χρήματα για την μητέρα του γιατί ήταν πάμπτωχη και χήρα. Έτσι άρχισαν να πέφτουν νομίσματα από τον ουρανό στο κεφάλι του παιδιού. Ο δάσκαλος του, τα μάζευε στην ποδιά του και τα καταχώνιαζε. Είδε όμως ένα άλλο παιδάκι τα χρήματα να πέφτουν στο κεφάλι του μαθητή και έτρεξε να πει στην μάνα του ότι λεφτά πέφτουν στο κεφάλι του γιου της. Η χήρα μάνα τρόμαξε ότι ο γιος της έχει χτυπήσει και έτρεξε εκεί. Αφού την είδε ο δάσκαλος της είπε ότι το παιδί είναι καλά και της έδωσε τα χρήματα που είχε μαζέψει στην ποδιά του για να βιοποριστούν αυτή και ο γιος της. Στον κατάλογο δεν υπάρχει αντιστοιχία. Στον τόμο καταγράφεται από την περιοχή του Prilep και κατατάσσεται στα παραμύθια για εκκλησιαστικά πρόσωπα και συμβάντα.

*Ένας άνθρωπος υπέγραψε με τον διάβολο να πλουτίσει*³³¹ (Eden covek se potpišal pot għaola da se obogatit): Ένας άπορος συνεχώς παραπονιόταν για την μοίρα του. Τον άκουσε ο διάβολος και παρουσιάζεται μπροστά του. Ο άπορος τον παρακαλεί να

³²⁹ Σε έναν άνθρωπο δίνεται η δυνατότητα να κάνει μια ευχή και του υπενθυμίζουν πως ότι ευχηθεί θα το λάβει εις διπλούν και ο γείτονας του. Εύχεται λοιπόν να χάσει ένα μάτι, έτσι ώστε ο γείτονας να τυφλωθεί.

³³⁰ SbNU τόμ.3

³³¹ SbNU τόμ.4

τον βοηθήσει να πλουτίσει και ο διάβολος συμφωνεί και του λέει να υπογράψουν συμβόλαιο ότι θα γίνει δικός του και να του δώσει ένα χτύπημα να του κάνει σημάδι για να τον αναγνωρίζει. Ο άπορος υπέγραψε και ο διάβολος τον πλούτισε σε τρία Σάββατα. Μια Κυριακή ο πρώην άπορος ήθελε να πάει στην λειτουργία, αλλά του παρουσιάστηκε πάλι ο διάβολος και του είπε ότι είναι δικός του και δεν γίνεται να μπει μέσα. Ο άνθρωπος τότε πήγε σε ένα ξέφωτο, πήρε κρασιά και ρακές και φώναξε κόσμο και άρχισαν να πίνουν. Από το πολύ πιτό όμως η κατάσταση άρχισε να οξύνεται και οι μεθυσμένοι άρχισαν να παλεύουν. Μέσα στην πάλη ένας σκοτώθηκε, έτσι τους συνέλαβαν και τους φυλάκισαν και ετοιμάζονταν να τους δικάσουν. Ο διάβολος παρουσιάστηκε πάλι μπροστά στον άνθρωπο και αυτός τον παρακάλεσε να τον βοηθήσει να ξεφύγει. Ο διάβολος το έκανε. Μόλις γλίτωσε από την φυλακή, ο άνθρωπος έκανε πάρα πολλά εγκλήματα για καιρό και τελικά τον συνέλαβαν πάλι και τον καταδίκασαν να κρεμαστεί. Ο διάβολος πάλι παρουσιάστηκε μπροστά του και ο άνθρωπος τον παρακάλεσε ξανά να τον βοηθήσει να γλιτώσει. Ο διάβολος του είπε να ανέβει στους ώμους του για να ξεπεράσει το μάκρος της θηλιάς, αλλά τον ξεγέλασε και τελευταία στιγμή τον άφησε να πέσει, έτσι ο άνθρωπος κρεμάστηκε. Στον κατάλογο δεν υπάρχει αντιστοιχία. Θα μπορούσε να μπει στις *ιστορίες για τον διάβολο*. Υπάρχουν πολλά μοτίβα που αναφέρονται σε συμφωνίες ανθρώπων με τον διάβολο, όμως είναι διάσπαρτα στους τύπους αυτής της κατηγορίας, οπότε δεν μπορούμε να σιγουρευτούμε για κάποια αντιστοιχία. Στον τόμο καταγράφεται από την περιοχή του Priler και κατατάσσεται στα παραμύθια για δαιμονικά πνεύματα.

*Αγία Τετάρτη*³³² (Sv.Sreda. Η συγκεκριμένη ιστορία είναι καταγραμμένη σε μία διάλεκτο, στην οποία υπάρχουν αρκετές άγνωστες λέξεις, οπότε θα αναφέρουμε το γενικό νόημα.): Μια γυναίκα είχε αρκετή δουλειά στο νοικοκυριό και δεν προλάβαινε να τελειώσει. Της χτυπά την πόρτα μια γυναίκα και της λέει ότι θα την βοηθήσει. Πέρασε η ώρα και βράδιασε. Κάποια στιγμή της λέει να βράσουν κάτι. Όμως η γυναίκα είχε ξεχάσει την χύτρα της στους γείτονες. Μόλις την είδαν οι γείτονες και την ρώτησαν τι κάνει τέτοια ώρα στο σπίτι τους, αυτή τους εξήγησε και οι γείτονες τρομαγμένοι της είπαν ότι αυτή είναι η αγία (Μεγάλη) Τετάρτη και να μην γυρίσει στο σπίτι γιατί με την χύτρα που θα βράσει στο νερό θα της κάψει τα παιδιά. Η γυναίκα έτσι διανυκτέρευσε στους γείτονες και την άλλη μέρα βρήκε το σπίτι όπως το είχε αφήσει και δεν ξαναέκανε δουλειές την αγία (Μεγάλη) Τετάρτη.

---

³³² SbNU τόμ.4

Στον κατάλογο είναι το ATU 779J-Breaking the Sabbath. Καταγράφονται ιστορίες από εβραϊκές πηγές για τιμωρίες ανθρώπων σχετικά με παράβαση που έκαναν για το Σάββατο, αλλά και ιστορίες από την Ανατολική Ευρώπη για παραβάσεις σε χρονικές περιόδους που θεωρούνται ταμπού. Στον τόμο καταγράφεται από την περιοχή του Voden και κατατάσσεται στα παραμύθια για εκκλησιαστικά πρόσωπα και συμβάντα.

*Ο μητροπολίτης και ο χοιροτρόφος*³³³ (Vladikata I svinaryt): Ένας χοιροτρόφος έστειλε τον γιο του σε έναν μακρινό τόπο να πάει σχολείο. Πέρασαν αρκετά χρόνια και ο γιος γύρισε πίσω. Κάποια στιγμή τους επισκέφτηκε ο μητροπολίτης με τον διάκονο του. Ο πατέρας ζήτησε από τον μητροπολίτη να ρωτήσει τον γιο του διάφορα, για να διαπιστώσει εάν έμαθε τίποτα τόσα χρόνια που πήγαινε σχολείο. Ο μητροπολίτης ρωτάει τον γιο:

-Τι θα πει ‘‘τας τας’’; Ο γιος δεν ήξερε να απαντήσει. Ο μητροπολίτης γυρνάει στον διάκονο και αυτός του απαντάει ότι θα πει ‘‘τας εσπερινάς’’. Μετά ξαναρωτάει τον γιο:

-Τι θα πει ‘‘τινκλιρι τινκλιρι’’; Πάλι ο γιος δεν ήξερε τι να απαντήσει. Ο διάκονος απαντάει ότι σημαίνει ‘‘την κληρονομίαν σου’’. Ο μητροπολίτης έτσι λέει στον πατέρα ότι τζάμπα τον έστειλε τον γιο του στο σχολείο γιατί δε έμαθε τίποτα. Περνάει λίγος καιρός και έρχεται γράμμα στον μητροπολίτη από τον πατριάρχη. Ο μητροπολίτης όμως δεν ήξερε να το διαβάσει γιατί ήταν γραμμένο στα ελληνικά. Το έστειλε λοιπόν στον γιο του χοιροβοσκού για να του το μεταφράσει, αφού αυτός είχε πάει σχολείο. Ο γιος απάντησε ότι στο γράμμα γράφει πως ο πατριάρχης είναι άρρωστος και θέλει να του στείλει τρεις οκάδες βατράχια να τα βράσει, να πει τον ζωμό να γίνει καλά. Το γράμμα στην πραγματικότητα όμως έλεγε πως ήθελε τρεις οκάδες ψάρια. Έστειλε λοιπόν ο μητροπολίτης στον πατριάρχη τρεις οκάδες βατράχια και ο πατριάρχης τρελάθηκε. Έγινε καλά όπως και να έχει και πήγε να επισκεφτεί τον μητροπολίτη να λυθεί η απορία που είχε για τα βατράχια. Όταν φτάνει και του εξηγεί, ο μητροπολίτης βιάστηκε να δικαιολογηθεί ότι φταίει αυτός που του μετέφρασε το γράμμα. Έτσι ο πατριάρχης έστειλε να φωνάξουν τον γιο του χοιροβοσκού. Ο γιος απάντησε ότι ήξερε πολύ καλά τι έλεγε το γράμμα αλλά επίτηδες το μετέφρασε λάθος για να φέρει εδώ τον πατριάρχη και να του κάνει δυο ερωτήσεις. Ο πατριάρχης του είπε να τον ρωτήσει.

---

³³³ SbNU τόμ.4

-Τι σημαίνει ‘τας τας’; Ο πατριάρχης δεν ήξερε να απαντήσει.

-Τι σημαίνει ‘τινκλιρι τινκλιρι’; Πάλι ο πατριάρχης δεν ήξερε να απαντήσει. Τότε ο γιος του χοιροβοσκού του είπε τι είχε γίνει με τον μητροπολίτη και πως με αυτές τις ερωτήσεις τον παρουσίασε σαν άχρηστο στον πατέρα του. Ο πατριάρχης εκνευρίστηκε και κήρυξε σε αργία τον μητροπολίτη που έκανε τον έξυπνο και τον γιο του χοιροβοσκού τον πήρε μαζί του στην Πόλη να τον έχει ως γραμματικό. Στον κατάλογο πιθανόν να μπορεί να καταταχθεί στο ATU 1832-Boy answers the priest. Ο τύπος στον κατάλογο βέβαια διαφέρει γιατί αφορά διένεξη πάστορα και νεαρού για μια κασίκια, αλλά η μορφή της στιχομυθίας είναι η ίδια. Ιστορίες με παρόμοιους τύπους καταγράφονται από την Κεντρική Ευρώπη. Βλέπουμε μια έμμεση σύγκρουση με τον μητροπολίτη, που όπως προαναφέραμε παρουσιάζεται σαν μια μορφή κακής εξουσίας. Στον τόμο καταγράφεται από την περιοχή του Voden και κατατάσσεται στα παραμύθια για την καθημερινή ζωή.

*Για τον σκαντζόχοιρο, τον ιερέα, την αρκούδα και την αλεπού*³³⁴ (Za eža, pora, mečka i lisica): Ο σκαντζόχοιρος και το αρκουδάκι έπαιζαν μαζί, όμως το αρκουδάκι έπεσε και σκοτώθηκε και η μάνα του η αρκούδα άρχισε να κυνηγάει τον σκαντζόχοιρο. Ο σκαντζόχοιρος χώθηκε σε μια τρύπα. Η αρκούδα είδε δίπλα σε ένα χωράφι να οργώνει ένας ιερέας και του είπε ότι αν καταφέρει να βγάλει τον σκαντζόχοιρο από την τρύπα, θα του δώσει ένα πιθάρι μέλι. Όμως μετά η αρκούδα δεν κράτησε την υπόσχεση της. Ο ιερέας πήγε στο ποτάμι να πιει νερό και είδε την αλεπού. Αυτή του είπε ότι θα ξεγελάσει την αρκούδα, αλλά θα της φέρει ως αντάλλαγμα μια κότα με τα κλωσσόπουλα της. Η αλεπού ξεγέλασε την αρκούδα και την ανάγκασε να σκύψει και ο ιερέας με το δρεπάνι την αποκεφάλισε. Μετά ο ιερέας αντί να φέρει την κότα στην αλεπού, την έπιασε και την έπνιξε. Έγδαρε και την αλεπού και την αρκούδα και πήγε τα δέρματα στην γυναίκα του να τα κάνει γούνες. Προφανώς πρόκειται για ένα παραμύθι με ζώα (εκεί κατατάσσεται στον τόμο) αλλά στον κατάλογο δεν υπάρχει αντιστοιχία, αν και υπάρχει υποκατηγορία για διενέξεις αγρίων ζώων με ανθρώπους³³⁵. Γενικώς πάντως ιστορίες με παρόμοιες εξελίξεις στην υπόθεσή (τον άνθρωπο να σκοτώνει στο τέλος όλα τα ζώα) είναι αρκετά γνωστές σε όλο τον ευρωπαϊκό χώρο. Στον τόμο καταγράφεται από την περιοχή του Råsen.

³³⁴ SbNU τόμ.6

³³⁵ 150-199: Wild Animals and Humans

*Ένας φτωχός και η γιαγιά Μάρτης*³³⁶ (Edin siromah I baba Marta): Ένας φτωχός αποφάσισε μια μέρα να τιμάει την γιαγιά Μάρτη όπως και τους υπόλοιπους αγίους, να της ανάβει δηλαδή κερί και να στρώνει τραπέζι. Του εμφανίζεται λοιπόν η ίδια η γιαγιά Μάρτης και του λέει πως για την τιμή που της έκανε θα τον βοηθήσει να πλουτίσει. Τον συμβούλεψε για αρκετό καιρό τι σοδειές να κάνει και μόλις έφτανε ο μήνας της, άλλαξε τον καιρό για να ωφελείται ο φτωχός. Έτσι ο φτωχός πλούτισε. Η τύχη του φτωχού όμως δυσαρεστήθηκε από αυτήν την εξέλιξη, γιατί υποτίθεται ότι έπρεπε να παραμείνει φτωχός και άρχισε να εξαπολύει δάκο και έντομα για να του καταστρέφουν τις σοδειές. Πάλι η γιαγιά Μάρτης συμβούλεψε τον φτωχό να κάνει αμπέλι, έτσι η τύχη του θα εμφανιστεί σαν λαγός εκεί μέσα και θα μπορέσει να την πιάσει. Ο φτωχός ακολούθησε πάλι τις συμβουλές και πράγματι είδε την τύχη του σαν λαγός να ξεπετάγεται μέσα από τον αμπελώνα. Έπιασε τον λαγό, τον έβαλε μέσα σε ένα τσουβάλι και άρχισε να τον βαράει με ξύλο. Ο λαγός δεν άντεξε τον ξυλοδαρμό και είπε στον φτωχό πως θα τον αφήσει τελικά να γίνει πλούσιος. Στον κατάλογο μοτίβα σχετικά με την αλλαγή της τύχης και την φυλάκιση της είναι στο ATU 735A: Bad Luck Imprisoned, με ιστορίες τέτοιων τύπων να καταγράφονται πάλι από την Κεντρική Ευρώπη. Εδώ όμως αναφέρεται σε δυο αδέρφια, έναν φτωχό και έναν πλούσιο και οι συμβουλές δίνονται από την τύχη του πλούσιου αδερφού στον φτωχό. Καταγράφεται από την περιοχή του Sofijsko και κατατάσσεται στα παραμύθια για δαιμονικά πνεύματα. Γενικά υπάρχουν αρκετά παραμύθια για την αποκαλούμενη «γιαγιά Μάρτη», αυτό όμως είναι το μοναδικό που έχει χριστιανικά στοιχεία.

Χωρίς τίτλο³³⁷: Ζούσε κάποτε ένας ιερέας στην Θεσσαλονίκη. Μια μέρα πέθανε ένας φτωχός και η χήρα γυναίκα του δεν είχε λεφτά για να τον κηδέψει. Έκλαιγε και προσεύχονταν στον Θεό τι να κάνει. Την επόμενη μέρα βρίσκει στην πόρτα της ένα πουγκί νομίσματα. Πηγαίνει λοιπόν στον ιερέα και του δίνει τέσσερα χρυσά νομίσματα για να κηδέψει τον άντρα της. Ο ιερέας βλέποντας τα νομίσματα την ρώτησε που τα βρήκε και αυτή του απάντησε ότι της τα έστειλε ο Θεός. Το ίδιο βράδυ ο ιερέας πήγε στο κοπάδι του, έσφαξε έναν τράγο, τον έγδαρε και φόρεσε το δέρμα του με τα κέρατα για να παραστήσει τον διάβολο. Πήγε στο σπίτι της χήρας και της είπε να του δώσει τα χρήματα που της έστειλε ο Θεός. Αυτή κατατρομαγμένη,

---

³³⁶ SbNU τόμ.7

³³⁷ SbNU τόμ.7

τον πέρασε για τον διάβολο και του έδωσε το πουγκί. Γύρισε ο ιερέας στο σπίτι του και φώναξε την γυναίκα του να της δείξει τα χρήματα. Όμως διαπίστωσε πως ότι και αν έκαναν με την γυναίκα του, δεν μπορούσε να βγάλει το τραγίσιο δέρμα από πάνω του. Οι άνθρωποι την επόμενη μέρα, όταν είδαν ότι δεν ήρθε ο ιερέας για την λειτουργία απόρησαν και πήγαν να τον ψάξουν. Τον βρήκαν να κρύβεται στο κελάρι. Η γυναίκα του τους εξήγησε τι έγινε και αυτοί τον ανέβασαν σε ένα κάρο και τον παρέλασαν στην πόλη για να συγχωρεθεί. Μετά επέστρεψε το πουγκί στην χήρα και μόνο τότε κατάφερε να βγάλει από πάνω του το δέρμα του τράγου. Στον κατάλογο είναι το ATU 831: The Dishonest Priest. Η μόνη λεπτομέρεια που αλλάζει στην ιστορία είναι ότι δεν αναφέρεται σε χήρα, αλλά σε φτωχό χωρικό. Ιστορίες με αυτόν τον τύπο καταγράφονται από αγγλοσαξωνικές χώρες και από την Ινδία. Καταγράφεται από την περιοχή της Dyrnīca και κατατάσσεται στα παραμύθια για την καθημερινή ζωή, παρά την ολοφάνερη θεική παρέμβαση για την τιμωρία του άτιμου ιερέα.

*Γάτος, αλεπού, γουρούνι, αρκούδα, λύκος και καλόγερος*³³⁸ (Kotarakä, Iesica, svinja, mečka, vällkä I kalygere): Μια φορά μια αλεπού παντρεύτηκε έναν γάτο. Το γουρούνι, η αρκούδα και ο λύκος πήγαν να την επισκεφθούν και να δουν τον σύζυγο της. Η αλεπού τους περιέγραψε τον γάτο σαν τρομερό θηρίο και την επόμενη φορά που θα έρθουν καλό θα ήταν να φέρουν και δώρα για να μην τους ορμήσει. Την επόμενη φορά, το γουρούνι έφερε λίπος, η αρκούδα μέλι και ο λύκος ένα προβατάκι. Ο γάτος εκείνη την ώρα καθάριζε τον λαιμό του από τριχόμπαλες και τα ζώα τρόμαξαν γιατί νόμιζαν ότι ετοιμάζονταν να τους επιτεθεί. Ο λύκος και η αρκούδα σκαρφάλωσαν σε ένα δέντρο και το γουρούνι κρύφτηκε σε μια τρύπα. Από την άκρη της τρύπας ξεπρόβαλλε μόνο το αυτί του γουρουνιού και ο γάτος νομίζοντας ότι είναι ποντίκι, όρμησε να το πιάσει. Το γουρούνι έσκουξε και ο λύκος και η αρκούδα από την τρομάρα τους έπεσαν από το δέντρο και σκοτώθηκαν. Μετά η αλεπού τους έφαγε. Μια άλλη μέρα πέρναγε ένας καλόγερος φορτωμένος με φαγητά για να τα πάει στην μονή. Η αλεπού τα λιμπίστηκε και σκέφτηκε να τον ξεγελάσει. Πλησιάζει τον καλόγερο και του λέει να κοιτάξει πάνω στο δέντρο. Εκείνη την ώρα ο γάτος ένιβε το πρόσωπο του με τις πατούσες του, όπως κάνουν οι γάτοι. Ο καλόγερος ρώτησε την αλεπού τι κάνει ο γάτος και αυτή του απάντησε ότι προσεύχεται στον Θεό να ρίξει κεραυνό στους καλόγερους. Ο καλόγερος τρόμαξε και έτρεξε να

---

³³⁸ SbNU τόμ.8

προφυλαχθεί και παράτησε όλα τα φαγητά. Η αλεπού τα πήρε και έτρωγαν για αρκετό καιρό μαζί με τον γάτο. Στον κατάλογο είναι το ATU 103A: The Cat as She-fox's Husband. Ιστορίες με αυτόν τον τύπο καταγράφονται από τη Ρωσία, τη Λιθουανία, τη Φινλανδία, την Πολωνία και τη Γερμανία. Παραλλάσσονται τα ζώα που τρομάζουν από τον γάτο και δεν υπάρχει καλόγερος. Καταγράφεται από την περιοχή του Ahār Čelebijsko και είναι παραμύθι για ζώα.

*Ο γάτος που παρίστανε τον καλόγερο*³³⁹ (Mačorot što se stori kalyger): Σε ένα αρχοντικό σπίτι, τα ποντίκια έμαθαν να είναι προσεκτικά και ο γάτος του σπιτιού δεν μπορούσε πλέον να τα πιάσει. Σκέφτηκε έτσι να κάνει μια πονηριά. Άρχισε κάθε μέρα να κάνει μετάνοιες και να προσεύχεται στον Θεό να τον συγχωρέσει. Τα ποντίκια απόρησαν και το πιο γενναίο βγήκε να τον ρωτήσει τι έπαθε. Ο γάτος απάντησε ότι έχει μετανιώσει για όλα αυτά τα χρόνια που σκότωνε και έτρωγε ποντίκια και ζητά τώρα συγχώρεση από τον Θεό και σκέφτεται πολύ σοβαρά να μονάσει. Το ποντίκι γύρισε πίσω και είπε στα υπόλοιπα τι συμβαίνει. Το πιο γέρικο όμως τα συμβούλεψε να μην εμπιστεύονται τον γάτο. Πέρασε κάμποσος καιρός και ο γάτος όλο και αδυνάτιζε από την νηστεία και τα ποντίκια άρχισαν σοβαρά να τον πιστεύουν. Τελικά και το γέρικο ποντίκι πείστηκε και πήγαν όλα να δουν τον γάτο. Ο γάτος τους είπε ότι μόνασε και χρίστηκε καλόγερος πια. Τα ποντίκια ζήτησαν τότε να τα ευλογήσει. Ο γάτος τους είπε να έρχονται ένα-ένα μέσα στο δωμάτιο και θα τα ευλογεί. Και κάθε φορά που έμπαινε μέσα ένα ποντίκι, το έτρωγε. Στον κατάλογο είναι ATU 113B: The Cat as Sham Holy Man. Η ιστορία είναι ακριβώς η ίδια. Η συγκεκριμένη ιστορία προέρχεται από τους μύθους του Αισώπου και καταγράφεται και στην Παλαιστίνη, τη Ρουμανία και το Θιβέτ. Στον τόμο καταγράφεται από την περιοχή του Prilep.

*Διάβολος σε τζαμί*³⁴⁰ (Djavori vā džamija): Σε ένα χωριό έβγαιναν από ένα τζαμί διάβολοι-τζίνι- κάθε βράδυ και όλοι φοβούνταν να περάσουν από εκεί. Ένας ταξιδιώτης όμως, χριστιανός, δεν φοβήθηκε και σκέφτηκε να περάσει το βράδυ στο προαύλιο του τζαμιού. Βγήκαν οι διάβολοι και άρχισαν να του πετάν κομμάτια από την σκεπή αλλά ο ταξιδιώτης μόνο έτρωγε, έπινε και δεν έδινε σημασία. Μετά κατέβηκαν κάτω και άρχισαν να τον κοπανάνε στο κεφάλι αλλά αυτός και πάλι δεν έδωσε σημασία. Σε αυτό το σημείο γίνεται μια στιχομυθία μεταξύ των διαβόλων και

³³⁹ SbNU τόμ.8

³⁴⁰ SbNU τόμ.9

του ταξιδιώτη που δεν μπορούμε να την καταγράψουμε ακριβώς γιατί το κείμενο είναι σε διάλεκτο και υπάρχουν άγνωστες λέξεις. Το αποτέλεσμα πάντως ήταν οι διάβολοι να σκάσουν από το κακό τους και να μην εμφανιστούν ξανά στο τζαμί. Στον κατάλογο δεν υπάρχει αντιστοιχία αν και θα μπορούσε να είναι στα παραμύθια για τέρας, γίγαντα, διάβολο. Καταγράφεται από την περιοχή του Ahār Čelebijsko και κατατάσσεται στα παραμύθια για δαιμονικά πνεύματα.

*Η ευτυχία είναι από τον Θεό*³⁴¹ (Štatieto e ot Boga): Δυο πλούσιοι αδερφοί αναρωτήθηκαν μια μέρα από πού έρχεται η ευτυχία. Ο μεγαλύτερος αδερφός έλεγε ότι η ευτυχία έρχεται από τον Θεό και ο μικρότερος ότι οι άνθρωποι τα καταφέρνουν μόνοι τους. Δεν μπορούσαν να συμφωνήσουν και έτσι έβαλαν στοίχημα. Πήγαν σε ένα χωριό και βρήκαν τον πιο φτωχό άνθρωπο. Του έδωσαν 20 χρυσά νομίσματα και του είπαν να μην ευχαριστεί τον Θεό για αυτά αλλά τους ίδιους και θα έρθουν μετά από ένα χρόνο να δουν τι έκανε. Ο άνθρωπος ήταν πολύ χαρούμενος με τα νομίσματα και τους ευχαριστούσε. Πήγε στο παζάρι να πάρει κρέας για την οικογένεια του να φάει. Στο δρόμο τον ακολουθούσε ένα κοράκι που μυρίζονταν το κρέας. Ο άνθρωπος για να μην του πάρει το κρέας το έβαλε στο πουκάμισο του. Λίγο πριν να φτάσει στο σπίτι του όμως το κοράκι όρμησε και του πήρε τον σκούφο του, που είχε μέσα το πουγκί με τα υπόλοιπα νομίσματα. Λυπήθηκε ο άνθρωπος που έχασε έτσι τα νομίσματα. Μετά από έναν χρόνο ήρθαν να τον δουν τα αδέρφια. Τους διηγήθηκε τι συνέβη με τα νομίσματα. Αυτοί μετά του έδωσαν 40 χρυσά νομίσματα και του είπαν το ίδιο. Ο άνθρωπος αυτή τη φορά τα έκρυψε μέσα σε ένα σταμνί που έβαζαν ρίζες και πήγε στο παζάρι να δει τι θα ψωνίσει. Κάποια στιγμή πέρασε από εκεί ένα έμπορος που πούλαγε μήλα. Τα παιδιά του ανθρώπου ζήτησαν μήλα από την μητέρα τους και αυτή μην έχοντας τι να δώσει στον έμπορο, αντάλλαξε λίγα μήλα με το σταμνί των ριζών. Όταν γύρισε ο άνθρωπος από το παζάρι και είδε ότι λείπει το σταμνί, ρώτησε την γυναίκα του τι έγινε και αυτή του είπε για τα μήλα. Πάλι λυπήθηκε ο άνθρωπος που έχασε έτσι τα νομίσματα. Μετά από έναν χρόνο ήρθαν να τον δουν τα αδέρφια. Αυτός τους διηγήθηκε τι συνέβη. Τότε του έδωσαν δυο αγκίστρια και του είπαν να κάνει ότι καταλαβαίνει. Ο άνθρωπος πήρε τα αγκίστρια, ευχαρίστησε τον Θεό και τα πήγε σπίτι του. Το σπίτι τους ήταν δίπλα σε ένα ποτάμι. Μια μέρα μερικοί ψαράδες ήταν στο ποτάμι και τους χάλασαν τα αγκίστρια. Είδαν την γυναίκα του φτωχού και την ρώτησαν αν μπορεί να τους βοηθήσει. Η γυναίκα

---

³⁴¹SbNU τόμ.9

θυμήθηκε τα αγκίστρια που είχε φέρει ο άντρας της και τα έδωσε στους ψαράδες. Οι ψαράδες της είπαν ότι για ανταπόδοση θα της δώσουν την πρώτη ψαριά. Έπιασαν ένα μεγάλο ψάρι και το έδωσαν στην γυναίκα. Όταν η γυναίκα πήρε το ψάρι το βράδυ και άρχισε να το καθαρίζει για να το μαγειρέψει, έβγαλε μέσα από την κοιλιά του ένα πετράδι που έλαμπε σαν ήλιος. Αυτή και ο άντρας της τα έχασαν. Ο γείτονας τους ήταν ένας τσιφούτης (Εβραίος). Είδε την λάμψη που έβγαινε από το σπίτι του φτωχού και πήγε να τον ρωτήσει τι ήταν. Μόλις είδε το πετράδι το θέλησε αμέσως και είπε στον φτωχό να το αγοράσει και πόσο το πουλάει. Ο φτωχός μην ξέροντας του είπε να του δώσει όσο νομίζει ότι κοστίζει. Ο τσιφούτης έβγαλε 10 νομίσματα. Τον ρώτησε αν φτάνουν. Ο φτωχός του είπε πάλι το ίδιο. Ο τσιφούτης έβγαλε μετά 20, 50 και στο τέλος 100 νομίσματα. Ο φτωχός σκέφτηκε ότι για να δίνει τόσα χρήματα ο τσιφούτης, το πετράδι πρέπει να είναι ανεκτίμητο και αποφάσισε να το πάει στον βασιλιά, γιατί μόνον σε ένα βασιλιά αρμόζει. Μόλις έφτασε στον βασιλιά και του διηγήθηκε τι συνέβη, ο βασιλιάς θέλησε να τον ανταμείψει. Ο φτωχός του είπε ότι δεν θέλει τίποτα, όλα του τα δίνει ο Θεός. Ο βασιλιάς όμως δεν μπορούσε να τον αφήσει έτσι και αποφάσισε να τον κάνει άρχοντα και να του δώσει γη και υπηρέτες. Και έτσι έγινε. Μετά από έναν χρόνο, ήρθαν ξανά τα αδέρφια να δουν τι έγινε με τον φτωχό. Αυτήν την φορά όμως δεν μπόρεσαν να τον αναγνωρίσουν αφού είχε γίνει πλέον άρχοντας και είχε αλλάξει. Ο άνθρωπος όμως τους αναγνώρισε και τους φώναξε να τον δουν. Τους αποκάλυψε ποιος είναι και τους είπε ότι με την δικιά τους βοήθεια δεν κατάφερε τίποτα, με την βοήθεια του Θεού όμως έφτασε μέχρι και να γίνει άρχοντας. Ο μικρός αδερφός τότε παραδέχθηκε το λάθος του και κατάλαβε ότι η ευτυχία έρχεται από τον Θεό. Στον κατάλογο είναι ATU 841: One Beggar Trusts God, the Other the King. Παραλλάσσεται λίγο γιατί εδώ πρόκειται για δυο φτωχούς που τους δοκιμάζει ο βασιλιάς, και ο ένας εξαρχής ευχαριστούσε τον Θεό και ο άλλος τον βασιλιά. Η εξέλιξη όμως είναι η ίδια. Ιστορίες με αυτό το τύπο καταγράφονται από την Ισπανία, την Ιταλία, την Ισλανδία, την Ινδία, την Κίνα, την Ιαπωνία και από εβραϊκές και αραβικές πηγές. Καταγράφεται από την περιοχή του Demir Hisarsko και κατατάσσεται στα παραμύθια για εκκλησιαστικά συμβάντα και πρόσωπα. Βλέπουμε πάλι την παρουσία μιας αντισημιτικής εικόνας.

*Άπορος και Θεός*³⁴²(Siromah I Gospod): Ένας γέρος άπορος ήθελε να ρωτήσει τον Θεό για ποιο λόγο είναι τέτοια η μοίρα του. Ένας άνθρωπος τον συμβούλεψε να πάει

---

³⁴²SbNU τόμ.9

σε ένα ποτάμι και να περνά τους ανθρώπους απέναντι και κάποια στιγμή θα περάσει και τον Θεό. Ο Θεός του παρουσιάστηκε σαν γέροντας και ζήτησε να τον περάσει απέναντι. Καθώς τον κουβαλούσε όλο και του φαίνονταν ότι γίνονταν πιο βαρύς. Έτσι έβγαλε ο άπορος ένα μικρό σουβλί από το πουκάμισο του και τρύπησε τον γέρο για να χάνει αίμα και να του ελαφρύνει. Αυτός όμως όλο και πιο βαρύς γίνονταν. Όταν πέρασαν στην άλλη μεριά, ο Θεός του αποκαλύφθηκε και του είπε ότι εάν δεν τον τρυπούσε θα γίνονταν πλούσιος, αφού όμως τον τρύπησε δίκαια είναι τόσο άπορος. Η συγκεκριμένη ιστορία θυμίζει έντονα τον βίο του αγίου Χριστόφορου που κουβαλούσε τον Ιησού μεταμορφωμένο σε παιδί στο ποτάμι³⁴³. Όμως στον τόμο σημειώνεται ότι αυτή η ιστορία είναι επηρεασμένη από τον βίο του αγίου Ευστρατίου που περιλαμβάνεται στο Tikveški Sbornik³⁴⁴ που είναι μια μεσαιωνική συλλογή με παλαιοδιαθηκικά και καινοδιαθηκικά απόκρυφα διηγήματα και με πατερικές διηγήσεις. Καταγράφεται από την περιοχή του Samokon και κατατάσσεται στα παραμύθια για εκκλησιαστικά πρόσωπα και συμβάντα.

*Ο γάιδαρος και ο σαμαράς*³⁴⁵ (Magareto I samardžijata): Μαζεύτηκαν μια μέρα όλα τα γαϊδούρια από ένα χωριό και έκαναν συμβούλιο. Παραπονιόνταν όλα ότι η ζωή τους είναι πάρα πολύ δύσκολη και η δουλειά τους σκληρή, να τα φορτώνουν με λογιών λογιών φορτία. Ένα γαϊδούρι συμπέρανε ότι για όλα φταίει ο σαμαράς που φτιάχνει τα σαμάρια για να βάζουν τα φορτία. Έτσι πρότεινε σε όλα τα γαϊδούρια να προσευχηθούν στον Θεό για τρεις μέρες και τρεις νύχτες να πεθάνει ο σαμαράς και έτσι να γλιτώσουν από τα φορτία. Όλα συμφώνησαν. Γονάτισαν λοιπόν και άρχισαν να προσεύχονται με κατάνυξη. Περνάει και ένα γέρικο γαϊδούρι που είχε αργήσει να φτάσει στο συμβούλιο και άρχισε να φταρνίζεται. Τα υπόλοιπα ενοχλήθηκαν και του φώναξαν που έκανε θόρυβο αυτήν την ιερή στιγμή της προσευχής για τον θάνατο του σαμαρά. Το γέρικο γαϊδούρι τότε άρχισε να γελάει δυνατά και είπε στα υπόλοιπα πόσο ανόητα είναι που νομίζουν ότι υπάρχει μόνον ένας σαμαράς στον κόσμο. Και να πεθάνει αυτός θα φέρουν άλλον, αν πεθάνει ο δεύτερος θα φέρουν τρίτο και έτσι θα συνεχιστεί. Τα συμβούλεψε να προσευχηθούν να ζήσει ο δικός τους σαμαράς γιατί αν πεθάνει και έρθει άλλος μπορεί τα σαμάρια που θα φτιάχνει να έχουν πολύ περισσότερες θέσεις για φορτία και έτσι να πεθάνουν τα γαϊδούρια από την κούραση. Και με αυτά τα λόγια, όλα τα γαϊδούρια κατάλαβαν πόσο ανόητα ήταν.

³⁴³ Αναφέρεται και ως τύπος στον κατάλογο ATU, είναι το 768: St Christopher and the Christ child

³⁴⁴ Načo Načov, Tikveški rǎkopis, Sofijska Narodna Biblioteka

³⁴⁵ SbNU τόμ.14

Στον κατάλογο είναι το ATU 207: Rebellion of the Work Animals, όπου αναφέρονται αρκετές και διάφορες ιστορίες για οικόσιτα ζώα που δεν θέλουν άλλο να δουλεύουν. Όλες είναι βασισμένες στους μύθους του Αισώπου. Καταγράφεται στην περιοχή του Prilep και κατατάσσεται στα παραμύθια για ζώα.

*Ο ασκητής και ο μητροπολίτης*³⁴⁶(Posnikot I vladikata): Κάποτε ζούσε ένας ασκητής που νήστευε 30 χρόνια σε μια σπηλιά δίπλα σε ένα μοναστήρι. Το μοναστήρι ήταν κοντά σε μια πόλη της οποίας ο μητροπολίτης ήταν άτιμος. Θέλησε μια μέρα να εξαπατήσει τον ασκητή. Φωνάζει έναν υπηρέτη να του πάει ένα κεσεδάκι γιαούρτι για να φάει ανήμερα του Πάσχα και να του πει ότι δεν θα χαλάσει την νηστεία του γιατί ο μητροπολίτης το ευλόγησε. Πήγε ο υπηρέτης και έδωσε το γιαούρτι στον ασκητή και αυτός το έφαγε. Επέστρεψε μετά στον μητροπολίτη και του το είπε. Ο μητροπολίτης τότε φώναξε τους γέροντες του χωριού και τους είπε ότι ο ασκητής αμάρτησε και χάλασε την νηστεία του. Τον φώναζαν τότε για να τον κρίνουν. Ο ασκητής κατέβηκε από την σπηλιά και για να πάει στο σημείο συνάντησης έπρεπε να περάσει ένα ποτάμι που ήταν αρκετά βαθύ. Εκείνη την ώρα όμως πέρναγε μια αρκούδα και ο ασκητής την φώναξε κοντά του, σκαρφάλωσε στην πλάτη της και αυτή κολυμπώντας πέρασε το ποτάμι. Μετά τον ακολουθούσε σαν σκυλάκι. Οι γέροντες θαύμασαν που το άγριο ζώο κάθονταν τόσο υπάκουα δίπλα στον ασκητή. Τον ρώτησαν παρόλαυτα εάν αμάρτησε και χάλασε την νηστεία του και αυτός τους είπε πως έτσι έγινε. Πριν από οτιδήποτε άλλο όμως, τους ζήτησε πρώτα να φωνάξουν την γυναίκα του γείτονα του μητροπολίτη, που γέννησε πριν τρεις μήνες να έρθει μαζί με το μωρό της. Η γυναίκα ήρθε και ο ασκητής ζήτησε να κρατήσει το μωρό στα χέρια του. Μόλις το κράτησε, προσευχήθηκε και το ευλόγησε τρεις φορές και μετά το ρώτησε ποιος είναι ο πατέρας του. Το μωρό τότε όντως μίλησε και είπε ότι ο μητροπολίτης είναι ο πατέρας του. Η μάνα σάστισε από το θαύμα και παραδέχθηκε ότι ο μητροπολίτης είναι ο πατέρας του παιδιού της και ότι την επισκέπτονταν κάθε βράδυ. Οι γέροντες θυμωμένοι έδιωξαν τον μητροπολίτη. Ο ασκητής γύρισε πίσω στην σπηλιά του και νήστευε άλλα 15 χρόνια πριν κοιμηθεί και ζητούσε συνεχώς συγχώρεση που είχε χαλάσει την νηστεία του. Στον κατάλογο δεν υπάρχει αντιστοιχία αν και έτσι όπως εξελίσσεται η υπόθεση θα μπορούσε να καταταχθεί στην υποκατηγορία 780-799: The Truth Comes to Light γιατί στο τέλος αποκαλύφθηκε η αλήθεια για τον άτιμο μητροπολίτη. Καταγράφεται από την περιοχή

---

³⁴⁶ SbNU τόμ.15

του Prilep και κατατάσσεται στα παραμύθια για εκκλησιαστικά πρόσωπα και συμβάντα.

*Η αλεπού, ο πετεινός, η χήνα και ο πελαργός*³⁴⁷ (Lisicata, petelät, gasakät I štärkät): Μια αλεπού είχε πεθάνει της πείνας και ήταν πολύ αδύναμη για να κυνηγήσει. Έτσι όπως προχωρούσε σε ένα κτήμα βλέπει τον πετεινό. Του λέει ότι έχει αρχίσει να νηστεύει γιατί θα πάει να εξομολογηθεί τις αμαρτίες της στον πατριάρχη. Ο πετεινός σκέφτεται ότι και αυτός έχει κάνει πολλές αμαρτίες και την ακολουθεί να πάνε μαζί. Στον δρόμο τους περνάνε από ένα άλλο κτήμα και βρίσκουν μια χήνα. Τους ρωτάει που πάνε και του λένε. Η χήνα σκέφτεται ότι και αυτή έχει κάνει πολλές αμαρτίες και τους ακολουθεί. Μπαίνουν στο δάσος και εκεί βλέπουν τον πελαργό. Τους ρωτάει που πάνε και του λένε. Και αυτός με την σειρά του τους ακολουθεί. Μόλις βράδιασε κάθισαν σε ένα ξέφωτο να ξεκουραστούν. Η αλεπού απομακρύνθηκε από τους συνοδοιπόρους της. Ο πετεινός ξύπνησε κάποια στιγμή και αφού δεν την βρήκε άρχισε να την ψάχνει. Την βρήκε αρκετά πιο μακριά να προσεύχεται. Κάθισε και αυτός να προσευχηθεί μαζί της. Μόλις έσκυψε το κεφάλι του η αλεπού τον έπνιξε και τον έφαγε. Το πρωί η χήνα και ο πελαργός ρώτησαν που πήγε ο πετεινός και η αλεπού τους είπε ότι μετάνιωσε και γύρισε πίσω. Μετά από δυο μέρες δρόμο, κάθισαν πάλι να ξεκουραστούν σε ένα ξέφωτο. Η αλεπού ξανά απομακρύνθηκε και αυτή την φορά την έψαχνε η χήνα. Και αυτήν την έφαγε. Όταν το πρωί ο πελαργός ρώτησε που πήγε η χήνα η αλεπού του είπε ότι και αυτή μετάνιωσε και γύρισε πίσω. Μετά από άλλες δυο μέρες δρόμο, η αλεπού γυρνάει και λέει στον πελαργό ότι όπου να ναι φτάνουν στον πατριάρχη και πρέπει να προσευχηθούν για μια τελευταία φορά πριν τον συναντήσουν. Μόλις έσκυψε το κεφάλι ο πελαργός, η αλεπού τον έπνιξε και τον έφαγε και αυτόν. Στον κατάλογο είναι το ATU 61A: Fox as Confessor και 61B: Cat, Cock, and Fox live together, καθώς μοτίβα της ιστορίας μας υπάρχουν και στους δυο τύπους. Ιστορίες με αυτούς τους τύπους καταγράφονται από όλη σχεδόν την Ευρώπη. Καταγράφεται από την περιοχή του Prilep και κατατάσσεται στα παραμύθια για ζώα.

*Ο διάβολος και ο χρυσοχόος*³⁴⁸ (G'aolot I kymencijata): Υπήρχε ένας χρυσοχόος σε μια πόλη. Ο διάβολος μονίμως του ψιθύριζε στο αριστερό του αφτί να μην βάζει καθαρό χρυσάφι και ασήμι στα δαχτυλίδια και στα βραχιόλια που έφτιαχνε, αλλά να

³⁴⁷ SbNU τόμ.15

³⁴⁸ SbNU τόμ.16-17

τα ανακατεύει με μπρούντζο και χαλκό, να τους κλέβει. Και σιγά σιγά ο χρυσοχόος κέρδισε πολλά χρήματα έτσι. Ο διάβολος όμως φοβόταν μονίμως μην χάσει την ψυχή του χρυσοχόου και σκέφτηκε να κάνει κάτι για να τον κρεμάσουν. Μεταμορφώθηκε σε άνθρωπο και παρουσιάστηκε μπροστά του σαν σιδεράς. Του είπε ότι έχει βρει το μαγικό για να ξανακάνει τους ανθρώπους νέους. Ο χρυσοχόος δεν τον πίστευε. Βράζει ο διάβολος ένα τεράστιο καζάνι με νερό και φέρνει έναν εκατόχρονο παππού που με το ζόρι στέκονταν στα πόδια του. Τον βουτάει μέσα στο καυτό νερό και καπακώνει το καζάνι. Μετά από μισή ώρα βγαίνει από το καζάνι ένας νέος 20 χρονών. Στην πραγματικότητα ο παππούς ήταν ένας από τους μικρούς διαβόλους. Ο χρυσοχόος τα χάσε. Φωνάζει ο διάβολος λοιπόν να έρθουν και άλλοι γέροι και γριές για να τους ξανακάνει νέους. Και ήρθαν ένα σωρό, που πάλι ήταν ακόλουθοι του διαβόλου, και έβλεπαν οι κάτοικοι ότι ο χρυσοχόος με μαγικό τρόπο ξαναδίνει νιότη στους γέρους. Ο διάβολος μετά του λέει ότι τώρα που έμαθε τον τρόπο μπορεί να το κάνει και μόνος του και να κερδίσει πολλά λεφτά και έφυγε αφήνοντας του το καζάνι. Ένας φίλος του χρυσοχόου που είχε δει τα μαγικά, πήγε και του είπε να του φέρει για να ξαναγιώσει τους γονείς του και ο χρυσοχόος συμφώνησε. Τους έφερε και έβαλαν νερό να βράζει στο καζάνι. Τους έριξαν μέσα και έκλεισαν το καπάκι. Μετά από μισή ώρα που άνοιξαν το καπάκι όμως είδαν ότι και οι δυο είχαν κατακαεί και είχαν πεθάνει. Ο φίλος τρελάθηκε και άρχισε να φωνάζει ότι ο χρυσοχόος είναι φονιάς και χρησιμοποίησε δαιμονικά κόλπα για να τους ξεγελάσει. Μάταια ο χρυσοχόος προσπάθησε να τους εξηγήσει τι είχε συμβεί. Τον έπιασαν και τον κρέμασαν. Στον κατάλογο είναι το ATU 753: Christ and the smith. Εδώ η διαφορά είναι ότι ο ίδιος ο Ιησούς ξαναγιώνει μια γριούλα που υπόφερε και ένας σιδεράς που προσπάθησε να τον μιμηθεί αποτυχαίνει οικτρά. Η ιστορία καταγράφεται από τους αδερφούς Grimm. Καταγράφεται από την περιοχή του Prilep και κατατάσσεται στα παραμύθια για δαιμονικά πνεύματα.

Το θαύμα του Θεού με την μαγκούρα ³⁴⁹ (Čydoto na Gospoda sã tojagata): Ο Θεός περπατούσε στην γη με τη μορφή γέροντα και κουβαλούσε μια μαγκούρα. Βρίσκει μια παρέα νεαρών που τον περιτριγύρισαν και τον κορόιδευαν. Τους λέει ότι αυτοί τώρα γελάνε μαζί του αλλά εάν καρφώσει την μαγκούρα στην γη δεν θα μπορέσουν να την βγάλουν. Οι νεαροί γέλασαν περισσότερο μαζί του. Κάρφωσε στην γη την μαγκούρα και όντως οι νεαροί όσο και αν προσπαθούσαν δεν μπορούσαν να την

---

³⁴⁹ SbNU τόμ.27

βγάλουν. Την βγάζει μόνο με το μικρό του δαχτυλάκι και μόλις την έβγαλε, ξεχειλίσε νερό από την τρύπα και πλημμύρισε όλος ο δρόμος. Μετά ο Θεός έφυγε. Στον κατάλογο θα μπορούσε να είναι ATU 836: *Pride is Punished*. Είναι γενικά ιστορίες, καταγραμμένες από τους αδερφούς Grimm, όπου η υπερβολική περηφάνια των ανθρώπων και η απαξίωση τους για την δύναμη του Θεού τους οδηγεί στην τιμωρία τους ή στην γελοιοποίησή τους. Σε αυτές τις ιστορίες βέβαια δεν παρίσταται ποτέ ο Θεός αυτοπροσώπως όπως στην δική μας. Καταγράφεται από την περιοχή του Elensko και κατατάσσεται στους χριστιανικούς θρύλους³⁵⁰.

*Ο Θεός ρίχνει πέτρες*³⁵¹ (Gospod rýšta kamáčeta): Ο πετεινός καθόταν ήσυχα στον φράχτη και μερικά παιδιά έπαιζαν με πέτρες κοντά του. Μια πέτρα τον πετυχαίνει κατά λάθος και νομίζει ότι ο Θεός ρίχνει βροχή από πέτρες. Τρέχει πανικόβλητος να γλιτώσει και βρίσκει στον δρόμο του την πάπια. Αυτή τον ρωτάει τι έχει και της λέει ότι ο Θεός ρίχνει πέτρες. Τρέχουν μαζί να γλιτώσουν. Στον δρόμο τους βρίσκουν τον λαγό και γίνεται το ίδιο. Βρίσκουν μετά την αρκούδα και γίνεται το ίδιο. Βρίσκουν μετά τον λύκο και γίνεται το ίδιο. Βρίσκουν στο τέλος την αλεπού και τρέχουν όλοι μαζί να γλιτώσουν μέχρι που βράδιασε και κάθισαν να ξαποστάσουν. Έπρεπε να περάσουν από ένα βαθύ χαντάκι αλλά εκτός από τον πετεινό και την πάπια που πέταξαν, κανείς άλλος δεν κατάφερε να το πηδήξει αρκετά ψηλά και παγιδεύτηκαν μέσα. Πέρασαν οι μέρες και τα ζώα άρχισαν να πεινάνε. Η αλεπού πρότεινε να ρίξουν κλήρο για να δούνε ποιο θα φαγωθεί από τα υπόλοιπα. Πρώτος φαγώθηκε ο λαγός. Μετά από μέρες φαγώθηκε ο λύκος. Η αλεπού όμως είχε κρατήσει λίγα από τα σωθικά του λύκου και έτρωγε κρυφά. Η αρκούδα την ρώτησε τι έτρωγε και η αλεπού της είπε πως τρύπησε την κοιλιά της και έτρωγε τα ίδια της τα σωθικά και πόσο νόστιμα ήταν. Η αρκούδα ζήτησε να της τρυπήσει και την δικιά της κοιλιά. Μόλις όμως έγινε αυτό η αρκούδα πέθανε. Η αλεπού έφαγε και την αρκούδα. Μετά από μέρες πέρασαν από το σημείο μερικοί βοσκοί με τα κοπάδια τους και την είδαν. Με κόλπο η αλεπού τους ξεγέλασε και κατάφερε να ελευθερωθεί και να φύγει. Στον κατάλογο είναι το ATU 20C: *The End of the World* και το ATU 21: *Eating his own Entrails*. Ο πρώτος τύπος αναφέρεται γενικά σε ιστορίες μαζικής υστερίας από ζώα που παρερμήνευσαν κάποια συμβάντα και νομίζουν πως έρχεται το τέλος του κόσμου. Ιστορίες με αυτό τον τύπο έχουν καταγραφεί από την Ινδία, το Θιβέτ, την

³⁵⁰ Από τον τόμο 25 κ.έ. αλλάζει η κατάταξη των παραμυθιών που υπήρχε στους προηγούμενους τόμους.

³⁵¹ SbNU τόμ.41

Αγγλία, τη Σκοτία, την Ιρλανδία, τη Νορβηγία, τη Δανία και τη Βόρεια Αφρική. Ο δεύτερος τύπος είναι ακριβώς όπως στην ιστορία μας, δηλαδή η αλεπού ξεγελά είτε λύκο είτε αρκούδα να φάει τα ίδια του τα σωθικά. Καταγράφεται από την περιοχή της Bela- Čerkona και κατατάσσεται στα παραμύθια για ζώα.

Χωρίς τίτλο ³⁵²: Μια αγέλη λύκων μαζεύονταν σε ένα συγκεκριμένο δέντρο και ούρλιαζαν. Ένας άνθρωπος μια φορά είχε περιέργεια τι έλεγαν οι λύκοι και ανέβηκε στο δέντρο να παρακολουθήσει. Ήταν την ημέρα των Θεοφανείων. Μαζεύτηκαν οι λύκοι και άρχισε να τους λέει ο αρχηγός τους ποιος θα φάει τι από τα ζώα του χωριού. Για τον πιο γέρο και κουτσό λύκο του είπε ότι η δικιά του τροφή βρίσκονταν πάνω στο δέντρο. Άρχισε λοιπόν ο λύκος αυτός να μασουλάει με τα δόντια και να γδέρνει με τα νύχια για να ρίξει το δέντρο. Το δέντρο άρχισε να κουνιέται κάποια στιγμή αλλά έτυχε και έπεσε πάνω στον λύκο και τον σκότωσε. Ο άνθρωπος γλίτωσε. Πέρασε ο καιρός και ο άνθρωπος αυτός παντρεύτηκε μια κοπέλα από άλλο χωριό. Στο δρόμο τους πέρασαν και από το κομμένο δέντρο απ' όπου ξεπρόβαλλε το κρανίο του λύκου. Είπε στην γυναίκα του ότι από αυτόν παραλίγο να χάσει κάποτε την ζωή του και κλότσησε το κρανίο. Όταν τα κλότσησε ένα μικρό κόκαλο σφηνώθηκε στο πόδι του. Δεν το κατάλαβε όμως και πέρασε ο καιρός, το κόκαλο μόλυνε το τραύμα και ο άνθρωπος πέθανε. Στον κατάλογο μάλλον είναι πάλι το ATU 779J-Breaking the Sabbath. Καταγράφεται από την περιοχή του Belograd και κατατάσσεται στα παραμύθια για την καθημερινή ζωή.

*Ο Θεός πήρε και το πουκάμισο του φτωχού*³⁵³ (Gospod vzel na bednija I rizata): Ένας πλούσιος ήθελε να πάει στον Θεό να του πει να μην του δίνει άλλο πλούτο γιατί κορέστηκε, να μείνει κάτι και για τους φτωχούς. Στο δρόμο βρίσκει μια φτωχική καλύβα και ο άπορος που έμενε εκεί τον ρώτησε που πήγαινε. Μόλις ο πλούσιος του απάντησε ο άπορος τον παρακάλεσε να ρωτήσει αν ο Θεός μπορεί να τον βοηθήσει. Ο πλούσιος πήγε και είπε στον Θεό ότι κορέστηκε από τα πλούτη και ο Θεός του απάντησε ότι τότε δεν θα είναι πια στην γη. Ρώτησε και για τον άπορο και ο Θεός του απάντησε ότι σε αυτόν θα του πάρει και το πουκάμισο που φοράει, να κυκλοφορεί γυμνός. Ο πλούσιος επέστρεψε και είπε στον άπορο την απάντηση του Θεού για την κατάσταση του και ο άπορος αφού αποδέχτηκε την μοίρα του, έβγαλε το πουκάμισο του και το έκαψε στη φωτιά. Ο πλούσιος μόλις επέστρεψε στο σπίτι του πέθανε, αφού

---

³⁵² SbNU τόμ.41

³⁵³ SbNU τόμ.49

ο Θεός του είχε πει ότι δεν θα είναι πια στη γη αφού κορέστηκε από τα πλούτη. Στον κατάλογο είναι το ATU 842: The Man Who Kicked Aside Riches. Η ιστορία είναι ίδια μόνον για το σημείο που αναφέρεται στον πλούσιο, δεν υπάρχει στις ιστορίες του καταλόγου το περιστατικό με τον άπορο. Καταγράφεται από αραβικές και εβραϊκές πηγές. Το περιστατικό με τον άπορο θυμίζει τις ιστορίες που ο φτωχός πήγε να ρωτήσει τον Θεό για την μοίρα του και στο δρόμο βρίσκει και άλλους που είχαν ερωτήσεις για τον Θεό³⁵⁴. Καταγράφεται από την περιοχή του Graono και κατατάσσεται στους χριστιανικούς θρύλους.

*Πτεεινός και κότα*³⁵⁵ (Petel I kokoška): Ένας πτεεινός και μια κότα αποφάσισαν ότι σπόρο βρίσκουν να τον μοιράζονται. Η κότα βρίσκει σπόρο από καρύδι και επειδή ήταν λαίμαργη τον έφαγε. Άρχισε όμως να πνίγεται και φώναζε στον πτεεινό να της βρει νερό. Ο πτεεινός πήγε σε ένα πηγάδι αλλά το πηγάδι για να του δώσει νερό ήθελε στεφάνι από τις κοπέλες. Οι κοπέλες για να του δώσουν στεφάνι ήθελαν παπούτσια. Ο τσαγκάρης για να του φτιάξει παπούτσια ήθελε βούτυρο από τα γουρούνια. Τα γουρούνια για να του δώσουν βούτυρο ήθελαν γάλα από την αγελάδα. Η αγελάδα για να του δώσει γάλα ήθελε να βρέξει για να ποτιστεί και να μεγαλώσει το χορτάρι και να φάει. Ο πτεεινός λάλησε τότε με δυνατή φωνή και παρακάλεσε τον Θεό να ρίξει βροχή να ποτιστεί το χορτάρι. Ο Θεός τον άκουσε και τον λυπήθηκε και έριξε δυνατή βροχή. Η αγελάδα έφαγε και του έδωσε γάλα και ο πτεεινός μετά πήρε σειρά και έδωσε σε όλους αυτά που ήθελαν και πήρε το νερό από το πηγάδι. Μέχρι να φτάσει όμως η κότα είχε πνιγεί. Ο πτεεινός καταλυπημένος φώναζε τα ζώα να έρθουν για την κηδεία της κότας. Ήρθε όμως και η αλεπού και τρώμαξε όλα τα ζώα και έφυγαν. Στον κατάλογο είναι το ATU 2021: The cock and the hen. Η ιστορία είναι η ίδια και καταγράφεται από τη Γερμανία και τη Νορβηγία. Για τη συγκεκριμένη ιστορία βρισκόμαστε πλέον στην τελευταία κατηγορία του καταλόγου, όπου αναφέρονται παραμύθια με αλυσιδωτές αντιδράσεις, όπως είδαμε και στην ιστορία μας. Καταγράφεται από την περιοχή του Graono και κατατάσσεται στα παραμύθια με ζώα.

*Το αγόρι που στις ερωτήσεις του απαντούσαν τα δέντρα και οι πέτρες*³⁵⁶ (Momčeto na čiiito vāprosi otgavarijat dārvo I kamāk): Ένα φτωχό ορφανό αγόρι έψαχνε να βρει

³⁵⁴ Βλ. ανάλυση για τις Γενικά θρησκευτικές ιστορίες.

³⁵⁵ SbNU τόμ.49

³⁵⁶ SbNU τόμ.49

δουλειά. Συναντάει τον Θεό μεταμορφωμένο σε γέροντα και αυτός τον ρωτάει που πηγαίνει. Το αγόρι του απαντά. Ο Θεός του δίνει ένα κουτί από όπου θα βγαίνουν κάθε φορά τόσα χρήματα όσα θέλει το αγόρι να ξοδέψει και το ευλογεί στις ερωτήσεις του να του απαντάν ζωντανό και νεκρό, δέντρο και πέτρα. Το αγόρι μετά υιοθετείται από ένα ταβερνιάρη. Περνάν τα χρόνια και το αγόρι έφτασε σε ηλικία γάμου. Ο ταβερνιάρης το προξένεψε στην κόρη του ιερέα. Το αγόρι ήθελε να μάθει αν η γυναίκα του είναι τίμια. Αυτή προσπαθεί να τον ξεγελάσει αλλά το αγόρι ρωτάει τα δέντρα και τις πέτρες και αυτά του απαντάνε και μαθαίνει ότι στην πραγματικότητα η γυναίκα του είναι άτιμη. Την διώχνει και μετά ο πατέρας της έχοντας προσβληθεί στέλνει το αγόρι στο δικαστήριο. Όταν το αγόρι απέδειξε μπροστά στον δικαστή ότι τα δέντρα και οι πέτρες του απαντάνε και του λένε την αλήθεια, ο δικαστής τον έδωξε γιατί και ο ίδιος ήταν άτιμος και είχε κάνει αρκετές παρανομίες και δεν ήθελε ο κόσμος να μάθει και για αυτόν τι είχε κάνει. Αυτή η ιστορία παρόλο που φαίνεται σαν θρησκευτική, ο κύριος τύπος της στον κατάλογο είναι ATU 671: The Three Languages(δεν έχουμε συναντήσει ξανά αυτόν τον τύπο στα μαγικά παραμύθια). Καταγράφεται από τους αδερφούς Grimm και η διαφορά στην ιστορία του καταλόγου είναι ότι το αγόρι έχει το χάρισμα να καταλαβαίνει τις γλώσσες των ζώων. Στον τόμο κατατάσσεται στις χιουμοριστικές ιστορίες και καταγράφεται από την περιοχή του Graono.

*Το παραμύθι δίχως τέλος*³⁵⁷(Prikazkata bez kraj): Μια φορά ένας βασιλιάς αποφάσισε ότι όποιος του πει ένα παραμύθι δίχως τέλος, θα τον ανταμείψει με μεγάλη περιουσία. Έρχονταν διάφοροι άνθρωποι αλλά όλοι δεν μπορούσαν να αφηγούνται μια ιστορία για πάνω από δυο μέρες. Ο βασιλιάς διέταξε να τους δίνουν από 50 βουρδουλιές και να τους διώχνουν. Πήγε και ένας άνθρωπος και ζήτησε και αυτός να διηγηθεί. Και ξεκίνησε: Ήταν ένας ιερέας, ο ιερέας είχε ένα σκύλο, ο σκύλος πέθανε, ο ιερέας τον έθαψε και στον τάφο έμπηξε ένα σταυρό που πάνω του έγραψε: ήταν ένας ιερέας, ο ιερέας είχε ένα σκύλο, ο σκύλος πέθανε, ο ιερέας τον έθαψε και στον τάφο έμπηξε ένα σταυρό που πάνω του έγραψε..... Ο άνθρωπος έτσι διηγούνταν την ιστορία για καμιά δεκαριά μέρες και όταν ο βασιλιάς είδε ότι η ιστορία όντως δεν έχει τέλος και βαρέθηκε, είπε στον άνθρωπο να σταματήσει να διηγείται, του έδωσε 100 χρυσά νομίσματα που υποσχέθηκε και τον άφησε να φύγει. Στον κατάλογο είναι ATU 2300: Endless Tales. Πρόκειται για διάφορες ιστορίες

---

³⁵⁷ SbNU τόμ.49

όπου με παρόμοια πονηρή στιχομυθία καταλήγουν να μην έχουν ποτέ ένα προφανές τέλος. Ιστορίες με τέτοια μοτίβα καταγράφονται από την Αγγλία, τη Σκοτία, τη Νορβηγία, τη Γερμανία, την Πολωνία, την Αμερική, την Τσεχοσλοβακία, την Ινδία, την Ιρλανδία, την Ισπανία και την Ιταλία. Στον τόμο κατατάσσεται στις χιουμοριστικές ιστορίες και καταγράφεται από την περιοχή του Graono.

*Μητέρα σκοτώνει τον γιο της*³⁵⁸ (Majka ubina sina si): Μια μητέρα στέλνει τον γιο της να μάθει γράμματα σε μοναστήρι. Εκεί το παιδί ανακαλύπτει ένα βιβλίο που γράφει τις τύχες των ανθρώπων και βλέπει πως η μοίρα του είναι να τον σκοτώσει η μητέρα του. Της το λέει όταν γυρνάει από τις σπουδές του και αυτή τον αποπαίρνει, αφού δεν είναι δυνατόν μάνα να σκοτώσει το παιδί της. Περνάν τα χρόνια και παντρεύεται και για να μην πραγματοποιηθεί η μοίρα του, φεύγει από το σπίτι. Μετά από 20 χρόνια και αφού έγινε αρκετά πλούσιος, του έλειψαν η γυναίκα του και η μητέρα του και αποφασίζει να επιστρέψει. Η γυναίκα του και η μητέρα του δεν τον αναγνωρίζουν, αφού πέρασαν τόσα χρόνια και αυτός δεν τους λέει ποιος είναι για έκπληξη. Η μάνα λέει κρυφά στην νύφη της να σκοτώσουν το βράδυ τον φιλοξενούμενο τους για να του πάρουν τα λεφτά. Πριν πέσει η νύχτα, ο άντρας λέει στην γυναίκα του ποιος είναι. Αυτή από την χαρά της που ξαναγύρισε ο άντρας της, ξέχασε να προειδοποιήσει την πεθερά της, έτσι το βράδυ η μάνα έρχεται και τον μαχαιρώνει και κρύβει τα λεφτά. Η νύφη το χάραμα βλέπει τι έγινε και λέει στην πεθερά της με δάκρυα ποιος ήταν στην πραγματικότητα ο φιλοξενούμενος. Η μάνα τότε θυμήθηκε την προφητεία του βιβλίου και έκλαψε πικρά. Τα λεφτά τα έδωσαν για την κηδεία του άντρα. Στον κατάλογο είναι το ATU 939A- Killing the Returned Soldier. Οι διαφορές είναι πως στις ιστορίες του καταλόγου δεν υπάρχει αρχική προφητεία, ο νεαρός έφυγε για να γίνει στρατιώτης και όταν επιστρέφει τον σκοτώνουν και οι δύο γονείς του. Ιστορίες με αυτόν τον τύπο καταγράφονται από αγγλοσαξωνικές χώρες, από τη Γαλλία και τη Γερμανία. Στον τόμο καταγράφεται από την περιοχή του Graono και κατατάσσεται στα παραμύθια για την καθημερινή ζωή.

*Επνιξε τον αδερφό του*³⁵⁹ (Ydavnja bratja si): Ένας άνθρωπος είχε δυο γιους και τους μοίρασε χρήματα για να ταξιδέψουν και να βρουν την τύχη τους. Τα αδέρφια συμφώνησαν να βρεθούν σε ένα πηγάδι μετά από 10 χρόνια και να ξαναγυρίσουν στο

---

³⁵⁸ SbNU τόμ.49

³⁵⁹ SbNU τόμ.57

πατρικό τους με ότι περιουσία θα έχουν κάνει. Ο μεγαλύτερος αδερφός χάλαγε τα χρήματα του από εδώ και από εκεί. Ο μικρότερος ήταν πιο συνετός και διέπρεψε στο εμπόριο. Όταν συναντήθηκαν μετά από 10 χρόνια, ο μεγαλύτερος αδερφός ήταν απένταρος και ο μικρότερος είχε κάνει μια μικρή περιουσία και είχε αγοράσει άλογο και καινούργια ρούχα. Ο μεγαλύτερος αδερφός τον ζήλεψε. Πριν να ξεκινήσουν την επιστροφή στο πατρικό τους, ο μικρότερος δίψασε και είπε στον αδερφό του να βγάλουν νερό από το πηγάδι να δροσιστούν. Μόλις έσκυψε όμως πάνω από το πηγάδι, ο αδερφός του τον έσπρωξε μέσα στο πηγάδι και πνίγηκε. Του πήρε τα ρούχα, το άλογο και τα χρήματα και γύρισε πίσω στο πατρικό του. Όλοι οι συγγενείς τον ρώταγαν τι απέγινε ο μικρός του αδερφός, και αυτός έλεγε ότι δεν τον είδε καθόλου. Πέρασε αρκετός καιρός και αφού ο μικρότερος δεν γύρναγε πίσω, νόμισαν πως χάθηκε. Ο μεγάλος αδερφός εν τω μεταξύ παντρεύτηκε και έκανε οικογένεια. Έβλεπε όμως συνεχώς εφιάλτες με νερό και πηγάδια και πήγε στον ιερέα να του πει τι να κάνει. Ο ιερέας του απάντησε ότι σε 30 χρόνια θα ησυχάσει από τους εφιάλτες. Μετά από 30 χρόνια, αυτός γύρναγε από την εκκλησία μετά την Ανάσταση και είπε στην γυναίκα του ότι θα πάρει ένα μοσχαρίσιο κεφάλι να το κάνουν πατσά. Φεύγοντας από το κρεοπωλείο όμως άφηνε πίσω του σημάδια από αίματα στον δρόμο από το κομμένο κεφάλι. Ένας χωροφύλακας είδε τα αίματα και τα ακολούθησε, μήπως και χτύπησε κάποιος άνθρωπος. Έφτασε στο σπίτι του αδερφού και τον ρώτησε τι είναι όλα αυτά τα αίματα, μήπως σκότωσε κάποιον άνθρωπο. Ο αδερφός του απάντησε πως ήταν από το μοσχαρίσιο κεφάλι για τον πατσά και άνοιξε το ντουλάπι για να το δείξει στον χωροφύλακα. Όμως αντί για το μοσχαρίσιο κεφάλι στο ντουλάπι ήταν τα κεφάλι του αδερφού του. Ο χωροφύλακας τον συνέλαβε και ο μεγαλύτερος ομολόγησε ότι πριν από τόσα χρόνια είχε σκοτώσει τον μικρό του αδερφό. Τελικά τον συνέλαβαν και τον κρέμασαν για το έγκλημα του. Στον κατάλογο είναι ATU 780C: The Tell-tale Calf's Head. Η ιστορία είναι ίδια, με μερικές λεπτομέρειες να διαφέρουν στις διάφορες εκδοχές, π.χ. δεν πρόκειται πάντα για αδέρφια, λείπει η συνάντηση με τον ιερέα κ.τ.λ. Ιστορίες με τέτοιους τύπους καταγράφονται από τη Γερμανία, την Ισπανία, την Ισλανδία, τη Γροιλανδία, την Ινδία, την Ιρλανδία και την Αγγλία. Στον τόμο κατατάσσεται στα θρυλικά παραμύθια και καταγράφεται από την περιοχή της Strandža.

*Έκανε όλες τις αμαρτίες όταν μέθυσε*³⁶⁰ (Izvāršil vsički pregrešenija kato se napil): Ένας ηγούμενος σε μια μονή ήθελε κατά την διάρκεια της σαρακοστιανής νηστείας να δοκιμάσει τρεις καλόγερους. Στον πρώτο έδωσε ένα κομμάτι καλοψημένο κρέας, στον δεύτερο είπε σε μια νεαρή κοπέλα να κοιμηθεί στο κελί του το βράδυ και στον τρίτο έδωσε μια μπουτίλια κρασί. Ο πρώτος καλόγερος σκέφτηκε ότι τόσον καιρό άντεχε χωρίς κρέας, δεν θα αμαρτήσει τώρα την περίοδο της νηστείας και δεν έφαγε το κρέας. Ο δεύτερος σκέφτηκε ότι τόσον καιρό άντεχε χωρίς γυναίκα, δεν θα αμαρτήσει τώρα την περίοδο της νηστείας και δεν πλησίασε καθόλου την κοπέλα όλο το βράδυ που έμεινε στο κελί του. Ο τρίτος σκέφτηκε ότι δεν υπάρχει κάτι κακό στο να πιεί λίγο κρασί, αφού εξάλλου το έχει ευλογήσει και ο Κύριος. Σιγά σιγά έπινε το κρασί και τελείωσε όλη την μπουτίλια. Μετά είδε το κομμάτι κρέας που είχε αφήσει ο πρώτος και σκέφτηκε γιατί να μην το φάει και το έφαγε. Μετά είδε και την νεαρή κοπέλα να φεύγει και σκέφτηκε γιατί να μην την φωνάξω να μου κάνει παρέα το βράδυ και κοιμήθηκε μαζί της. Και έτσι ο τρίτος καλόγερος αφού μέθυσε, έκανε όλες τις αμαρτίες. Στον κατάλογο είναι ATU 839: One Vice Carries Other With It. Η ιστορία είναι η ίδια, η μόνη λεπτομέρεια που αλλάζει είναι ότι δεν αναφέρεται σε καλόγερους αλλά γενικά σε άντρες που δοκιμάζονται για αμαρτίες. Ιστορίες με αυτόν τον τύπο καταγράφονται από εβραϊκές και αραβικές πηγές. Στον τόμο κατατάσσεται στα παραμύθια για την καθημερινή ζωή και καταγράφεται από την περιοχή της Strandža.

*Ο Γιαννάκης και ο ιερέας*³⁶¹ (Ivančo i porať): Ένας ιερέας έψαχνε για υπηρέτη και βρήκε έναν νεαρό που τον έλεγαν Γιαννάκη. Τον έβαζε να φροντίζει την φοράδα, να κόβει ξύλα και να τα κουβαλάει στο σπίτι, να πλένει τα ρούχα κ.ά. Μια μέρα ο νεαρός εκεί που έβγαλε την φοράδα για βοσκή, συνάντησε έναν τσιγγάνο που του είπε να την αγοράσει. Ο Γιαννάκης σκέφτηκε ότι έκανε αρκετές δουλειές για τον ιερέα και είχε κουραστεί, αν πούλαγε την φοράδα θα ξεφορτώνονταν μια αγγαρεία και την πούλησε. Ο ιερέας τον ρώτησε που είναι η φοράδα και ο νεαρός του είπε ότι την έχασε. Ο ιερέας τον έβαζε τρεις μέρες να την ψάχνει, αλλά στο τέλος κατάλαβε ότι τον κοροίδευε. Έπιασε λοιπόν τον νεαρό και του είπε ότι θα τον συγχωρέσει για την φοράδα εάν παραδεχτεί μπροστά σε όλους τους ενορίτες στην εκκλησία μετά την λειτουργία τι έκανε. Ο Γιαννάκης συμφώνησε. Έρχεται εκείνη η μέρα, που ήταν

---

³⁶⁰ SbNU τόμ.57

³⁶¹ SbNU τόμ.57

κιάλας η αναστάσιμη Κυριακή και ο ιερέας αφού τελείωσε το μυστήριο γύρισε και είπε στον κόσμο ότι ό,τι τους πει ο Γιαννάκης είναι αλήθεια. Γυρνάει ο νεαρός και λέει στον κόσμο πως ο ιερέας δεν κράτησε την νηστεία γιατί τον έβλεπε να τρώει τηγανητά αυγά κάθε πρωί. Και ο ιερέας άρχισε να φωνάζει ότι ο Γιαννάκης λέει ψέματα και να τον βρίζει. Στον κατάλογο δεν υπάρχει αντιστοιχία, αν και με την εξέλιξη της ιστορίας θα μπορούσε να είναι κάπου στην υποκατηγορία 1725-1774: The Clergyman is Tricked. Στον τόμο κατατάσσεται στα χιουμοριστικά παραμύθια και καταγράφεται από την περιοχή της Strandža.

*Ο πολυμήχανος καλόγερος*³⁶²(Nahodčivijat kalyger): Σε μια μονή ένας από τους καλόγερους παραπονέθηκε στον ηγούμενο, ότι παρόλο που είναι περίοδος νηστείας εξαφανίζονται αυγά από το κοτέτσι. Ο ηγούμενος απόρησε πως έτρωγε τα αυγά αυτός που τα έπαιρνε, γιατί αν κάποιος έβαζε φωτιά και θράκα στο κελί του θα τον καταλάβαιναν. Περίμενε λοιπόν το βράδυ να μαζευτούν όλοι στα κελιά τους και πέρναγε έξω από κάθε κελί και κατασκόπευε από την κλειδαρότρυπα. Φτάνει κάποια στιγμή σε ένα κελί και βλέπει φως. Κοιτάει από την κλειδαρότρυπα και βλέπει τον καλόγερο να έχει φτιάξει μια μικρούλα εστία από σιδεράκια και να ψήνει το αυγό στο κερί. Εκπλάγηκε και άρχισε να λέει τι διαβολικός που ήταν ο συγκεκριμένος καλόγερος. Και εκείνη την στιγμή πετάγεται και ο ίδιος ο διάβολος και λέει στον ηγούμενο πως και αυτός απόρησε με το τέχνασμα που σκαρφίστηκε ο καλόγερος για να τρώει τα αυγά. Στον κατάλογο δεν υπάρχει αντιστοιχία. Στον τόμο κατατάσσεται στις χιουμοριστικές ιστορίες και καταγράφεται από την περιοχή της Strandža.

*Γυναίκα συγχωρεί τον φονιά του παιδιού της*³⁶³(Žena dava proška na ybieca na deteto i): Μια οικογένεια είχε τρεις γιούς και δυο κόρες. Οι μεγαλύτεροι ήταν αγρότες και ο μικρότερος κτηνοτρόφος. Περνώντας ο καιρός όμως, πέθαναν οι γονείς, πέθαναν οι μεγαλύτεροι αδερφοί και τα πρόβατα του μικρότερου αρρώσταιναν. Άκουσε κάποια στιγμή ο κτηνοτρόφος μια φωνή να του λέει ότι πρέπει να ραντίσει το νερό των προβάτων με ανθρώπινη στάχτη και έτσι θα γίνουν καλά και θα γεννοβολάνε. Ο κτηνοτρόφος τρελάθηκε και δεν ήξερε τι να κάνει. Είχε και τις αδερφές του να φροντίσει αλλά πως θα έπαιρνε μια ψυχή; Εκεί που περπατούσε στο δρόμο και συλλογίζονταν, βλέπει ένα μωρό 10 μηνών σε μια κούνια κρεμασμένη από ένα δέντρο. Η μητέρα του μαγεύει μέσα στο καλύβι. Ο κτηνοτρόφος πήρε ένα πανί

---

³⁶² SbNU τόμ.57

³⁶³ SbNU τόμ.58

που είχε στην τσέπη του και έπνιξε το μωρό. Το πήρε από την κούνια, το πήγε στο σπίτι του και το έκαψε μέχρι να γίνει στάχτη. Εν τω μεταξύ η μάνα είδε ότι το παιδί της χάθηκε και άρχισε να το ψάχνει. Βρήκε τον κτηνοτρόφο και αυτός της είπε ότι το μωρό το πήρε ο λύκος και το έφαγε. Η μάνα στεναχωρήθηκε αλλά είπε ότι όλα είναι από τον Θεό. Μετά ο κτηνοτρόφος πήρε την στάχτη, ράντισε το νερό των προβάτων και αυτά όντως έγιναν καλά. Πέρασαν τα χρόνια, οι αδερφές του παντρεύτηκαν και η μάνα του δολοφονημένου μωρού έκανε άλλα δυο παιδιά. Την είχε ρωτήσει ο κτηνοτρόφος μια μέρα που την είδε αν τώρα πια ξέχασε το μωρό που χάθηκε. Η μάνα του απάντησε ότι παιδί της ήταν και 10 παιδιά να έκανε, πάλι ποτέ δεν θα το ξεχνούσε. Ήρθε η μέρα των Θεοφανείων και πήγε ένας ιερέας να ραντίσει το χωριό με αγιασμό. Πέρασε και από το σπίτι του κτηνοτρόφου και αυτός του εξομολογήθηκε τι είχε κάνει πριν από τόσα χρόνια. Μετά από τρεις μέρες ο κτηνοτρόφος πέθανε. Ο ιερέας πριν να τον θάψουν πήγε στην μάνα και της είπε τι του εξομολογήθηκε, για να ξέρει και η ίδια πλέον τι είχε συμβεί στο παιδί της. Η μάνα τότε πήγε στον σκαμμένο τάφο και είπε ότι συγχωρεί τον κτηνοτρόφο για αυτό που έκανε και ο Θεός να αναπάψει την ψυχή του. Στον κατάλογο δεν υπάρχει πλήρη αντιστοιχία. Θα μπορούσε να είναι ATU 760: The Unquiet Grave, διότι το τέλος της ιστορίας αναφέρεται σε συγχώρεση δολοφόνου πάνω από τον τάφο του, όπως έγινε στην ιστορία μας. Όμως εδώ δεν πρόκειται για φονιά παιδιού, αλλά για άντρα που σκότωσε τις τρεις συζύγους του και γενικότερα η όλη αφήγηση απομακρύνεται αρκετά από την ιστορία μας. Στον τόμο κατατάσσεται στα θρυλικά παραμύθια και καταγράφεται από την περιοχή του Blagoevgrad.

*Πλούσιος και ζητιάνος*³⁶⁴ (Bogat I prosjak): Ένας πλούσιος αποφάσισε να κάνει κάτι καλό για τον τόπο του και έχτισε τρεις βρύσες, μια βόρεια, μια νότια και μια ανατολικά. Δυτικά υπήρχε ένα ποτάμι που δεν είχε γέφυρα. Έχτισε εκεί μια γέφυρα. Δίπλα στην γέφυρα πήγε και κάθισε ένας τυφλός ζητιάνος, μήπως τον λυπηθούν οι περαστικοί και του δίνουν κανένα γρόσι. Πέρασε πρώτος ο πλούσιος και είδε τον ζητιάνο. Αντί να του δώσει λεφτά, άφησε στην χούφτα του μια πέτρα. Ο ζητιάνος κατάλαβε ότι ήταν πέτρα και την πέταξε στο ποτάμι με δάκρυα στα μάτια και φώναξε στον πλούσιο να τον πετρώσει ο Θεός σαν πέτρα. Πέρασε ο καιρός και ο πλούσιος πέθανε. Τον υποδέχτηκε ο άγιος Πέτρος και ξεκίνησαν μαζί. Δεν πήγαιναν όμως στον Παράδεισο αλλά στην κόλαση. Και ο πλούσιος απόρησε και ρώτησε τον άγιο για

---

³⁶⁴ SbNU τόμ.62

ποιο λόγο τον πηγαίνει στην κόλαση αφού είχε κάνει τόσα πράγματα στην γη. Ο άγιος του απάντησε ότι καταλήγει στην κόλαση εξαιτίας του περιστατικού με τον τυφλό ζητιάνο, γιατί ο Θεός ακούει τις προσευχές που γίνονται με δάκρυα. Στον κατάλογο δεν υπάρχει πλήρη αντιστοιχία. Στον τόμο κατατάσσεται στα θρυλικά παραμύθια και καταγράφεται από την περιοχή του Sakar.

*Τρεις ιερείς και ταβερνιάρης*³⁶⁵ (Trima porone I kračmar): Τρεις ιερείς πήγαιναν συνέχεια σε μια ταβέρνα και μεθούσαν. Μια μέρα ο ταβερνιάρης τους είχε σιχαθεί και αποφάσισε να τους ξεφορτωθεί. Φωνάζει τον πρώτο ιερέα, τον κοπανάει στο κεφάλι και πεθαίνει. Το ίδιο έγινε και με τους άλλους δύο. Έπρεπε τώρα να βρει τρόπο να ξεφορτωθεί τα πτώματα. Βλέπει τον γείτονα του και τον φωνάζει. Του λέει πως είχε έρθει ένας ιερέας, του έδωσε λίγο ρακί και αυτός μέθυσε, έπεσε και χτύπησε το κεφάλι του και πέθανε. Τον ρώτησε αν μπορούσε να ξεφορτωθεί το πτώμα και αν ήταν θα τον πλήρωνε κιόλας. Ο γείτονας συμφώνησε. Πήρε το πρώτο πτώμα, το πήγε στο ποτάμι και το πέταξε. Εν τω μεταξύ ο ταβερνιάρης είχε βγάλει έξω το δεύτερο πτώμα. Ο γείτονας γύρισε και το είδε και απόρησε, αφού νόμιζε ότι το πέταξε στο ποτάμι. Πήρε ξανά το πτώμα και πήγε πάλι στο ποτάμι. Ο ταβερνιάρης είχε βγάλει μετά και το τρίτο πτώμα. Ο γείτονας πάλι απόρησε αλλά πήρε και ξεφορτώθηκε και το τρίτο πτώμα. Όταν επιτέλους γύρισε στον ταβερνιάρη, του είπε ότι ο ιερέας δεν έλεγε να μείνει στο ποτάμι, όλο και γυρνούσε πίσω. Ο ταβερνιάρης τον έβαλε να ορκιστεί ότι δεν θα πει τίποτα σε κανέναν και τον πλήρωσε. Στον κατάλογο είναι ATU 1537: The corpse killed five times. Η διαφοράς είναι ότι δεν πρόκειται για ιερείς αλλά γενικώς για μπεκρήδες ανθρώπους και ότι είναι 5 τα πτώματα. Ιστορίες με αυτό τον τύπο καταγράφονται από τη Νορβηγία, τη Γερμανία και από αραβικές πηγές. Στον τόμο κατατάσσεται στις χιουμοριστικές ιστορίες και καταγράφεται από την περιοχή του Sakar.

*Ο αμαθής ιερέας*³⁶⁶ (Neyčenijat por): Ένας ιερέας σε ένα χωριό ήταν αρκετά αφέλης και αμαθής και όλο ξέχνανε τότε είναι οι γιορτές. Μια φορά για να μην την ξαναπάθει, σκέφτηκε για να μετρήσει τις 40 μέρες μέχρι το Πάσχα να βάλει σιτάρι στις τσέπες του και να βγάζει κάθε μέρα από έναν κόκκο. Η γυναίκα του κάποια στιγμή κατάλαβε ότι είχε σιτάρι στις τσέπες του, αλλά δεν ήξερε για ποιο λόγο το

³⁶⁵ SbNU τόμ.62

³⁶⁶ Kuzman Šapkarev, *Sbornik ot bǎlgarski narodni umotvorenija*

έπαιρνε. Υπέθεσε ότι απλά μπορεί να του άρεσε και έτσι όποτε καταλάβαινε πως οι τσέπες του άντρα της άδειαζαν, αυτή τις ξαναγέμιζε για να μην ξεμείνει από σιτάρι. Πέρασε ο καιρός και κόντευε το Πάσχα, αλλά οι τσέπες του ιερέα δεν άδειαζαν καθόλου. Οι χωρικοί άρχισαν να του γκρινιάζουν ότι κουράστηκαν από την νηστεία, γιατί αργεί τόσο το Πάσχα. Ο ιερέας έβλεπε ότι το σιτάρι στις τσέπες του ήταν ακόμα αρκετό και απόρησε. Απελπισμένος άρχισε να περπατάει στο δάσος και να σκέφτεται τι να κάνει. Έφτασε κάποια στιγμή στο διπλανό χωριό και είδε τους χωριανούς να σπάνε τα κόκκινα αυγά. Έτρεξε πίσω στο δικό του χωριό και φώναξε ότι επιτέλους ήρθε το Πάσχα. Στον κατάλογο δεν υπάρχει πλήρη αντιστοιχία. Κατατάσσεται στις χιουμοριστικές ιστορίες³⁶⁷ και καταγράφεται από την περιοχή του Ohrid.

Ο γιος του βασιλιά που αγίασε ³⁶⁸(Carskijjat sin posveten): Ένας βασιλιάς πάντρεψε τον γιο του παρά την θέληση του. Το βράδυ που ήταν ο νεαρός να βρεθεί με την νύφη, έβγαλε το δαχτυλίδι του, την φίλησε στο μέτωπο παρακαλώντας την να τον συγχωρέσει και έφυγε. Πήγε μακριά σε ένα βουνό και έγινε ερημίτης. Μετά από αρκετά χρόνια αποφάσισε να βρει ένα μέρος να πεθάνει ήσυχος ανάμεσα στους ανθρώπους. Κατέβηκε στην πολιτεία και μάρκαρε σε ένα καράβι. Το καράβι ύστερα από μεγάλο ταξίδι, έφτασε στην πατρίδα του πρίγκιπα. Αυτός κατάλαβε αμέσως ότι είχε γυρίσει στο σπίτι του και σκέφτηκε ότι ήταν θέλημα Θεού. Πήγε και βρήκε τον πατέρα του τον βασιλιά, ο οποίος όμως μετά από τόσα χρόνια που πέρασαν δεν μπόρεσε να τον αναγνωρίσει. Είδε ο βασιλιάς ότι ήταν άγιος άνθρωπος και του είπε να τον φιλοξενήσει. Ο γιος δέχθηκε. Τον έβαλαν στην ίδια κάμαρα που κάποτε είχε παρατήσει την νύφη. Του έφερναν πλούσια γεύματα, όμως αυτός κάθε φορά έτρωγε μόνο μια φέτα ψωμί. Μετά από λίγο καιρό είπε στους υπηρέτες να μην του φέρνουν ούτε ψωμί, μόνο νερό. Μετά από λίγο καιρό τους είπε να μην του φέρνουν ούτε νερό, μόνο μετά από δυο Κυριακές να έρθουν στην κάμαρα να τον δουν. Πέρασαν οι δύο Κυριακές και μπήκαν οι υπηρέτες στην κάμαρα και είδαν ότι ο άντρας είχε πεθάνει και είχε αφήσει ένα γράμμα στο προσκεφάλι του. Στο γράμμα έγραφε ποιος ήταν, πως ασκήτευε τόσα χρόνια και πως τώρα που πέθανε το σώμα του θα αγιάσει και θα μπορεί να γιατρεύει τους άρρωστους. Πήγαν το γράμμα στον βασιλιά και αυτός αφού έκλαψε για τον γιο του, άφησε το σώμα του για προσκύνημα τρεις μέρες και μετά τον

³⁶⁷ Ο Šarkarev στον τόμο του δεν χωρίζει τα παραμύθια σε είδη, η κατάταξη είναι δική μας.

³⁶⁸ Kuzman Šarkarev, *Sbornik ot bǎlgarski narodni umotvorenija*

έθαναν. Στον κατάλογο δεν υπάρχει αντιστοιχία. Κατατάσσεται στα θρησκευτικά παραμύθια και καταγράφεται από την περιοχή του Ohrid.

*Οι κόρες του βασιλιά*³⁶⁹ (Carskite dāšteri): Ένας βασιλιάς είχε δυο κόρες. Στην μεγαλύτερη οι Μοίρες είχαν ορίσει πως θα την περάσουν εφτά άντρες, τελευταίος ο πατέρας της και μετά θα πεθάνει. Στην μικρότερη όρισαν πως θα παντρευτεί και ο πατέρας της θα της χτίσει μοναστήρι. Πέρασε ο καιρός και μεγάλωσαν οι κόρες του βασιλιά και έφτασαν σε ηλικία γάμου. Ένας πρίγκιπας ερωτεύτηκε την μεγαλύτερη αλλά πριν να την ζητήσει σε γάμο είδε ένα τρομερό εφιάλτη. Πήγε στους σοφούς να τους ρωτήσει τι σήμαινε αυτό. Μετά από τρεις μέρες οι σοφοί του απάντησαν πως πρέπει να παντρευτεί την μικρότερη γιατί αυτή είναι αγνή, είδαν πως για την μεγαλύτερη θα την περάσουν εφτά άντρες και ο πατέρας της. Ο πρίγκιπας έτσι παντρεύτηκε την μικρότερη. Η μεγαλύτερη πήγε να ρωτήσει τον πεθερό της αδερφής της γιατί ως πρωτότοκη δεν διάλεξαν αυτή πρώτα για νύφη. Ο βασιλιάς στην αρχή δεν της έλεγε, όμως η κοπέλα απείλησε ότι θα σκοτωθεί και έτσι της είπε τι είχαν οραματιστεί οι σοφοί. Η κοπέλα στεναχωρήθηκε. Ο πατέρας τους μετά αφού έχτισε το μοναστήρι για την μικρότερη κόρη, έπρεπε να φύγει για πόλεμο. Πέρασε ο καιρός, νίκησε στον πόλεμο αλλά όταν γύρισε η μεγαλύτερη κόρη του είχε πεθάνει. Την θρήνησαν όλοι και πήγαν να την θάψουν στο μοναστήρι. Όμως το φέρετρο δεν κατέβαινε στο χώμα. Ο βασιλιάς απόρησε και πήγε στους σοφούς του συμπέθερου του να τους ρωτήσει τι να κάνει. Μετά από τρεις μέρες οι σοφοί απάντησαν πως έπρεπε να περάσουν πάνω από το φέρετρο εφτά άντρες, στο τέλος θα πέρναγε και ο πατέρας της και μόνο τότε το χώμα θα την δέχονταν. Και έτσι έγινε. Στον κατάλογο δεν υπάρχει αντιστοιχία. Κατατάσσεται στα μαγικά παραμύθια μάλλον και καταγράφεται από την περιοχή της Vraca.

Σύνολο λοιπόν των άπαξ ιστοριών είναι 38 τον αριθμό. Μαζί με τα παραμύθια από τις προηγούμενες κατηγορίες που αναλύσαμε διαπιστώνουμε από το περιεχόμενο των τόμων, ότι τα παραμύθια με χριστιανικά στοιχεία είναι συνολικά 747 τον αριθμό. Στο επόμενο κεφάλαιο θα προσπαθήσουμε να εντοπίσουμε τις επιρροές τους, όπου αυτό είναι δυνατόν.

---

³⁶⁹Kuzman Šapkarev , *Sbornik ot bālgarski narodni umotvorenija*

V) Γενική αποτίμηση των παραμυθιών σχετικά με τις επιρροές τους

V.i. Τα γνωστά βουλγαρικά παραμύθια

Τα τρία αδέρφια και ο Θεός: Όπως είδαμε στην υπόθεση της ιστορίας, το τελικό και τραγικό σημείο της αφήγησης είναι η θυσία του παιδιού του μικρότερου αδερφού και η μετέπειτα διάσωση του παιδιού εξαιτίας της πίστης που έδειξε ο πατέρας. Η πρώτη σκέψη που μας έρχεται στο μυαλό είναι η παλαιδιαθητική διήγηση της θυσίας του Ισαάκ από τον Αβραάμ, όμως η ιστορία μας στο σύνολο της έχει εξελιχθεί λίγο πιο περίπλοκα. Ο M.Dragomanov στον πρώτο τόμο του SbNU είχε αναλύσει διεξοδικά την ιστορία μαζί με τις υπόλοιπες εκδοχές της και αποτελεί την βασική πηγή μας³⁷⁰. Καταρχήν στην έρευνα του ο Dragomanov παραθέτει όλες τις εκδοχές της ιστορίας από τις υπόλοιπες χώρες (Ουκρανία, Ρωσία, Σερβία, Αγγλία, Ινδία και Άπω Ανατολή) πλην της γαλλικής εκδοχής που πιθανόν δεν ανακάλυψε και παρατηρούμε πως ταιριάζει με τις εκδοχές που υπάρχουν στο ATU. Πιο κοντά στην βουλγαρική διήγηση είναι οι σλαβικές εκδοχές³⁷¹, καθώς από τις μη σλαβικές χώρες και περιοχές το μόνο κοινό είναι η θυσία του μοναχογιού και δεν υπάρχει πάντα η ίδια κατάληξη³⁷², συνεπώς θα παραθέσουμε μόνον αυτές. Οι υπόλοιπες σλαβικές εκδοχές προηγούνται χρονολογικά της βουλγαρικής. Μπορούμε επομένως να υποστηρίξουμε ότι η βουλγαρική εκδοχή επηρεάστηκε από αυτές. Το ζήτημα λοιπόν είναι από πού επηρεάστηκαν αυτές. Σύμφωνα με την έρευνα του Dragomanov οι πηγές αυτής της διήγησης μπορούν να εντοπιστούν σε δύο χειρόγραφα: το πρώτο αφορά έναν μουσουλμανικό θρύλο για την σωτηρία του βρέφους Μωυσή³⁷³ και το δεύτερο προέρχεται από τις αραβικές πηγές του απόκρυφου Ευαγγελίου της παιδικής ηλικίας του Ιησού³⁷⁴. Και οι δύο διηγήσεις περιγράφουν το ίδιο γεγονός, την σωτηρία των δύο βρεφών από τους διώκτες τους. Στον μουσουλμανικό θρύλο όταν ο Φαραώ της Αιγύπτου είχε διατάξει την σφαγή των αρσενικών βρεφών των Ιουδαίων, η μητέρα του Μωυσή κρύφτηκε στο σπίτι μιας γειτόνισσας (ή ξαδέρφης της) και

³⁷⁰ M.Dragomanov, «Slavijanskite skazanija za požertvuvane sobstvenno dete», SbNU τ. I Σόφια 1889,σελ.78-109

³⁷¹ Ουκρανική εκδοχή από *Sbornik russkihā duhovnyhā stihovā* 1860, ρωσική εκδοχή από *Trudy ekspediciju vā jugozapadnyi kraj* 1867(δυστυχώς δεν μπορέσαμε να το βρούμε), σερβική εκδοχή από *Srpske Narodne pjesme* II no.3 Beč, 1845

³⁷² Π.χ. στην διήγηση από την Άπω Ανατολή που προέρχεται από μογγολικά βουδιστικά κείμενα, το παιδί θυσιάζεται και ο ανώτερος σοφός λέει στον πατέρα πως θα αναστηθεί πάλι ως μια μετενσάρκωση του Βούδα.

³⁷³ G.Weil , *Biblishe Legenden der Musulmänner* ,Frankfurt a. M : J. Rütten, 1845

³⁷⁴ *Evangelium de Infantia arabicum*, Brunet Les Evangiles apocryphes 1848, Migne, Dictionnaire des apocryphes 1856

αντικατέστησε το παιδί της με το παιδί της γειτόνισσας που ήταν μεγαλύτερο άρα δεν διέτρεχε κίνδυνο. Το παιδί της γειτόνισσας το έκρυψαν στην εστία της φωτιάς και όταν ήρθαν οι στρατιώτες ζήτησαν από τις γυναίκες να ανάψουν φωτιά, γιατί άκουσαν μια φωνή να βγαίνει από εκεί. Όταν έφυγαν οι στρατιώτες, οι γυναίκες βρήκαν το παιδί άθικτο από την φωτιά γιατί το προστάτευσε ο Θεός. Ίδια διήγηση υπάρχει και στο απόκρυφο Ευαγγέλιο, μόνο που πρόκειται για την Θεοτόκο που έτρεχε να ξεφύγει από τον βασιλιά Ηρώδη. Μπορούμε συνεπώς να θεωρήσουμε πως κάποια από τις δύο διηγήσεις ή και οι δύο ταυτόχρονα, διαδόθηκαν στις σλαβικές χώρες και εξελίχθηκαν στο πέρασμα των χρόνων με την προσθήκη του μοτίβου των τριών αδερφών που αλληλεπιδρούν με τον γέροντα Θεό, που είναι ένα ξεκάθαρο μοτίβο των σλαβικών παραμυθιών.

Η Θεία Δικαιοσύνη: Πάλι βασική πηγή για τις επιρροές αυτής της ιστορίας είναι ο M.Dragomanov³⁷⁵. Όπως αναφέραμε, η συγκεκριμένη ιστορία καταγράφεται σε αρκετές χώρες, κυρίως από τον 17^ο αιώνα και μετά, οπότε είναι σημαντικό να δούμε τις παλαιότερες εκδοχές της. Η πρώτη υπόδειξη μιας παλαιότερης εκδοχής βρίσκεται στο ρωσικό Drevniiy Paterikā³⁷⁶. Στην εισαγωγή του Πατερικού σημειώνεται πως αποτελεί εξολοκλήρου μετάφραση από ελληνική περγαμινή 182 φύλλων του 11^{ου}-12^{ου} αιώνα (η οποία πλέον έχει χαθεί). Στο 20^ο κεφάλαιο υπάρχει μια αφήγηση που είναι σχεδόν ίδια με την ιστορία μας. Η δεύτερη υπόδειξη προέρχεται από το λατινικό Vitae Patrum το οποίο περιλαμβάνει βίους μοναχών και ερημιτών από τους πρώιμους χρόνους του Χριστιανισμού (μεταξύ αυτών και οι βίοι των: αγίου Αντωνίου, Παύλου του Θηβαίου, Μαρίας εκ Έδεσσας) και αποφθέγματα. Ο Dragomanov βέβαια σημειώνει πως δεν κατάφερε να ερευνήσει το πρωτότυπο κείμενο και βασίστηκε για αυτήν την πηγή σε ένα άρθρο του Γάλλου φιλόλογου Paulin Gaston Paris³⁷⁷. Εμείς καταφέραμε να μελετήσουμε το Vitae Patrum³⁷⁸ και όντως υπάρχει η εκδοχή της ιστορίας μας στο 5^ο βιβλίο που τιτλοφορείται *Αποφθέγματα Πατέρων* στην ένατη ενότητα. Σε αυτήν την εκδοχή ένας ερημίτης στην Αίγυπτο, ζήτησε από τον Θεό να

³⁷⁵ M.Dragomanov, «Zabeležki vārhy slavijanskite religiozni I etičeski legendi», *SbNU* τόμ.7, Σόφια 1892 σελ.258-324

³⁷⁶ «Drevniiy Paterikā, izložennyj po glavamā, perevodā sā grečeskago», *Izdanje redakcij Dušepoleznago čtenija* Moskva 1874

³⁷⁷ Bruno Paulin Gaston Paris, 1839 – 1903. Ο Dragomanov δεν αναφέρει στην μελέτη του για ποιο άρθρο του Γάλλου φιλόλογου επρόκειτο. Βλ. M.Dragomanov, «Zabeležki vārhy slavijanskite religiozni I etičeski legendi», *SbNU* τόμ.7 σελ. 271

³⁷⁸ *Vitae Patrum* by Heribert Rosweyde, first edition 1615 translation by Revd Benedict Baker, Wales UK, 12 July 2004

του παρουσιάσει την κρίση Του και την επόμενη μέρα εμφανίστηκε άγγελος Κυρίου και του ζήτησε να πάνε ένα ταξίδι και εκεί του υπέδειξε την Θεία Δικαιοσύνη όπως γνωρίζουμε. Εφόσον το μεγαλύτερο μέρος των κειμένων του Vitae Patrum χρονολογείται από τον 4^ο -5^ο αι. μ.Χ. συμπεραίνουμε πως η διήγηση περί της Θείας Δικαιοσύνης ήταν από τις πρώιμες χριστιανικές διηγήσεις που κατάφεραν και επιβίωσαν και διαδόθηκαν στον χριστιανικό κόσμο.

Ο άγγελος που σήκωσε την πέτρα ή η ενέργεια της Θείας Πρόνοιας: Αναφέραμε πως η συγκεκριμένη ιστορία θα μπορούσε να αντιστοιχηθεί με το ATU 795 αλλά δεν μας ικανοποιεί ιδιαίτερα αυτός ο τύπος. Για να εντοπίσουμε τις πιθανές επιρροές της θα παραθέσουμε τις υπόλοιπες εκδοχές ώστε να διαπιστώσουμε ποια είναι η παλαιότερη χρονολογικά. Το ρωσικό παράλληλο βρίσκεται στην έκδοση του Afanasyev *Russkie Narodnye Legendy* του 1860. Το λευκορωσικό παράλληλο βρίσκεται στην έκδοση του Dobrovolski *Smolenskij etnografičeskij Sbornik*³⁷⁹ το 1891, δηλαδή μόλις έναν χρόνο πριν την έκδοση του τόμου του SbNU, οπότε και αυτό επηρεάστηκε από παλαιότερη έκδοση. Το αραβικό παράλληλο βρίσκεται στην έκδοση του G.Weil , *Biblisghe Legenden der Musulmänner* του 1845 που αναφέραμε πιο πριν. Η ιστορία μας εδώ αναφέρεται στον θάνατο του Μωσέ, που ανησυχούσε τι θα απογίνουν τα παιδιά του όταν πεθάνει και ο Θεός του υποδεικνύει την πρόνοια Του με τον τρόπο που είδαμε. Το εβραϊκό παράλληλο βρίσκεται στην έκδοση του Grünbaum, *Jüdischdeutsche Chrestomathie*³⁸⁰ του 1882 που περιλαμβάνει τους εβραϊκούς θρύλους οι οποίοι διαδόθηκαν μέσω των Εβραίων σερφαδιτών, όταν εκδιώχθηκαν από την Ισπανία την περίοδο 1480-1492. Χρονολογικά λοιπόν προηγείται η έκδοση του Weil. Εφόσον κιόλας η έκδοση περιλαμβάνει θρύλους που συλλέχθηκαν κατά την Χρυσή Ισλαμική Εποχή (8ος -14ος αιώνας), υποθέτουμε πως πάλι αυτή η έκδοση επηρέασε τις υπόλοιπες. Δεν θα ήταν απίθανο όμως ταυτόχρονα να συνέβαλλε και η έκδοση του Grünbaum, εφόσον και εκεί το υλικό του ανάγεται σε μια παλαιότερη εποχή.

Ο μαθητευόμενος του διαβόλου: Αυτή η ιστορία είναι γνωστή σε αρκετές χώρες όπως είδαμε. Έρευνα για τις επιρροές και την διάδοση της έχει πραγματοποιήσει η

---

³⁷⁹ Dobrovolskij V.H., *Smolenskij etnografičeskij sbornik (Zapiski imp.rus.geogr. o-va po otd-niju etnografii)*, čast 1-4 Μόσχα σελ.323-325

³⁸⁰ Max Grünbaum, *Jüdischdeutsche Chrestomathie, zugleich ein Beitrag zur Kunde der hebräischen Literatur*, Leipzig 1882

δρ. Girži Polivka³⁸¹, που δημοσιεύτηκε στον 15^ο τόμο του SbNU. Όπως και ο Dragomanov, η Polivka ανέλυσε κάθε εκδοχή της ιστορίας. Από τις βαλκανικές εκδοχές παλαιότερη είναι η ρουμάνικη³⁸², που εκδόθηκε το 1845. Για τη Δυτική Ευρώπη η πρώτη καταγραφή της ιστορίας βρίσκεται στον δεύτερο τόμο του Le Piacevoli Notti (1553) από τον Giovanni Straparola. Η αραβική (εκ Αιγύπτου)³⁸³ και η τουρκική³⁸⁴ εκδοχή παρόλο που δεν είναι καταγεγραμμένες πριν από την έκδοση του Straparola, φαίνεται πως ήταν οι πρώτες που επηρεάστηκαν από την πρωταρχική πηγή του παραμυθιού, λόγω των ομοιοτήτων που έχουν στις λεπτομέρειες της ιστορίας που απουσιάζουν από τις ευρωπαϊκές εκδοχές. Η πρωταρχική πηγή του παραμυθιού λοιπόν φέρεται να είναι το ινδικό βιβλίο *Vetālapañcaviṃśati*. Αυτό αποτελεί τον 12^ο από 18 τόμους από την συλλογή ινδικών ιστοριών και θρύλων που λέγεται *Kathāsaritsāgara*³⁸⁵ (Ο ωκεανός των ιστοριών), που συλλέχθηκαν τον 11^ο αιώνα. Η ιστορία βέβαια είναι αρκετά διαφορετική, καθώς αναφέρεται σε έναν βασιλιά με 12 γιους που οι 6 από αυτούς ήταν μάγοι και ο μικρότερος ήρθε αντιμέτωπος με έναν αντίπαλο ισχυρό μάγο με τον τρόπο που γνωρίζουμε για να κερδίσει το χέρι μιας πριγκίπισσας. Είναι όμως φυσιολογικό οι ιστορίες να παραλλάσσονται από περιοχή σε περιοχή, όπως αναλύσαμε στο πρώτο μέρος. Ενώ οι εκδοχές της Δυτικής Ευρώπης διατήρησαν το πρόσωπο του μάγου, όπως είδαμε ότι καταγράφονται και στο ATU, οι σλαβικές εκδοχές έβαλαν στην θέση του τον διάβολο, πιθανόν λόγω της χριστιανικής μεσαιωνικής πεποίθησης πως η μαγεία (με βλαβερούς σκοπούς συνηθέστερα) προέρχεται από αυτόν³⁸⁶.

Η δικαιοσύνη και η αδικία: Έχουμε και πάλι μια αρκετά γνωστή ιστορία ανά τον κόσμο, η οποία μάλιστα στον ευρωπαϊκό χώρο δεν παραλλάχθηκε ιδιαίτερα στις λεπτομέρειες της. Ο πρώτος που κατέγραψε την ιστορία στην Ευρώπη ήταν ο Giambattista Basile στο *Lo cunto de li cunti* που είδαμε ότι εκδόθηκε μετά τον θάνατο του το 1634. Οι υπόλοιπες ευρωπαϊκές εκδόσεις καταγράφηκαν μετά τον 17^ο

³⁸¹ Girži Polivka, «Magiosnikätä I negovjatä učenikā», *SbNU* τ.15, Σόφια 1898, σελ. 404-460

³⁸² Artur und Albert Schott, *Wallachische Marchen*, Stuttgart 1845

³⁸³ Contes arabes modernes, recueillis et traduits par Guillaume Spitta, Paris 1883

³⁸⁴ F.A.Behmauer, *Die vierzig Veziere oder weisen Meister*, Leipzig 1851

³⁸⁵ C. H. Tawney, *The Kathā sarit sāgara; or, Ocean of the streams of story*, vol.1-2 1880, N. M. Penzer, *The ocean of story, being C.H. Tawney's translation of Somadeva's Katha sarit sagara (or Ocean of streams of story)*, vol.1-10 1924, *Jambhaladatta's version of the Vetālapañcaviṃśati english translation*, by M. B. Emeneau, American Oriental Society, New Haven, Connecticut, 1934 scanned by Lars Martin Fosse, University of Oslo, TITUS version by Jost Gippert, Frankfurt a/M, 7.11.1997

³⁸⁶ Rosemary Ellen Guiley, *The Encyclopedia of Witches, Witchcraft and Wicca*, Third Edition, New York 2008, σελ.98-100

αιώνα. Συνεπώς, πάλι οι πρωταρχικές εκδοχές της ιστορίας προέρχονται από τις χώρες της Ανατολής. Η ινδική εκδοχή της ιστορίας λέγεται Dharmabuddhi and Rârabuddhi (που είναι δυο φίλοι και όχι αδέρφια) και προέρχεται από την *Panchatantra*³⁸⁷ που ήταν μια γνωστή συλλογή διδακτικών μύθων και παραμυθιών, αποτελούμενη από πέντε βιβλία που καταγράφηκαν μεταξύ του 3^{ου} και 5^{ου} αιώνα μ.Χ. Η ινδική συλλογή μετέπειτα επηρέασε και την θιβετιανή εκδοχή³⁸⁸ (όπου εδώ πλέον οι δυο αντίζηλοι αναφέρονται ως αδέρφια). Πιο ενδιαφέρουσα είναι η εβραϊκή εκδοχή. Σε αυτήν οι αντίζηλοι είναι ένας Ιουδαίος και ένας ειδωλολάτρης και το στοίχημα που βάζουν είναι ποιά θρησκεία είναι αληθινή. Η ιστορία καταγράφεται από πηγές³⁸⁹ που συλλέχθηκαν μεταξύ του 9^{ου} και 12^{ου} αιώνα. Η ιστορία επομένως διαδόθηκε από την Ινδία και επηρεασμένη κατά πρώτον από τον εβραϊκό και ύστερα χριστιανικό κόσμο, μετέτρεψε τα κακόβουλα πνεύματα των Ινδών σε διαβόλους. Αξιοσημείωτο είναι πως μόνον στις βουλγαρικές εκδοχές ο διάβολος μεταμορφώνεται σε ανθρώπους του κλήρου³⁹⁰, στις υπόλοιπες οι μεταμορφώσεις του αφορούν τυχαίους ανθρώπους.

Ο Αρχάγγελος ως νονός: Η ιστορία είναι γνωστή στην Δυτική Ευρώπη και με την διαφορά πως νονός δεν είναι ο Αρχάγγελος, αλλά ο Θάνατος. Όλες οι εκδοχές της ιστορίας καταγράφονται τον 19^ο αιώνα. Στην αυστριακή εκδοχή³⁹¹ όμως υπάρχει μια αξιοσημείωτη λεπτομέρεια: τα γεγονότα της ιστορίας έχουν χρονολογική και τοπική τοποθέτηση κάτι ιδιαίτερα σπάνιο για παραμύθι. Συγκριμένα η ιστορία ξεκινά αναφέροντας πως όλα έγιναν στην Βιέννη το έτος 1482 και ο πατέρας του παιδιού που έψαχνε νονό ήταν ένας αξιοσέβαστος γιατρός. Με βάση αυτήν την πληροφορία, μπορούμε να ξεκαθαρίσουμε τις επιρροές της ιστορίας από το ιστορικό πλαίσιο. Το μοτίβο του προσωποποιημένου θανάτου, που εμφανίζεται ως ο δικαιότερος όλων και εν τέλει αναπόφευκτος, είχε μια βαθύτερη έννοια στην δυτική παράδοση. Στην

³⁸⁷ *Pantschatantra: Fünf Bücher indischer Fabeln, Märchen und Erzählungen*, trsl. from the Sanskrit into German by Theodor Benfey, vol. 2 Leipzig: F. A. Brockhaus, 1859, book 1, story 19, σελ. 114-18, trsl. in English from German by D. L. Ashliman 2008

³⁸⁸ F. Anton von Schiefner, *Tibetan Tales: Derived from Indian Sources, translated from the Tibetan of the Kah-gyur [Kanjur]*; trsl. into English from German by W. R. S. Ralston, London Trübner and Company, 1882, no. 18, σελ. 279-85.

³⁸⁹ M. Gaster, «Fairy Tales from Inedited Hebrew MSS. of the Ninth and Twelfth Centuries», *Folk-Lore: Transactions of the Folk-Lore Society*, vol. 7, no. 3 September 1896, σελ. 231-32

³⁹⁰ Αυτό μας δείχνει πάλι έντονη αντικληρικαλική διάθεση που παραπέμπει ξανά σε πιθανή βογομιλική επιρροή. Για τον αντίστοιχο προβληματισμό βλ. παραπάνω στο υποκεφάλαιο iii) Κατάταξη και ανάλυση των λιγότερο γνωστών ιστοριών και των ιστοριών με πολλά μοτίβα που παραλλάσσονται- *Ανεκδοτολογικές ιστορίες για κληρικούς* σελ. 91-94

³⁹¹ J. W. Holczabek and A. Winter, «Gevatter Tod», *Sagen und Geschichten der Stadt Wien*, vol. 1 Vienna, Verlag von Carl Graeser, 1886, no. 7, σελ. 43-48.

μεσαιωνική εποχή, εξαιτίας των επιδημιών της βουβωνικής πανώλης από το 1340 κ.έ.³⁹² δημιουργήθηκε σταδιακά ένα καλλιτεχνικό και λογοτεχνικό κίνημα που ονομάστηκε *Ars Moriendi* (η τέχνη του θανάτου)³⁹³ του οποίου οι βασικές επιταγές ήταν να δείξει την ματαιότητα του κόσμου, το αναπόφευκτο του θανάτου και ως αποτέλεσμα αυτών την προτροπή σε μια λιτή και όσο το δυνατόν τίμια ζωή. Η χαρακτηριστική φράση μάλιστα αυτού του κινήματος, που χρησιμοποιούνταν και από την Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία, ήταν το *memento mori* (να θυμάσαι πως θα πεθάνεις -στην ορθόδοξη εκδοχή του μνήμη θανάτου). Θεωρούμε συνεπώς, ότι η συγκεκριμένη ιστορία αποτελεί και αυτή ένα λογοτεχνικό κομμάτι του *Ars Moriendi*. Στην Ανατολική Ευρώπη είδαμε πως το πρόσωπο του θανάτου αντικαταστάθηκε από τον Αρχάγγελο, που στην προκειμένη περίπτωση είναι ο Αρχάγγελος Μιχαήλ³⁹⁴, που είναι γνωστός ως ψυχοπομπός και στη Δυτική και στην Ανατολική Παράδοση³⁹⁵. Δεν μπορέσαμε να εντοπίσουμε την ιστορία σε άλλες σλαβικές χώρες και δεν μπορούμε να είμαστε σίγουροι πως διαδόθηκε στην Βουλγαρία.

Ο ευγνώμων νεκρός: Είναι ακόμα μια ιστορία που μπορεί να βρεθεί στην έκδοση του Giovanni Straparola, όμως οι αγγλοσαξωνικές³⁹⁶ και ιρλανδικές³⁹⁷ εκδοχές της ιστορίας καταγράφονται από τον 12^ο-13^ο αιώνα. Αυτές οι εκδοχές βέβαια ήταν πιο περίπλοκες από τις σλαβικές. Το ενδιαφέρον είναι πως τρία από τα βασικά σημεία της ιστορίας- η τιμή προς τον νεκρό, η νύφη της οποίας οι σύζυγοι δεν ζούσαν και η συνδρομή υπερφυσικού όντος για την τελική λύση- βρίσκονται στην παλαιοδιαθηκική διήγηση του Γωβίτ³⁹⁸. Συγκεκριμένα, για το πρώτο σημείο ο Γωβίτ θάβει ένα απαγχονισμένο συμπατριώτη του κρυφά³⁹⁹, για το δεύτερο σημείο η νύφη

---

³⁹² Armstrong Dorsey, *The Black Death: The World's Most Devastating Plague*, The Great Courses 2016, Cantor Norman F., *In the Wake of the Plague: The Black Death and the World It Made*, New York, Free Press 2001, Benedictow Ole Jørgen, *Black Death 1346–1353: The Complete History*, Boydell & Brewer, 2004

³⁹³ Βλ.περισσότερα: Nancy Lee Beaty, *The Craft of Dying: A Study in the Literary Tradition of the Ars Moriendi in England*, 1970, Paul Kathryn, «The Ars Moriendi: A Practical Approach To Dying Well», *Modern Believing, ATLASerials*, 56 (2): 213, 2015, N.F. Blake, «Ars Moriendi», *Dictionary of the Middle Ages*, v.1, σελ.547-8, 1982, A.Hyatt Mayor, «Prints and People», Metropolitan Museum of Art/Princeton, numbers 23-25, 1971, «The Art of Dying Well in Medieval Popular Religion, 1000–1500», Ed. John Shinnars, London: Broadview Press, 1997, 525-535, English translation.

³⁹⁴ Στο SbNU μόνον σε μία εκδοχή της ιστορίας αναφέρεται ο αρχάγγελος με το όνομα του

³⁹⁵ Rosemary Ellen Guiley, *The Encyclopedia of Angels*, New York 2004 2^η εκδ., σελ.242-259

³⁹⁶ J. F. Campbell, *Popular Tales of the West Highlands*, Volume II, 1890, Lewis Spence, *Legends & Romances of Brittany*, 1917

³⁹⁷ Jeremiah Curtin, *Myths and Folk-lore of Ireland*, 1890, Seumas MacManus, *Donegal Fairy Stories*, Garden City, N.Y.: Doubleday, 1900, σελ. 153-174

³⁹⁸ Gordon Hall Gerould, *The Grateful Dead; the history of a folk story*, Princeton University, 1908

³⁹⁹ Γωβίτ 2, 3-10

που χήρευε αμέσως ήταν η ανιψιά του Τωβίτ Σάρρα που έχασε επτά συζύγους από τον δαίμονα Ασμοδαίο⁴⁰⁰ και για το τρίτο σημείο ήταν ο αρχάγγελος Ραφαήλ που στάλθηκε από τον Θεό για να ξαναδώσει στον Τωβίτ το φως του και να παντρέψει τον γιο του Τωβία με την Σάρρα και να διώξει τον δαίμονα⁴⁰¹. Γενικά θεωρείται πως το βιβλίο του Τωβίτ γράφτηκε την εποχή του αυτοκράτορα Αδριανού (76-138 μ.Χ.), όμως στις νεότερες εκδόσεις της Αγίας Γραφής σημειώνεται στην εισαγωγή του βιβλίου πως το έργο στηρίζεται σε μια παλιά και ευρύτατα διαδεδομένη λαϊκή παράδοση και συνιστά μια δημώδη αφήγηση⁴⁰². Συνεπώς τα βασικά μοτίβα της ιστορίας χρονολογικά μπορούν να τοποθετηθούν και σε προχριστιανική εποχή από τις περιοχές της Μέσης Ανατολής. Για την μετατροπή του αρχαγγέλου στο πνεύμα του ευγνώμονα νεκρού, καθώς και για την νύφη-ερπετό, πιθανόν οι επιρροές να εντοπίζονται σε περσικές ιστορίες⁴⁰³.

Η γριούλα που ήταν πιο σατανική από τον διάβολο: Η ιστορία δεν είναι ιδιαίτερα γνωστή. Αναφέραμε πως παράλληλες εκδοχές της υπάρχουν στη Νορβηγία, τη Σουηδία και τη Γερμανία. Η νορβηγική⁴⁰⁴ και η σουηδική⁴⁰⁵ εκδοχή είναι καταγεγραμμένες τον 19^ο αιώνα. Για την Γερμανία υπάρχουν δύο καταγραφές που όλως περιέργως δεν είναι από τους αδερφούς Grimm. Η μία καταγραφή⁴⁰⁶ χρονολογείται και πάλι του 19^{ου} αιώνα ενώ η δεύτερη χρονολογείται από τον 16^ο αιώνα⁴⁰⁷. Αυτή είναι και η πιο γνωστή παλαιότερη εκδοχή της ιστορίας και δεν μπορέσαμε να εντοπίσουμε τυχόν σλαβικά παράλληλα. Υπήρξε μία νύξη⁴⁰⁸ πως το μοτίβο της ιστορίας για κάποιον τρίτο που θέλει να καταστρέψει την ευτυχία των νεόνυμφων εντοπίζεται στις ιστορίες από τις 1000 και 1 νύχτες (όπου ο αντίπαλος όμως είναι άντρας και όχι γριούλα και δεν αναφέρεται ο διάβολος), όμως οι πηγές των ιστοριών αυτών δεν ήταν προσβάσιμες και δεν μπορούν να διασταυρωθούν.

---

⁴⁰⁰ Τωβίτ 3, 7-10

⁴⁰¹ Τωβίτ 3, 16-17, 6,14-19

⁴⁰² *Η Αγία Γραφή (Παλαιά και Καινή Διαθήκη), μτφ. από τα πρωτότυπα κείμενα*, Ελληνική Βιβλική Εταιρεία, Αθήνα 2003

⁴⁰³ Gordon Hall Gerould, *The Grateful Dead; the history of a folk story*, Princeton University, 1908

⁴⁰⁴ Asbjørnsen & Moe – 1841 Translated into English by George Dasent - 1859

⁴⁰⁵ Fairy Tales from the Swedish of Baron G. Djurklo, translated by H. L. Brækstad , London: William Heinemann, 1901, σελ. 137-47.

⁴⁰⁶ *Karl Bartsch*, «Alt Weib schlimmer als der Teufel,» *Sagen, Märchen und Gebräuche aus Meklenburg*, vol. 1 Vienna: Wilhelm Braumüller, 1879, σελ. 515.

⁴⁰⁷ *Martin Luther*, «Von dess Teuffels Tyranny wider die Eheleute», *Colloquia; oder, Tischreden*, edited by Johannes Aurifaber, Frankfurt am Main, 1593, σελ. 310-11.

⁴⁰⁸ Kay Turner, *Transgressive Tales: Queering the Grimms*, Wayne State University Press, Detroit, 2012

Πατέρας θέλει να παντρευτεί την κόρη του: Ακόμα μία πασίγνωστη ιστορία αν και όχι ακριβώς η ίδια από εκδοχή σε εκδοχή. Γενικά μοτίβα και τύποι με αιμομικτικές σχέσεις θα ήταν περιττό να αναλυθούν, αφού υπάρχουν από την αρχαιότητα σε όλους τους μύθους των λαών (βλ. αρχαιοελληνική και αιγυπτιακή μυθολογία ως προφανή παραδείγματα). Για την συγκεκριμένη ιστορία πάντως, όπου το βασικό έναυσμα για την πυροδότηση της υπόθεσης είναι το μοτίβο του πατέρα που θέλει να επιβάλλει την αιμομικτική σχέση στην κόρη, η παλαιότερη εκδοχή της προέρχεται πάλι από την Ινδία. Συγκεκριμένα η ιστορία καταγράφεται στις Jātakas⁴⁰⁹, που αποτελούν αρχαιότατα κείμενα της βουδιστικής παράδοσης (αρχή συλλογής από τον 4^ο αιώνα π.Χ.) με περιέχομενο ιστορίες και ποιήματα αλληγορικού χαρακτήρα για τις προηγούμενες γεννήσεις του Βούδα είτε σε ανθρώπινη είτε σε ζωική μορφή. Η ιστορία βρίσκεται στην Seggu-Jataka και αναφέρεται σε πατέρα που ήθελε να δοκιμάσει την αρετή της κόρης του.

Δύο αδερφοί- ο τρελός και ο λογικός και η μαγική σφυρίχτρα: Αναφέραμε πως η συγκεκριμένη ιστορία δεν υπάρχει αυτούσια καταγεγραμμένη σε άλλες χώρες, αλλά καθένα από τα μοτίβα που την αποτελούν είναι ξεχωριστά γνωστά και διαδεδομένα σε όλη σχεδόν την Ευρώπη. Πέρα από οποιεσδήποτε παραλλαγές, το βασικό σημείο της υπόθεσης είναι η μαγική σφυρίχτρα που αποκτά ο τρελός αδερφός. Γενικά ιστορίες με μαγικά μουσικά όργανα υπήρχαν από την αρχαιότητα, οπότε θεωρούμε πάλι περιττό να προχωρήσουμε σε αναλυτική περιγραφή (δύο παραδείγματα είναι από την αρχαιοελληνική μυθολογία πάλι, για τον μαγικό αυλό του Απόλλωνα και την μαγική λύρα του Ορφέα). Ιστορίες με το μοτίβο του μαγικού πνευστού που κάνει οποιονδήποτε να χορεύει σαν τρελός το οποίο βρήκαμε στο ATU 592: The Dance Among Thorns, ήταν γνωστές από τον 15^ο αιώνα κυρίως σε Αγγλία και Γαλλία⁴¹⁰. Σλαβικές εκδοχές της ιστορίας μας δεν μπόρεσαν να εντοπιστούν, αλλά το αξιοσημείωτο είναι πως υπάρχουν ελληνικές εκδοχές οι οποίες περιλαμβάνουν σε κάποιες παραλλαγές και τους άλλους τύπους που σημειώσαμε στην ιστορία μας, καθώς και αυτούσιες λεπτομέρειες από την ιστορία μας, όπως ο τρελός και ο λογικός αδερφός ή την μαγική σφυρίχτρα που είναι δώρο από τον ίδιο τον Θεό. Συγκεκριμένα

---

⁴⁰⁹ Cowell, E.B., *The Jataka or Stories of the Buddha's former Births*, Vol.1-6, Cambridge University Press, 1895

⁴¹⁰ John Ashton, *Chapbooks of the eighteenth Century*, London 1882, σ. 238-244.

οι ελληνικές εκδοχές καταγράφονται από τη Ζάκυνθο⁴¹¹, την Ήπειρο, τη Θεσσαλία, τη Θράκη, τη Μακεδονία, το Αιγαίο, την Πελοπόννησο, τη Στερεά Ελλάδα, τον Πόντο και την Κύπρο⁴¹². Δεν αναφέρεται ποτέ ακριβώς καταγράφηκαν οι ελληνικές εκδοχές της ιστορίας, όμως μπορούμε να υποθέσουμε πως και αυτές ήταν αρκετά διαδεδομένες ήδη από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα.

Ο υπηρέτης του ιερέα: Ακόμα μια ιστορία με πολλούς τύπους, που όπως ήδη αναφέραμε έχουν την τάση να συνδυάζονται εξαρχής μεταξύ τους. Όπως και η προηγούμενη ιστορία και αυτή δεν είναι αυτούσια γνωστή στην υπόλοιπη Ευρώπη, δεν μπόρεσαν να εντοπιστούν άλλα σλαβικά παράλληλα και πάλι το αξιοσημείωτο είναι πως υπάρχουν ελληνικές εκδοχές που πλησιάζουν αρκετά με τις βουλγαρικές⁴¹³. Σε μερικές ελληνικές εκδοχές τα μοτίβα από την *μαγική σφυρίχτρα* και τον *υπηρέτη του ιερέα* μπλέκονται μεταξύ τους και δημιουργούν αρκετά μακροσκελείς ιστορίες, κυρίως για τις περιοχές της Πελοπόννησου, της Στερεάς Ελλάδας, του Πόντου και της Κύπρου⁴¹⁴. Συνεπώς ότι αναφέραμε για την προηγούμενη ιστορία ισχύει και εδώ.

Για τον βασιλιά Σολομώντα: Ιστορίες για τον βασιλιά Σολομώντα και κυρίως για ζητήματα που επίλυσε με την σοφία του είναι γνωστές σε όλη σχεδόν την Ευρώπη. Πέρα από τις βιβλικές διηγήσεις, όπως ήδη αναφέραμε, το πρόσωπο του βασιλιά Σολομώντα είχε αποκτήσει θρυλικές διαστάσεις στην ιουδαϊκή παράδοση πολύ πριν τους πρώτους χριστιανικούς αιώνες⁴¹⁵. Με την ρωμαϊκή κατάκτηση της Ιουδαίας και την μετέπειτα διάδοση του Χριστιανισμού, οι ιστορίες για τον βασιλιά Σολομώντα μαζί με άλλες ιστορίες της ιουδαϊκής παράδοσης διαδόθηκαν στον τότε γνωστό κόσμο⁴¹⁶. Το πρόσωπο του βασιλιά Σολομώντα όμως απέκτησε στο πέρασμα των χρόνων εξωπραγματικές διαστάσεις, κυρίως εξαιτίας της διάδοσης ψευδεπίγραφων και απόκρυφων έργων όπως η Διαθήκη Σολομώντος, οι Ωδές Σολομώντος, οι Ψαλμοί

---

⁴¹¹ Μαριέτα Γιαννοπούλου - Μινότου, «Παραμύθια από τη Ζάκυνθο», Λαογραφία ΙΑ', 1934-1937, σ. 490-493.

⁴¹² Αγγελοπούλου Άννα, Καπλάνογλου Μαριάνθη, Κατρινάκη Εμμανουέλα, «Επεξεργασία παραμυθιακών τύπων και παραλλαγών ΑΤ 560-599», *Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας* 44, Αθήνα 2007, σελ.239-250

⁴¹³ «Επεξεργασία παραμυθιακών τύπων και παραλλαγών ΑΤ 560-599», *Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας* 44, Αθήνα 2007, σελ.239-250

⁴¹⁴ «Επεξεργασία παραμυθιακών τύπων και παραλλαγών ΑΤ 560-599», *Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας* 44, Αθήνα 2007, σελ.245-250

⁴¹⁵ Eli Yassif, *The Hebrew Folktale: History, Genre, Meaning*, trs.by Jacqueline S. Teitelbaum, Indiana University Press, 1999, σελ.29-31

⁴¹⁶ Dan Ben-Amos, Dov Noy, *Folktales of the Jews, Volume 2: Tales from Eastern Europe*, The Jewish publication society, Philadelphia 2007, σελ.238 κ.έ.

Σολομώντος⁴¹⁷. Ειδικότερα η Διαθήκη Σολομώντος προσέδωσε στον περίφημο βασιλιά μαγικές καθώς και εξουσιαστικές δυνάμεις πάνω στους δαίμονες της κόλασης⁴¹⁸, που αργότερα έγιναν οι πηγές για την συγγραφή μεσαιωνικών μυστικιστικών εχειριδίων όπως το Κλειδί του Σολωμόντα, το Lemegeton και το Sefer Raziel⁴¹⁹. Στην λαϊκή παράδοση βέβαια διατηρήθηκαν απλά οι εικόνες της υπέρμετρης σοφίας του. Παλαιότερες πηγές πάντως για σοφό άντρα που λειτουργεί ως δικαστής βρίσκονται πάλι στις Jātakas⁴²⁰, συν την θεωρία ορισμένων ερευνητών πως οι λεγομένες «ιστορίες σοφίας» ήταν αρκετά διαδεδομένες στην περιοχή της Μεσοποταμίας ήδη από την Σουμεριακή και Βαβυλωνιακή παράδοση⁴²¹. Για τις βουλγαρικές ιστορίες πάντως πιο άμεση επιρροή φαίνεται πως έχει ένας κύκλος κειμένων που είναι γνωστός στην νοτιοσλαβική παράδοση με τον γενικό τίτλο *Mădrosta na evreiskija tsar Solomon, sin Davidov* που καταγράφονται στην ρωσική γλώσσα ήδη από τον 13^ο αιώνα⁴²². Μπορούν να βρεθούν επίσης σε καταλόγους απόκρυφων συγγραμμάτων από την μεσαιωνική Βουλγαρία.⁴²³

Άσεμνοι ιερείς: Αναφέραμε πως αυτή η ιστορία έχει δύο κυρίαρχους τύπους με βάση τα μοτίβα που παρουσιάζει και πως και οι δύο είναι αρκετά διαδεδομένοι στην Ευρώπη και σε αραβικές πηγές. Όπως εξετάσαμε μέχρι τώρα, οι ευρωπαϊκές ιστορίες καταγράφονται τέλη 17^{ου} -αρχές 19^{ου} αιώνα⁴²⁴. Οι αραβικές πηγές των ιστοριών και συγκεκριμένα η συλλογή από τις 100+1 Νύχτες είναι παλαιότερη των ευρωπαϊκών, αφού είδαμε πως συγκεντρώθηκε κατά την ισλαμική Χρυσή Εποχή (8^{ος}-14^{ος} αι.), άρα μάλλον αυτή αποτέλεσε την πηγή που επηρέασε και τις ευρωπαϊκές ιστορίες⁴²⁵.

---

⁴¹⁷ Rosemary Ellen Guiley, *The Encyclopedia of Demons and Demonology*, New York, 2009, σελ.240-243

⁴¹⁸ Χαρακτηριστικά στην Διαθήκη υπάρχει η διήγηση πως ο Σολομώντας έχτισε τον ναό της Ιερουσαλήμ διατάζοντας 36 δαίμονες των οποίων τα ονόματα και τα τάγματα αναφέρονται αναλυτικά. Στην μεσαιωνική εποχή αυτοί οι 36 δαίμονες έγιναν γνωστοί στην μυστικιστική γραμματεία ως τα Πνεύματα του Σολομώντα (Spirits of Solomon). Βλ. *The Encyclopedia of Demons and Demonology*. Υπακοή δαιμόνων όμως στο πρόσωπο του Σολομώντα καταγράφεται και στην ισλαμική παράδοση βλ. Robert Lebling, *Legends of the Fire Spirits: Jinn and Genies from Arabia to Zanzibar*, I.B.Tauris 2010

⁴¹⁹ *The Encyclopedia of Demons and Demonology*

⁴²⁰ Cowell, E.B., *The Jataka or Stories of the Buddha's former Births*, Ummagga Jataka, σελ.163 κ.έ.

⁴²¹ Edward Lipinski, *Ancient Types of Wisdom Literature in Biblical Narrative*, in Alexander Rofé and Yair Zakovitch (eds.), Isac Leo Seeligmann Volume, Jerusalem: E. Rubenstein, 1983, σελ. 51-55

⁴²² *Donka Petkanova*, «Stara Bălgarska literatura, Apokrifi», σελ.87-94

⁴²³ Βλ. Πίνακας απαγορευμένων που συντάχθηκε για τον τσάρο Συμεών, πίνακας του αγίου Ονούφριου, πίνακας του Νομοκάνονα του Πογκοντίν, πίνακας του μητροπολίτη Ρωσίας Κυπριανού. Ευαγγέλου Ηλίας, *Λόγια και απόκρυφη βουλγαρική γραμματεία στον ύστερο Μεσαίωνα* σελ. 130-146

⁴²⁴ D. L. Ashliman's folktexts, a library of folktales, folklore, fairy tales, and mythology. 2001

⁴²⁵ *The Book of the Thousand Nights and a Night*, translated by Richard F. Burton Privately printed, 1885, v. 6, σελ. 172-179

Καταστρατήγηση: Πρόκειται επίσης για ένα τύπο αρκετά διαδεδομένο στην Ευρώπη και στην αραβο-ισλαμική παράδοση. Ο συγκεκριμένος τύπος φαίνεται πως δεν έχει μια ιδιαίτερη επιρροή από κάπου, παρά αποτελεί παγκόσμιο μοτίβο αφού ιστορίες με γρίφους, αινίγματα και λογοπαίγνια με αντίπαλο υπάρχουν σε όλο τον κόσμο από τα πανάρχαια χρόνια⁴²⁶. Το μόνο που αλλάζει από περιοχή σε περιοχή είναι το είδος του αντιπάλου, όπου στην μεσοανατολική παράδοση πρόκειται για δαιμονικά πνεύματα (jinn ή άλλα) ενώ στη μεσαιωνική χριστιανική παράδοση είναι ο διάβολος ή κάποιο τέρας ή γίγαντας.

Προφητεία: Εντοπίσαμε πως η ιστορία έχει δύο εκδοχές, από τις οποίες η πρώτη καταγράφεται στον κατάλογο από το ρωσικό παραμύθι του Afanasyev(1855) και η δεύτερη από τον αρχαιοελληνικό μύθο. Γενικά ιστορίες και εικόνες με τις Μοίρες υπάρχουν σε όλους τους νότιους Σλάβους⁴²⁷. Για τους Ρώσους, τους Ουκρανούς και τους Πολωνούς αυτές οι εικόνες είναι ελάχιστα γνωστές ή παρουσιάζονται άλλα υπερφυσικά όντα σχετικά με την μοίρα και την τύχη του ανθρώπου⁴²⁸. Πρόκειται ξεκάθαρα για επιρροή από την αρχαιοελληνική μυθολογία, καθώς σημειώνεται πως οι παγανιστές Σλάβοι δεν είχαν κάποια ιδιαίτερη πεποίθηση ή παρουσίαση για την προσωποποιημένη μοίρα⁴²⁹. Με τον εκχριστιανισμό των Σλάβων, οι τρεις Μοίρες πέρασαν στην λαϊκή παράδοση, όμως πιστευόνταν πως η κρίση τους επηρεάζονταν από το θέλημα του Θεού ή σε κάποιες άλλες περιοχές της Βουλγαρίας αντικαταστάθηκαν από το πρόσωπο της Θεοτόκου που έγινε η προστάτιδα των λεχώνων και των νεογέννητων⁴³⁰. Για την δεύτερη εκδοχή της ιστορίας πάλι η επιρροή προέρχεται από τον αρχαιοελληνικό μύθο. Συγκεκριμένα η Άλκηστις, κόρη του βασιλιά Πελίας της Ιωλκού, δίνει τη ζωή της για να σωθεί ο σύζυγος της Άδμητος. Την Άλκηστη φέρνει πίσω από τον Άδη ο Ηρακλής αφού μονομάχησε με τον Θάνατο και την επιστρέφει στον σύζυγο της. Γνωστότερη από τον μύθο είναι σήμερα η ομώνυμη τραγωδία του Ευρυπίδη, που βασίστηκε σε αυτόν, και αποτέλεσε το

---

⁴²⁶ Multilingual Folk Tale Database/Aarne-Thompson-Uther Classification of Folk Tales <http://www.mftd.org/index.php?action=atu>

⁴²⁷ Ivanička Georgieva, *Bălgarska narodna mitologija*, σελ.162-163, E. Duggan.,Donald Haase Ph.D.,Helen J. Callow, *Folktales and Fairy Tales: Traditions and Texts from around the World*, 2nd ed. California 2016, σελ.938

⁴²⁸ Ivanička Georgieva, *Bălgarska narodna mitologija*, σελ.162-163

⁴²⁹ Ivanička Georgieva, *Bălgarska narodna mitologija*, σελ.162-163

⁴³⁰ Ivanička Georgieva, *Bălgarska narodna mitologija*, σελ.165-167

πρότυπο της γυναικείας συζυγικής αφοσίωσης και της αυτοθυσίας για χάρη της οικογένειας⁴³¹.

Η θετή κόρη ή η κακιά μητριά: Ακόμα ένας παγκοσμίως γνωστός τύπος. Σημειώνεται από τους ερευνητές πως οι εκδοχές της συγκεκριμένης ιστορίας ξεπερνούν τις 500 (ανά τον κόσμο)⁴³². Εξαιτίας αυτού, έχουν γίνει αρκετές προσπάθειες για το εντοπισμό της πρωτότυπης πηγής της ιστορίας, καθώς πιθανότατα να πρόκειται για μια αρχαία ιστορία. Σημαντικότερες έρευνες για την ιστορία είναι η μονογραφία της Marian Roalfe Cox σε συνεργασία με τον Andrew Lang⁴³³ και η βιβλιογραφική έρευνα του Russell A. Peck από το πανεπιστήμιο του Rochester⁴³⁴. Υπάρχει η υπόνοια πως η ιστορία βασίζεται σε ινδικές πηγές, όμως παρά την ενδελεχή έρευνα της Cox και του Lang προκύπτει το γεγονός πως η αφήγηση των αρχαίων ινδικών μύθων, όπως και η αφήγηση από διάφορες άλλες πηγές όπως τα σκανδιναβικά sagas και τις γηγενείς φυλές της Αφρικής και της Αμερικής⁴³⁵, γενικεύονται υπερβολικά σε σχέση με την αφήγηση της ιστορίας και τα μοτίβα που καθιερώθηκαν να «δένουν» με τον τύπο της. Για παράδειγμα σε έναν από τους ινδικούς μύθους αναφέρεται στην ιστορία πως η καταδικασμένη ηρωίδα θέλει ουσιαστικά να ξεφύγει από τον αδερφό της που έχει αιμομικτικές τάσεις⁴³⁶. Βέβαια αυτό δεν πρέπει να φανεί παράξενο καθώς ο Lang όπως αναφέραμε στο Ά κεφάλαιο ήταν υποστηρικτής της ανθρωπολογικής θεωρίας, η οποία με βάση την ανθρώπινη ψυχολογία έβλεπε μια ομοιομορφία στις πρακτικές και τις πεποιθήσεις των αρχαίων λαών σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό από ότι ίσχυε στην πραγματικότητα. Η παλαιότερη εκδοχή της ιστορίας που εμπεριέχει αρκετά από τα μοτίβα που ξέρουμε σήμερα είναι

---

⁴³¹ *Ευριπίδης, Μήδεια-Κύκλωψ-Άλκηστις* (προλεγόμενα Γιάννης Κορδάτος, εισαγωγή, μετάφραση, σχόλια Παναγής Λεκατσάς), *Δαίδαλος-Ι. Ζαχαρόπουλος*, χ.χ.

⁴³² Jack Zipes, *The Oxford Companion to Fairy Tales*, σελ.190, Donald Haase, *The Greenwood Encyclopedia of Folktales and Fairy Tales*, σελ. 200-207

⁴³³ Marian Roalfe Cox, *Cinderella: Three Hundred and Forty-Five Variants of Cinderella, Catskin, and Cap o' Rushes*, with an introduction by Andrew Lang, London: Published for the Folk-Lore Society by David Nutt, 1893

⁴³⁴ [Cinderella Bibliography](#). A thorough and scholarly annotated bibliography of texts, analogues, criticism, modern versions, parodies -- ranging from ancient folklore through recent popular culture, and modern scholarship. Organized by Russell A. Peck, University of Rochester.

⁴³⁵ *Cinderella: Three Hundred and Forty-Five Variants of Cinderella, Catskin, and Cap o' Rushes*, σελ. 25-73

⁴³⁶ *Cinderella: Three Hundred and Forty-Five Variants of Cinderella, Catskin, and Cap o' Rushes*, σελ.39-47

η εκδοχή του Straparola από το *Le Piacevoli Notti* του 1551⁴³⁷. Συνεπώς μπορεί μέσω αυτού η ιστορία να διαδόθηκε πανευρωπαϊκώς.

Αμαρτωλός άνθρωπος: Γενικά ιστορίες με συγχώρεση και μετάνοια είναι γνωστές σε πανευρωπαϊκό επίπεδο. Η συγκεκριμένη ιστορία με τον φονιά των 99 ανθρώπων εντοπίσαμε πως καταγράφεται μόνον από την Γερμανία⁴³⁸ και την Νορβηγία⁴³⁹, και στις δύο περιπτώσεις χρονικά βρισκόμαστε πάλι στον 19^ο αιώνα. Άλλες σλαβικές πηγές για αυτήν την ιστορία δεν μπόρεσαν να βρεθούν. Η μόνη πιθανή ένδειξη πως η ιστορία είναι παλιά βρίσκεται στην Greenwood Encyclopedia, όπου αναφέρεται πως ο συγκεκριμένος τύπος ήταν αρκετά γνωστός στην Κεντρική Ευρώπη από τους μεσαιωνικούς χρόνους⁴⁴⁰, χωρίς περισσότερες πληροφορίες ή πηγές.

V.ii. Τα λιγότερο γνωστά βουλγαρικά παραμύθια και οι ιστορίες με πολλά μοτίβα

Στην ενότητα αυτή είναι πιθανόν να μην μπορέσουμε να εντοπίσουμε τις επιρροές από όλες τις ιστορίες. Ειδικότερα σε ό,τι αφορά τις ιστορίες με πολλά μοτίβα, τα οποία είναι αρκετά γνωστά και διαδεδομένα θα παραθέσουμε την πιο πιθανή επιρρόη και τις βιβλιογραφικές πηγές. Ξεκινώντας με την σειρά που τα παραθέσαμε στο κεφάλαιο III, είδαμε πως ιστορίες για βρικόλακες και λάμιες είναι αρκετά διαδεδομένες στην Ανατολική και Κεντρική Ευρώπη. Αυτό είναι φυσικό αφού πρόκειται για δύο υπερφυσικά πλάσματα που ήταν καθιερωμένα στην λαϊκή συνείδηση και πριν την έλευση του Χριστιανισμού, οπότε αργότερα προστέθηκαν χριστιανικά στοιχεία σε αυτές. Θα αναφέρουμε μόνο όσον αφορά το σκότωμα της λάμιας-δράκου, πως εξαιρετική βιβλιογραφική έρευνα έχει πραγματοποιήσει ο D. L. Ashliman⁴⁴¹, παραθέτοντας όλες τις ευρωπαϊκές πηγές και των προχριστιανικών

---

⁴³⁷ Jack Zipes, *The Oxford Companion to Fairy Tales*, σελ.190, Donald Haase, *The Greenwood Encyclopedia of Folktales and Fairy Tales*, σελ. 200-207, Multilingual Folk Tale Database/Aarne-Thompson-Uther Classification of Folk Tales <http://www.mftd.org/index.php?action=atu>, [Cinderella Bibliography](#). Basic European Texts by: Russell A. Peck (Author) from: The Cinderella Bibliography Created in 1995; ongoing

⁴³⁸ Jacob and Wilhelm Grimm, *Deutsche Sagen*, Berlin: in der Nicolaischen Buchhandlung, 1816

⁴³⁹ Sven Grundtvig, *Gamle danske Minder i Folkemunde*, Copenhagen, , v. 3 1854-1861

⁴⁴⁰ Donald Haase, *The Greenwood Encyclopedia of Folktales and Fairy Tales*, σελ. 219-220

⁴⁴¹ D. L. Ashliman, *Folklore and Mythology Electronic Texts*, University of Pittsburgh 1996-2018, βλ. ενότητες για Dragon Slayer και Saint George

χρόνων αλλά και την εξέλιξη του θρύλου του αγίου Γεωργίου⁴⁴². Οι ιστορίες επίσης που ανήκουν στον τύπο *Θεική τιμωρία ή θεική δικαιοσύνη*, όπως αναφέραμε παραπάνω, δεν είναι ίδιες μεταξύ τους. Θεωρούμε πως είναι καθαρά προϊόντα της χριστιανικής παράδοσης χωρίς περαιτέρω επιρροές, αφού ήταν και είναι καθιερωμένο στην λαϊκή πεποίθηση πως ο Θεός βλέπει τις αδικίες και επεμβαίνει. Για την διήγηση της *μη-παραδοχής για την βοήθεια του Θεού* στην οποία λαμβάνουν χώρα οι μεταμορφώσεις των γαιδουριών, ο Dragomanov⁴⁴³ θεωρεί πως μια πιθανή πηγή είναι πάλι το απόκρυφο Ευαγγέλιο για την παιδική ηλικία του Ιησού⁴⁴⁴. Αναφέρει πως υπάρχουν δύο διηγήσεις: η μία αφορά έναν νέο στην Αίγυπτο, που τον μεταμόρφωσαν σε μουλάρι μερικές μάγισσες και οι αδερφές του παρακάλεσαν την Θεοτόκο να τον επαναφέρει στην ανθρώπινη μορφή του. Η δεύτερη αφορά τον ίδιο τον Ιησού, που ως παιδί ήθελε να παίζει με άλλα παιδιά αυτά όμως τον έδιωχναν. Πήγε στο τέλος στις μητέρες των παιδιών και αφού τις ρώτησε που είναι τα παιδιά τους, τους έδειξε μετά πως τα είχε μεταμορφώσει σε κατσίκια. Οι μητέρες παραδέχθηκαν την θεική φύση του μικρού Ιησού και τα παιδιά επανήρθαν στην ανθρώπινη μορφή τους και έπαιζαν με τον Ιησού. Πιθανόν αυτές οι δύο διηγήσεις να μπορούσαν να αποτελέσουν τις αρχικές πηγές για την ιστορία μας, η πρώτη σχετικά με την έμπνευση για το ζώο και η δεύτερη σχετικά με την μεταμόρφωση λόγω απάρνησης και υπεροψίας. Παλαιότερη πηγή από το απόκρυφο βέβαια είναι η Μεταμορφώση του Απούλιου⁴⁴⁵, συγγραφέα του έργου “Έρωτας και Ψυχή” που αναφέραμε στο Α κεφάλαιο (δεν πρέπει να συγχέεται με τις Μεταμορφώσεις του Οβίδιου). Σε αυτό το έργο ο Απούλιος αφηγείται την ιστορία του Λουκίου ο οποίος ήθελε να ασκήσει την μαγεία όπως η θεία του, όμως μεταμορφώθηκε σε γαιδούρι αντί για πουλί που ήθελε, επειδή ήταν υπερβολικά σίγουρος για τον εαυτό του. Μετά από πολλές περιπέτειες η θεά Ίσις τον επαναφέρει στην ανθρώπινη μορφή και γίνεται πιστός της⁴⁴⁶. Το έργο θεωρείται πως γράφτηκε περίπου στο 158/9 μ.Χ. ή το

---

⁴⁴² Αξίζει να σημειωθεί πως η παρουσίαση του αγίου ως δρακοκτόνου καταγράφεται ήδη από τους Βίους που συνέγραψαν οι Πατέρες της Εκκλησίας. Βλ. *Μαρτύριον τοῦ Ἁγίου ἔνδοξου μεγαλομάρτυρος καὶ τροπαιοφόρου Γεωργίου*, Συμείων του Μεταφραστή, PG τ.115 σελ.141-162

⁴⁴³ *M.Dragomanov*, «Slavijanskite varijanti na edna evangelska legenda», *SbNU* τ.4 1891, σελ. 274-286

⁴⁴⁴ *Evangelium Infatiae* XX, XXII, *Thilo Codex Apocryforum Novi Testamenti* 87-91

⁴⁴⁵ Επίσης γνωστό και με τον τίτλο «ο Χρυσός Γάιδαρος»

⁴⁴⁶ Apuleius (Sarah Ruden, translator). *The Golden Ass*. New Haven & London: Yale University Press, 2011. p. 195

αργότερο το 170 μ.Χ. και ήταν γνωστό και στον μέγα Αυγουστίνο⁴⁴⁷. Θα μπορούσαμε όμως να συμφωνήσουμε με τον Dragomanon για το απόκρυφο ως την πιθανότερη επιρροή αφού τα απόκρυφα χειρόγραφα ήταν αρκετά διαδεδομένα στην σλαβική παράδοση. Για τον άντρα και τον άγιο Νικόλα πάλι δεν χρειάζεται να αναφέρουμε επιρροές καθώς υπάρχει πληθώρα ιστοριών στην λαϊκή παράδοση με αγίους. Αναλυτικά πάντως για τις λαϊκές πεποιθήσεις για τον άγιο Νικόλαο παραπέμπουμε στην Lilija Stareva⁴⁴⁸.

Οι επόμενες τρεις ιστορίες φαίνεται να έχουν πιθανές πηγές. Αναλυτικά:

Η αμαρτωλή γυναίκα: Είδαμε πως οι εκδοχές που καταγράφονται στον κατάλογο αφορούν το πρόσωπο του αγίου Πέτρου και της μητέρας του. Υπάρχουν όμως και εκδοχές οι οποίες αφορούν απλούς ανθρώπους, συνηθέστερα τον γιο ή την κόρη της αμαρτωλής γυναίκας που θέλουν να την σώσουν από την κόλαση με το κρεμμυδάκι⁴⁴⁹. Κάποιες σλαβικές εκδοχές δεν αναφέρουν καθόλου πως η γυναίκα είχε συγγενείς και την προσπάθεια για την σωτηρία της την επιχειρεί ο φύλακας άγγελος της, όπως συμβαίνει στην δικιά μας εκδοχή. Για την ιστορία στην ελληνική παράδοση αναλυτικό άρθρο έχει συγγράψει η Μαριάνθη Καπλάνογλου⁴⁵⁰. Παρατηρεί πως στην ελληνική παράδοση, η εκδοχή της γυναίκας δίχως συγγενείς ή με παιδιά είναι σπάνια και περισσότερο γνωστό (με 17 διαφορετικές εκδοχές) είναι το παράλληλο που αφορά το πρόσωπο του αγίου Φανουρίου και της μητέρας του, σε αντίθεση με το πρόσωπο του αγίου Πέτρου στην Δύση⁴⁵¹. Σημειώνει επίσης πως η ιστορία δεν καταγράφεται τόσο ως παραμύθι παρά ως θρύλος για τις πράξεις και την ζωή του αγίου, όπως περίπου συμβαίνει και για τις δυτικές εκδοχές με τον άγιο Πέτρο⁴⁵². Πέρα από τα πρόσωπα των αγίων στην ιστορία, μπορούμε να καταλήξουμε ύστερα από την γενική εικόνα της ιστορίας πως πρόκειται για αρκετά γνωστή θεματική στον χριστιανικό κόσμο που πιθανόν καθιερώθηκε και πριν τον μεσαίωνα, αφού η ελπίδα πως μέχρι και την τελευταία στιγμή ένας αμαρτωλός μπορεί να μετανοήσει και να συγχωρηθεί είναι κοινός τόπος στην χριστιανική διδασκαλία.

⁴⁴⁷ S. J. Harrison, *Apuleius: A Latin Sophist*, Oxford: Oxford University Press, 2004 σελ. 9–10

⁴⁴⁸ Lilija Stareva, *Bălgarski svetci I praznici*, 2003 σελ.354-363

⁴⁴⁹ Andrej Moroz, *Narodnaja agiografija, Ustnye I knižnye osnovy fol'klornogo kul'ta svjatyh*, Moskovskogo Gumanitarnogo Universiteta, 2017 Eric Ziolkowski, *A Handbook of Biblical Reception in Jewish, European Christian, and Islamic Folklores*, HBR, 2017 σελ.26

⁴⁵⁰ Kaplanoglou Marianthi, «The Folk Cult of St Phanourios in Greece and Cyprus, and its Relationship with the International Tale Type 804», *Folklore*, 117:1, 54-74, Published online: 19 Aug 2006.

⁴⁵¹ Kaplanoglou Marianthi, *The Folk Cult of St Phanourios*, σελ. 58-62

⁴⁵² Kaplanoglou Marianthi, *The Folk Cult of St Phanourios*, σελ.61

Για τις *πονηριές μιας αλεπούς* πάλι έχουμε ένα πασίγνωστο μοτίβο και αναφέραμε ήδη στο Ά κεφάλαιο πως στο πρότυπο των μύθων του Αισώπου, ιστορίες με ανθρωποποιημένα ζώα είναι συχνές και κοινές στον ευρωπαϊκό χώρο. Πάλι μια αρκετά εμπεριστατωμένη έρευνα έχει κάνει ο D. L. Ashliman⁴⁵³.

Η *κοπέλα με τα κομμένα χέρια* είδαμε πως είναι ακόμα μία αρκετά γνωστή ιστορία. Επίσης πρόκειται για μια ιστορία που σε διάφορες εκδοχές της περιλαμβάνει μοτίβα άλλων τύπων, όπως είδαμε στην ιστορία μας ότι έχει και μοτίβα από την ιστορία της Χιονάτης και μοτίβα από το *Πατέρας θέλει να παντρευτεί την κόρη του* και από τους τύπους ATU 707 και ATU 710⁴⁵⁴. Θεωρείται πάντως πως οι αρχαιότερες πηγές της ιστορίας για τον ευρωπαϊκό χώρο, χωρίς όμως να περιλαμβάνεται το στοιχείο του ακρωτηριασμού, βρίσκονται σε ένα μεσαιωνικό βρετονικό ρομαντικό έπος -το *Emaré*⁴⁵⁵- και στον αγγλοσαξωνικό θρύλο *Vitae duorum Offarum*⁴⁵⁶. Χρονολογούνται από τον 14^ο και 12^ο αιώνα αντίστοιχα, όμως το *Vitae duorum Offarum* αναφέρεται σε γεγονότα που λαμβάνουν χώρα τον 4^ο αιώνα μ.Χ. Το στοιχείο του ακρωτηριασμού της κοπέλας καταγράφεται για πρώτη φορά στον Giambattista Basile. Για τις μη-ευρωπαϊκές χώρες πάλι οι πηγές προέρχονται από μεταφράσεις του 19^{ου}-20^{ου} αιώνα⁴⁵⁷, οπότε δεν μπορούμε να υπολογίσουμε πόσο παλαιότερη θεωρείται αυτή η ιστορία. Στη Βουλγαρία υπάρχει και μία διήγηση που τιτλοφορείται “Διήγηση για την πριγκίπισσα της Βουλγαρίας Περσική”⁴⁵⁸, που αναφέρεται στην πρωτότοκη κόρη του ηγεμόνα του Βουλγαρίας Βόρη (μετέπειτα Μιχαήλ), η οποία καταδιώχθηκε από την κακιά μητριά της και η αφήγηση εξελίσσεται περίπου με το βασικά μοτίβα της ιστορίας μας (ο ακρωτηριασμός, η ίαση από τη Θεοτόκο, ο γάμος με ηγεμόνα και η αποκατάσταση στο θρόνο). Ο Plamen Pavlov που πραγματοποίησε μία διεξοδική

---

⁴⁵³ D. L. Ashliman, *Folklore and Mythology Electronic Texts*, βλ. Ενότητες για *The Fox Steals the Butter*.

⁴⁵⁴ ATU 707: *The Bird of Truth* και ATU 710: *The Black Madonna*, όπου αναφέρεται στον διωγμό της βασίλισσας και των παιδιών της από την πεθερά της και την άγνοια του συζύγου της.

⁴⁵⁵ «*Emaré: Introduction*», Edited by Anne Laskaya and Eve Salisbury, Originally Published in *The Middle English Breton Lays*, Kalamazoo, Michigan: Medieval Institute Publications, 1995

⁴⁵⁶ Rickert, Edith. «The Old English Offa Saga» *Modern Philology* 2 (1904-5): 29-77 (part 1), 321-76 (part 2).

⁴⁵⁷ Σομαλία- J. W. C. Kirk, «Specimens of Somali Tales» *Folk-Lore: Transactions of the Folk-Lore Society, a Quarterly Review of Myth, Tradition, Institution, and Custom*, vol. 15 (1904), no. 3, σελ. 319-21, Σουαχίλι-Edward Steere, *Swahili Tales: As Told by Natives of Zanzibar*, with an English translation (London: Bell and Daldy, 1870), σελ. 393-409, Ινουίτ- Henry Rink, *Tales and Traditions of the Eskimo, with a Sketch of Their Habbits, Religion, Language, and Other Peculiarities*, translated from the Danish by the author; edited by Robert Brown (Edinburgh and London: William Blackwood and Sons, 1875), no. 35, σελ. 236-37.

⁴⁵⁸ Povest za bălgarskata carkinja Persika, χρον. περίπου τον 17^ο αι. Αναφέρεται όμως πως μία πρώτη γραφή του κειμένου πιθανόν να πραγματοποιήθηκε τον 14^ο αι. βλ. παρακάτω τον Plamen Pavlov

ανάλυση της διήγησης⁴⁵⁹ αναφέρει ότι το στοιχείο του θαύματος που υπάρχει στο τελικό κείμενο (η ίαση από τον ακρωτηριασμό) είναι ιταλικής προέλευσης οπότε μάλλον είχε υπόψιν του τον Giambattista Basile. Συνεπώς το κείμενο της Διήγησης στην τελική του μορφή με τις όποιες εξωγενείς δικές του επιρροές φαίνεται πως επηρέασε την ιστορία μας. Στην Διήγηση όμως δεν αναφέρεται η εγκυμοσύνη της κοπέλας. Αλλά στην βουλγαρική παράδοση, η Θεοτόκος θεωρείται η κατεξοχήν προστάτιδα των εγκύων και των λεχώνων, αφού και η ίδια ήταν νέα μητέρα⁴⁶⁰. Οι νεαρές μητέρες κατά την διάρκεια της εγκυμοσύνης έπρεπε αρκετά συχνά να δέονται σε αυτήν και κατά την διάρκεια του τοκετού θεωρούνταν πως η Θεοτόκος βρίσκονταν δίπλα στην γυναίκα και την βοηθούσε⁴⁶¹. Αν τυχόν ο τοκετός καθυστερούσε πίστευαν πως η Θεοτόκος είχε αργήσει γιατί φρόντιζε άλλη λεχώνα⁴⁶². Αυτή η πεποίθηση για το πρόσωπο της Θεοτόκου βρίσκεται αρκετά συχνά σε παραδοσιακά τραγούδια⁴⁶³ και σπανίως τη συναντάμε σε ιστορίες, φαίνεται όμως πως επηρέασε την ιστορία μας.

Για το *Ο άνθρωπος που πήγε να δει τον Θεό* είδαμε πως παρότι υπάρχουν μόνον 5 εκδοχές στους τόμους, είναι μια αρκετά γνωστή ιστορία παγκοσμίως. Οι ιστορίες που καταγράφονται βέβαια αφορούν πέραν του χριστιανικού/εβραϊκού Θεού, τις θεές της Τύχης (Κίνα, Ινδία⁴⁶⁴), τον Αλλάχ (Ιράν, αν και σε μία υποσημείωση σημειώνεται ότι η ιστορία έγινε γνωστή από τις ινδικές εκδοχές⁴⁶⁵). Όλες οι ιστορίες της Ασίας καταγράφονται σε ευρωπαϊκές γλώσσες πάλι από τον 18ο- 19ο αι. και σημειώνονται μόνον πως είναι αρκετά παλαιές προφορικές ιστορίες. Δίχως περαιτέρω πληροφορίες μπορούμε μόνο να συμπεράνουμε πως η ιστορία προήλθε από την Ασία και διαδόθηκε στην Ευρώπη μετά τον 18ο αι.

Για τις υπόλοιπες ιστορίες θα αναφέρουμε επιγραμματικά τις επιρροές τους. Στα *Διάφορα κόλπα* αναφέραμε ήδη πως ιστορίες με φαρσέρ (αγγλικά trickster) και πονηρούς είναι αρκετά γνωστές παγκοσμίως και παραθέσαμε την βουλγαρική και

---

⁴⁵⁹ "Povestta za Bălgarskata carkinja Persika " I istoričeskata pamet za knjaz Boris-Mihail, Plamen Pavlov, elektronno spisanie LiterNet, 18.10.2007, № 10 (95)

⁴⁶⁰ Lilija Stareva, *Bălgarski obicai I rituali-Raždane, svatba, sboguvane*, 2005

⁴⁶¹ Lilija Stareva, *Bălgarski obicai I rituali*, σελ.19-35

⁴⁶² Lilija Stareva, *Bălgarski obicai I rituali*, σελ. 22

⁴⁶³ Lilija Stareva, *Bălgarski obicai I rituali*, σελ.19-35

⁴⁶⁴ David Conger, *Many Lands, Many Stories: Asian Folktales*, Tuttle Publishing August 28, 2012, A.E.Dracott, *Simla village tales*, London 1906, Maive Stokes, *Indian fairy tales*, Calcuta 1879, The Indian Antiquary, vol.17 1888, vol.22 1893, Noriko Mayeda, William Norman Brown, *Tawi tales: folk tales from Jammu*, American Oriental Society, 1974

⁴⁶⁵ The Journal of the Bihar and Orissa Research Society, 1918, σελ.492

τουρκική εκδοχή του γερμανικού Eulenspiegel. Στην *Αμαρτία και συγχώρεση* όπου αναφέραμε ιστορίες με αμαρτωλούς που θέλουν να μετανοήσουν, θεωρούμε πως είναι αρκετά συχνές στην χριστιανική παράδοση ήδη από τους πρώτους χριστιανικούς αιώνες. Ιδιαίτερα ο τρόπος που εξελίσσονται οι ιστορίες μας δείχνουν τη βαθιά επίδραση της ορθόδοξης πνευματικής παράδοσης. Στο *Ο βασιλιάς Σολομώντας και οι διάβολοι* αναφέραμε πιο πάνω πως το πρόσωπο του βασιλιά απέκτησε εξωπραγματικές διαστάσεις μέσω των ψευδεπίγραφων χειρογράφων. Στο *Για τον άλλο κόσμο* η παλαιότερη καταγραφή είναι από την Γερμανία από το 1550 (ο Asliman αναφέρει πως υπάρχει και αντίστοιχο θεατρικό έργο του Hans Sachs (1494 - 1576)⁴⁶⁶. Τέλος στις *Ιστορίες για κακοποιούς* πάλι είναι ένας γνωστός και παλιός τύπος που θεωρούμε πως υπήρχε ανέκαθεν, αφού ανέκαθεν υπήρχε και το στοιχείο που το χαρακτηρίζει που είναι οι ληστές και οι κακοποιοί και απλά μετά προστέθηκαν και τα χριστιανικά στοιχεία.

Γενικά τώρα για τις θρησκευτικές ιστορίες που απέμειναν και που υπογραμμίσαμε πως είναι δύσκολη η κατάταξη τους: στις *Ιστορίες για τον παράδεισο* και στις *Ιστορίες για τον διάβολο* θεωρούμε πως είναι το αποτέλεσμα της λαϊκής χριστιανικής πίστης και απλοικότητας. Για τις *Γενικά θρησκευτικές ιστορίες* αναφέραμε πως αρκετές έχουν έντονα το στοιχείο της ορθόδοξης πνευματικότητας (όπως η ιστορία με τον βοσκό που έβλεπε τις αμαρτίες των άλλων σαν σαμάρια⁴⁶⁷). Η ιστορία που αναφέρεται στην επίσκεψη του άπορου στον Θεό (όπου είδαμε πως υπάρχει μια επεξηγηματική διήγηση για τις τύχες των ανθρώπων) παρόλο που είναι αρκετά ενδιαφέρουσα από αφηγηματικής απόψεως, δυστυχώς δεν μπορέσαμε να βρούμε κάποια άλλα σλαβικά παράλληλα για αυτήν ούτε προγενέστερες καταγραφές της πέρα από τους τόμους του SbNU, οπότε είναι δύσκολο να αναλυθεί και να συμπεράνουμε τις πηγές της. Οι ιστορίες με στοιχεία εθνικού φρονήματος είναι σαφές ότι κύριος σκοπός τους είναι να δείξουν τη βουλγαρική υπεροχή σε χαλεπούς καιρούς. Οι υποθέσεις τους άλλωστε μας υποδεικνύουν πως πιθανόν να καταγράφηκαν την εποχή της οθωμανικής κυριαρχίας. Για τις ιστορίες που περιλαμβάνουν αγίους παραπέμπουμε ξανά στην Lilija Stareva για τις λαϊκές πεποιθήσεις⁴⁶⁸ και αναλύσαμε ήδη τις ιστορίες για την αγία Μελιτήνη και τον άγιο

⁴⁶⁶ D. L. Ashliman, *Folklore and Mythology Electronic Texts*, βλ. Ενότητες A Visitor from Paradise

⁴⁶⁷ Παράλληλα της ιστορίας υπάρχουν σε σερβικές και ρωσικές πηγές, καταγραφή τους βλ. SbNU τόμ. 18 σελ. 628 και στο *Archiv für slavische Philologie* τόμ. 19

⁴⁶⁸ Lilija Stareva, *Bălgarski svetci I praznici*, 2003

Θεόδωρο. Για την ιστορία του αγίου Πέτρου και του Χριστού και για τις παραλλαγές της, ανάλυση γίνεται από τον Stith Thompson στο έργο του *The Folktale*⁴⁶⁹. Ουσιαστικά σημειώνει πως ανάλογες ιστορίες για περιπέτειες αγίων που ταξίδευαν στον ανθρώπινο κόσμο ινκόγκνιτο ήταν γνωστές ήδη από την εποχή της Αναγέννησης σε όλο τον ευρωπαϊκό χώρο, περισσότερο σε μορφή ανεκδότων.

Στη συνέχεια προχωράμε στα μαγικά παραμύθια στα οποία παραθέσαμε απευθείας τους τύπους που βρήκαμε στις ιστορίες των τόμων. Κατά τον ίδιο τρόπο θα παραθέσουμε πάλι τις αντίστοιχες πηγές για κάθε τύπο, όπου είναι δυνατόν.

301A: Quest for a Vanished Princess- πιθανή πηγή του τύπου το αγγλοσαξωνικό επικό ποίημα *Beowulf*⁴⁷⁰.

301B: The Strong Man and his Companions- το ίδιο.

303: The Twin Brothers- γενικότερα γνωστός τύπος ινδοευρωπαϊκής προέλευσης⁴⁷¹.

306: The Twelve Dancing Princesses- πιθανή πηγή η ινδική ιστορία *Dorani*⁴⁷².

313: The Magic Flight- η παλαιότερη καταγραφή είναι οι αδερφοί Grimm και ο Afanasyev, δεν είναι σίγουρο ποια είναι η αρχαιότερη πηγή.

315A: The Faithless Sister- πιθανή πηγή από αιγυπτιακά παραμύθια⁴⁷³.

318: The Batamärchen- πιθανή πηγή η αιγυπτιακή ιστορία *Batu*⁴⁷⁴.

326: The Youth Who Wanted to Learn What Fear is- πιθανή πηγή η μεσαιωνική ιστορία του *Sir Lancelot du Lac* με τον τίτλο *Les Merveilles de Rigomer*⁴⁷⁵.

327G: The Boy at the Devil's/Witch's House- πιθανή πηγή αραβικές ιστορίες⁴⁷⁶.

---

⁴⁶⁹ Stith Thompson, *The Folktale*, University of California Press, Berkeley Los Angeles London 1946, σελ.150-187

⁴⁷⁰ William F. Hansen, *Ariadne's Thread: A Guide to International Tales Found in Classical Literature*, Cornell University Press, Ithaca-London 2002

⁴⁷¹ D. L. Ashliman, *Folklore and Mythology Electronic Texts*, βλ. Ενότητες The Blood Brothers

⁴⁷² Heiner, Heidi Anne, editor. *Twelve Dancing Princesses Tales From Around the World*. Nashville: SurLaLune Press with CreateSpace, 2010, *Dorani* a Punjabi story

⁴⁷³ Hasan El Shamy, *Folktales of Egypt* 1980, σελ.241-244

⁴⁷⁴ Jane Garry and Hasan El Shamy, *Archetypes and Motifs in Folklore and Literature: A Handbook: A Handbook*, 2005

⁴⁷⁵ Stith Thompson, *The Folktale*, University of California Press, Berkeley Los Angeles London, 1977, σελ. 105

329: Miss the Magic Mirror- πριν τους αδερφούς Grimm που την καταγράφουν δεν υπάρχει άλλη πηγή.

330: The Smith Outwits the Devil- αρκετά παλαιά ιστορία, δύσκολο να βρεθεί η αρχική πηγή.

331: The Spirit in the Bottle- πηγή οι 1000 και 1 νύχτες⁴⁷⁷.

402: The Animal Bride- πιθανή πηγή τα ασιατικά κείμενα⁴⁷⁸. Ενδιαφέρον είναι να σημειωθεί εδώ πως στη βουλγαρική παράδοση καταγράφεται σε ορισμένες περιοχές το έθιμο οι νέοι να ρίχνουν το βέλος στις αυλές των κοριτσιών που θέλουν κατά την διάρκεια μιας γιορτής (Sirni Zagovezni)⁴⁷⁹. Πιθανόν να αποτελεί εξέλιξη από παγανιστικό έθιμο.

424: The Youth Wed to a She-Devil- πιθανή πηγή κείμενο του 14^{ου} αιώνα από τον Jean d'Arras⁴⁸⁰. Βάσισε την ιστορία του σε κέλτικους μύθους.

425L: The Padlock on the Enchanted Husband- η πρώτη καταγραφή στην Ευρώπη από τον Giambattista Basile, δεν γνωρίζουμε αν υπάρχει παλαιότερη πηγή.

441: In Enchanted Skin- η πρώτη καταγραφή στην Ευρώπη από τον Straparola, δεν γνωρίζουμε αν υπάρχει παλαιότερη πηγή.

450: Brother and Sister- η πρώτη καταγραφή στην Ευρώπη από τον Giambattista Basile, δεν γνωρίζουμε αν υπάρχει παλαιότερη πηγή.

451: The Nurse looking for her Brothers- η πρώτη καταγραφή στην Ευρώπη από τον Giambattista Basile, δεν γνωρίζουμε αν υπάρχει παλαιότερη πηγή.

466: A Journey to the Other World- ιστορίες με ταξίδια σε άλλους κόσμους (πάνω ή κάτω από την γη, στον κόσμο των νεράιδων, στον κόσμο των δράκων κ.τ.λ.) είναι

---

⁴⁷⁶ Hasan M. El-Shamy, *Tales Arab Women Tell and the Behavioral Patterns They Portray*, Indiana University Press, Bloomington and Indianapolis, 1999, σελ. 57, 461,

⁴⁷⁷ Irwin Robert, *The Arabian Nights*

⁴⁷⁸ J. Hinton Knowles, *Folk-Tales of Kashmir* (London: Kegan Paul, Trench, Trübner, and Company, 1893), H. Parker, *Village Folk Tales of Ceylon* (London: Luzac and Company, 1910), Dean S. Fansler, *Filipino Popular Tales* (Lancaster and New York: American Folk-Lore Society, 1921), Cecil Henry Bompas, *Folklore of the Santal Parganas* (London: David Nutt, 1909)

⁴⁷⁹ Nikolaj Nikov, *Praznicite na bălgarite*, σελ.19

⁴⁸⁰ Donald Maddox and Sara Sturm-Maddox, «Melusine of Lusignan: foundling fiction in late medieval France». *Essays on the Roman de Mélusine* (1393) of Jean d'Arras.

αρκετά συχνές σε όλη την σλαβική παράδοση⁴⁸¹. Όλες οι ιστορίες καταγράφονται τον 19^ο αιώνα οπότε δεν γνωρίζουμε αν υπάρχουν παλαιότερες πηγές. Πιθανόν να αποτελεί κατάλοιπο των παγανιστικών σλαβικών πεποιθήσεων⁴⁸².

468: The Towering Tree- πιθανή πηγή η παγανιστική πεποίθηση του κοσμικού δέντρου, που είτε στερέωνε την γη είτε ένωνε τη γη με τον ουρανό⁴⁸³.

471: The Bridge to Another World - Ισχύουν και εδώ ότι αναφέραμε για το 466: A Journey to the Other World. Η γέφυρα που ενώνει τους διάφορους κόσμους είναι επίσης ένα σημαντικό κοσμολογικό μοτίβο στη σκανδιναβική μυθολογία⁴⁸⁴.

513: The Extraordinary Companions- πιθανή πηγή η Αργοναυτική εκστρατεία⁴⁸⁵. Για την Δυτική Ευρώπη υπάρχει μια μεσαιωνική καταγραφή με αυτό τον τύπο που αναφέρεται στον θρύλο του βασιλιά Αρθούρου⁴⁸⁶.

533: Repressed Bride- όλες οι ιστορίες καταγράφονται τον 19^ο αιώνα, δεν γνωρίζουμε αν υπάρχει παλαιότερη πηγή.

545B: The Cat as Helper- πιθανές πηγές τα ασιατικά κείμενα⁴⁸⁷.

---

⁴⁸¹ Βλ. εκτός των βουλγαρικών πηγών και Alexander Nikolayevich Afanasyev *Narodnye Russkie Skazki* 1855-67, Curtin, Jeremiah, *Myths and Folk-Tales of the Russians, Western Slavs, and Magyars*, Boston: Little, Brown, and Company, 1890, Fillmore, Parker, *Czechoslovak Fairy Tales*, Retold by Parker Fillmore with illustrations and decorations by Jan Matulka, New York: Harcourt, Brace, and Howe, 1919, Fillmore, Parker, *The Laughing Prince: A Book of Yugoslav Fairy Tales and Folk Tales*, with illustrations and decorations by Jay Van Everen, New York: Harcourt, Brace, and Company, 1921, Glinski, A. J. Antoni Józef, *Polish Fairy Tales*, Translated by Maude Ashurst Biggs, London and New York: John Lane, 1920, Kremnitz, Mite, *Roumanian Fairy Tales*, collected by Mite Kremnitz, adapted and arranged by J. M. Percival, New York: Henry Holt and Company, 1885, Muatovich, Elodie L. *Serbian Fairy Tales*, translated from the Serbian by Madame Elodie L. Muatovich., illustrated by Sidney Stanley, New York: Robert M. McBride and Company, 1918, Pogány, Nándor, *The Hungarian Fairy Book*, illustrations by Willy Pogány, New York: F. A. Stokes Company, 1913, Wratislaw, A. H., *Sixty Folk-Tales from Exclusively Slavonic Sources*, London: Elliot Stock, 1889, Wardrop, Marjory, *Georgian Folk Tales*, London: David Nutt, 1894

⁴⁸² Ivanička Georgieva, *Bălgarska narodna mitologija*, σελ. 72-82, Mike Dixon-Kennedy, *Encyclopedia of Russian & Slavic Myth and Legend*, σελ.278-279

⁴⁸³ Ivanička Georgieva, *Bălgarska narodna mitologija*, σελ. 40-44, Κωνσταντίνος Νιχωρίτης, *Παγανιστικές λατρείες του σλαβικού κόσμου*, σελ. 70-81, Mike Dixon-Kennedy, *Encyclopedia of Russian & Slavic Myth and Legend*, σελ.282

⁴⁸⁴ Snorri Sturluson, *The Prose Edda*, translated from the Icelandic by Arthur Gilchrist Brodeur (New York: American-Scandinavian Foundation), 1916

⁴⁸⁵ *Ανθολογία Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας των Θ.Κ. Στεφανόπουλου, Στ. Τσιτσιρίδη, Λ. Αντζουλή, Γ. Κριτσέλη*, ανακτήθηκε από http://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/anthology/literature, 2012 Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας

⁴⁸⁶ Jack Zipes, *The golden age of folk and fairytales*, Indianapolis-Cambridge, 2013, σελ.453

⁴⁸⁷ C. Gardner, «Folk-Lore in Mongolia», *The Folk-Lore Journal*, vol. 4, part 1 (January - March, 1886), σελ. 32-34. Cecil Henry Bompas, *Folklore of the Santal Parganas*, London: David Nutt, 1909, σελ. 173-76, Lal Behari Day, *Folk-Tales of Bengal*, London: Macmillan and Company, 1883, σελ. 226-35, Alice Elizabeth Dracott, *Simla Village Tales; or, Folk Tales from the Himalayas*, London:

550: The Golden Bird - όλες οι ιστορίες καταγράφονται τον 19^ο αιώνα, δεν γνωρίζουμε αν υπάρχει παλαιότερη πηγή.

551: The Water of Life- πιθανή πηγή οι παγανιστικές πεποιθήσεις⁴⁸⁸.

552: Animals and In-laws - όλες οι ιστορίες καταγράφονται τον 19^ο αιώνα, δεν γνωρίζουμε αν υπάρχει παλαιότερη πηγή.

554: The Grateful Animals- ιστορίες με ανταπόδοση καλοσύνης από ζώα υπάρχουν σε αρκετά μέρη του κόσμου, με αρχαιότερες πάλι τις ασιατικές και μεσανατολικές⁴⁸⁹. Όμως αναφέρονται σε ένα ή δύο ζώα το πολύ. Ιστορίες όπως αυτές που υπάρχουν στον τύπο με πολλά ζώα καταγράφονται πάλι τον 19^ο αιώνα, δεν γνωρίζουμε αν υπάρχει παλαιότερη πηγή.

559: The Princess' Laugh- πιθανή πηγή οι εβραϊκές πηγές που προέρχονται από την σεφαρδική παράδοση του 14^{ου} αιώνα⁴⁹⁰.

560: The Magic Ring- πηγή οι 1000 και 1 νύχτες⁴⁹¹.

561: Aladdin - πηγή οι 1000 και 1 νύχτες⁴⁹².

562: The Spirit in the Blue Light- όλες οι ιστορίες καταγράφονται τον 19^ο αιώνα, δεν γνωρίζουμε αν υπάρχει παλαιότερη πηγή.

563: Three Magic Gifts- η παλαιότερη καταγραφή της ιστορίας είναι από τον Giambattista Basile, δεν γνωρίζουμε αν υπάρχει παλαιότερη πηγή.

571: The Golden Goose- πιθανή πηγή οι ιστορίες της Jataka⁴⁹³.

John Murray, 1906, σελ. 125-31. J. Hinton Knowles, *Folk-Tales of Kashmir*, London: Trübner, and Company, 1888, σελ. 186-88, *Dean S. Fansler*, «Filipino Popular Tales», Lancaster, Pennsylvania; and New York, *American Folk-Lore Society*, 1921, no. 48A, σελ. 326-32.

⁴⁸⁸ Ivanička Georgieva, *Bălgarska narodna mitologija*, σελ. 71-72

⁴⁸⁹ Hasan M. El-Shamy, *Folk Traditions of the Arab World: A Guide to Motif Classification*, Indiana University Press, 1995 Τόμος 1 σελ.66, Murti Bunanta, Margaret Read MacDonald, *Indonesian Folktales*, London 2003σελ.120, Peninnah Schram, *Jewish Stories One Generation Tells Another*, Rowman and Littlefield Publishers, 2005,σελ.202

⁴⁹⁰ Matilda Koén-Sarano, Reginetta Haboucha, *King Solomon and the Golden Fish: Tales from the Sephardic Tradition*, Wayne state University Press Detroit, 2004 σελ.188-190

⁴⁹¹ Irwin Robert, *The Arabian Nights*

⁴⁹² Irwin Robert, *The Arabian Nights*

⁴⁹³ *The Jataka; or, Stories of the Buddha's Former Births*, vol. 1 (Cambridge: Cambridge University, 1895), no. 136, σελ. 293-94. Translated from the Pali by Robert Chalmers

620: The Presents- όλες οι ιστορίες καταγράφονται τον 19^ο αιώνα, δεν γνωρίζουμε αν υπάρχει παλαιότερη πηγή.

650B: The Quest for a Strong Companion- όλες οι ιστορίες καταγράφονται τον 19^ο αιώνα, δεν γνωρίζουμε αν υπάρχει παλαιότερη πηγή.

667: The Boy in Animal Form- πιθανή πηγή οι Μεταμορφώσεις του Οβίδιου⁴⁹⁴.

670: The Language of Animals-πιθανή πηγή οι ιστορίες της Jataka⁴⁹⁵.

709: Snow White- η πρώτη καταγραφή στην Ευρώπη από τον Giambattista Basile, δεν γνωρίζουμε αν υπάρχει παλαιότερη πηγή.

712: Crescentia- πιθανή πηγή οι 1000 και 1 νύχτες⁴⁹⁶.

745: Hatch-penny- πιθανή πηγή εβραϊκές ιστορίες⁴⁹⁷.

Για τα *ρεαλιστικά παραμύθια* είδαμε πως οι ιστορίες των τόμων δεν έχουν πλήρη αντιστοιχία σε κάποιον τύπο του καταλόγου, παρά μόνον μπορούμε να υποθέσουμε πως ταιριάζουν γενικά σε κάποιες από τις υποκατηγορίες του καταλόγου (εκτός από το 982: Ungrateful Heirs όπου η πιθανή πηγή είναι μια ιστορία από την Σρι Λάνκα. Εκεί αναφέρεται σε νομίσματα που χρησιμοποιούνταν τον 11^ο αιώνα, λογικά η ιστορία χρονολογείται από τότε⁴⁹⁸). Εφόσον λοιπόν δεν μπορούμε να βρούμε πλήρη αντιστοιχία, δεν θα προχωρήσουμε σε ανάλυση για την εύρεση της επιρροής ή πηγής του κάθε τύπου της κατηγορίας. Για τα βουλγαρικά bitovi prikazki όμως ενδεικτικά αναφέρουμε τις εργασίες των Aleksandra Ivančeva⁴⁹⁹, Todor Molov⁵⁰⁰, Rosina Kokudeva⁵⁰¹ και τον τόμο 10 από το Bălgarsko Narodno Tvorčestvo⁵⁰². Το ίδιο ισχύει και όσον αφορά τα *Παραμύθια με τέρας-γίγαντα-διάβολο* και για τις *Ανεκδοτολογικές*

⁴⁹⁴ *Metamorphoses*. Translated by A. D. Melville; introduction and notes by E. J. Kenney. Oxford: Oxford University Press. 2008.

⁴⁹⁵ The Jataka; or, Stories of the Buddha's Former Births no. 386, vol. 3. σελ. 174-77

⁴⁹⁶ Irwin Robert, *The Arabian Nights*

⁴⁹⁷ Dan Ben Amos, *Folktales of the Jews*, V. 3 (Tales from Arab Lands), 2011 σελ.827

⁴⁹⁸ H. Parker, *Village Folk-Tales of Ceylon*, vol. 3, London: Luzac and Company, 1914, no. 234, σελ. 240-42.

⁴⁹⁹ Aleksandra Georgieva Ivančeva, *Bălgarskata avtorizirana prikazka v tvorčestvoto na Karalijčev, Pelin I Bosilek*, Plovdivski Universitet "Paisij Xilendarski", 2013

⁵⁰⁰ Todor Molov, «Novelistični Prikazki», *elektronno spisanie LiterNet*, 06.04.2000, № 4 και επίσης βλ. από <http://literatura.dokumentite.com/art/narodnata-prikazka/85722/p2> Документ № 55725 от 27.10.2014

⁵⁰¹ Rosina Georgieva Kokudeva, *Proekcii I funkcionirane na folklornija prikazen model v detskoto tvorčestvo na Božena Nemcova I Angel Karalijčev (nabljudenija vărhu prikazkite)*, Sofijski Universitet "Sv.Kliment Ohridski" Sofia 2015

⁵⁰² BNT- Bălgarsko narodno tvorčestvo T. 1-12 Σόφια, 1961-1963

ιστορίες για χαζούς. Θα προχωρήσουμε συνεπώς στις *Ανεκδοτολογικές ιστορίες για συζύγους* όπου είδαμε πως υπάρχουν μερικές αντιστοιχίες των ιστοριών μας με τους τύπους.

1350: The loving wife-σε όλες τις ιστορίες που καταγράφονται, ο άντρας της γυναίκας έχει όντως πεθάνει και απλά τον θρηνεί για ελάχιστο χρονικό διάστημα. Ίδια με την ιστορία μας είναι ένας θρύλος για τον Κινέζο φιλόσοφο Chuang-tzu (369-286 π.Χ.) οπότε πιθανόν αυτή είναι η αρχαιότερη πηγή⁵⁰³.

1358: Trickster Surprises Adulteress and Lover- πιθανή πηγή οι 1000 και 1 νύχτες⁵⁰⁴.

1360C: Old Hildebrand- ο Hildebrand είναι ένας επικός ήρωας των γερμανικών φυλών. Ιστορίες με τα κατορθώματα του καταγράφονται ήδη από τον 8^ο αιώνα. Από τον μεσαίωνα και μετά οι ιστορίες που τον περιλαμβάνουν έχουν πιο πεζή και καθημερινή αφήγηση όπως η ιστορία μας⁵⁰⁵.

1365: The obstinate wife- στην Ευρώπη η παλαιότερη εκδοχή της ιστορίας είναι η γαλλική που χρονολογείται από τον 17^ο αιώνα⁵⁰⁶. Για τις υπόλοιπες πάλι οι καταγραφές είναι από τον 19^ο αιώνα κ.έ.

1377: An Adulterous Wife Locks Her Husband Out of Doors- στην Ευρώπη η παλαιότερη καταγραφή της ιστορίας χρονολογείται από τον 16^ο αιώνα⁵⁰⁷. Για τις υπόλοιπες πάλι οι καταγραφές είναι από τον 19^ο αιώνα κ.έ.

1380: The faithless wife- πιθανή πηγή οι 1000 και 1 νύχτες⁵⁰⁸.

1384: The husband hunts for three persons as stupid as his wife- όλες οι ιστορίες καταγράφονται τον 19^ο αιώνα, δεν γνωρίζουμε αν υπάρχει παλαιότερη πηγή.

1387: A Woman Draws Beer in the Cellar- όλες οι ιστορίες καταγράφονται τον 19^ο αιώνα, δεν γνωρίζουμε αν υπάρχει παλαιότερη πηγή.

---

⁵⁰³ E. T. C. Werner, *Myths and Legends of China*, London: George G. Harrap and Company, 1922, σελ. 149-150

⁵⁰⁴ Irwin Robert, *The Arabian Nights*

⁵⁰⁵ D. L. Ashliman, *Folklore and Mythology Electronic Texts*, βλ. Ενότητες Hildebrandslied

⁵⁰⁶ Jean de La Fontaine, *The Fables of La Fontaine*, London: J. C. Nimmo and Bain, 1884

⁵⁰⁷ George Laurence Gomme, ed., *The History of the Seven Wise Masters of Rome*, printed from the edition of Wynkyn de Worde, 1520

⁵⁰⁸ Irwin Robert, *The Arabian Nights*

Συνεχίζουμε με τις *Ανεκδοτολογικές ιστορίες για πονηρούς-τυχερούς* όπου πάλι υπάρχουν μερικές αντιστοιχίες των τύπων του καταλόγου με τις ιστορίες μας.

1525D: Theft by Distracting Attention- όλες οι ιστορίες καταγράφονται τον 19^ο αιώνα, δεν γνωρίζουμε αν υπάρχει παλαιότερη πηγή.

1525J: Thieves Cheated of their Booty- όλες οι ιστορίες καταγράφονται τον 19^ο αιώνα, δεν γνωρίζουμε αν υπάρχει παλαιότερη πηγή.

1525N: The Two Thieves Trick Each Other- όλες οι ιστορίες καταγράφονται τον 19^ο αιώνα, δεν γνωρίζουμε αν υπάρχει παλαιότερη πηγή.

1532: The Voice from the Grave- πιθανή πηγή οι αραβικές ιστορίες⁵⁰⁹.

1642: The Good Bargain- όλες οι ιστορίες καταγράφονται τον 19^ο αιώνα, δεν γνωρίζουμε αν υπάρχει παλαιότερη πηγή.

1653B: The Brothers in the Tree- όλες οι ιστορίες καταγράφονται τον 19^ο αιώνα, δεν γνωρίζουμε αν υπάρχει παλαιότερη πηγή.

Γενικά πάντως, πέρα από τους τύπους του καταλόγου, ιστορίες με πονηρούς (tricksters) καταγράφονται σε κάθε λαϊκή παράδοση και μυθολογία. Ενδεικτική είναι η έρευνα των Lewis Hyde⁵¹⁰ και Klaus-Peter Koepping⁵¹¹ και για την βουλγαρική έρευνα ο Ančo Kalojanov⁵¹².

Για τις ανεκδοτολογικές ιστορίες για κληρικούς όλες καταγράφονται από τον 17^ο (για την Δύση) έως τον 19^ο αιώνα και αναλύσαμε ήδη τις επιρροές τους καθώς και τους προβληματισμούς μας. Ο μοναδικός τύπος από αυτήν την υποκατηγορία που έχει μια αρχαιότερη εκτός Ευρώπης επιρροή είναι ο τύπος 1741- Trickster wives and maids όπου η πηγή του είναι οι 1000 και 1 νύχτες⁵¹³.

---

⁵⁰⁹ Hasan M. El-Shamy, *Folk Traditions of the Arab World: A Guide to Motif Classification*, σελ.436

⁵¹⁰ Hyde, Lewis, *Trickster Makes This World: Mischief, Myth, and Art*, New York: Farrar, Straus and Giroux, 1998.

⁵¹¹ Koepping, Klaus-Peter, «Absurdity and Hidden Truth: Cunning Intelligence and Grotesque Body Images as Manifestations of the Trickster», *History of Religions*, 24 (3): 1985

⁵¹² Ančo Kalojanov, *Starobălagarsko ezičestvo, Mit, Religija I Folklor v kartinata za svjat na Bălgarite*, Liternet, 2002 σελ. 151-159

⁵¹³ Irwin Robert, *The Arabian Nights*

V.iii. Οι άπαξ ιστορίες

Από αυτές τις ιστορίες είδαμε πως δεν δύναται να υπάρξει αντιστοιχία στον κατάλογο για όλες. Σε συνδυασμό με την άπαξ καταγραφή τους κιόλας είναι εξαιρετικά δύσκολο να δούμε τις πιθανές πηγές ή επιρροές εφόσον δεν υπάρχουν καταγεγραμμένες άλλες εκδοχές τους που ίσως θα μας βοηθούσαν στη σύγκριση μεταξύ τους και στο πόσο διαδεδομένες ήταν. Συνεπώς, πέρα από τις ιστορίες που έχουν αντιστοιχία στον κατάλογο ή όπου η επιρροή τους είναι αρκετά προφανής για κάποιες θα αναφέρουμε μόνον κάποιες παρατηρήσεις όσον αφορά την αφήγηση τους.

Ο άνθρωπος που έφαγε την κόρη του διαβόλου ως μήλο- Είδαμε πως η ιστορία δεν έχει αντιστοιχία στον κατάλογο, αλλά εδώ θα κάνουμε δύο ενδιαφέρουσες παρατηρήσεις. Στον κατάλογο ιστορίες με την κόρη του διαβόλου αναφέρονται στον τύπο 313A: *The Girl as a Helper in the Hero's Flight*, όπου όμως η κόρη του διαβόλου ερωτεύεται τον ήρωα και τον βοηθά να ξεφύγει και στο τέλος τον παντρεύεται ή απλά τον συμπαθεί και πάλι τον βοηθά να ξεφύγει και να παντρευτεί μια άλλη κοπέλα⁵¹⁴. Εδώ υπάρχουν τα μοτίβα της κόρης που εξαφανίζεται και μεταμορφώνεται τρεις φορές και ο πατέρας της (ο διάβολος) την αναζητά, όπως είδαμε ότι συμβαίνει και στην ιστορία μας. Αλλά γενικά διαπιστώνεται ότι ο τύπος απέχει αρκετά από την ιστορία μας. Η δεύτερη παρατήρηση αφορά την βρώση του μήλου που είναι η κόρη του διαβόλου μεταμορφωμένη και έτσι ο άνθρωπος διαφθείρεται. Θυμίζει αρκετά την πνευματική διάσταση της αφήγησης για την βρώση του απαγορευμένου καρπού από τους πρωτόπλαστους, που είχε επικρατήσει μετά τον 12^ο αι. να θεωρείται πως ήταν μήλο⁵¹⁵ πιθανόν εξαιτίας μιας παρερμηνευμένης μετάφρασης του λατ. *malus* όπου εκτός από «κακό» σήμαινει και «μήλο».

Ο Μωυσής και ο φτωχός γέρος- Επίσης δύο παρατηρήσεις. Πρώτα, σημειώνεται ότι ο Μωυσής σαν ένα από τα πιο σημαντικά βιβλικά πρόσωπα, επηρέασε ιδιαίτερα τη ραββινική γραμματεία που δημιούργησε έναν κύκλο θρύλων και ιστοριών για κάθε πτυχή της ζωής του και του χαρακτήρα του⁵¹⁶. Μετά η όλη διήγηση της ιστορίας μας, θυμίζει προς το τέλος διήγηση γεροντικού, όσον αφορά το πνευματικό της νόημα. Θα

⁵¹⁴ Ενδεικτικά αναφέρουμε τις ιστορίες: *the Mastermaid-Norβηγία*, *Jean, the Soldier, and Eulalie, the Devil's Daughter-Γαλλία*, *Jujuyana the devil's daughter- Ισπανία* βλ. Marilyn Jurich, *Scheherazade's Sisters: Trickster Heroines and Their Stories in World Literature*, Greenwood Press, London 1998

⁵¹⁵ *The World Book Encyclopedia*, Volume 1, Chicago World Book, Inc., 1990, σελ.570, *Mircea Eliade, Geschichte der Religiösen Ideen*, 4 Bände, Freiburg (Herder) 1979

⁵¹⁶ *Jewish Encyclopediaonline*, unedited full-text of the 12 volumes 1901-1906 (<http://www.jewishencyclopedia.com/>)

μπορούσε επομένως να είναι συνδυασμός αυτών των δύο που μεταπλάστηκε στην λαϊκή παράδοση.

Ο άγιος Ηλίας και τα σκυλιά- Όπως και ο Μωσής, έτσι και ο προφήτης Ηλίας είναι ένα πολύ σημαντικό πρόσωπο για την εβραϊκή και όχι μόνον παράδοση. Συνεπώς στην ίδια λογική υπάρχει ένας μεγάλος κύκλος θρύλων για αυτόν. Πολύ ενδιαφέρουσα είναι η μονογραφία της Peninnah Schram⁵¹⁷, όπου καταγράφει γύρω στις 73 λαϊκές ιστορίες για τον προφήτη, όπου παρουσιάζεται με πολλούς διαφορετικούς ρόλους, για παράδειγμα σαν μάγος, οδοιπόρος, προξενητής, σκλάβος, κ.ά. Συνεπώς από αυτόν τον κύκλο μάλλον έχει επηρεαστεί και η ιστορία μας.

Ο έμπορος και ο άγιος- Τα μοτίβα της ιστορίας φαίνεται πως αντιστοιχούν στα πρότυπα των Βίων των αγίων. Η απουσία όμως ονόματος καθώς και το γεγονός πως πρόκειται για άπαξ ιστορία και δεν μπορεί να συγκριθεί με κάποια εκδοχή της, δεν μας επιτρέπουν να συμπεράνουμε ποιον άγιο θα μπορούσε να αφορά. Το πιο πιθανό είναι πως τα μοτίβα των βίων είχαν εντυπωθεί γενικά στους ακροατές από τα λαϊκά στρώματα και συμπύχθηκαν σε αυτήν την ιστορία χωρίς κάποια συγκεκριμένη αναφορά.

Ο φτωχός και ο προφήτης Ηλίας με το γαϊδουράκι- Πιστεύουμε ότι ισχύει ότι αναφέραμε πιο πάνω για την ιστορία *Ο άγιος Ηλίας και τα σκυλιά*.

Η γυναίκα που παρακαλούσε τον Θεό να της δώσει αρσενικό παιδί- Επειδή πάλι φαίνεται τα μοτίβα της ιστορίας να βασίζονται σε βίους αγίων, πιστεύουμε ότι ισχύει και εδώ ότι αναφέραμε για την ιστορία *Ο έμπορος και ο άγιος*.

Αγία Τετάρτη- Αυτή η ιστορία προσωποποιεί την λεγόμενη «τρελή Τετάρτη» η οποία είναι μέρος της εβδομάδας του αγίου Θεοδώρου (Todorova sedmica) που είναι η πρώτη εβδομάδα της νηστείας πριν το Πάσχα. Γενικά στην λαϊκή πεποίθηση αυτή η εβδομάδα, μαζί με κάποιες άλλες χρονικές περιόδους του έτους, έχει αρνητικό χαρακτήρα και χαρακτηρίζεται από πολλές απαγορεύσεις (π.χ. δεν χτενίζονται, δεν κάνουν δουλειές στο σπίτι) οι οποίες εάν δεν τηρηθούν θα οδηγήσουν σε άσχημες

---

⁵¹⁷ Peninnah Schram, *Tales of Elijah the Prophet*, Rowman & Littlefield Publishers, Incorporated, 1997

καταστάσεις⁵¹⁸. Στην προκειμένη περίπτωση η τρελή Τετάρτη θα έκαιγε τα παιδιά, γιατί η γυναίκα έκανε δουλειές στο νοικοκυριό. Μία ακόμα εκδοχή αυτής της ιστορίας καταγράφεται από την περιοχή του Sakar⁵¹⁹, όμως εδώ αναφέρεται ως αγία Παρασκευή και μάλιστα την παρουσιάζει με μια περισσότερο νοσηρή εικόνα (εμφανίζεται μπροστά στην νοικοκυρά βουτηγμένη στο αίμα). Στον κατάλογο σημειώνεται αντίστοιχη ιστορία για την αγία Παρασκευή από την Ρωσία και θεωρούμε ότι ανάλογες εικόνες μάλλον είναι λίγο πολύ γνωστές σε όλους τους σλαβικούς λαούς.

Ο μητροπολίτης και ο χοιροτρόφος - Έχει την ίδια στιχομυθία με το ATU 1832-Boy answers the priest. Όμως φαίνεται ξεκάθαρα η ανθελληνική εικόνα που υπήρχε για τους ανώτερους του κλήρου.

Για τον σκαντζόχοιρο, τον ιερέα, την αρκούδα και την αλεπού- Είδαμε πως δεν υπάρχει αντιστοιχία στον κατάλογο, αν και ιστορίες με διενέξεις ζώων και ανθρώπων είναι αρκετά γνωστές σε όλο τον ευρωπαϊκό χώρο. Πιθανόν η λεπτομέρεια ότι ο άνθρωπος εδώ είναι ιερέας να είναι αμελητέα, αφού εάν αλλάξει αυτομάτως η ιστορία ξεφεύγει από τον κύκλο ενδιαφέροντος μας.

Ένας φτωχός και η γιαγιά Μάρτης- Αναφέραμε πως υπάρχουν αρκετά παραμύθια για την «γιαγιά Μάρτη» (baba Marta) δίχως χριστιανικά στοιχεία πλην αυτής. Θεωρείται πως η προσωποποίηση του συγκεκριμένου μήνα κατ'αυτόν τον τρόπο (οι υπόλοιποι μήνες θεωρούνται άντρες) αποτελεί κατάλοιπο της μητριαρχικής πρωτοβουλγαρικής κοινωνίας, όπου οι γηραιότερες γυναίκες φρόντιζαν και «έλεγχαν» την οικογένεια⁵²⁰. Επίσης σε αυτόν τον μήνα έχουμε την μετάβαση χειμώνας-άνοιξη, όπου η άνοιξη σχετίζεται με την ανθοφορία και την γονιμότητα τα οποία είναι στοιχεία του θηλυκού γένους. Εξαιτίας αυτής της μεταβατικής περιόδου καθιερώθηκαν αρκετά έθιμα με σκοπό να αποτρέπουν τις κακές δυνάμεις, που πιθανόν να κυκλοφορούν ελεύθερες, να βλάπτουν τους ανθρώπους, π.χ. τα

---

⁵¹⁸ Maria Kitanova, «“Evil Time” in the Bulgarian Folk Calendar», *Institute for Bulgarian Language (IBL)*, Sofia iss. 5, 2015

⁵¹⁹ SbNU τ. 62

⁵²⁰ Ivan Petrov Čobanov, «Narodopsihologijata na Bălgarite, predstavena v običajite ot perioda na Velikdenskite Posti», Plovdivski Universitet “Paisij Hilendarski”, *Godišnjak Učiteljskog fakulteta u Vranju*, knjiga V, 2014.σελ.281-285, Nikolaj Nikov, Praznicite na Bălgarite s legendi I predanija, Sofia 2014 σελ 125-28

«μαρτάκια» βραχιολάκια ως φυλαχτά⁵²¹. Μέσα σε όλες τις ιστορίες που υπάρχουν για αυτήν στην παράδοση, αυτή είναι η μόνη με κάποιο χριστιανικό στοιχείο.

Ιστορία χωρίς τίτλο- Είναι η ιστορία που στον κατάλογο είναι τύπος ATU 831: The Dishonest Priest. Η ιστορία είναι καταγεγραμμένη σε έναν ιρλανδικό και σε έναν ινδικό μύθο⁵²². Δεν αναφέρεται ο ιερέας ως ο κακός της ιστορίας αλλά γενικά κάποιος που ήθελε να ξεγελάσει τον φτωχό και μετά ήρθε για αυτόν η θεία δίκη. Οι καταγραφές είναι από τον 18^ο αιώνα, δεν γνωρίζουμε αν υπάρχει παλαιότερη πηγή.

Γάτος, αλεπού, γουρούνι, αρκούδα, λύκος και καλόγερος- Οι καταγραφές στον κατάλογο είναι από τον 18^ο αιώνα, δεν γνωρίζουμε αν υπάρχει παλαιότερη πηγή.

Ο γάτος που παράστανε τον καλόγερο- Είδαμε ότι η ιστορία είναι ATU 113B: The Cat as Sham Holy Man. Ο μύθος του Αισώπου αν και χρονολογικά παλαιότερος, δεν αναφέρει τον γάτο ως υποτιθέμενο άγιο αλλά απλά ότι παράστανε τον ψόφιο για να ξεγελαστούν τα ποντίκια⁵²³. Η ιστορία από το Θιβέτ όμως καταγράφεται από το ινδικό Kaygyur που αποτελούσε ένα σύνολο ινδικών βουδιστικών κειμένων, παραβολών και διδαγμάτων που διαδόθηκε στο Θιβέτ κατά τον 11^ο -12^ο αιώνα⁵²⁴. Συνεπώς θεωρούμε πως αυτή είναι η πηγή.

Διάβολος σε τζαμί- Πάλι μία παρατήρηση: το ενδιαφέρον εδώ είναι ότι γίνεται απευθείας σύνδεση των διαβόλων με τα τζίνι, τα πονηρά και ισχυρά πλάσματα της αραβικής παράδοσης και μόνον ο χριστιανός ταξιδιώτης μπόρεσε να τα νικήσει, έχουμε επομένως μια παρουσίαση της θρησκευτικής υπεροχής των υπόδουλων λαών έναντι των κακών πνευμάτων των κατακτητών.

Η ευτυχία είναι από τον Θεό- Είδαμε πως η ιστορία είναι τύπος ATU 841: One Beggar Trusts God, the Other the King. Οι εβραϊκές ιστορίες (χωρίς βέβαια την αντισημιτική εικόνα, αυτή προστέθηκε στις άλλες χώρες) καταγράφονται από τους

---

⁵²¹ Ivan Petrov Čobanov, «Narodopsihologijata na Bălgarite, predstavena v običajite ot perioda na Velikdenskite Posti», Plovdivski Universitet "Paisij Hilendarski", *Godišnjak Učiteljskog fakulteta u Vranju*, knjiga V, 2014.σελ.281-285, Nikolaj Nikov, Praznicite na Bălgarite s legendi I predanija, Sofia 2014 σελ.125-28

⁵²² Multilingual Folk Tale Database/Aarne-Thompson-Uther Classification of Folk Tales <http://www.mftd.org/index.php?action=atu>

⁵²³ D. L. Ashliman, Folklore and Mythology Electronic Texts, βλ. Ενότητες Cat and Mouse

⁵²⁴ *Tibetan Tales, Derived from Indian Sources*, translated from the Tibetan of the Kaygyur [Kanjur] by F. Anton von Schiefner, and from the German into English by W. R. S. Ralston, London: Kegan Paul, Trench, Trübner and Company, 1906

Σεφαρδίτες τον 15^ο αιώνα⁵²⁵ και είναι η παλαιότερη καταγραφή για την Ευρώπη. Για τις ασιατικές χώρες οι καταγραφές είναι πάλι από τον 19^ο αιώνα κ.έ.

Απορος και Θεός- πηγή το Tikveški Sbornik⁵²⁶.

Ο γάιδαρος και ο σαμαράς- πηγή οι μύθοι του Αισώπου⁵²⁷.

Ο νηστευτής και ο μητροπολίτης- Ξανά όλη η διήγηση θυμίζει κάποιον ασκητικό βίο. Πιστεύουμε ότι κινείται στα ίδια πλαίσια με τις ιστορίες *Ο έμπορος και ο άγιος* και *Η γυναίκα που παρακαλούσε τον Θεό να της δώσει αρσενικό παιδί*.

Η αλεπού, ο πετεινός, η χήνα και ο πελαργός- Ένας αρκετά παλαιός τύπος, πιθανόν να υπάρχει από την μεσαιωνική εποχή⁵²⁸.

Ο διάβολος και ο χρυσοχόος- όλες οι ιστορίες καταγράφονται τον 19^ο αιώνα, δεν γνωρίζουμε αν υπάρχει παλαιότερη πηγή.

Το θαύμα του Θεού με την μαγκούρα- Είδαμε πως δεν υπάρχει πλήρης αντιστοίχιση τύπου, παρά μόνον υποθετικά. Εντύπωση προκαλεί το περιστατικό που ξεχειλίζει νερό με το που τραβιέται η μαγκούρα, θυμίζει την παλαιοδιαθηκική διήγηση από την Έξοδο⁵²⁹. Πιθανόν αυτή η διήγηση να αποτελεί την πηγή του παραμυθιού και παραλλάχθηκε κρατώντας μόνον τα βασικά στοιχεία της (η περιφρόνηση προς τον Θεό, η μαγκούρα-ράβδος, το νερό που ξεχειλίζει).

Ο Θεός ρίχνει πέτρες- πηγή οι ιστορίες της Jataka⁵³⁰.

Χωρίς τίτλο- η ιστορία με τους λύκους που έφαγαν τον άνθρωπο. Το νόημα της ιστορίας συνδέεται πάλι με παραδοσιακές πεποιθήσεις για τις απαγορευτικές περιόδους του ημερολογιακού έτους⁵³¹. Όπως αναφέραμε και στην ιστορία για την

---

⁵²⁵ Dan Ben-Amos, Dov Noy, *Folktales of the Jews*

⁵²⁶ NBKM Sofia 677, Tikveški Sbornik, *Kak beše spasen sveti Evstratii*

⁵²⁷ Multilingual Folk Tale Database/Aarne-Thompson-Uther Classification of Folk Tales <http://www.mftd.org/index.php?action=atu>

⁵²⁸ Multilingual Folk Tale Database/Aarne-Thompson-Uther Classification of Folk Tales <http://www.mftd.org/index.php?action=atu>

⁵²⁹ Έξ.17, 1-7

⁵³⁰ *The Jataka; or, Stories of the Buddha's Former Births*, vol. 1

⁵³¹ Maria Kitanova, «“Evil Time” in the Bulgarian Folk Calendar», *Institute for Bulgarian Language (IBL)*, Sofia iss. 5, 2015, Ivan Petrov Čobanov, ««Narodopsihologijata na Bălagarite, predstavena v obiçaite ot perioda na Velikdenskite posti»», Πανεπ. Παίσιος Χιλανδαρινός, Plovdiv 2014

Αγία Τετάρτη, ακόμα μια ημερολογιακή περίοδος που είναι απαγορευτική είναι η περίοδος από την ημέρα του αγίου Ιγνατίου (20-12) μέχρι την ημέρα των Θεοφανείων (06-01). Η συγκεκριμένη περίοδος έχει την ονομασία «Βρώμικες μέρες» (Mrāsni dni). Θεωρείται ότι αυτές τις μέρες όλα τα ακάθαρτα πνεύματα τριγυρνούν στη γη και υπάρχουν απαγορεύσεις για τους ανθρώπους για να τα αποφύγουν. Ένα από αυτά τα ακάθαρτα πνεύματα θεωρούνται και οι λύκοι και υπάρχουν αρκετές αποτρεπτικές ενέργειες για να μην έρχονται στα κοπάδια. Στο πλαίσιο της ιστορίας μας, ο άνθρωπος τελικά πέθανε από τον λύκο ως τιμωρία που την ημέρα των Θεοφανείων δεν κάθισε στο σπίτι.

Ο Θεός πήρε και το πουκάμισο του φτωχού- πιθανή πηγή οι εβραϊκές ιστορίες⁵³².

Πετεινός και κότα- όλες οι ιστορίες καταγράφονται τον 19^ο αιώνα, δεν γνωρίζουμε αν υπάρχει παλαιότερη πηγή.

Το αγόρι που στις ερωτήσεις του απαντούσαν τα δέντρα και οι πέτρες- όλες οι ιστορίες καταγράφονται τον 19^ο αιώνα, δεν γνωρίζουμε αν υπάρχει παλαιότερη πηγή.

Το παραμύθι δίχως τέλος- όλες οι ιστορίες καταγράφονται τον 19^ο αιώνα, δεν γνωρίζουμε αν υπάρχει παλαιότερη πηγή.

Μητέρα σκοτώνει τον γιο της- όλες οι ιστορίες καταγράφονται τον 18^ο αιώνα, δεν γνωρίζουμε αν υπάρχει παλαιότερη πηγή.

Έπνιξε τον αδερφό του- Πιθανή πηγή οι ινδικές ιστορίες που προέρχονται από βουδιστικούς μύθους⁵³³.

Έκανε όλες τις αμαρτίες όταν μέθυσε- και οι αραβικές και οι εβραϊκές πηγές καταγράφονται την μεσαιωνική περίοδο, είναι δύσκολο να πούμε ποια επηρέασε την άλλη⁵³⁴.

Ο Γιαννάκης και ο ιερέας- Είδαμε ότι δεν υπάρχει αντιστοιχία στον κατάλογο. Μαζί με τις ιστορίες που αναφέρουμε παρακάτω (*Ο πολυμήχανος καλόγερος* και *Ο*

---

⁵³² Multilingual Folk Tale Database/Aarne-Thompson-Uther Classification of Folk Tales <http://www.mftd.org/index.php?action=atu>

⁵³³ Multilingual Folk Tale Database/Aarne-Thompson-Uther Classification of Folk Tales <http://www.mftd.org/index.php?action=atu>

⁵³⁴ Haim Schwarzbaum, *Studies in Jewish and World Folklore*, Berlin 1968

αμαθής ιερέας) κατατάσσονται στους τόμους στις χιουμοριστικές ιστορίες, οπότε θεωρούμε πως μάλλον σε αυτές τις περιπτώσεις πρόκειται για ανέκδοτα.

Γυναίκα συγχωρεί τον φονιά του παιδιού της- Δεν μπορούμε να είμαστε σίγουροι για την πηγή της. Φαίνεται πάλι μια από τις αρετές της ορθόδοξης παράδοσης που είναι η συγχώρεση προς τον θύτη.

Πλούσιος και ζητιάνος- Πάλι δεν μπορούμε να είμαστε σίγουροι για την πηγή της. Η αφήγηση παρουσιάζει την δύναμη της δέησης προς τον Θεό.

Τρεις ιερείς και ταβερνιάρης- πιθανή πηγή οι 1000 και 1 νύχτες⁵³⁵.

Ο γιος του βασιλιά που αγίασε- Και εδώ φαίνεται η διήγηση να έχει επηρεαστεί από κάποιον αγιολογικό βίο. Η πηγή όμως ξανά είναι δύσκολο να εντοπιστεί. Για τα βουλγαρικά δεδομένα ηγεμόνες οι οποίοι αργότερα τιμήθηκαν ως άγιοι ή όσιοι είναι κατά χρονολογική σειρά οι εξής: ο πρίγκηπας Ενραβωτάς-Μπογιάν που αποκεφαλίστηκε το 833 από τον αδερφό του Μαλαμίρ για την πίστη του, γινόμενος έτσι ο πρώτος γνωστός Βούλγαρος μάρτυρας, ο Βόρις-Μιχαήλ που ετελεύτησε ως μοναχός το 907, ο Πέτρος Α' διάδοχος του Συμεών που και αυτός ετελεύτησε ως μοναχός το 970, ο Ιωάννης Βλαδίμηρος ηγεμόνας της Σερβίας που αποκεφαλίστηκε από τον ανιψιό του Σαμουήλ Ιωάννη Βλαδισλάβο το 1015 και ο Στέφανος Μιλούτιν κράλης της Σερβίας που ετελεύτησε ειρηνικά το 1322⁵³⁶. Από όλους αυτούς τους ηγεμόνες-αγίους κανενός ο βίος δεν ανταποκρίνεται πλήρως στην ιστορία μας, υπάρχει όμως δύο ενδιαφέρουσες λεπτομέρειες στον βίου του Ιωάννη Βλαδίμηρου: όταν είχε φυλακιστεί από τον τσάρο Σαμουήλ, ο τελευταίος τον άφησε ελεύθερο με τον όρο να παντρευτεί την κόρη του Κόσαρα. Ο Ιωάννης δέχθηκε αλλά μόλις επέστρεψε στην πατρίδα του παρακάλεσε την σύζυγο του να διάγουν παρθενικό βίο, κάτι που είδαμε πως αναφέρεται παραλλαγμένο στην ιστορία μας αφού εκεί ο πρίγκηπας ζήτησε συγχώρεση από την σύζυγο του και την παράτησε. Η δεύτερη λεπτομέρεια είναι η θαυματουργική δράση των λειψάνων του Ιωάννη όπου αναφέρεται πως αναδείχθηκαν ως πηγή ιαμάτων και θεραπειών, όπως είδαμε ότι

⁵³⁵ Irwin Robert, *The Arabian Nights*

⁵³⁶ *Ιστοσελίδα του Κέντρου Αγιολογικών Μελετών "Όσιος Συμεών ο Μεταφραστής". Υπεύθυνος: Αντ.Μάρκου, Καθηγητής Αγιολογίας, «Το βουλγαρικό αγιολόγιο», Κυριακή, 22 Νοεμβρίου 2009, Δημητρίου Β. Γόνη, Ιστορία των ορθοδόξων εκκλησιών Βουλγαρίας και Σερβίας, Αρμός, 2001*

αναφέρεται και στην ιστορία μας⁵³⁷. Βέβαια, η μαρτυρική φύση του θανάτου του Ιωάννη δεν μας επιτρέπει να θεωρήσουμε τον βίο του ως απόλυτη πηγή για την ιστορία μας. Πιθανόν όπως συνέβη και σε προηγούμενες ιστορίες που αναλύσαμε, αυτός ο βίος σε συνδυασμό με άλλους να συμπτύχθηκαν και να παραλλάχθηκαν στην λαϊκή παράδοση φτάνοντας έτσι στην ιστορία μας.

Οι κόρες του βασιλιά- Είδαμε ότι δεν υπάρχει αντιστοιχία στον κατάλογο. Σε αντίθεση με την προηγούμενη ιστορία, εδώ δεν μπορέσαμε να εντοπίσουμε κάποια πηγή από την βουλγαρική ιστορία. Έτσι δεν μπορούμε να είμαστε σίγουροι για την πηγή της και την εξέλιξη της.

V.iv. Συμπεράσματα

Μελετήσαμε 747 παραμύθια με χριστιανικά στοιχεία, στα οποία περιλαμβάνονται και οι διάφορες εκδοχές τους. Συνοψίζοντας σχετικά με τις επιρροές των παραμυθιών, όσων μπορέσαμε να εντοπίσουμε και να σιγουρευτούμε για τις πηγές τους, καταλήγουμε στο συμπέρασμα πως υπάρχουν άμεσες και έμμεσες χριστιανικές επιρροές. Οι άμεσες προκύπτουν ευθέως με μια σύγκριση με τη χριστιανική γραμματεία και παράδοση (από απόκρυφα και από κανονικά κείμενα, βίους αγίων, γεροντικά και από την λαϊκή πίστη) και οι έμμεσες προκύπτουν με μία σύγκριση με ιστορίες προχριστιανικής προέλευσης που έχουν δεχθεί εκ των υστέρων χριστιανικές επιρροές. Από τα γνωστά βουλγαρικά παραμύθια άμεση χριστιανική επιρροή έχουν τα εξής:

- *Τα τρία αδέρφια και ο Θεός* από το απόκρυφο η παιδική ηλικία του Ιησού
- *Η Θεία Δικαιοσύνη* από το Vitae Patrum
- *Ο Αρχάγγελος ως νονός* από το κίνημα Ars Moriendi
- *Ο ευγνώμων νεκρός* από το βιβλίο του Τωβίτ
- *Για τον βασιλιά Σολομώντα* από τον κύκλο των απόκρυφων και ψευδεπίγραφων κειμένων που υπάρχουν για αυτόν
- *Ο αμαρτωλός άνθρωπος* γενικώς από την χριστιανική διδασκαλία και λαϊκή πίστη

---

⁵³⁷ *Ιστοσελίδα του Κέντρου Αγιολογικών Μελετών "Όσιος Συμεών ο Μεταφραστής". Υπεύθυνος: Άντ.Μάρκου, Καθηγητής Αγιολογίας, «Το βουλγαρικό αγιολόγιο»*

Έμμεσες χριστιανικές επιρροές ανακαλύψαμε στα παραμύθια

- *Ο μαθητευόμενος του διαβόλου* όπου η αρχική του πηγή είναι ένας ινδικός θρύλος
- *Η δικαιοσύνη και η αδικία* όπου η αρχική του πηγή είναι πάλι ένας ινδικός θρύλος, μεταπλασμένος αργότερα σε μια εβραϊκή εκδοχή
- *Ο άγγελος που σήκωσε την πέτρα* όπου η αρχική του πηγή βασίζεται σε σεφαρδιτικής προέλευσης θρύλους για τον Μωυσή
- *Ο πατέρας που θέλει να παντρευτεί την κόρη του* όπου η αρχική του πηγή είναι οι ινδικές Jatakas
- *Οι άσεμνοι ιερείς* όπου η αρχική του πηγή είναι οι 1000 και 1 νύχτες
- *Καταστρατήγηση* όπου είναι ένας παγκόσμιος και πανάρχαιος τύπος
- *Η θετή κόρη ή η κακιά μητριά* πάλι παγκόσμιος και πανάρχαιος τύπος
- *Η προφητεία* όπου η αρχική του πηγή είναι αρχαιοελληνικοί μύθοι

Για τα παραμύθια *Η γριούλα που ήταν πιο σατανική από τον διάβολο*, *Οι δύο αδερφοί-ο τρελός και ο λογικός και η μαγική σφυρίχτρα*, *Ο υπηρέτης του ιερέα* δεν μπορέσαμε να εντοπίσουμε σίγουρα τις πηγές τους.

Από τα λιγότερο γνωστά βουλγαρικά παραμύθια και από αυτά που περιλαμβάνουν πολλά μοτίβα οι άμεσες χριστιανικές επιρροές εντοπίζονται στα παραμύθια *Μη-παραδοχή για την βοήθεια του Θεού* από το απόκρυφο για την παιδική ηλικία του Ιησού, *Θεική τιμωρία ή θεική δικαιοσύνη*, *Ο άντρας και ο άγιος Νικόλας*, *Η αμαρτωλή γυναίκα*, *Αμαρτία και συγχώρεση*, *Για τον άλλο κόσμο*, οι γενικά *Θρησκευτικές ιστορίες* και οι *ανεκδοτολογικές ιστορίες για ιερείς* που είναι πάλι γενικό προϊόν της χριστιανικής διδασκαλίας και λαϊκής πίστης. Για τα υπόλοιπα παραμύθια των διαφόρων κατηγοριών που παραθέσαμε και αναλύσαμε υπάρχουν μόνο έμμεσες χριστιανικές επιρροές σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό. Οι πηγές τους εντοπίζονται είτε σε παγανιστικές πεποιθήσεις, όπως στην περίπτωση των ιστοριών *με βρικόλακες και λάμμες*, είτε σε θρυλικά κείμενα της βουλγαρικής ιστορίας και γραμματείας, όπως στην περίπτωση της *κοπέλας με τα κομμένα χέρια* που επηρεάστηκε από τη “*Διήγηση για την πριγκίπισσα της Βουλγαρίας Περσική*”, είτε αποτελούν παγκόσμιους και πανάρχαιους τύπους, όπως στις *ιστορίες για κακοποιούς*, είτε σε ασιατικές ιστορίες, όπως στην περίπτωση του *ανθρώπου που πήγε να δει τον Θεό*. Τα μαγικά παραμύθια είναι αυτά που έχουν τον μικρότερο βαθμό έμμεσων χριστιανικών επιρροών. Οι

αρχικές πηγές τους-σε όσα μπορέσαμε να βρούμε- εντοπίζονται πάλι σε παγανιστικές πεποιθήσεις, σε ινδικούς ή γενικώς ασιατικούς μύθους και σε κέλτικους και σκανδιναβικούς μύθους. Συνήθως διατηρούν αναλλοίωτη την υπόθεση των αφηγήσεων τους και εάν σε κάποιες εκδοχές ενός τέτοιου παραμυθιού παρατηρηθούν χριστιανικά στοιχεία αυτά είναι συνήθως προσευχές ή όρκοι στο όνομα του Θεού από τους ήρωες, που όμως δεν επηρεάζουν ιδιαίτερα την εξέλιξη της υπόθεσης.

Για τις άπαξ ιστορίες είδαμε πως σε ορισμένες δεν μπορούμε να είμαστε σίγουροι για τις πηγές τους και τα συμπεράσματα μας είναι υποθετικά, όπως συμβαίνει στις περιπτώσεις των ιστοριών *Ο έμπορος και ο άγιος* και *Η γυναίκα που παρακαλούσε τον Θεό να της δώσει αρσενικό παιδί* που οι διηγήσεις τους θυμίζουν Βίους αγίων. Άλλες πιθανόν να βασίζονται σε θρύλους σχετικά με ιερά πρόσωπα, όπως στις περιπτώσεις των ιστοριών με τον Μωσή και με τον προφήτη Ηλία ή σε σύμπτηξη πολλών Βίων μαζί, όπως στην ιστορία *Ο γιος του βασιλιά που αγίασε* που μάλλον επηρεάστηκε αρχικά από τον Βίο του Ιωάννη Βλαδίμηρου αλλά παραλάχθηκε και από άλλους. Η μόνη ιστορία που έχει άμεση χριστιανική επιρροή και είμαστε σίγουροι για την πηγή της είναι ο *Απορος και ο Θεός* που είδαμε πως βασίζεται στον Tikveški Sbornik. Για τις υπόλοιπες ιστορίες με έμμεσες χριστιανικές επιρροές οι πηγές τους εντοπίζονται πάλι σε παγανιστικές πεποιθήσεις, όπως στις ιστορίες *Αγία Τετάρτη* και *Ένας φτωχός και η γιαγιά Μάρτης*, σε ινδικές και βουδιστικές ιστορίες, όπως στο *Ο Θεός ρίχνει πέτρες* και στο *Έπνιξε τον αδερφό του*, σε ιστορίες από τις 1000 και 1 νύχτες, όπως στο *Τρεις ιερείς και ο ταβερνιάρης* και σε εβραϊκές ιστορίες όπως στο *Η ευτυχία είναι από τον Θεό* που πηγή του είναι ιστορίες σεφαρδιτικής προέλευσης.

Αποδεικνύεται έτσι από τη μία πλευρά ότι με την διάδοση του χριστιανισμού απευθείας η λαϊκή παράδοση δημιουργούσε ιστορίες από αυτόν και για αυτόν, παρουσιάζοντας έτσι τις δογματικές και λειτουργικές επιταγές του σε απλοποιημένη και κατανοητή μορφή για τον μέσο άνθρωπο, αλλά ακόμα και για να αναδείξει τα κακώς κείμενα του χριστιανισμού που απορρέουν από την διαστρέβλωση αυτών των επιταγών από τους ανθρώπους (όπως είδαμε στις περιπτώσεις των παραμυθιών με «κακούς» ιερωμένους). Από την άλλη αποδεικνύεται η ισχυρή επίδραση του χριστιανισμού σχετικά με την μετάπλαση των ιστοριών που έχουν παγανιστική ή άλλη μυθική και θρυλική προέλευση, κυρίως όσον αφορά τα παραμύθια με τον μεγαλύτερο βαθμό έμμεσων επιρροών που αναλύσαμε.

Γ' Κεφάλαιο

Οι χριστιανικοί θρύλοι

Θα περάσουμε τώρα στην παρουσίαση και ανάλυση των χριστιανικών θρύλων καθώς και αυτοί αποτελούν ένα σημαντικό μέρος της παράδοσης μαζί με τα παραμύθια. Για να προχωρήσουμε στην ανάλυση των θρύλων, θα υπενθυμίσουμε την έννοια του όρου «θρύλος» που αναφέραμε στην εισαγωγή. Αναφέραμε λοιπόν πως ο θρύλος είναι μια διήγηση που μπορεί να βασίζεται σε ιστορικά γεγονότα και πρόσωπα που όμως έχουν περιβληθεί με μυθικά-φανταστικά στοιχεία στο πέρασμα των χρόνων⁵³⁸. Και επίσης στην βουλγαρική γλώσσα έχει την επιπρόσθετη σημασία της μυθικής διήγησης η οποία δεν έχει κάποια ιδιαίτερη ιστορική βάση, αλλά οι άνθρωποι πίστευαν ότι στο μακρινό παρελθόν τα γεγονότα ή τα πρόσωπα που αναφέρει συνέβαιναν ή υπήρχαν πραγματικά. Αυτή η έννοια, όπως θα δούμε παρακάτω, διαποτίζει σχεδόν όλους τους χριστιανικούς θρύλους που δεν αναφέρονται στην Παλαιά Διαθήκη ή σε αγιολογικά πρόσωπα, π.χ. *όταν ο Θεός περπατούσε στην γη*, δηλαδή υπήρχε μια περίοδος βαθιά στα βάθη του χρόνου που ο Θεός περπατούσε στην γη ανάμεσα στους ανθρώπους με ανθρώπινη μορφή και στην σημερινή εποχή αυτό δεν συμβαίνει πια ή *τότε που* το μυρμήγκι ήταν μεγάλο όσο ένα βόδι κ.τ.λ. Αυτό αποδεικνύει πόσο ισχυρή επίδραση μπορεί να έχει μια διήγηση στην κοινή λαϊκή ψυχοσύνθεση, ουτως ώστε να διατηρηθεί στο πέρασμα των αιώνων. Από μία άλλη πλευρά όμως είναι κάπως δύσκολο να εντοπίσουμε τα κριτήρια με τα οποία μια αφήγηση χαρακτηρίζεται ως θρύλος. Όπως είδαμε στο υποκεφάλαιο V) Βασική δομή των αφηγήσεων στα βουλγαρικά παραμύθια και στους θρύλους (σελ.34) στο SbNU υπάρχουν οι κατηγορίες *παραμύθια για εκκλησιαστικά πρόσωπα και συμβάντα* (prikazki za čerkovni liča i javlenija) και *παραδόσεις για πρόσωπα και τόπους* (predanija za liča i mesta). Όμως από τον τόμο 27 κ.έ. στο SbNU⁵³⁹ αυτές οι κατηγορίες αλλάζουν διότι ακολουθείται ο διαχωρισμός των ιστοριών με βάση το σύστημα του Mihail Arnaudov (βλ. υποκεφάλαιο IV) Κατατάξεις και είδη των παραμυθιών- Το πρότυπο ATU, το πρότυπο του Vladimir Propp, οι σημερινοί προβληματισμοί (σελ.21). Έτσι, ιστορίες που πριν τον τόμο 27 τις εντοπίζαμε στην κατηγορία *παραμύθια για εκκλησιαστικά πρόσωπα και συμβάντα* τώρα τις εντοπίζουμε ξεχωριστά στην κατηγορία των θρύλων και δεν καταγράφεται πλέον η κατηγορία

⁵³⁸ Cambridge Dictionary, Cambridge University Press 2017

⁵³⁹ SbNU τόμος 27 1911, σελ.8-10, 114-116

παραδόσεις για πρόσωπα και τόπους. Το σύστημα του Arnaudon όμως για κάποιο λόγο δεν διατηρείται σε όλους τους επόμενους τόμους που υπάρχουν παραμύθια⁵⁴⁰ και βλέπουμε σε επόμενους τόμους οι κατηγορίες να αλλάζουν πάλι⁵⁴¹. Επίσης όπως αναφέραμε πάλι στην εισαγωγή, αρκετά συχνά η έννοια του θρύλου συγχέεται με αυτή του μύθου (mit) και της παράδοσης (predanie), καθώς χρησιμοποιείται για να χαρακτηρίσει και ιστορίες αιτιολογικής και επεξηγηματικής φύσεως.

Για την έρευνα μας λοιπόν θα θεωρήσουμε ως θρύλους τις αφηγήσεις που περιέχουν τουλάχιστον ένα από τα εξής χαρακτηριστικά: α) αποτελούν μυθικές διηγήσεις χωρίς ιστορική βάση, αλλά θεωρούνται ότι συνέβαιναν στην πραγματικότητα- εδώ είναι σημαντικός ο προσδιορισμός του χρόνου καθώς σε αντίθεση με τα παραμύθια που ξεκινούν την αφήγηση με το κλασικό και αόριστο «μια φορά και έναν καιρό» ή και με το πιο λυτό «μια φορά» (imalo edno vreme ή imalo) αυτές οι ιστορίες ξεκινούν με το χρονικό «όταν» (kogato) οπότε ήδη από την αρχή των αφηγήσεων βλέπουμε μια σημαντική διαφορά μεταξύ θρύλου και παραμυθιού, β) έχουν αιτιολογική και επεξηγηματική φύση και εφόσον η έρευνα μας επικεντρώνεται σε χριστιανικές επιρροές βασικό ρόλο εδώ έχουν ο Θεός, ο διάβολος, ο Χριστός, η Θεοτόκος και διάφοροι άγιοι ως δημιουργοί ή συντελεστές των αιτιών στις αφηγήσεις, γ) οι πρωταγωνιστές των ιστοριών είναι βιβλικά και αγιολογικά πρόσωπα, ενώ στα παραμύθια οι πρωταγωνιστές είναι συνήθως ανώνυμοι. Δεν θα ασχοληθούμε καθόλου με την κατηγορία *παραδόσεις για πρόσωπα και τόπους* καθώς περιέχει θρυλικές ιστορίες για ιστορικά πρόσωπα και τόπους, χωρίς καμία χριστιανική επιρροή. Όπως κάναμε και στα παραμύθια θα παραθέσουμε πρώτα τους πιο γνωστούς θρύλους και το βασικό τους περιεχόμενο και μετά θα προσπαθήσουμε να τους κατατάξουμε.

---

⁵⁴⁰ Υπενθυμίζουμε ότι δεν έχουν όλοι ανεξαιρέτως οι τόμοι του SbNU παραμύθια και θρύλους

⁵⁴¹ Π.χ. στον τόμο 49 υπάρχει η κατηγορία Χριστιανικοί θρύλοι (Hristijanski legendi) και μετά παραμύθια με ζώα, μαγικά παραμύθια κ.ο.κ και στον τόμο 62 υπάρχει η κατηγορία Θρυλικά παραμύθια (legendarni prikazki) και μετά παρακάτω η κατηγορία Παραδοσιακή αιτιολογία (Folklorna etiologia) και η κατηγορία Ουράνιος κόσμος και άγιοι (Nebesen svjat i svetci). Ανάμεσα σε αυτές βρίσκονται πάλι οι κλασικές κατηγορίες, μαγικά παραμύθια, για ζώα κ.ο.κ

I) Ανάλυση των θρύλων- Οι πιο γνωστοί, βασικό περιεχόμενο

Για την δημιουργία της γης και των ανθρώπων⁵⁴²(Săzdavaneto na zemjata-Săzdavaneto na țeloveka- Οι τίτλοι από τους συγκεκριμένους θρύλους παραλάσσονται ανάλογα με την τοπική διάλεκτο της περιοχής που καταγράφονται): Στην αρχή δεν υπήρχε γη, μόνο νερό και ο Θεός μαζί με τον διάβολο ήθελαν να δημιουργήσουν την γη. Ο διάβολος βούτηξε τρεις φορές στο νερό και τράβηξε την γη. Μετά ο Θεός ξάπλωσε να κοιμηθεί και ο διάβολος ήθελε να τον πνίξει στο νερό, να μείνει η γη δικιά του. Μετακίνησε τον Θεό και στις τέσσερις κατευθύνσεις του ορίζοντα, κάνοντας έτσι σταυρό και ευλογώντας την, όμως η γη όλο και πλάταινε και δεν μπορούσε να βρει νερό να πνίξει τον Θεό. Και ο Θεός όταν ξύπνησε του είπε πως με την δική Του βοήθεια όλα γίνονται. Μετά ο Θεός έκανε τα φυτά και τα ζώα. Η γη όμως συνέχισε να μεγαλώνει επειδή ευλογήθηκε και δεν μπορούσε να την σκεπάσει ο ουρανός. Ο Θεός είδε πως ο διάβολος συζητούσε με τον σκαντζόχοιρο και έστειλε την μέλισσα να ακούσει και να γυρίσει να τον ενημερώσει. Ο διάβολος έλεγε στον σκαντζόχοιρο πως για να σταματήσει να πλαταίνει η γη ο Θεός έπρεπε να την τσιμπήσει με τα δάχτυλα του και να την τραβήξει. Η μέλισσα επέστρεψε και το είπε στον Θεό και Αυτός έτσι έκανε. Έτσι έγιναν τα βουνά και οι λόφοι. Μετά ο Θεός και ο διάβολος είπαν να φτιάξουν τον άνθρωπο για να χαίρεται την γη. Έπλασε ο Θεός τον άνθρωπο αλλά ξέχασε να του κάνει τρύπες. Πήρε λοιπόν ο διάβολος και του έκανε τις τρύπες για τα μάτια, το στόμα και τα αυτιά. Για αυτό ο άνθρωπος ψεύδεται ή ξεγελιέται σε ότι βλέπει, ακούει και λέει. Είπε ο Θεός μετά πως αυτός ο άνθρωπος θέλει σύντροφο και να κάνουν την γυναίκα από το πλευρό του. Ο διάβολος είπε πως θέλει να φτιάξει αυτός την γυναίκα και πήρε το πλευρό από τα χέρια του Θεού. Ο Θεός άρχισε να τον κυνηγά για να πάρει πίσω το πλευρό. Ο διάβολος κρύφτηκε σε μια τρύπα και μόνο η ουρά του έμεινε απ' έξω. Τράβαγε ο Θεός τον διάβολο από την ουρά να τον βγάλει αλλά του έμεινε η ουρά στα χέρια. Και έτσι έφτιαξε την γυναίκα από την ουρά του διαβόλου. (Αρκετές φορές το κάθε κομμάτι του θρύλου παρατίθεται αυτούσιο σε διάφορες εκδοχές. Επίσης υπάρχουν και εκδοχές όπου ο διάβολος δεν συμβάλλει καθόλου στην δημιουργία). Σύνολο 10 εκδοχές.

---

⁵⁴² SbNU τόμοι 1, 4, 9, 15, 58, 62

Ο Θεός, η υφάντρια και ο γεωργός⁵⁴³ (Gospod, tǎkačkata i oračǎt): Όταν περπατούσε ο Θεός στην γη, είδε μια γυναίκα που προσπαθούσε να υφάνει αλλά το έκανε με λάθος τρόπο. Της έδειξε πώς να υφάνει σωστά και προχώρησε. Είδε και έναν γεωργό που προσπαθούσε να οργώσει αλλά το έκανε με τον λάθος τρόπο και του έδειξε πώς να οργώνει σωστά και έφυγε. Πέρασε καιρός και ήθελε να δει τι έκαναν αυτοί οι άνθρωποι. Πήγε και είδε πρώτα τον γεωργό. Τον είδε πως όργωνε με τα βόδια του, πρώτα την μία σειρά και μετά την άλλη. Τον ρώτησε ποιος του έμαθε να οργώνει. Ο γεωργός απάντησε πως είχε περάσει πριν καιρό ένας γεράκος και του έδειξε, να τον έχει καλά ο Θεός! Ο Θεός τότε έδωσε ευχή στον γεωργό για μια μέρα ότι οργώνει να έχει να τρώει για όλο τον χρόνο. Πήγε μετά να δει την υφάντρια. Την έβλεπε πόσο γρήγορα ύφαινε, δεξιά αριστερά τον αργαλειό και με την ανέμη και την κλωστή στο αδράχτι. Την ρώτησε ποιος της έμαθε να υφαίνει. Αυτή του απάντησε πως μόνη της το ανακάλυψε, δεν είχε ανάγκη κανέναν να της δείξει τι να κάνει. Ο Θεός τότε έδωσε ευχή στην υφάντρια, όλο τον χρόνο να υφαίνει και για μια μέρα να έχει μόνο να φοράει. Έτσι ο γεωργός από την σοδειά του έχει να τρώει όλο τον χρόνο και η υφάντρια παιδεύεται όλο τον χρόνο για να φτιάξει μία και μόνη φορεσιά. (Πάλι τα δύο περιστατικά καταγράφονται ξεχωριστά μερικές φορές). Σύνολο 8 εκδοχές.

Πως έγινε η αρκούδα⁵⁴⁴ (Kak e stanala mečkata): Αναφέραμε ήδη στο Β' κεφάλαιο πως ο θρύλος δανείζεται ορισμένα μοτίβα από την δεύτερη εκδοχή της ιστορίας της *Θετής κόρης*. Η ιστορία εξελίσσεται ως εξής: Μια μηριά είχε μια θετή κόρη που την μισούσε και την παίδευε πολύ. Μια μέρα την έστειλε στο ποτάμι με δυο πουκάμισα, το άσπρο να το κάνει μαύρο και το μαύρο άσπρο. Στο ποτάμι είδε έναν γεράκο, ήταν ο Θεός μεταμορφωμένος, που την καλημέρισε και τον καλημέρισε και αυτή. Η κοπέλα τον ρώτησε αν πεινάει και αν θέλει έχει αυτή ένα κομματάκι ψωμί να του δώσει και αυτός της απάντησε πως δεν πεινάει και την ευλόγησε να τελειώσει την δουλειά με τα πουκάμισα. Όντως τα πουκάμισα άλλαξαν χρώματα. Πήγε η κοπέλα στην μηριά της και αυτή τρελάθηκε. Έστειλε και την δικιά της κόρη να κάνει την ίδια δουλειά. Την βρήκε ο Θεός να προσπαθεί να πλύνει το μαύρο πουκάμισο και την καλημέρισε αυτή όμως τον αποπήρε και του είπε να μην την απασχολεί γιατί έχει πολύ δουλειά. Τότε της είπε αφού έχει πολύ δουλειά να μείνει για πάντα με την

⁵⁴³ SbNU τόμοι 1, 27, 49, 58, 62

⁵⁴⁴ SbNU τόμοι 7, 48, 58, 62

σκάφη στην πλάτη της και να τριγυρνά στο δάσος. Έτσι έγινε η αρκούδα και για αυτό έχει πέντε δάχτυλα και μπορεί να στέκεται όρθια, γιατί προήλθε από τον άνθρωπο. Σύνολο 9 εκδοχές.

*Πως έγινε το χελιδόνι*⁵⁴⁵ (Kak e stanala lestovicata): Ένας νεαρός είχε φτάσει σε ηλικία γάμου και έψαχνε νύφη. Πήρε μια κοπέλα που του άρεσε από άλλο χωριό. Εκεί είχαν έθιμο όταν η νύφη πηγαίνει σε ξένο τόπο να μην μιλήσει καθόλου για τρία χρόνια (σε άλλη εκδοχή για 10 χρόνια), τον πρώτο χρόνο για την χάρη του Θεού, τον δεύτερο για την οικογένεια της και τον τρίτο για το πρώτο παιδί που θα κάνει. Παντρεύτηκαν λοιπόν και ο νεαρός πήγε με την κοπέλα και ζούσαν στο πατρικό του. Ενώ όμως η νύφη ήταν εργατική και προκομμένη δεν έλεγε λέξη. Αρχισαν να αναρωτιούνται πεθερικά και γαμπρός τι της συμβαίνει, αφού δεν ήξεραν το έθιμο, και φοβήθηκαν μην τυχόν και πήραν μουγγή νύφη. Κόντευαν να τελειώσουν τα τρία χρόνια και η οικογένεια αποφάσισε να βρει άλλη νύφη αφού αυτή ήταν μουγγή τελικά. Βρήκαν και έκαναν τα αραβωνιάσματα και γύρισαν στο πατρικό για την γιορτή. Η πρώην νύφη έπρεπε να τους περιμένει με κρασί, ψωμί και ένα κερί αναμμένο για το καλωσόρισμα. Την είδε η νέα νύφη και της είπε είναι που είναι μουγγή, μήπως είναι και τυφλή και δεν βλέπει πως το κερί θα της κάψει το χέρι που ξάπρισε; Τότε ακριβώς έκλεισαν τα τρία χρόνια και η κοπέλα μπόρεσε επιτέλους να μιλήσει και να πει το παράπονο της που ήθελαν να την παραγκωνίσουν και τους εξήγησε τι συνέβαινε. Παρακάλεσε τότε τον Θεό να την μεταμορφώσει σε πουλί να μπορεί να πετάξει και να φύγει μακριά από τις αδικίες των ανθρώπων. Ο Θεός την άκουσε και την μεταμόρφωσε και ενώ πήγε να πετάξει ο σύζυγος της (σε άλλη εκδοχή ο πεθερός της) προσπάθησε να την πιάσει από την ουρά για να την κρατήσει όμως την χώρισε στα δύο και αυτή πέταξε. Έτσι έγινε το χελιδόνι και για αυτό έχει διχαλωτή ουρά. Σύνολο 9 εκδοχές.

*Πώς έγιναν τα σκυλιά*⁵⁴⁶ (Kak sa stanali kučetata- Ο θρύλος αρκετές φορές έχει και άλλους τίτλους): Όταν περπατούσε ο Θεός στην γη, πέρασε από ένα λιβάδι που ένας βοσκός είχε το κοπάδι του. Του ζήτησε λίγο νερό και ο βοσκός του είπε να περιμένει να πάει να του φέρει από το ρέμα και τον παρακάλεσε να δώσει στον λύκο τον φόρο του μόλις έρθει, που ήταν το πιο καλοζωισμένο πρόβατο. Γιατί τότε οι άνθρωποι δεν μπορούσαν να προστατευτούν από τον λύκο και του έδιναν από μόνοι τους τα

⁵⁴⁵ SbNU τόμοι 27, 41, 49, 58

⁵⁴⁶ SbNU τόμοι 3, 7, 62, Kuzman Šapkarev, *Sbornik ot bālgarski narodni umotvorenija*

πρόβατα σαν φόρο. Όταν ήρθε ο λύκος ο Θεός αντί να του δώσει το καλοζωισμένο, διάλεξε το πιο καχεκτικό πρόβατο και ο λύκος νευρίασε και πήγε να πάρει μόνος του το πρόβατο. Τότε ο Θεός χτύπησε με την μαγκούρα του δυο πέτρες (σε άλλες εκδοχές έβγαλε τα γάντια του και τα πέταξε) και αυτές μεταμορφώθηκαν σε σκυλιά και κυνήγησαν τον λύκο. Όταν γύρισε ο βοσκός και του έδωσε το νερό, ο Θεός του έδειξε τα σκυλιά και του είπε από δω και πέρα να τα φροντίζει και αυτά θα διώχνουν τον λύκο. Έτσι έγιναν τα σκυλιά. Σε δύο εκδοχές, τα σκυλιά προήλθαν από τα σκουλήκια που ήταν είτε στο νεκρό σώμα του Άβελ είτε του Κάιν. Σύνολο 5 εκδοχές.

*Ο καθρέφτης του Θεού*⁵⁴⁷ (Ogledaloto na Gospod): Πέθανε ένας άνθρωπος (σε μια εκδοχή ήταν και λίγο πιωμένος) και πήγε στον Παράδεισο. Είχε τουλάχιστον είκοσι δωμάτια στο μέρος που βρίσκοταν και μπορούσε να πάει σε όλα εκτός από το τελευταίο. Πήγε μια μέρα ο διάβολος και είπε στον άνθρωπο αυτόν πως δεν του επιτρέπεται να πηγαίνει στο τελευταίο δωμάτιο γιατί τον θεωρούν πολύ χαζό. Θίχτηκε αυτός και μπήκε στο δωμάτιο. Εκεί είχε ένα τεράστιο καθρέφτη που με αυτόν μπορούσε ο Θεός να βλέπει τα πάντα στη γη. Έβλεπε ο άνθρωπος να περνάνε από μπροστά πολιτείες και χωριά και ξαφνικά είδε και την χήρα γυναίκα του πως είχε ήδη βρει άλλον άντρα. Νευρίασε ο άνθρωπος και έδωσε μια γροθιά στον καθρέφτη και τον έσπασε. Από τότε ο Θεός δεν μπορεί να βλέπει τι γίνεται στον κόσμο και να βοηθά τους ανθρώπους στις αδικίες και στις δυσκολίες. Σύνολο 3 εκδοχές.

*Γιατί δεν παντρεύτηκε ο ήλιος*⁵⁴⁸ (Zašto ne se oženilo slānceto- ο τίτλος εμφανίζεται με διάφορες παραλλαγές): Ο ήλιος ήθελε να παντρευτεί και ζήτησε από τον Θεό να του βρει νύφη. Εκεί που έσαχνε ο Θεός την νύφη, είδε τον διάβολο να μιλάει με τον σκαντζόχοιρο. Έλεγε ο διάβολος στον σκαντζόχοιρο πως ο Θεός πρέπει να είναι πολύ αφελής που θα αφήσει τον ήλιο να παντρευτεί. Τώρα είναι μόνος του και ενίοτε καίει αρκετά την γη, αν κάνει και παιδιά η γη θα αφανιστεί από την φλόγα τους. Ο Θεός έτσι συνειδητοποίησε πως ο διάβολος είχε δίκιο και έτσι δεν άφησε τον ήλιο να παντρευτεί. Σε άλλη εκδοχή ο Θεός ζητάει απευθείας την γνώμη του διαβόλου για το αν πρέπει να παντρέψει τον ήλιο και σε άλλη δεν εμφανίζεται καθόλου ο διάβολος, παρά μόνον ο σκαντζόχοιρος και δείχνει στον Θεό πως τρώει πέτρες και όταν τον ρώτησε ο Θεός γιατί το κάνει αυτό, ο σκαντζόχοιρος του απάντησε πως αν ο ήλιος κάνει παιδιά θα καίγονται τα δάση και τα φυτά και έτσι τα

⁵⁴⁷ SbNU τόμοι 49, 58, 62

⁵⁴⁸ SbNU τόμοι 9,49 (σε αυτούς τους τόμους υπάρχουν οι καταγραφές με τα χριστιανικά στοιχεία)

ζώα θα έχουν μόνο τις πέτρες να τρώνε. Επίσης ο συγκεκριμένος θρύλος αρκετές φορές καταγράφεται και χωρίς καμία θεική παρουσία, μόνον τα ζώα διαλέγονται απευθείας με τον ήλιο για το αν πρέπει να παντρευτεί ή όχι. Σύνολο 4 εκδοχές.

Για τον Αδάμ και την Εύα: Υπάρχουν αρκετοί θρύλοι που αναφέρονται στους πρωτόπλαστους. Φαίνεται πως οι λαϊκές διηγήσεις είναι παρμένες από τις βιβλικές, με παραλλαγές όμως που προκύπτουν από τις λαϊκές πεποιθήσεις. Οι θρύλοι για τους πρωτόπλαστους αφορούν κυρίως για την πτώση τους⁵⁴⁹, για το πώς ο Αδάμ έδωσε ονόματα στα ζώα⁵⁵⁰ και πως ο Θεός ευλόγησε τα παιδιά της Εύας⁵⁵¹. Ο τελευταίος θρύλος είναι αρκετά ενδιαφέρον και τον παραθέτουμε: Ο Θεός πήγε να κάνει επίσκεψη στον Αδάμ και την Εύα και εκείνη την στιγμή η Εύα έλουζε τα παιδιά τους. Μέχρι που εμφανίστηκε ο Θεός στο σπίτι τους είχε λούσει μόνο τα μισά και επειδή ντρέπονταν για τα υπόλοιπα που ήταν βρώμικα και δεν προλάβαινε να τα λούσει τα έβαλε να κρυφτούν στο πίσω δωμάτιο. Κάθισε ο Θεός και τον φίλεσαν και ήθελε να δει τα παιδιά τους. Ήρθαν τα καθαρά παιδιά και ο Θεός τα ευλόγησε όπως είναι τώρα έτσι να παραμείνουν για όλη τους τη ζωή. Ο Θεός μετά γύρισε στην Εύα και της είπε ότι είχε και άλλα παιδιά, αλλά δεν είναι εδώ μαζί τους. Η Εύα τότε μες στην ντροπή της είπε στον Θεό την αλήθεια και είπε στα παιδιά που ήταν κρυμμένα να βγουν έξω. Ο Θεός πάλι ευλόγησε και τα βρώμικα παιδιά έτσι όπως είναι τώρα, έτσι να παραμείνουν σε όλη την ζωή τους. Γι'αυτό υπάρχουν πλούσιοι και άποροι, τυχεροί και άτυχοι. Σύνολο 11 εκδοχές.

Για τον Νώε: Ακόμα ένα πρόσωπο της Παλαιάς Διαθήκης για το οποίο υπάρχουν αρκετοί θρύλοι. Και πάλι οι επιρροές είναι από τις βιβλικές διηγήσεις παραλλαγμένες από τις λαϊκές πεποιθήσεις. Αναφέρονται στο σημείο που ο Νώε μέθυσε με το κρασί⁵⁵², για περιστατικά που συνέβαιναν με ζώα κατά την διάρκεια του κατακλυσμού και μετά από αυτόν⁵⁵³ (κυρίως με γαιδούρι, ποντίκι, φίδι, κουνούπι-εξηγούνται οι συμπεριφορές τους), πως έχτισε την κιβωτό⁵⁵⁴. Σύνολο 7 εκδοχές.

---

⁵⁴⁹SbNU τόμοι 6, 7, 27, 58

⁵⁵⁰ SbNU τόμοι 8, 15

⁵⁵¹SbNU τόμοι 2, 12, 57, 58, 62

⁵⁵² SbNU τόμος 7, Γεν.9,21

⁵⁵³ SbNU τόμοι 11, 14

⁵⁵⁴ SbNU τόμοι 58, 62

*Γιατί ο διάβολος είναι κουτσός*⁵⁵⁵ (Zašto djavolāt e kuc): Όταν ο Θεός και ο διάβολος δημιούργησαν τον κόσμο, δημιούργησε μετά ο Θεός και τα φυτά και όλα τα ζωντανά πλάσματα. Ο διάβολος ζήλεψε και ήθελε να δημιουργήσει και αυτός ένα ζώο. Έκανε λοιπόν τον λύκο. Δεν μπορούσε όμως να του δώσει πνοή και ρώτησε τον Θεό τι πρέπει να κάνει. Ο Θεός του απάντησε να του φωνάξει για να σηκωθεί. Με το που τον φώναξε όμως, επειδή τον έκανε άγριο και ύπουλο, ο λύκος το πρώτο πράγμα που έκανε ήταν να γυρίσει και να δαγκώσει τον διάβολο στο αριστερό πόδι. Από τότε ο διάβολος κουτσαίνει (ή είναι με ένα μόνο πόδι σε άλλη εκδοχή). Σύνολο 4 εκδοχές.

*Πως τα βοοειδή έγιναν ανήσυχα και τα πρόβατα ήρεμα*⁵⁵⁶ (Zašto štrāklejat govedata a oncite ne): Όταν περπατούσε ο Θεός στην γη, συνάντησε έναν κτηνοτρόφο με βοοειδή. Τον παρακάλεσε να του δώσει νερό και αυτός του είπε να πάει να βρει νερό μόνος του. Προχώρησε λίγο παραπέρα και βρήκε έναν βοσκό που είχε πρόβατα. Τον παρακάλεσε και αυτόν να του δώσει νερό. Ο νεαρός βοσκός του είπε πως το νερό στο φλασκί του είχε ζεσταθεί, θα πάει στο ρυάκι να του φέρει δροσερό μόνο να του προσέχει τα πρόβατα που τότε ήταν πολύ ανήσυχα και τρελαίνονταν. Πήγε ο νεαρός να φέρει νερό και μάζεψε ο Θεός γύρω του τα πρόβατα και τα ευλόγησε να είναι ήρεμα και ήσυχα και καταράστηκε τα ζωντανά του κτηνοτρόφου να είναι ανήσυχα και ανυπόμονα. Από τότε τα πρόβατα είναι ήρεμα⁵⁵⁷. Σύνολο 4 εκδοχές.

*Γιατί δεν γίνεται να μην υπάρχει ο χειμώνας*⁵⁵⁸ (Zašto ne može bez zima): Πήγε μια φορά ένας φτωχός γεωργός (σε άλλες εκδοχές ο άγιος Πέτρος ή ο γεωργός απευθύνεται στον άγιο ως μεσάζοντα στον Θεό) και παρακάλεσε τον Θεό να μην υπάρχει χειμώνας για να μπορούν οι φτωχοί γεωργοί όπως αυτός να έχουν περισσότερο καιρό για την σπορά και την σοδειά, να μαζεύουν όση γίνεται περισσότερη και να μπορούν να θρέφουν τις οικογένειες τους. Τον άκουσε ο Θεός και έπαυσε τον χειμώνα. Όμως χωρίς τον χειμώνα, όλα τα ερπετά και τα αμφίβια αυξάνονταν και πλήθαιναν συνεχώς. Είδε ένας τεράστιος βάτραχος την κόρη του γεωργού και θέλησε να την πάρει ως νύφη. Όταν ο γεωργός αρνήθηκε, τον απείλησε

⁵⁵⁵ SbNU τόμοι 9, 12, 49, Kuzman Šapkarev, *Sbornik ot bālgarski narodni umotvorenija*

⁵⁵⁶ SbNU τόμοι 3, 12, 27, 49

⁵⁵⁷ Στην βουλγαρική γλώσσα η λέξη *štrākleja* χρησιμοποιείται μόνον για τα ζώα, περιγράφει μια κατάσταση που δεν μπορούν να κάτσουν ήσυχα και φωνάζουν, ποδοπατούν, δαγκώνουν κ.τ.λ. Υπάρχει και η μεταφορική έκφραση που λένε *štrākleja ot bolka* που σημαίνει ότι πονάω τόσο πολύ που κάνω όπως τα ζώα. Στην ελληνική δεν υπάρχει ακριβής μετάφραση για την περιγραφή αυτής της κατάστασης.

⁵⁵⁸ SbNU τόμοι 7, 9, 27, 49

πως θα φέρει όλα τα ερπετά και αμφίβια να του καταστρέψουν την σοδειά. Πήγε πάλι απελπισμένος ο γεωργός στον Θεό και του είπε τι συμβαίνει. Και ο Θεός τότε έφερε πάλι πίσω τον χειμώνα με κρύο και πολύ χιόνι και πέθαναν τα ερπετά και τα αμφίβια. Γι' αυτό δεν γίνεται να μην υπάρχει χειμώνας. Σύνολο 5 εκδοχές.

*Ο κομμένος Τρύφωνας και η Θεοτόκος*⁵⁵⁹ (Trifon zarezan I sv. Bogorodica): Ο άγιος Τρύφωνας πήγε να κόψει το αμπέλι του και είδε την Θεοτόκο με τον μικρό Ιησού στην αγκαλιά της να πηγαίνουν προς τον ναό για την σαράντιση του Ιησού. Την περιφρόνησε και την κορόιδεψε που ήταν ανύπαντρη μητέρα. Όταν μετά πήγε στο αμπέλι του, η Θεοτόκος που γύρναγε από τον ναό πήγε στην αδερφή του Τρύφωνα και της είπε να πάει κοντά του με καθαρό πανί και νερό γιατί θα κόψει την μύτη του. Πήγε η αδερφή του και βρήκε τον Τρύφωνα να κόβει και όταν αυτός την ρώτησε γιατί ήρθε, εκείνη του εξήγησε. Αυτός περιφρόνησε ακόμα μια φορά την Θεοτόκο, την στιγμή όμως που έγινε αυτό έκοψε καταλάθος με το δρεπάνι την μύτη του. Από τότε έγινε ο άγιος προστάτης των αμπελιών. Σύνολο 5 εκδοχές.

II) Κατάταξη, παρουσίαση, ανάλυση και προέλευση των θρύλων

Μετά την παράθεση των πιο γνωστών βουλγαρικών θρύλων, θα προχωρήσουμε στην κατάταξη τους όπως κάναμε και για τα παραμύθια, μαζί με τους λιγότερο γνωστούς. Είδαμε όμως πως σε αντίθεση με τα παραμύθια, στα οποία υπήρχαν ήδη δύο σχετικά καθιερωμένα διεθνή συστήματα κατάταξης, για τους θρύλους η κατάταξη είναι πιο ρευστή. Ενώ υπάρχει το σύστημα του Acta Ethnographica, αυτό δεν έχει καθιερωθεί διεθνώς, ενώ το νέο έργο των Willem de Blécourt και Theo Meder που βρίσκεται ακόμα σε εξέλιξη δεν μπορούμε να γνωρίζουμε τι απήχηση θα έχει και εάν θα προστεθεί ή θα αφαιρεθεί κάτι από την γραμμική κατάταξη που πρότειναν και παραθέσαμε στο Ά κεφάλαιο. Επίσης στην Acta Ethnographica, όπως φαίνεται, δεν υπάρχει κάποια ξεχωριστή κατηγορία για τους χριστιανικούς θρύλους παρά μόνον για τον Διάβολο, ενώ στην εργασία των Blécourt και Meder προτείνεται μία κατηγορία γενικά για τον Θεό και την θρησκεία και ακόμα μία για τον Διάβολο. Επειδή στην δική μας έρευνα ασχολούμαστε μόνον με τους θρύλους με χριστιανικά στοιχεία, τα δύο συστήματα δεν μπορούν να ανταποκριθούν πλήρως στην ανάλυση μας. Συνεπώς θα διαχωρίσουμε τους θρύλους με βάση την θεματική τους και όπου υπάρχει μία άμεση σύνδεση με την κατάταξη του Acta Ethnographica ή με το έργο

⁵⁵⁹ SbNU τόμος 6,16-17, 49, 58

των Blécourt και Meder θα κάνουμε την απαραίτητη αντιστοίχιση. Οι αφηγήσεις των θρύλων θα παρατεθούν συνοπτικά, καθώς ορισμένοι είναι αρκετά εκτενείς και καταλαμβάνουν πολλές σελίδες στους τόμους του SbNU.

Π.ι Διαχωρισμός και παρουσίαση των θρύλων

- 1) Θρύλοι με τον Θεό
- 2) Θρύλοι με τον διάβολο
- 3) Κοινοί θρύλοι με τον Θεό και τον διάβολο
- 4) Πρόσωπα από την Παλαιά Διαθήκη
- 5) Πρόσωπα από την Καινή Διαθήκη-Ιησούς Χριστός
- 6) Πρόσωπα από την Καινή Διαθήκη- Θεοτόκος
- 7) Άγιοι
- 8) Ζώα
- 9) Ήθη
- 10) Ανθρώπινες πρακτικές και βιώματα
- 11) Διαμόρφωση της ήδη υπάρχουσας κτίσης στην τωρινή της κατάσταση

1) Θρύλοι με τον Θεό: *Η δημιουργία του ουρανού και της γης*⁵⁶⁰ (Sozdanie neboto i zemijata) - Ο Θεός έπλασε και διαμόρφωσε με τα χέρια του τη γη και κρέμασε στον ουρανό τον ήλιο, το φεγγάρι και τα αστέρια σαν καντήλια. Σε άλλες δύο εκδοχές, η γη στην αρχή ήταν σαν καρπούζι και ο Θεός την κομμάτιασε για να σχηματιστούν τα βουνά⁵⁶¹ και στην δεύτερη χρησιμοποίησε την πλάτη του σκαντζόχοιρου για να γίνουν τα βουνά και οι κορυφές⁵⁶². Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Ahār-Čelebijsko, Sakar.

*Η πρώτη γέννα του κόσμου*⁵⁶³ (Pārivotu roduane na vekon) -Όταν όλα τα ζώα γέννησαν για πρώτη φορά πήγαν να τα ευλογήσει ο Θεός και περπάτησαν αμέσως. Όταν πήγε και η γυναίκα φοβήθηκε να δώσει το παιδί της στον Θεό γι'αυτό ο άνθρωπος δεν μπορεί να περπατάει απευθείας μετά την γέννα και χρειάζεται φροντίδα μέχρι να μεγαλώσει λίγο. Παραλλαγή του σημειώνεται πιο κάτω στις

---

⁵⁶⁰ SbNU τόμος 1

⁵⁶¹ SbNU τόμος 62

⁵⁶² SbNU τόμος 62

⁵⁶³ SbNU τόμος 1

‘‘Ανθρώπινες πρακτικές και βιώματα’’. Περιοχές από όπου καταγράφεται: Ahār-Čelebijsko.

Ο Θεός, η υφάντρια και ο γεωργός (Gospod tākačkata i oračät)-Ο γνωστός θρύλος. Περιοχές από όπου καταγράφεται: Ahār-Čelebijsko, Elensko, Graono, Blagoevgrad, Sakar.

*Ο γέρος Θεός και ο μάστορας*⁵⁶⁴(Dedo Gospod i maistorät)-Ένας μάστορας πήγε να ξεγελάσει τον Θεό και από τότε στην ποδιά του έχει μόνο πριονίδια. Περιοχές από όπου καταγράφεται: Ohrid.

*Ο Θεός όταν έφτιαξε τους ανθρώπους*⁵⁶⁵(Gospod koga i sozdaaše lygäeto)-Όταν ο Θεός έφτιαξε όλη την πλάση ήθελε να φτιάξει και άνθρωπο. Τον έπλασε με τα χέρια του από χώμα και έφτιαξε αρκετούς, αλλά επειδή ήθελε μέχρι να τελειώσει η μέρα να φτιάξει άλλους τόσους τους τελευταίους τους έβαζε σε καλούπι και δεν πρόσεξε ότι έβγαιναν ελλατωματικοί-κουτσοί, τυφλοί, κωφοί κ.ά. Έτσι έγιναν αυτοί οι άνθρωποι. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Prilep.

*Ο Θεός δημιουργεί τους ανθρώπους*⁵⁶⁶(Gospod sždava horata)-Ακόμα μια εκδοχή της βιβλικής διήγησης της πτώσης των πρωτόπλαστων. Εδώ όμως η παρακοή της απαγόρευσης του Θεού γίνεται με αποκλειστική πρωτοβουλία της Εύας, δεν υπάρχει φίδι. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Sakar.

*Ο Θεός και ο θάνατος*⁵⁶⁷(Gospod i smärta)-Όταν ο Θεός έστειλε τον θάνατο στους ανθρώπους, όλοι τον μισούσαν και τον καταριόντουσαν και αυτό λύπησε τον θάνατο. Έτσι ο Θεός έστειλε στους ανθρώπους τις αρρώστιες για να καταριούνται αυτές και όχι τον ίδιο τον θάνατο. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Prilep.

Ο καθρέφτης του Θεού (Ogledaloto na Gospod)-Ο γνωστός θρύλος.Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Graono, Blagoevgrad, Sakar.

Γιατί ο Θεός δεν πάντρεψε τον ήλιο (Zašto Gospod ne oženil slānceto)-Εκδοχή του γνωστού θρύλου, εδώ είναι μόνο με τον σκαντζόχοιρο. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Graono.

---

⁵⁶⁴ Kuzman Šapkarev , *Sbornik ot bālgarski narodni umotvorenija*

⁵⁶⁵ SbNU τόμος 15

⁵⁶⁶ SbNU τόμος 62

⁵⁶⁷ SbNU τόμος 15

*Ο κλέφτης στον Θεό*⁵⁶⁸ (Kradecät pri Gosпода)-Τοπικός θρύλος από το χωριό Krivonos. Κάποτε ο ουρανός ήταν τόσο κοντά που μπορούσαν να σκαρφαλώνουν εκεί. Ένας κλέφτης ανέβηκε για να κρυφτεί και μετά προσπαθούσε να κατέβει. Ο Θεός όταν τον είδε, επειδή νόμιζε πως του έκλεψε κάτι, σήκωσε τον ουρανό πιο ψηλά και μετά δεν τον έφτανε κανείς. Παραλλαγή για την ανύψωση του ουρανού πιο κάτω στην ‘‘Διαμόρφωση της ήδη υπάρχουσας κτίσης στην τωρινή της κατάσταση’’. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Graono.

*Ο Θεός και ο Αρχάγγελος Μιχαήλ*⁵⁶⁹ (Gospod i Arhangel Mihail)-Είναι πάλι η ιστορία της θείας πρόνοιας μόνο που εδώ αναφέρει πως μετά ο Θεός έκανε τον Αρχάγγελο κουφό για να μην ακούει πλέον τα κλάματα των ανθρώπων. Πάλι παραλλαγή της ιστορίας στην ‘‘Διαμόρφωση της ήδη υπάρχουσας κτίσης στην τωρινή της κατάσταση’’.

2)Θρύλοι με τον διάβολο: *Ο διάβολος δεν ήξερε από πού τροχίζουν οι γυναίκες τα μαχαίρια*⁵⁷⁰ (Gjaolot ne znael zenite ot kai go točat nožot)-Ο διάβολος δεν μπορούσε να καταλάβει από πού τροχίζουν οι γυναίκες τα μαχαίρια και ο άγγελος τον κοροϊδευε συνέχεια για αυτό. Στο τέλος έσκαγε τόσο πολύ από το κακό του που μαύρισε και έγινε σαν κάρβουνο. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Prilep.

*Από τι έγινε ο διάβολος και η αράχνη*⁵⁷¹ (Otä što stanal gjavolo i pajako)-Ο Θεός δημιούργησε κάποια πνεύματα που επαναστάτησαν και τα καταράστηκε από εκεί προήλθαν ο διάβολος και τα δαιμονικά πνεύματα που ζουν στον ουρανό, στη γη και στο νερό και από εκεί προήλθαν οι αράχνες. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Sofija.

Γιατί ο διάβολος είναι κουτσός (Zašto gjavolat e kuc)-Ο γνωστός θρύλος. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Pirdop, Graono, Veles, Ohrid.

3)Κοινοί θρύλοι με τον Θεό και τον διάβολο: Ο Βελζεβούλ όταν τον έδιωξε από τον Παράδεισο ο Θεός⁵⁷²(Zerzevulot koa go isteral Gospod ot raiot)-Ο Εωσφόρος (Βελζεβούλ) όταν διώχτηκε από τον Παράδεισο μαζί με άλλους εκπεσόντες αγγέλους που έγιναν διάβολοι δημιούργησαν σταδιακά την κόλαση χτίζοντας

---

⁵⁶⁸ SbNU τόμος 49

⁵⁶⁹ SbNU τόμος 57

⁵⁷⁰ SbNU τόμος 1

⁵⁷¹ SbNU τόμος 7

⁵⁷² SbNU τόμος 1

πύργους και κελιά. Μετά ο Βελζεβούλ προσπάθησε να σκοτώσει τον Θεό με ένα βέλος ανεβαίνοντας στον ψηλότερο πύργο, αλλά αστόχησε. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Prilep.

Η δημιουργία της γης (Săzdavaneto na zemjata)-Ο γνωστός θρύλος. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Etropole, Blagoevgrad.

Η δημιουργία του ανθρώπου (Săzdavaneto na čeloveka)-Ο γνωστός θρύλος. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Etropole, Blagoevgrad.

Ο Θεός συζητά με τον διάβολο για αν θα παντρεύει τον ήλιο (Gospod se dorituna s gjaolo dali da ženi slānceto)-Ο γνωστός θρύλος. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Samokov.

4) Πρόσωπα από την Παλαιά Διαθήκη: *Ο Θεός καλεσμένος στην Εύα* (Gospod na gosti u Eva)-Ο γνωστός θρύλος με την ευλογία των παιδιών της Εύας που έκρυβε τα βρώμικα παιδιά της. Στις άλλες εκδοχές ο τίτλος παραλλάσσεται. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Prilep, Štipā, Strandža, Blagoevgrad, Sakar.

*Ο Θεός όταν έδιωξε τον Αδάμ από τον Παράδεισο*⁵⁷³ (Gospod koga ispādi Adama ot raja)-Όταν έπεσαν οι πρωτόπλαστοι ο Αδάμ προσπαθούσε να οργώσει την γη και δεν τον άφηνε ο διάβολος. Έκαναν έτσι συμφωνία να του δίνει τις ψυχές των νεκρών. Μετά από αιώνες όταν ο Χριστός κατέβηκε στον Άδη έσπασε αυτήν την συμφωνία. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Prilep, Veles.

*Για τον Λωτ και τον σταυρό του Χριστού*⁵⁷⁴ (Za Lota i krāsta Hristov)-Όταν ο Λωτ αμάρτησε με την κόρη του προσπάθησε να βρει τρόπο να συγχωρεθεί και ένας πνευματικός του είπε να φυτέψει τρία δέντρα. Μετά από καιρό ο βασιλιάς Σολωμόντας πήρε ξύλο από αυτά για να στήσει τρεις κολόνες στην Αγία Σοφία. Μετά από αυτές έγιναν οι τρεις σταυροί. Μετά τους βρήκαν οι άγιοι Κωνσταντίνος και Ελένη. (Η διήγηση είναι αρκετά εκτενής και προφανώς συμπυκνώνει και άλλους θρύλους). Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Prilep.

---

⁵⁷³ SbNU τόμος 6, 12

⁵⁷⁴ SbNU τόμος 6

*Για τον Τίμιο Σταυρό*⁵⁷⁵ (*Za čestnija krāst*)-Ακόμα μια εκτενής διήγηση, παρόμοια με την προηγούμενη για την ιστορική πορεία και εξέλιξη του Τίμιου Σταυρού, μόνο που εδώ ξεκινάει από τον Αδάμ και την Εύα (βλ. *Ο σταυρός του Χριστού και το κεφάλι του Αδάμ -Krāstāt Hristov i glavata ot Adama*). Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Štirpā.

*Ο παππούς Νώε όταν μέθυσε με κρασί*⁵⁷⁶ (*Dedo Nojo koga se opil so vino*)-Η σκηνή της Γένεσης που ο Νώε μέθυσε και καταράστηκε τον τρίτο γιο του. Από αυτόν υποτίθεται προήλθαν όλοι οι σκλάβοι. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Prilep.

Ο Αδάμ δίνει όνομα σε όλες τις δημιουργίες του Θεού (*Adam dava ime na sički boži tvoreniija*)-Από τους γνωστούς θρύλους. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Prilep.

*Τα περιστέρια έμαθαν στον Κάιν τι να κάνει με τον Άβελ*⁵⁷⁷ (*Vrabcite naučili Kaina kakvo da pravi c Avela*)-Εκτενής διήγηση που περιγράφει περίπου την παλαιοδιαθηκική αφήγηση για την αντιζηλία των δύο αδερφών. Στο τέλος ο Κάιν βλέπει τα περιστέρια να θάβουν ένα πιτσουνάκι και έτσι έθαψε τον Άβελ γιατί μέχρι τότε δεν είχε δει τίποτα πεθαμένο και δεν ήξερε τι να κάνει με το σώμα. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Demir-Hisarsko.

*Ο παππούς Νώε και οι τρεις κόρες του*⁵⁷⁸ (*Dedo Nojo i trite mu dāšteri*)-Ο Θεός δίνει στον Νώε τρεις κόρες που προέρχονται η πρώτη από μια γαιδούρα, η δεύτερη από μια γάτα και η τρίτη μέσα από την καρδιά του, γι'αυτό σήμερα υπάρχουν γυναίκες με συμπεριφορές που προσομοιάζουν οι δυο σε αυτά τα ζώα και η τρίτη στην καλοκαρδοσύνη. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Prilep.

*Ο Νώε και το γαιδούρι*⁵⁷⁹ (*Nojo i magareto*)-Κατά την διάρκεια του κατακλυσμού διαπιστώθηκε πως το γαιδούρι ήταν το μόνο ζώο που δεν είχε όνομα και έτσι ο Νώε το βάφτισε. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Prilep.

*Ο βασιλιάς Δαβίδ και η προσβολή*⁵⁸⁰ (*Car David i porazijata*)-Όταν ο βασιλιάς Δαβίδ έσφαλλε απέναντι στον Θεό, τον τιμώρησε στέλνοντας αρρώστιες. Από τότε υπάρχουν οι λιμοί. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Prilep.

---

⁵⁷⁵ SbNU τόμος 9

⁵⁷⁶ SbNU τόμος 7

⁵⁷⁷ SbNU τόμος 9

⁵⁷⁸ SbNU τόμος 11

⁵⁷⁹ SbNU τόμος 11

Η πτώση του Αδάμ (Grehopadenieto na Adama)-Από τον γνωστό θρύλο, εδώ σχετικά κοντά στην βιβλική διήγηση. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Elensko.

*Ο βασιλιάς Δαβίδ γράφει τους ψαλμούς*⁵⁸¹ (Car David napisva psalmite)-Ο βασιλιάς Δαβίδ έγραψε τους περίφημους ψαλμούς όταν αυτοτιμωρήθηκε να θαφτεί ζωντανός μέχρι το κεφάλι επειδή επιθύμησε την γυναίκα ενός φτωχού ανθρώπου, ενώ ο ίδιος είχε ήδη πάρα πολλές. Με κάθε ψαλμό ο Θεός τον συγχωρούσε και έβγαινε λίγο λίγο έξω⁵⁸². Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Strandža.

*Ο βασιλιάς Σολομώντας υποτάσσει τους διαβόλους*⁵⁸³ (Car Solomon podcinjava djavolite)-Διήγηση για το πώς ο βασιλιάς Σολομώντας υπέταξε τους διαβόλους και τους είχε σαν υπηρέτες και πως έγραψε το βιβλίο του (βλ. και την ανάλυση για τον βασιλιά Σολομώντα στο Β' μέρος στην ανάλυση των γνωστών παραμυθιών).Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Strandža.

*Η πτώση του Αδάμ και της Εύας*⁵⁸⁴ (Grehopadenieto na Adam i Eva)-Ακόμα μια διήγηση για την πτώση των πρωτόπλαστων. Εδώ αναφέρεται απευθείας ο διάβολος με την μορφή του φιδιού. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Blagoevgrad.

*Ο Νώε χτίζει κιβωτό για να σώσει την πλάση από τον κατακλυσμό*⁵⁸⁵ (Dedo Nojo postoina končeg za da spasi živinja svjat ot potopa)-Ο Θεός ενημέρωσε τον Νώε πως ο κατακλυσμός θα γίνει όταν θα φάει σε σιδερένιο τραπέζι. Έγινε ο κατακλυσμός και το νερό έμοιαζε με αίμα. Το τέλος είναι όπως η παλαιοδιαθηκική διήγηση. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Blagoevgrad.

*Ο Νώε και η κιβωτός του*⁵⁸⁶ (Noj i Noevjat končeg)-Αρκετά σύντομη αφήγηση της βιβλικής διήγησης για το πώς μαζεύτηκαν τα ζώα στην κιβωτό και μετά αυτή άραξε στο όρος. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Sakar.

---

⁵⁸⁰ SbNU τόμος 11

⁵⁸¹ SbNU τόμος 57

⁵⁸² Μία παραλλαγή της αφήγησης είναι η ιστορία Car David imal 99 ženi (Ο βασιλιάς Δαβίδ είχε 99 γυναίκες, SbNU τόμ.16-17), όπου την υπόδειξη για την αδικία της πράξης του την κάνει ο νεαρός γιος του, Σολομώντας, και η τιμωρία-εξιλέωση του βασιλιά είναι ίδια. Στον κατάλογο αντιστοιχεί στον τύπο ATU 926F-David had 99 wives που είδαμε πως είναι παραλλαγές του τύπου 926 για τον βασιλιά Σολομώντα και την κρίση του.

⁵⁸³ SbNU τόμος 57

⁵⁸⁴ SbNU τόμος 58

⁵⁸⁵ SbNU τόμος 58

⁵⁸⁶ SbNU τόμος 62

*Ο παππούς Νώε, το ποντίκι και το φίδι*⁵⁸⁷ (Dedo Nojo miškata i zmijata)-Στην κιβωτό το ποντίκι έφαγε ένα κομμάτι του ξύλου και έκανε τρύπα που θα την βύθιζε και το φίδι κουλουριάστηκε στην τρύπα και έτσι δεν έμπαινε νερό. Μετά από αυτό ο Νώε ευλόγησε το φίδι να κυνηγά τα ποντίκια. Σε άλλη εκδοχή, το φίδι ήθελε να τρέφεται από τον άνθρωπο και ο Νώε το καταράστηκε να το εξολοθρεύουν μόλις το βλέπουν. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Prilep, Blagoevgrad.

5) Πρόσωπα από την Καινή Διαθήκη- Ιησούς Χριστός: *Ο σταυρός του Χριστού και το κεφάλι του Αδάμ*⁵⁸⁸ (Krăstăt Hristov i glavata ot Adama)-Όταν πέθανε ο Αδάμ, η Εύα τον έθαψε με τρεις σπόρους από το μήλο. Από αυτούς τους σπόρους βγήκαν τρία δέντρα. Μόλις πέρασαν τα χρόνια από αυτά τα δέντρα με υπόδειξη του Χριστού έγιναν οι τρεις σταυροί και σταυρώθηκε ακριβώς πάνω από το κεφάλι του Αδάμ, έτσι όταν κύλησε το αίμα Του πάνω από τον τάφο, ο Αδάμ συγχωρέθηκε για το αμάρτημα του. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Prilep.

*Ο Χριστός όταν ήταν μαθητευόμενος σε έναν βαφέα*⁵⁸⁹ (Hristos kogato bil kalfa na bojadzja)-Ο Χριστός σε νεαρή ηλικία ήταν μαθητευόμενος σε έναν βαφέα και πραγματοποιούσε διάφορα θαύματα. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Prilep.

*Ο Χριστός στον σταυρό*⁵⁹⁰ (Hristos na krăsta)-Όταν σταύρωναν τον Χριστό, οι Εβραίοι ήθελαν να του καρφώσουν και ένα καρφί στην καρδιά. Ένας βοσκός τον λυπήθηκε, το έκλεψε και το κατάπιε και αυτό σφήνωσε στον λαιμό του. Για αυτό οι άντρες έχουν το λεγόμενο «μήλο του Αδάμ» στο λαιμό. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Prilep.

*Ο Χριστός και ο άγιος Ιωάννης σε μητρικές αγκαλιές*⁵⁹¹ (Hristos i sv.Ioan vo majcini utrobi)-Αφήγηση για το πώς ο Χριστός και ο Ιωάννης Πρόδρομος γεννήθηκαν την ίδια μέρα. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Prilep.

*Η γέννηση του Ιησού*⁵⁹² (Raždaneto na Isus)-Αφήγηση της γέννησης του Ιησού περίπου όπως είναι γνωστή σήμερα (η φάτνη, το άστρο που έλαμψε, οι βοσκοί). Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Sakar.

---

⁵⁸⁷ SbNU τόμος 14, 58

⁵⁸⁸ SbNU τόμος 6

⁵⁸⁹ SbNU τόμος 6

⁵⁹⁰ SbNU τόμος 11

⁵⁹¹ SbNU τόμος 15

6)Πρόσωπα από την Καινή Διαθήκη- Θεοτόκος: *Η Θεοτόκος και ο βάτραχος*⁵⁹³(Bogoroica i žabata)-Όταν γέννησε η Θεοτόκος, οι άνθρωποι την περιφρονούσαν που γέννησε πριν να παντρευτεί. Αυτή λυπόταν και έκλαιγε και όλα τα πλάσματα προσπαθούσαν να την παρηγορήσουν. Πήγε και η βατραχίνα με το παιδί της, αλλά δεν γίνονταν τίποτα. Στο τέλος η βατραχίνα κανάκεψε το παιδί της και όταν είδε η Θεοτόκος πόσο πολύ το αγαπάει παρά που είναι έτσι άσχημο, αποδέχτηκε και η ίδια τον μικρό Ιησού και δεν άκουγε πια τον κόσμο. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Prilep, Sakar.

*Η Θεοτόκος και τα ρούχα*⁵⁹⁴(Bogorodica i kostjumite)-Όταν τριγυρνούσε η Θεοτόκος από χωριό σε χωριό, άλλαζε συνέχεια ρούχα και οι γυναίκες την μιμούνταν. Για αυτό κάθε τόπος έχει την δική του ενδυμασία. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Prilep.

*Η Θεοτόκος εγκυμόνησε από πετραδάκι*⁵⁹⁵(Sv. Bogorodica začerala ot kamāk)-Η Θεοτόκος βρήκε ένα όμορφο πετραδάκι στην εκκλησία και το έβαλε στο στόμα της για να μην το χάσει. Την βρήκε ο Αρχάγγελος και αυτή τρόμαξε και το κατάπιε και έτσι έγινε η άμωμος σύλληψη. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Tãrnono.

*Για την νεαρή Μαρία*⁵⁹⁶(Za deva Marija)-Μικρή αφήγηση πως η Θεοτόκος γεννήθηκε και αφιερώθηκε στον ναό μέχρι να γίνει η άμωμος σύλληψη. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Blagoevgrad.

*Η Θεοτόκος καταριέται την αγριολεύκη*⁵⁹⁷(Bogorodica proklina trepetlikata)-Όταν γεννήθηκε ο Ιησούς, όλη η πλάση σταμάτησε για ένα λεπτό για να τον τιμήσει. Μόνο η αγριολεύκη δεν ησύχασε και η Θεοτόκος την καταράστηκε να τρέμει συνέχεια (η ακριβής μετάφραση του trepetlik είναι ‘‘αυτός που τρέμει’’). Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Blagoevgrad.

---

⁵⁹² SbNU τόμος 62

⁵⁹³ SbNU τόμος 62

⁵⁹⁴ SbNU τόμος 11

⁵⁹⁵ SbNU τόμος 13

⁵⁹⁶ SbNU τόμος 58

⁵⁹⁷ SbNU τόμος 58

*Το όνειρο της Θεοτόκου*⁵⁹⁸ (Sǎnjat na Bogorodica)-Η Θεοτόκος βλέπει στο όνειρο της όλη την ζωή του Ιησού και πως σταυρώνεται, πως αυτοκτονεί ο Ιούδας και πως έγιναν κόκκινα τα αυγά. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Sakar.

*Οι μεταξοσκώληκες*⁵⁹⁹ (Korpinenite bubu) -Όταν ο Χριστός σταυρώνονταν, η Θεοτόκος είδε κάτι που την έκανε να γελάσει και για αυτό καταράστηκε τον εαυτό της να βγούν σκουλήκια από το στόμα της και έτσι βγήκαν οι μεταξοσκώληκες. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Ohrid.

7)Άγιοι: *Ο άγιος Γρηγόριος ο Θεολόγος και οι τσιγγάνοι*⁶⁰⁰ (Sv. Grigorij Bogoslov i čiganite)-Ο Γρηγόριος ο Θεολόγος γεννήθηκε χωρίς φύλο και κάποιοι άνθρωποι προσπάθησαν να τον διαβάλλουν για άσεμνες πράξεις. Όταν απέδειξε την αθωότητα του, τους καταράστηκε να μην έχουν μόνιμο τόπο και να τριγυρνάν ρυπαροί, έτσι έγιναν τσιγγάνοι. Περιοχές από όπου καταγράφεται: Sofijsko.

*Ο Ιωάννης Χρυσόστομος*⁶⁰¹ (Sv. Zlatoust)-Οι άγιοι έκαναν τραπέζι για να αποφασίσουν πως θα αναπαράγονται οι άνθρωποι. Ο Ιωάννης Χρυσόστομος τους υπέδειξε πως πρέπει να παντρεύονται και όλοι συμφώνησαν και τον είπαν από τότε Χρυσόστομο. Περιοχές από όπου καταγράφεται: Sofijsko.

*Ο άγιος Ιωάννης την Ρίλας βοσκός*⁶⁰² (Sv.Ivan Rilski govedarin) - Εκτενής διήγηση για την ζωή του αγίου Ιωάννη της Ρίλας. Με λίγα λόγια: σε ένα χωριό κάποτε ο Ιωάννης της Ρίλας ήταν βοσκός, αλλά επειδή πρόκοβε με την θεία χάρη οι άνθρωποι τον μίσησαν και τον καταδίωκαν με διάφορους τρόπους. Έσφαξαν το μοσχάρι του στο τέλος και το μοίρασαν μεταξύ τους, μετά όμως τα κρέατα μεταμορφώθηκαν σε φίδια και σαύρες. Μετά εγκαταβίωσε στο βουνό και ήθελε και ο ανιψιός του ο Λουκάς να πάει μαζί του, όμως ο πατέρας του δεν τον άφηνε. Τελικά το παιδί το δάγκωσε φίδι και πέθανε και ο άγιος έχτισε εκκλησία προς τιμήν του. Μετά του εμφανίζονταν δαίμονες και τελικά πάλεψε με τον διάβολο και η πέτρα που έπεσε από την πάλη παρεμένει εκεί μέχρι σήμερα. Περιοχές από όπου καταγράφεται: Stara Zagora.

---

⁵⁹⁸ SbNU τόμος 62

⁵⁹⁹ Kuzman Šapkarev , *Sbornik ot bǎlgarski narodni umotvorenija*

⁶⁰⁰ SbNU τόμος 3

⁶⁰¹ SbNU τόμος 5

⁶⁰² SbNU τόμος 5

*Άγιος Αθανάσιος*⁶⁰³ (Sv. Atanas)-Ο άγιος Αθανάσιος ήταν ασκητής στο βουνό και ο διάβολος συνεχώς τον πείραζε. Μετά από δυο περιστατικά, ο άγιος έχτισε μοναστήρι στην Sveta Gora όπου μέσα σε ένα κελί κατάφερε και κλείδωσε τους διαβόλους. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Samokov.

*Πως ο Γερμανός έγινε άγιος*⁶⁰⁴ (Kak Džerman stanal svetec)-Ο Θεός, ο άγιος Πέτρος και ο προφήτης Ηλίας πήγαν να δουν τον Γερμανό που ήθελε να γίνει άγιος. Αυτός κάθονταν και έπινε κρασί και ο άγιος Πέτρος πρότεινε στον Θεό να τον τιμωρήσει για την περηφάνια του. Ο προφήτης Ηλίας όμως κάθε φορά τον προειδοποιούσε και ο Γερμανός ήταν ένα βήμα μπροστά. Έτσι ο Θεός συμπέρανε πως είναι πολύ έξυπνος και τον έκανε άγιο. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Graono.

*Ο άγιος Ιωάννης*⁶⁰⁵ (Sv. Ivan Opsičine)-Αφορά την διήγηση του αποκεφαλισμού του Ιωάννη Προδρόμου, όμως με μερικές αναχρονιστικές λεπτομέρειες για την Εκκλησία (λειτουργίες κ.τ.λ.). Περιοχές από όπου καταγράφεται: Loveč.

*Ο άγιος Ηλίας και οι κερανοί*⁶⁰⁶ (Sv. Ilija I grāmotevicite)-Πως κάποτε ο άγιος Ηλίας γυρνούσε με το άρμα του τον ουρανό και διαφέντευε τους κεραυνούς και την βροχή. Σε άλλη εκδοχή⁶⁰⁷, οι κερανοί και οι αστραπές είναι αποτέλεσμα της πάλης του προφήτη με την λάμια.Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Blagoevgrad, Ohrid.

*Άγιος Αρχάγγελος*⁶⁰⁸ (Sv. Arhangel)-Σύντομη διήγηση πως ο Αρχάγγελος έρχεται και παίρνει τις ψυχές. Περιοχές από όπου καταγράφηκε:Sakar.

*Αγία Ελένη και Κωνσταντίνος*⁶⁰⁹ (Sv. Elena i Konstantin)-Η αγία Ελένη και ο άγιος Κωνσταντίνος είναι αδέρφια και είναι αυτοί που φέρνουν το χαλάζι. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Sakar.

*Οι άγιοι δίνουν την βροχή*⁶¹⁰ (Svetcite puskat dažd)-Ο άγιος Ηλίας και ο άγιος Νικόλας κυκλοφορούν στον ουρανό με άρμα και όπου σταματάνε δίνουν την βροχή. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Sakar.

---

⁶⁰³ SbNU τόμος 9

⁶⁰⁴ SbNU τόμος 49

⁶⁰⁵ SbNU τόμος 3

⁶⁰⁶ SbNU τόμος 58

⁶⁰⁷ Kuzman Šapkarev , *Sbornik ot bǎlgarski narodni umotvorenija*

⁶⁰⁸ SbNU τόμος 62

⁶⁰⁹ SbNU τόμος 62

Ο κομμένος Τρύφωνας και η Θεοτόκος (Trifon zarezan i sv. Bogororica)-Ο γνωστός θρύλος. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Veles, Prilep, Blagoevgrad, Graovo.

*Η τρελή Μαρία αγιάζει*⁶¹¹ (Bludnicata Marija se posvestava)-Η αφήγηση της γυναίκας που ήθελαν να την λιθοβολήσουν (εδώ όμως επειδή νόμιζαν πως εξαιτίας της δεν έβρεχε) και την έσωσε ο Χριστός. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Sakar.

*Ο άγιος Ναούμ και η αρκούδα*⁶¹² (Sv. Naum i mečkata)-Μια αρκούδα κάποτε έφαγε ένα από τα βόδια των μοναχών στην μονή του αγίου Ναούμ, μετά όμως την είδαν να οργώνει μόνη της το χωράφι, προφανώς από την θαυματουργή επέμβαση του αγίου. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Ohrid.

*Ο άγιος Ηλίας και οι αδερφές του*⁶¹³ (Sv. Pija i sestrite mu)-Οι αδερφές του αγίου Ηλία, Μαρία και Μάγδα, του έκρυβαν συνεχώς πότε είναι η ονομαστική του εορτή γιατί είχε δηλώσει πως θα έπνιγε τον κόσμο με βροχές. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Ohrid.

*Ο σταυρός του Χριστού, ο βασιλιάς Κωνσταντίνος και η βασίλισσα Ελένη*⁶¹⁴ (Krstät Hristov Car Konstantin i carica Elena)-Εκτενής διήγηση για το πώς βρέθηκε ο Τίμιος Σταυρός από τους αγίους Κωνσταντίνο και Ελένη και μετά πως διασώθηκε και ένα κομμάτι του από έναν Ρώσο προσκυνητή στην τουρκοκρατούμενη Κωνσταντινούπολη και το πήγε στην Ρωσία. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Prilep.

8) *Ζώα: Γιατί ο λύκος δεν πνίγει το βόδι*⁶¹⁵ (Zăšto vâlko ne davi vol)-Όταν ο λύκος επιτίθονταν πιο παλιά στα βόδια και τα σκότωνε, ο Θεός τον ανάγκασε να οργώνει στην θέση τους για να έχουν οι άνθρωποι φαί και από τότε τα αφήνει ήσυχα. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Sofijsko.

Πώς έγινε η αρκούδα (Kak e stanala mečkata)-Ο γνωστός θρύλος. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Sofijsko, Sakar, Graovo, Blagoevgrad.

---

⁶¹⁰ SbNU τόμος 62

⁶¹¹ SbNU τόμος 62

⁶¹² Kuzman Šapkarev , *Sbornik ot bălgarski narodni umotvorenija*

⁶¹³ Kuzman Šapkarev , *Sbornik ot bălgarski narodni umotvorenija*

⁶¹⁴ SbNU τόμος 13

⁶¹⁵ SbNU τόμος 7

Πώς έγινε το χελιδόνι (Kak e stanala lestovicata)-Ο γνωστός θρύλος. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Elensko, Rakovica, Graono, Bansko, Blagoevgrad.

Πώς έγιναν τα σκυλιά (Kak sa stanali kučetata)-Ο γνωστός θρύλος. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Lerinsko, Sofijsko, Sakar, Prilep.

Γιατί τα βοοειδή είναι ανήσυχα και τα πρόβατα όχι (Zašto štrāklejat govedata a oncite ne)-Ο γνωστός θρύλος. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Lerinsko, Veles, Elensko, Graono.

Πώς έγιναν η αρκούδα, η μαιμού και το αηδόνι⁶¹⁶ (Kak e stanala mečkata, maimunata i slaveto)-Τα τρία αυτά ζώα προήλθαν από τις κόρες του Λωτ που δεν μπορούσαν να κρατηθούν και γύρισαν να δουν την καταστροφή των Σόδομων, αυτή ήταν η τιμωρία τους. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Sofijsko.

Το χελιδόνι, ο αετός, ο πελαργός, ο κούκος και η δεκαοχτούρα⁶¹⁷ (Lastoicata, orelot, štārkot, stračkata i gugutkata)-Όταν ο Θεός δημιούργησε και ευλόγησε τα πουλιά το χελιδόνι έκανε την πιο γερή φωλιά και όλα τα υπόλοιπα ζητούσαν την συμβουλή του αλλά δεν το άκουγαν, έτσι μόνο αυτό έχει την πιο ωραία και πιο γερή φωλιά. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Prilep.

Από πού προήλθαν τα ποντίκια και οι γάτες⁶¹⁸ (Kak sa proizlezli miškite i kotkite)-Ένα διαβολάκι μεταμορφώθηκε σε αγόρι και πήγε στην δούλεψη ενός δεσπότη για να τον πειράζει. Μια φορά κατά την διάρκεια της λειτουργίας δεν πρόλαβε να βγει έξω και ο δεσπότης το ράντισε με αγιασμένο νερό και αυτό έσκασε και από μέσα του ξεπήδησαν ποντίκια. Ο δεσπότης πέταξε τα γάντια του και αυτά έγινα γάτες που τα κυνήγησαν. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Bansko.

Γιατί το γαιδούρι έχει μακριά αυτιά⁶¹⁹ (Zašto magareto ima dālgī uši)-Όταν ο Θεός ονόμαζε τα ζώα στο γαιδούρι δεν του άρεσε το όνομα του και ο Θεός του τράβηξε τα αυτιά για να το συνετίσει. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Strandža.

Το ποντίκι και ο τυφλοπόντικας⁶²⁰ (Miškata i kārťicata)-Το ποντίκι ήθελε να παντρευτεί αυτόν που ήταν πιο τρανός. Πήγε διαδοχικά στον Θεό, στο ήλιο, στα

---

⁶¹⁶ SbNU τόμος 7

⁶¹⁷ SbNU τόμος 16-17

⁶¹⁸ SbNU τόμος 48

⁶¹⁹ SbNU τόμος 57

σύννεφα, στον άνεμο αφού όλοι ισχυρίζονταν πως ο επόμενος ήταν πιο τρανός. Κατέληξε μετά από υπόδειξη του ανέμου να πάει στον τυφλοπόντικα και αυτός δεν είχε τι να πει και έτσι έκαναν τον γάμο. Αποφάσισαν να κάνουν κουμπάρα την γάτα, αλλά μετά ξέχασαν να την καλέσουν. Έτσι η γάτα από τότε τους κρατάει μίσος και τα κυνηγάει. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Blagoevgrad.

*Για την χελώνα*⁶²¹ (Za kostenurkata)-Όταν περπατούσε ο Θεός στην γη, είδε μια γυναίκα να βράζει μια κότα στο τσουκάλι. Η γυναίκα μόλις τον είδε, σκέπασε το τσουκάλι με μια μεγάλη πιατέλα, για να μην δει τι βράζει και να την φάει μόνη της. Όμως η πιατέλα έσπασε και ο Θεός της είπε αφού είναι τόσο φιλόξενη, να σκεπαστεί η ίδια με την πιατέλα. Έτσι έγινε η χελώνα και το καβούκι της. Σε μια άλλη εκδοχή⁶²², η χελώνα προήλθε από μια νεαρή νύφη που έκανε κάτι και ντράπηκε τα πεθερικά της και παρακάλεσε τον Θεό να την μεταμορφώσει σε κάτι που να μπορεί να κρύβεται και Αυτός την εισάκουσε. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Blagoevgrad, Sakar.

*Για το πουλί*⁶²³ (Za tjoškata-Αυτό το ζώο είναι είδος πουλιού, δεν είμαστε σίγουροι πως μεταφράζεται)-Κάποτε ήταν ένα παιδί που ήταν πολύ τεμπέλικο και δεν άκουγε καθόλου τους γονείς του. Έτσι ο Θεός πήρε τις ψυχές των γονιών και μεταμόρφωσε το παιδί σε πουλί και αυτό από τότε πετάει και παραπονιέται. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Blagoevgrad.

*Πως έγιναν ο κούκος και ο μπούφος*⁶²⁴ (Kak sa stanali kukunicata I čuhāla)-Μια γυναίκα χήρεψε και μεγάλωνε μόνη της δυο παιδιά. Αυτά όμως δεν την άκουγαν και η μάνα από τον καημό της τα καταράστηκε με θεία επίκληση να γίνουν αυτά τα δυο πουλιά. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Sakar.

*Μάνα γίνεται κούκος*⁶²⁵ (Majka stava na kukunica)-Μια χήρα μεγάλωνε μόνη της πέντε παιδιά που την ταλαιπωρούσαν πολύ. Μια φορά αρρώστησε και κανένα δεν την φρόντιζε, έτσι παρακάλεσε τον Θεό να την κάνει πουλί να φύγει. Έτσι έγινε κούκος

---

⁶²⁰ SbNU τόμος 58

⁶²¹ SbNU τόμος 58

⁶²² SbNU τόμος 62

⁶²³ SbNU τόμος 58

⁶²⁴ SbNU τόμος 62

⁶²⁵ SbNU τόμος 62

και γι' αυτό μέχρι τώρα αφήνει πάντα τα αυγά του στις φωλιές των άλλων πουλιών. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Sakar.

*Γιατί τα μουλάρια δεν έχουν μικρά*⁶²⁶ (*Zašto katārite njamat rožba*)-Όταν η Θεοτόκος κρύβονταν μαζί με τον νεογέννητο Ιησού από τους Εβραίους, πήγε να τον κρύψει σε ένα δεμάτι από άχυρα. Τα μουλάρια όμως άρχισαν να τρώνε το άχυρο και κόντευαν να τον ξεσκεπάσουν, αλλά ευτυχώς δεν τους βρήκαν. Μετά από αυτό η Θεοτόκος τα καταράστηκε να είναι στείρα. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Sakar.

*Το βόδι και το μυρμήγκι*⁶²⁷ (*Volo i brabināako*)-Το βόδι και το μυρμήγκι-που τότε ήταν μεγάλο-είχαν αντίρρηση ποιο θα οργώνει καλύτερα και θα θρέφει τους ανθρώπους και τελικά πήγαν να παραπονεθούν στον Θεό που τότε περπατούσε στην γη και έδωσε αυτή την δουλειά στο βόδι και το μυρμήγκι ποδοπατήθηκε από το βόδι και έγινε μικρότερο. Περιοχές από όπου καταγράφεται: Sofijsko, Graono.

*Για την νυχτερίδα*⁶²⁸ (*Za liljakot-prilepot*)-Η νυχτερίδα κάποτε έφαγε την Θεία Κοινωνία γι' αυτό ο Θεός την καταράστηκε να γίνει νυχτόβια και να κρύβεται σε απόμερες και σκοτεινές γωνίες. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Ohrid.

9) Ηθη: *Το μερίδιο των διάφορων λαών*⁶²⁹ (*Delāt na raznite narodi*)-Ο Θεός μοίραζε δώρα (ιδιότητες) στους λαούς, Τούρκοι, Γάλλοι, Εβραίοι, Βούλγαροι, Τσιγγάνοι και Έλληνες. Οι Βούλγαροι έγιναν εργατικοί και οι Έλληνες τεμπέληδες. Περιοχές από όπου καταγράφεται: Prilep.

Η γυναίκα είναι από την ουρά του διαβόλου (*Ženata e ot djavolska opaška*)-Ένα μέρος από τον γνωστό θρύλο για την δημιουργία του ανθρώπου όπως είδαμε. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Štipā.

*Όταν οι γυναίκες επιδίωξαν να μπουν στο βασιλικό συμβούλιο όπως οι άντρες*⁶³⁰ (*Koga sakaa i ženite da bidat vo carskijat maslaat kako što se i mažite*)-Τον πολύ παλιό καιρό οι γυναίκες προσπάθησαν να μπουν στο βασιλικό συμβούλιο και να έχουν τα ίδια δικαιώματα με τους άντρες. Στο τέλος δεν έγινε τίποτα από αυτά γιατί ο ισχυρισμός των αντρών ήταν πως όλες οι γυναίκες φέρουν το προπατορικό αμάρτημα

---

⁶²⁶ SbNU τόμος 62

⁶²⁷ SbNU τόμος 2,49

⁶²⁸ Kuzman Šapkarev , *Sbornik ot bālgarski narodni umotvorenija*

⁶²⁹ SbNU τόμος 1

⁶³⁰ SbNU τόμος 16-17

της Εύας και όπως έκανε και εκείνη κάποτε, έτσι και όλες οι γυναίκες τώρα δεν ακούν κανέναν και κάνουν του κεφαλιού τους. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Κγυšovο.

*Από πότε εμφανίστηκε ο φθόνος*⁶³¹ (Ot koga se javila zavistta)-Ο Θεός στην αρχή δημιούργησε μόνο έναν αγρότη. Μετά δημιούργησε και άλλον και άρχισαν να μαλώνουν μεταξύ τους για την γη. Όταν κοιμήθηκε ο πρώτος, ο δεύτερος θεώρησε πως ο άλλος έχει περισσότερη γη και μετακίνησε τα όρια. Έτσι ξεκίνησε ο φθόνος. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Graovo.

*Γυναικεία τάξη*⁶³² (Ženska upranja)-Οι γυναίκες παρακάλεσαν τον άγιο Ιωάννη να μιλήσει στον Θεό για να διατάζουν αυτές αντί για τους άντρες. Έτσι και έγινε και μετά από καιρό πήγαν ο Θεός και ο άγιος Ιωάννης να δουν πως κυλάνε τα πράγματα. Είδαν πως οι γυναίκες ήταν πολύ πιο σκληρές από τους άντρες και ο άγιος μάλιστα ξυλοφορτώθηκε από μία. Έτσι ο Θεός έκανε τα πράγματα όπως ήταν πρωτότερα. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Graovo.

*Καθένας να κουβαλάει τα κρίματα του*⁶³³ (Vseki da si nosi orisijata)-Μικρή αφήγηση για το πώς ο κάθε άνθρωπος κουβαλάει τα κρίματα του σαν σταυρό. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Pazardžik.

*Από πού προέρχονται οι κακοί άνθρωποι*⁶³⁴ (Otkāde proizhoždat lošite hora)-Όταν οι άνθρωποι πολλαπλασιάστηκαν ένας διάβολος τριγυρνούσε μεταμφιεσμένος και τους ταλαιπωρούσε πολύ με ζημιές και πειράγματα. Στο τέλος μερικοί απηύδυσαν, τον σκότωσαν και τον έφαγαν έτσι μπήκε πλέον μέσα στις καρδιές τους. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Strandža.

*Γιατί οι Εβραίοι είναι τιποτένιοι*⁶³⁵ (Zašto evreite sa kelavi)-Όταν σταύρωσαν τον Χριστό τρεις φρουροί αναρωτήθηκαν εάν θα αναστηθεί όπως φημολογούνταν. Εκείνη την ώρα έβραζαν ένα κόκορα και έψηναν ψάρια και ο ένας είπε πως θα αναστηθεί αν ζωντανέψουν τα φαγητά. Όντως αυτά ζωντάνεψαν. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Strandža.

---

⁶³¹ SbNU τόμος 49

⁶³² SbNU τόμος 49

⁶³³ SbNU τόμος 56

⁶³⁴ SbNU τόμος 57

⁶³⁵ SbNU τόμος 57

*Γιατί οι Εβραίοι στέκονται όρθιοι μπροστά στους τσιγγάνους*⁶³⁶ (Zašto evreite stavat pravi na ciganite)-Από τους Αιγύπτιους προήλθαν οι τσιγγάνοι και επειδή οι Εβραίοι ήταν υποδουλωμένοι σε αυτούς ακόμα και σήμερα όταν τους βλέπουν στέκονται όρθιοι απέναντι τους.Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Strandža.

*Γιατί όλοι οι τσιγγάνοι είναι σιδεράδες*⁶³⁷ (Zašto vsički cigani sa železari)-Πάλι διήγηση σχετικά με την Έξοδο, οι τσιγγάνοι μαζεύουν σίδηρα προς τιμήν του Φαραώ που πνίγηκε όταν τα νερά που χώρισε ο Μωυσής με την ράβδο επανήρθαν. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Strandža.

10) Ανθρώπινες πρακτικές και βιώματα: *Γιατί γεννάει μόνο η γυναίκα*⁶³⁸ (Zašto ražda samo ženata)-Όταν ο Θεός ευλόγησε τους ανθρώπους να πολλαπλασιαστούν στην αρχή αποφάσισε να γεννούν και οι δύο και ο άντρας και η γυναίκα. Όταν γέννησε η γυναίκα, φρόντισε το παιδί, το θήλασε και το πρόσεχε. Ο άντρας δεν έκανε τίποτα από αυτά και το παιδί που γέννησε αυτός πέθανε. Έτσι μετά ο Θεός είδε πως το καλύτερο είναι να γεννάει μόνο η γυναίκα. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Prilep.

*Για τις νηστείες*⁶³⁹ (Za postite)-Μικρή αφήγηση σχετικά με την Δευτέρα Παρουσία. Ο προφήτης Ηλίας, η Θεοτόκος και ο άγιος Ιωάννης θα ξεχωρίζουν τους ευσεβείς από τους αμαρτωλούς. Προτεραιότητα θα έχουν αυτοί που τηρούσαν τις νηστείες και φέρονταν σωστά στους άλλους και μετά θα έκριναν αυτούς που είχαν λίγα ή ασήμαντα παραπτώματα. Περιοχές από όπου καταγράφηκε:Veles.

*Γιατί ο άνθρωπος δεν μπορεί να περπατήσει μέχρι τα τρία του χρόνια*⁶⁴⁰ (Zašto čovekāt ne može da hodi do tri godini)-Ο Θεός πετούσε τα νεογέννητα από έναν λόφο για να περπατήσουν αμέσως. Μια μάνα όμως τρόμαξε και τελευταία στιγμή άρπαξε το παιδί της. Τότε ο Θεός της είπε πως θα το κρατάει μέχρι τα τρία του χρόνια. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Graono.

*Ο Θεός μοιράζει την γη στους λαούς*⁶⁴¹ (Gospod razdava zemja na narodite)-Όταν ο Θεός μοίραζε την γη σε όλους τους λαούς, ο διάβολος έκρυψε στην τσέπη του το πιο εύφορο και όμορφο κομμάτι. Οι Βούλγαροι είχαν μείνει τελευταίοι στην μοιρασιά.

---

⁶³⁶ SbNU τόμος 57

⁶³⁷ SbNU τόμος 57

⁶³⁸ SbNU τόμος 11

⁶³⁹ SbNU τόμος 12

⁶⁴⁰ SbNU τόμος 49

⁶⁴¹ SbNU τόμος 62

Άρπαξε ο Θεός τον διάβολο και τον τίναξε ανάποδα για να πέσει ότι κομμάτι είχε κρυμμένο. Έτσι η Βουλγαρία κατέληξε με την καλύτερη γη. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Sakar.

*Θρύλοι για το άνοιγμα του ουρανού*⁶⁴² (Legendi za otvarjane na nebeto)-Την ημέρα της Μεταμορφώσεως του Κυρίου, πίστευαν πως ο ουρανός “ανοίγει” και μπορεί κάθε άνθρωπος να κάνει μια ευχή που θα πραγματοποιηθεί, γιατί ο Θεός την ακούει άμεσα εξαιτίας του ανοίγματος. Εδώ σημειώνονται τρεις πολύ μικρές αφηγήσεις για τέτοιες ευχές. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Ohrid.

11) Διαμόρφωση της ήδη υπάρχουσας κτίσης στην τωρινή της κατάσταση: *Γιατί δεν γίνεται να μην υπάρχει χειμώνας* (Zašto ne može bez zima)-Ο γνωστός θρύλος. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Sofijsko, Prilep, Samokov, Elensko, Graovo.

*Πως δημιουργήθηκαν ο ήλιος και τα αστέρια*⁶⁴³ (Kak sa sätvoreni slānceto i zvezdite)- Πριν να δημιουργηθούν οι άνθρωποι, ο Ιησούς ήταν ήδη στο πλευρό του Θεού σαν παιδί. Έφτιαξε μικρούλες πλίνθινες μπάλες και μια πολύ μεγάλη και μετά τις πέταξε όσο πιο μακριά μπορούσε. Έτσι έγιναν ο ήλιος και τα αστέρια. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Prilep.

*Γιατί είναι γλυκό το μέλι*⁶⁴⁴ (Zašto medät e sladāk)-Ο Θεός έφτιαξε τον μύλο, αλλά το σιτάρι δεν έβγαине μόνο του. Πήγε ο διάβολος να τον δει και ο Θεός έστειλε την μέλισσα να κρυφακούσει. Έμαθε η μέλισσα πως το σιτάρι πρέπει να το φτιάχνει ο άνθρωπος με τον μύλο. Ο διάβολος την κατάλαβε και άρχισε να την κυνηγάει, αλλά ο Θεός την γλίτωσε. Μετά την ευλόγησε ότι βγάζει να είναι γλυκό. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Graovo.

*Από πού προέρχονται τα θεραπευτικά βότανα*⁶⁴⁵ (Ot kädē sa lekovitite bilki)-Μικρό κομμάτι από τον γνωστό θρύλο για την δημιουργία του ανθρώπου, όπου ο διάβολος έκανε τις τρύπες στο ανθρώπινο σώμα. Εδώ μετά ο Θεός πήρε διάφορα φυτά και επάλειψε αυτές τις τρύπες, έτσι αυτά έγιναν από τότε θεραπευτικά για τον άνθρωπο. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Elensko.

⁶⁴² Kuzman Šapkarev , *Sbornik ot bälgarski narodni umotvorenija*

⁶⁴³ SbNU τόμος 8

⁶⁴⁴ SbNU τόμος 49

⁶⁴⁵ SbNU τόμος 2, 27

*Ο πυρετός*⁶⁴⁶ (Treskata)-Αρκετά εκτενής διήγηση. Δυό αδερφές ήταν πολύ φτωχές και λίγο τεμπέλες και θα πέθαιναν της πείνας. Παρακάλεσαν έτσι τον Θεό να της μεταμορφώσει σε αρρώστιες για να έχουν τουλάχιστον έναν σκοπό στη ζωή τους. Έτσι η μια έγινε ο πυρετός και η άλλη το τρέμουλο που τον συνοδεύει. Μετά παραθέτονται διάφορα περιστατικά για το πώς κόλλαγαν στους ανθρώπους. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Prilep.

*Η ευλογία*⁶⁴⁷ (Šarkata)-Μικρή διήγηση πως ο Θεός δημιούργησε την ευλογία, επειδή όταν οι Τούρκοι υποδούλωσαν τους χριστιανούς έπαιρναν τα κορίτσια και τις γυναίκες. Μετά αρρώσταιναν από την ευλογία και ασχήμεναν, οπότε οι Τούρκοι δεν τις έπαιρναν πλέον και μετά ο Θεός έστειλε και την θεραπεία για την αρρώστια. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Gabrovo.

*Γιατί ο ουρανός είναι σηκωμένος*⁶⁴⁸ (Zašto e izdignato nebeto)-Κάποτε ο ουρανός ήταν τόσο χαμηλά που οι άνθρωποι τον ακουμπούσαν με τα χέρια. Μια γυναίκα μια φορά ήθελε να βάλει ξύλα στον φούρνο να ζυμώσει ψωμί. Όταν πήγαινε να ανακατέψει τα κάρβουνα όμως, η άκρη από το φτυάρι της πιάνονταν στον ουρανό και αυτή του θύμωσε και του είπε να σηκωθεί πιο ψηλά. Σηκώνονταν όλο και ψηλότερα ο ουρανός, μέχρι που ο Θεός του είπε να σταματήσει. Έτσι μετά κανείς δεν μπορούσε να αγγίξει τον ουρανό. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Tärnovsko.

*Μείωση της φωτεινότητας του φεγγαριού*⁶⁴⁹ (Namaleniie na svetlinata na meseca)-Κάποτε το φεγγάρι ήταν πιο χαμηλά και έφεγγε σαν τον ήλιο. Μια γυναίκα ενοχλούνταν όμως και του πέταξε σκουπίδια και βρωμιές και αυτό λερώθηκε και δεν μπορούσε να καθαριστεί και έτσι δεν έφεγγε πια δυνατά. Μετά ο Θεός το σήκωσε ψηλότερα για να μην το ενοχλήσουν ξανά οι άνθρωποι. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Tärnovsko.

*Γιατί ο θάνατος είναι τυφλός, κουφός, μουγγός, αόρατος και αμείλικτος*⁶⁵⁰ (Zašto e smārta slepa, gluha, nema, nevidima I nemilostiva)-Στην αρχή ο θάνατος

---

⁶⁴⁶ SbNU τόμος 14

⁶⁴⁷ SbNU τόμος 13

⁶⁴⁸ SbNU τόμος 13

⁶⁴⁹ SbNU τόμος 13

⁶⁵⁰ SbNU τόμος 10

κυκλοφορούσε με την μορφή γριούλας⁶⁵¹ μεταξύ των ανθρώπων. Όμως οι άνθρωποι όταν τον έβλεπαν συνεχώς ζητούσαν να ζήσουν λίγο ακόμα και οι συγγενείς παρακάλαγαν το ίδιο για κοντινά τους πρόσωπα. Και ο θάνατος επειδή τους λυπόταν τους άφηνε. Όμως πέραγε έτσι αρκετός καιρός και δεν πέθαινε σχεδόν κανείς και στο τέλος οι άνθρωποι θα γίνονταν τόσο πολλοί που δεν θα είχαν να φάνε. Έτσι ο Θεός αποφάσισε να αφαιρέσει όλες τις αισθήσεις από τον θάνατο για να μην βλέπει, να μην ακούει και να μην μιλάει σε κανένα και τον έκανε αμείλικτο για να μην κάνει ποτέ διακρίσεις στους ανθρώπους. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Štirǎ.

*Η άσχημη κοπέλα*⁶⁵² (Groznaia moma)-Ήταν κάποτε μια κοπέλα πολύ άσχημη και γι' αυτό όλοι την πείραζαν. Παρακάλεσε λοιπόν τον Θεό να την βοηθήσει να μην την ενοχλεί πια κανείς. Έτσι ο Θεός την μεταμόρφωσε σε παλιούρο (φυτό) και κανείς δεν την πλησιάζει. Περιοχές από όπου καταγράφηκε: Sakar.

II.ii Μερική αντιστοίχιση των θρύλων

Αναφορικά τώρα με τα συστήματα των Acta Ethnographica και Blécourt- Meder διαπιστώνουμε πως στο μεγαλύτερο μέρος τους οι χριστιανικοί θρύλοι που καταγράψαμε είναι αιτιολογικής φύσεως, δηλούνται δηλαδή πως δημιουργήθηκε ή ανακαλύφθηκε κάτι. Αναλυτικά και με την σειρά που τους παραθέσαμε σε αυτή την κατηγορία εντάσσονται οι εξής θρύλοι:

Θρύλοι με τον Θεό: *Η δημιουργία του ουρανού και της γης, Η πρώτη γέννα του κόσμου, Ο Θεός, η υφάντρια και ο γεωργός, Ο γέρος Θεός και ο μάστορας, Ο Θεός όταν έφτιαξε τους ανθρώπους, Ο καθρέφτης του Θεού, Γιατί ο Θεός δεν πάντρεψε τον ήλιο*

Κοινοί θρύλοι με τον Θεό και τον διάβολο: *Ο Βελζεβούλ όταν τον έδιωξε από τον Παράδεισο ο Θεός, Η δημιουργία της γης, Η δημιουργία του ανθρώπου*

Πρόσωπα από την Παλαιά Διαθήκη: *Ο Θεός καλεσμένος στην Εύα, Ο παππούς Νώε όταν μέθυσε με κρασί, Ο Αδάμ δίνει όνομα σε όλες τις δημιουργίες του Θεού, Ο παππούς Νώε και οι τρεις κόρες του, Ο Νώε και το γαϊδούρι, Ο βασιλιάς Δαβίδ και η προσβολή, Ο παππούς Νώε, το ποντίκι και το φίδι.*

⁶⁵¹ Στην βουλγαρική γλώσσα η λέξη smǎrt(θάνατος) είναι θηλυκού γένους, συνεπώς η προσωποποίηση του με αυτήν την μορφή δεν είναι παράξενη.

⁶⁵² SbNU τόμος 62

Πρόσωπα από την Καινή Διαθήκη- Ιησούς Χριστός: *Ο Χριστός στον σταυρό.*

Πρόσωπα από την Καινή Διαθήκη- Θεοτόκος: *Η Θεοτόκος και τα ρούχα, Η Θεοτόκος καταριέται την αγριολεύκη, Οι μεταξοσκώληκες.*

Άγιοι: *ο άγιος Γρηγόριος ο Θεολόγος και οι τσιγγάνοι, Ο Ιωάννης Χρυσόστομος, Πως ο Γερμανός έγινε άγιος, Ο άγιος Ηλίας και οι κερανοί, Αγία Ελένη και Κωνσταντίνος, Οι άγιοι δίνουν την βροχή*

Ζώα: *όλη η κατηγορία.*

Ήθη: *όλη η κατηγορία (εκτός από τον θρύλο Καθένας να κουβαλάει τα κρίματα του).*

Ανθρώπινες πρακτικές και βιώματα: *Γιατί γεννάει μόνο η γυναίκα, Γιατί ο άνθρωπος δεν μπορεί να περπατήσει μέχρι τα τρία του χρόνια, Ο Θεός μοιράζει την γη στους λαούς.*

Διαμόρφωση της ήδη υπάρχουσας κτίσης στην τωρινή της κατάσταση: *όλη η κατηγορία.*

Εσχατολογικοί είναι μόνο οι θρύλοι *Ο άγιος Ηλίας και οι αδερφές του* από την κατηγορία Άγιοι και *Για τις νηστείες* από την κατηγορία Ανθρώπινες πρακτικές και βιώματα, γιατί είδαμε πως ο πρώτος αναφέρεται σε μια πιθανή συντέλεια του κόσμου μέσω κατακλυσμού εάν ο προφήτης μάθαινε την ημέρα της ονομαστικής του εορτής και ο δεύτερος αναφέρεται ακριβώς στο τι θα συμβεί στην Δευτέρα Παρουσία. Και από την κατηγορία Θρύλοι με τον Θεό ο θρύλος *Ο κλέφτης στον Θεό* σημειώνεται απευθείας πως είναι τοπικός θρύλος από το χωριό Krivonos.

Μετά οι αντιστοιχίσεις γίνονται λίγο δύσκολες και μπορούμε μόνον υποθετικά να τους βάλουμε σε μια υποτυπώδη κατηγορία. Από τους Θρύλους με τον Θεό ο θρύλος *Ο Θεός δημιουργεί τους ανθρώπους* είδαμε πως είναι βασισμένος στην παλαιοδιαθηκική διήγηση για την πτώση των πρωτόπλαστων. Στην Acta Ethnographica δεν θα μπορούσε να μπει σε κάποια ιδιαίτερη κατηγορία και στους Blécourt- Meder υπάρχει μόνον η γενική κατηγορία Θρύλοι για τον Θεό, την πίστη και την θρησκεία, οπότε αναπόφευκτα θα μπορούσε να συμπεριληφθεί εκεί. Μετά ο θρύλος *Ο Θεός και ο Αρχάγγελος Μιχαήλ* θα μπορούσε να είναι και αυτός αιτιολογικός, επειδή υποτίθεται ότι μετά από την παρέμβαση του Θεού ο Αρχάγγελος

είναι κουφός για να μην ακούει τα κλάματα των ανθρώπων, όμως και στην Acta Ethnographica και στους Blécourt- Meder υπάρχουν ξεχωριστές κατηγορίες για τον θάνατο, οπότε θα μπορούσε να συμπεριληφθεί εκεί. Το ίδιο ισχύει και για τον θρύλο *Γιατί ο θάνατος είναι τυφλός, κουφός, μουγγός, αόρατος και αμείλικτος* από την κατηγορία Διαμόρφωση της ήδη υπάρχουσας κτίσης στην τωρινή της κατάσταση. Η κατηγορία Θρύλοι με τον διάβολο θα μπορούσε και αυτή να είναι όλη αιτιολογική γιατί αναφέρει τις υποτιθέμενες αιτίες κάποιων φυσικών χαρακτηριστικών του διαβόλου (στο *Ο διάβολος δεν ήξερε από πού τροχίζουν οι γυναίκες τα μαχαίρια* δείχνει πως μαύρισε και στο *Γιατί ο διάβολος είναι κουτσός* δείχνει πως κουτσάθηκε), όμως και πάλι σε Acta Ethnographica και σε Blécourt- Meder υπάρχει ξεχωριστή κατηγορία για τον διάβολο οπότε θα μπορούσαν να συμπεριληφθούν εκεί. Ο θρύλος *Από τι έγινε ο διάβολος και η αράχνη* αναφέρεται στην δημιουργία των δαιμονικών πνευμάτων που υπάρχουν σε διάφορα σημεία της γης, οπότε θα μπορούσε να συμπεριληφθεί από την Acta Ethnographica στην κατηγορία iii) Στοιχειωμένα μέρη ή στην κατηγορία iv) Πράξεις και μάχες των πνευμάτων και από τους Blécourt- Meder στην κατηγορία Θρύλοι για δαίμονες, στοιχειά, πνεύματα κ.τ.λ. Από τους κοινούς θρύλους με τον Θεό και τον διάβολο, ο θρύλος *Ο Θεός συζητά με τον διάβολο για αν θα παντρέψει τον ήλιο* δεν είμαστε σίγουροι που θα μπορούσε να καταταχθεί. Ενώ βασίζεται στα ίδια γεγονότα με τον θρύλο *Γιατί ο Θεός δεν πάντρεψε τον ήλιο* εντούτοις το ύφος του θρύλου δεν μοιάζει να είναι τόσο επεξηγηματικό όσο ο προαναφερόμενος συν του ότι περιλαμβάνει την ενέργεια και του Θεού και του διαβόλου, οπότε δεν μπορεί να μπει στην κατηγορία για τον διάβολο στα δύο συστήματα.

Οι θρύλοι που απομένουν εντάσσονται στις ακόλουθες κατηγορίες: Πρόσωπα από την Παλαιά Διαθήκη, Πρόσωπα από την Καινή Διαθήκη και Άγιοι. Ήτοι: *Ο Θεός όταν έδιωξε τον Αδάμ από τον Παράδεισο, Για τον Λωτ και τον σταυρό του Χριστού, Για τον Τίμιο Σταυρό, Τα περιστέρια έμαθαν στον Κάιν τι να κάνει με τον Άβελ, Η πτώση του Αδάμ, Ο βασιλιάς Δαβίδ γράφει τους ψαλμούς, Ο βασιλιάς Σολομώντας υποτάσσει τους διαβόλους, Η πτώση του Αδάμ και της Εύας, Ο Νώε χτίζει κιβωτό για να σώσει την πλάση από τον κατακλυσμό, Ο Νώε και η κιβωτός του, Ο σταυρός του Χριστού και το κεφάλι του Αδάμ, Ο Χριστός όταν ήταν μαθητευόμενος σε έναν βαφέα, Ο Χριστός και ο άγιος Ιωάννης σε μητρικές αγκαλιές, Η γέννηση του Ιησού, Η Θεοτόκος και ο βάτραχος, Η Θεοτόκος εγκυμόνησε από πετραδάκι, Για την νεαρή*

Μαρία, Το όνειρο της Θεοτόκου, Ο άγιος Ιωάννης την Ρίλας βοσκός, Άγιος Αθανάσιος Ο άγιος Ιωάννης, Άγιος Αρχάγγελος, Ο κομμένος Τρύφωνας και η Θεοτόκος, Η τρελή Μαρία αγιάζει, Ο άγιος Ναούμ και η αρκούδα, Ο σταυρός του Χριστού, ο βασιλιάς Κωνσταντίνος και η βασίλισσα Ελένη. Από την Acta Ethnographica δεν υπάρχει κατηγορία για την κατάταξη τους και από τους Blécourt- Meder μπορούν μόνον να συμπεριληφθούν στην γενική κατηγορία Θρύλοι για τον Θεό, την πίστη και την θρησκεία.

Από την κατηγορία Ήθη ο θρύλος *Καθένας να κουβαλάει τα κρίματα του* δεν έχει ούτε αιτιολογικό ούτε εσχατολογικό ύφος. Στην Acta Ethnographica πιθανόν να μπορούσε να μπει στην κατηγορία i) Μοίρα εφόσον σύμφωνα με την χριστιανική πίστη κανένας άνθρωπος δεν είναι αναμάρτητος και είναι μοιραίο να υποκύπτουν ακόμα και σε πολύ μικρά σφάλματα, οπότε είναι ‘μοιραία’ η συνύφανση της ζωής του ανθρώπου και μέσω των παθών του. Στους Blécourt- Meder υπάρχει η κατηγορία Θρύλοι για αμαρτίες (ταμπού), όμως δεν μπορούμε να ξέρουμε την διαρρύθμιση της συγκεκριμένης κατηγορίας και εάν θα αφορά θρύλους όπως ο παραπάνω.

Στην κατηγορία Ανθρώπινες πρακτικές και βιώματα οι αφηγήσεις *Θρύλοι για το άνοιγμα του ουρανού* πάλι δεν έχουν αιτιολογικό ή εσχατολογικό ύφος, καθώς μιλάνε για υποτιθέμενες ευχές που πραγματοποιούνται όταν ‘ανοίγει’ ο ουρανός. Θα μπορούσαν να συνοψιστούν στους πάλι στους Τοπικούς θρύλους από την Acta Ethnographica και οι Blécourt- Meder δεν έχουν κάποια ιδιαίτερη κατηγορία ακόμα για τέτοιες αφηγήσεις. Τέλος από την κατηγορία Διαμόρφωση της υπάρχουσας κτίσης στην τωρινή της κατάσταση οι δύο θρύλοι που αφορούν τις αρρώστιες (*Ο πυρετός, Η ευλογία*) παρά που έχουν αιτιολογικό ύφος στην Acta Ethnographica υπάρχει η κατηγορία x) Δαίμονες των ασθενειών και ασθένειες, οπότε πιθανόν να μπορούσαν να συμπεριληφθούν και εκεί. Έχουμε λοιπόν στο σύνολο 143 χριστιανικούς θρύλους. Όπως και με τα παραμύθια, στη συνέχεια θα προχωρήσουμε στον εντοπισμό των επιρροών τους, όπου αυτό είναι δυνατόν.

III) Βογομλικές και απόκρυφες επιρροές στους θρύλους

III.i Βογομλικές επιρροές

Στην ανάλυση για τις *Ανεκδοτολογικές ιστορίες για κληρικούς*, αναφερθήκαμε μερικώς στις βογομλικές επιρροές που έχουν οι χριστιανικοί θρύλοι. Η παρατήρηση αυτή βασίζεται στις δυαλιστικές εικόνες που παρουσιάζεται όπως είδαμε στους *Κοινούς θρύλους με τον Θεό και τον διάβολο* και στις διάφορες εκδοχές τους. Για να μπορέσουν να εντοπιστούν οι ακριβείς επιρροές τους, θα πρέπει να ξεκαθαρίσουμε το εύρος της βογομλικής γραμματείας. Σχετικά με αυτό λοιπόν, οι ερευνητές αναφέρονται σε δύο κατηγορίες: η πρώτη αφορά τα πρωτότυπα βογομλικά κείμενα και η δεύτερη αφορά κείμενα που υπήρχαν και οι διάφοροι βογομλικοί κύκλοι τα αναθεωρούσαν σύμφωνα με τις απόψεις τους και βοηθούσαν στην διάδοση της διδασκαλίας τους⁶⁵³. Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν μόνον δύο χειρόγραφα, η Μυστική βίβλος των βογομλων (*Tajnata kniga na bogomilite*) και το Ευχολόγιο των Καθαρών (*Katarski trebnik*). Το πρώτο⁶⁵⁴ σώζεται σε δύο λατινικά χειρόγραφα από τον 14^ο και 17^ο αιώνα και το περιεχόμενο του αφορά τον Ιησού και τον ευαγγελιστή Ιωάννη. Ο Ιωάννης προχωρά σε διάλογο με τον Ιησού, που του απαντά για να του αποκαλύψει στο τέλος το ‘‘μυστικό’’ της ύπαρξης και της σωτηρίας. Οι απαντήσεις του Ιησού παρουσιάζουν τις θεολογικές πεποιθήσεις της αίρεσης, καθώς αναφέρεται η δημιουργία της κτίσης και του ανθρώπου από τον Σατανά και πως κυβερνούσε μετά στον κόσμο, πως θα παλέψει με τον Ιησού και τους αγγέλους για να νικηθεί στην Δευτέρα Παρουσία κ.τ.λ. Το δεύτερο⁶⁵⁵ σώζεται στην γλώσσα της Προβηγκίας από τον 13^ο αιώνα και αποτελείται από πέντε μέρη που περιλαμβάνουν τα εξής: α) Λειτουργία, β) αποδοχή της πίστης, γ) μύηση του νεοφώτιστου πιστού-πνευματική βάπτισις, δ) παράκλησεις σε διάφορες περιστάσεις, ε) πνευματική βάπτισις άρρωστου πιστού. Το κείμενο του Ευχολογίου περιλαμβάνει μεταξύ άλλων την Κυριακή προσευχή και την αρχή του Ευαγγελίου του Ιωάννη σε λατινική γλώσσα. Στην

---

⁶⁵³ Σχετική βιβλιογραφία για αυτόν τον διαχωρισμό βλ. Jordan Ivanov, *Bogomilski knigi I legendi*, σελ.59, E.Turdeanu, «Apocryphes bogomiles et apocryphes psedo-bogomiles», *RHR* 69 1950 σελ.22, Donka Petkanova, «Stara Bălgarska literatura, Apokrifii», σελ.307-8, P.Dinekov, *Stara bălgarska literatura*, Sofija 1950, σελ.187

⁶⁵⁴ Jordan Ivanov, *Bogomilski knigi I legendi*, σελ.60-87, Ηλίας Ευαγγέλου, *Λόγια και απόκρυφη βουλγαρική γραμματεία στον ύστερο Μεσαίωνα*, University Studio Press, Θεσσαλονίκη 2007, σελ.158, E.Dinekov, *Literatura na izostreni borbi v srednovekovna Bălgarija* BAN 1966, σελ.180-1,

⁶⁵⁵ Jordan Ivanov, *Bogomilski knigi I legendi*, σελ.113-131, Ηλίας Ευαγγέλου, *Λόγια και απόκρυφη βουλγαρική γραμματεία στον ύστερο Μεσαίωνα*, σελ.158-9, E.Georgiev, *Literatura na izostreni borbi*, σελ.199-200

δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνονται αρκετά απόκρυφα κείμενα όπως το Όραμα Ησαΐα (*Videnie Isaievo*)⁶⁵⁶, Ενώχ (*Enoh*)⁶⁵⁷, Η παιδική ηλικία του Ιησού (*Detstvo Isusovo*)⁶⁵⁸, Η θάλασσα της Τιβεριάδας (*Tiveriadskoto More*)⁶⁵⁹.

Οι βογομλικές επιρροές των βουλγαρικών θρύλων αναλύθηκαν και παρουσιάστηκαν από τον Jordan Ivanov στην μονογραφία του *Bogomilski knigi I legendi*⁶⁶⁰. Το σύνολο της συγκεκριμένης μονογραφίας πραγματεύεται την εμφάνιση του βογομλισμού, την διάδοση και τις διδασκαλίες του, το εύρος της βογομλικής γραμματείας και τέλος την καταγραφή και ανάλυση των βουλγαρικών λαϊκών θρύλων με δυαλιστικές εικόνες. Αυτή η ανάλυση αναγνωρίζεται από αρκετούς ερευνητές σήμερα⁶⁶¹.

Ο Ivanov καταγράφει 16 δυαλιστικούς λαϊκούς θρύλους στο έργο του. Από αυτούς οι 13 έχουν πλήρη αντιστοιχία με τους τόμους του SbNU και μάλιστα οι περισσότεροι είναι παρμένοι εκεί. Κάποιες λεπτομέρειες βέβαια παραλλάσσονται αλλά αποδεικνύεται πως μία βασική πηγή θρύλων για τον Ivanov⁶⁶² ήταν το SbNU. Παραθέτουμε τους θρύλους και τις αντιστοιχίες τους:

№ 1: Ο Θεός και ο διάβολος δημιουργούν συνεταιρικά τον κόσμο, μετά εχθρεύονται μεταξύ τους (Bogät i djavolät säzdavat drugarski sveta, posle vražduvat pomeždu si).

⁶⁵⁶Jordan Ivanov, *Bogomilski knigi I legendi*, σελ.131-165, Ηλίας Ευαγγέλου, *Λόγια και απόκρυφη βουλγαρική γραμματεία στον ύστερο Μεσαίωνα*, σελ.162, Florentina Badalanova Geller, «Cosmogonies and Mythopoesis in the Balkans and Beyond», *Slavia Meridionalis* 14, Freie Universität, Berlin / The Royal Anthropological Institute, London 2014, σελ.92-93

⁶⁵⁷Jordan Ivanov, *Bogomilski knigi I legendi*, σελ.165-191, Ηλίας Ευαγγέλου, *Λόγια και απόκρυφη βουλγαρική γραμματεία στον ύστερο Μεσαίωνα*, σελ.162, Florentina Badalanova Geller, «Cosmogonies and Mythopoesis in the Balkans and Beyond», σελ.92-93

⁶⁵⁸Jordan Ivanov, *Bogomilski knigi I legendi*, σελ.227-248, Ηλίας Ευαγγέλου, *Λόγια και απόκρυφη βουλγαρική γραμματεία στον ύστερο Μεσαίωνα*, σελ.162, Florentina Badalanova Geller, «Cosmogonies and Mythopoesis in the Balkans and Beyond», σελ.92-93

⁶⁵⁹Jordan Ivanov, *Bogomilski knigi I legendi*, σελ.287-31, Ηλίας Ευαγγέλου, *Λόγια και απόκρυφη βουλγαρική γραμματεία στον ύστερο Μεσαίωνα*, σελ.162, Florentina Badalanova Geller, «Cosmogonies and Mythopoesis in the Balkans and Beyond», σελ.92-93

⁶⁶⁰Jordan Ivanov, *Bogomilski knigi I legendi*, 1924, fototipno izdanje BAN 1970

⁶⁶¹Dimitrinka Dimitrova-Marinova, «Bogomilstvoto I bogomilskata literatura v kulturnata tradicija na X vek», *Preslavska Knižovna Škola*, t.7 izdatel Prof.Marin Drinov 2004 ot meždunarodnija simpozium “Velikopreslavska kultura IX-X vek”, proveden v Šumenskiija universitet “Episkop Konstantin Preslavski”, 11/12-10-2002, σελ.331-342, Dimitar Angelov, «Bogomilstvoto v Balgarja», *Nauka I izkustvo*, Sofija 1961 σελ.34-38, *Cibranska M.*, «Katarskijat trebnik I bogomilskata knižnina», *Palaeobulgarica* 2004, XXVIII, 1, σελ.42–67, Afinogenova O.N., «Grečeskij variant apokrifa o bor’be arhangela Mihaila I Satanaila», *Scripta & e-Scripta*, 3–4, 2006, σελ.329–348. Georgiev E., *Literatura na izostreni borbi v srednovjekovna Bălgarija*, 1966, Miltenova A., «Apokrifät za borbata na archangel Mihail säs Satanail v dve redakcii», *Starobălgarska literatura* 9, 1981, σελ.98–113, *Donka Petkanova*, «Stara Bălgarska literatura, Apokrifi», *Bălgarski pisatel*, Sofia 1982, σελ.11

⁶⁶²Jordan Ivanov, *Bogomilski knigi I legendi*, σελ.327-357

Αντιστοιχεί με τους θρύλους *Η δημιουργία της γης - Η δημιουργία του ανθρώπου* από SbNU τ.4 περιοχή Etropole και SbNU τ.58 περιοχή Blagoevgrad. Ο Ivanov σημειώνει ως πηγή του για τον θρύλο το περιοδικό *Obšti Trud* τ.ΙΙΙ του 1868 (καταγραφή θρύλου από περιοχή Besarabija). Άρα η καταγραφή του είναι παλαιότερη του SbNU καθώς ο τ.4 εκδόθηκε το 1891.

№ 2: Ο Θεός και ο διάβολος συνεταιρίζονται στην δημιουργία της γης (*Bogät i djavolät sätrudničata pri napravata na zemjata*). Αντιστοιχεί με τους προηγούμενους θρύλους πάλι και περιλαμβάνει και την αφήγηση για την συμβολή του σκαντζόχοιρου στην δημιουργία των βουνών όπως καταγράφεται στον θρύλο *Η δημιουργία του ουρανού και της γης* από SbNU τ.62 περιοχή Sakar. Ο Ivanov σημειώνει ως πηγή του για τον θρύλο τον τόμο 30 του SbNU που εκδόθηκε το 1914. Δυστυχώς στην έρευνα μας ανακαλύψαμε πως ο μισός τόμος έχει καταστραφεί από το πέρασ του χρόνου, οπότε δεν υπήρχε αυτό το μέρος.

№ 3: Συνεταιρισμός και έχθρα μεταξύ Θεού και διαβόλου στην δημιουργία του κόσμου (*Čätrudničestvo i vražda meždu Boga i djavola pri čäzdavaneto na sveta*). Εδώ περιλαμβάνει τις αφηγήσεις των θρύλων για την δημιουργία των σκύλων, του λύκου και γιατί κουτσάθηκε ο διάβολος. Συνεπώς αντιστοιχεί με τους θρύλους *Πώς έγιναν τα σκυλιά* από SbNU τ.7 περιοχή Sofijsko, *Γιατί ο διάβολος είναι κουτσός* από SbNU τ.9, 49 και από τον Šarkarev αντίστοιχα περιοχές Pirdop, Graono και Ohrid. Το κομμάτι για την δημιουργία των σκύλων περιλαμβάνεται και στον θρύλο *Ο Θεός όταν έδιωξε τον Αδάμ από τον Παράδεισο* στο SbNU τ.12 περιοχή Veles. Είδαμε βέβαια πως οι θρύλοι για την δημιουργία των σκύλων συνήθως παραθέτονται αυτούσιοι, βλ. από τις κατηγορίες των θρύλων αριθμός 8) Ζώα. Πάλι ο Ivanov σημειώνει ως πηγή του για τον θρύλο τον τόμο 30 του SbNU. Εδώ όμως προηγούνται χρονολογικά ο τόμος του Šarkarev και ο τ.9 του SbNU (1891 και 1893 αντίστοιχα).

№ 4: Ο Θεός μαθαίνει από τον διάβολο πώς να μικρύνει την γη (*Bogä uznavä ot djavola kak da smali zemjata*). Ένα μέρος πάλι από τον θρύλο *Η δημιουργία της γης - Η δημιουργία του ανθρώπου* από SbNU τ.4 περιοχή Etropole.

№ 5: Ο διάβολος τρυπάει το σώμα του δημιουργημένου από τον Θεό άνθρωπο (*Djavolät nadurčvä teloto na säzdatenja ot Boga čelovek*). Αντιστοιχεί με τον θρύλο *Από πού προέρχονται τα θεραπευτικά βότανα* από SbNU τ.2 περιοχή Tärnovsko και τ.27 περιοχή Elensko. Ο Ivanov σημειώνει ως πηγή του για τον θρύλο τον C. Ginšev που τον κατέγραψε το 1882, άρα πάλι προηγείται του τόμου του SbNU (τ.2 του 1890). Η περιοχή καταγραφής είναι η ίδια.

№ 9: Ο διάβολος δημιουργεί τον λύκο (Djavalät cãzdava vãlka). Μια εκδοχή του θρύλου *Γιατί ο διάβολος είναι κουτσός*. Εδώ η πηγή του Ivanov είναι από τον τ.12 του SbNU περιοχή καταγραφής Veles.

№ 10: Ο διάβολος δημιουργεί τον λύκο και χωρίζει με τον Θεό τους ανθρώπους (Djavalät cãzdava vãlka i si podelja sã Boga čelovecite). Η δεύτερη εκδοχή του θρύλου *Ο Θεός όταν έδωξε τον Αδάμ από τον Παράδεισο* από τον τ.12 του SbNU περιοχή Veles. Ο Ivanov σημειώνει ως πηγή του για τον θρύλο τον ίδιο τόμο.

№ 11: Ο λύκος τρώει το ένα πόδι του δημιουργού του –του διαβόλου (Vãlkät izežda edinja krakã na svoja sãzdatel-djavola). Πάλι αντιστοιχία με τους θρύλους που αναφέραμε για το № 3. Ο Ivanov σημειώνει ως πηγή του για τον θρύλο τον Šarkarev.

№ 12: Ο διάβολος συνεργάτης του Θεού και πιο προνοητικός από Αυτόν (Djavalät sãdružnikã na Boga i po-dosetlivã ot nego). Ο θρύλος που εξηγεί γιατί δεν παντρεύτηκε ο ήλιος. Συνεπώς αντιστοιχία με τους θρύλους *Ο Θεός συζητά με τον διάβολο για αν θα παντρέψει τον ήλιο* από SbNU τ.9 περιοχή Samokon και *Γιατί ο Θεός δεν πάντρεψε τον ήλιο* από SbNU τ.49 περιοχή Graono. Ο Ivanov σημειώνει ως πηγή του για τον θρύλο τον τ.9 του SbNU.

№ 13: Η συμφωνία του Αδάμ (Adamovã zapisã). Αντιστοιχεί με τον θρύλο *Ο Θεός όταν έδωξε τον Αδάμ από τον Παράδεισο* από SbNU τ.6 περιοχή Prilep. Ο Ivanov σημειώνει ως πηγή του για τον θρύλο τον ίδιο τόμο.

№ 14: Η συμφωνία του Αδάμ – φως (Adamovã zapisã –svetlina). Ίδιο με το προηγούμενο αλλά πιο κοντά στην εκδοχή που βρίσκεται στο SbNU τ.7 από την ίδια περιοχή. Ο Ivanov σημειώνει ως πηγή του για τον θρύλο τον ίδιο τόμο.

№ 15: Ο Βελζεβούλ έφτιαξε δικό του παράδεισο και πύργο, από όπου θα μπορούσε να σκοτώσει τον Θεό (Zerzevulät pravi svoj raj i kula, otã kojato da može da ubie Boga). Αντιστοιχεί με τον θρύλο *Ο Βελζεβούλ όταν τον έδωξε από τον Παράδεισο ο Θεός* από SbNU τ.1 περιοχή Prilep. Ο Ivanov σημειώνει ως πηγή του για τον θρύλο τον ίδιο τόμο.

№ 16: Ο Θεός τιμωρεί τα ανικανοποίητα πνεύματα (Bogã nakazva nedovolnite duhove). Αντιστοιχεί με τον θρύλο *Από τι έγινε ο διάβολος και η αράχνη* από SbNU τ.7 περιοχή Sofijsko. Ο Ivanov σημειώνει ως πηγή του για τον θρύλο τον ίδιο τόμο.

Για τους τρεις θρύλους που απομένουν δεν υπάρχουν καταγραφές τους στο SbNU ακόμα και στους νεότερους τόμους και δεν μπορέσαμε να εντοπίσουμε άλλες καταγραφές. Υπάρχει μια περίπτωση συνεπώς να είναι άπαξ καταγεγραμμένοι. Δεν

τους συμπεριλάβαμε στην ανάλυση των θρύλων εφόσον δεν μπορέσαμε να τους εντοπίσουμε και κάπου αλλού, αλλά θα τους αναφέρουμε συνοπτικά.

№ 6: Μοιρασιά του κόσμου μεταξύ Θεού και διαβόλου. Ο Θεός θέλει να σπάσει την συμφωνία. (Podelba na sveta meždu Boga i đjavola. Bogã iska da razvali dogonora). Εδώ ο Θεός έχει δημιουργήσει τον διάβολο από την σκιά του για να έχει συντροφιά και μετά μοιράζει μαζί του τον κόσμο. Ο διάβολος ταλαιπωρεί τους ανθρώπους και ο Θεός στέλνει άγγελο να πάρει πίσω το χαρτί της συμφωνίας. Ενώ ο άγγελος τα καταφέρνει, ο διάβολος τον κυνηγάει και τον σκίζει με τα νύχια του στο πόδι. Η πηγή του Ivanov είναι από τον Nešo Bončev το 1884, περιοχή Panagjurište.

№ 7: Ο Θεός θέλει να καταλύσει το βασίλειο του διαβόλου, ο οποίος κυβερνά την γη και τους ανθρώπους (Bogã iska da prizveme carstvoto na đjavola kojto vladee nad zemjata i čelovecite). Πάλι το μοτίβο της κυριαρχίας του διαβόλου στην γη. Ο Θεός στέλνει τον άγιο Πέτρο να υπηρετεί τον διάβολο για να μάθει πως θα καταλύσει το βασίλειο του και μετά από 10 χρόνια υπηρεσίας, ο άγιος μαθαίνει πως πρέπει να γεννηθεί ο Ιησούς για να τον νικήσει. Πηγαίνει να το πει στον Θεό και μετά υπάρχει το ίδιο μοτίβο με το κινήγημα του άγγελου του προηγούμενου θρύλου. Η πηγή του Ivanov είναι από το περιοδικό Rodopski Napredak του 1903, περιοχή Ροδόπης.

№ 8: Ο Θεός μαθαίνει από τον διάβολο, μέσω του αγίου Ιωάννη, πώς να καταλύσει το βασίλειο του διαβόλου. (Gospod uznava ot đjavola, črez sv. Ivana, kakã da prizveme carstvoto na đjavola). Συνδυασμός των προηγούμενων αφηγήσεων, εδώ αντί για άγγελο ή τον άγιο Πέτρο είναι ο άγιος Ιωάννης που μένει με τους διαβόλους 300 χρόνια, και το τέλος αφορά την γέννηση του Ιησού, την σφαγή των νηπίων και την φυγή στην Αίγυπτο. Η πηγή του Ivanov είναι το έργο του A.Mazon, *Contes slaves de Macedoine sud-occidentale* που εκδόθηκε στο Παρίσι το 1923.

Εφόσον βλέπουμε πως κύρια πηγή του Ivanov ήταν το SbNU, δεν μπορούμε να κάνουμε σύγκριση με τυχόν παλαιότερες καταγραφές των δυαλιστικών θρύλων για να διαπιστώσουμε την εξέλιξη των αφηγήσεων τους στο πέρασμα του χρόνου. Ο ίδιος μάλιστα σημειώνει πως μετά την βουλγαρική επανάσταση και τον Α' Παγκόσμιο πόλεμο, αρκετά χειρόγραφα και πηγές καταστράφηκαν⁶⁶³, συνεπώς όλοι αυτοί οι θρύλοι παρέμεναν μόνον στην προφορική παράδοση. Στη συνέχεια του έργου του πάντως ο Ivanov προσπαθεί να εντοπίσει την προέλευση των θρύλων και εάν είναι

---

⁶⁶³ Jordan Ivanov, *Bogomilski knigi I legendi*, σελ.357

ενδογενής (εάν προέρχονται από βουλγαρικές πηγές) ή εξωγενής (εάν προέρχονται από πηγές εκτός Βουλγαρίας). Πριν τον Ivanov όμως ο M.Dragomanov⁶⁶⁴ στους τόμους 8 και 10 του SbNU αναλύει διεξοδικά τον θρύλο №1 χρησιμοποιώντας το περιοδικό Obštī Trud και προσπάθησε να εντοπίσει τις πιθανές πηγές και επιρροές του θρύλου. Θα παραθέσουμε λοιπόν επιγραμματικά τις θεωρίες και τα συμπεράσματα και των δύο και θα τις συγκρίνουμε με τα σημερινά δεδομένα.

Πρωτίστως και οι δύο ερευνητές προσπαθούν να βρουν κάποια βάση για την δυαλιστική κοσμογονία στην προχριστιανική θρησκεία των Σλάβων⁶⁶⁵. Αναφέρονται στον σλαβικό δυισμό που εκφράζονταν με τις μορφές των θεών Belabog και Tsernabog, όπου ο πρώτος ήταν ο ‘‘λευκός’’ θεός αντιπροσώπευε την ημέρα και το φως και ο δεύτερος ήταν ο ‘‘μαύρος’’ θεός, αντιπροσώπευε την νύχτα, το σκότος και το χάος⁶⁶⁶. Δεν αναφέρονται όμως ως θεοί δημιουργοί, παρά ως οι μορφές των αντίθετων δυνάμεων που διέπουν τον κόσμο. Εκτός αυτού, ο Ivanov σημειώνει στην συνέχεια πως οι νότιοι Σλάβοι και οι Πρωτοβούλγαροι φαίνεται να θεωρούσαν μόνον έναν ύψιστο θεό ως δημιουργό του κόσμου και παντοκράτορα(ο Perun για τους νότιους Σλάβους, ο Tangra ή Tengri για τους Πρωτοβούλγαρους)⁶⁶⁷. Εξάλλου δεν έχουν σωθεί πηγές για την προχριστιανική θρησκεία των Σλάβων και των Πρωτοβούλγαρων⁶⁶⁸, οπότε η πηγή της δυαλιστικής κοσμογονίας μάλλον πρέπει να αναζητηθεί σε εξωγενείς πηγές.

Οι εξωγενείς πηγές που αναλύουν και οι δύο ερευνητές προέρχονται κυρίως από την Μεσοποταμία,σιβηρικές-τουρανικές πηγές και από φυλές της Βόρειας Αμερικής⁶⁶⁹. Ο Ivanov μάλιστα ως μεταγενέστερος έχει υπόψιν του την έρευνα του Dragomanov και τον χρησιμοποιεί.Ο Dragomanov μετά από ανάλυση ινδικών, ιρανικών, χαλδικών και εβραϊκών κοσμογονιών καταλήγει στο συμπέρασμα ότι ο συγκεκριμένος μύθος έχει τις απαρχές του στις γνωστικές θεωρίες και τις

⁶⁶⁴ M.Dragomanov, «Zabeležki vārhu slavjanskite religiozno-etičeski legendi», *SbNU* τ.8 1892, σελ.257-314, συνέχεια σε *SbNU* τ.10 1894, σελ.1-69

⁶⁶⁵ Jordan Ivanov, *Bogomilski knigi I legendi*, σελ.363-367, M.Dragomanov, «Zabeležki vārhu slavjanskite religiozno-etičeski legendi», σελ.266-7

⁶⁶⁶ Louis Herbert Gray, *Mythology of all races, Celtic-Slavic*, vol.III, Boston 1918, σελ.279-284, 288, Κ.Νιχωρίτης, *Παγανιστικές λατρείες του σλαβικού κόσμου*, σελ. 68-70

⁶⁶⁷ Jordan Ivanov, *Bogomilski knigi I legendi*, σελ.366, Κ.Νιχωρίτης, *Παγανιστικές λατρείες του σλαβικού κόσμου*, σελ.69-70, Dimităr Ončarov, *Prabālgarskata religija, proizhod I sāštmost*, Sofija 1997, σελ.30-38, Anani Stojnev, *Svetogledāt na prabālgarite*, Sofia 2006, σελ.49-60

⁶⁶⁸ Ο.π. συν την Myroslava T Znayenko, *The gods of the ancient Slavs: Tatishchev and the beginings of Slavic mythology*, Slavica 1980

⁶⁶⁹ Jordan Ivanov, *Bogomilski knigi I legendi*, σελ.369-378, M.Dragomanov, «Zabeležki vārhu slavjanskite religiozno-etičeski legendi», σελ.268-290

χριστιανικές αιρέσεις που προήλθαν από τον Γνωστικισμό⁶⁷⁰. Στο ίδιο περίπου συμπέρασμα καταλήγει και ο Ιβανον, ο οποίος υποστηρίζει ότι οι βουλγαρικοί κοσμογονικοί θρύλοι αποτελούν ένα μωσαικό, τα θεμέλια του οποίου πιθανόν να προέρχονται από την περιοχή της Μεσοποταμίας (Ιράν- Ιράκ), αλλά εξελίχθηκαν και επαναπροσδιορίστηκαν από τον χριστιανισμό και από τον βογομιλισμό⁶⁷¹.

Καταρχήν για να ξεκαθαρίσουμε το ζήτημα του δυαλισμού-δυσισμού, όπως σωστά παρατήρησαν και οι δύο ερευνητές, ο δυαλισμός-δυσισμός δεν ήταν κάτι άγνωστο στον αρχαίο κόσμο, ούτε μία εφεύρεση των χριστιανικών αιρέσεων. Στους λαούς που παρουσιάζεται βέβαια η δυαλιστική σκέψη αποδίδεται με διαφορετικούς τρόπους. Ξεκινώντας με μία σύντομη περιγραφή των δυαλιστικών θρησκευτικών πεποιθήσεων, αναφέραμε ήδη τους δύο θεούς του σλαβικού πανθέου (Belabog-Tsernabog) που αντιπροσώπευαν τις δύο αντιθετικές δυνάμεις της φύσης. Σε αρχαιότερους χρόνους κάτι ανάλογο παρατηρείται στο αιγυπτιακό πάνθεο με τους θεούς Ώρος και Σεθ. Ο πρώτος ήταν ο θεός του ήλιου, της καρποφορίας και της ζωής και ο δεύτερος ο θεός του χάους, της ερήμου και της εξορίας⁶⁷². Οι δυο τους ήταν σε συνεχή διαμάχη και σύγκρουση, η οποία επέφερε αλλαγές στην κοσμολογική τάξη. Παρόμοια σκέψη υπάρχει και στον περσικό Ζοροαστρισμό, όπου ο θεός Ahura Mazda θεωρείται ως το αιώνιο πνεύμα και ζωοδότης και ο Angra Mainyu ή Ahriman είναι το αντίθετο του ως ο καταστροφέας και προσωποποίηση του σκότους (σε πρώιμες εκδοχές του μύθου, οι δύο θεοί θεωρούνται αδέρφια)⁶⁷³. Και αυτοί βρίσκονται σε μια αιώνια πάλη καθώς ο Ahriman επιδιώκει συνεχώς να καταστρέψει τον κόσμο. Στο τέλος βέβαια, θεωρείται πως η τελική νίκη ανήκει στον Ahura Mazda. Στους Βαβυλώνιους περνάμε πλέον στο μοτίβο των αντιθετικών δυνάμεων που είναι όμως δημιουργοί, με τους θεούς Marduk και Tiamat, όπου ο Marduk παλεύει με τη “δράκο” της θάλασσας Tiamat και αφού νικήσει από το διαμελισμένο σώμα της δημιουργεί τον ουράνιο θόλο και την γη⁶⁷⁴. Συνεπώς ο κόσμος από τη μία έχει μία “δαιμονική” υπόσταση αφού η πρωταρχική του ύλη προήλθε από τις δυνάμεις του χάους και από την άλλη μία “θεία” υπόσταση

⁶⁷⁰ M. Dragomanov, «Zabeležki vārhu slavjanskite religiozno-etičeski legendi», σελ.289-290

⁶⁷¹ Jordan Ivanov, *Bogomilski knigi I legendi*, σελ.377-78

⁶⁷² Pat Remler, *Egyptian Mythology, A to Z*, New York: Chelsea House, 2010

⁶⁷³ Hinnel J, *The Penguin Dictionary of Religion*, Penguin Books UK 1997, Boyce Mary, *Zoroastrians: their religious beliefs and practices*, Routledge and Kegan Paul Ltd 2001

⁶⁷⁴ Ζιάκας Γρηγόρης, *Θρησκεία και πολιτισμός των προϊστορικών κοινωνιών και την αρχαίων λαών*², εκδ.Κορηλία Σφακιανάκη, Θεσσαλονίκη 2002, σελ.200-201, 216-220

αφού είναι τελικό έργο του δημιουργού⁶⁷⁵. Εδώ θα πρέπει να επισημάνουμε ότι η παράσταση της πάλης της καλής δύναμης με την δύναμη του χάους υπάρχει στις περισσότερες μυθολογίες, ξεφεύγει όμως ενίοτε από την θρησκευτική και φιλοσοφική της υπόσταση και γίνεται θρύλος για την πάλη ενός ανώτερου θεού με θαλάσσιο ερπετό-δράκο⁶⁷⁶. Δυαλιστική σκέψη συναντάται επίσης και στην κινεζική φιλοσοφία με τις αρχές του yin και yang, που όμως αποτελούν τις αντίθετες δυνάμεις που συνδυάζονται μεταξύ τους και αλληλοσυμπληρώνονται για να επετευχθεί η αρμονία του κόσμου⁶⁷⁷. Τέλος, δυαλιστική σκέψη εμφανίζεται και σε φυλές με προφορική μόνον παράδοση όπως είναι οι φυλές της Βόρειας Αμερικής, της Σιβηρίας-Μογγολίας, της Κίνας, των Φιλιππίνων και της Αυστραλίας. Σε αυτές παρατηρείται επίσης το μοτίβο των δύο δημιουργών του κόσμου και των ανθρώπων, αν και οι παραστάσεις αυτές είναι κάπως συγκεχυμένες. Για παράδειγμα για τους Chukchi της Σιβηρίας ένας δημιουργός είναι το κοράκι, που σε μερικές ιστορίες παρουσιάζεται ως αυτοδημιούργητο ον και με το πέταγμα του έβαλε την στεριά πάνω στο αχανές νερό (οι άνθρωποι είτε προήλθαν από την γυναίκα του κορακιού που άλλαξε όψη ή κατ'άλλη εκδοχή απλά υπήρχαν; χωρίς να δίνεται κάποια εξήγηση για την προέλευση τους) και σε άλλες παρουσιάζεται ένας μεγάλος αιώνιος δημιουργός που έφτιαξε την γη, αλλά πάλι παρουσιάζεται το κοράκι ως αυτοδημιούργητο⁶⁷⁸. Για τους Iroquoian της Βορείου Αμερικής οι δύο δημιουργοί Tawiskaron και Okwiraseh ήταν δίδυμα αδέρφια που προήλθαν από την μοναδική γυναίκα που υπήρχε στον κόσμο, και ο ένας δημιούργησε όλα τα καλά και ωφέλιμα πλάσματα και φυτά για τον άνθρωπο ενώ ο άλλος δημιούργησε τα βλαβερά⁶⁷⁹. Για τους Miao της νότιας Κίνας ο Ουράνιος Βασιλιάς έφτιαξε την γη και τον ουρανό και ο Ziene έφτιαξε τα ζώδια, τους ανθρώπους και τους δαίμονες, τα αρσενικά και τα θηλυκά. Δεν ξεκαθαρίζεται όμως τι

---

⁶⁷⁵ Ζιάκας Γρηγόρης, *Θρησκεία και πολιτισμός των προϊστορικών κοινωνιών και την αρχαίων λαών*, σελ.219

⁶⁷⁶ Στην έρευνα η εν λόγω παράσταση είναι γνωστή με τον γερμανικό όρο «Chaoskampf», δηλ. μάχη ενάντια στο χάος. Οι συνηθέστερες εικόνες για αυτήν προέρχονται από την σκανδιναβική μυθολογία (ο Thor θεός του κεραυνού έναντι του ερπετού Jörmungandr που κυκλώνει την γη), η χαναιτική (ο Βάαλ έναντι της Λοτάν), η ινδική (ο Indra έναντι του δράκου Vritra), η ιαπωνική (ο Susano'o έναντι του Yamata no Orochi του δράκου με τα 8 κεφάλια). Ακόμα και στην ιουδαϊκή παράδοση υπάρχει αυτή η παράσταση όπου ο Γιαχβέ μάχεται με τον Λεβιάθαν (Ιώβ 3:8, Ιώβ 40:15–41:26, Αμώς 9:3, Ψλμ 74:13–23, Ψλμ 104:26, Ησ7:1). Για περισσότερα βλ. Watkins Calvert, *How to Kill a Dragon*, London, Oxford University Press, 1995

⁶⁷⁷ Roberts Jeremy, "Yin and Yang". *Ancient and Medieval History. Facts on File*, Retrieved 19 March 2017

⁶⁷⁸ Bogoraz Waldemar, *Chukchee Mythology Memoirs of the American Museum of Natural History*, Leiden, New York: E. J. Brill ltd, G. E. Stechert & Co 1910, σελ. 151-157

⁶⁷⁹ Brascoupé, Simon, Etmanskie Jenny Birx James, *Iroquois*, Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 2006, σελ. 1328–1333

ακριβώς αντιπροσώπευε ο Ziene⁶⁸⁰. Για τους Bilaan των Φιλιππινών, ο κόσμος και οι άνθρωποι δημιουργήθηκαν από το μεγάλο πνεύμα Melu, στην τελική μορφή των ανθρώπων όμως παρενέβη ο Tau Tana που ζούσε στα έγκατα της γης, παρά που ο Melu δεν ζήτησε την βοήθεια του. Και εδώ δεν ξεκαθαρίζεται τι αντιπροσώπευε ο Tau Tana⁶⁸¹. Για τους Tagalog, πάλι από τις Φιλιππίνες, η δημιουργία της γης και των ανθρώπων οφείλεται στο πουλί kite (παρόμοιο με το γεράκι). Επειδή στην αρχή υπήρχε μόνο η θάλασσα και ο ουρανός και το kite είχε κουραστεί να πετάει συνέχεια, άρχισε να ενοχλεί την θάλασσα και αυτή έριχνε κύματα που έφτασαν στον ουρανό. Ο ουρανός για να παύσει τα κύματα έκανε τη γη και το kite επιτέλους είχε κάπου να κάτσει. Μετά οι άνθρωποι ξεπετάχθηκαν από τα καλάμια του μπαμπού, αφού το kite τα ράμφιζε γιατί ήταν τόσο ψηλά που το ενοχλούσαν στο πέταγμα του⁶⁸². Και στους Αβορίγινες της Αυστραλίας, οι κοσμογονικοί θρύλοι διαφέρουν από περιοχή σε περιοχή, με τις βόρειες φυλές να αναφέρονται σε ένα ή δύο δημιουργούς και στις νοτιοανατολικές να υπάρχουν πολλαπλοί δημιουργοί, που είναι είτε ζώα είτε ανώτερα πνεύματα⁶⁸³.

Από τα παραπάνω είναι προφανές ότι η δυαλιστική σκέψη εμφανίζεται σε όλους τους λαούς και σε όλους τους πολιτισμούς του κόσμου μας. Θα υπενθυμίσουμε τις αναφορές μας από το Ά κεφάλαιο σχετικά με τις προελεύσεις των παραμυθιών για να δούμε γιατί μπορεί να συμβαίνει αυτό. Εκεί είχαμε σημειώσει ότι οι μύθοι επιδιώκουν να εξηγήσουν διάφορες πτυχές της ζωής του ανθρώπου ή άλλα φυσικά φαινόμενα (γέννηση, θάνατος, καιρικά φαινόμενα κ.λ.π.) και είναι η βάση των τελετουργικών πρακτικών που έχουν ως στόχο να διατηρήσουν μία ισορροπημένη σχέση μεταξύ του ανθρώπου και του αγνώστου.⁶⁸⁴ Βασικός άξονας των μύθων είναι η συμβολική γλώσσα τους και η διάρθρωση τους με αρχή, μέση και τέλος. Από την στιγμή που η ανθρώπινη εμπειρία στα φυσικά και κοινωνικά φαινόμενα είναι κοινή, είναι φυσικό στους μύθους να εντοπίζονται παράλληλα μοτίβα και η καθιέρωση μιας αφήγησης να βασίζεται στην ιστορική μνήμη της κοινωνίας και στα παράγωγά της (ήθη, έθιμα, πεποιθήσεις) ενώ τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και οι εμπειρίες της κάθε

---

⁶⁸⁰ Edward T.C. Werner, *Myths and Legends of China*, London, George G. Harrap and Company 1922,σελ.406-408

⁶⁸¹ Mabel Cook Cole, *Philippine Folk Tales*, Chicago, A. C. McClurg and Company, 1916, σελ. 139-140

⁶⁸² Mabel Cook Cole, *Philippine Folk Tales*, σελ.187-188

⁶⁸³ Bishop W., *Australian Aboriginal mythology*, 1st ed., 1970

⁶⁸⁴ David Leeming, *From Olympus to Camelot; The World of European Mythology*, Oxford University Press 2003

κοινωνίας επηρεάζει τις λεπτομέρειες της αφήγησης (όπως παρατηρήσαμε μόλις τώρα ότι στους λαούς με προφορική παράδοση ο δεύτερος δημιουργός ή σύνεργος στη δημιουργία θεωρείται συνήθως κάποιος ζώο). Στην προκειμένη περίπτωση για τους δυαλιστικούς κοσμογονικούς θρύλους πρέπει να σημειώσουμε τον οικότυπο των αφηγήσεων τους (οικότυπος είπαμε πως θεωρείται η σχετικά σταθερή και καθιερωμένη μορφή μιας ιστορίας, η παραλλαγή της οποίας προσλαμβάνεται και αναπαράγεται από μία συγκεκριμένη ομάδα ή κουλτούρα), για να προσπαθήσουμε στην συνέχεια να φτάσουμε στην όσο το δυνατόν πιο κοντινή παραλλαγή των αφηγήσεων που επηρέασαν τους θρύλους μας. Με βάση τις αφηγήσεις των κοσμογονικών θρύλων διαπιστώνουμε πως ο οικότυπος τους περιλαμβάνει τρία βασικά σημεία: α) ο κόσμος προήλθε από δύο δημιουργούς-άσχετα με το τι ή ποιοι ακριβώς ήταν, β) οι δημιουργοί έφτιαξαν την γη πάνω στο προυπάρχον αχανές νερό ή την ανέσυραν από αυτό, γ) ο δεύτερος δημιουργός θεωρείται ο φορέας ή η αιτία των βλαβερών-αρνητικών φαινομένων της ανθρώπινης ζωής. Συνεπώς πάνω σε αυτόν τον οικότυπο οι γνωστικές χριστιανικές αιρέσεις (Μαρκιωνισμός, Παυλικιανισμός, Βογομιλισμός, Καθαροί) άρχιζαν να χτίζουν τις πεποιθήσεις τους και μέσω του συγκριτισμού που τις διέκρινε τις επέκτειναν και τις καθιέρωσαν. Στη συνέχεια δεν θα αναλύσουμε της πεποιθήσεις και τις πρακτικές της κάθε γνωστικής αίρεσης⁶⁸⁵

⁶⁸⁵ Για τον Γνωστικισμό και για τις αιρέσεις που προήλθαν ή επηρεάστηκαν από αυτόν υπάρχει πλούσια βιβλιογραφία. Βλ.για παράδειγμα: Ν. Ματσούκα, *Ιστορία της Φιλοσοφίας*, εκ.Πουρναράς⁷, Θεσ/νίκη 2001, Β.Στεφανίδης *Εκκλησιαστική Ιστορία*, εκδ. Παπαδημητρίου⁶, 1959, Π.Κ.Χρήστου, *Ελληνική Πατρολογία*, τ.Β, εκ.Κυρομάνος³, Θεσ/νίκη 2008, Κ.Β. Σκουτέρη, *Ιστορία Δογμάτων, Α'*, Διήγηση, Αθήνα, 1998, Ι. Ε. Αναστασίου, *Οι Παυλικιανοί, Έταιρεία Θρακικών Μελετών*, 75. (Διδ. Διατριβή), Αθήνα 1959, Β. Ι. Φειδά, *Εκκλησιαστική Ιστορία, Α'*, Διήγηση, Αθήνα, 2002³, Dunn, James D.G. (2016), "'The Apostle of the Heretics': Paul, Valentinus, and Marcion", in Porter, Stanley E.; Yoon, David, *Paul and Gnosis*, BRILL, Brakke, David *The Gnostics: Myth, Ritual, and Diversity in Early Christianity*, Harvard University Press, 2010, Magris Aldo, "Gnosticism: Gnosticism from its origins to the Middle Ages (further considerations)", in Jones Lindsay, *MacMillan Encyclopdia of Religion*, MacMillan, 2005, Perkins Pheme, "Gnosticism: Gnosticism as a Christian heresy", in Jones, Lindsay, *MacMillan Encyclopdia of Religion*, MacMillan, 2005, Walker Benjamin, *Gnosticism: Its History and Influence*, Harper Collins, 1990, Hamilton Janet, Hamilton Bernard, Stoyanov Yuri, *Christian Dualist Heresies in the Byzantine World, C. 650-c. 1450: Selected Sources*. Manchester University Press, 1998, D.Angelov, Bogomilstvoto, Sofija 1993, K.Gečeva, Bogomilstvoto, Sofija 2007, D.Angelov., B.Primov, G.Bataklijev, "Bogomilstvoto v Bălgarija, Vizantija I Zapadna Evropa", *Nauka I izkustvo* 1967, ST. Runciman, *The Medieval Manichees*, Cambridge 1947, 69 ff., G.Vasiliev, «Traces of the Bogomil Movement in English.» *Etudes Balkaniques*, 3 1994 σελ. 85-94, *Dualist Ideas in the English Pre-Reformation and Reformation (Bogomil-Cathar Influence on Wycliffe, Tyndale, Langland and Milton)*. Sofia: Bul- Koreni Publishing House, 20—. «Bogomils and Lollards: Dualistic Motives in England during the Later Middle Ages.» *Etudes Balkaniques I* 1993, —. «Bogomils, Cathars, Lollards, and the High Social Position of Women during the Middle Ages.» *Facta Universitatis. Series Philosophy and Sociology* 2.7 2000, Krăstina Gečeva, *Bogomilstvoto, bibliografija*, Centăr za izkustva Soros Sofija 1997, Dimitrij Obolenski, *Bogomilite, studija vărhu balkanskoto novomanihejstvo*, Sofija 1998, Norwich John Julius, *A Short History of Byzantium*, Knopf New York, 1997, Garsoian Nina, *The Paulician Heresy: A Study of the Origin and Development of Paulicianism in Armenia and the Eastern Provinces of the Byzantine*

αλλά θα προχωρήσουμε στις αφηγήσεις των συγκεκριμένων κειμένων. Από την *Μυστική βίβλο* δεν υπάρχουν αρκετά κοινά στοιχεία για να θεωρήσουμε πως η αφήγηση της επηρέασε τους θρύλους⁶⁸⁶. Στην αφήγηση περιλαμβάνονται πολλές διαφορετικές λεπτομέρειες που δεν συναντήσαμε καθόλου στους θρύλους όπως: ο κόσμος δημιουργήθηκε από τον Σατανά και ήταν διαρθρωμένος σε κλίμακες που άρχιζαν από τον πύρινο άδη, το αχανές νερό, την γη που επέπλεε πάνω του, τον αέρα και τους εφτά ουρανούς, στον τελευταίο έμενε ο Θεός. Ο Σατανάς εξεγέρθηκε μαζί με τους αγγέλους από τον πρώτο ως τον πέμπτο ουρανό διότι ήθελε να είναι ισότιμος με τον Θεό και διώχθηκε από Αυτόν. Αφού διώχθηκε, ζήτησε άδεια από τον Θεό να φτιάξει τη γη για να πληρώσει το χρέος του σε Αυτόν, και αφού την πήρε μέσω των αγγέλων του νερού και του αέρα στερέωσε την γη και τα ουράνια σώματα. Έπλασε μετά τους ανθρώπους καθ'εικόνα και ομοίωση δική του και τους τοποθέτησε στην Εδέμ. Αφού η Εύα πλησίασε το απαγορευμένο δέντρο, ο Σατανάς με τη μορφή νέου συνουσιάστηκε μαζί της και έδωσε μετά αυτή την ορμή του και στον Αδάμ, έτσι μέσω του Αδάμ και της Εύας άρχισε ο πολλαπλασιασμός του ανθρώπινου γένους. Από το *Ευχολόγιο των Καθάρων* επίσης δεν θα μπορούσε να υπάρξει κάποια επιρροή, καθώς πρόκειται για ένα χειρόγραφο καθαρά λειτουργικού χαρακτήρα⁶⁸⁷. Συνεπώς οι επιρροές των αφηγήσεων των θρύλων θα πρέπει να αναζητηθούν στα δευτερογενή απόκρυφα κείμενα που αναθεωρούσαν οι βογόμιλοι.

Η βασική πηγή μας για την σύγκριση των απόκρυφων κειμένων είναι πάλι ο Ivanov και από τους νεότερους ερευνητές η Donka Petkanova που έκανε μια σπουδαία εργασία για τα περισσότερα απόκρυφα που σώζονται σε σλαβική γλώσσα. Θα αναφέρουμε τα κείμενα με τη σειρά που τα παραθέτει ο Ivanov⁶⁸⁸ και στη συνέχεια θα τα συγκρίνουμε με όσα έχει εντοπίσει η Petkanova προκειμένου να ανιχνεύσουμε κάποια επιρροή.

Empire. The Hague: Mouton, 1967, Charles L. Vertanes, «The Rise of the Paulician Movement in Armenia and its Impact on Medieval Europe», *Journal of Armenian Studies*, NAASR, Cambridge, 1985-86, vol.II, No.2, σελ. 3-27. Barber Malcolm, *The Cathars: Dualist heretics in Languedoc in the High Middle Ages*, 2000, Longman Pegg Mark "On Cathars, Albigenses, and good men of Languedoc", *Journal of Medieval History*, 2001a, 27 (2), σελ.181-190, Martin Sean, *The Cathars: The Most Successful Heresy of the Middle Ages*, Pocket Essentials 2005, O'Shea Stephen, *The Perfect Heresy: The Revolutionary Life and Death of the Medieval Cathars*. New York: Walker & Company 2000, Lambert Malcolm, *The Cathars*. Oxford, UK: Blackwell 1998

⁶⁸⁶ Jordan Ivanov, *Bogomilski knigi I legendi*, σελ.62-64, Donka Petkanova, «Stara Bălgarska literatura, Apokrifi», σελ.227-231

⁶⁸⁷ Jordan Ivanov, *Bogomilski knigi I legendi*, σελ.116-128

⁶⁸⁸ Jordan Ivanov, *Bogomilski knigi I legendi*, σελ.131-320

Η *Όραση Ησαία*⁶⁸⁹ είναι αποκαλυπτικό και εσχατολογικό κείμενο καθώς αναφέρει το όραμα του προφήτη Ησαία σχετικά με την άνοδο του στους 7 ουρανούς και τα όσα είδε εκεί και την αποκάλυψη που του έγινε για τα γεγονότα της Δευτέρας Παρουσίας και την κάθοδο του Χριστού στον άδη. Οι εκδοχές του υπάρχουν σε δώδεκα χειρογράφα σε ρώσικη, σέρβικη, λατινική και παλαιοβουλγαρική γλώσσα με χρονολογίες από τον 12^ο έως τον 15^ο αι. Η αφήγηση του δεν φαίνεται να επηρέασε τους θρύλους.

Ο *Ενώχ*⁶⁹⁰ είναι ταυτόχρονα κοσμολογικό, αποκαλυπτικό και εσχατολογικό κείμενο. Περιγράφει το όραμα του Ενώχ που μεταφέρθηκε και αυτός στους 7 ουρανούς και εκεί είδε όλα τα αστρονομικά φαινόμενα⁶⁹¹ και με υπαγόρευση ενός αρχαγγέλου έγραψε όλα όσα έγιναν και θα γίνουν μέχρι τώρα στον κόσμο. Οι εκδοχές υπάρχουν πάλι στις προηγούμενες σλαβικές γλώσσες καθώς και σε μία αιθιοπική και εβραϊκή με χρονολογίες από τον 14^ο έως τον 17^ο αι. Στο σημείο που γράφει για τα παρελθοντικά γεγονότα του κόσμου αναφέρεται στην δημιουργία του, όμως η αφήγηση δεν αντιστοιχεί με αυτές των θρύλων μας.

Η *Αποκάλυψη Βαρούχ*⁶⁹² είναι παρόμοια με τις προηγούμενες, δηλ. όραμα του Βαρούχ για άνοδο στους 7 ουρανούς και τα όσα θαυμαστά βλέπει. Οι εκδοχές του υπάρχουν στις ίδιες σλαβικές γλώσσες καθώς και σε μία ελληνική και αιθιοπική με χρονολογίες από τον 13^ο έως τον 18^ο αι. Το κείμενο δεν έχει κοσμογονικό περιεχόμενο⁶⁹³, συνεπώς πάλι δεν φαίνεται να επηρέασε τους θρύλους.

---

⁶⁸⁹ Iordan Ivanov, *Bogomilski knigi I legendi*, σελ.131-164, Donka Petkanova, «Stara Bălgarska literatura, Apokrifii», σελ.43-48, E.Georgiev, *Literatura na izostreni borbi*, σελ.188-194, P.Dinekov, *Stara bălgarska literature*, σελ.193-5, A.Miltanova, *Videnie na prorok Isaja*, *Paleobulgarica is.2* 1992, σελ.77-81

⁶⁹⁰ Iordan Ivanov, *Bogomilski knigi I legendi*, σελ.165-191, Donka Petkanova, «Stara Bălgarska literatura, Apokrifii», σελ.32-43, E.Georgiev, *Literatura na izostreni borbi*, σελ.175-202, E.Turdeanu, «Apocryphes slaves et roumains de l'Ancien Testament», E. J. Brill, Leiden, 1981

⁶⁹¹ Είναι αρκετά ενδιαφέρον σημείο καθώς περιγράφει το άρμα του ήλιου κάτι που παραπέμπει στην αρχαιοελληνική εικόνα του και δίπλα του να πετάει το πουλί φοίνικας. Κανονικά ο φοίνικας είναι μυθικό πλάσμα της αιγυπτιακής και αραβικής παράδοσης που συμβολίζει τον ήλιο, αλλά λόγω του μυθολογικού υποστρώματος ότι αφού πεθάνει αναγεννιέται από τις στάχτες του συνδέθηκε αμέσως στον πρώιμο Χριστιανισμό με την ανάσταση του Χριστού, βλ. Rosemary Ellen Guiley, *The Encyclopedia of Angels*, Second Edition, 2004, σελ.294

⁶⁹² Iordan Ivanov, *Bogomilski knigi I legendi*, σελ.191-207, Donka Petkanova, «Stara Bălgarska literatura, Apokrifii», σελ.48-53. E.Georgiev, *Literatura na izostreni borbi*, σελ.175-202, E.Turdeanu, «Apocryphes slaves et roumains de l'Ancien Testament»

⁶⁹³ Στην αφήγηση υπάρχει πάλι ένα ενδιαφέρον σημείο, όπως στον Ενώχ, που περιγράφει ένα τεράστιο φίδι που έπινε λίγο νερό από τον ωκεανό για να μην πλημμυρίσουν κάποια μέρη της γης. Αυτό στην βουλγαρική μυθολογία παραπέμπει στον Storan που ήταν το τεράστιο φίδι που κύκλωνε την γη και

Ο *Αδάμ και η Εύα*⁶⁹⁴, όπως προειδεάζεται και στον τίτλο, αναφέρεται στους πρωτόπλαστους και στο τι τους συνέβη μετά την πτώση τους. Οι εκδοχές υπάρχουν στις ίδιες γλώσσες καθώς και σε μία ελληνική και λατινική με χρονολογίες από τον 16^ο έως τον 19^ο αι. Επίσης δεν έχει κοσμολογικό περιεχόμενο, αλλά στην αφήγηση του αναφέρεται η συμφωνία που έκανε ο Αδάμ με τον διάβολο επειδή τον εμπόδιζε να οργώσει. Συνεπώς είναι πιθανό να επηρέασε τους θρύλους *Ο Θεός όταν έδωξε τον Αδάμ από τον Παράδεισο* (SbNU τ.6 περιοχή Prilep και SbNU τ.7 ίδια περιοχή).

Η *Διαμάχη του Ιησού με τον διάβολο*⁶⁹⁵ επίσης δεν έχει κάποια επιρροή στους θρύλους καθώς η αφήγηση αναφέρεται στην διαμάχη που είχε ο Ιησούς με τον διάβολο και τις δυνάμεις του στο Όρος των Ελαιών⁶⁹⁶. Οι εκδοχές υπάρχουν στις ίδιες γλώσσες με χρονολογίες από τον 14^ο έως τον 18^ο αι.

Στις *Ερωταποκρίσεις* (Razumnik)⁶⁹⁷ υπάρχουν αρκετά κοσμολογικά στοιχεία, αλλά και πάλι η συγκεκριμένη αφήγηση δεν φαίνεται να επηρέασε τους θρύλους ιδιαίτερα στην γενική τους αφήγηση. Εδώ ο ίδιος ο Θεός δημιούργησε όλη την κτίση και τα ουράνια σώματα (ερωτ. 1,2,3,4,5) και ο διάβολος προήλθε από την σκιά Του που σχηματίστηκε πάνω στον ωκεανό (ερωτ.15). Αυτό το κομμάτι είδαμε πως υπάρχει στον θρύλο υπ' αριθμόν 6 που καταγράφει ο Ivanov αλλά που είναι εκτός των αναλύσεων μας. Οι εκδοχές υπάρχουν στην παλαιοβουλγαρική, βουλγαρική και σέρβικη γλώσσα με χρονολογίες από τον 13^ο έως τον 16^ο αι.

Ακόμα ένα απόκρυφο με κοσμολογικό περιεχόμενο είναι η *θάλασσα της Τιβεριάδας*⁶⁹⁸. Είναι γνωστό σε μία πολύ συνοπτική βουλγαρική εκδοχή

έπινε κάθε μέρα λίγο νερό από τους ωκεανούς για να μην πλημμυρίσει και έβαζε το κεφάλι του μερικές φορές κόντρα στον ήλιο για να μην καεί. Βλ. Ivanička Georgieva, *Bălgarska narodna mitologija*, σελ.110-116

⁶⁹⁴ Iordan Ivanov, *Bogomilski knigi I legendi*, σελ.207-227, Donka Petkanova, «Stara Bălgarska literatura, Apokrifi», σελ.22-27, E.Georgiev, *Literatura na izostreni borbi*, σελ.175-202, E.Turdeanu, «Apocryphes slaves et roumains de l'Ancien Testament»

⁶⁹⁵ Iordan Ivanov, *Bogomilski knigi I legendi*, σελ.248-257, Donka Petkanova, «Stara Bălgarska literatura, Apokrifi», σελ.137-140, E.Georgiev, *Literatura na izostreni borbi*, σελ.175-202, E.Turdeanu, «Apocryphes slaves et roumains de l'Ancien Testament»

⁶⁹⁶ Είναι η προσευχή του Ιησού στο όρος των Ελαιών που αναφέρεται στους Mtθ. 26, 36-46, Mk. 14, 32-42, Lκ. 22, 39-46, εδώ το απόκρυφο αναφέρει και το πρόσωπο του διαβόλου που προσπαθεί να βάλει σε ένα τελευταίο πειρασμό τον Ιησού.

⁶⁹⁷ Iordan Ivanov, *Bogomilski knigi I legendi*, σελ.257-272, Donka Petkanova, «Stara Bălgarska literatura, Apokrifi», σελ.261-267, E.Georgiev, *Literatura na izostreni borbi*, σελ.175-202, E.Turdeanu, «Apocryphes slaves et roumains de l'Ancien Testament»

⁶⁹⁸ Iordan Ivanov, *Bogomilski knigi I legendi*, σελ.287-311, Donka Petkanova, «Stara Bălgarska literatura, Apokrifi», σελ.19-22, E.Georgiev, *Literatura na izostreni borbi*, σελ.175-202, E.Turdeanu,

(ανακαλύφθηκε το 1845 από τον B.N.Grigorovits, αλλά δεν γνωρίζουμε ποια ήταν η πλήρης εκδοχή και από πότε χρονολογείται) και σε τρεις ρωσικές με χρονολογίες από τον 16^ο αι. Οι ρωσικές έχουν κάποιες παραλλαγές στις λεπτομέρειες όμως η συνολική αφήγηση είναι σχετικά κοινή. Από αυτές υπάρχουν αρκετά στοιχεία που συναντούμε και στους θρύλους: ο Θεός έστειλε τον διάβολο να βουτήξει δυο φορές στην θάλασσα για να ανασύρει την στεριά (συνάδει με τον γνωστό θρύλο *Η δημιουργία της γης*), ο αρχάγγελος Μιχαήλ χτύπησε με το σκήπτρο του τον διάβολο και τις σκοτεινές δυνάμεις που προήλθαν από αυτόν και αυτές οι δυνάμεις εγκαταβίωσαν εκεί που έπεσαν-λίμνες, ποτάμια κ.τ.λ.- (συνάδει με τον θρύλο *Από τι έγινε ο διάβολος και η αράχνη*), όταν ο Θεός δημιούργησε τον Αδάμ ο Διάβολος ήρθε και ακούμπησε με το δάχτυλο του το σώμα και του έκανε τρύπες και έτσι άρχισαν οι αρρώστιες για τους ανθρώπους (συνάδει με τον γνωστό θρύλο *Η δημιουργία του ανθρώπου* και το κομμάτι με το τρύπημα του σώματος του Αδάμ με τον θρύλο *Από πού προέρχονται τα θεραπευτικά βότανα*, SbNU τ.27 περιοχή Elensko⁶⁹⁹). Επίσης στην 1^η ρωσική εκδοχή ο Αδάμ έκανε συμφωνία με τον διάβολο όταν όργωνε την γη πως θα του ανήκει και αυτήν την συμφωνία θα την σπάσει ο Ιησούς όταν κατέβει στον άδη μετά την Σταύρωση του που συνάδει με τον θρύλο *Ο Θεός όταν έδιωξε τον Αδάμ από τον Παράδεισο* (που είδαμε παραπάνω πως υπάρχει και στο απόκρυφο για τον Αδάμ και την Εύα) και στην 2^η ρωσική εκδοχή ο Κάιν είδε πως τα πουλιά έθαιψαν το δικό τους και έτσι έθαιψε τον Άβελ που συνάδει με τον θρύλο *Τα περιστέρια έμαθαν στον Κάιν τι να κάνει με τον Άβελ*, SbNU τ.9 περιοχή Demir-Hisar . Συνεπώς φαίνεται πως θάλασσα της Τιβεριάδας έχει την πιο άμεση επιρροή στους δυαλιστικούς θρύλους μας. Ο Ivanov υποστηρίζει πως αυτές οι διηγήσεις προήλθαν από την Βουλγαρία και διαδόθηκαν στην Ρωσία⁷⁰⁰ και μετέπειτα επέστρεψαν πάλι στα βουλγαρικά εδάφη μεταφρασμένα στην ρωσική γλώσσα. Το συγκεκριμένο απόκρυφο λοιπόν που σήμερα το γνωρίζουμε από τις ρωσικές εκδοχές του έχει τις περισσότερες αντιστοιχίες με

«Apocryphes slaves et roumains de l'Ancien Testament», *Florentina Badalanova Geller*, «Cosmogonies and Mythopoesis in the Balkans and Beyond», σελ.101-112

⁶⁹⁹ Η συγκεκριμένη λεπτομέρεια αναφέρεται και στο απόκρυφο *Λόγος για τον ψευδή Αντίχριστο, άθεο Σαταναήλ, πως τον φυλάκισε ο Αρχάγγελος Μιχαήλ* βλ. *Donka Petkanova*, «Stara Bălgarska literatura, Apokrifii», σελ.28 και *Miltanova Anissava*, «Apokrifāt za borbata na archangel Mihail sās Satanail v dve redakcii» σελ.98-113. Εκεί στο κεφ.3 αναφέρει πως ο Σαταναήλ «έστειλε αρρώστια στον δημιουργημένο από χόμα άνθρωπο».

⁷⁰⁰ Jordan Ivanov, *Bogomilski knigi I legendi*, σελ.310. Σημειώνει πως αναθεωρημένα βογομιλικά κείμενα βουλγαρικής προέλευσης είχαν αρχίσει να εισχωρούν στην Ρωσία ήδη από τον 12^ο αι.

τους θρύλους μας, οπότε αυτό ήταν η επιρροή τους⁷⁰¹. Πέραν αυτού ο Ιβανον σημειώνει και ένα ελληνικό και βοσνιακό κείμενο για την δημιουργία του κόσμου. Το ελληνικό κείμενο⁷⁰² υπάρχει σε μία ρωσική συλλογή του 16^{ου} αι. και τιτλοφορείται *Περί κτίσεως κόσμου και νόημα ουράνιον επι της γης*. Η αφήγηση είναι παρόμοια με τις αποκαλύψεις του Βαρούχ και του Ενώχ, υπάρχουν όμως δύο λεπτομέρειες που συναντήσαμε στους θρύλους. Στην πρώτη αναφέρεται ότι ο διάβολος, που δεν είχε εκπέσει ακόμα, με εντολή του Θεού πήρε χόμα από τις τέσσερις κατευθύνσεις της γης και έκανε έτσι σταυρό ευλογώντας την. Στον θρύλο αυτή η λεπτομέρεια αλλάζει καθώς ο διάβολος έκανε άθελα του τον σταυρό στη γη αφού ήθελε να βρει θάλασσα για να πνίξει τον Θεό, είναι όμως ενδιαφέρον το γεγονός πως η πεποίθηση για την ευλογία της γης με το σταύρωμα της ήταν όπως φαίνεται ιδιαίτερα διαδεδομένη για τα βαλκανικά εδάφη. Η δεύτερη αναφέρεται στην αλλαγή της όψης του διαβόλου που μαύρισε, που είδαμε ότι υπάρχει στον θρύλο *Ο διάβολος δεν ήξερε από πού τροχίζουν οι γυναίκες τα μαχαίρια* SbNU τ.1 περιοχή Prilep. Συγκεκριμένα στο κείμενο κεφ. XI αναφέρεται πως μετά την πτώση του Εωσφόρου ο Θεός τον καταράστηκε και «επικάλεσε Σατάν και αντίχριστος μη έχων όψιν αγγελικήν, αλλ' αιθίοπος»⁷⁰³. Το βοσνιακό κείμενο⁷⁰⁴ υπάρχει σε μια συλλογή του 17^{ου} αι. και αναφέρεται ξανά στην πτώση πρωτίστως του Εωσφόρου και μετά των πρωτόπλαστων. Και εδώ ξεχωρίζουν δύο λεπτομέρειες⁷⁰⁵, η πρώτη μεν αναφέρεται πάλι στην πτώση των αγγέλων που έγιναν διάβολοι και εγκαταβίωσαν ως στοιχειά στα μέρη που έπεσαν (όπου είδαμε παραπάνω πως υπάρχει και στην θάλασσα της Τιβεριάδας για τον θρύλο *Από τι έγινε ο διάβολος και η αράχνη*) και η δεύτερη εξηγεί πως έκατσε το κομμάτι του μήλου στον λαιμό του Αδάμ και από τότε υπάρχει σε όλους τους άντρες. Παραδόξως αυτήν την λεπτομέρεια δεν την βρήκαμε στους θρύλους μας.

---

⁷⁰¹ Φυσικά κάποιες λεπτομέρειες απουσιάζουν, όπως η δημιουργία των σκύλων ή η δημιουργία του λύκου από τον διάβολο, όμως αυτές δεν επηρεάζουν την γενική αφήγηση.

⁷⁰² Iordan Ivanov, *Bogomilski knigi I legendi*, σελ.311-321

⁷⁰³ Iordan Ivanov, *Bogomilski knigi I legendi*, σελ.316

⁷⁰⁴ Iordan Ivanov, *Bogomilski knigi I legendi*, σελ.321-326

⁷⁰⁵ Iordan Ivanov, *Bogomilski knigi I legendi*, σελ.322-326

III.ii Λοιπές απόκρυφες επιρροές

Πέρα από τους δυαλιστικούς θρύλους και τις διάφορες εκδοχές τους, υπάρχουν και άλλοι λαϊκοί θρύλοι που πιθανόν να έχουν επηρεαστεί από τα απόκρυφα κείμενα ή που λεπτομέρειες τους βρίσκονται σε αυτά. Θα τους παραθέσουμε με την σειρά που έχουν οι κατηγορίες μας.

Από τους Θρύλους με τον Θεό για τον θρύλο *Ο Θεός, η υφάντρια και ο γεωργός* όπου είδαμε ότι αρκετές φορές τα περιστατικά με τον γεωργό και την υφάντρια καταγράφονται αυτούσια, για το περιστατικό με τον γεωργό υπάρχει ένα σημείο στο απόκρυφο *Λόγος για τον Τίμιο Σταυρό* από τον ιερέα Ιερεμία, όπου στο κεφ. 14 παρουσιάζει τον 20χρονο Ιησού να παρατηρεί έναν άντρα που δεν ήξερε να οργώνει και στο τέλος της ημέρας του έδειξε⁷⁰⁶. Δεν μπορούμε να είμαστε σίγουροι εάν υπήρχε άμεση επιρροή από αυτό το κείμενο, πάντως εφόσον γράφτηκε γύρω στον 10^ο αι., μας δείχνει πως η πεποίθηση για την συνδρομή του Θεού στην υπόδειξη του οργώματος ήταν διαδεδομένη ήδη από το Α΄ Βουλγαρικό κράτος.

Από τους Θρύλους με τον διάβολο για τον θρύλο *Ο διάβολος δεν ήξερε από πού τροχίζουν οι γυναίκες τα μαχαίρια* αναφέραμε ήδη σε ποιο κείμενο βρίσκεται η λεπτομέρεια για την αλλαγή της όψης του διαβόλου. Εκτός από αυτό, αυτή η λεπτομέρεια υπάρχει και στις *Ερωταποκρίσεις*⁷⁰⁷ στην ερώτηση 16 και στο απόκρυφο *Λόγος για τον Τίμιο Σταυρό και για τους δύο ληστές από τον Γρηγόριο τον Θεολόγο*⁷⁰⁸, κεφ.4, από την παλαιότερη εκδοχή του που χρονολογείται γύρω στον 15^ο αι. Στα δύο κείμενα το μοτίβο είναι το ίδιο καθώς ο διάβολος μαυρίζει ύστερα από τον αφορισμό του από τον Θεό, επειδή Τον έκλεβε και ήθελε να φυτέψει δικό του δέντρο στον κήπο της Εδέμ. Υποτίθεται ότι από αυτό το δέντρο έφαγαν ο Αδάμ και η Εύα και μετά χωρίστηκε σε τρία μέρη από τα οποία έγιναν οι τρεις σταυροί, του Ιησού και των δύο ληστών. Βέβαια στον θρύλο μας η αλλαγή της όψης του διαβόλου οφείλεται σε έναν πολύ κοινότοπο λόγο όπως είδαμε, αλλά φαίνεται πως ακόμα και από τους

⁷⁰⁶ Donka Petkanova, «Stara Bălgarska literatura, Apokrifi»,σελ.222, Markham (Mark) Geller, Mineke Schipper, *Imagining Creation*, Leiden, Boston, 2008 σελ.304-305

⁷⁰⁷ Iordan Ivanov, *Bogomilski knigi I legendi*, σελ.260, Donka Petkanova, «Stara Bălgarska literatura, Apokrifi»,σελ.263 E.Georgiev, *Literatura na izostreni borbi*, σελ.175-202, E.Turdeanu, «Apocryphes slaves et roumains de l'Ancien Testament»

⁷⁰⁸ Donka Petkanova, «Stara Bălgarska literatura, Apokrifi»,σελ.134

ενδότερους χριστιανικούς κύκλους διαδόθηκε η πεποίθηση πως ο διάβολος ήταν μαύρος.

Από τους Κοινούς θρύλους με τον Θεό και τον διάβολο ο θρύλος *Βελζεβούλ όταν τον έδιωξε από τον Παράδεισο ο Θεός*, που αναφέρεται στο τι έγινε μετά την πτώση του Εωσφόρου, παρόλο που η αφήγηση του αφήνει την εντύπωση πως θα μπορούσε να έχει κάποια απόκρυφη επιρροή παραδόξως δεν αντιστοιχεί με καμία από τις αφηγήσεις των απόκρυφων κειμένων. Μόνο στο κείμενο *του Λόγος για τον ψευδή Αντίχριστο, πως τον νίκησε ο Αρχάγγελος Μιχαήλ*⁷⁰⁹ (11^{ος}-12^{ος} αι.) υπάρχει μία αναφορά στο 1^ο κεφ.για την δημιουργία του βασιλείου του Διαβόλου για να αντιταχθεί σε αυτό του Θεού. Πέραν αυτού τα υπόλοιπα μοτίβα της αφήγησης δεν υπάρχουν πουθενά αλλού.

Από τα Πρόσωπα από την Παλαιά Διαθήκη ο θρύλος *Για τον Λωτ και τον σταυρό του Χριστού* έχει επηρεαστεί από το απόκρυφο *Λόγος για την Αγία Τριάδα*⁷¹⁰ (13^{ος}-14^{ος} αι.), καθώς στα τελευταία κεφάλαια αναφέρεται στην αμαρτία του Λωτ και στην προσπάθεια του να εξιλεωθεί. Ο θρύλος βέβαια είδαμε πως αποτελεί μια μακροσκελή διήγηση που συμπτύσσει και άλλους θρύλους. Ο θρύλος *Για τον Τίμιο Σταυρό* είναι ακόμα μια εκδοχή για την προέλευση του ξύλου των τριών σταυρών άρα πάλι η επιρροή είναι από το *Λόγος για τον Τίμιο Σταυρό και για τους δύο ληστές*. Ο θρύλος *Ο βασιλιάς Δαβίδ γράφει τους ψαλμούς* έχει επηρεαστεί από το απόκρυφο *Λόγος για τον βασιλιά Δαβίδ*⁷¹¹ (περίπου 15^{ος} αι.). Ειδικότερα το κεφ.7 του απόκρυφου έχει την ίδια αφήγηση με τον θρύλο για το πώς ο Δαβίδ επιθύμησε την γυναίκα άλλου. Παρόλο που υπάρχει ένα μικρό απόκρυφο κείμενο που τιτλοφορείται *Πως ο Δαβίδ έγραψε το Ψαλτήρι*⁷¹², εντούτοις η αφήγηση του δεν αντιστοιχεί καθόλου με τον θρύλο μας. Ο θρύλος *Ο βασιλιάς Σολομώντας υποτάσσει τους διαβόλους* έχει ήδη αναλυθεί στο Β' μέρος στην ανάλυση των γνωστών παραμυθιών για τον βασιλιά Σολομώντα. Επιπρόσθετα πάντως πάλι στο *Λόγος για τον Τίμιο Σταυρό και για τους δύο ληστές* στο κεφ.7 αναφέρεται ότι ο Σολομώντας διέταζε τους διαβόλους και τους είχε υπό τον έλεγχο του.

⁷⁰⁹ Donka Petkanova, «Stara Bălgarska literatura, Apokrifi»,σελ.28, Miltenova Anissava, «Apokrifăt za borбата na archangel Mihail sās Satanail v dve redakcii», σελ.93-118

⁷¹⁰ Donka Petkanova, «Stara Bălgarska literatura, Apokrifi»,σελ.67-69

⁷¹¹ Donka Petkanova, «Stara Bălgarska literatura, Apokrifi»,σελ.74-77

⁷¹² Donka Petkanova, «Stara Bălgarska literatura, Apokrifi»,σελ.78

Από τους θρύλους για τον Ιησού Χριστό ο θρύλος *Ο σταυρός του Χριστού και το κεφάλι του Αδάμ* που εξηγεί την προέλευση του ξύλου των τριών σταυρών έχει επηρεαστεί από το απόκρυφο *Λόγος για τον Τίμιο Σταυρό και για τους δύο ληστές*⁷¹³ που αναφέραμε παραπάνω. Η διαφορά είναι στο ότι στο απόκρυφο ο σταυρός του Ιησού υποτίθεται ότι προήλθε από το δέντρο που φύτρωσε πάνω από το κεφάλι του Αδάμ, ενώ στον θρύλο το δέντρο προήλθε από τους σπόρους του μήλου και ο Ιησούς σταυρώθηκε πάνω από το κεφάλι του Αδάμ. Αυτή η εικόνα όμως είναι γνωστή στην ορθόδοξη παράδοση και αρκετά συνήθης στις εικόνες που αναπαριστούν την Σταύρωση, καθώς στα έγκατα του λόφου διακρίνεται ένα κρανίο πάνω στο οποίο κυλάει το αίμα του Ιησού. Την παράδοση πως πρόκειται για το κεφάλι του Αδάμ καταγράφει πρώτος ο Ωριγένης⁷¹⁴ και την υιοθετεί και ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος⁷¹⁵.

Από τους θρύλους για την Θεοτόκο ο θρύλος *Η Θεοτόκος καταριέται την αγριολεύκη* πιθανόν να επηρεάστηκε από το *Ευαγγέλιο του Ιακώβου*⁷¹⁶(4^{ος} αι.). Δεν αναφέρει την κατάρα της Θεοτόκου στην αγριολεύκη, αλλά αναφέρει στο κεφ.18 ότι ο Ιωσήφ είδε όλη την πλάση γύρω του να σταματάει και να σωπάζει την στιγμή της Γέννησης, όπως αναφέρεται και στον θρύλο. Επίσης αναφέρεται ότι η Γέννηση έλαβε χώρα σε σπηλιά. Η κατάρα της αγριολεύκης μάλλον είναι προσθήκη της λαϊκής παράδοσης, δεν είναι παράδοξο διάφορα αγιολογικά πρόσωπα ή ο ίδιος ο Θεός να εμφανίζονται να καταριούνται ανθρώπους ή ζώα.

Από τα Ήθη για τον θρύλο *Το μερίδιο των διάφορων λαών* υπάρχει μία μικρή αναφορά στο απόκρυφο κείμενο *Λόγος για τον Κύριο μας Ιησού Χριστό*⁷¹⁷(τέλη 13^{ου} αι.), που είναι και αυτό σε διάρθρωση ερωτήσεων και απαντήσεων. Εκεί όμως δεν αναφέρει ότι ο Θεός μοίραζε δώρα στους λαούς, απλά αναφέρει ποιοι λαοί υπάρχουν στον κόσμο (72 με βάση την ερώτ.1) και τους διαχωρίζει σε ορθόδοξους, καθολικούς και άπιστους.

---

⁷¹³ Donka Petkanova, «Stara Bǎlgarska literatura, Apokrifī»,σελ.132-136

⁷¹⁴ Ωριγένους, *Εις το κατά Ματθαίον*, ΒΕΠΕΣ 14, 390

⁷¹⁵ "Τινές φασιν εκεί τον Αδάμ τελευτηκέναι και κείσθαι, και τον Ιησούν εν τω τόπω, ένθα ο θάνατος εβασίλευσεν, εκεί και το τρόπαιον στήσαι. Και γαρ τρόπαιον εξήει βαστάζων τον σταυρόν κατά της του θανάτου τυραννίδος" , Ιω. Χρυσοστόμου, *Εις το κατά Ιωάννην Ομιλία πε΄, Απαντα των αγίων πατέρων*, τ.75, σελ.373

⁷¹⁶ Donka Petkanova, «Stara Bǎlgarska literatura, Apokrifī»,σελ.94-103

⁷¹⁷ Donka Petkanova, «Stara Bǎlgarska literatura, Apokrifī»,σελ.267-270

Από τις Ανθρώπινες πρακτικές και βιώματα σχετικά με τον θρύλο *Για τις νηστείες* παρόλο που έχει ολοφάνερα αποκαλυπτικό περιεχόμενο, δεν μπορέσαμε να εντοπίσουμε κάποια κοινή αφήγηση στα αποκαλυπτικά κείμενα.

Τέλος, από την Διαμόρφωση της ήδη υπάρχουσας κτίσης στην τωρινή της κατάσταση σημειώνουμε δύο θρύλους. Ο θρύλος *Ο πυρετός* έχει κάποια κοινά στοιχεία με ένα κείμενο που συγκαταλέγεται στις βουλγαρικές απόκρυφες προσευχές⁷¹⁸. Αυτές οι προσευχές αφορούν παρακλήσεις για προστασία από διάφορα αρνητικά συμβάντα της ανθρώπινης ζωής, όπως οι αρρώστιες, η ξηρασία, το δάγκωμα από λυσσασμένο ζώο κ.ά είτε για κατευόδωση σε ταξίδια. Υπάρχει λοιπόν ειδικά μία προσευχή ενάντια σε αυτόν τον πυρετό και τον προσωποποιεί με 12 αδερφές που βγήκαν από την θάλασσα και ήταν κόρες του βασιλιά Ηρώδη. Την προσευχή εναντίον τους την λέει ο άγιος Σισίνιος και καταφτάνουν να τον συνδράμουν δυο άγγελοι και οι τέσσερις ευαγγελιστές⁷¹⁹. Η Ivanička Georgieva αναφέρει πως η διήγηση της προσευχής αυτής έχει μάλλον βάση σε παγανιστικούς μύθους⁷²⁰. Στον θρύλο μας οι αδερφές είναι μόνο δύο υπάρχει όμως κοινή βάση για την προσωποποίηση των αρρωστιών και τον τρόπο που μεταδίδονταν. Ο θρύλος *Μείωση της φωτεινότητας του φεγγαριού* δεν έχει κάποια άμεση αντιστοίχιση, όμως στο απόκρυφο του Βαρούχ στο κεφ.7 αναφέρεται πως η σελήνη πρωτύτερα έλαμπε όπως και ο ήλιος, όμως ο Θεός την τιμώρησε γιατί γέλασε στην πτώση των πρωτόπλαστων⁷²¹. Εκτός από την λεπτομέρεια για την μείωση της φωτεινότητας της σελήνης, ο θρύλος έχει τελείως διαφορετική αφήγηση παρόλαυτα φαίνεται πως είναι αρκετά παλαιά η πεποίθηση για την αλλαγή του φωτός της σελήνης.

---

⁷¹⁸ Donka Petkanova, «Stara Bălgarska literatura, Apokrifi»,σελ. 238-247 και από τον Νομοκάνονα του Πογκοντίν (14^{ος} αι.) το έργο «Ευχές για τη φυσική ασθένεια που φέρνει ρίγος (θέρμες) και την οποία ξόρκισε ο Βολυγαρος ιερέας Ιερεμίας λέγοντας τα εξής: όπως καθόταν ο άγιος πατέρας Σισίνιος στο όρος Σινά και ονομάζουν τον άγγελο Σιχαήλ, που είναι πειρασμός για τους πολλούς και ψευδολογούν για τις επτά θέρμες-κόρες του Ηρώδη...». Βλέπουμε ότι εδώ οι κόρες είναι επτά αντί για 12. Βλ. Ευαγγέλου Ηλίας, *Λόγια και απόκρυφη βουλγαρική γραμματεία στον ύστερο Μεσαίωνα* σελ.137-138

⁷¹⁹ Donka Petkanova, «Stara Bălgarska literatura, Apokrifi»,σελ.240

⁷²⁰ Ivanička Georgieva, *Bălgarska narodna mitologija*, σελ.169-170

⁷²¹ Donka Petkanova, «Stara Bălgarska literatura, Apokrifi»,σελ.51

IV) Γενική αποτίμηση των θρύλων σχετικά με τις επιρροές τους

Πέραν των βογομιλικών και απόκρυφων επιρροών στους θρύλους, είναι λογικό να υπάρχουν και επιρροές από την παγανιστική θρησκεία των Πρωτοβούλγαρων και Σλάβων ή από και από άλλες πηγές. Σε αυτό το τελευταίο κεφάλαιο λοιπόν θα προσπαθήσουμε όπου μπορούμε να τις εντοπίσουμε για τους θρύλους που μας απομένουν, όπως έγινε και για τα παραμύθια. Επειδή είδαμε πως δεν έχει καθιερωθεί κάποιο σύστημα κατάταξης για τους θρύλους γενικώς αποδεκτό, παρόλαυτα κάποια μοτίβα στους θρύλους αντιστοιχούν με το σύστημα ATU, είτε αυτούσια είτε σε διάφορες εκδοχές, διότι είναι γνωστά και στην Δύση αφού διαδόθηκαν από τους δυτικούς Σλάβους. Συνεπώς είναι καταγεγραμμένα και στο σύστημα των μοτίβων του Thompson και στο σύστημα ATU σε ορισμένους τύπους και θα τα επισημαίνουμε όπου υπάρχουν (για τους θρύλους που αναλύσαμε ήδη αυτό θα γίνει επιγραμματικά). Επίσης από την έρευνά μας διαπιστώσαμε ότι για ορισμένες διηγήσεις στους θρύλους δεν είναι εύκολο να προσδιοριστούν οι επιρροές τους, παρά μόνον να υπογραμμιστεί ότι πρόκειται για στοιχεία που υπάρχουν στην λαϊκή παράδοση από έναν καιρό που φαντάζει άχρονος. Παραθέτουμε τους θρύλους με την σειρά που τους κατατάξαμε.

1) Θρύλοι με τον Θεό: *Η δημιουργία του ουρανού και της γης* (Sozdanie neboto i zemijata)- Για την εκδοχή του θρύλου που ο Θεός έφτιαξε ουρανό, σελήνη και αστέρια από πλίνθο και μετά τα έβαλε στον ουρανό αντιστοιχεί με το μοτίβο A700.1. *Heavenly bodies from objects thrown into sky* από την κατηγορία A. Μυθολογικά μοτίβα. Η διαφορά είναι πως το μοτίβο αναφέρεται στον μικρό Ιησού για την κατασκευή των ουράνιων σωμάτων και όχι στον Θεό. Είδαμε πως αυτή η εκδοχή είναι ο θρύλος *Πως δημιουργήθηκαν ο ήλιος και τα αστέρια* που είναι παρακάτω στην κατηγορία 11) Διαμόρφωση της ήδη υπάρχουσας κτίσης στην τωρινή της κατάσταση. Αυτή η εκδοχή είναι γνωστή στις σκανδιναβικές χώρες⁷²² και σε Βούλγαρους της διασποράς⁷²³ και καταγράφονται όλες περίπου τον 19^ο –αρχές 20^{ου} αι. Δεν γνωρίζουμε αν υπάρχει παλαιότερη πηγή. Για την δημιουργία των βουνών μάλλον αντιστοιχεί το μοτίβο A962.2. *Mountains made with God's hand* με καταγραφές από

⁷²²S. Thompson. Motif-index of folk-literature, A. Mythological Motifs, A700--A799. The heavens.

⁷²³ Florentina Badalanova Geller, *Kniga suštaja v ustah: fol'klornaja Biblija bessarabskih I tavičeskih Bolgar*, Moskva, Universitet Dmytija Pozarskogo 2017,σελ.359, Eric Ziolkowski, *The Bible in Folklore worldwide*, HBR, Walter de Gruyter GmbH & Co KG, 2017

εβραϊκές πηγές από προχριστιανικούς χρόνους⁷²⁴. Τα υπόλοιπα μοτίβα είναι μάλλον πεποιθήσεις της λαϊκής παράδοσης⁷²⁵.

Η πρώτη γέννα του κόσμου (Pärvoto roduane na vekon) - Μία άλλη παραλλαγή του θρύλου είδαμε πως είναι το *Γιατί ο άνθρωπος δεν μπορεί να περπατήσει μέχρι τα τρία του χρόνια* που υπάρχει στην κατηγορία 10) Ανθρώπινες πρακτικές και βιώματα. Αντιστοιχεί στο μοτίβο A1361. *Why children are helpless for so long* και στο μοτίβο A1321.1. *Why children learn to walk later than animals* πάλι από τα Μυθολογικά μοτίβα. Καταγράφεται από την Λιβονία (περίπου στην περιοχή της σημ.Λεττονίας), την Λιθουανία, την Φλαμανδία (περίπου στην περιοχή του σημ.Βέλγιου), το Καμερούν⁷²⁶ και από Βούλγαρους της διασποράς⁷²⁷, πάλι γύρω στον 19^ο –αρχές 20^{ου} αι. Δεν γνωρίζουμε αν υπάρχει παλαιότερη πηγή, πάντως δίνεται η εντύπωση πως είναι μια αρκετά παλαιά πεποίθηση⁷²⁸.

Ο Θεός, η υφάντρια και ο γεωργός (Gospod tǎkačkata i oračǎt)- Αντιστοιχεί στο μοτίβο A1403. *God teaches people to work* από τα Μυθολογικά μοτίβα και στο μοτίβο C53.1. *People taught by God to work: claim they learned by own efforts* από την κατηγορία C.Ταμπού. Καταγράφεται από την Λιθουανία⁷²⁹ αρχές 20^{ου} αι. Επίσης θα μπορούσε να αντιστοιχεί και το μοτίβο K1811.2. *Deity disguised as old man (woman) visits mortals* από την κατηγορία K.Εξαπάτηση γιατί είναι η γνωστή εικόνα του Θεού μεταμορφωμένου σε γεράκο, που καταγράφεται από την Λιθουανία, από εβραϊκές πηγές και από την Ινδία (εδώ η ινδική πηγή είναι η παλαιότερη, αλλά αναφέρεται σε μυθικές θεότητες)⁷³⁰. Είδαμε πως είναι πολύ γνωστός θρύλος σε πολλές περιοχές της Βουλγαρίας, αλλά δεν γνωρίζουμε αν υπάρχει παλαιότερη πηγή πριν τον 19^ο αι⁷³¹.

Ο γέρος Θεός και ο μάστορας (Dedo Gospod i maistorǎt)- Πιθανόν να αντιστοιχεί στο μοτίβο C53.2. *Tabu: arrogance toward deity* πάλι από τα μοτίβα των

⁷²⁴ S. Thompson. Motif-index of folk-literature, A. Mythological Motifs, A950--A999. Land features

⁷²⁵ Βλ. Hristo S.Enev, Svetǎt na simvolite, Gabrovo 2003, slǎnce σελ.94, luna σελ.58, zvezda σελ.32, Ivanička Georgieva, Bǎlgarska narodna mitologija, σελ.19-40

⁷²⁶ S. Thompson. Motif-index of folk-literature, A. Mythological Motifs, A1300--A1399. Ordering of human life.

⁷²⁷ Badalanova Geller, Kniga suštaja v ustah: fol'klornaja Biblija bessarabskih I tavrīčeskikh Bolgar, σελ.401

⁷²⁸ Ivanička Georgieva, Bǎlgarska narodna mitologija, σελ.34

⁷²⁹ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, A. Mythological Motifs, A1400--A1499, Acquisition of culture και C.Motifs of Tabu C0--C99. Tabu connected with supernatural beings.

⁷³⁰ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, K. Deceptions, K1800--K1899. Deception by disguise or illusion.

⁷³¹ Imagining Creation, σελ.304-305

Ταμπού και πάλι όπως και στον προηγούμενο θρύλο να αντιστοιχεί και το K1811.2. *Deity disguised as old man (woman) visits mortals*. Καταγράφεται από εβραϊκές πηγές τέλη 18^{ου} αι.⁷³², αλλά πιθανόν να είναι αρκετά παλαιότερο. Ο θρύλος μας δεν καταγράφεται πουθενά αλλού πέραν του Šarparen και από καμία άλλη περιοχή πέραν του Ohrid οπότε μάλλον πρόκειται για τοπικό θρύλο.

Ο Θεός όταν έφτιαξε τους ανθρώπους (Gospod koga i sozdaše lygäeto)- Πιθανόν να αντιστοιχεί στο μοτίβο A1338. *Origin of physical defects* από τα Μυθολογικά μοτίβα. Τα επόμενα δύο μοτίβα αναφέρονται πιο συγκεκριμένα σε σωματικές δυσλειτουργίες βλ. A1338.1. *Origin of cripples* και A1339.1. *Origin of blindness*. Καταγράφονται από την Ισπανία, την Κίνα και την Ινδία⁷³³. Η ισπανική καταγραφή είναι από τον 19^ο αι. και η κινέζικη και ινδική βασίζονται σε μύθους που καταγράφηκαν ήδη μεταξύ του 200 και 100 π.Χ. Δεν αναφέρεται συγκεκριμένα ότι οι άνθρωποι έμπαιναν σε καλούπια από τον δημιουργό, αλλά και πάλι αναφέρεται η δημιουργία των ανθρώπων από πηλό ή χώμα και ότι κάτι πήγε στραβά κατά την διάρκεια της δημιουργίας και ο πηλός έσπασε. Έτσι αυτό το μοτίβο μάλλον προέρχεται από την Ανατολή και είναι αρχαία πεποίθηση.

Ο Θεός δημιουργεί τους ανθρώπους (Gospod sãzdava horata)- Η αφήγηση είναι πολύ μικρή και μάλλον έχει επιρροή από την βιβλική διήγηση. Στον τόμο που καταγράφεται η αφήγηση πάντως, αναφέρεται πως η εικόνα της πτώσης που είναι αποκλειστική πρωτοβουλία της Εύας είναι μοναδική και δεν έχει ξαναβρεθεί σε άλλες εκδοχές⁷³⁴. Υπάρχει πάντως και το μοτίβο A1331.1. *Paradise lost because of forbidden fruit (drink)* από τα Μυθολογικά μοτίβα, που καταγράφεται σε αρκετές χώρες και περιοχές της Ανατολής⁷³⁵. Συνεπώς η πεποίθηση της πτώσης του ανθρώπου ή έστω της μετάβασης του από μια κατάσταση ευζωίας σε μια κατάσταση φθοράς και προβλημάτων εξαιτίας της κατάποσης ενός απαγορευμένου φρούτου διαπιστώνεται πως ήταν γενικά διαδεδομένα από την αρχαιότητα στην Ανατολή.

---

⁷³² S.Thompson. Motif-index of folk-literature, C.Motifs of Tabu C0--C99. Tabu connected with supernatural beings.

⁷³³ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, A. Mythological Motifs A1300--A1399. Ordering of human life.

⁷³⁴ SbNU τ.62

⁷³⁵ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, A. Mythological Motifs A1300--A1399. Ordering of human life.

Ο Θεός και ο θάνατος (Gospod i smärta)- Πιθανόν να αντιστοιχεί στο μοτίβο A1337. *Origin of disease* από τα Μυθολογικά μοτίβα, επειδή εξηγεί την προέλευση των ασθενειών. Καταγράφεται σχεδόν από όλο τον κόσμο⁷³⁶. Επίσης η προσωποποίηση του θανάτου αντιστοιχεί στο μοτίβο Z111. *Death personified* από την κατηγορία Ζ.Ανάμεικτα είδη μοτίβων. Καταγράφεται από την Λιθουανία, την Ισπανία, την Αφρική, την Ινδία, από εβραϊκές και βουδιστικές πηγές⁷³⁷, και αποτελεί ακόμα μία αρχαία και παγκόσμια πεποίθηση. Για τους Βούλγαρους, καθώς και για άλλους σλαβικούς λαούς, ο θάνατος (smärt) είναι θηλυκού γένους και προσωποποιείται ως γυναικεία μορφή. Μάλλον αυτή η πεποίθηση έχει τις ρίζες της στον παγανισμό και συνδέεται με την θεά Mora (ή Morena, Morana, Marzanna) που θεωρούνταν η θεά του χειμώνα και του θανάτου (διότι τον χειμώνα η φύση «πέθαινε» μέχρι να γεννηθεί ξανά την άνοιξη)⁷³⁸. Υπάρχουν ενδείξεις για την λατρεία αυτής της θεάς στην Ρωσία, Ουκρανία, Πολωνία και Σλοβακία⁷³⁹ αλλά δεν θα ήταν απίθανο να ήταν γνωστή και πιο νότια, αφού όπως βλέπουμε και στον θρύλο παραμένει η εικόνα του θανάτου ως γυναικεία μορφή.

Ο καθρέφτης του Θεού (Ogledaloto na Gospod)- Είναι μία πολύ ιδιαίτερη ιστορία, καθώς τα μοτίβα που την αποτελούν είναι αρκετά παραλλαγμένα για να αντιστοιχηθούν κάπου. Ο Tomislav Djakov σε ένα άρθρο του για τον συμβολισμό του καθρέφτη στην παράδοση⁷⁴⁰ αναφέρει τον θρύλο ως αντίστοιχο με το ATU 800⁷⁴¹, όμως η ιστορία αφορά έναν ράφτη, το αντικείμενο με το οποίο βλέπει την γη δεν είναι καθρέφτης αλλά ο θρόνος του Θεού και η γυναίκα που βλέπει και θυμώνει και σπάει ή πετάει το αντικείμενο δεν είναι η γυναίκα του αλλά μια γριούλα που έκλεβε. Επειδή το τελικό νόημα του θρύλου είναι πως ο Θεός δεν μπορούσε να βλέπει πια τι συνέβαινε στην γη άρα δεν μπορούσε πλέον να βοηθά τους ανθρώπους, θα μπορούσαμε να πούμε πως έχει μια υπόνοια επιρροής από την βογομιλική διδασκαλία, αφού μία πεποίθηση του βογομιλισμού ήταν ότι ο δημιουργός είναι

---

⁷³⁶ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, A. Mythological Motifs A1300--A1399. Ordering of human life.

⁷³⁷ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, Z. Miscellaneous Groups of Motifs, Z100--Z199. Symbolism.

⁷³⁸ Κ.Νιχωρίτης, *Παγανιστικές λατρείες του σλαβικού κόσμου*, σελ.112, 114-116

⁷³⁹ Mike-Dixon Kennedy, *Encyclopedia of Russian and Slavic myth and legends*, σελ.178, 185

⁷⁴⁰ Tomislav Djakov, «Ogledaloto I obärnatijat svjat», 20/01/2012, public-republic.com

⁷⁴¹ ATU 800: The Tailor in Heaven. Ενώ ο Θεός απουσίαζε, ο άγιος Πέτρος επιτρέπει σε ένα ράφτη να μπει στον Παράδεισο, ενώ κανονικά δεν θα έπρεπε και αυτός κάνει ζημιά στον θρόνο του Θεού.

αποκομμένος από τον κόσμο και δεν ενεργεί σε αυτόν. Δεν μπορούμε όμως να βρούμε άμεση ή έμμεση αντιστοίχιση με κάποιο κείμενο.

Γιατί ο Θεός δεν πάντρεψε τον ήλιο (Zašto Gospod ne oženil slānceto)- Είδαμε πως αυτή η εκδοχή του θρύλου περιλαμβάνει μόνο τον Θεό και τον σκαντζόχοιρο. Η προσωποποίηση του ήλιου με άντρα ή γενικά με άνθρωπο⁷⁴² υπάρχει σχεδόν σε όλες τις μυθολογίες του κόσμου (χαρακτηριστικό παράδειγμα στην ελληνική μυθολογία, όπου μάλιστα έχει και έναν γιο τον Φαέθωνα). Αντιστοιχεί στο μοτίβο A736. *Sun as human being*. Για τον γάμο του όμως με θνητή γυναίκα πέρα από τις βουλγαρικές εκδοχές στα μοτίβα καταγράφεται μόνο μια εκδοχή από τις Φιλιππίνες⁷⁴³, όπου όμως δεν επιφέρει καταστροφικά αποτελέσματα για τον κόσμο (A736.7.1. *Sun marries woman*). Δεν μπορέσαμε να βρούμε μοτίβα προς αντιστοίχιση για το να μην νυμφευτεί ο ήλιος. Για την συμβολή του σκαντζόχοιρου πιθανόν να αντιστοιχεί γενικά στα μοτίβα B449.1. *Helpful hedgehog* και B521. *Animal warns of fatal danger* από τα μοτίβα για ζώα. Καταγράφονται από την Ινδία, την Αφρική και από εβραϊκές πηγές⁷⁴⁴ σε προχριστιανικούς αιώνες.

Ο κλέφτης στον Θεό (Kradecāt pri Gospoda)- Αναφέραμε ήδη πως πρόκειται για τοπικό θρύλο, άρα δεν θα υπάρχουν ιδιαίτερες ενδείξεις για την επιρροή του. Θα μπορούσε πάντως να αντιστοιχηθεί με δύο μοτίβα από την κατηγορία F.Θαύματα. Το πρώτο είναι το F11. *Journey to heaven (upper-world paradise* και το δεύτερο είναι το F52. *Ladder to upper world*. Και τα δύο μοτίβα καταγράφονται σχεδόν από όλη την Ασία από την αρχαιότητα⁷⁴⁵ και το πρώτο καταγράφεται και στις αγγλοσαξωνικές χώρες.

Ο Θεός και ο Αρχάγγελος Μιχαήλ (Gospod i Arhangel Mihail)- Αυτός ο θρύλος είδαμε πως ουσιαστικά αποτελεί μια παραλλαγή του παραμυθιού *Ο άγγελος που σήκωσε την πέτρα ή η ενέργεια της Θείας Πρόνοιας*. Συνεπώς ισχύουν και εδώ όλα όσα έχουμε ήδη αναφέρει στην ανάλυση του παραμυθιού.

2) Θρύλοι με τον διάβολο: *Ο διάβολος δεν ήξερε από πού τροχίζουν οι γυναίκες τα μαχαίρια (Gjaolot ne znael zenite ot kai go točat nožot)*-Αναλύσαμε ήδη την πιθανή

⁷⁴² Ivanička Georgieva, *Bālgarska narodna mitologija*, σελ.19-24

⁷⁴³ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, A. Mythological Motifs, A710--A739. The Sun

⁷⁴⁴ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, B. Animal Motifs, B400--B449. Helpful Beasts

⁷⁴⁵ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, F. Marvels, F10--F79. The Upper World

επιρροή του θρύλου από τις διάφορες απόκρυφες διηγήσεις. Επιπρόσθετα για το ‘μαύρισμα’ του διαβόλου υπάρχουν και τα μοτίβα G303.2.2. *Devil is called the black one* και G303.4.1.7.1. *Devil’s face is black* από την κατηγορία G.Γίγαντες-Τέρατα.Καταγράφονται από αγγλοσαξωνικές χώρες⁷⁴⁶.

Από τι έγινε ο διάβολος και η αράχνη (Otā što stanal gjanolo i pajako)- Αναλύσαμε ήδη την επιρροή του θρύλου από τις απόκρυφες διηγήσεις. Επιπρόσθετα για την προέλευση των δαιμόνων και των δαιμονικών πνευμάτων υπάρχει το μοτίβο G303.1. *The origin of the devil and his companions* που καταγράφεται από εβραϊκές πηγές πάλι από την ίδια κατηγορία και στον D.Asliman καταγράφονται διάφορες εκδοχές του θρύλου με τον γενικό τίτλο Origin of the Underground People. Ουσιαστικά εξηγεί την προέλευση των ξωτικών, των αερικών, των καλικάντζαρων και άλλων παρόμοιων πλασμάτων, η αφήγηση όμως είναι παρόμοια με τον θρύλο μας(μοτίβο V236.1. *Fallen angels become fairies,dwarfs, trolls*). Καταγράφονται από αρκετές χώρες της Δυτικής Ευρώπης⁷⁴⁷.

Γιατί ο διάβολος είναι κουτσός (Zašto gjanolat e kuc)- Το μοτίβο είναι το G303.4.5.1.1. *Devil has only one foot*, πάλι από την ίδια κατηγορία. Είναι ακριβώς το ίδιο με τον θρύλο μας και καταγράφεται από αρκετές χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, την Ρωσία και την Σκανδιναβία. Οι καταγράφες προέρχονται από τον 19^ο-20^ο αι. και δεν γνωρίζουμε αν υπάρχει παλαιότερη πηγή⁷⁴⁸. Επίσης επειδή αναφέρεται και στην δημιουργία του λύκου αντιστοιχείται και με το μοτίβο A1833.1. *Devil makes wolf; God gives him life*, με καταγραφές από την Εσθονία και την Λιθουανία πάλι για τις ίδιες χρονικές περιόδους⁷⁴⁹. Όπως φαίνεται πάντως η σύνδεση του λύκου με τον διάβολο μάλλον είναι μια πεποίθηση που επικράτησε μετά τον εκχριστιανισμό αυτών των χωρών.

3) Κοινοί θρύλοι με τον Θεό και τον διάβολο: *Ο Βελζεβούλ όταν τον έδωξε από τον Παράδεισο ο Θεός* (Zerzevulot koa go isteral Gospod ot raiot)- Αναφέραμε ήδη πως για την δημιουργία του σατανικού βασιλείου γίνεται μόνο μία αναφορά στο *Λόγος για τον ψευδή Αντίχριστο, πως τον νίκησε ο Αρχάγγελος Μιχαήλ*. Τα μοτίβα όμως που

⁷⁴⁶ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, G. Ogres, G300--G399. Other ogres.

⁷⁴⁷ D. L. Ashliman, Folklore and Mythology Electronic Texts, βλ. Ενότητες Origin of the Underground People

⁷⁴⁸ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, G. Ogres, G300--G399. Other ogres.

⁷⁴⁹ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, A. Mythological Motifs, A1810--A1839. Creation of Carnivora

απαρτίζουν τον θρύλο είναι αρκετά. Ξεκινάμε από την κατηγορία G. Γίγαντες-Τέρατα όπου υπάρχουν αντιστοιχίες με τα μοτίβα: G303.8. *Devil's expulsion from heaven and his present haunts*, G303.8.1. *Devil driven from heaven*, G303.8.3. *The devil in hell*, G303.8.3.2. *Devil builds himself a castle and calls it hell*, G303.8.5. *Devil in interior of earth*, G303.9.6.0.1. *The devil is armed*. Καταγράφονται από την Ιρλανδία, την Ισπανία, από χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και από εβραϊκές πηγές⁷⁵⁰. Επίσης από την κατηγορία V.Θρησκεία αντιστοιχεί και το μοτίβο V236. *Fallen angels*, που καταγράφεται από εβραϊκές πηγές⁷⁵¹. Η Badalanova Geller⁷⁵² θεωρεί πως σε αυτόν τον θρύλο ταιριάζει και το C771.1. *Tabu: building too high a tower* από την κατηγορία των Ταμπού, βασιζόμενη στο έργο του Louis Ginzberg, *Legends of the Jews*, όπου η αφήγηση που καταγράφει για το χτίσιμο του πύργου της Βαβέλ έχει την ίδια αφήγηση με τον θρύλο μας⁷⁵³. Οι καταγραφές για τον ευρωπαϊκό χώρο είναι πάλι από τον 19^ο -20^ο αι. και οι εβραϊκές πηγές από τους πρώτους χριστιανικούς αιώνες, οπότε μάλλον αυτές είναι η πιο άμεση επιρροή.

Η δημιουργία της γης (Săzdavaneto na zemjata), *Η δημιουργία του ανθρώπου* (Săzdavaneto na čeloveka) - Αναφέραμε την επιρροή αυτών των θρύλων από την θάλασσα της Τιβεριάδας, οπότε θα κάνουμε μία απλή αναφορά στα μοτίβα που εντοπίζονται που κατέγραψε πάλι η Badalanova Geller⁷⁵⁴. Μυθολογικά μοτίβα: A33.3.1. *Bee as God's spy*, A43. *Devil as adviser of God*, A50. *Conflict of good and evil creators*. A63. *Devil as marplot at creation*, A63.1. *Devil works during God's sleep at creation*, A63.2. *Devil plans to drown God at time of creation*, A141.4. *God lays foundations of earth*, A810.1. *God and Devil fly together over primeval water*, A811. *Earth brought up from bottom of primeval water*, A812.1. *Devil as Earth Diver* A852. *Making the earth smaller*, A962.2. *Mountains made with God's hand*, A969.9. *Mountain or hills from actions of the devil*. A1241. *Man made from clay (earth)*, A1293. *Devil in God's absence puts sickness in Adam's body*. B.Ζώα: B120. *Wise animals*, B481.3. *Helpful bee*. Ενδιαφέρον είναι πως για την δημιουργία της γυναίκας από την ουρά του διαβόλου υπάρχει παραλλαγμένος ο τύπος ATU798

⁷⁵⁰ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, G. Ogres, G300--G399. Other ogres.

⁷⁵¹ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, V. Religion, V200--V299. Sacred persons.

⁷⁵² Badalanova Geller, *Kniga suštaja v ustah: fol'klornaja Biblija bessarabskih I tavrīčeskih Bolgar*, σελ.361-363

⁷⁵³ Louis Ginzberg, *The Legends of the Jews*, Translated from the German manuscript by Henrietta Szold, New York, March 24, 1909, 2nd ed. 12/18/2004, σελ.78-79

⁷⁵⁴ Badalanova Geller, *Kniga suštaja v ustah: fol'klornaja Biblija bessarabskih I tavrīčeskih Bolgar*, σελ.28-31, 34-37, 333-347, 352- 355

Woman created from monkey's tale με βασικό μοτίβο το A1224.3. *Woman created from dog's tail*. Η διήγηση είναι παρόμοια με τους θρύλους, μόνο που όπως φαίνεται και από τους τίτλους των τύπων-μοτίβων αντί για τον διάβολο το πλευρό το παίρνει είτε μια μαιμού είτε ένα σκυλί. Αυτός ο τύπος καταγράφεται μόνο σε σλαβικές χώρες. Επίσης ενδιαφέρον είναι πως στα μυθολογικά μοτίβα εκτός από εβραϊκές υπάρχουν και αρκετές ινδικές πηγές.

Ο Θεός συζητά με τον διάβολο για αν θα παντρεύει τον ήλιο (Gospod se dopituna s gjaolo dali da ženi slānceto)- Για τον συγκεκριμένο θρύλο που σε αυτήν την εκδοχή αναφέρεται στον Θεό και τον διάβολο, η Badalanova-Geller⁷⁵⁵ σημειώνει τα εξής μοτίβα: A716. *Dispute at creation of sun*, A43. *Devil as adviser of God*, B120. *Wise animals*. Για το πρώτο μοτίβο θα διαφωνήσουμε καθώς αναφέρεται στη διένεξη του Θεού και του διαβόλου επειδή ο Θεός ήθελε να δημιουργήσει δύο ήλιους στην αρχή της δημιουργίας και ο διάβολος τον απέτρεψε. Δεν αναφέρεται κάτι για τον γάμο του ήλιου, οπότε θεωρούμε πως δεν αντιστοιχεί. Στα υπόλοιπα δύο μοτίβα θα συμφωνήσουμε συν του ότι θα προσθέσουμε το μοτίβο που είχαμε αντιστοιχήσει για τον θρύλο *Zašto Gospod ne oženil slānceto*, το B521. *Animal warns of fatal danger*. Καταγράφονται από σλαβικές, σιβηρικές και ινδικές πηγές τον 19^ο αι. δεν γνωρίζουμε εάν αν υπάρχει παλαιότερη πηγή.

4) Πρόσωπα από την Παλαιά Διαθήκη: *Ο Θεός καλεσμένος στην Εύα* (Gospod na gosti u Eva)- Είδαμε πως είναι γνωστός θρύλος που αντιστοιχεί και σε τύπο και σε μοτίβο. Ο τύπος είναι το ATU 758: The various children of Eve και το μοτίβο είναι το A1650.1. πάλι με τον ίδιο τίτλο. Καταγράφεται από την Λιβονία, την Γερμανία, την Ισπανία, την Σκανδιναβία και από σλαβικές πηγές⁷⁵⁶. Η παλαιότερη καταγραφή της είναι τον 15^ο αι.⁷⁵⁷ αν και μάλλον πρόκειται για μια παλαιότερη πεποιθήση σχετικά με την θρυλική προέλευση των κοινωνικών τάξεων⁷⁵⁸.

---

⁷⁵⁵ Badalanova Geller, *Kniga suštaja v ustah: fol'klornaja Biblija bessarabskih I tavrīčeskih Bolgar*,σελ.348-353

⁷⁵⁶ Multilingual Folk Tale Database/Aarne-Thompson-Uther Classification of Folk Tales <http://www.mftd.org/index.php?action=atu>, S.Thompson. Motif-index of folk-literature, A. Mythological Motifs, A1600--A1699. Distribution and differentiation of peoples.

⁷⁵⁷ D. L. Ashliman, *Folklore and Mythology Electronic Texts*, βλ.Ενότητες The Grimm Brothers' Home Page. Jacob and Wilhelm Grimm, *Die ungleichen Kinder Evas, Kinder- und Hausmärchen* (Children's and Household Tales -- Grimms' Fairy Tales), 7th ed. (Berlin, 1857), no. 180.

⁷⁵⁸ Eric Ziolkowski, *The Bible in Folklore worldwide*, σελ.341-345

Ο Θεός όταν έδωξε τον Αδάμ από τον Παράδεισο (*Gospod koga isprādi Adama ot raja*)- Είδαμε πως ο θρύλος επηρεάστηκε από το απόκρυφο για τον *Αδάμ και την Εύα* και από την *Θάλασσα της Τιβεριάδας*. Πιθανά μοτίβα που θα μπορούσαν να αντιστοιχούν εδώ είναι τα G303.25.16. *Possessions of the devil* από την κατηγορία G.Γίγαντες-Τέρατα, M210. *Bargain with devil* και M218. *Contract with the devil destroyed* από την κατηγορία M.Ορίζοντας το μέλλον και V211.7. *Christ's descent to hell* από την κατηγορία V.Θρησκεία⁷⁵⁹.

Για τον Λωτ και τον σταυρό του Χριστού (*Za Lota i krāsta Hristov*)- Αναφέραμε ήδη την επιρροή του θρύλου από το απόκρυφο *Λόγος για την Αγία Τριάδα* και το πόσο μακροσκελής είναι καθώς περιλαμβάνει κι άλλους θρύλους. Τα πιθανά μοτίβα που για αντιστοίχιση είναι : Q242. *Incest punished*, Q242.2. *Father-daughter incest punished*, Q520.0.1. *Substitutions for penances* από την κατηγορία Q.Επιβράβευση και τιμωρία⁷⁶⁰ και για τον Τίμιο Σταυρό A2632.2. *Origin of tree for crucifixion of Christ*, V211.4. *Construction of the Cross*, V211.4.1. *Cross of Christ made of four kinds of wood* από την κατηγορία V.Θρησκεία⁷⁶¹. Ενδιαφέρον είναι πως θρύλοι για την προέλευση του Τίμιου Σταυρού καταγράφονται κυρίως από την Ιρλανδία.

Για τον Τίμιο Σταυρό (*Za čestnija krāst*)- Αναφέραμε ήδη τις επιρροές του θρύλου και πιθανόν αντιστοιχούν τα ίδια μοτίβα για την προέλευση του Τίμιου Σταυρού.

Ο παππούς Νώε όταν μέθυσε με κρασί (*Dedo Nojo koga se opil so vino*)- Η αφήγηση του θρύλου είναι απευθείας η αφήγηση της βιβλικής διήγησης⁷⁶² με απλούστερα λόγια. Τα μοτίβα που αντιστοιχούν είναι τα A1473. *Origin of slavery* και A1614.1. *Negroes as curse on Ham for laughing at Noah's nakedness* από τα Μυθολογικά μοτίβα⁷⁶³. Πιο λεπτομερής αφήγηση για την κατάρα του Χαμ και την προέλευση των ‘υποδεέστερων’ φυλών από αυτόν καταγράφει πάλι ο Louis Ginzberg⁷⁶⁴.

---

⁷⁵⁹ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, G. Ogres, G300 The Devil, M. Ordaining the Future, M200--M299. Bargains and promises, V. Religion, V200--V299. Sacred persons.

⁷⁶⁰ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, Q. Rewards and Punishments, Q200--Q399. Deeds punished, Q400--Q599. Kinds of punishment.

⁷⁶¹ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, A. Mythological Motifs, A2600--A2699. Origin of trees and plants. V. Religion, V200--V299. Sacred persons.

⁷⁶² Γέν. 9, 20-25

⁷⁶³ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, A. Mythological Motifs, A1400--A1499. Acquisition of culture, A1600--A1699. Distribution and differentiation of peoples

⁷⁶⁴ Louis Ginzberg, *The Legends of the Jews*, σελ.74

Ο Αδάμ δίνει όνομα σε όλες τις δημιουργίες του Θεού (Adam dava ime na sički boži tvorenija)- Ξανά η βιβλική διήγηση με απλούστερα λόγια⁷⁶⁵. Τα μοτίβα είναι τα A2571. *How animals received their names* και A2571.0.1. *Adam gives name to all animals* απο τα Μυθολογικά μοτίβα⁷⁶⁶.

Τα περιστέρια έμαθαν στον Κάιν τι να κάνει με τον Άβελ (Vgrabcite naučili Kaina kakvo da pravi s Avela)- Αναφέραμε ήδη την επιρροή του θρύλου από την ρωσική εκδοχή της *Θάλασσας της Τιβεριάδας*. Τα μοτίβα που αντιστοιχούν είναι τα A1388. *Origin of hatred* και A1591.1. *Burial learned from watching raven bury its dead* από τα Μυθολογικά μοτίβα⁷⁶⁷. Για το δεύτερο μοτίβο μοναδική πηγή είναι ο Oskar Dähnhardt(1870-1915)⁷⁶⁸, Γερμανός φιλόλογος και λαογράφος που ασχολήθηκε με θρύλους και ιστορίες κυρίως της Κεντρικής Ευρώπης και Σαξωνίας. Στο έργο του όμως περιλαμβάνονται και αρκετοί θρύλοι των δυτικών Σλάβων, πιθανόν λόγω των κοντινών συνόρων.

Ο παππούς Νώε και οι τρεις κόρες του (Dedo Nojo i trite mu dāšteri)- Αυτός ο θρύλος δεν έχει κάποια βάση ούτε στην βιβλική διήγηση ούτε στα απόκρυφα. Τα πιθανά μοτίβα που μάλλον αντιστοιχούν εδώ είναι τα A1371.2. *Bad women combination of nine different animals* και A1371.3. *Bad women from transformed hog and goose*. Το πρώτο μοτίβο, καταγεγραμμένο σε γερμανικές πηγές, δεν αναφέρει τον Νώε και βλέπουμε πως καταγράφονται πολύ περισσότερα ζώα, αλλά παρόλαυτα αναφέρει την προέλευση μερικών γυναικών από ζώα. Το δεύτερο μοτίβο, καταγεγραμμένο από τον Dähnhardt και την Λιθουανία, αντί για τον Νώε βάζει τον άγιο Πέτρο να αποκτά άλλες δύο κόρες μέσω μεταμορφώσεων από ζώα. Και τα δύο μοτίβα είναι πάλι από τον 19^ο-20^ο αι. και δεν γνωρίζουμε αν υπάρχει παλαιότερη πηγή⁷⁶⁹.

Ο Νώε και το γαιδούρι (Nojo i magareto)- Ξανά ένας θρύλος χωρίς βάση σε Βίβλο και απόκρυφα. Τα πιθανά μοτίβα που μάλλον αντιστοιχούν είναι τα A2571. *How*

---

⁷⁶⁵ Γέν. 2, 19-20

⁷⁶⁶ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, A. Mythological Motifs, A2500--A2599. Animal characteristics--miscellaneous.

⁷⁶⁷ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, A. Mythological Motifs, A1300--A1399. Ordering of human life, A1500--A1599. Origin of customs

⁷⁶⁸ Hellmut Rosenfeld: Dähnhardt, Alfred Oskar. In: Neue Deutsche Biographie (NDB). Band 3, Duncker & Humblot, Berlin 1957, (Digital)

⁷⁶⁹ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, A. Mythological Motifs, A1300--A1399. Ordering of human life

animals received their names και A2571.0.4. *Names of animals explained by their characteristics*. Το πρώτο μοτίβο καταγράφεται από σλαβικές πηγές τον 19^ο αι. και αναφέρεται γενικά σε διάφορα είδη ζώων και το δεύτερο από εβραϊκές πηγές και αναφέρεται πάλι στον Αδάμ ως ονοματοδότη⁷⁷⁰. Επειδή όμως στον θρύλο μας ο Νώε υποτίθεται ότι ονόμασε έτσι το γαϊδούρι από ένα χαρακτηριστικό του το σημειώνουμε και αυτό.

Ο βασιλιάς Δαβίδ και η προσβολή (Car David i porazijata)- Ξανά η βιβλική διήγηση απλοποιημένη⁷⁷¹. Επειδή ο θρύλος μας έχει την αιτιολογία για τις επιδημίες θα μπορούσε να αντιστοιχηθεί και με το γενικό μοτίβο A1337. *Origin of disease* καθώς και με τα μοτίβα C53.2. *Tabu: arrogance toward deity* και C941.4. *Plague for breaking tabu* που καταγράφονται σε παγκόσμια κλίμακα από την αρχαιότητα⁷⁷².

Η πτώση του Αδάμ (Grehopadenieto na Adama)- Πάλι απλοποιημένη βιβλική διήγηση⁷⁷³. Τα μοτίβα προς αντιστοίχιση είναι πάλι το A1331.1. *Paradise lost because of forbidden fruit (drink)*, A1335. *Origin of death*, συν τα A1345. *Origin of hunger* και A1345.1. *Origin of thirst* διότι αυτά ήρθαν στον άνθρωπο με την πτώση του, το A1346. *Man to earn bread by sweat of his brow* που ήταν η κατάρα του Θεού στον Αδάμ και πάλι από τα μοτίβα των Ταμπού τα C225. *Tabu: eating certain fruit*, C621. *Forbidden tree*, C621.1. *Tree of knowledge forbidden*, C987. *Curse as punishment for breaking tabu*⁷⁷⁴. Σημειώνεται και η ίδια η Παλαιά Διαθήκη ως μία πηγή για αυτά τα μοτίβα.

Ο βασιλιάς Δαβίδ γράφει τους ψαλμούς (Car David napisva psalmite)- Είχαμε αναφέρει την επιρροή του θρύλου από το απόκρυφο *Λόγος για τον βασιλιά Δαβίδ*. Τα πιθανά μοτίβα που θα μπορούσαν να αντιστοιχούν εδώ είναι τα Q243. *Incontinence punished-miscellaneous*, Q243.2.1. *Attempted seduction punished* και Q522. *Self-*

---

⁷⁷⁰ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, A. Mythological Motifs, A2500--A2599. Animal characteristics—miscellaneous, Louis Ginzberg, *The Legends of the Jews*, σελ.32

⁷⁷¹ Α Χρον. 21, 1-14

⁷⁷² S.Thompson. Motif-index of folk-literature, A. Mythological Motifs, A1300--A1399. Ordering of human life, C. Motifs of Tabu, C0--C99. Tabu connected with supernatural beings, C900--C999. Punishment for breaking tabu.

⁷⁷³ Γέν. 3, 1-24

⁷⁷⁴ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, A. Mythological Motifs, A1300--A1399. Ordering of human life, C. Motifs of Tabu, C200--C249. Eating Tabus, C600--C699. Unique prohibitions and compulsions, C900--C999. Punishment for breaking tabu.

torture as penance από την κατηγορία Q.Επιβράβευση και τιμωρία και το T481. *Adultery* από την κατηγορία T.Σεξ⁷⁷⁵.

Ο βασιλιάς Σολομώντας υποτάσσει τους διαβόλους (*Car Solomon podcinjava djavolite*)- Ισχύει η ανάλυση που κάναμε στο Β' κεφάλαιο για τα γνωστά παραμύθια⁷⁷⁶.

Η πτώση του Αδάμ και της Εύας (*Grehopadenieto na Adam i Eva*)- Πάλι μια εκδοχή για την πτώση των πρωτόπλαστων, ισχύουν τα μοτίβα που αναφέραμε στο *Grehopadenieto na Adama* συν το μοτίβο A2236.2.1. *Snake carries devil into paradise: loses feet*⁷⁷⁷ γιατί εδώ αναφέρεται το περιστατικό με τον διάβολο ως φίδι.

Ο Νώε χτίζει κιβωτό για να σώσει την πλάση από τον κατακλυσμό (*Dedo Nojo postoina končeg za da spasi živinja svjat ot potopa*)- Παρατηρήσαμε πως εδώ η αρχή του θρύλου έχει κάποιες μοναδικές εικόνες και το τέλος είναι το ίδιο με την βιβλική αφήγηση. Τα μοτίβα που αντιστοιχούν γενικά στην αφήγηση του κατακλυσμού είναι :A1003. *Calamity as punishment for sin*, A1005.2. *Inclosure made during world calamity and only best types of animals and men preserved*,A1006. *Renewal of world after world calamity*, A1006.1. *New race from single pair (or several) after world calamity*, A1018. *Flood as punishment*,A1021. *Deluge: escape in boat (ark)*, A1021.1. *Pairs of animals in ark*,A1022. *Escape from deluge on mountain*. Καταγράφονται από σχεδόν όλον τον κόσμο και γενικώς η αφήγηση του κατακλυσμού είναι μία από τις πιο γνωστές και αρχαίες για όλους σχεδόν τους πολιτισμούς⁷⁷⁸. Διαφορές υπάρχουν μόνο στο ποιο ακριβώς σώθηκαν από αυτόν και με ποιον τρόπο. Για το μοτίβο όπου ο Νώε τρώει σε σιδερένιο τραπέζι δεν μπορούσαμε να βρούμε κάποια αντιστοιχία αλλά το μοτίβο όπου το νερό ήταν αίμα αντιστοιχεί στο A1012.3.*Flood from blood* που όλως περιέργως καταγράφεται μόνον από τους ιθαγενείς της Αμερικής⁷⁷⁹. Θεωρούμε πως μάλλον όμως δεν υπάρχει κάποια επιρροή από εκεί, παρά πως πρέπει να γίνεται μια σύνδεση και μία σύμπτυξη από την

⁷⁷⁵ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, Q. Rewards and Punishments, Q200--Q399. Deeds punished, Q400--Q599. Kinds of punishment, T. Sex, T400--T499. Illicit sexual relations.

⁷⁷⁶ Σελ.133-134

⁷⁷⁷ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, A. Mythological Motifs, A2500--A2599. Animal characteristics—miscellaneous

⁷⁷⁸ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, A. Mythological Motifs, A1000--A1099. World calamities and renewals.

⁷⁷⁹S.Thompson. Motif-index of folk-literature, A. Mythological Motifs, A1000--A1099. World calamities and renewals

αφήγηση των εφτά πληγών του Φαραώ που το νερό έγινε αίμα. Υπάρχουν πάντως και γενικά μοτίβα για αιμάτινες πηγές νερού που καταγράφονται στην κατηγορία F.Θαύματα που είναι τα F713.6. *Lake of blood*, F715.2.1. *River of blood* και υπάρχει και καταγεγραμμένο το μοτίβο της πληγής του Φαραώ στο F930.4. *Waters transformed to blood for Egyptians but not for Hebrews*⁷⁸⁰.

Ο Νώε και η κιβωτός του (Noj i Noenjat končeg)- Πιο σύντομη αφήγηση του κατακλυσμού, ισχύουν τα ίδια μοτίβα που αναφέραμε παραπάνω.

Ο παππούς Νώε, το ποντίκι και το φίδι (Dedo Nojo miškata i zmijata)- Το μοτίβο όπου το ποντίκι τρώει το ξύλο της κιβωτού είναι το A1811.2. *Creation of cat: sneezed from lion's nostrils*, όμως εδώ αναφέρεται στον διάβολο μεταμορφωμένο σε ποντίκι και πως το λιοντάρι φταρνίστηκε και από αυτό βγήκαν οι γάτες και άρχισαν να το κυνηγούν. Αν και δεν συνάδει με τον θρύλο μας μόνον εδώ παρουσιάζεται η εικόνα του ποντικιού να τρώει την κιβωτό. Το μοτίβο όπου το φίδι εμπόδισε το νερό να μπει κουλουριαζόμενο στην τρύπα είναι το A2145.2. *Snake preserved in ark: to stop hole with tail*. Μετά οι δύο διαφορετικές εκδοχές όπου το φίδι είτε ευλογείτε από τον Νώε να κυνηγά τα ποντίκια είτε το καταριέται να το κυνηγούν οι άνθρωποι θα μπορούσαν να αντιστοιχηθούν με τα γενικά μοτίβα A2435.6.2. *Food of snake*, A2522. *Why animal is disliked* και A2585.1. *Origin of enmity between serpent and man*. Τα πρώτα δύο μοτίβα καταγράφονται από τον Dähnhardt και από την Φινλανδία τον 19^ο-20^ο αι. και δεν γνωρίζουμε αν υπάρχουν παλαιότερες πηγές και τα μοτίβα για το φίδι καταγράφονται γενικώς από ανατολικές πηγές σε π.Χ.εποχή⁷⁸¹. Γενικά πάντως για τις βουλγαρικές παραδοσιακές πεποιθήσεις για αυτά τα ζώα, επειδή το φίδι είναι χθόνιο ζώο θεωρούνταν μεσολαβητής ανάμεσα στον πάνω και στον κάτω κόσμο και ήταν σεβαστό και του αποδίδονταν συχνά μαγικές και προστατευτικές ιδιότητες⁷⁸². Το ποντίκι από την άλλη θεωρούνταν ακάθαρτο ζώο γιατί σε αυτό μπορούσαν να μεταμορφωθούν οι μάγισσες και οι βρικόλακες.

⁷⁸⁰ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, F. Marvels, F700--F899. Extraordinary places and things, F900--F1099. Extraordinary occurrences.

⁷⁸¹ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, A. Mythological Motifs, A1810--A1839. Creation of Carnivora, A2400--A2499. Causes of animal characteristics: appearance and habits, A2500--A2599. Animal characteristics--miscellaneous

⁷⁸² Ivanička Georgieva, *Bългарска народна mitologija*, σελ.62-67. Αναφέραμε και πιο πάνω την εικόνα του Storan που κυκλώνει την γη και την προστατεύει που επίσης καταγράφεται στον Βαρούχ.

5)Πρόσωπα από την Καινή Διαθήκη- Ιησούς Χριστός: *Ο σταυρός του Χριστού και το κεφάλι του Αδάμ* (Krăstăt Hristov i glavata ot Adama)- Αναφέραμε ήδη τις επιρροές του θρύλου. Δεν υπάρχουν ιδιαίτερα μοτίβα προς αντιστοίχιση παρά ένα γενικό V211. *Christ* από την κατηγορία V.Θρησκεία. Με βάση τις πηγές και τις καταγραφές, για τον Ιησού Χριστό υπάρχουν θρύλοι και παραδοσιακές ιστορίες ήδη από τον 10^ο αι. σε όλη την Ευρώπη⁷⁸³.

Ο Χριστός όταν ήταν μαθητευόμενος σε έναν βαφέα (Hristos kogato bil kalfa na bojadzja)- Αναφέραμε πως μάλλον πρόκειται για τοπικό θρύλο, οπότε ισχύουν όσα γράψαμε παραπάνω.

Ο Χριστός στον σταυρό (Hristos na krăsta)- Είδαμε πως ο θρύλος είναι μια εκδοχή σχετικά με την αιτία που οι άντρες έχουν το λεγόμενο «μήλο του Αδάμ» στο λαιμό. Το συγκεκριμένο μοτίβο είναι το A1319.1. *Origin of Adam's apple*, αλλά αναφέρεται στον ίδιο τον Αδάμ και πως του κόλλησε στο λαιμό το κομμάτι από το απαγορευμένο φρούτο. Δεν ξαναβρήκαμε άλλες εκδοχές σαν τον θρύλο μας, οπότε μάλλον πρόκειται για τοπικό θρύλο.

Ο Χριστός και ο άγιος Ιωάννης σε μητρικές αγκαλιές (Hristos i sv.Ioan vo majcini utrobi)- Δεν υπάρχουν μοτίβα προς αντιστοίχιση. Θρύλοι για αγίους υπάρχουν στην ορθόδοξη παράδοση από τον Μεσαίωνα⁷⁸⁴.

Η γέννηση του Ιησού (Raždaneto na Isus)- Ο θρύλος είναι ουσιαστικά η αφήγηση της Γέννησης όπως καταγράφεται στο Κατά Λουκάν ευαγγέλιο⁷⁸⁵. Υπάρχει πάλι γενικά το μοτίβο V211.1. *The Nativity of Christ* από την ίδια κατηγορία, καθώς και το μοτίβο T581.4. *Child born in stable* από την κατηγορία T.Σεξ⁷⁸⁶.

6)Πρόσωπα από την Καινή Διαθήκη- Θεοτόκος: Καταρχήν ξεκαθαρίζουμε πως για τους θρύλους αυτής της κατηγορίας δεν υπάρχουν ιδιαίτερα μοτίβα προς αντιστοίχιση. Το πρόσωπο της Θεοτόκου είναι από το πιο τιμημένο στην ανατολική ορθόδοξη παράδοση, συνεπώς θρύλοι και ιστορίες για αυτήν θα υπήρχαν ήδη στην λαϊκή παράδοση από τους πρώτους χριστιανικούς αιώνες⁷⁸⁷. Υπάρχει γενικά το

⁷⁸³ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, V. Religion, V200--V299. Sacred persons.

⁷⁸⁴ Βλ. Lilija Stareva, *Bălgarski svetci I praznici*

⁷⁸⁵ Λκ 2, 1-20

⁷⁸⁶ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, T. Sex, T500--T599. Conception and birth

⁷⁸⁷ Βλ. Lilija Stareva, *Bălgarski svetci I praznici*, σελ.286-89

μοτίβο V250. *The Virgin Mary* από την κατηγορία V.Θρησκεία που όμως στα επιμέρους κομμάτια του αναφέρεται σε θρύλους για την Θεοτόκο όπου πραγματοποιεί θαύματα για διάφορους ανθρώπους. Δεν υπάρχουν μοτίβα που να αναφέρονται στη ζωή της ή σε γεγονότα της Γέννησης ή της Σταύρωσης που να την περιλαμβάνουν. Οπότε θα θεωρήσουμε πως για όλη την κατηγορία ισχύει γενικά αυτό το μοτίβο. Για κάθε θρύλο ξεχωριστά υπάχουν λίγα στοιχεία. Αναλυτικά:

Η Θεοτόκος και ο βάτραχος (*Bogoroica i žabata*)- Πιθανό μοτίβο προς αντιστοίχιση το B200. *Animals with human traits* από την κατηγορία B. Ζώα⁷⁸⁸. Γενικά ο βάτραχος θεωρείται ιερό ζώο στην βουλγαρική παράδοση επειδή ευλογήθηκε από την Θεοτόκο⁷⁸⁹.

Η Θεοτόκος και τα ρούχα (*Bogorodica i kostjumite*)- Πιθανό μοτίβο προς αντιστοίχιση το A1437. *Acquisition of clothing*⁷⁹⁰. Μάλλον είναι τοπικός θρύλος.

Η Θεοτόκος εγκυμώθηκε από πετραδάκι (*Sv. Bogorodica začenala ot kamāk*)- Εδώ είναι το πρώτο μοτίβο της κατηγορίας που έχει σίγουρη αντιστοίχιση. Είναι το T511.8.1. *Conception from swallowing a stone* από την κατηγορία T.Σεξ. Κατά περίεργο τρόπο καταγράφονται μύθοι από την Κίνα και τα νησιά της νοτιοανατολικής Ασίας γύρω στον 20^ο αι.⁷⁹¹ Δεν γνωρίζουμε αν υπάρχουν παλαιότερες πηγές. Ο θρύλος πάντως είναι γνωστός και στους Βούλγαρους της διασποράς⁷⁹².

Για την νεαρή Μαρία (*Za deva Marija*)- Είναι μία παραδοσιακή αφήγηση για την ζωή της Θεοτόκου μέχρι να γίνει η άμωμος σύλληψη, δεν πρέπει να υπάρχουν ιδιαίτερες επιρροές από κάπου αλλού. Η Badalanova-Geller⁷⁹³ πάντως σημειώνει για την άμωμο σύλληψη το μοτίβο T518. *Conception from divine impregnation* πάλι από την κατηγορία T.Σεξ.

---

⁷⁸⁸ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, B. Animal Motifs, B200--B299. Animals with human traits.

⁷⁸⁹ Βλ. Hristo S.Enev, *Svetät na simvolite, žaba* σελ.30

⁷⁹⁰ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, A. Mythological Motifs, A1400--A1499. Acquisition of culture.

⁷⁹¹ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, T. Sex, T500--T599. Conception and birth.

⁷⁹² Badalanova Geller, *Kniga suštaja v ustah: fol'klornaja Biblija bessarabskih I tavrīčeskih Bolgar*, σελ.600

⁷⁹³ Badalanova Geller, *Kniga suštaja v ustah: fol'klornaja Biblija bessarabskih I tavrīčeskih Bolgar*, σελ.600

Η Θεοτόκος καταριέται την αγριολεύκη (Bogorodica proklina trepetlikata)- Εδώ είναι το δεύτερο μοτίβο της κατηγορίας που έχει σίγουρη αντιστοίχιση. Είναι το A2721.1. *Plant cursed for disservice to child Jesus*. Κατά περίεργο τρόπο καταγράφεται στον κατάλογο μόνο από την Φλαμανδία και την Γαλλία τέλη 18^{ου} αι⁷⁹⁴.

Το όνειρο της Θεοτόκου (Sānĵat na Bogorodica)- Ακόμα μία παραδοσιακή αφήγηση, αυτή τη φορά για την ζωή του Χριστού μέσω του ονείρου της Θεοτόκου. Ούτε εδώ πρέπει να υπάρχουν ιδιαίτερες επιρροές από αλλού.

Οι μεταξοσκώληκες (Korpinenite bubu) -Πιθανό μοτίβο προς αντιστοίχιση το A1725.1. *Animals from spittle of deity (saint)*⁷⁹⁵. Μάλλον πρόκειται για τοπικό θρύλο.

7)Άγιοι: *Ο άγιος Γρηγόριος ο Θεολόγος και οι τσιγγάνοι* (Sv. Grigorij Bogoslov i čiganite)- Εδώ υπάρχουν αρκετά μοτίβα προς αντιστοίχιση. Πρώτα από τα μυθολογικά μοτίβα είναι τα A1611.2. *Origin of Gypsies* γιατί εξηγεί την προέλευση των τσιγγάνων και το A1630. *Wandering of tribes* γιατί τους καταράστηκε να είναι νομάδες. Μετά από την κατηγορία Q.Επιβράβευση και τιμωρία μάλλον αντιστοιχούν τα μοτίβα Q227. *Punishment for opposition to holy person*, Q314. *Scandal-mongering punished*, Q494. *Loss of social position as punishment* και Q502. *Wandering as a punishment*⁷⁹⁶. Τα μυθολογικά μοτίβα καταγράφονται από την Φινλανδία, την Ιρλανδία (για την προέλευση των τσιγγάνων) αρχές 19^{ου} αι. δεν γνωρίζουμε για παλαιότερες πηγές, την Ισλανδία, την Αρμενία, την Βόρεια και Νότια Αμερική και από τα βιβλία της Παλαιάς Διαθήκης (Εξοδος, Λευιτικό, Αριθμοί, Δευτερονόμιο) για την περιπλάνηση των φυλών. Εφόσον καταγράφονται και τα βιβλία της Παλαιάς Διαθήκης ως βασική πηγή άρα αυτό το μοτίβο είναι πανάρχαιο. Τα μοτίβα της επιβράβευσης και τιμωρίας καταγράφονται από την Ιρλανδία, την Ισλανδία, την Ινδία (18^{ου}-19^{ου} αι.), από αραβικές και εβραϊκές πηγές και από βουδιστικούς μύθους (προχριστιανική εποχή και για τις αραβικές από την Χρυσή Ισλαμική εποχή). Βασική πηγή για τις παραδοσιακές πεποιθήσεις για τα αγιολογικά πρόσωπα του

⁷⁹⁴ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, A. Mythological Motifs, A2700--A2799. Origin of plant characteristics.

⁷⁹⁵ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, A. Mythological Motifs, A1700--A1799. Creation of animal life--general.

⁷⁹⁶ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, A. Mythological Motifs, A1600--A1699. Distribution and differentiation of peoples, Q. Rewards and Punishments, Q200--Q399. Deeds punished, Q400--Q599. Kinds of punishment.

Χριστιανισμού είναι εδώ ο C.Grant Loomis⁷⁹⁷. Για το μοτίβο που ο άγιος γεννήθηκε χωρίς φύλλο δεν υπάρχει αντιστοίχιση.

Ο Ιωάννης Χρυσόστομος (Sv. Zlatoust)- Εδώ μάλλον πιθανό μοτίβο προς αντιστοίχιση είναι το A1352. *Origin of sexual intercourse* γιατί έτσι είπε ο Ιωάννης Χρυσόστομος πως θα μπορούν να αναπαράγονται οι άνθρωποι. Και αυτό είναι ένα αρκετά αρχαίο μοτίβο που καταγράφεται σχεδόν παγκοσμίως⁷⁹⁸. Επειδή δεν βρήκαμε άλλη σχετική διήγηση για τον Ιωάννη Χρυσόστομο μάλλον πρόκειται για τοπικό θρύλο.

Ο άγιος Ιωάννης την Ρίλας βοσκός (Sv.Ivan Rilski govedarin) - Δεν υπάρχουν ιδιαίτερα μοτίβα προς αντιστοίχιση. Υπάρχουν κάποιες γενικές κατηγορίες που είναι το V220. *Saints* G303.16.11.5. *Saint's dispute with devil* που είναι γενικά για αγίους και για διαμάχη αγίων με τον διάβολο και υπάρχει και το B211.1.5.5. *Speaking calf* από την κατηγορία B.Ζώα που θα μπορούσε να μπει γιατί το μοσχάρι του αγίου του μιλούσε. Η όλη αφήγηση έχει άμεσες επιρροές από τους βίους που έχουν συγγραφεί για τον άγιο που είναι γύρω στους 16, αποτελούμενοι από 4-5 χειρόγραφα ο καθένας με χρονολογίες από τον 11^ο έως και τον 18^ο αι⁷⁹⁹. Ο θρύλος βέβαια είναι εμπλουτισμένος με αρκετά μαγικά στοιχεία. Πρέπει να τονίσουμε εδώ ότι όπου υπάρχει θρύλος επηρεασμένος από βίο αγίου, συνήθως αναφέρεται σε γεγονότα που στον βίο είναι απλές λεπτομέρειες, εδώ βλέπουμε το τι συνέβη στον άγιο ενώ ήταν βοσκός. Έτσι οι θρύλοι συνήθως έρχονται να καλύψουν παραλειπόμενες πτυχές των βίων, κάτι που είναι σύνηθες στην λαϊκή παράδοση.

Άγιος Αθανάσιος (Sv. Atanac)- Και εδώ μπορούμε πολύ γενικά να αντιστοιχήσουμε κάποια μοτίβα. Υπάρχουν τα μοτίβα G303.6.2.9. *Devil appears to saint (cleric)*, G303.16.19.18. *Catching the devil* από την κατηγορία G.Τέρατα, V226. *Saints as hermits* και V229.5. *Saint banishes demons* από την κατηγορία V.Θρησκεία⁸⁰⁰.

---

⁷⁹⁷ C.Grant Loomis, *White Magic, an introduction to the folklore of Christian legend*, The Medieval Academy of America, Cambridge, Massachusetts, USA, 1948, 1987²

⁷⁹⁸ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, A. Mythological Motifs, A1300--A1399. Ordering of human life

⁷⁹⁹ Αναφέρομε ενδεικτικά τον βίο που συνέγραψε ο Γεώργιος Σκυλίτζης, ο πατριάρχης Ευθύμιος Τυρνόβου, ο Δημήτριος Καντακουζηνός. Αναλυτικά βλ.Ivanov J., *Žitija na sv.Ivana Rilski-Godišnik na Sofijskija Univerzitet*, Istoriko-filologičeski fakultet, 32, 1936, 1 – 108, *Arhim.D.Pavel Stefanov*, «Žitijata na sv.Ivan Rilski» <https://dveri.bg/48x>, 04/02/2009.

⁸⁰⁰ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, G. Ogres,G300--G399. Other ogres, V. Religion, V200--V299. Sacred persons.

Καταγράφονται από όλη την Ευρώπη από την μεσαιωνική εποχή, πάλι βασική πηγή αποτελεί ο C.Grant Loomis. Στον βίο του αγίου δεν υπάρχουν τέτοιες αφηγήσεις. Μάλλον πρόκειται πάλι για τοπικό θρύλο.

Πώς ο Γερμανός έγινε άγιος (Kak Džerman stanal svetec)- Δεν υπάρχουν ιδιαίτερα μοτίβα προς αντιστοίχιση. Βλέπουμε όμως μία άμεση σύνδεση παγανισμού-χριστιανισμού, καθώς σύμφωνα με την Lilija Stareva⁸⁰¹ ο Džerman ήταν μία θεότητα που κυριαρχούσε στα φυσικά φαινόμενα (κυρίως στην βροχή και στο χαλάζι). Με την έλευση του χριστιανισμού, πιθανώς και λόγω της ομοιότητας του ονόματος, ο Džerman έγινε German και συνδέθηκε με τον άγιο Γερμανό, πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως (εορτή στις 12 Μαΐου). Μέχρι και σήμερα σε μερικές επαρχίες υπάρχουν έθιμα την ημέρα της εορτής του αγίου με σκοπό να αποτραπεί το χαλάζι και να έρθει η βροχή για την σπορά⁸⁰². Στον θρύλο μας προφανώς δείχνει πως ο παγανιστής θεός έγινε άγιος.

Ο άγιος Ιωάννης (Sv. Ivan Opsičine)- Ούτε εδώ υπάρχουν ιδιαίτερα μοτίβα προς αντιστοίχιση. Η διήγηση για τον αποκεφαλισμό του Ιωάννη Προδρόμου υπάρχουν στους τρεις συνοπτικούς Ευαγγελιστές⁸⁰³. Στον θρύλο απλά υπάρχουν και αναχρονιστικές λεπτομέρειες για την εκκλησία, κάτι που είναι συνηθισμένο σε αφηγήσεις της λαϊκής παράδοσης (συνδυασμός παλαιών και σύγχρονων στοιχείων).

Ο άγιος Ηλίας και οι κερανοί (Sv. Ilija I grāmotevicite)- Ακόμα μία σύνδεση παγανισμού-χριστιανισμού. Ο προφήτης Ηλίας εδώ έχει αντικαταστήσει τον θεό Perun που ήταν ο θεός του κεραυνού για τους Σλάβους⁸⁰⁴. Υπάρχουν αρκετά μοτίβα προς αντιστοίχιση καθώς θεοί του κεραυνού και των αστραπόβροντων υπάρχουν σχεδόν σε όλες τις αρχαίες μυθολογίες του κόσμου. Τα μοτίβα είναι: A136.3. *God's chariot goes through the air* (για το άρμα που έχει ο προφ.Ηλίας που είναι και η κλασική εικόνα αναπαράστασης του προφήτη, καθώς με αυτό αναλήφθηκε στους ουρανούς), A157.1. *Thunderweapon*, A157.1.1. *Thunderbolt as gods weapon*, A162.3. *Combat between thundergod and devil*, A162.3.2. *Thunder and lightning slay devils* (για τις εκδοχές που παλεύει με την λάμια-εδώ βάζει διάβολο και δαίμονες

---

⁸⁰¹ Lilija Stareva, *Bălgarski svetci I praznici*, σελ. 205-206

⁸⁰² Ivanička Georgieva, *Bălgarska narodna mitologija*, σελ. 233

⁸⁰³ Mt 14, 1-12, Mk 6,14-29, Lk 9, 7-9

⁸⁰⁴ Ivanička Georgieva, *Bălgarska narodna mitologija*, σελ.233-234, Lilija Stareva, *Bălgarski svetci I praznici*, σελ. 266-272

αλλά το μοτίβο είναι βασισμένο στην ινδική μυθολογία), A171.1.1. *God rides through air in chariot*, A284. *God of thunder*, A285. *God of lightning*, A285.1. *Lightning weapon of the gods*⁸⁰⁵.

Άγιος Αρχάγγελος (Sv. Arhangel)- Αναφέραμε ήδη την ιδιότητα του Αρχάγγελου ως ψυχοπομπού, συνεπώς ισχύουν και εδώ οι αναλύσεις που κάναμε (βλ. iv. Γενική αποτίμηση των παραμυθιών σχετικά με τις επιρροές τους, στο παραμύθι *Ο Αρχάγγελος ως νονός*).

Αγία Ελένη και Κωνσταντίνος (Sv. Elena i Konstantin)- Και εδώ πάλι ένας θρύλος, όπως είδαμε παραπάνω με τον προφήτη Ηλία, που βάζει αγίους της Εκκλησίας να ελέγχουν κάποιο καιρικό φαινόμενο. Το ότι οι άγιοι Κων/νος και Ελένη παρουσιάζονται εδώ σαν αδέρφια δεν πρέπει να προκαλεί εντύπωση καθώς στην λαϊκή παράδοση αρκετές φορές παρουσιάζονται διάφορα ζεύγη αγίων να συγγενεύουν μεταξύ τους με τρόπο που δεν υπήρχε στον πραγματικό βίο τους⁸⁰⁶. Το μοτίβο εδώ είναι A289. *Other weather-gods*, γιατί δεν υπάρχει συγκεκριμένο μοτίβο για το χαλάζι⁸⁰⁷.

Οι άγιοι δίνουν την βροχή (Svetcite puskat dažd)- Εδώ ο άγιος Νικόλας και ο άγιος Γεώργιος φέρνουν βροχή. Ισχύουν όσα είπαμε παραπάνω⁸⁰⁸. Το μοτίβο εδώ είναι A287. *Rain-god*.

Ο κομμένος Τρύφωνας και η Θεοτόκος (Trifon zarezan i sv. Bogororica)- Από τους γνωστούς θρύλους. Η Ivanička Georgieva⁸⁰⁹, θεωρεί πως ο άγιος Τρύφωνας έχει αντικαταστήσει τον θεό Διόνυσο επειδή θεωρείται προστάτης των αμπελιών και βασίζει την επιρροή του θρύλου στον αρχαιοελληνικό μύθο του βασιλιά της Θράκης Λυκούργου που αφού έδιωξε τον Διόνυσο από την γη του και φυλάκισε τους συνοδούς του, αυτός τον καταράστηκε και ενώ ο βασιλιάς νόμιζε ότι πάει να κόψει το αμπέλι τελικά δολοφόνησε τον γιο του. Με βάση αυτά θα μπορούσαν να αντιστοιχούν τα μοτίβα A433.3. *God of the vine* που καταγράφει τον θεό Διόνυσο και

⁸⁰⁵ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, A. Mythological Motifs, A100--A199. The gods in general, A200--A299. Gods of the upper world.

⁸⁰⁶ Lilija Stareva, *Bălgarski svetci i praznici*, σελ.190-199, Nikolaj Nikov, *Praznicite na bălgarite s legend I predanija*, σελ.45-46

⁸⁰⁷ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, A. Mythological Motifs, A200--A299. Gods of the upper world.

⁸⁰⁸ Lilija Stareva, *Bălgarski svetci i praznici*, σελ.352-363, Nikolaj Nikov, *Praznicite na bălgarite s legend I predanija*, σελ.78

⁸⁰⁹ Ivanička Georgieva, *Bălgarska narodna mitologija*, σελ.238-239

Q288. *Punishment for mockery* που καταγράφεται από τις αγγλοσαξωνικές χώρες και την Νότια Αμερική πάλι τέλη 18^{ου}, αρχές 19^{ου} αι. Επιπρόσθετα αντιστοιχεί και το Q451.5. *Nose cut off as punishment*, επειδή ο άγιος ως τιμωρία έκοψε κατά λάθος την μύτη του, που καταγράφεται πάλι από αγγλοσαξωνικές χώρες, από την Ινδία και την Αφρική την ίδια χρονική περίοδο⁸¹⁰. Επειδή στα μοτίβα των αγίων και της Θεοτόκου δεν υπάρχει κάτι που να ταιριάζει με την αφήγηση μας, θα μπορούσαμε να συμφωνήσουμε με την θεωρία της Georgiëna. Επίσης και άλλοι ερευνητές συνδέουν τον άγιο Τρύφωνα με τον θεό Διόνυσο⁸¹¹.

Η τρελή Μαρία αγιάζει (*Bludnicata Marija se posvestava*)- Εδώ πρόκειται ουσιαστικά για την βιβλική διήγηση της μοιχαλίδας⁸¹², μόνο που αντί για μοιχεία θεωρούν πως εξαιτίας της έχει επέλθει ξηρασία και θέλουν να την θυσιάσουν. Στα μοτίβα υπάρχουν από την κατηγορία S. Αφύσικη Ωμότητα τα S200. *Cruel sacrifices* και S260.1. *Human sacrifice*, που καταγράφονται σχεδόν από όλο τον κόσμο από την αρχαιότητα. Ειδικότερα στο δεύτερο μοτίβο, κάποιες πηγές (κυρίως μεσοποταμικές και αφρικάνικες) αναφέρουν ιστορίες με ανθρώπινη θυσία για παύση ξηρασίας⁸¹³. Ενώ στην βιβλική διήγηση η γυναίκα είναι ανώνυμη, εδώ την ονομάζουν Μαρία. Δεν είμαστε σίγουροι γιατί συμβαίνει αυτό, καθώς υπάρχουν αρκετές αγίες με αυτό το όνομα. Πιθανόν να ονομάστηκε έτσι απλά επειδή το συγκεκριμένο όνομα είναι αρκετά γνωστό και τιμητικό στην χριστιανική παράδοση.

Ο άγιος Ναούμ και η αρκούδα (*Sv. Naum i mečkata*)- Παρόλο που καταγράφεται μόνο από τον Šarparev, σε μεταγενέστερες έρευνες θεωρείται πως ο θρύλος είναι αρκετά γνωστός και μάλιστα υπάρχει και τοιχογραφία στον ιερό ναό της μονής του αγίου Ναούμ που δείχνει την αρκούδα και ένα βόδι να είναι ζεμένα και να οργώνουν⁸¹⁴. Στα μοτίβα υπάρχει το B256. *Animal as servant of saint* από την

---

⁸¹⁰ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, A. Mythological Motifs, A400--A499. Gods of the earth, Q. Rewards and Punishments, Q200--Q399. Deeds punished, Q400--Q599. Kinds of punishment.

⁸¹¹ Nikolaj Nikov, *Praznicate na bālgarite s legend I predanija*, σελ.15-16, Lilija Stareva, *Bālgarski svetci I praznici*, σελ.99-102

⁸¹² *Ιώ* 8, 1-11

⁸¹³ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, S. Unnatural Cruelty, S200--S299. Cruel sacrifices.

⁸¹⁴ *Uczniowie Apostolow Slowian siedmu swietych mezow pod redakcja Aleksandra Naumowa i Wacława waleckiego Collegium Columbinum, Kraków 2010*, σελ.189-191. Στην σελίδα 189 έχει και φωτογραφία από την τοιχογραφία του ναού.

κατηγορία Β. Ζώα με βασική πηγή πάλι τον C.Grant Loomis και με άλλες καταγραφές από τις αγγλοσαξωνικές χώρες γύρω στον 19^ο αι⁸¹⁵.

Ο άγιος Ηλίας και οι αδερφές του (Sv. Piija i sestrite mu)- Και εδώ δεν υπάρχουν ιδιαίτερα μοτίβα προς αντιστοίχιση. Το πιο κοντινό είναι το μοτίβο A1002.1. *Widespread calamity when feast of John the Baptist shall fall on certain day*, που καταγράφεται από αγγλοσαξωνικές χώρες από τον 18^ο αι. Εδώ σημειώνει πως θα γίνει μεγάλη καταστροφή όταν η γιορτή του Ιωάννη Προδρόμου πέσει σε μια συγκεκριμένη μέρα. Δεν αντιστοιχεί πλήρως με την αφήγηση του θρύλου, αλλά είναι ενδιαφέρον πως υπάρχουν οι πεποιθήσεις που συνδέουν την καταστροφή του κόσμου με την γιορτή κάποιου αγιολογικού προσώπου. Εφόσον ο θρύλος καταγράφεται μόνον στον Šarparen θεωρούμε πως πρόκειται για τοπικό θρύλο.

Ο σταυρός του Χριστού, ο βασιλιάς Κωνσταντίνος και η βασίλισσα Ελένη (Krāstāt Hriston Car Konstantin i carica Elena)- Ο αρκετά εκτενής θρύλος αναφέρεται σε μια πολιορκία της Κωνσταντινούπολης και πως μέσω ονείρων αποκαλύφθηκε στον βασιλιά Κωνσταντίνο και στην βασίλισσα Ελένη η τοποθεσία του Τιμίμου Σταυρού για να τον φέρουν στην πόλη και να σωθούν. Από την πλευρά του ιστορικού πλαισίου, κατά την διάρκεια της βασιλείας του Κωνσταντίνου δεν υπήρξε πολιορκία της πόλης, οπότε ο θρύλος κάνει έναν αναχρονισμό. Επίσης στους βίους των δύο αγίων και ισαποστόλων δεν αναφέρεται ότι ανακάλυψαν είτε ο ένας είτε ο άλλος τον Τιμίο Σταυρό μέσω ονείρων, οπότε και αυτό είναι μια προσθήκη του θρύλου. Ακόμα, υπάρχει προβληματισμός σχετικά με την πιθανή επιρροή του τέλους του θρύλου, που αναφέρει τον Ρώσο μοναχό που διέσωσε ένα κομμάτι του σταυρού. Το μοναδικό μοτίβο που υπάρχει είναι το V211.3. *Finding of the Cross*, που καταγράφεται μόνον από την Ιρλανδία. Επειδή δεν βρήκαμε παρόμοιο θρύλο καταγεγραμμένο πουθενά αλλού, μάλλον και πάλι πρόκειται για τοπικό θρύλο.

8) Ζώα: *Γιατί ο λύκος δεν πνίγει το βόδι* (Zāšto vālko ne davi vol)- Δεν υπάρχει ένα μοναδικό μοτίβο που να περιγράφει αυτή τη συμπεριφορά του λύκου. Αντ'αυτού υπάρχουν τα μοτίβα A2435.3.4. *Food of wolf* με καταγραφές από την Φινλανδία και την Λιθουανία τον 19^ο αι., A2452. *Animal's occupation: hunting* με μοναδική πηγή τον Dāhnhardt (19^ο αι.) και το A2464. *Why animal does not attack* με καταγραφές

---

⁸¹⁵ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, B. Animal Motifs, B200--B299. Animals with human traits.

από όλο σχεδόν τον κόσμο και για διάφορα είδη ζώων από την αρχαιότητα. Για την συμπεριφορά του λύκου το μοναδικό μοτίβο που υπάρχει είναι το A2455.1. *Why wolf is thief*, δεν αντιστοιχεί όμως στον θρύλο μας⁸¹⁶. Ξανά μάλλον έχουμε να κάνουμε με έναν τοπικό θρύλο, καθώς δεν έχει καταγραφεί σε άλλη περιοχή.

Πώς έγινε η αρκούδα (Kak e stanala mečkata)- Ένας γνωστός θρύλος όπως είδαμε. Τα μοτίβα που αντιστοιχούν είναι τα A1715. *Animals from transformed man*, που καταγράφεται από όλο σχεδόν τον κόσμο από την αρχαιότητα, το A1730. *Creation of animals as punishment*, που καταγράφεται μόνο από την Ινδία αρχές 18^{ου} αι. και το A1836. *Creation of bear*, που καταγράφεται από τον Dähnhardt, Λιθουανία, Εσθονία, Βόρεια Αμερική (συμπεριλαμβανομένων των Ινουίτ και γενικώς των κατοίκων από τις χώρες του αρκτικού κύκλου) και την Ινδία, γενικώς δηλαδή σε όλες τις περιοχές που ζουν αρκούδες⁸¹⁷. Επειδή αναφέραμε πως ο θρύλος έχει την ίδια αφήγηση με την δεύτερη εκδοχή της ιστορίας της *Θετής κόρης*, εκτός από τα Μυθολογικά μοτίβα εδώ θα αντιστοιχούν και μοτίβα από άλλες κατηγορίες. Έχουμε λοιπόν τα μοτίβα D113.2. *Transformation: man to bear* με καταγραφές από τις ίδιες περιοχές που αναφέραμε και για το A1836 τέλη 17^{ου}-αρχές 18^{ου} αι., το D517. *Transformation because of disobedience* με καταγραφές από την Ινδία αρχές 18^{ου} αι., το D683.8. *Transformation by angel (God)* με καταγραφές από αγγλοσαξωνικές χώρες και από εβραϊκές πηγές γύρω στον μεσαίωνα από την κατηγορία D.Μαγεία⁸¹⁸. Μετά έχουμε τα H1023.6. *Task: washing black wool (cloth, cattle) white* με καταγραφές από τις σκανδιναβικές χώρες τον 18^ο αι. και H1557. *Tests of obedience* με καταγραφές από τις αγγλοσαξωνικές χώρες τον 18^ο αι. από την κατηγορία H.Δοκιμασίες⁸¹⁹, τα L55. *Stepdaughter heroine* και L55.1. *Abused stepdaughter* με καταγραφές από την Ευρασία γύρω στον μεσαίωνα από την κατηγορία L.Ανατροπή της μοίρας⁸²⁰ και το Q2. *Kind and unkind* με καταγραφές από Ευρασία και Αφρική από την κατηγορία Q. Επιβράβευση και τιμωρία⁸²¹. Γενικώς πάντως η πεποίθηση ότι η αρκούδα προέρχεται

---

⁸¹⁶ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, A. Mythological Motifs, A2400--A2499. Causes of animal characteristics: appearance and habits.

⁸¹⁷ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, A. Mythological Motifs, A1700--A1799. Creation of animal life—general, A1810--A1839. Creation of Carnivora

⁸¹⁸ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, D. Magic, D100--D199. Transformation: man to animal, D500--D599. Means of transformation, D600--D699. Miscellaneous transformation incidents.

⁸¹⁹ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, H. Tests, H1000--H1199. Nature of tasks, H1550--H1569. Tests of character.

⁸²⁰ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, L. Reversals of Fortune, L0--L99. Victorious youngest child.

⁸²¹ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, Q. Rewards and Punishments 0-10

από τον άνθρωπο υπάρχει και σε άλλους λαούς και μάλλον συνδέεται με τοτεμιστικές πρακτικές⁸²².

Πώς έγινε το χελιδόνι (Kak e stanala lestovicata)- Άλλος ένας γνωστός θρύλος. Όπως και στον προηγούμενο έτσι και εδώ το πρώτο μοτίβο που αντιστοιχεί είναι το A1715. *Animals from transformed man*. Μετά είναι το A1917. *Creation of swallow*⁸²³ και πάλι από την κατηγορία D.Μαγεία τα D151.1. *Transformation: man to swallow*, D642. *Transformation to escape difficult situation* (γιατί η παραγκωνισμένη νύφη ήθελε να ξεφύγει από τους ανθρώπους) και D683.8. *Transformation by angel (God)*⁸²⁴. Όλα αυτά τα μοτίβα καταγράφονται από την Ευρασία (το D642 και από την Αφρική) γύρω στον μεσαίωνα.

Πώς έγιναν τα σκυλιά (Kak sa stanali kučeta)- Σε αυτόν τον γνωστό θρύλο αντιστοιχούν τα A1714.1. *Animals from transformed cloth*, που καταγράφεται μόνο από την Ινδία αρχές 19^{ου} αι., A1724.1. *Animals from body of slain person* (για τις εκδοχές από όπου υποτίθεται πως προήλθαν από το πτώμα του Άβελ) με ίδιες καταγραφές, A1831.1. *Dog created as watch-dog for Jesus* με μοναδική πηγή πάλι τον Dähnhardt, αν και πιθανόν να πρόκειται για μια αρκετά παλαιά πεποίθηση. Σε αυτό το μοτίβο αντί για τον Θεό αναφέρει τον Χριστό ως αυτόν που φύλαγε το κοπάδι και περίμενε τον λύκο⁸²⁵. Μετά από την κατηγορία της μαγείας έχουμε τα D442.1. *Transformation: stone to animal* (για τις εκδοχές που ο Θεός χτύπησε με την μαγκούρα του τις πέτρες) με καταγραφές από την Ιρλανδία, την Χαβάη και τους Ινουίτ 18^ο-19^ο αι. και D444.10.2. *Transformation: mitten to dog* (για τα γάντια) με καταγραφές μόνο από τους Ινουίτ τον 19^ο αι⁸²⁶.

Γιατί τα βοοειδή είναι ανήσυχα και τα πρόβατα όχι (Zašto štrāklejat govedata a oncite ne)- Και πάλι ένας γνωστός θρύλος. Από τα μυθολογικά μοτίβα πιθανόν να αντιστοιχεί το A2247. *Animal characteristics: exchange of qualities* (γιατί τα δύο είδη ζώων άλλαξαν συμπεριφορά από τον Θεό) με καταγραφές από τον Dähnhardt, από

---

⁸²² Ivanička Georgieva, *Bālgarska narodna mitologija*, σελ.57-59

⁸²³ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, A. Mythological Motifs, A1700--A1799. Creation of animal life—general, A1900--A1999. Creation of birds.

⁸²⁴ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, D. Magic, D100--D199. Transformation: man to animal, D600--D699. Miscellaneous transformation incidents.

⁸²⁵ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, A. Mythological Motifs, A1700--A1799. Creation of animal life—general, A1810--A1839. Creation of Carnivora

⁸²⁶ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, D. Magic, D400--D499. Other forms of transformation.

περιοχές του αρκτικού κύκλου και από την Νότια Αμερική τέλη 18^{ου}-19^{ου} αι⁸²⁷. Επειδή όμως αυτή η παρέμβαση του Θεού στα ζώα ήταν αποτέλεσμα της διένεξης του με τον αγνή κτηνοτρόφο και τον ευγενικό βοσκό, θεωρούμε πως ταιριάζουν και μοτίβα από την κατηγορία Q. Επιβράβευση και τιμωρία. Εκεί έχουμε τα Q42.3. *Generosity to saint (god) in disguise rewarded* με καταγραφές από την Ευρασία από τον 4^ο αι. π.Χ. (κινέζικοι και βουδιστικοί μύθοι), το Q149. *Miraculous or magic reward—miscellaneous* όπου έχει καταγραφές διάφορων περιπτώσεων από όλο σχεδόν τον κόσμο από την αρχαιότητα, το Q287. *Refusal to grant request punished* που καταγράφεται μόνο από την Ιρλανδία τέλη 18^{ου} αι⁸²⁸. Σε σχέση με ζώα το μόνο μοτίβο που υπάρχει είναι το Q551.4. *Punishment: animals become sick* πάλι με καταγραφές διάφορων περιπτώσεων από όλο σχεδόν τον κόσμο, μόνο που εδώ αναφέρει ότι τα ζώα αρρώστησαν και δεν συνάδει με τον θρύλο μας.

Πώς έγιναν η αρκούδα, η μαιμού και το αηδόνι (*Kak e stanala mečkata, maimunata i slaveto*)- Είδαμε πως ο θρύλος αφορά τις μεταμορφώσεις των κορών του Λωτ. Όπως περιέργως τέτοια διήγηση δεν υπάρχει ούτε στα απόκρυφα, ούτε στον Ginzberg. Από τα μοτίβα έχουμε πάλι το A1715. *Animals from transformed man* και το D113.2. *Transformation: man to bear*. Από εκεί και πέρα πιθανόν να αντιστοιχούν και τα εξής μοτίβα: C331. *Tabu: looking back* με καταγραφές από όλο τον κόσμο από την αρχαιότητα (αναφέρεται η κανονική βιβλική διήγηση για τον Λωτ)⁸²⁹, D118.2. *Transformation: man (woman) to monkey* με καταγραφές από την Ινδία και την Κίνα από τον 5^ο αι.π.Χ., D151.3. *Transformation: man to nightingale* με μοναδική καταγραφή τον αρχαιοελληνικό μύθο του Απολλώδωρου και του Πausανία, D661. *Transformation as punishment* με καταγραφές από σχεδόν όλο τον κόσμο από την αρχαιότητα⁸³⁰, Q551.3.2. *Punishment: transformation into animal* με καταγραφές μόνο από την Νότια Αμερική στην προκολομβιανή εποχή, Q551.3.2.2. *Punishment: woman transformed into bird* με καταγραφές από την Ινδία από τον 3^ο αι. π.Χ., Q551.3.2.4. *Punishment: transformation into monkey* ίδιες καταγραφές με το

⁸²⁷ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, A. Mythological Motifs, A2200--A2299. Various causes of animal characteristics.

⁸²⁸ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, Q. Rewards and Punishments, Q10--Q99. Deeds rewarded, Q100--Q199. Nature of rewards, Q200--Q399. Deeds punished.

⁸²⁹ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, C. Motifs of Tabu, C300--C399. Looking tabu.

⁸³⁰ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, D. Magic, D100--D199. Transformation: man to animal, D600--D699. Miscellaneous transformation incidents.

προηγούμενο⁸³¹. Εφόσον δεν συναντήσαμε πουθενά αλλού αυτόν τον θρύλο, μάλλον πρόκειται πάλι για έναν τοπικό.

Το χελιδόνι, ο αετός, ο πελαργός, ο κούκος και η δεκαοχτούρα (*Lastoicata, orelot, štārkot, stračkata i gugutkata*)- Τα πιθανά μοτίβα προς αντιστοίχιση είναι τα A2431. *Birds nests* και A2431.1. *How bird learned to build nest*. Ξανά μοναδική πηγή είναι ο Dähnhardt, δεν γνωρίζουμε αν υπάρχει παλαιότερη⁸³².

Από πού προήλθαν τα ποντίκια και οι γάτες (*Kak sa proizlezli miškite i kotkite*)- Αρκετά πρωτότυπος μύθος σχετικά με την προέλευση της γάτας και των ποντικιών. Τα πιθανά μοτίβα προς αντιστοίχιση είναι με την σειρά: πάλι το A1714.1. *Animals from transformed cloth*(για τις γάτες που μεταμορφώθηκαν από τα γάντια), A1811. *Creation of cat* με καταγραφές από την Λιθουανία, την Εσθονία, την Φινλανδία, τον Dähnhardt, από εβραϊκές πηγές και την Ινδία 18^ο-19^ο αι., A1853. *Creation of mouse* με καταγραφές από την Εσθονία και την Λιθουανία τον 19^ο αι., G303.3.1.16. *Devil appears as a child* (για το διαβολάκι που παρίστανε το παιδί) με καταγραφές από την Ισπανία τον 18^ο αι , G303.3.3.2.4. *Devil in form of mouse* (γιατί μετά μεταμορφώθηκε σε πλήθος ποντικών) με καταγραφές από την Ελβετία και την Λιθουανία 19^ο αι.,G303.24. *The devil in church* με καταγραφές από όλη την Ευρώπη και την Βόρεια Αμερική από τον μεσαίωνα⁸³³.

Γιατί το γαιδούρι έχει μακριά αυτιά (*Zašto magareto ima dālgi uši*)- Το μοναδικό μοτίβο προς αντιστοίχιση είναι το A2325.3. *Why ass has long ears*⁸³⁴. Καταγράφεται μόνο από την Φλαμανδία και την Λιθουανία 18^ο-19^ο αι., αν και πιθανόν να υπάρχουν και άλλες ακαταχώρητες καταγραφές από άλλες ευρωπαϊκές χώρες.

Το ποντίκι και ο τυφλοπόντικας (*Miškata i kārticata*)- Εδώ έχουμε απευθείας αντιστοίχιση με έναν τύπο τον ATU 2031C : *The Mouse Who Was to Marry the Sun* με παρόμοια αφήγηση. Καταγράφεται από σχεδόν όλη την Ευρώπη, από την Βόρεια Αφρική, την Κορέα, την Ιαπωνία και την Ινδία. Η παλαιότερη καταγραφή είναι η

---

⁸³¹ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, Q. Rewards and Punishments, Q400--Q599. Kinds of punishment.

⁸³² S.Thompson. Motif-index of folk-literature, A. Mythological Motifs, A2400--A2499. Causes of animal characteristics: appearance and habits.

⁸³³ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, A. Mythological Motifs, A1700--A1799. Creation of animal life—general, A1810--A1839. Creation of Carnivora, A1840--1859. Creation of rodentia, G. Ogres,G300--G399.Other ogres

⁸³⁴ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, A. Mythological Motifs, A2300--A2399. Causes of animal characteristics: body.

ινδική γιατί η πηγή είναι πάλι η Panchatantra που έχουμε αναφέρει⁸³⁵. Δεν υπάρχει το σημείο με την τελική έχθρα με την γάτα, αλλά στα μοτίβα υπάρχει το γενικό μοτίβο A2494.1. *The cat's enemies* και μέχρι το A2494.1.8 αναφέρονται μοτίβα με διάφορα ζώα που είναι εχθροί της γάτας⁸³⁶, οπότε πιθανόν να μπορεί να αντιστοιχηθεί.

Για την χελώνα (Za kostenurkata) - Για την πρώτη εκδοχή του θρύλου ξεκινάμε πάλι με το A1715. *Animals from transformed man*, A1715.2. *Animals from men transformed for discourtesy to God* με καταγραφές από τον Dähnhardt και την Ινδία 18^ο-19^ο αι., A2147. *Creation of tortoise (turtle)* με καταγραφές από την Ινδία, την Κίνα, την Χαβάη και την Νότια Αμερική (σε περισσότερο μυθολογικό ύφος βέβαια) από την αρχαιότητα, από την κατηγορία Μυθολογικά μοτίβα και από τις κατηγορίες της Εξαπάτησης και Επιβράβευσης και τιμωρίας πάλι τα K1811.1. *Gods (spirits) disguised as beggars* και Q551.3.2. *Punishment: transformation into animal*⁸³⁷. Αυτά τα μοτίβα περιλαμβάνονται στον τύπο ATU751: *The Greedy Peasant Woman*, όμως στις ιστορίες του τύπου η αφιλόξενη γυναίκα μεταμορφώνεται σε κάποιο είδος πουλιού ή τιμωρείται με άλλο τρόπο⁸³⁸. Για την δεύτερη εκδοχή του θρύλου έχουμε από την κατηγορία της Μαγείας τα D193. *Transformation: man to tortoise (turtle)*, και πάλι τα D642. *Transformation to escape difficult situation* (γιατί η ντροπιασμένη νύφη ήθελε να κρύβεται) και D683.8. *Transformation by angel (God)*⁸³⁹.

Για το πουλί (Za tjohekata) - Πάλι έχουμε αρχικά αντιστοίχιση με το A1715. *Animals from transformed man*, μετά τα D150. *Transformation: man to bird* με καταγραφές από όλο σχεδόν τον κόσμο από την αρχαιότητα, D661. *Transformation as punishment* (ίδιο με το προηγούμενο) και ξανά από την Επιβράβευση και Τιμωρία τα Q321. *Laziness punished* με καταγραφές από την Ισπανία, την Αφρική, την Ινδία, την Κίνα

---

⁸³⁵ Multilingual Folk Tale Database/Aarne-Thompson-Uther Classification of Folk Tales <http://www.mftd.org/index.php?action=atu>, D. L. Ashliman, Folklore and Mythology Electronic Texts, βλ. Ενότητες για Chain tales

⁸³⁶ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, A. Mythological Motifs, A2400--A2499. Causes of animal characteristics: appearance and habits.

⁸³⁷ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, A. Mythological Motifs, A1700--A1799. Creation of animal life—general, A2100--A2199. Creation of fish and other animals, K. Deceptions, K1800--K1899. Deception by disguise or illusion, Q. Rewards and Punishments, Q400--Q599. Kinds of punishment.

⁸³⁸ Multilingual Folk Tale Database/Aarne-Thompson-Uther Classification of Folk Tales <http://www.mftd.org/index.php?action=atu>

⁸³⁹ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, D. Magic, D100--D199. Transformation: man to animal, D600--D699. Miscellaneous transformation incidents.

και από εβραϊκές πηγές από τους προχριστιανικούς αιώνες, Q551.3.2. *Punishment: transformation into animal* με καταγραφές μόνο από την Νότια Αμερική (αν και αυτό το μοτίβο εντοπίζεται σχεδόν σε όλες τις μυθολογίες) και ξανά το D683.8. *Transformation by angel (God)*⁸⁴⁰.

Πως έγιναν ο κούκος και ο μπούφος (*Kak sa stanali kukunicata I čuhāla*)- Επίσης το A1715. *Animals from transformed man*, A1958. *Creation of owl* (γιατί ο μπούφος είναι ένα υποείδος κουκουβάγιας και δεν υπάρχει στην συνομοταξία του καταλόγου) με καταγραφές από την Ευρασία από προχριστιανικούς αιώνες, A1993. *Creation of cuckoo* με καταγραφές από τον Dähnhardt, την Λιβονία, την Φλαμανδία, την Λιθουανία και την Ινδία από τον 17^ο αι., από την Μαγεία τα D153.2. *Transformation: man to owl* με καταγραφές από τον Dähnhardt, από αγγλοσαξωνικές χώρες, από την Ινδία και την Νότια Αμερική από τον μεσαίωνα, D156. *Transformation: man to cuckoo* με καταγραφές από τον Dähnhardt και την Ιαπωνία πάλι από τον μεσαίωνα, D525. *Transformation through curse* (γιατί η μητέρα ουσιαστικά καταράστηκε τα παιδιά της) με καταγραφές από την Ιρλανδία, την Ινδία και την Ισλανδία από τον 18^ο αι., και από την κατηγορία M. Ορίζοντας το μέλλον έχουμε το M411.1. *Curse by parent* με καταγραφές από τον N.M.Penzer (ακαδημαϊκός που ασχολήθηκε μεταξύ άλλων και με τις ανατολίτικες παραδόσεις), την Ιρλανδία, την Λιθουανία, την Ισπανία, την Ελλάδα (καταγράφει τον μύθο του Οιδίποδα) και την Ινδία από την αρχαιότητα. Επίσης από την κατηγορία P. Κοινωνία μάλλον αντιστοιχεί και το P236. *Undutiful children* γιατί τα παιδιά της χήρας ήταν ανυπάκουα, που καταγράφεται από την Ιρλανδία τον 17^ο αι.⁸⁴¹.

Μάνα γίνεται κούκος (*Majka stava na kukunica*)- Συνεχίζουμε με το A1715. *Animals from transformed man*, A1993. *Creation of cuckoo*, A2431.2.1. *Why cuckoo has no nest* με καταγραφές από τον Dähnhardt, την Ινδία και την Λιθουανία από τον 18^ο αι., D156. *Transformation: man to cuckoo*, D683.8. *Transformation by angel (God)* και P236. *Undutiful children*.

---

⁸⁴⁰ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, D. Magic, D100--D199. Transformation: man to animal, D600--D699. Miscellaneous transformation incidents, Q. Rewards and Punishments, Q200--Q399. Deeds punished, Q400--Q599. Kinds of punishment, D600--D699. Miscellaneous transformation incidents.

⁸⁴¹ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, A. Mythological Motifs, A1900--A1999. Creation of birds, D. Magic, D100--D199. Transformation: man to animal, D500--D599. Means of transformation, M. Ordaining the Future, M400--M499. Curses, P. Society, P200--P299. The family.

Γιατί τα μουλάρια δεν έχουν μικρά (*Zašto katārite njamat rožba*)- Εδώ μάλλον αντιστοιχεί το A2231.7.1. *Animal cursed for betraying holy fugitive* (γιατί η Θεοτόκος ήθελε να κρύψει τον μικρό Ιησού στα άχυρα) με καταγραφές από τον Dähnhardt και από αγγλοσαξωνικές χώρες από τον μεσαίωνα και το A2561.1. *Why mule is sterile* με καταγραφές από μεσανατολικές πηγές και από Βούλγαρους της διασποράς⁸⁴².

Το βόδι και το μυρμήγκι (*Volo i brabināako*)- Εδώ οι πιθανές αντιστοιχίσεις είναι τα A2213.1. *Ancient animal squeezed: hence small size*, A2213.2. *Animal pressed: hence facial or bodily marks* (σημειώνουμε και τα δύο μοτίβα επειδή στο πρώτο το ρήμα αναφέρεται στη συμπίεση και το δεύτερο είναι που αναφέρει το πάτημα του ζώου όμως δεν αναφέρει την σμίκρυνση του) με καταγραφές από τον Dähnhardt και την Ινδία από τον 18^ο αι., A2258. *Animal characteristics: as a result of quarrel* (επειδή το βόδι και το μυρμήγκι φιλονικούσαν για το ποιο οργώνει καλύτερα) με καταγραφές από την Ινδία τον 17^ο αι. και από τα Ζώα B873.4. *Giant ant* (επειδή το μυρμήγκι ήταν στην αρχή τεράστιο) με καταγραφές από εβραϊκές πηγές-δεν ήταν σημειωμένες χρονολογίες⁸⁴³.

Για την νυχτερίδα (*Za liljakot-prilepot*)- Εδώ οι πιθανές αντιστοιχίσεις είναι τα A2231. *Animal characteristics: punishment for impiety* (γιατί η νυχτερίδα έφαγε την Θεία Κοινωνία) με καταγραφές από τον Dähnhardt, την Ισπανία και την Φινλανδία 19^ο-20^ο αι., A2491.1. *Why bat flies by night* με καταγραφές από τον Dähnhardt, την Λιθουανία και την Ιαπωνία την ίδια περίοδο, A2542. *Why animal is cursed* με καταγραφές από όλο σχεδόν τον κόσμο από την αρχαιότητα και M414.8. *Animals cursed* με ίδιες καταγραφές⁸⁴⁴.

9)Hθη: *Το μερίδιο των διάφορων λαών* (*Delāt na raznīte narodi*)- Αναφέραμε πως για αυτόν τον θρύλο υπάρχει μόνον μια αναφορά στα έθνη του κόσμου στο απόκρυφο κείμενο *Λόγος για τον Κύριο μας Ιησού Χριστό*. Από τα μοτίβα πιθανόν να αντιστοιχούν τα P0715. *Particular nations (races)* από την κατηγορία P.Κοινωνία και

---

⁸⁴²S.Thompson. Motif-index of folk-literature, A. Mythological Motifs, A2200--A2299. Various causes of animal characteristics, A2500--A2599. Animal characteristics—miscellaneous, Badalanova Geller, *Knīga suštaja v ustah: fol'klornaja Biblija bessarabskih I tavrīčeskih Bolgar*,σελ.592

⁸⁴³S.Thompson. Motif-index of folk-literature, A. Mythological Motifs, A2200--A2299. Various causes of animal characteristics, B. Animal Motifs, B800--B899. Miscellaneous animal motifs.

⁸⁴⁴ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, A. Mythological Motifs, A2200--A2299. Various causes of animal characteristics, A2400--A2499. Causes of animal characteristics: appearance and habits, A2500--A2599. Animal characteristics—miscellaneous, M. Ordaining the Future, M400--M499. Curses.

W0256.1. *Stereotyping: ethnic and national traits* από την κατηγορία W. Γνωρίσματα του χαρακτήρα με καταγραφές από αγγλοσαξωνικές και σκανδιναβικές χώρες από τον 19^ο αι⁸⁴⁵. Μάλλον ξανά βλέπουμε έναν τοπικό θρύλο, καθώς δεν τον βρήκαμε πουθενά αλλού.

Η γυναίκα είναι από την ουρά του διαβόλου (Ženata e ot djavolska opaška) - Αναφέραμε ήδη τις αντιστοιχίσεις του θρύλου στην αναλύση για τους θρύλους *Η δημιουργία της γης*, *Η δημιουργία του ανθρώπου*, των οποίων αποτελεί ένα μέρος.

Όταν οι γυναίκες επιδίωξαν να μπουν στο βασιλικό συμβούλιο όπως οι άντρες (Koga sakaa i ženite da bidat vo carskijat maslaat kako što se i mažite)- Τα πιθανά μοτίβα προς αντιστοίχιση είναι A1372.9. *Why women are subservient to men*, A1376. *Why man excels woman* (αναφέρονται διάφοροι θρύλοι που εξηγούν την υποτέλεια των γυναικών στους άντρες) με καταγραφές από Λιθουανία, Ινδία, Νότια Αμερική, Αφρική από τον 17^ο αι., P0501.3. *Change in government (new ruler) brings about change in policy (practices)* με καταγραφές από αγγλοσαξωνικές και γερμανικές χώρες από τον 19^ο αι⁸⁴⁶.

Από πότε εμφανίστηκε ο φθόνος (Ot koga se javila zavistta)- Εδώ υπάρχει μόνο ένα πιθανό μοτίβο το A1375. *Origin of jealousy and selfishness* που καταγράφεται μόνο από την Ιρλανδία και την Δυτική Αφρική τον 18^ο αι., αν και λογικά θα υπάρχουν αρκετοί θρύλοι παγκοσμίως που εξηγούν την προέλευση του φθόνου⁸⁴⁷.

Γυναικεία τάξη (Ženska upranja)- Εδώ η αφήγηση του θρύλου έχει το ίδιο θέμα με τον *Όταν οι γυναίκες επιδίωξαν να μπουν στο βασιλικό συμβούλιο όπως οι άντρες* που είδαμε παραπάνω. Άρα λογικά τα μοτίβα A1372.9. *Why women are subservient to men*, A1376. *Why man excels woman* ταιριάζουν και εδώ. Τα επιπρόσθετα μοτίβα πιθανόν να είναι V0220.0.7. *Pleading to a saint for help* (επειδή οι γυναίκες ζήτησαν την βοήθεια του άγιου Ιωάννη) με καταγραφές από τον Loomis και W0177. *The*

---

⁸⁴⁵ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, P. Society, P700--P799. Society--miscellaneous motifs, W. Traits of Character, W200--W299. Traits of character--miscellaneous.

⁸⁴⁶ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, A. Mythological Motifs, A1300--A1399. Ordering of human life. P. Society, P500--P599. Government.

⁸⁴⁷ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, A. Mythological Motifs, A1300--A1399. Ordering of human life

character of the newly-rich, newly-powerful (επειδή οι γυναίκες στην διακυβέρνηση ήταν χειρότερες από τους άντρες) με ανατολίτικες καταγραφές από τον 18^ο αι⁸⁴⁸.

Καθένας να κουβαλάει τα κρίματά του (Vseki da si nosi orisijata)- Εδώ για πρώτη φορά δεν μπορέσαμε να εντοπίσουμε κάποιο μοτίβο προς αντιστοίχιση. Θεωρούμε πως αυτό μάλλον συμβαίνει διότι η δυτική παράδοση στην οποία γαλουχήθηκαν οι ερευνητές δεν έχει παρόμοιες πεποιθήσεις. Χαρακτηριστικό είναι πως στην κατηγορία V. Θρησκεία οι αριθμοί V300--V399. Religious beliefs που καταγράφουν τις θρησκευτικές πεποιθήσεις οι περισσότερες αναφορές που έχουν για τον Χριστιανισμό αφορά στο αν η αμαρτία και η εξιλέωση είναι προκαθορισμένα ή αν ο άνθρωπος έχει ελεύθερη βούληση, χαρακτηριστικές διαμάχες των προτεσταντικών δογμάτων. Συνεπώς σε αυτόν τον θρύλο έχουμε την λαϊκή αντίληψη για την οπτική της ορθόδοξης παράδοσης για τα αμαρτήματα.

Από πού προέρχονται οι κακοί άνθρωποι (Otkāde proizhoždat lošite hora)- Πιθανά μοτίβα προς αντιστοίχιση είναι τα A1384. *Origin of evil inclinations* με καταγραφές από όλο σχεδόν τον κόσμο από την αρχαιότητα (αναφέρει και τον αρχαιοελληνικό μύθο με το κουτί της Πανδώρας), το C227. *Tabu: eating human flesh* (επειδή οι άνθρωποι έφαγαν τον διάβολο σε μορφή ανθρώπου) με καταγραφές από όλο σχεδόν τον κόσμο από την αρχαιότητα, το G10. *Cannibalism* με ίδιες καταγραφές με το προηγούμενο, το G0303.9.8.13.3, *Satan (The Devil) possesses person (animal)* επειδή ο διάβολος υποτίθεται μπήκε στις καρδιές των ανθρώπων με καταγραφές από όλη την Ευρώπη από την μεσαιωνική εποχή και S0139.2. *Slain person dismembered* με καταγραφές από την Ιρλανδία, την Ισπανία, την Ελλάδα (Απολλώδωρος) και την Ινδία πάλι από την αρχαιότητα⁸⁴⁹ (γενικώς διαμελισμός δολοφονημένων υπάρχει σε σχεδόν κάθε μυθολογία).

Γιατί οι Εβραίοι είναι τιποτένιοι (Zašto evreite sa kelavi)- Εδώ έχουμε μια διήγηση που όπως φαίνεται δεν συνάδει και πολύ με τον τίτλο της. Υποτίθεται πως εξηγεί τον λόγο που οι Εβραίοι είναι τιποτένιοι, αλλά η αφήγηση αναφέρεται στο τι έκαναν τρεις φρουροί που κάθονταν εκεί κοντά (δεν αναφέρει αν ήταν αυτοί που φύλαγαν το σώμα

⁸⁴⁸ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, V. Religion, V200--V299. Sacred persons, W. Traits of Character, W100--W199. Unfavorable traits of character.

⁸⁴⁹ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, A. Mythological Motifs, A1300--A1399. Ordering of human life, C. Motifs of Tabu , C200--C299. Eating and drinking tabu, G. Ogres, G10--G99. Cannibals and cannibalism, G300--G399. Other ogres, S. Unnatural Cruelty, S100--S199. Revolting murders or mutilations.

ή τον τάφο του Χριστού). Τα πιθανά μοτίβα προς αντιστοίχιση είναι τα E121.2. *Resuscitation by Christ* με καταγραφές από όλη την Ευρώπη από τον μεσαίωνα, E168. *Cooked animal comes to life* με καταγραφές από αγγλοσαξωνικές χώρες και την Ινδία από προχριστιανικούς χρόνους, F989. *Extraordinary occurrences concerning animals—miscellaneous* (γιατί τα ζώα που μαγειρεύονταν ζωντάνεψαν) πάλι με καταγραφές από όλο σχεδόν τον κόσμο από την αρχαιότητα, Q552. *Prodigy as punishment* (για το θαύμα που έγινε εξαιτίας της ύβρης των φρουρών) με καταγραφές από αγγλοσαξωνικές χώρες από τον μεσαίωνα και V0211.8. *Christ's resurrection* (επειδή το θαύμα έγινε κατά την Ανάσταση) με καταγραφές από όλη την Ευρώπη και την Αμερική από τον μεσαίωνα⁸⁵⁰.

Γιατί οι Εβραίοι στέκονται όρθιοι μπροστά στους τσιγγάνους (*Zašto evreite stavat pravi na ciganite*) - Τα πιθανά μοτίβα προς αντιστοίχιση είναι τα P0632. *Customs concerning recognition of rank* (επειδή ο θρύλος αναφέρεται στην προέλευση των Τσιγγάνων από τους Αιγύπτιους, άρα οι Εβραίοι ως υποδουλωμένοι σε αυτούς κάποτε ήταν σε χαμηλότερη τάξη) με καταγραφές από αγγλοσαξωνικές χώρες και από την Ινδία από προχριστιανικούς χρόνους, P0682.4. *Rules of greeting--who should greet whom first* (επειδή το να στέκεσαι όρθιος μόλις περνάει κάποιος θεωρείται ως χαιρετισμός ή ένδειξη σεβασμού ή υποταγής) με καταγραφές από ανατολίτικες χώρες από τον μεσαίωνα και το γενικό P0715.1. *Jews*⁸⁵¹. Στα Μυθολογικά μοτίβα και στην Κοινωνία υπάρχουν αρκετά μοτίβα αντισημιτικού χαρακτήρα (π.χ. το A1662.1. *Why Jews smell bad*) αλλά η αφήγηση του θρύλου μας δεν υπάρχει πουθενά αλλού, οπότε μάλλον έχουμε ξανά έναν τοπικό θρύλο.

Γιατί όλοι οι τσιγγάνοι είναι σιδεράδες (*Zašto vsički cigani sa železari*) - Τα πιθανά μοτίβα προς αντιστοίχιση είναι τα A1673. *Tribal characteristics—industry* με καταγραφές από την Ευρασία από τον μεσαίωνα, D1551. *Waters magically divide and close. [Parting of the sea]* (γιατί αναφέρει το θαύμα της Ερυθράς θάλασσας) με καταγραφές από την Παλαιά Διαθήκη και όλη την Ευρώπη και Αμερική και από την Αφρική (αναφέρονται κάποιο αφρικανικοί μύθοι αλλά δεν καταγράφεται πόσο παλιοί είναι), D1551.2. *Magic rod causes waters to divide and close* με ίδιες καταγραφές με

---

⁸⁵⁰ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, E. the Dead, E0--E199. Resuscitation, F. Marvels, F900-F1099. Extraordinary occurrences, Q. Rewards and Punishments, Q400--Q599. Kinds of punishment, V. Religion, V200--V299. Sacred persons

⁸⁵¹ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, P. Society, P600--P699. Customs, P700--P799. Society-miscellaneous motifs.

το προηγούμενο και P0736.1. *Characteristic behavior of Gypsies* με καταγραφές από όλη την Ευρώπη από τον μεσαίωνα⁸⁵².

10) Ανθρώπινες πρακτικές και βιώματα: *Γιατί γεννάει μόνο η γυναίκα* (Zašto ražda samo ženata)- Τα πιθανά μοτίβα προς αντιστοίχιση είναι τα A1351. *Origin of childbirth* με καταγραφές από όλο σχεδόν τον κόσμο από την αρχαιότητα, T0502. *Theories (beliefs) about the process of conceiving (and procreation)* με καταγραφές από την Ευρασία από τον 18^ο αι., T578. *Pregnant man* (επειδή στην αρχή υποτίθεται ότι και ο άντρας είχε την ικανότητα να γεννήσει, αν και αυτό το μοτίβο το αναφέρει κυρίως για τα μαγικά παραμύθια) με καταγραφές από αγγλοσαξωνικές και σκανδιναβικές χώρες, από την Αμερική, τους Ινουίτ και την Δυτική Αφρική από τον 17^ο αι., T600. *Care of children* με καταγραφές από την Κεντρική Ευρώπη και αγγλοσαξωνικές χώρες από τον 19^ο αι., T0604. *Mother cares for infant(s)* (και τα υπόλοιπα μοτίβα που ακολουθούν έχουν σχέση με την φροντίδα και προστασία που προσφέρει η μητέρα στα παιδιά), T0604.0.2. *No one can care for child like its (biological) mother*, T0604.1. *Mother protects infant (child)*, T0604.1.1. *One's safety (security) is with mother*, T0604.2. *Mother nourishes infant* με καταγραφές από την Ευρασία από τον 19^ο αι. και από την κατηγορία Z. Ανάμεικτα είδη μοτίβων το Z0103.2.0.1. *Male cannot give birth* (αν και δεν αναφέρει κάποιο μύθο ή επεξήγηση για το μοτίβο) πάλι με καταγραφές από την Ευρασία από τον 19^ο αι⁸⁵³.

Για τις νηστείες (Za postite)- Όπως είδαμε ο συγκεκριμένος θρύλος παρά που έχει αποκαλυπτικό και εσχατολογικό περιεχόμενο, εντούτοις δεν μπορέσαμε να εντοπίσουμε την πηγή του από τα απόκρυφα αποκαλυπτικά και εσχατολογικά κείμενα. Τα πιθανά μοτίβα προς αντιστοίχιση είναι από την κατηγορία E. Ο Θάνατος, E751. *Souls at Judgment Day* με καταγραφές από εβραϊκές και αραβικές πηγές και από όλη την Ευρώπη από προχριστιανικούς χρόνους, E754.2. *Saved soul goes to heaven* με καταγραφές από όλη την Ευρώπη και την Αμερική από τους πρώτους χριστιανικούς χρόνους, E755. *Destination of the soul* με καταγραφές από όλο τον κόσμο από την αρχαιότητα, E755.1. *Souls in heaven*, E755.2. *Souls in hell (Hades)* με

---

⁸⁵² S.Thompson. Motif-index of folk-literature, A. Mythological Motifs, A1600--A1699. Distribution and differentiation of peoples, D. Magic, D1300--D1599. Function of magic objects, P. Society, P700--P799. Society--miscellaneous motifs.

⁸⁵³ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, A. Mythological Motifs, A1300--A1399. Ordering of human life, T. Sex, T500--T599. Conception and birth, T600--T699. Care of children, Z. Miscellaneous Groups of Motifs, Z100--Z199. Symbolism.

ίδιες καταγραφές όπως το E754.2. Μετά από την κατηγορία U.H φύση της ζωής πιθανόν να είναι το U0250.0.3. *Nature of life and afterlife (life after death)* με καταγραφές από όλο τον κόσμο από την αρχαιότητα, από την κατηγορία V.Θρησκεία μάλλον είναι τα V73. *Fasts* (γιατί ο θρύλος αναφέρεται στις νηστείες), V313. *Last judgment* με καταγραφές από εβραϊκές πηγές, από Ευρώπη και Αμερική από προχριστιανικούς χρόνους και από την κατηγορία Z. Ανάμεικτα είδη μοτίβων το Z0091.0.1. *Other formulas of other-world (hereafter)* με ίδιες καταγραφές⁸⁵⁴.

Γιατί ο άνθρωπος δεν μπορεί να περπατήσει μέχρι τα τρία του χρόνια (Zašto čovekāt ne može da hodi do tri godini)- Είδαμε πως ο θρύλος είναι μια παραλλαγή του θρύλου *Pārvoto roduane na vekon* από τους θρύλους με τον Θεό, οπότε ισχύουν τα ίδια μοτίβα που σημειώσαμε εκεί.

Ο Θεός μοιράζει την γη στους λαούς (Gospod razdava zemja na narodite)- Τα πιθανά μοτίβα προς αντιστοίχιση είναι τα A870. *Nature and condition of the earth*, A901.1. *Topographical changes or landmarks due to battle between gods* (επειδή ο διάβολος ήθελε να κρύψει το κομμάτι της γης από τον Θεό, οπότε έγινε μια μικρή διένεξη), A1622. *Reasons for presence of people (tribe) at a certain location*⁸⁵⁵. Όλα αυτά είναι πολύ γενικά μοτίβα που καταγράφονται από όλο σχεδόν τον κόσμο από προχριστιανικούς χρόνους. Ενδιαφέρον είναι πως η εικόνα για το μοίρασμα της γης στους λαούς από τον Θεό υπάρχει στο Δευτερονόμιο⁸⁵⁶. Εκεί βέβαια η αφήγηση θέλει να δείξει για ακόμα μια φορά την εκλογή του Ισραήλ από τον Κύριο, όμως δεν θα ήταν απίθανο ως πρώιμη εικόνα να αποτελεί την πηγή του θρύλου που εμπλουτίστηκε με τις λαϊκές πεποιθήσεις και τα εθνικά φρονήματα (η συμβολή του διαβόλου, η αιτία για την ομορφιά της βουλγαρικής γης).

Θρύλοι για το άνοιγμα του ουρανού (Legendi za otvarjane na nebeto)- Τα πιθανά μοτίβα προς αντιστοίχιση είναι τα F790. *Extraordinary sky and weather phenomena* (για το “άνοιγμα” του ουρανού) με γενικές καταγραφές από όλο τον κόσμο σχεδόν

---

⁸⁵⁴ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, E. the Dead, E700-E799. The soul, U. the Nature of Life, U100--U299. Nature of life--miscellaneous motifs, V. Religion, V0--V99. Religious services, V300--V399. Religious beliefs, Z. Miscellaneous Groups of Motifs, Z0--Z99. Formulas.

⁸⁵⁵ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, A. Mythological Motifs, A800.--A899. The earth. A900--A999. Topographical features of the earth.A1600--A1699. Distribution and differentiation of peoples

⁸⁵⁶ Δευ.32,8-9: Όταν έδινε ο Ύψιστος στο κάθε έθνος τη χώρα του, όταν χώριζε τους ανθρώπους, των λαών τα σύνορα όρισε, ανάλογα με τους αγγέλους τους. Αλλά μερίδιο κράτησε δικό του, τον λαό του Ισραήλ, και πήρε αυτός στην προστασία του του Ιακώβ τους απογόνους.

από την αρχαιότητα, F900.1. *Miracles at certain times* (γιατί υποτίθεται ότι ο ουρανός “ανοίγει” την ημέρα της Μεταμορφώσεως) με ίδιες καταγραφές, F969.1. *Skies open, revealing heavenly company* (στους θρύλους μας δεν αναφέρεται η αποκάλυψη των ουράνιων όντων, αλλά το σημειώνουμε γιατί αναφέρει την λεπτομέρεια για το άνοιγμα του ουρανού που στα μοτίβα δεν υπάρχει από μόνη της ξεχωριστά) με καταγραφές από την αγγλοσαξωνικές χώρες από τον μεσαίωνα, J2070. *Absurd wishes* (γιατί σε μία εκδοχή των θρύλων η ευχή αποδείχθηκε παράλογη) πάλι με γενικές καταγραφές, N202. *Wishes for good fortune realized* (γιατί στις άλλες εκδοχές οι ευχές αφορούσαν την απόκτηση περιουσίας ή θησαυρού) με καταγραφές από εβραϊκές πηγές, την Ινδία και από βουδιστικές πηγές από προχριστιανικούς χρόνους⁸⁵⁷.

11) Διαμόρφωση της ήδη υπάρχουσας κτίσης στην τωρινή της κατάσταση: *Γιατί δεν γίνεται να μην υπάρχει χειμώνας* (Zašto ne može bez zima) - Σε αυτόν τον γνωστό θρύλο τα πιθανά μοτίβα προς αντιστοίχιση είναι τα: A1101.2. *Reversal of nature in former age* με καταγραφές από ασιατικές χώρες από προχριστιανικούς αιώνες (κυρίως ινδικοί μύθοι και περιλαμβάνουν αρκετά φαινόμενα της φύσης που είχαν αλλάξει για κάποιο διάστημα με θεική παρέμβαση), B211.7.1. *Speaking frog* (γιατί ο βάτραχος μιλούσε) με καταγραφές από την Ελλάδα (από τους μύθους του Αισώπου), την κεντρική Ευρώπη, την Ινδία και την Νότια Αμερική από προχριστιανικούς χρόνους, B604.5. *Marriage to frog* (για τον βάτραχο που ήθελε να παντρευτεί την κόρη του γεωργού) με καταγραφές από την Ινδία, την Αφρική και την Δυτική Ευρώπη, L499.1. *The most despised proves to be the most useful* (γιατί αποδείχθηκε η χρησιμότητα του χειμώνα) με καταγραφές από την Ευρασία από τον 7^ο αι.μ.Χ. και το V0220.0.7. *Pleading to a saint for help*⁸⁵⁸ για τις εκδοχές που ο γεωργός απευθύνεται στον άγιο Πέτρο. Η Lilija Stareva πάντως σημειώνει αυτόν τον θρύλο ως έναν αρκετά γνωστό σχετικά με τον απόστολο Πέτρο⁸⁵⁹.

Πως δημιουργήθηκαν ο ήλιος και τα αστέρια (Kak sa sätvoreni slānceto i zvezdite) - Αναφέραμε πως αυτός ο θρύλος είναι μια παραλλαγή του *Η δημιουργία του ουρανού*

⁸⁵⁷ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, F. Marvels, F700--F899. Extraordinary places and things, F900--F1099. Extraordinary occurrences, J. the Wise and the Foolish, J2050-J2199. Absurd short-sightedness, N. Chance and Fate, N100--N299. The ways of luck and fate.

⁸⁵⁸ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, A. Mythological Motifs, A1100--A1199. Establishment of natural order, B. Animal Motifs, B200--B299. Animals with human traits, B600--B699. Marriage of person to animal, L. Reversals of Fortune, L400--L499. Pride brought low.

⁸⁵⁹ Lilija Stareva, *Bālgarski svetci I praznici*, σελ.244

και της γης από τους Θρύλους με τον Θεό, οπότε ισχύουν τα ίδια μοτίβα που υπάρχουν εκεί.

Γιατί είναι γλυκό το μέλι (*Zašto medät e sladäk*)- Είδαμε πως η συμβολή της μέλισσας είναι αρκετά σημαντική στους θρύλους για την δημιουργία του κόσμου⁸⁶⁰. Εδώ πάλι αντιστοιχούν τα μοτίβα A33.3.1. *Bee as God's spy*, B481.3. *Helpful bee*. Επιπρόσθετα αντιστοιχούν τα μοτίβα A1423. *Acquisition of vegetables and cereals* (γιατί ο άνθρωπος έμαθε πώς να επεξεργάζεται το σιτάρι) με καταγραφές από όλο σχεδόν τον κόσμο από την αρχαιότητα, A1442. *Origin of milling* με καταγραφές από την Ιρλανδία και από εβραϊκές και αραβικές πηγές από προχριστιανικούς χρόνους, A2385.3. *Honey as excrement of bees* (από πού ακριβώς προέρχεται το μέλι από την μέλισσα) με καταγραφές από την Ινδία από τον 17^ο αι., A2541.1. *Why bee is sacred* με καταγραφές από τον Dähnhardt και την Γαλλία από τον 18^ο αι., A2813. *Origin of honey* με καταγραφές από εβραϊκές και αραβικές πηγές, από την Ινδία και την Ισλανδία από τον 10^ο αι.μ.Χ⁸⁶¹. Πιθανόν εξαιτίας της σημαντικότητας του μελιού στην διατροφή, η μέλισσα είναι αρκετά τιμώμενο ζώο στην παράδοση⁸⁶².

Από πού προέρχονται τα θεραπευτικά βότανα (*Ot kade sa lekovitite bilki*)- Είδαμε πως αυτός ο θρύλος αποτελεί ένα μέρος από τους θρύλους για την δημιουργία του ανθρώπου. Οπότε αντιστοιχεί πάλι το A1293. *Devil in God's absence puts sickness in Adam's body*. Προστίθεται μετά το κομμάτι όπου ο Θεός τοποθετεί διάφορα φυτά στο σώμα του Αδάμ και από τότε αυτά έγιναν θεραπευτικά για τον άνθρωπο. Στα μοτίβα όμως δεν είχε κάποιο που να αναφέρεται συγκεκριμένα στα θεραπευτικά φυτά. Οπότε θα αντιστοιχηθεί το γενικό A2600. *Origin of plants* με καταγραφές από τον Dähnhardt, την Νοτιοανατολική Ασία και την Ωκεανία από τον 16^ο αι. και το A2783. *Medicinal properties of trees* με καταγραφές από εβραϊκές πηγές από τον 10^ο αι⁸⁶³.

Ο πυρετός (Treskata)- Αναφέραμε την πιθανή επιρροή του θρύλου από τις απόκρυφες προσευχές. Τα μοτίβα που μάλλον αντιστοιχούν είναι τα A1337. *Origin of disease* με καταγραφές από όλο τον κόσμο από την αρχαιότητα, A1337.4. *Origin of fever* με

---

⁸⁶⁰ Badalanova Geller, *Kniga suštaja v ustah: fol'klornaja Biblija bessarabskih I tavrīčeskih Bolgar*,σελ. 348-354

⁸⁶¹ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, A. Mythological Motifs, A1400--A1499. Acquisition of culture, A2300--A2399. Causes of animal characteristics: body, A2500--A2599. Animal characteristics—miscellaneous, A2800--A2849. Miscellaneous explanations:origins

⁸⁶² Hristo S.Enev, *Svetät na simbolite, pčela* σελ.95-96

⁸⁶³ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, A. Mythological Motifs, A2600--A2699. Origin of trees and plants, A2750--A2799. Origin of various plant characteristics

καταγραφές από ανατολίτικες πηγές από την αρχαιότητα, Z112. *Sickness personified*, Z0112.0.1. *Physical accompaniments of sickness (disease, illness) personified (e.g. wounds, abscesses, maggots, etc.)*, Z112.1. *Fever personified* με ίδιες καταγραφές συν κάποιες ασιατικές χώρες⁸⁶⁴.

Η ευλογία (Šarkata)- Σε αντίθεση με τον προηγούμενο θρύλο, εδώ η αρρώστια δεν είναι προσωποποιημένη αλλά δικαιολογούν την ύπαρξη της ως αναγκαίο κακό. Πάλι αντιστοιχεί το A1337. *Origin of disease* και το A1337.7. *Origin of smallpox* με καταγραφές από ασιατικές χώρες από προχριστιανικούς χρόνους. Επίσης μάλλον αντιστοιχούν και τα D2161.4.10. *Disease cured by same thing (person) that caused it* (γιατί ο Θεός την έστειλε και μετά έδωσε την γιατρεία της) με καταγραφές από γερμανικές χώρες από τον 18^ο αι., D2161.6. *Diseases cured at particular time* (γιατί η γιατρεία ήρθε μετά από το πέρας συγκεκριμένου χρόνου) με καταγραφές από όλο σχεδόν τον κόσμο από την αρχαιότητα⁸⁶⁵. Πιθανόν να έχουμε ξανά έναν τοπικό θρύλο, καθώς η ευρεία παράδοση για αυτήν την αρρώστια την παρουσιάζει πάλι προσωποποιημένη⁸⁶⁶.

Γιατί ο ουρανός είναι σηκωμένος (Zašto e izdignato nebeto)- Εδώ έχουμε μόνο δύο μοτίβα που όμως είναι αρκετά αντιπροσωπευτικά για την διήγηση. Είναι τα A625.2. *Raising of the sky* και A625.2.3. *Raising the sky: striking with broom*. Το πρώτο καταγράφεται από όλο σχεδόν τον κόσμο από την αρχαιότητα, με έμφαση στους κοσμογονικούς μύθους των περισσότερων αρχαίων πολιτισμών (Αίγυπτος, Βαβυλωνία, Περσία, Κίνα, Ίνκας, Αζτέκοι κ.ά.), που δείχνει την παγκοσμιότητα της πεποίθησης πως κάποτε ο ουρανός ήταν πολύ κοντά στην γη, και το δεύτερο καταγράφεται από την Ινδία από τον 2^ο αι. μ.Χ⁸⁶⁷. Έχει κάποιες παραλλαγές σε σχέση με τον θρύλο μας, καθώς εδώ η γυναίκα χτυπά με την καμπούρα της ένα σύννεφο και σηκώνει τον ουρανό με την σκούπα της, ενώ στον θρύλο η σκούπα προκαλεί την ενόχληση και η γυναίκα με φωνές αναγκάζει τον ουρανό να σηκωθεί. Παρόλαυτα αυτό το μοτίβο είναι το πιο κοντινό στην διήγηση μας από τα υπόλοιπα. Υπάρχουν ακόμα αρκετοί ανάλογοι θρύλοι στην προφορική βουλγαρική παράδοση για την

⁸⁶⁴ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, A. Mythological Motifs, A1300--A1399. Ordering of human life, Z. Miscellaneous Groups of Motifs, Z100--Z199. Symbolism

⁸⁶⁵ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, A. Mythological Motifs, A1300--A1399. Ordering of human life, D. Magic, D2100--D2199 Other manifestations of magic power

⁸⁶⁶ Ivanička Georgieva, *Bălgarska narodna mitologija*, σελ.169

⁸⁶⁷ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, A. Mythological Motifs, A600--A649. Creation of the universe

ανύψωση του ουρανού, που θεωρούνται ότι βασίζονται σε αυτούς τους αρχαίους κοσμογονικούς μύθους για να δειχθεί η καθιέρωση της τριπλής διάταξης του κόσμου (ουρανός, γη, κάτω κόσμος)⁸⁶⁸.

Μείωση της φωτεινότητας του φεγγαριού (Namalenie na svetlinata na meseca)- Αναφέραμε την λεπτομέρεια που υπάρχει στο απόκρυφο του Βαρούχ. Παρόμοια λεπτομέρεια καταγράφεται και από τον Ginzberg, εκεί η σελήνη τιμωρείται στην αρχή της τέταρτης μέρας της δημιουργίας επειδή αντιμίλησε στον Θεό⁸⁶⁹. Έπειτα πιθανά μοτίβα προς αντιστοίχιση είναι τα A751.5.2. *Man in the moon: dung (ashes) on moon's face smeared there by sun* με καταγραφές από την Ινδία από προχριστιανικούς αιώνες (και αυτό το μοτίβο έχει αρκετές διαφορές. Αναφέρεται σε έναν άντρα που ως τιμωρία στάλθηκε να κατοικήσει στην σελήνη και τα σημάδια που φαίνονται πάνω της είναι οι στάχτες και οι βρωμιές που αφήνει πίσω του και τα αποξηραίνει ο ήλιος. Παρόλαυτα το σημειώνουμε για το κοινό στοιχείο των ακαθαρσιών που ευθύνονται για τα σημάδια), A0755.8. *Originally moon had more light (heat): made dim* με καταγραφές από ανατολίτικες χώρες (με διάφορες αιτίες και γεγονότα) από τον 6^ο αι. μ.Χ., A759.3. *Why the moon is pale* με καταγραφές πάλι από την Ινδία την ίδια χρονική περίοδο με το πρώτο μοτίβο⁸⁷⁰. Για την άνοδο της σελήνης ψηλότερα στον ουρανό δεν υπάρχει κάποιο μοτίβο παρά που υπάρχει αντίστοιχο για τον ήλιο, είναι όμως μια αρκετά διαδεδομένη πεποίθηση στην παράδοση⁸⁷¹.

Γιατί ο θάνατος είναι τυφλός, κουφός, μονγγός, αόρατος και αμείλικτος (*Zašto e smārta slepa, gluha, nema, nevidima I nemilostiva*)- Πάλι έχουμε το Z111. *Death personified* και πιθανόν να αντιστοιχεί και το D1855. *Time of death postponed*⁸⁷² επειδή ο θάνατος στην αρχή λυπόταν και δεν έπαιρνε τις ψυχές των ανθρώπων, όπως μάλλον και το A487.0.1. *Death kills only those whose time it is to die*⁸⁷³ επειδή ο θάνατος έρχεται για αυτούς που είναι η ώρα τους. Τα δύο τελευταία μοτίβα έχουν καταγραφές από αγγλοσαξωνικές χώρες, από την Ινδία, την Ισλανδία και από

⁸⁶⁸ Ivanička Georgieva, *Bălgarska narodna mitologija*, σελ.17-19, Hristo S.Enev, Svetăt na simvolite, nebe σελ.74-76

⁸⁶⁹ Louis Ginzberg, *The Legends of the Jews*, σελ.18

⁸⁷⁰ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, A. Mythological Motifs, A740--A759. The moon

⁸⁷¹ Ivanička Georgieva, *Bălgarska narodna mitologija*, σελ.24-29, , Hristo S.Enev, Svetăt na simvolite, luna σελ.63-65

⁸⁷² S.Thompson. Motif-index of folk-literature, D. Magic, D1800--D2199. Manifestations of magic power

⁸⁷³ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, A. Mythological Motifs, A400--A499. Gods of the earth.

εβραϊκές πηγές από προχριστιανικούς χρόνους. Αυτός ο θρύλος είναι σχετικά γνωστός στην βουλγαρική παράδοση⁸⁷⁴. Ισχύουν όσα αναφέραμε στον θρύλο *Ο Θεός και ο θάνατος* για τις παγανίστικες ρίζες της γυναικείας μορφής του θανάτου.

Η άσχημη κοπέλα (Grozna ta moma)- Πριν να προχωρήσουμε σε αντιστοίχιση θα πρέπει πρώτα να εξηγήσουμε κάποια πράγματα για το συγκεκριμένο φυτό καθώς δεν είναι τόσο γνωστό. Ο παλιούρος είναι ένας αγκαθωτός θάμνος που ανθίζει την άνοιξη. Στην τουρκική γλώσσα λέγεται τσαλί και με αυτήν την ονομασία χρησιμοποιείται στον θρύλο μας (čilija)⁸⁷⁵. Είναι γνωστό βότανο από την αρχαιότητα και χρησιμοποιούνταν για την θεραπεία εκζεμάτων και ως αντιυπερτασικό, σε μεγάλες δόσεις όμως μπορεί να προκαλέσει νεφρική ανεπάρκεια⁸⁷⁶. Αυτό το φυτό είναι ακόμα γνωστό ως «αγκάθι του Χριστού» και «αγκάθι της Ιερουσαλήμ» γιατί σύμφωνα με άλλους θρύλους είναι το φυτό που χρησιμοποιήθηκε για να πλεχτεί το ακάνθινο στεφάνι που φόρεσαν στον Ιησού⁸⁷⁷. Στον θρύλο μας βλέπουμε ότι εξηγείται η προέλευση του φυτού. Τα πιθανά μοτίβα προς αντιστοίχιση είναι τα A2600. *Origin of plants* και A2610. *Creation of plants by transformation*⁸⁷⁸ με γενικές καταγραφές από όλο σχεδόν τον κόσμο από την αρχαιότητα⁸⁷⁹. Τον συγκεκριμένο θρύλο πάντως δεν τον εντοπίσαμε πουθενά αλλού οπότε μάλλον πρόκειται ξανά για τοπικό θρύλο.

IV.i Συμπεράσματα

Μελετήσαμε 143 χριστιανικούς θρύλους. Όπως στα παραμύθια έτσι και στους θρύλους υπάρχουν αυτοί με τις άμεσες και άλλοι με έμμεσες χριστιανικές επιρροές. Παρατηρήσαμε ότι οι κύριες πηγές των θρύλων με τις άμεσες επιρροές είναι τα απόκρυφα κείμενα και οι διηγήσεις της Παλαιάς και Καινής Διαθήκης. Επειδή στην

⁸⁷⁴ Lilija Stareva, Bălgarski običaji i rituali, σελ.281-2

⁸⁷⁵ Cavkov E., Dimova D., *Dărvetata I hrastite v prirodan park Vitoša*, Sofija, Direkcija na prirodan park Vitoša, 2001, σελ.101.

⁸⁷⁶ Cavkov E., Dimova D., *Dărvetata I hrastite v prirodan park Vitoša*, σελ.101.

⁸⁷⁷ «Christ's Thorn Jujube - Ziziphus spina-christi - Overview - Encyclopedia of Life». *Encyclopedia of Life*, 2016-12-24.

⁸⁷⁸ S.Thompson. Motif-index of folk-literature, A. Mythological Motifs, A2600--A2699. Origin of trees and plants.

⁸⁷⁹ Πράγματι είναι αρκετά γνωστή και συνηθισμένη η προέλευση κάποιων φυτών μέσω μεταμορφώσεων από ανθρώπους (κυρίως γυναικών) στην παγκόσμια μυθολογία. Χαρακτηριστικό παράδειγμα από την ελληνική μυθολογία η προέλευση της δάφνης.

ανάλυση μας είδαμε ότι οι επιρροές από τα απόκρυφα φαίνεται να αναμειγνύονται και στους γνωστούς και στους λιγότερο γνωστούς θρύλους για την σύνοψη των επιρροών θα κάνουμε την αντίστροφη διαδικασία από τα παραμύθια, δηλαδή πρώτα θα παραθέτουμε τα απόκρυφα και μετά ποιους θρύλους πιθανόν να επηρέασαν. Έτσι, τα απόκρυφα που αποτέλεσαν τις πιθανές πηγές των θρύλων είναι τα εξής:

- Η θάλασσα της Τιβεριάδας που επηρέασε όλους τους δυαλιστικούς κοσμογονικούς θρύλους (π.χ. *Η δημιουργία της γης, η δημιουργία του ανθρώπου*) συν τους λιγότερο γνωστούς θρύλους *Από τι έγινε ο διάβολος και η αράχνη, Από πού προέρχονται τα θεραπευτικά βότανα, Ο Θεός όταν έδωσε τον Αδάμ από τον Παράδεισο, Τα περιστέρια έμαθαν στον Κάιν τι να κάνει με τον Άβελ.*
- Ο Λόγος για τον Τίμιο Σταυρό (από τον ιερέα Ιερεμία) που επηρέασε τον θρύλο *Ο Θεός, η υφάντρια και ο γεωργός.*
- Ο Λόγος για τον Τίμιο Σταυρό και τους 2 ληστές (από τον Γρηγόριο τον Θεολόγο) που επηρέασε τους θρύλους *Για τον Τίμιο Σταυρό, Ο βασιλιάς Σολομώντας υποτάσσει τους διαβόλους (εν μέρει), Ο διάβολος δεν ήξερε από πού τροχίζουν οι γυναίκες τα μαχαίρια (εν μέρει), Ο σταυρός του Χριστού και το κεφάλι του Αδάμ.*
- Ο Λόγος για την Αγία Τριάδα που επηρέασε τον θρύλο *Για τον Λωτ και τον σταυρό του Χριστού.*
- Ο Λόγος για τον βασιλιά Δαβίδ που επηρέασε τον θρύλο *Ο βασιλιάς Δαβίδ γράφει τους ψαλμούς.*
- Ο κύκλος απόκρυφων για τον βασιλιά Σολομώντα που έχουν επηρέασει όλους τους θρύλους για αυτόν (βλ.την ανάλυση στο Β'Κεφάλαιο για τον βασιλιά Σολομώντα στα παραμύθια).
- Το Περί κτίσεως κόσμου και νόημα ουράνιον επί γης και οι Ερωταποκρίσεις που υπάρχει η λεπτομέρεια για το μαύρισμα του διαβόλου από τον θρύλο *Ο διάβολος δεν ήξερε από πού τροχίζουν οι γυναίκες τα μαχαίρια.*

Μετά οι θρύλοι που επηρεάστηκαν από τις διηγήσεις της Παλαιάς και της Καινής Διαθήκης είδαμε ότι ουσιαστικά πρόκειται για τις ίδιες τις διηγήσεις αλλά σε απλοποιημένη μορφή (όπως π.χ. στους θρύλους *Η πτώση του Αδάμ και της Εύας, Ο παππούς Νώε όταν μέθυσε με κρασί, Η γέννηση του Ιησού, Ο άγιος*

Ιωάννης). Και μία ακόμα άμεση πηγή για την οποία είμαστε σίγουροι είναι ο Βίος του Αγίου Ιωάννη της Ρίλας που είδαμε πως επηρέασε τον θρύλο *Ο άγιος Ιωάννης της Ρίλας βοσκός*. Παρατηρήσαμε επίσης πως υπάρχουν και διηγήσεις που ήταν ήδη γνωστές από τον μεσαίωνα σε σχεδόν όλο τον ευρωπαϊκό χώρο (όπως είδαμε σε αρκετούς θρύλους για αγίους ή στον θρύλο *Γιατί ο διάβολος είναι κουτσός*) όμως δεν μπορούν να εντοπιστούν οι πηγές τους.

Για τους θρύλους με τις έμμεσες χριστιανικές επιρροές παρατηρήσαμε πως αρκετοί έχουν ακαθόριστες πηγές και οι αφηγήσεις τους σε συνδυασμό με την συχνότητα που εμφανίζονται τα μοτίβα τους σε γενική κλίμακα μας δίνουν απλά την εντύπωση πως πρόκειται για κοινά στοιχεία της παγκόσμιας μυθολογίας και της άχρονης λαϊκής παράδοσης (όπως π.χ. για τις προελεύσεις των ζώων που είναι σχεδόν όλη η κατηγορία Ζώα , στους θρύλους *Γιατί γεννάει μόνο η γυναίκα*, *Γιατί ο Θεός δεν πάντρεψε τον ήλιο*, *Θρύλοι για το άνοιγμα του ουρανού*, *Γιατί ο ουρανός είναι σηκωμένος* κ.ά.). Για τους υπόλοιπους οι πιθανές πηγές τους βασίζονται σε ασιατικούς μύθους (κυρίως από Μεσοποταμία, Ινδία και Κίνα) όπως είδαμε στον θρύλο *Ο Θεός όταν έφτιαξε τους ανθρώπους*, σε εβραϊκούς και αραβικούς θρύλους όπως στον θρύλο *Γιατί είναι γλυκό το μέλι* και σε παγανιστικές πεποιθήσεις όπως είδαμε στους θρύλους *Ο Θεός και ο θάνατος*, *Πως ο Γερμανός έγινε άγιος*, *Ο άγιος Ηλίας και οι κερανοί*, *Οι άγιοι δίνουν την βροχή*, *Ο κομμένος Τρύφωνας και η Θεοτόκος*.

Αποδεικνύεται έτσι από μία πλευρά η μεγάλη επίδραση και διάδοση της απόκρυφης γραμματείας στη Βουλγαρία. Διαπιστώνεται επίσης η τάση απλοποίησης της χριστιανικής διδασκαλίας όπως συμβαίνει με τις βιβλικές διηγήσεις, και όπως αναφέραμε και για τα παραμύθια αποδεικνύεται η ισχυρή επίδραση του χριστιανισμού στην μετάπλαση των ιστοριών που έχουν παγανιστική ή άλλη μυθική και θρυλική προέλευση.

Επίλογος

Μελετήσαμε, όπως ήδη αναφέρθηκε, 747 παραμύθια και 143 θρύλους σύνολο 890 αφηγήσεις που περιείχαν χριστιανικά στοιχεία. Αυτές αποτελούν το 1/5 του γενικού συνόλου των παραμυθιών και θρύλων που καταγράφονται στις διάφορες βουλγαρικές εθνογραφικές συλλογές που έχουμε παραθέσει (ο μέσος όρος υπολογίζεται περίπου στα 4500 παραμύθια και θρύλους από όλες αυτές τις συλλογές, συν τις διάφορες παραλλαγές τους). Αναφέραμε τις κατηγορίες τους όσον αφορά τα είδη τους σε γενικό πλαίσιο και τις κατατάξεις τους στον κατάλογο ATU ή έστω τις πιθανές κατατάξεις τους και τις πιθανές πηγές τους για ορισμένες ιστορίες που ήταν δύσκολο να προσδιοριστούν. Για τους θρύλους που δεν υπήρχε κάποιο διεθνώς καθιερωμένο σύστημα κατάταξης, προτείναμε μία δική μας με βάση την θεματική τους. Τα συμπεράσματα στα οποία καταλήξαμε ήταν ότι και στα παραμύθια και στους θρύλους υπάρχουν άμεσες και έμμεσες χριστιανικές επιρροές. Οι άμεσες βασίζονται σε πηγές απευθείας από τη χριστιανική γραμματεία και παράδοση (από απόκρυφα και από κανονικά κείμενα-Παλαιά και Καινή Διαθήκη, βίους αγίων, γεροντικά και από την λαϊκή πίστη) και οι έμμεσες βασίζονται στην μετάπλαση των ιστοριών μη-χριστιανικής προέλευσης με αρκετά ή λίγα χριστιανικά στοιχεία. Οι πηγές των ιστοριών μη-χριστιανικής προέλευσης βασίζονται στον παγανισμό, σε αρχαίους μύθους που προέρχονται είτε από την Ανατολή (Μεσοποταμία, Ινδία, Κίνα), είτε από την Ευρώπη (Ελλάδα, Κεντρική Ευρώπη, Σκανδιναβία, Αγγλοσαξωνικές χώρες) και σε βουδιστικές, αραβικές και εβραϊκές πηγές και θρυλικές ιστορίες. Με την έρευνα και ανάλυση μας στα παραμύθια αποδείξαμε από τη μία πλευρά ότι με την διάδοση του χριστιανισμού απευθείας η λαϊκή παράδοση δημιουργούσε ιστορίες από αυτόν και για αυτόν, παρουσιάζοντας έτσι τις δογματικές και λειτουργικές επιταγές του σε απλοποιημένη και κατανοητή μορφή για τον μέσο άνθρωπο, αλλά ακόμα και για να αναδείξει τα κακώς κείμενα του χριστιανισμού που απορρέουν από την διαστρέβλωση αυτών των επιταγών από τους ανθρώπους. Από την άλλη αποδείξαμε την ισχυρή επίδραση του χριστιανισμού σχετικά με την μετάπλαση των ιστοριών που έχουν παγανιστική ή άλλη μυθική και θρυλική προέλευση, κυρίως όσον αφορά τα παραμύθια με τον μεγαλύτερο βαθμό έμμεσων επιρροών που αναλύσαμε. Και για τους θρύλους αποδείξαμε από μία πλευρά τη μεγάλη επίδραση και διάδοση της απόκρυφης γραμματείας στη Βουλγαρία, καθώς και

την τάση απλοποίησης της χριστιανικής διδασκαλίας όσον αφορά τις βιβλικές διηγήσεις και ξανά αποδείξαμε την ισχυρή επίδραση του χριστιανισμού σχετικά με την μετάπλαση των ιστοριών που έχουν παγανιστική ή άλλη προέλευση.

Βιβλιογραφία

Πηγές

Σλαβικές πηγές

BNT- Bălgarsko Narodno Tvorčestvo, T. 1-12 Sofija, 1961-1963

SbNU- Sbornik za Narodni Umotvorenija nayka I kniznina, Sofija 1889-2012
Arnaudov Mixail, «Bălgarskite narodni prikazki » *Sbornik za narodni umotvorenija, nauka I knižnina*, t. XXI, Sofija 1905

Astardžiev Nikola, G.X.N. Lačoglu , *Sbornik ot razni narodni prikazki i pesni*, Ruse p-ca na Dunavska oblast, 1870

Afanasyev Alexander Nikolayevich, *Harodnye Russkie Skazki (1855-67)*, T. 1. — «Academia», 1936; T. 2. — Goslitizdat, 1938; T. 3. — Goslitizdat, 1940

Venedikov Ivan, *Raždaneto na bogovete*, Sofija 1992

Varencov V.G., *Sbornik russkihă duhovnyhă stihovă*, Rossijskaja gosudarstvennaja biblioteka (RGB), Sankt-Peterburg 1860

Dobrovol'skij V.H., *Smolenskij etnografičeskij sbornik (Zapiski imp.rus.geogr. o-va po otd-niju etnografii)*, čast 1-4 Moskva 1894-1903

Dragomanov M., «Slavijanskite skazanija za požertvuvane sobstvenno dete», *Sbornik za narodni umotvorenija, nauka I knižnina*, t. I Sofija 1889

Dragomanov M., «Zabeležki vărhy slavijanskite religiozni I etičeski legendi *Sbornik za narodni umotvorenija, nauka I knižnina* t. 7, Sofija 1892

«Drevniy Paterikă, izložennyj po glavamă, perevodă să grečeskago», *Izdanje redakcij Dušepoleznago čtenija*, Moskva 1874

Iliev Atanas Trifonov, *Sbornik ot narodni umotvorenija, običaj i drugi săbirani iz razni bălgarski pokrajnini*, Sofija 1888

Karavelov L., *Pamjatniki narodnoto b'gga bolgar* , Kniga Pervaja, Moskva 1861

Karadžić Vuk Stef, *Srpske Narodne pjesme* II no.3, Beč 1845

Lalkov Milčo, *Tsar Ivan Assen II (1218–1241)*, Kibea 1997

Matanov Hristo, *Jugozapadnite bālgarski zemi prez XIV vek*, Sofija 1986

Načov Načo, *Tikveški rākopis*, Sofijska Narodna Biblioteka (SNB) ot Narodna Biblioteka Sv.sv. Kiril I Metodji (NBKM), *Tikveški Sbornik 677-«Kak beše spasen sveti Evstratii»*, Sofija 1892 – 1894

Polivka Girži, «Magiosnikātā I negovjatā učenikā», *Sbornik za narodni umotvorenija, nauka I knižnina* t. 15, Sofija 1898

Canev Stefan, *Zavoevateljat na duši. Car Ivan Asen II (1218–1241)*, Bālgarski hroniki, Žanet 45 Plovdiv 2006

Conev B., *Opis na slavijanskite rākopisi v Sofijskata Narodna Biblioteka*, «Molitva srešty djavol» ot rākopis no.631- № 631 (102) ot XVII v. publikovana ot Narodna Biblioteka Sv.sv. Kiril I Metodji (NBKM), «Molitva srešty mora I veštica» ot rākopis no.631- № 631 (102) NBKM ot XVII v., Sofija 1923

Čolakov Vasil, *Bālgarski naroden sbornik*, Čast I, Belgrad, 1872

Čolov Petār , «Rodāt na Krali Marko», *Makedonski pregled*, XIV, 1991, № 4
Šapkarev Kuzman, *Sbornik ot bālgarski narodni umotvorenija*, t. 1-6 (9 knigi) Sofija 1891-1892, 2 izd. V četeri knigi, Sofija 1968-1973

Šiškov S.N., «Rodopski starini, ili sbornik ot običaj, sueverija, pesni, poslovici, narečie, prikazki, pametnici, predanija, opisanija, bajanija i pr. na rodopskite žiteli.», T. II, Plovdiv 1888

Šišmanov Ivan, «Značieneto I zadačata na našata etnografija» *Sbornik za narodni umotvorenija, nauka I knižnina*, T. I, Sofija 1899

Δυτικοευρωπαϊκές πηγές

Aarne Antti, *The types of the folktale: a classification and bibliography*, translated from Stith Thompson, Academia Scientarum Fennica, University of Michigan 1961

Aarne, Antti/Thompson, Stith, *The Types of the Folk-Tale. A Classification and Bibliography. [...] Translated and Enlarged by S. Thompson*. Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia (FF Communications, 74), 1928

Acta Ethnographica 13, (special issue with the contributions for the symposium in Budapest), 1964

Ashliman's D. L., *Folk-texts, a library of folktales, folklore, fairy tales, and mythology*. Electronic Texts, University of Pittsburgh, 1996-2019 (<http://www.pitt.edu>). Τελευταία επίσκεψη 27/12/2019

Behmauer F.A., *Die vierzig Veziere oder weisen Meister*, Leipzig 1851

Cambridge Dictionary, Cambridge University Press 2017

Contes arabes modernes, recueillis et traduits par Guillaume Spitta, Paris 1883

Dixon-Kennedy Mike, *Encyclopedia of Russian & Slavic Myth and Legend*, Library of Congress Santa Barbara, California 1998

English Oxford Dictionary, Oxford University Press 2015

Evangelium de Infantia arabicum, Brunet Les Evangile apocryphes 1848, Migne, Dictionnaire des apocryphes 1856

Gray Louis Herbert, *The Mythology of all races on thirteen volumes*, Vol 3- Celtic and Slavic, Univercity Press Cambridge, Massachusetss,1918

Grimm Jacob and Wilhelm, *Die ungleichen Kinder Evas, Kinder- und Hausmärchen* (Children's and Household Tales -- Grimms' Fairy Tales), 7th ed. (Berlin, 1857)

Grimm Jacob and Wilhelm, *Deutsche Sagen* , Berlin: in der Nicolaischen Buchhandlung, 1816

Grünbaum Max, *Jüdischdeutsche Chrestomathie*, zugleich ein Bietrag zur Kunde der hebräischen Literatur, Leipzig 1882

Hertel Johannes , *The Panchatantra: a collection of ancient Hindu tales*, in the recension called Panchakhyana, and dated 1199 A.D., of the Jaina monk, Pūrṇabhadra, critically edited in the original Sanskrit (in Nâgarî letters, and, for the sake of beginners, with word-division), Harvard University Press, Harvard Oriental Series 1908

Jewish Encyclopedia online, unedited full-text of the 12 volumes 1901-1906 (<http://www.jewishencyclopedia.com/>). Τελευταία επίσκεψη 10/10/2019

Multilingual Folk Tale Database/Aarne-Thompson-Uther Classification of Folk Tales <http://www.mftd.org/index.php?action=atu>. Τελευταία επίσκεψη 27/12/2019

Schott Artur und Albert, *Wallachische Marchen*, Stuttgart 1845

The Book of the Thousand Nights and a Night, translated by Richard F. Burton Privately printed, 1885

The Jataka or, Stories of the Buddha's Former Births, vol. 1, Cambridge: Cambridge University, Translated from the Pali by Robert Chalmers 1895

The World Book Encyclopedia, Volume 1, Chicago World Book, Inc., 1990

Thilo Johann Karl, *Evangelium Infatiae* XX, XXII, Codex Apocryforum Novi Testamenti, Lipsiae, 1832

Thompson S., *Motif-index of folk-literature : a classification of narrative elements in folktales, ballads, myths, fables, medieval romances, exempla, fabliaux, jest-books, and local legends*. Bloomington : Indiana University Press, 1955-1961 (<http://www.ruthenia.ru>). Τελευταία επίσκεψη 29/12/2019

Uther, Hans-Jörg, *The Types of International Folktales: A Classification and Bibliography. Based on the system of Antti Aarne and Stith Thompson*. FF Communications no. 284–286. Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia, 2004
Three volumes

Vitae Patrum by Heribert Rosweyde, first edition 1615 translation by Revd Benedict Baker, Wales UK, 12 July 2004

Weil G., *Biblisghe Legenden der Musulmänner*, Frankfurt a. M : J. Rütten, 1845

Ελληνικές πηγές

Η Αγία Γραφή (Παλαιά και Καινή Διαθήκη), μτφ. από τα πρωτότυπα κείμενα, Ελληνική Βιβλική Εταιρεία, Αθήνα 2003

Μαρτύριον τοῦ Ἁγίου ἔνδοξου μεγαλομάρτυρος καὶ τροπαιοφόρου Γεωργίου, Συμμεών του Μεταφραστή, Patrologia Graeca, J.Migne 1800-1875, τ.115 σελ.141-162

Ωριγένους, «Εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον», ΒΕΠΙΕΣ 14, 390

Βοηθήματα

Σλαβική βιβλιογραφία

Angelov D., *Bogomilstvoto*, Sofija 1993

Angelov D., Primov B., Bataklijev G., ‘‘Bogomilstvoto v Bălgarija, Vizantija I Zapadna Evropa’’, *Nauka I izkustvo*, Sofija 1967

Angelov Dimitar, «Bogomilstvoto v Balgarja», *Nauka I izkustvo*, Sofija 1961

Afinogenova O.N., «Grečeskij variant apokrifa o bor’be arhangela Mihaila I Satanaila», *Scripta & e-Scripta*, 3–4, 2006

Badalanova Geller Florentina, «Cosmogonies and Mythopoesis in the Balkans and Beyond», *Slavia Meridionalis* 14, Freie Universität, Berlin / The Royal Anthropological Insitute, London 2014

Badalanova Geller Florentina, *Kniga suštaja v ustah: fol’klornaja Biblija bessarabskih I tavričeskij Bolgar*, Universitet Dmytija Pozarskogo, Moskva 2017

Benovska-Sabkova Milena, «Folklorăt văv vâzgledite na Mihail Arnaudov», *Bălgarski folklor*, 3, 1988, www.ceeol.com

Berezkin Yuri & E.N. Duvakin, *Tematičeskaja klassifikacija I raspredelenie fol’klorno-mifologičeskij motivov po arealam- Analitičeskij katalog*, e-katalog (<http://www.ruthenia.ru/folklore/berezkin/index.>), 2010

Božikov Veselin, Jankov Nikolaj, *Tajnite săkrovišta v Bălgarija, Čast 1: predanija, legend, dokumenti, avtentični răkopisi, unikalni fotosi,fakti*, Sofija 1994

Vasiliev G., «Traces of the Bogomil Movement in English», *Etudes Balkaniques* 3, 1994, *Dualist Ideas in the English Pre-Reformation and Reformation (Bogomil-Cathar Influence on Wycliffe, Tyndale, Langland and Milton)*. Sofia: Bul- Koreni Publishing House, 20—. «Bogomils and Lollards: Dualistic Motives in England during the Later Middle Ages.» *Etudes Balkaniques* 1 1993, —. «Bogomils, Cathars, Lollards, and the High Social Position of Women during the Middle Ages.» *Facta Universitatis. Series Philosophy and Sociology* 2.7 2000

Gečeva K., *Bogomilstvoto*, Sofija 2007

Gečeva K., *Bogomilstvoto, bibliografija*, Centăr za izkustva Soros, Sofija 1997

Georgieva Ivančeva Alexandra, «Bălgarskata avtorizirana prikazka v tvorčestvoto na Karalijčev, Pelin I Bosilek», *Plovdivski Universitet "Paisij Hilendarski"*, 2013

Georgieva Kokydeva Rosina, «Proekcii i funkcionirane na folklornija prikazen model v detskoto tvorčestvo na Božena Nemcova i Angel Karalijčev (Nabljudenija vărhu prikazkite)» *Sofijski Universitet "Sv.Kliment Ohridski"*, Sofija 2015

Georgiev Emil Ivanov, *Literatura na izostreni borbi v srednovekovna Bălgarija*, BAN 1966

Daskalova-Perkovska Liljana, *Bălgarski folklorni prikazki. Katalog*, izdatelstvo Universitet "Sv.Kliment Ohridski", 1994

Dživtereva Svetla, «Todorovata Cedmica: Refleksi na mitologičnija model » elektronno izdanie Izdatelstvo LiterNet, 2006-2014, № 11 (84) 2006

Dimitrova-Marinova Dimitrinka, «Bogomilstvoto I bogomilskata literatura v kulturnata tradicija na X vek», *Preslavska Knížovna Škola*, t.7 izdatel Prof.Marin Drinov 2004 ot meždunarodnija simpozium "Velikopreslavska

kultura IX-X vek''', proveden v Œumenskija universitet ''Episkop Konstantin Preslavski''', 11/12-10-2002

Dimitrov BoŒidar, *Restoration and rise of the Bulgarian state and its hegemony on the Balkan Peninsula 1185–1246*, Sofija 1994

Dinekov Petar, *Stara baltgarska literatura*, Sofija 1950 aat I, 1953 aat II

Dömötör, Ákos, *A magyar protestáns exemplumok katalógusa* (A Catalogue of the Hungarian Protestant Exempla). Budapest: MTA Néprajzi Kutatóintézet, 1992

Enev Hristo S., *Svetat na simvolite*, Gabrovo 2003

Zlatarski Vasil N., *Istorija na baltgarskata darŒava prez srednite vekove*, Sofija 1918, 2 izd. 1970

Z

nayenko Myroslava T., *The gods of the ancient Slavs: Tatishchev and the beginnings of Slavic mythology*, Slavica 1980

Ivanička Georgieva, *Baltgarska narodna mitologija*, Sofija 1993, 2 izd.

Ivanov Iordan, *Bogomilski knigi I legendi*, 1924, fototipno izdanie BAN 1970

Ivanov J., «Œitija na sv.Ivana Rilski-GodiŒnik na Sofijskija Universitet», *Istoriko-filologiĉeski fakultet* 32, 1936

Kalojanov Anĉo, *Starobaltgarsko eziĉestvo, Mit, Religija I Folklor v kartinata za svjat na Baltgarite*, elektronno izdanie Izdatelstvo LiterNet, 06. 11. 2002

Kitanova Maria, «''Evil Time'' in the Bulgarian Folk Calendar» (Sofia, Institute for Bulgarian Language (IBL), Bulgarian Academy of Sciences) *Dzjaloto e-magazine of Humanitarian sciences*, 5 izdavane, 2015

Kolev Nikolaj, *Baltgarska etnografija*, Sofija 1987

Miltenova Anissava, «Apokrifāt za borbata na archangel Mihail sās Satanail v dve redakcii», *Starobālgarska literatura* 9, 1981

Miltenova Anissava, «Videnie na prorok Isaja za poslednite vremena», *Paleobulgarica* issue 2, 1992

Micheva-Peycheva Kalina, «Evil Spirits in Old Bulgarian Apocryphal Prayers», Institute for Bulgarian Language (IBL), Bulgarian Academy of Sciences), Ηλεκτρονική έκδοση *SEAWE* № 5, Sofija 2015

Mollov Todor, «Novelistični Prikazki», Elektronno spisanie LiterNet № 4, 06.04.2000

Moroz Andrej, *Narodnaja agiografija, Ustnye I knižnye osnovy fol'klornogo kul'ta svjatyh*, Moskovskogo Gumanitarnogo Universiteta, 2017

Obolenski Dimitrij, *Bogomilite, studija vārhu balkanskoto novomanihejstvo*, Sofija 1998

Ovčarov Dimitār, *Prabālgarskata religija, proizhod I sāshtnost*, Sofija 1997

Ognjanova Elena, *Dostignalo do nas. Bālgarija v predanija i legendi*, Sofija 1998

Pavlov Plamen, «Povestta za Bālgarskata carkinja Persika I istoričeskata pamet za knjaz Boris-Mihail», elektronno spisanie LiterNet, 18.10.2007, № 10

Petkanova Donka, «Stara Bālgarska literatura, Apokrifi», *Bālgarski pisatel*, Sofija 1982

Popov Račko, «Zoomorfniyat kod v pogrebalnite predstavi na Bālgarite-Konete na sv. Todor», *Customs of life-cycle in urban surrounding*, Papers

Delivered at the Second Serbian-Bulgarian Scientific Conference – Belgrade, September 6-8, 2001

Propp Vladimir, *Morphology of the Folktale*, Leningrad 1928: Translated by Laurence Scott; with an introduction by Svatava Pirkova-Jakobson; second Edition Revised and Edited with a Preface by Louis A. Wagner; new Introduction by Alan Dundes, University of Texas Press, 1968

Rečnik na bǎlgarskija ezik, Izdatelstvo BAN, t.15 Sofija 2015

Stareva Lilija, *Bǎlgarski svetci I praznici*, 2003

Stareva Lilija, *Bǎlgarski obicai I rituali-Raždane*, svatba, sboguvane, 2005
Arhim. Stefanov D. Pavel, «Žitijata na sv.Ivan Rilski», <https://dveri.bg>, 04/02/2009

Stojnev Anani, *Svetogledāt na prabǎlgarite*, Sofija 2006

Stojanov Ivan, *Liuben Karavelov, Novi štihi kǎm žīvota I dejnostta mu*, Veliko Tǎrnovo, Universitetsko izdanie “Sv. Kirill i Metodij” 2008

«Sǎštnost I specifika na folklorā i folkloristikata», *Lecii po Folkloristika ot Plovdiv za student v PU “Paisij Hilendarski” ot Filologičeski fakultet specialnost Bǎlgarska filologija*, 2013

Tomislav Djakov, «Ogledaloto I obǎrnatijat svjat», public-republic.com, 20.01.2012

Topalov Kiril Prof. Dr., Veska Nikolaeva, «From symbolism to collective identity, Building the sustainability of rural communities», Theme 3 CLT2006/A2/SE-2030 Cult Rural: Promotion of a Cultural Area Common to European Rural Communities, *Academy of Balkan Civilization*, Sofija 2006

«Uczniowie Apostolow Slowian siedmu swietych mezow» *pod redakcja Aleksandra Naumowa i Wacława waleckiego*, Collegium Columbinum, Kraków 2010

Xristov Petko, *Obštnosti I praznici*, Bălgarska Akademija na Naukite , Sofija 2004

Cavkov E., Dimova D., *Dărvetata I hrastite v prirodan park Vitoša*, Direkcija na prirodan park Vitoša, Sofija 2001

Cibranska M., «Katarskijat trebnik I bogomilskata knižnina», *Palaeobulgarica* XXVIII 1, 2004

Čobanov Ivan Petrov, «Narodopsihologijata na Bălgarite, predstavena v obiçaite ot perioda na Velikdenskite Posti», Plovdivski Universitet ‘‘Paisij Hilendarski’’, *Godišnjak Učiteljskog fakulteta u Vranju*, knjiga V, 2014

Δυτικοευρωπαϊκή βιβλιογραφία

Amos Dan Ben, *Folktales of the Jews*, V. 3 (Tales from Arab Lands), 2011

Anderson Graham, *Fairytale in the Ancient world*, Routledge 2002

Apuleius, (Sarah Ruden, translator), *The Golden Ass*, New Haven & London: Yale University Press, 2011

Armstrong Dorsey, *The Black Death: The World's Most Devastating Plague*, The Great Courses 2016

Asbjørnsen Peter Christen & Moe Jørgen Engebretsen, *Norske folkeeventyr* (Norwegian Folktales), 1841 Translated into English by George Dasent, 1859

Ashton John, *Chapbooks of the eighteenth Century*, London 1882

Barber Malcolm, *The Cathars: Dualist heretics in Languedoc in the High Middle Ages*, Pearson 2000

Bartsch Karl, «Alt Weib schlimmer als der Teufel», *Sagen, Märchen und Gebräuche aus Meklenburg*, vol. 1 Vienna: Wilhelm Braumüller, 1879

Beatty Nancy Lee, *The Craft of Dying: A Study in the Literary Tradition of the Ars Moriendi in England*, Yale University Press, 1970

Benedictow Ole Jørgen, *Black Death 1346–1353: The Complete History*, Boydell & Brewer, 2004

Biliarsky Ivan, *Word and Power in Medieval Bulgaria*, Leiden, Boston, Brill, 2011

Bireley Robert, *The Refashioning of Catholicism, 1450–1700: A Reassessment of the Counter Reformation*, Washington, DC: Catholic University of America Press, 1999

Bishop W., *Australian Aboriginal mythology*, 1st ed., 1970

Blake N.F., «Ars Moriendi», *Dictionary of the Middle Ages*, v.1, New York 1982

Bompas Cecil Henry, *Folklore of the Santal Parganas*, London: David Nutt, 1909

Boyce Mary, *Zoroastrians: their religious beliefs and practices*, Routledge and Kegan Paul Ltd 2001

Brakke David, *The Gnostics: Myth, Ritual, and Diversity in Early Christianity*, Harvard University Press, 2010

Brascoupé Simon, Etmanskie Jenny, Birx James, *Iroquois*, Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 2006

Bunanta Murti & Margaret Read MacDonald, *Indonesian Folktales*, London 2003

Campbell J. F., *Popular Tales of the West Highlands*, Volume II, 1890

Cantor Norman F., *In the Wake of the Plague: The Black Death and the World It Made*, New York, Free Press 2001

Cinderella Bibliography. A thorough and scholarly annotated bibliography of texts, analogues, criticism, modern versions, parodies-ranging from ancient folklore through recent popular culture, and modern scholarship. Organized by Russell A. Peck, University of Rochester. Basic European Texts by: Russell A. Peck (Author) from: The Cinderella Bibliography created in 1995; ongoing

Kirk J. W. C., «Specimens of Somali Tales», *Folk-Lore: Transactions of the Folk-Lore Society, a Quarterly Review of Myth, Tradition, Institution, and Custom*, vol. 15, no. 3 1904

Conger David, *Many Lands, Many Stories: Asian Folktales*, Tuttle Publishing August 28, 2012

Cook Cole Mabel, *Philippine Folk Tales*, Chicago, A. C. McClurg and Company, 1916

Cowell, E.B., *The Jataka or Stories of the Buddha's former Births*, Vol.1-6, Cambridge University Press, 1895

Cox Marian Roalfe, *Cinderella: Three Hundred and Forty-Five Variants of Cinderella, Catskin, and Cap o' Rushes*, with an introduction by Andrew Lang, London: Published for the Folk-Lore Society by David Nutt, 1893

Croce Benedetto, «The Fantastic Accomplishment of Giambattista Basile and His Tale of Tales», In Zipes Jack, *The Great Fairy Tale Tradition: From Straparola and Basile to the Brothers Grimm*, New York: W W Norton 2001

Curtin Jeremiah, *Myths and Folk-lore of Ireland*, 1890

Curtin Jeremiah, *Myths and Folk-Tales of the Russians, Western Slavs, and Magyars*, Boston: Little, Brown, and Company, 1890

«Customs of life-cycle in urban surrounding», *Papers Delivered at the Second Serbian-Bulgarian Scientific Conference* –Belgrade, September 6-8, 2001
Special editions Volume 48

Dan Ben-Amos, *Folktales of the Jews, Volume 2: Tales from Eastern Europe*, The Jewish publication society, Philadelphia 2007

Del-Rio-Roberts Maribel, «A Guide to Conducting Ethnographic Research: A Review of Ethnography: Step-by-Step (3rd ed.) by David M. Fetterman». *The Qualitative Report* 15 (3), 2010

Dracott Alice Elizabeth, *Simla Village Tales; or, Folk Tales from the Himalayas*, London: John Murray, 1906

Dunn James D.G., «The Apostle of the Heretics: Paul, Valentinus, and Marcion», in Porter, Stanley E.; Yoon, David, Paul and Gnosis, *BRILL* 2016

Eliade Mircea, *Geschichte der Religiösen Ideen*, 4 Bände, Freiburg (Herder) 1979

El-Shamy Hasan, *Folktales of Egypt*, University of Chicago Press 1980,- *Folk Traditions of the Arab World: A Guide to Motif Classification*, Indiana University Press, 1995,- *Tales Arab Women Tell and the Behavioral Patterns They Portray*, Indiana University Press, Bloomington and Indianapolis, 1999

El-Shamy Hasan & Jane Garry, *Archetypes and Motifs in Folklore and Literature: A Handbook*, Routledge 2005

Elson David K., «Story Intention Graphs», *City Modeling-Narrative-Discourse* Chapter 3. , Columbia University, New York
_Elson_R3_Condensed 2012

«*Emaré: Introduction*», Edited by Anne Laskaya and Eve Salisbury, Originally Published in *The Middle English Breton Lays*, Kalamazoo, Michigan: Medieval Institute Publications, 1995

Encyclopedia of Life,«Christ's Thorn Jujube - Ziziphus spina-christi - Overview - Encyclopedia of Life», 2016-12-24.

Fairy Tales from the Swedish of Baron G. Djurklo, translated by H. L. Brækstad, London: William Heinemann, 1901

Fansler Dean S., *Filipino Popular Tales*, Lancaster and New York: American Folk-Lore Society, 1921

Fontaine Jean de La, *The Fables of La Fontaine*, translated by Robert Thomson, London: J. C. Nimmo and Bain, 1884

Gardner C., «Folk-Lore in Mongolia», *The Folk-Lore Journal*, vol. 4, part 1, January - March 1886

Garsoian Nina, *The Paulician Heresy: A Study of the Origin and Development of Paulicianism in Armenia and the Eastern Provinces of the Byzantine Empire*, The Hague: Mouton, 1967

Gaster M., «Fairy Tales from Inedited Hebrew MSS. of the Ninth and Twelfth Centuries», *Folk-Lore: Transactions of the Folk-Lore Society*, vol. 7, no. 3 September 1896

Gerould Gordon Hall, *The Grateful Dead; the history of a folk story*, Princeton University, 1908

Ginzberg Louis, *The Legends of the Jews*, Translated from the German manuscript by Henrietta Szold, New York, March 24, 1909, 2nd ed. 12/18/2004

Gliniski A. J. & Antoni Józef, *Polish Fairy Tales*, Translated by Maude Ashurst Biggs, London and New York: John Lane, 1920

Gomme George Laurence, *The History of the Seven Wise Masters of Rome*, printed from the edition of Wynkyn de Worde, 1520, London : The Villon society, 1885

Grundtvig Sven, *Gamle danske Minder i Folkemunde*, Copenhagen, v. 3 1854-1861

Guiley Rosemary Ellen, *The Encyclopedia of Angels*, Second Edition, New York 2004, - *The Encyclopedia of Vampires, Werewolves and other monsters*, New York 2005, - *The Encyclopedia of Witches, Witchcraft and Wicca*, Third Edition, New York 2008, - *The Encyclopedia of Demons and Demonology*, New York 2009

Haase Donald, *The Greenwood Encyclopedia of Folktales and Fairy Tales*, Volume 1, Greenwood Press London 2008

Hamilton Janet, Hamilton Bernard, Stoyanov Yuri, *Christian Dualist Heresies in the Byzantine World, C. 650-c. 1450: Selected Sources*, Manchester University Press, 1998

Hansen William F., *Ariadne's Thread: A Guide to International Tales Found in Classical Literature*, Cornell University Press, Ithaca-London 2002

Harrison S. J., *Apuleius: A Latin Sophist*, Oxford: Oxford University Press, 2004

Harryizman Harun, Zulikha Jamaludin, «Folktale conceptual model based on folktale classification system of type, motif and function », Proceedings of the 4th International Conference on Computing and Informatics, *ICOICI* , Sarawak, Malaysia, University Utara, Malaysia 28-30 August, 2013

Heiner Heidi Anne, editor, *Twelve Dancing Princesses: Tales From Around the World*, Nashville: SurLaLune Press with CreateSpace, 2010

Helfferrich Tryntje, *The Thirty Years War: A Documentary History*, Hackett Publishing Company, Inc.; UK ed.edition ,March 15, 2009

Hinnel J, *The Penguin Dictionary of Religion*, Penguin Books UK 1997

Holzabek J. W. and A. Winter, «Gevatter Tod», Sagen und Geschichten der Stadt Wien, vol. 1 Vienna, Verlag von Carl Graeser, 1886, no. 7

Hyde Lewis, *Trickster Makes This World: Mischief, Myth, and Art*, New York: Farrar, Straus and Giroux, 1998

Irwin Robert, *The Arabian Nights: A Companion*, Tauris Parke Palang-faacks, 2003

«Jambhaladatta's version of the Vetālapañcaviṃśati english translation», by M. B. Emeneau, *American Oriental Society*, New Haven, Connecticut, 1934 scanned by Lars Martin Fosse, University of Oslo, TITUS version by Jost Gippert, Frankfurt a/M, 7.11.1997

Jones Steven Swann, *The Fairy Tale: The Magic Mirror of Imagination*, Twayne Publishers, New York, 1995, 2002²

Jurich Marilyn, *Scheherazade's Sisters: Trickster Heroines and Their Stories in World Literature*, Greenwood Press, London 1998

Kaplanoglou Marianthi, «The Folk Cult of St Phanourios in Greece and Cyprus, and its Relationship with the International Tale Type 804», *Folklore*, 117:1, 54-74, Published online: 19 Aug 2006

Kathryn Paul, «The Ars Moriendi: A Practical Approach to Dying Well», *Modern Believing, ATLASerials*, 56 (2): 213, 2015

Knowles J. Hinton, *Folk-Tales of Kashmir*, London: Trübner, and Company, 1888, - *Folk-Tales of Kashmir*, London: Kegan Paul, Trench, Trübner, and Company, 1893

Koén-Sarano Matilda, Reginetta Haboucha, *King Solomon and the Golden Fish: Tales from the Sephardic Tradition*, Wayne state University Press Detroit, 2004

Koepping Klaus-Peter, «Absurdity and Hidden Truth: Cunning Intelligence and Grotesque Body Images as Manifestations of the Trickster», *History of Religions*, 24 (3), 1985

Kremnitz Mite, *Roumanian Fairy Tales*, collected by Mite Kremnitz, adapted and arranged by J. M. Percival, New York: Henry Holt and Company, 1885

Krohn Kaarle, *Übersicht über einige Resultate der Märchenforschung* (Overview of the Results of Fairy-Tale Research), Helsinki 1931

Kuhn A., *Herabkunft des Feuers und des Göttertranka*, Gütersloh 1886

Lal Behari Day, *Folk-Tales of Bengal*, London: Macmillan and Company, 1883

Lambert Malcolm, *The Cathars*, Oxford, UK: Blackwell 1998

Lang A., *Custom and Myth*, Longmans Green and Co., London 1884

Lebling Robert, *Legends of the Fire Spirits: Jinn and Genies from Arabia to Zanzibar*, I.B.Tauris 2010

Leeming David, *From Olympus to Kamelot; The World of European Mythology*, Oxford University Press 2003

Lipinski Edward, *Ancient Types of Wisdom Literature in Biblical Narrative*, in Alexander Rofé and Yair Zakovitch (eds.), *Isac Leo Seeligmann Volume*, Jerusalem: E. Rubenstein, 1983

Longman Pegg Mark, «On Cathars, Albigenses, and good men of Languedoc», *Journal of Medieval History*, 2001a, 27 (2)

Loomis Grant, *White Magic, an introduction to the folklore of Christian legend*, The Medieval Academy of America, Cambridge, Massachusetts, USA, 1948, 1987²

Luther Martin, «Von dess Teuffels Tyranny wider die Eheleute», *Colloquia; oder, Tischreden*, edited by Johannes Aurifaber, Frankfurt am Main, 1593

MacManus Seumas, *Donegal Fairy Stories*, Garden City, N.Y.: Doubleday 1900

Maddox Donald & Sara Sturm-Maddox, *Melusine of Lusignan: foundling fiction in late medieval France. Essays on the Roman de Mélusine (1393) of Jean d'Arras*, University of Georgia Press 1996

Magris Aldo, «Gnosticism: Gnosticism from its origins to the Middle Ages, further considerations» in Jones Lindsay, *MacMillan Encyclopedia of Religion*, MacMillan, 2005

Mannhard W., *Wald und Feldkulte*, Berlin 1875

Markham (Mark) Geller, Mineke Schipper, *Imagining Creation*, Leiden, Boston, 2008

Martin Sean, *The Cathars: The Most Successful Heresy of the Middle Ages*, Pocket Essentials 2005

Marzolph Ulrich, *The Arabian Nights in Transnational Perspective*, Wayne State University Press, 2007

Mayeda Noriko & William Norman Brown, *Tawi tales: folk tales from Jammu*, American Oriental Society, 1974

Mayor A. Hyatt, «Prints and People», *Metropolitan Museum of Art/Princeton*, numbers 23-25, 1971

Metamorphoses, translated by A. D. Melville; introduction and notes by E. J. Kenney. Oxford: Oxford University Press, 2008

Meyer Elad H., *Indogermanische Mythen*, Berlin 1887

Migratory Legends Index, Willem de Blécourt & Theo Meder, *A European classification of Traditional legends- towards e-research using a digital harvester of national and regional folktale databases* (<http://www.historicalanthropologist.eu/willemdeblécourt&http://www.meerte.nl/knaw.nl/medewerkers/theo.meder/>). Τελευταία επίσκεψη 14/07/2019

Moser-Rath Elfriede, *Schwank, Witz, Anekdote. Entwurf zu einer Katalogisierung nach Typen und Motiven*, Göttingen: Arbeitsstelle Encyclopädie des Märchens (Typoskript), 1969

Muatovich Elodie L., *Serbian Fairy Tales*, translated from the Serbian by Madame Elodie L. Muatovich., illustrated by Sidney Stanley, New York: Robert M. McBride and Company, 1918

Müller Max, *Vorlesungen über die Wissenschaft der Sprache*, 2 Serie, Leipzig 1866

Naumann Hans, *Primitive gemeinschaftskultur, beiträge zur volkskunde und mythologie*, Edition Jena, E. Diederichs, 1921

Norwich John Julius, *A Short History of Byzantium*, Knopf New York, 1997

O'Shea Stephen, *The Perfect Heresy: The Revolutionary Life and Death of the Medieval Cathars*, New York: Walker & Company 2000

Pantschatantra: Fünf Bücher indischer Fabeln, Märchen und Erzählungen, trsl. from the Sanskrit into German by Theodor Benfey, vol. 2 Leipzig: F. A. Brockhaus, 1859, book 1, story 19, σελ. 114-18, trsl. in English from German by D. L. Ashliman 2008

Parker Fillmore, *Czechoslovak Fairy Tales*, Retold by Parker Fillmore with illustrations and decorations by Jan Matulka, New York: Harcourt, Brace, and Howe, 1919, - *The Laughing Prince: A Book of Jugoslav Fairy Tales and Folk Tales*, with illustrations and decorations by Jay Van Everen, New York: Harcourt, Brace, and Company, 1921

Parker H., *Village Folk Tales of Ceylon*, London: Luzac and Company, 1910, - *Village Folk-Tales of Ceylon*, vol. 3, London: Luzac and Company, 1914, no. 234

Parker Geoffrey, *The Thirty Years' War*, Routledge Pub.: London, 1997

Perkins PHEME, «Gnosticism: Gnosticism as a Christian heresy», in Jones, Lindsay, *MacMillan Encyclopedia of Religion*, MacMillan, 2005

Penzer N. M., *The ocean of story, being C.H. Tawney's translation of Somadeva's Katha sarit sagara (or Ocean of streams of story)*, vol.1-10 1924

Pogány Nándor, *The Hungarian Fairy Book*, illustrations by Willy Pogány, New York: F. A. Stokes Company, 1913

Propp Vladimir, «Introduction», *Theory and History of Folklore*, Ed. Anatoly Liberman. University of Minnesota: University of Minnesota Press, 1984

Raudsep Loreida, *Antiklerikale estnische Schwänke. Typen- und Variantenverzeichnis*, Eesti NSV Teaduste Akadeemia, Tallin 1969

Remler Pat, *Egyptian Mythology, A to Z*, New York: Chelsea House, 2010

Rickert Edith, «The Old English Offa Saga» *Modern Philology* 2 (1904-5): 29-77 (part 1), 321-76 (part 2).

Rink Henry, *Tales and Traditions of the Eskimo, with a Sketch of Their Habits, Religion, Language, and Other Peculiarities*, translated from the Danish by the author; edited by Robert Brown (Edinburgh and London: William Blackwood and Sons, no. 35), 1875

Roberts Jeremy, «Yin and Yang», *Ancient and Medieval History*. Facts on File, Retrieved 19 March 2017

Roderick Hilda, Ellis Davidson, Anna Chaudhr, *A Companion to the Fairy Tale*, DS Brewer 2006

Rosenfeld Hellmut, «Dähnhardt, Alfred Oskar», In: *Neue Deutsche Biographie* (NDB). Band 3, Duncker & Humblot, Berlin 1957, (Digital)

Runciman ST., *The Medieval Manichees*, Cambridge 1947

Saintyves Pierre, *Les contes de Perrault et les récits parallèles; En marge de la Légende dorée. - Les reliques et les images légendaires leurs origines*, Édition R. Laffont, Paris 1987

Seal Graham, *Encyclopedia of Folk Heroes*, ABC-CLIO, California 2001

Schiefner F. Anton von, *Tibetan Tales: Derived from Indian Sources*, translated from the Tibetan of the Kah-gyur [Kanjur]; trsl. into English from German by W. R. S. Ralston ,London Trübner and Company, 1882

Schram Peninnah, *Tales of Elijah the Prophet*, Rowman & Littlefield Publishers Incorporated, 1997, - *Jewish Stories One Generation Tells Another*, Rowman and Littlefield Publishers, 2005

Schwarzbaum Haim, *Studies in Jewish and World Folklore*, Berlin 1968

Schwarz W., *Der heutige Volksglaube und das alte Heidenthum*, Berlin 1849

Sims Martha, Martine Stephens, *Living Folklore*, Logan, Utah: Utah State University Press, 2005

Spence Lewis, *Legends & Romances of Brittany*, New York, Frederick A. Stokes Publ.1917

Steere Edward, *Swahili Tales: As Told by Natives of Zanzibar*, with an English translation, London: Bell and Daldy, 1870

Stephens Sonya, *A history of women's writing in France*, Cambridge University Press 2000

Stokes Maive, *Indian fairy tales*, Calcuta 1879

Sturluson Snorri, *The Prose Edda*, translated from the Icelandic by Arthur Gilchrist Brodeur , New York: American-Scandinavian Foundation, 1916

Taylor E., *Early History of mankind*, London 1865², 1878

Tawney C. H., *The Kathá sarit ságara; or, Ocean of the streams of story*, Calcutta: Printed by J. W. Thomas, at the Baptist Mission Press vol.1-2 1880

«The Art of Dying Well in Medieval Popular Religion, 1000–1500», Ed. *John Shinnars*, London: Broadview Press, 1997, 525-535, English translation

The Indian Antiquary, A journal of oriental research in archaeology, history, literature, language, philosophy, religion, folklore, &c, &c, Bombay, Bombay Education Society vol.17 1888, vol.22 1893

The Journal of the Bihar and Orissa Research Society, vol.4 1918 New Delhi

Turdeanu Emile, «Apocryphes bogomiles et apocryphes pseudo-bogomiles», *RHR* 69, 1950, - «Apocryphes slaves et roumains de l'Ancien Testament», (*Studia in Veteris Testamenti Pseudepigrapha*, ed. A. M. Denis, M. de Jonge, 5), E. J. Brill, Leiden, 1981

Turner Kay, *Transgressive Tales: Queering the Grimms*, Wayne State University Press, Detroit, 2012

Uther Hans-Jörg, «Classifying tales: Remarks to indexes and systems of ordering», Academy of Sciences, *Arbeitsstelle Enzyklopädie des Märchens*, Göttingen *Nar. umjet.* 46/1, 2009

Van Gennep Arnold, *The Rites of Passage*, University of Chicago Press, 1909

Vertanes Charles L., «The Rise of the Paulician Movement in Armenia and its Impact on Medieval Europe», *Journal of Armenian Studies*, NAASR, Cambridge, 1985-86, vol.II

Waldemar Bogoraz, *Chukchee Mythology Memoirs of the American Museum of Natural History*, Leiden, New York: E. J. Brill ltd , G. E. Stechert & Co 1910

Walker Benjamin, *Gnosticism: Its History and Influence*, Harper Collins, 1990

Wardrop Marjory, *Georgian Folk Tales*, London: David Nutt, 1894

Watkins Calvert, *How to Kill a Dragon*, London, Oxford University Press, 1995

Wedgwood C. V., *The Thirty Years' War*, Penguin Pelican Harmondsworth, 1957

Werner E. T. C., *Myths and Legends of China*, London: George G. Harrap and Company, 1922

Wilson Peter H., *Europe's Tragedy: A New History of the Thirty Years War*, London: Penguin, 2010

Wratislaw A. H., *Sixty Folk-Tales from Exclusively Slavonic Sources*, London: Elliot Stock, 1889

Wullschläger Jackie, *Hans Christian Andersen: The Life of a Storyteller*, Chicago: University of Chicago Press 2002

Yassif Eli, *The Hebrew Folktale: History, Genre, Meaning*, trs.by Jacqueline S. Teitelbaum, Indiana University Press, 1999

Zarucchi Jeanne Morgan, *Seventeenth-Century French Writers*, Detroit Gale 2003

Ziolkowski Eric, *A Handbook of Biblical Reception in Jewish, European Christian, and Islamic Folklores*, HBR, 2017, - *The Bible in Folklore worldwide*, HBR, Walter de Gruyter GmbH & Co KG, 2017

Zipes Jack, *The Brothers Grimm: From Enchanted Forests to the Modern World* (1st ed.). Routledge 2002, - *Hans Christian Andersen: The*

Misunderstood Storyteller, New York and London, Routledge 2005, - *The irresistible fairytale: The cultural and social history of a genre*, Princeton University Press, 2012, - *The golden age of folk and fairytales*, Indianapolis-Cambridge, 2013, - *The Oxford Companion to Fairy Tales*, Oxford UK: Oxford University Press 2015

Ελληνική βιβλιογραφία

Αγγελοπούλου Άννα, Καπλάνογλου Μαριάνθη, Κατρινάκη Εμμανουέλα, «Επεξεργασία παραμυθιακών τύπων και παραλλαγών ΑΤ 560-599», *Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας* 44, Αθήνα 2007

ΑΛΦΑ-λεξικό της Ελληνικής γλώσσας, Δημόκριτος, 1970

Άναστασίου Ί. Ε. , *Οί Παυλικιανοί, Έταιρεία Θρακικῶν Μελετῶν*, 75. (Διδ. Διατριβή), Αθήνα 1959

Ανθολογία Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας των Θ.Κ. Στεφανόπουλου, Στ. Τσιτσιρίδη, Λ. Αντζουλή, Γ. Κριτσέλη, ανακτήθηκε από http://www.greeklanguage.gr/digitalResources/ancient_greek/anthology/literature, Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας 2012

Γιαννοπούλου - Μινώτου Μαριέτα, «Παραμύθια από τη Ζάκυνθο», *Λαογραφία* ΙΑ', 1934-1937

Γόνης Δημήτριος Β., *Ιστορία των ορθοδόξων εκκλησιών Βουλγαρίας και Σερβίας*, Αρμός, 2001

Ευαγγέλου Ηλίας, *Λόγια και απόκρυφη βουλγαρική γραμματεία στον ύστερο Μεσαίωνα*, University Studio Press, Θεσσαλονίκη 2007

Ευριπίδης, *Μήδεια-Κύκλωψ-Άλκηστις* (προλεγόμενα Γιάννης Κορδάτος, εισαγωγή, μετάφραση, σχόλια Παναγής Λεκατσάς), Δαίδαλος-Ι. Ζαχαρόπουλος, Βιβλιοθήκη Αρχαίων Συγγραφέων , ανάκτηση από <http://www.biblionet.gr> Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού, 2000-2012

Ζιάκας Γρηγόρης, *Θρησκεία και πολιτισμός των προϊστορικών κοινωνιών και την αρχαίων λαών*, εκδ. Κορηλία Σφακιανάκη, Θεσσαλονίκη 2002

Ίστοσελίδα του Κέντρου Αγιολογικών Μελετών «Όσιος Συμεών ο Μεταφραστής». Υπεύθυνος: Αντ.Μάρκου, Καθηγητής Αγιολογίας, «Το βουλγαρικό αγιολόγιο», Κυριακή, 22 Νοεμβρίου 2009

Καμηλάκη- Πολυμέρου Αικατερίνη, Καραμανές Ευάγγελος, *Λαογραφία: Παραδοσιακός πολιτισμός*, Γενική Γραμματεία Εκπαίδευσης Ενηλίκων (ΓΓΕΕ), Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων (στο πλαίσιο του έργου «Κέντρα Εκπαίδευσης Ενηλίκων II» του Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ.)

Λεξικό της κοινής νεοελληνικής, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (Ίδρυμα Μανώλη Τριανταφυλλίδη) Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη 1998

Ματσούκα Ν., *Λόγος και Μύθος με βάση την αρχαία ελληνική φιλοσοφία*, εκδ. Πουρναράς, 1997, - *Ιστορία της Φιλοσοφίας*, εκδ. Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 2001

Νιχωρίτης Κ.Γ., *Παγανιστικές λατρείες του σλαβικού κόσμου*, εκδ. Μπαρμπουνάκης, Θεσσαλονίκη 2013

Παπαχριστοφόρου Μ., «Λαϊκή Φιλολογία» στο *Δημόσιος και Ιδιωτικός Βίος στην Ελλάδα II: Οι Νεότεροι Χρόνοι*, τ. Γ', ΕΑΠ: Πάτρα, 2002

Σάθας Κ.Ν., *Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη*, Ε' τόμος εν Βενετία 1876

Σκουτέρης Κ.Β., *Ιστορία Δογμάτων*, Α', Διήγηση, Αθήνα, 1998

Στεφανίδης Β. , *Εκκλησιαστική Ιστορία*, εκδ. Παπαδημητρίου, 1959

Χρήστου Π.Κ., *Ελληνική Πατρολογία*, τ. Β, εκδ. Κυρομάνος, Θεσσαλονίκη
2008

Φειδάς Β. Ι., *Εκκλησιαστική Ιστορία*, Α', Διήγηση, Αθήνα, 2002³